ORIGEN
SCRIERI ALESE

COLECŢIA

«PĂRINŢI ŞI SCRIITORI BISERICEŞTI»

APARE
DIN INIŢIATIVA ŞI SUB ÎNDRUMAREA
PREA FERICITULUI PĂRINTE

IUSTIN

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

COMISIA DE EDITARE

Arhim. BARTOLOMEU V. ANANIA (preşedinte), Pr. Prof. TEODOR BODOGAE, Pr. Prof. ENE BRANIŞTE, Prof. NICOLAE CHIŢESCU, Pr. Prof. IOAN G. COMAN, Prof. ALEXANDRU ELIAN, Pr. Prof. DUMITRU FECIORU, Prof. IORGU IVAN, Pr. Prof. GRIGORIE T. MARCU, Pr. Prof. I. RĂMUREANU, Pr. Prof. DUMITRU STĂNILOAE, Prof. ADRIAN POPESCU (secretar).

PĂRINŢI ŞI SCRIITORI BISERICEŞTI

6

ORIGEN
SCRIERI ALESE

PARTEA ÎNTÎIA

DIN LUCRĂRILE EXEGETICE LA VECHIUL TESTAMENT

CARTE TIPĂRITĂ CU BINECUVÎNTAREA
PREA FERICITULUI PĂRINTE

IUSTIN

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

TRADUCERE DE PR. PROF. **T. BODOGAE**,
PR. PROF. **NICOLAE NEAGA** ŞI **ZORICA LAŢCU**

STUDIU INTRODUCTIV ŞI NOTE DE
PR. PROF. TEODOR BODOGAE

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
BUCUREŞTI – 1981

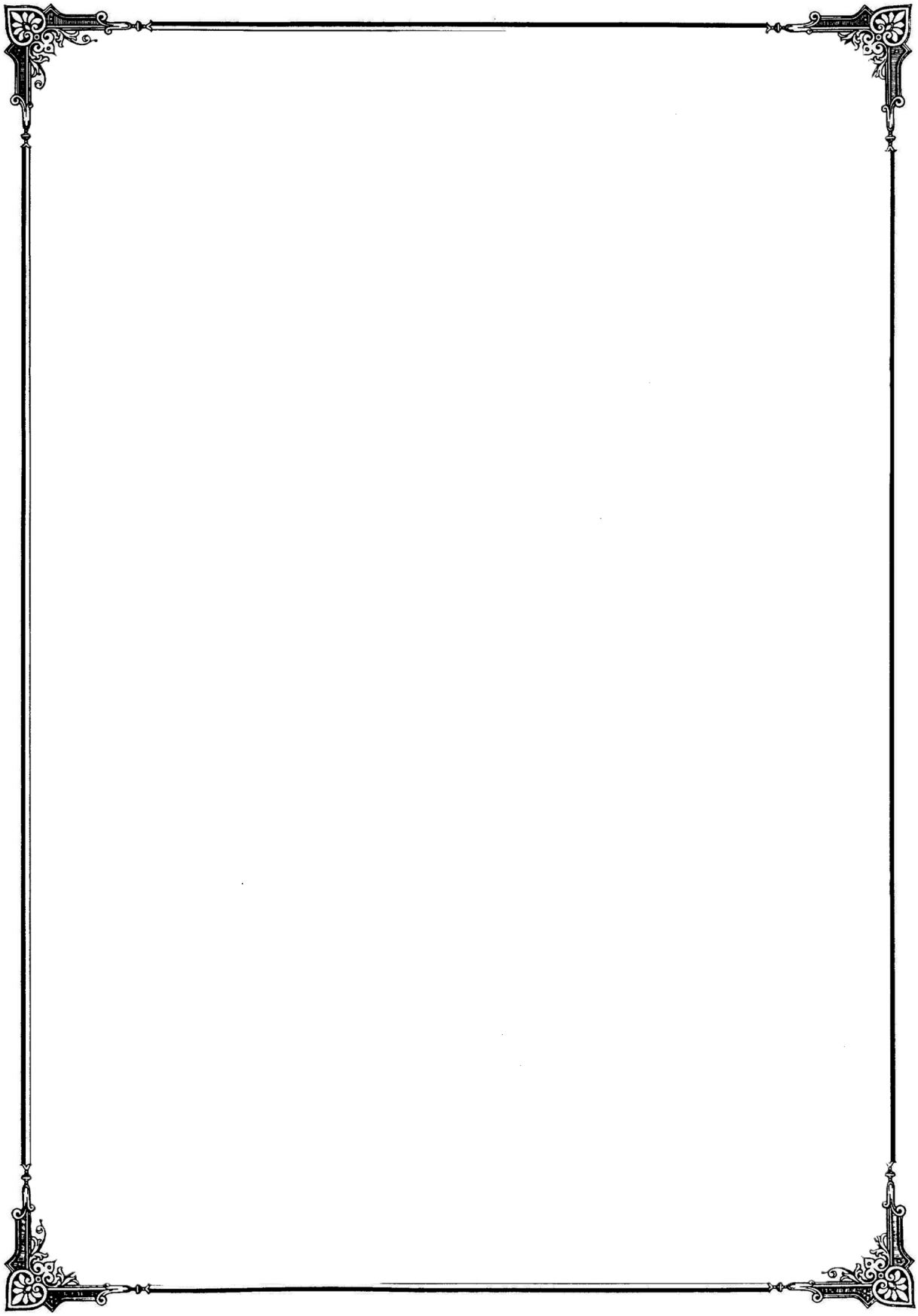

STUDIU INTRODUCTIV

ORIGEN

1. SCURTĂ PRIVIRE ASUPRA VIEȚII ȘI OPEREI SALE

«Cine ar încerca să prezinte în scris toate amănuntele vieții acestui om, ar avea multe de spus, și dacă ar sta să le istorisească pe toate ar trebui să scrie o carte întreagă»[1]. Așa începea cel mai mare istoric al Bisericii creștine, Eusebiu de Cezareea († 340), cartea a șasea a Istoriei bisericești, pe care a dedicat-o aproape în întregime descrierii vieții și operei lui Origen. Și cu toate că în frazele acestea se resimte ceva din stilul panegiric, totuși istoricul n-a exagerat deloc. Personalitatea și mai ales activitatea uriașă desfășurată de Origen au impresionat atît de mult nu numai pe contemporanii care veneau din toate straturile sociale și de toate credințele să-i audieze cursurile sau îl chemau în cele mai îndepărtate colțuri ale împărăției ca să lămurească probleme de spiritualitate ori de doctrină religioasă, ci generații întregi de părinți, de scriitori bisericești, de călugări sau chiar de simpli credincioși, au rămas vrăjiți de căldura și de originalitatea scrisului său, încît chiar și atunci cînd parte din tezele sale au ajuns să fie criticate, răstălmăcite și pînă la urmă condamnate în sinoade ecumenice, influența sa la adîncirea și dezvoltarea multilaterală a culturii teologice a rămas hotărîtoare.

Într-adevăr, prin impresionantele lucrări de critică biblică pe care le-a întreprins pentru a stabili cele mai bune variante ale textului grecesc al Scripturii, dar mai ales prin explicările de toate nivelele, începînd de la forma populară a omiliei «pentru cei mulți» și pînă la

1. Eusebiu: *Istoria bisericească*, VI, 2, 1. Am folosit ediția Ed. Schwartz, 4 Auflage, Leipzig 1932 (p. 221) și G. Bardy, Paris, 1955, p. 82 în «Sources chrétiennes».

comentariile savante, prin care a adus imense servicii cunoaşterii Bibliei, Origen poate fi socotit cu adevărat întemeietorul studiului ştiinţific al Sfintei Scripturi.

În al doilea rînd, răspunzînd şi unei necesităţi cerute de frămîntările vremii, cînd iudei, eretici de tot felul ca şi gnostici şi filozofi elini căutau să denatureze sau măcar să orienteze unilateral viaţa creştină, dar în acelaşi timp voind să vină în întîmpinare cerinţelor Bisericii creştine în calitatea ei de organism social-istoric cu misiune de a spiritualiza şi îmbunătăţi moralicește viaţa omenirii, Origen a expus pentru prima dată într-un sistem închegat învăţătura creştină.

În al treilea rînd, prin patosul şi evlavia cu care a descris dorul fierbinte după desăvîrşire al sufletului omenesc, Origen pune bazele literaturii duhovniceşti, din care se vor împărtăşi nu numai sfinţii Vasile cel Mare şi Grigorie Teologul atunci cînd vor selecta pasajele luminoase ale florilegiului «Filocaliei» sale, ci şi foarte mulţi din părinţii şi scriitorii ulteriori din Răsărit şi din Apus, începînd de la Grigorie de Nyssa, Maxim Mărturisitorul, pînă la isihaştii şi misticii medievali apuseni. Căci, aşa cum minunat l-a intuit un teolog apusean [2], Origen a fost un duh fierbinte, «Geist und Feur», care s-a mistuit atît prin vorbe, cît şi prin fapte de dorul asemănării noastre cu Dumnezeu.

În toate aceste trei domenii: biblic, sistematic şi moral-duhovnicesc, Origen a marcat momente decisive chiar şi atunci cînd a afirmat «opinii» hazardate sau încercări «personale», cum va numi Sfîntul Atanasie cel Mare [3] erorile sale doctrinare, pentru care va ajunge să fie condamnat de sinoade.

Nu e locul să expunem aici, în amănunte, destinul tragic al operei acestui genial scriitor bisericesc. Vom insista cît va fi necesar asupra acestui lucru mai tîrziu, atunci cînd vom prezenta lucrările sale dogmatice. «Purtînd în pieptul lui tot patosul religios al orientalului, tot dorul nesăţios după cunoaştere al filosofului grec, toată pasiunea ardentă a iudeului pentru adevărul ascuns şi în acelaşi timp gama întreagă a crezului existenţialist al creştinului», cum îl caracterizează unul din teologii contemporani [4], Origen a fost o personalitate din cele mai complexe, din cele mai profunde şi mai răscolitoare ale creştinătăţii. De aceea, nu e deloc uşor să prezentăm date biografice complete şi texte din cele mai concludente din opera lui spre a schiţa cît mai veridic şi cît mai expresiv tot ce a vrut să realizeze în viaţă. Totuşi,

2. Hans Urs von Balthasar, *Origenes, Geist und Feuer*, Salzburg, 1938.
3. Sf. Atanasie, Περὶ Νικαίας 27, 1—2, Migne, *P.G.*, 25, 466.
4. Stilianos Papadopol, *Patrologia*, vol. I, Atena, 1977, p. 393 (în limba greacă).

acum cînd cei mai autorizaţi cercetători s-au aplecat cu toată rîvna asupra vieţii şi operei lui, vom încerca şi noi să prezentăm o parte din cele mai reprezentative lucrări ale lui spre a ne convinge deopotrivă de evlavia şi de competenţa sa teologică şi ştiinţifică. În ultimele decenii au fost date la iveală o mulţime de scrieri, atît din cele ieşite din mintea lui, cît mai ales o literatură întreagă de studii de specialitate abordînd unul sau altul din aspectele cugetării şi scrisului său, încît şi numai indicarea şi cercetarea lor completă ar fi o performanţă greu de realizat. Dar e greu, îndeosebi, să spui ultimul cuvînt asupra creaţiei lui Origen, mai ales pentru motivul că printr-un nenorocit destin a ajuns şi el să ilustreze adevărul vestit de înger în legătură cu Mîntuitorul Hristos, să fie, adică «spre ridicarea şi căderea multora» (Lc. 2, 34). Opera lui a fost distrusă, numele lui condamnat, iar ceea ce a rămas nu-i nici complet şi nici nu se păstrează în formă originală. De aceea, chiar cele mai temeinice studii şi monografii dedicate vieţii şi activităţii lui (şi poate asupra nici unui alt scriitor nu s-a scris atîta), sînt încă departe de a putea înfăţişa în întregime şi în adevărata lor lumină viaţa şi activitatea lui. Unii din primii lui biografi spun că numărul lucrărilor lui Origen s-ar ridica la cifra de 6 000 de titluri [5], pe cînd alţii [6] se opresc la cifra de 2 000. Fericitul Ieronim dă titlurile a 800 de opere [7].

E drept că multe din operele lui au fost simple improvizări şi multe scrise după dictare de stenografi şi de tahigrafi (şi nu toate au fost revizuite de el şi apoi caligrafiate), de aceea fără să fi vrut s-au înregistrat multe scăpări. Pe de altă parte, Origen a stăruit adeseori în mod atît de inegal asupra unor probleme, încît, de pildă, pentru pasajul din Facere 4, 15 (osînda lui Cain) a scris două volume întregi, iar pentru expresia «La început era Cuvîntul» (Ioan 1, 1) a scris un volum impozant [8]. Dacă mai punem la socoteală faptul că în interpretarea textului biblic precum şi în încercarea lui îndrăzneaţă de a explica într-un tot unitar şi coerent cele mai adînci taine ale învăţăturii creştine el n-a putut sesiza ori rotunji în chipul cel mai corect lucrurile, atunci putem înţelege de ce scrisul acestui profund teolog şi mare savant, dar mai ales înflăcărat creştin nu se citeşte totdeauna prea uşor astăzi, după mai bine de 1700 de ani de la moartea sa. Cu atît

5. Epifanie, *Haereses* 64, 63, Migne *P.G.*, 41, 1078—1079.
6. Rufin, la Ieronim: *Adv. Ruf.* 2, 12, 22, Migne, *P.L.*, 23, 466.
7. Ieronim, *Adv. Ruf.* 2, 22; Ieronim, *ibidem.*
8. V. Bardenhewer, *Geschichte der altkirchlichen Literatur*, 2, Aufl., 2 Band, Freiburg i.Br., 1914, p. 101.

mai mult cu cît, tip de savant şi de ascet cum era, el n-a executat prin stil literar, ca un Clement Alexandrinul, de pildă. Şi totuşi, cu toate că în decursul veacurilor informaţiile privind viaţa şi opera lui au fost crunt denaturate, cercetările din ultimele decenii vin să dovedească, pe măsură ce se descoperă «noi» texte din opera lui, că adevărul în «cazul Origen» încă nu-i cunoscut deplin.

«Scrisul de cărţi este fără sfîrşit, iar învăţătura multă este oboseală pentru trup, spunea Origen (citind din Eclesiast 12, 12) în Comentarul său la Evanghelia după Ioan [9]. De aceea, continuă el, aş renunţa şi eu să mai multiplic cărţi dacă n-aş şti că acest cuvînt al Scripturii — ca dealtfel întreaga Scriptură însăşi — n-ar avea şi înţelesuri mai adînci, tainice, ascunse». Pentru lămurirea acestora a trăit Origen, pentru aceasta a fost pasionat el toată viaţa şi pentru aceasta a mers pînă la martiriu. E aici un fel de destin din cele mai înălţătoare ale creştinului. Vom vedea, cînd vom prezenta în volumele următoare cîteva din lucrările lui, că adevăratul Origen n-a fost cum s-a spus adeseori, în primul rînd filosof, pentru motivul că a împrumutat pasaje întregi din Platon [10] şi mai ales din şcoala platonică a secolului II (Numenius, Gaius, Albinus, Plutarh, Maxim de Tir etc) [11], nici creştinul habotnic legat strîns de litera textului Scripturii, în care caută să vadă pretutindeni un sens ascuns, aşa cum a preluat din doctrina lui Filon din Alexandria, după cum nu este nici gnosticul, care vedea în viaţa pămîntească a lui Iisus Hristos un simbol al unei istorii cereşti a eonilor pliromei veşnice. Oricît a împrumutat de la toţi aceştia, Origen nu-i în mod unilateral, nici una, nici alta, ci după expresia lui J. Daniélou, el este întîi de toate «un martor al lui Hristos cel întrupat şi înviat. Comunitatea creştină în care a trăit şi a activat Origen este trupul tainic al Bisericii. Pentru Origen, teologia este studiul Logosului, care s-a întrupat ca să restabilească unitatea fiinţelor spirituale care se împărtăşesc din El. În acest caz poate că mai puţin importă coerenţa logică a cutărei sau cutărei părţi din sistemul lui doctrinal (preexistenţa sufletelor, apocatastaza etc.), cît mai

9. În In. V, 1, citat după ediţia greco-franceză Cécile Blanc/*Origène : Commentaire sur Saint Jean*, tome I, în colecţia «Sources chrétiennes», Paris, 1966, pag. 373.

10. P. Koetschau, editorul volumelor 1, 2 şi 5 din Corpul berlinez al operelor lui Origen publică lista scriitorilor necreştini citaţi de Origen, care cuprind 7 pagini (G.C.S. II, Leipzig 1899, p. 431—438).

11. Cunoscutul filosof neoplatonic Porfiriu afirmă ironic : «Origen era permanent în contact cu operele lui Platon, dar tot aşa cerceta şi pe ale lui Numenius, Cronius, Appolofan şi alţi pitagorei celebri, apoi ale stoicilor Cheremon şi Cornutus, după cum a luat şi interpretarea alegorică a misterelor greceşti, pe care a aplicat-o la Scriptura iudaică» (Eusebiu, *Istoria Bis.*, VI, 19, 8, ed. Schwartz, pag. 239).

ales cunoaşterea interioară şi dragostea fierbinte a omului faţă de Domnul Hristos» [12]. De aceea, vom relata în cele următoare datele principale ale zbuciumatei, dar laborioasei sale *vieţi*, după care vom încerca *o clasificare a operelor sale*, lăsînd cititorului libertatea de a surprinde el însuşi liniile de bază ale itinerarului spiritual al acestui mare scriitor creştin.

a. Viaţa.

Cele mai bogate ştiri privind biografia lui Origen ni le-a păstrat Eusebiu de Cezareea în *Istoria* sa. Se ştie că, la rîndul său, el le culesese de la marele său binefăcător, presbiterul Pamfil, martirizat în persecuţia lui Diocleţian, mai ales pentru faptul de a fi continuat şcoala catehetică din Cezareea Palestinei şi de a fi organizat biblioteca din acel oraş, cea mai mare din întreaga antichitate creştină (în veacul VII va avea 30 000 volume). De aceea, Eusebiu putea spune [13] că «presbiterii de azi ne-au transmis în legătură cu Origen mii de alte ştiri, dar ceea ce e necesar să ştim despre acest om se poate culege din *Apologia* în apărarea lui Origen, pe care am compus-o împreună cu Pamfil». Se ştie, însă, că din această *Apologie* în 5 cărţi, la care Eusebiu a mai adăugat una, nu ni se mai păstrează decît prima carte în traducerea lui Rufin [14], dar care nu prezintă prea multă încredere.

Un al doilea izvor este *Cuvîntarea de mulţumire*, adresată lui Origen de Sf. Grigorie Taumaturgul († 270), care-i audiase cursurile vreme de 5 ani (233—238) în Cezareea Palestinei şi care descrie cu entuziasm tactul pedagogic şi rîvna sfîntă cu care «acest om divin l-a învăţat ştiinţa sacră şi filosofia creştină în mod atît de fermecător, încît şi-a uitat pînă şi de grijile familiale» [15].

În al treilea rînd sînt informaţiile lăsate de Fericitul Ieronim († 420), îndeosebi în *De viris illustribus* 54, 62 ; 113 şi în epistola 33 şi 43. Se ştie că Ieronim fusese unul din beneficiarii «bibliotecii lui Origen şi Pamfil», fiind un timp mare admirator al lui Origen, dar apoi şi-a schimbat atitudinea devenind unul din cei mai mari detractori ai lui. De la Ieronim provine precizarea că prenumele de Adamantius sau Xalkenteros i-ar fi venit lui Origen «pe bună dreptate din sudoarea cu care şi-a scris comentariile la Sfînta Scriptură» [16].

12. J. Daniélou, *Origène*, Paris, 1948, pag. 306.
13. Eusebiu, *Istoria bisericească*, VI, 32, 3 ; VI, 33, 4.
14. Rufin, *Apologia Pamphili martyris pro Origene*, Migne, *P.G.*, 27, 539—616.
15. Gregorios Thaumaturgos, *Logos euharistirios*, Migne, *P.G.*, 10, 1049—1104.
16. *Epist.* 33, 4 şi 43, 1. Migne, *P.L.*, 23, 447 ; 478.

Dar cîți alții nu au intervenit în lungul proces pro și contra lui Origen? Șirul lor este impresionant. Cunoscutul mitropolit de Tomis, Teotim, declara demn în anul 401 în legătură cu Origen: «eu nu vreau să dezonorez memoria unui om, care de mult timp a murit în sfințenie și nu-mi pot îngădui îndrăzneala să condamn niște opere, pe care nu le-au osîndit înaintașii noștri» [17].

Mai amintim doar știrile păstrate de Fotie [18] în «Biblioteca» sa, care se știe că a păstrat lucruri vrednice de ținut minte pentru multe fapte din trecutul Bisericii, din care unele nu se cunosc din alte surse.

Data nașterii lui Origen pare a fi anul 185, după cum reiese din afirmația lui Eusebiu, care afirmă că era al IV-lea an de domnie a împăratului Septimiu Sever (deci anul 202), cînd a avut loc persecuția împotriva creștinilor, în care a murit ca martir Leonida, tatăl lui Origen, și că pe atunci Origen «n-avea mai mult de 17 ani» [19]. În alt loc, același istoric scrie [20] că «după moartea lui Deciu, pe vremea împăratului Galus, se stingea din viață și Origen în vîrstă de 69 ani» [21]. Or, dacă în anul 202 Origen avea 17 ani, moartea lui ar fi trebuit să aibă loc în anii 255—256, ceea ce nu poate corespunde adevărului, căci în mai 253 Galus și Volusian sînt înlăturați de la tron [22]. De aceea, pare mai probabil că moartea lui Origen a avut loc cel mai tîrziu la începutul anului 253, așa încît și nașterea lui va fi avut loc mai probabil în anul 184 sau chiar 183, cum afirmă unii [23].

«Pentru Origen, relatează tot Eusebiu, chiar și anii din cea mai fragedă copilărie îmi par demni de ținut minte» [24], sau cum zice și Fericitul Ieronim «Origen a fost bărbat mare din însăși copilăria sa» [25]. Desigur că aceasta are mai puțină legătură cu semnificația numelui lui «Origenes» (= cel născut din Horus) și «Adamantius» (= om de oțel, tare ca diamantul), nume asupra cărora s-a discutat intens [26], cu toate că mai ales ultimul, Adamantius sau Χαλκέντερος, cum îl traduce Ieronim, i-a fost atribuit mult mai tîrziu pentru caracterul lui integru.

17. Socrate, *Istoria bisericească* VI, 12. Migne, *P.G.*, 67, 701.
18. *Codicele* 118, Migne, 103.
19. Eusebiu, Istoria bisericească, VI, 2, 2, 12.
20. *Ibidem*, VII, 1.
21. Ad. Harnack, *Die Chronologie d. altchristl. Litteratur bis Eusebius*, 2, Band, Leipzig, 1904, p. 36.
22. G. Bardy, *Comentarii la Eusebiu, Ist. Bis.*, vol. II, p. 186.
23. A. Puech, *Histoire de la Littérature grecque chrétienne*, vol. II, Paris, 1928, p. 358.
24. Eusebiu, *Ist. Bis.*, VI, 2, 2.
25. Ieronim, *epistola* 33 (către Marcella), Migne, *P.L.*, 22, 447.
26. Epifanie, *Haereses* 64, 1; Ieronim, *Epist.*, 33, 4 și 43, 1. Mai pe larg la P. D. Huet, *Origeniana*, Migne, *P.G.*, 17, 635—638.

Mai curînd credem că porecla «Adamantius» i-o vor fi dat admiratorii săi Pamfil şi Eusebiu, după cum pare a spune acesta din urmă [27]: «Filosofia lui era ca şi conduita, iar conduita ca şi filosofia lui». Şi se ştie că viaţa lui a confirmat cu putere această linie.

Leonida, tatăl lui Origen, pare a fi fost creştin de la început, dar cum se întîmplă de obicei cu părinţii care au astfel de copii precoci şi geniali, crezul lui creştin s-a desăvîrşit alături de al fiului său, căruia i-a creat toate condiţiile ca să se pregătească temeinic prin şcoală, unde acesta l-a şi răsplătit peste aşteptări. Citäm din Eusebiu: «Din fragedă pruncie l-a deprins tatăl său să ispitească Sfintele Scripturi şi aceasta nu în chip obişnuit (cum făceau alţi părinţi), ci pe lîngă învăţătura ştiinţelor lumeşti şi mai presus de ele, tatăl său i-a cerut să se adîncească în învăţăturile sfinte învăţînd pe dinafară cîte un pasaj, recitîndu-l. Copilului nu numai că-i plăcea acest lucru, ci cu o rîvnă neîntrecută căuta să afle şi înţelesurile mai adînci ale cuvintelor, încît adeseori punea în încurcătură pe tatăl său. Pe de o parte părintele îl certa că nu se mulţumeşte cu cît spun cuvintele Scripturii, dar pe de altă parte se bucura nespus în sufletul său, mulţumind lui Dumnezeu că i-a dat un astfel de fiu. Se spune că se oprea adeseori lîngă patul unde dormea pruncul şi dîndu-i la o parte cămaşa îl săruta respectuos pe piept, ca şi cum acesta ar fi fost parcă un locaş închinat Duhului Sfînt» [28].

Istorisirea entuziastă a lui Eusebiu mai relatează că de tînăr Origen a frecventat cursurile şcolii catehetice din Alexandria conduse de Panten şi de Clement [29]. Era atît de înflăcărat după învăţătura creştină încît, deşi tînăr, ar fi vrut să păşească şi el în rîndul martirilor, mai ales «cînd a auzit de arestarea şi întemniţarea tatălui său», încît numai stratagema mamei, care i-a ascuns hainele, l-a oprit de a nu-şi pune în aplicare în întregime planul său. Dar şi acum nu s-a lăsat pînă n-a trimis tatălui său o scrisoare în temniţă, «încurajîndu-l să nu carecumva să-şi schimbe atitudinea din pricina lor» [30]. În timpul persecuţiei, Leonida a fost decapitat, iar avutul lui a fost confiscat de fiscul imperial. Ca să hrănească familia (mama cu alţi 6 fraţi, toţi mai mici), Origen care avea atunci «cam 17 ani» s-a declarat nemulţumit

27. Eusebiu, *Istoria bisericească*, VI, 3, 6.
28. *Ibidem*, VI, 2, 7—10.
29. *Ibidem*, VI, 6; 6, 14, 8—9.
30. Origen avea un adevărat cult pentru martiriu, lucru care reiese şi din textele traduse de noi aici. Ieremia Omil. 4, 5 Klostermann, p. 25. La fel C. Cels I, 24; II 27 etc. Cea mai frumosă angajare este însă *Îndemnul la martiriu* din anul 235, pe care-l vom publica în vol. III.

să primească ajutor de la familia unui gnostic cu numele Paul și s-a angajat să predea «lecții de gramatică», adică de cultură generală profană, ceea ce le asigura întreținerea tuturor [31].

Se vede că la școala unde se afla, Origen cîștigase un renume deosebit încît în lipsa dascălilor de la școala catehetică «fugiți de frica de a nu cădea pradă persecuției» [32], chiar dintre cei necredincioși «au venit la el să asculte cuvîntul lui Dumnezeu». Între aceștia se amintește de unul cu numele Plutarh, care s-a învrednicit apoi să moară ca martir, iar mai însemnat decît el e fratele său Heracla care va ajunge conducător al școlii catehetice (după Origen) și mai tîrziu chiar episcop [33]. Dar cea mai mare distincție o primește Origen «cînd împlinea vîrsta de abia 18 ani» și cînd episcopul Demetriu i-a încredințat, «conducerea școlii catehetice» [34], care, se știe, pregătea mulțimile în vederea primirii botezului. Acum, «numele său devine și mai celebru din cauza afecțiunii și a rîvnei ce o arăta față de toți, dar mai ales față de martirii cunoscuți și necunoscuți, pe care-i cerceta nu numai în temnițe, ci-i asista și la procese, dar mai ales cînd erau duși spre moarte, încît mulțimile elinilor adeseori stăteau gata să-l linșeze ; dar a scăpat din toate ca prin minune». Îndeosebi nu-i iertau faptul că «în urma filosofiei sale înalte și a felului lui de trai» mulți treceau în rîndul ucenicilor Bisericii [35]. «Ca să nu fie în sarcina nimănui, el și-a vîndut multe din cărțile în care-și copiase cu mare grijă scrierile autorilor profani, mulțumindu-se cu suma modestă de 2 oboli pe zi, pe care-i dădea cumpărătorul. Vreme de mai mulți ani a petrecut în acest gen de filosofie, ferindu-se de orice plăceri pătimașe : ziua întreagă se nevoia cu sarcinile învățămîntului, iar partea cea mai mare din noapte o folosea pentru studiul Sfintelor Scripturi, nelăsîndu-și pentru somn decît puțin timp, și hrănindu-și filosofia atît prin gimnastica postirii, cît și a scurtimii somnului, pentru care nici măcar nu întrebuința vreun pat, ci se culca jos pe pămînt... Suferea frigul și lipsa de acoperăminte cu o statornicie care uimea pe toți. Mulți din cei care-i vedeau traiul dus în atîtea privațiuni de dragul învățămîntului sfînt i-au oferit ajutoare, dar tot n-au reușit să schimbe asprimea traiului lui... asprime care a dus la slăbirea trupului și la îmbolnăvirea stomacului... Cu toate acestea, și dintre necreștini și dintre filoso-

31. Eusebiu, *Istoria bisericească*, 6, 2, 12—15.
32. *Ibidem*, VI, 3, 1.
33. *Ibidem*, VI, 3, 1—3 ; 26 ; VI, 35.
34. *Ibidem*, VI, 3, 3.
35. *Ibidem*, VI, 3, 7.

fii păgîni, mulţi au venit să-i urmeze modul de existenţă, unii din ei ajungînd să primească şi cununa de martiri...» [36].

Am reprodus acest fragment din *Istoria* lui Eusebiu pentru a reţine linia de aspră asceză, care caracterizează atît acţiunile, cît şi scrisul acestui mare mucenic al culturii creştine. De aici se poate înţelege mai uşor şi gestul de extremă segregare fizică, pe care şi-a impus-o atunci cînd s-a castrat, desigur pentru a exclude posibilitatea de a putea fi calomniat pentru necurăţie «putînd astfel sta de vorbă mai liber nu numai cu bărbaţii, ci şi cu femeile, pe care îi pregătea în şcoală». Desigur, lucrul n-a putut fi tăinuit, cum crezuse el în naivitatea lui, dar episcopul Demetriu al Alexandriei nu l-a condamnat momentan pentru această «curăţie a credinţei», ci, Eusebiu spune că «l-a încurajat şi l-a îndemnat ca să lucreze de acum cu şi mai mare rîvnă la şcoala catehetică» [37], deşi e sigur că gestul lui nu-i va fi fost indiferent. Deocamdată l-a lăsat pe Origen în fruntea şcolii.

Nu-i uşor să urmărim în amănunte activitatea desfăşurată de el în această perioadă [38]. Zi şi noapte, «în lecţii publice sau în contacte personale», cum zice Rufin de Aquileea [39], Origen era tot mai asaltat: «veneau la mine, zice el, şi eretici şi oameni, care învăţaseră în şcoli profane, mai ales filosofia. Eram nevoit să cercetez atît părerile ereticilor, cît şi aşa-numitele adevăruri ale filosofilor» [40].

În operele pe care le vom traduce aici vor fi amintiţi şi unii şi alţii.

«Cînd şi-a dat seama că nu era cu putinţă să se dedice cu toată liniştea atît studiului aprofundat al Sfintelor Scripturi, cît şi catehizării celor care veneau pe capul lui, atît de mulţi, de dimineaţa pînă seara, încît nu-l lăsau nici să răsufle, Origen a despărţit pe «şcolari» în două: pe cei începători, care urmau să primească primele îndrumări de cateheză i-a încredinţat lui Heracla, om rîvnitor în problemele divine, dar în acelaşi timp cu destulă învăţătură creştină şi filosofică,

36. *Ibidem*, VI, 3, 4.

37. *Idem*, VI, 8, 1—3. E drept că nu exista încă vreo interdicţie canonică a Bisericii, care să oprească, de pildă hirotonia famenilor. Cunoaştem chiar cazuri de episcopi recrutaţi dintre fameni, cum a fost cazul lui Meliton de Sardes, de care vorbeşte mult Eusebiu în *Istoria* sa (cărţile IV, V, VI) sau Ioan, de care aminteşte Tertulian în *De monogamia*, cap. 17. În schimb, încă de pe vremea împăratului Adrian, existau decrete aspre care interziceu castrarea şi nu s-ar putea crede că Biserica să nu fi avut cunoştinţă de ele. G. Bardy, *Comentar la Eusebie, «Histoire eccl.* II», p. 96—97. Desigur, mai tîrziu, cînd relaţiile dintre episcopul Demetriu şi Origen se vor înrăutăţi, atunci va apărea şi castrarea ca o acuzaţie.

38. Puech, *op. cit.*, p. 361.

39. Eusebiu, *Istoria bisericească*, traducere latină, Migne, *P.L.*, 26, 490.

40. *Ibidem*, VI, 19, 12.

iar pentru sine şi-a rezervat instruirea celor avansaţi» [41]. «Pe mii de inşi dintre cei mai avansaţi, continuă istoricul [42], Origen îi învăţa filosofie, geometrie, aritmetică şi alte ramuri comentînd şi explicînd toate, încît şi grecii profani declarau că acest om e un mare filosof». Or, după cum observa J. Daniélou [43], aceasta însemna un nivel de studii universitare, ca pregătire, pentru înţelegerea Sfintei Scripturi, cum spune el în mai multe locuri [44].

Şi aici ajungem la un adevăr care n-a prea fost băgat în seamă cînd era vorba de austerul Origen: caracterul umanist al scrisului său, vederile largi faţă de orice om de orice stare, de orice credinţă, chiar de orice culoare. Viitorul său ucenic Sf. Grigorie Taumaturgul va afirma că învăţămîntul lui Origen cuprinde în esenţă pregătirea enciclopedică a «celor de afară»: «nimic nu ne era interzis, fie învăţătura barbară, fie grecească, fie din cea morală sau mistică, toate însă cu un singur scop: să slujească la înnobilarea sufletului» [45]. Sau cum zice însuşi Origen undeva: «Dacă aflăm la păgîni ceva adevărat, să nu ne grăbim să-i trecem cu vederea ori să-i dispreţuim» [46].

Eusebiu ne relatează că pentru a realiza marea operă de revizuire a textului grec al Sfintei Scripturi, Origen a învăţat şi limba ebraică [47], deşi azi se ştie că în această privinţă cunoştinţele sale au fost destul de modeste» [48]. În afară de traducerea Septuagintei, el a mai găsit alte trei traduceri aflate în uz: a lui Aquila, a lui Simahus [49] şi a lui Teodoţion, la care a mai descoperit şi altele. Aşa a realizat el opera neîntrecută a Hexaplei, adică a «celei înşesite» (cele 4 traduceri + textul ebraic cu litere ebraice şi cu litere greceşti), «un exemplar din Exapla ne-a lăsat şi nouă», spune acelaşi Eusebiu [50], iar după el, le-au văzut şi Ieronim şi alţii pînă la Isidor de Sevilla şi cu toţii au putut admira această operă fără pereche. Din păcate, odată cu venirea arabilor (în sec. VII) s-a distrus, iar reconstituirea ei parţială, din fragmentele găsite în decursul timpului, e departe de ceea ce a fost originalul [51].

41. *Ibidem*, VI, 15.
42. *Ibidem*, VI, 18, 2—3.
43. J. Daniélou, *Origène*, p. 29.
44. De pildă în *Omil.* XI, 2 la Cartea Facerii.
45. *Cuvîntare de mulţumire*, cap. 3, Migne, *P.G.*, 10, 1096.
46. *Omilia* XI, la Ieşire.
47. Eusebiu, *op. cit.*, VI, 16, 1.
48. Bardenhewer, *Op. cit.*, II, p. 115.
49. Acesta fusese ebionit. Origen a primit scrierile ebioniţilor de la o femeie numită Iuliana, care le dobîndise prin moştenire, Eusebiu, *Ist. Bis.*, VI, 17.
50. Eusebiu, *Istoria bisericească*, VI, 16, 4.
51. Bardenhewer, *op. cit.*, p. 113—118.

Între anii 203—231, cît a petrecut în Alexandria şi anume primii 12 ani singur, iar între 215—231 luîndu-şi ca ajutor şi pe Heracla, pentru catehizare, iar el conducînd «didaskaleion»-ul sau secţia de grad superior, a celor mai avansaţi, Origen n-a stat tot timpul pe loc. În anul 212 se pare că a călătorit la Roma, pe vremea papei Zefirin [52], cu care ocazie ar fi ascultat predici ale lui Ipolit, deşi problema e mult controversată.

În anul 215 sau 216 a avut loc în Alexandria o mare răscoală împotriva împăratului Caracalla [53], de aceea Origen s-a refugiat în Palestina, unde episcopul Cezareii Teoctist şi Alexandru al Ierusalimului l-au rugat «să ţină conferinţe şi să explice Sfintele Scripturi la slujbele Bisericii». Episcopul Alexandru fusese ucenic al lui Panten şi al lui Clement. Probabil de atunci să se fi cunoscut şi cu Origen. Fapt este că primirea deosebit de călduroasă care i s-a făcut lui Origen, a iritat pe episcopul Demetriu al Alexandriei care l-a rechemat în scris prin intermediul unor diaconi, obligîndu-l să-şi reia activitatea obişnuită. El s-a supus fără împotrivire. Din scrisorile celor doi episcopi palestinieni către colegul lor din Alexandria reiese că «acolo unde se găsesc oameni capabili să vestească cuvîntul, o pot face cu învoirea episcopului» [54]; dar în Egipt, Asia Mică şi alte părţi, pînă în secolul IV, dreptul de a ţine «omilia» îl avea numai episcopul, iar laicii nici vorbă! Deocamdată conflictul s-a mărginit la atît.

Nu se ştie exact unde şi cînd a avut loc întîlnirea dintre Origen şi Iulia Mammea, mama viitorului împărat Alexandru Sever (223—235), care era dornică să-l cunoască şi să-l asculte. Eusebiu e singurul care aminteşte de acest fapt şi localizează întîlnirea în Antiohia, unde «acest învăţat de mare renume pare a fi fost adus «pentru un timp oarecare» de cîţiva soldaţi» [55]!

În perioada aceasta mai are loc şi călătoria lui Origen în provincia Arabia (Transiordania de azi), al cărei guvernator Victor Lullianus îl ceruse oficial, probabil tot pentru lămurirea unor probleme de

52. Eusebiu, *Istoria bisericească*, VI, 14, 10.

53. «Pare probabil că locuitorii Alexandriei îl iritaseră pe tiran (căci omorîse pe fratele său şi pe foarte mulţi aderenţi ai acestuia) luîndu-l în derîdere şi poate, pentru că se dedaseră la agitaţii, Caracalla prădă oraşul, măcelări pe mulţi străini, închise şcolile». Edw. Gibbon, *Istoria declinului şi a prăbuşirii Imperiului Roman*, vol. I, trad. de D. Hurmuzescu, Bucureşti, 1976, p. 122.

54. Eusebiu, *Istoria Bisericească*, VI, 17—19. Comentarul lui G. Bardy, *Eusèbe. Histoire*, II, p. 118.

55. *Ibidem*, VI, 21, 3. Pare a fi cam prea înfrumuseţat acest pasaj.

ordin religios, «dar după ce a lămurit repede lucrurile», scrie Eusebiu, el s-a întors iarăşi la Alexandria [56].

Tot în perioada alexandrină merită să fie amintit cazul convertirii ereticului valentinian Ambrozie [57], care simţindu-se impresionat de adîncimea comentariilor la cartea Psalmilor şi mai ales a Evangheliei Sfîntului Ioan, «l-a încurajat pe Origen nu numai prin nenumărate îndemnuri, ci şi punîndu-i la dispoziţie din belşug ajutoarele de care avea nevoie» şi care se vor continua îndeosebi după anul 232, cînd se va muta în Cezareea Palestinei: «mai mult de 7 tahigrafi stăteau lîngă el cînd dicta, nici numărul copiştilor nu era mai mic şi nici acela al tinerelor fete deprinse să caligrafieze frumos manuscrisele. Ambrozie punea la dispoziţie din abundenţă tot ce era necesar pentru hrana tuturor acestor persoane [58]. Se ştie, că din această perioadă au fost începute lucrările cărţii *Peri arhon* şi comentariile la Geneză, la Psalmi şi la Evanghelia după Ioan, care, cum vom vedea la locul potrivit, vor fi continuate în cea de a doua perioadă a activităţii sale, cea din Palestina (232—253). Ambrozie însuşi, va primi în anul 235 o scrisoare lungă de la Origen, cunoscutul «Îndemn la martiriu», aşa cum vom vedea în alt loc. Tot lui Ambrozie îi vor fi dedicate şi alte opere, de pildă Comentariul la Evanghelia după Ioan.

Cea de a doua perioadă a vieţii lui Origen începe odată cu călătoria sa în Grecia, care va fi avut loc prin anul 230. Era trimis în mod oficial cu scrisori de recomandare de la episcopul său Demetriu [59]. În drum, el trece prin Palestina, unde prietenii săi Teoctist, episcopul Cezareii şi Alexandru al Ierusalimului îl hirotonesc preot. Prin aceasta cei doi episcopi vor fi vrut să evite, pe viitor, acuzaţiile care opreau ca un laic să predice [60], cum cred unii. Să fi crezut cei doi episcopi palestinieni că văzînd în mîna lui Origen scrisori de recomandare de la însuşi episcopul Alexandriei, era semn că n-ar fi fost piedici de a-l fi acceptat astfel şi la hirotonie, cum cred alţii? [61]. Se poate. Adevărul este că de data aceasta episcopul Demetriu a condamnat

56. *Ibidem*, VI, 19, 15.

57. Eusebiu spune că Ambrozie ar fi fost valentinian. Ieronim spune (în *De viris illustribus 56)* că ar fi fost marcionit, iar Sf. Epifanie *(Haer.* 64, 3) face din el marcionit sau sabelian.

58. Eusebiu, *Istoria Bisericească*, VI, 23, 1—2. Ambrozie se socotea ca un «contramaistru» ἐργοδιώκτης faţă de echipa sa. *Comentar la Ioan* V. 1. Trad. C. Blanc, Paris, 1966, p. 372.

59. Probabil că era vorba de combaterea unor marcioniţi, cum ne informează Rufin, Migne, *P.G.*, 17, 625.

60. J. Quasten, *Initioation aux Pères de l'Eglise*, II, Paris, 1958, p. 52.

61. R. Cadiou, *La jeunesse d'Origène*, Paris, 1935, p. 395—396.

prin sinod pe Origen şi l-a exclus din Biserică, lucru pe care l-a comunicat «tuturor Bisericilor». Unele au luat act şi l-au condamnat şi ele, cum a fost cazul Bisericii din Roma, dar celelalte, de pildă cele din Asia Mică, din Palestina, Siria şi Arabia, nu l-au condamnat.

Care au fost temeiurile condamnării, după ce însuşi episcopul Demetriu îl copleşise înainte cu întreaga lui dragoste [62], cum se exprimă patriarhul Fotie? Ştim că prima dată el nu s-a formalizat de mutilarea trupească, ci l-a lăsat să activeze mai departe la şcoală. Acum socoate că ea l-ar fi făcut pe Origen inapt pentru preoţie! Unii autori afirmă că ar fi fost justă hotărîrea lui Demetriu, întrucît mai tîrziu (în sec. IV—VI) într-adevăr disciplina Bisericii ar confirma această atitudine. Alţii însă nu acceptă acest punct de vedere pentru că, raportată la sec. II—III, mutilarea nu fusese încă interzisă de nici un sinod [63]. Sînt unii cercetători contemporani care nu văd în mutilarea lui Origen decît o urmare a unei întregi avalanşe de critici aduse de duşmanii lui [64].

Rămîne cea de a doua acuzaţie: faptul că s-a lăsat hirotonit de arhierei străini de eparhia lui sau, cum spune Fotie, că s-a săvîrşit hirotonia fără aprobarea lui Demetriu. Eug. de Faye, unul din primii biografi temeinici ai lui Origen din secolul nostru [65], constată că izvoarele bisericeşti ale timpului nu oferă mărturii sigure pentru sec. III în sensul că numai episcopul eparhiot poate săvîrşi hirotonia, căci nici episcopii din Palestina n-ar fi făcut-o dacă ar fi existat deja în uz o normă precisă în această privinţă. Dealtfel, la «primul sinod», format doar din preoţii Alexandriei, Demetriu n-a putut obţine o sentinţă de condamnare. Abia la a doua întrunire, unde nu erau decît încă trei episcopi, s-a putut obţine sentinţa: hirotonia rămînea validă, dar Origen nu mai era socotit vrednic să catehizeze, de aceea e alungat.

În marele conflict, care s-a declanşat ulterior, s-au făcut multe afirmaţii contradictorii în legătură cu motivele condamnării lui Origen. Eusebiu şi Ieronim afirmă că motivul schimbării atitudinii episcopului Demetriu a fost numai invidia şi gelozia [66]. Şi totuşi, faţă de «ierarhia» şi

62. Fotie, *Biblioteca*, titl. 118, Migne, *P.G.*, 103, 1106.

63. Informaţii la C. Blanc, note la *Origène, Commentaire sur Saint Jean*, tome II, Paris, 1970, p. 13—14.

64. H. Chadwick, *Early christian thought and the classical tradition*, Oxford, 1966, p. 68.

65. *Origène, Sa vie, son oeuvre, sa pensée*, I, Paris, 1923, p. 35.

66. Eusebiu, *Istoria bisericească*, VI, 8, 4—5: «Origen dobîndise mare renume în virtute şi în înţelepciune, de aceea, neavînd alt temei de acuzare, episcopul s-a legat

de «episcopatul moral», pe care-l afișa Origen și care apărea mai primejdios prin doctrină și mai ales prin metodă, osîndirea lui Origen anunța temeiuri mult mai adînci și acestea erau de ordin dogmatic. Însuși Origen e conștient [67] de acest lucru atunci cînd afirmă că «mulți îl calomniază atribuindu-i opinii pe care el nu le-a avut nicicînd». Parafrazînd un cuvînt din cartea proorocului Ieremia 20, 8 : «de cînd vorbesc, cuvîntul Domnului s-a făcut pentru mine ocară și batjocură zilnică» Origen comentează «ferice de tine, Ieremio, că n-ai alt temei pentru care ești ocărît decît cuvîntul Domnului ! Sărmanii de noi ! [68]. Nu sîntem ocărîți în primul rînd pentru cuvîntul Domnului, ci pentru păcatele noastre. Cînd cineva din noi ajunge la necazuri pentru că a propovăduit cuvîntul sfînt are obiceiul să spună: mai bine mă dau la o parte, în liniște, de ce să îndur atîtea necazuri ?» În orice caz, nu e sigur dacă Origen a mai încercat să revină la Alexandria după moartea episcopului Demetriu (232), deși urmașul acestuia era acum Heracla, fostul său coleg. Patriarhul Fotie încercase să spună că Origen ar fi revenit la Alexandria, dar Heracla nu l-a primit pentru motive de ordin doctrinar. Mulți contestă acest fapt [69].

În noua sa patrie, avîndu-și domiciliul stabil mai ales în Cezareea Palestinei (se știe, însă, că unele predici le-a ținut și în Ierusalim și în alte părți), Origen a întemeiat o adevărată școală de teologie, atrăgînd în jurul lui mulți ucenici, întemeind o impozantă bibliotecă și completîndu-și operele începute anterior și scriind altele noi. Iată cum relatează lucrurile Eusebiu [70] : «În timp ce-și împlinea datoriile sale de dascăl la Cezareea, au venit mulți în jurul lui nu numai dintre băștinași, ci și dintre străini cu miile. Cunoaștem dintre cei mai vestiți pe Teodor, cunoscut mai ales sub celălalt nume Grigorie (Taumaturgul), celebrul episcop din vremea noastră și Atenodor, fratele lui, care erau peste măsură de dornici să urmeze științele grecilor și romanilor. Dar trezindu-le dragostea pentru filosofia cea adevărată, Origen i-a îndemnat să-și schimbe planurile spre asceza creștină. După ce au viețuit cinci ani în comuniune cu el, ei s-au întors atît de îmbunătățiți în cele du-

---

de o greșeală a lui din tinerețe și a îndrăznit s-o lege și de acuzația celor ce l-au hirotonit». Ieronim, *Epist.* 33, 5.

67. *Homélies sur Saint Luc* (ed. H. Crouzel ș.a., Paris, 1962, pag. 333), *Omilia* 25, 6.

68. ed. Klostermann, p. 189.

69. Bardenhewer, *op. cit.*, p. 109—110.

70. Eusebiu, *Istoria Bisericească*, VI, 30.

hovniceşti, încît au fost socotiţi vrednici să fie amîndoi făcuţi episcopi în Bisericile Pontului» [71].

În această perioadă, episcopul Firmilian din Cezareea Capadociei a dovedit o admiraţie atît de mare faţă de Origen, încît l-a chemat şi în eparhia sa «pentru folosul duhovnicesc al Bisericii», ba, s-a dus el însuşi pentru mai multă vreme în Palestina «să se îmbunătăţească în Sfintele Scripturi» [72]. Prietenia dintre cei doi a fost de folos şi pentru Origen, pentru că în anii de prigoană a lui Maximin Tracul, cînd au avut de suferit mai ales elementele de vîrf ale Bisericii [73], marele dascăl se va refugia tocmai în Capadocia ca să scape de valurile primejdiei, fiind găzduit de o fecioară Iuliana, după cum ne informează pe la anii 420, episcopul Paladiu de Helenopolis, un mare admirator al lui Origen [74].

Pe la anul 240 Origen e amintit iarăşi în Atena [75], cu care ocazie a vizitat în Nicomidia şi pe prietenul său Ambrosiu, care se vede că n-a murit în persecuţia lui Maximin Tracul, cînd probabil va fi fost numai închis [76].

O altă călătorie din această perioadă a fost cea făcută în Arabia, în anul 244, unde episcopul Beril de Bostra tulburase mulţi ani conştiinţele colegilor lui «prin multe discuţii şi controverse», susţinînd un monarhianism moderat în sensul că Domnul Hristos n-ar fi existat înainte de întrupare, deci «n-ar fi avut o divinitate proprie, cum zice Eusebiu, ci numai pe a Tatălui, care s-a sălăşluit apoi în El». Fiind chemat acolo, Origen a convins pe Beril de greşeală, aducîndu-l la dreapta credinţă. Ni s-au păstrat, zice Eusebiu, şi procesele verbale ale acestor discuţii sinodale [77], care nu par a fi prea mult deosebite de cele consemnate în *Convorbirile cu Heraclid*, tot un antitrinitar monarhianist, care au fost descoperite în 1940, în Egipt, la Tura şi publicate de J. Scherer [78]. Într-un ultim drum spre Arabia, ceva mai tîrziu, Origen a combătut şi mişcarea thenetopsihiţilor sau hipnopsihiţilor care susţinea că sufletul omenesc moare sau intră într-un fel de adormire deodată cu moartea trupească, iar la înviere vor reveni

71. Pe lîngă studierea filosofiei greceşti, cei doi fraţi doriseră să meargă la Beirut pentru pregătire juridică (romană).
72. Eusebiu, *Istoria bisericească*, VI, 27.
73. *Ibidem*, VI, 28.
74. *Historia Lausiaca*, 64 Migne.
75. Eusebiu, *Istoria bisericească*, VI, 32, 2.
76. Origen, *Epistola către Iuliu Africanul*, I, 13—16, Migne, P.G. 11, 89, 85.
77. Eusebiu, *Istoria bisericească*, VI, 33, 1—2.
78. J. Scherer, *Entretiens d'Origène avec Héraclide et les évêques ses collègues sur le Père, le Fils et l'âme*, Le Caire, 1949 (şi în «Sources chrétiennes» 1967).

amîndoi în același trup. Eusebiu și Ieronim relatează că și aici discuțiile s-au purtat în plin sinod și că între Beril și Origen s-au păstrat și scrisori. Origen a reușit pînă la urmă să readucă pe cei rătăciți «la păreri sănătoase» [79]. Discuțiile acestea par a fi avut loc între anii 244—248.

În toți acești aproape 20 de ani de prodigioasă activitate desfășurată în Cezareea, acum cînd, după expresia lui Eusebiu [80], ajunsese să depășească 60 de ani, Origen «a îngăduit tahigrafilor să transcrie expunerile făcute de el în public, ceea ce pînă atunci nu îngăduise» Aproape zilnic predica [81], lua atitudine față de curentele gnostice sau eretice, scria comentarii savante. Auditoriul său cuprindea episcopi, preoți, simpli credincioși. Contactul direct și prin scrisori cu învățatul polihistor Iuliu Africanul, cu care discuta probleme de critică biblică (neautenticitatea istoriei Susanei și diferența dintre genealogiile privitoare la persoana Mîntuitorului după Matei și după Luca), este concludent. Tot așa e cazul cel puțin și cu doi dintre papii Romei, Zefirin și Fabian.

Dar oricît de pașnică și de umanitaristă era predica lui Origen, pînă la urmă era de așteptat ca și el să ajungă în mîna prigonitorilor. Iată cum descrie Eusebiu felul cum a pătimit Origen : «Care și cît de mari au fost suferințele îndurate pentru credință de către Origen în timpul persecuției (lui Deciu 250—253), cum a fost pus în lanțuri și cîte chinuri i-a aplicat pe trup, cum i-au fost puse picioarele în butuci și a fost aruncat în adîncurile temniței, cum a îndurat foarte multe zile să stea cu picioarele strînse în butuci pînă la a patra gaură fiind amenințat că va fi ars de viu — și cîte alte încercări, la care a fost supus și pe care le-a îndurat curajos și în ce chip a scăpat din toate acestea, într-o vreme în care judecătorul se străduia să-l chinuie cumplit, numai să nu-l omoare cu zile, în sfîrșit, ce fel de cuvinte pline de mare folos pentru cei ce simțeau lipsa să fie întăriți, — ei bine ! despre toate acestea ne vorbesc pe față scrierile pe care ni le-a lăsat acest minunat om» [82].

Moartea lui Origen a fost provocată, așadar, de maltratările primite în timpul persecuției lui Deciu, dar ea va fi avut loc după moartea

79. Eusebiu, *Istoria bisericească*, VI, 37. *Ieronim : De viris illustribus*, 60 (ed. I. N. Dianu, București, 1919, p. 97).

80. Eusebiu, *Istoria bisericească*, VI, 36, 1.

81. Pamfil, *Apologia pro Origene*, Migne P.G., 17, 10, 545. «Tractatus quos pene quotidie în Ecclesia habebat».

82. Eusebiu, *Istoria bisericească*, VI, 38, 5.

împăraţilor Galus şi Volusian (martie 253), deci probabil în anul 254, pe cînd Origen împlinea vîrsta de 69 de ani. Va fi murit, cum era firesc, în Cezareea Palestinei [83], deşi Ieronim [84] şi Fotie [85] susţin că decedarea ar fi avut loc în oraşul Tir, unde multă vreme i s-ar fi păstrat mormîntul. Poate că Tirul a fost numai locul încarcerării.

Deşi n-a sucombat în temniţă, totuşi nu se poate spune că Dumnezeu nu i-a împlinit rugămintea vieţii lui de a fi un «martir al Domnului» [86].

b. Opera.
Origen şi realităţile vieţii bisericeşti din epoca sa.

Ca să înţelegem mai bine scrierile lui Origen e bine, zice J. Daniélou, să-l privim întîi în cadrul vieţii bisericeşti, în care s-a manifestat. În privinţa aceasta lucrarea lui Ad. Harnack *Der kirchengeschichtliche Ertrag der exegetischen Arbeit des Origenes* [87] este de mare folos. Opera lui Origen nu poate fi înţeleasă dacă nu se iau în considerare cultul creştin şi comunitatea creştină din timpul în care a trăit. Ori, chiar dacă unele din tezele sale sînt greşite, Origen a vrut să fi, mai întîi de toate, legat de Biserică şi de credinţa ei dreaptă : «Numai acela poate fi socotit drept, care nu se depărtează nici într-un fel de tradiţia bisericească şi apostilică», zice el în prefaţa cărţii „Περὶ ἀρχῶν" [88].

Nicăieri n-a exprimat însă atît de bine acest lucru ca în tratatul său *Despre rugăciune* [89], unde zice că adevăratul «loc de rugăciune obştească este acela unde se adună toţi credincioşii în chip concret, dar unde şi puterile cereşti sînt de faţă, însoţind pe Mîntuitorul însuşi, într-o adunare atît a viilor, cît şi a morţilor». «Ierarhia Bisericii îndrumă şi poartă grijă de viaţa sufletească a credincioşilor», zice el în alt loc [90]. «Cît mă priveşte, dorinţa mea este să fiu om al Bisericii atît în ce priveşte credinţa, cît şi faptele», afirmă el într-o omilie [91].

Despre biserica lăcaş de cult, care are orînduirile şi tradiţia ei, vorbeşte adeseori Origen. Orientarea spre Răsărit, îngenuncherea la

83. G. Bardy, notă la *Istoria* lui Eusebiu, p. 142.
84. Ieronim, *De viris illustribus*, 54.
85. Fotie, *Biblioteca*, cod. 118.
86. J. Daniélou, *Origène*, p. 40—41.
87. În «Texte und Untersuchungen», XLII, Leipzig, 1918—1919.
88. *De principiis*, prefaţa 2.
89. Περὶ εὐχῆς 31, 4.
90. *Contra lui Celsus*, VIII, 35.
91. În Lucam, *Omil.* 16, 6, traducere franceză, H. Crouzel, Fr. Fournier şi P. Périchon, Paris, 1962, p. 244.

rugăciune (mai ales în post) sau ridicarea mîinilor, sînt descrise în același tratat *Despre rugăciune*, pe care-l publicăm aici, dar temele revin și în alte locuri [92]. Cînd ne rugăm în Biserică sînt de față și îngerii, mai ales la Botez [93].

Origen e un martor nepreţuit al existenței din vechime a organizației bisericești, a tradițiilor creștine. Sînt confirmate, cu semnificațiile lor simbolice, Duminica, vinerea, Paștile, Cincizecimea [94].

Biserica e și trup tainic, nevăzut, dar e și comunitate văzută, locală și universală, în care se propovăduiește cuvîntul lui Dumnezeu, se săvîrșesc Sfintele Taine, se reglementează viața morală a credincioșilor. Desigur, cu înclinarea lui spre simbolic, spre figurat, Origen vrea să înalțe sufletele auditorilor săi mereu spre altarul cel mai presus de ceruri, spre bunurile lumii viitoare, căci toate cele văzute sînt numai «umbră a celor viitoare». Vom vorbi mai pe larg în alt loc despre interpretarea lui tipologică, alegorică, anagogică. Aici este, ca și pentru Pascal, atît măreția, cît și slăbiciunea lui Origen : el prea relativizează, subiectivizează totul, ajungînd uneori la arbitrar, la eroare [95].

Natural, Origen era bine intenționat. El critică moravurile din Biserică, pe slujitorii ei, vrea mereu ca Biserica să fie o comunitate a celor aleși, a celor desăvîrșiți ; întreg sensul vieții creștine constă, după el, în ridicarea spre un «altar al sufletelor» în locul celor de piatră, la care slujesc de multe ori preoți cu inimă de piatră [96]. S-a spus adeseori că virtutea principală a lui Origen a fost aceea de a vesti cuvîntul Domnului. Socotind sfințenia Sfintei Scripturi legată chiar de textul ei, Origen vede, în mod firesc, ca misiune primordială a Bisericii didascalia, funcția învățătorească. «Să veghezi, spunea el despre Iosua și prin el oricărui slujitor [97], încît cuvintele Scripturii să nu fie citite numai pentru tine, ci pentru cei mai mulți, ca să-și deschidă urechile și ca cei chemați să devină credincioși, iar cei credincioși să devină tot mai desăvîrșiți».

În aceste condiții și teologia sacramentală a lui Origen rămîne unul din cele mai controversate aspecte ale învățăturii lui. E drept că, adept al unui creștinism interiorizat, Origen acordă mai puțină atenție

92. *Omil.* XI, 10, la Levitic ; *Omil.* V, 1 la Numeri etc.
93. *Omil.* IX, 4, la Iosua : *Omil.* XXXII, 6 la Luca, etc.
94. A se vedea pentru toate aceste lucrări J. Daniélou, *op. cit.*, p. 44 și urm.
95. J. Quasten, *Initiation aux Peres de l'Église*, II, Paris, 1958, p. 55.
96. *Omil. Num.* II, 1 : «crezi tu că toți care au demnitatea de preot calcă potrivit chemării și rangului ? De multe ori întîlnești la ei suflete josnice, iubitoare de cele pămîntești parcă mai mult decît de cele cerești».
97. *Omil. Iosua*, IX, 9.

părţii văzute, dar prin aceasta nu vrea să spună că o ignoră sau o neagă.

La Botez se credea ca necesară o pregătire precisă prin catehumenat. Întreagă teologia lui este propriu-zis străbătută de conştiinţa necesităţii de a pregăti şi cultiva pe om în tradiţia adevărată a Bisericii, iar nu a-l lăsa să cadă pradă iudaizanţilor, gnosticilor sau ereticilor. «Veniţi, catehumenilor, pocăiţi-vă ca să puteţi primi Botezul spre iertarea păcatelor», spune el într-o omilie la Evanghelia de la Luca [98]. «Baia curăţirii prin apă preînchipuie ştergerea păcatelor şi apropierea de taina Sfintei Treimi», zice el în alt loc[99]. Celebră este interpretarea «trecerii din lumea păcatului în lumea dreptăţii», care se obţine prin Botez, scoţînd pe om din puterea celui rău, cum reiese mai ales din omiliile la cartea Ieşirii [100]. Studiul temeinic al lui Daniélou aduce multe mărturii în acest sens. [101].

Cît despre taina Sfintei Euharistii, se ştie că, pe motivul exprimării tipologice şi simbolice, teologii protestanţi au căutat să vadă în Origen un martor puternic pentru a nega prezenţa euharistică a Domnului Hristos. Or, nu se poate tăgădui că, în ansamblu, Origen a cunoscut şi afirmat clar acest adevăr ortodox. «Mîncăm pîinile aduse ca mulţumire Domnului şi care prin rugăciune au devenit Trupul Domnului, al celui care sfinţeşte pe toţi cei ce se împărtăşesc din El», zice către Celsus [102]. E adevărat că uneori pare să facă dependentă valoarea tainei de dispoziţia sufletească a credinciosului, dar aceasta numai în aparenţă [103].

Şi mai mult caută protestanţii să se refere la Origen cînd e vorba de Taina Spovedaniei [104]. Lucrări ca ale lui B. Poschmann şi H. Koch [105] se străduiau să prezinte lucrurile ca şi cum iertarea păcatelor ar fi numai rodul ispăşirii personale a unei pedepse, iar nu şi al unei dezlegări prin mijlocirea unei preoţii harismatice. E drept că Origen cere din partea păcătosului pocăinţă, iar din partea preotului cere să corespundă chemării sale, altfel «în zadar leagă şi dezleagă» [106], iar în tratatul

98. *Omil. Lc.*, XXI ; *Omil. Ieş.*, V, 7.
99. *Comentar la Ioan*, VI, 17.
100. *Omil. Ieş.*, V, 1 etc.
101. *op. cit.*, p. 70 şi urm.
102. *Kata Kelsou*, VIII, 32.
103. Mărturii la Daniélou, *op. cit.*, p. 76 şi urm.
104. B. Poschmann, *Die Sündenvergebung bei Origenes*, Breslau, 1912.
105. Hal Koch, *Paideusis et Pronoia. Etudes sur Origène et ses rélations avec le platonisme*, Leipzig, 1932.
106. *Comm. Mat.*, XII, 14.

Despre rugăciune grăiește îndurerat: «nu știu cum se laudă unii (arogîndu-și o putere mai mult decît sacerdotală) că pot ierta păcate ca idolatria, adulterul, desfrînarea, ca și cum rugăciunea rostită de ei peste capul celor ce au comis astfel de crime ar șterge chiar păcatele de moarte» [107].

Dar de aici nu trebuie trasă concluzia că Origen n-ar admite puterea preoțească de a ierta păcatele. Cercetările lui P. Galtier și ale altora [108] dovedesc tocmai dimpotrivă. În fond, Origen are dreptate să lege laolaltă și sfințenia vieții preoțești și exercitarea puterii cheilor. În realitate, în citatul de mai sus, nu era vorba de păcatele pe care, Dumnezeu sau Biserica nu le-ar putea ierta, ci acolo se presupune o pocăință prealabilă. Încolo, cum afirmă într-o omilie: «cînd păcătosul își udă patul său cu lacrimile părerii de rău și nu se rușinează să-și încredințeze preotului Domnului păcatul, cerîndu-i tămăduire, desigur că el este iertat» [109].

În problematica timpului său intră, desigur, și mediul filosofic, cu care au fost confruntați atît Origen, cît și întreaga Biserică a veacurilor al doilea și al treilea. Îndeosebi problema Providenței a dominat pe atunci atît curentele filosofice, cît și cercurile bisericești. S-a crezut că Origen a împrumutat «teologia Providenței» de la Platon [110] sau de la Plotin prin intermediul dascălului acestuia, Ammonius Sakkas [111]. Lucrările lui Platon, e drept, i-au fost cunoscute lui Origen, uneori și citează cîteva din ele, dar încolo el e un cugetător creștin. Știrea dată de Porfiriu în legătură cu Ammonius Sakkas, pe care o transmite Eusebiu, s-a dovedit că se referea la alt Origen, care trăia sub împăratul Galien (253/260—268), cînd teologul Origen era mort.

Am amintit la început că totuși Origen a suferit influența comentatorilor eclectici, atît pe a celor platonici, din noua Academie, apoi pitagoreici, stoici și chiar aristotelici, din sec. II: Plutarh, Maxim de Tir, Antiohus de Ascalon, Numenius, Apolonius, Albinos, Lucian de Samosata și alții. Este meritul lui J. Daniélou de a fi dovedit ce anume a împrumutat Origen din reprezentanții acestor curente. Vom reveni și noi mai trîziu asupra acestei probleme. Felul în care e prezentată ideea «filantropiei divine» sau a Proniei și a demonologiei pare a-l fi împrumutat de la Plutarh. Metoda interpretării «tropolo-

107. Περὶ εὐχῆς, cap. 28.
108. P. Galtier, *L'Eglise et la remission des pechés aux premiers siècles*, Paris, 1949.
109. *Omil. Lev.*, II, 4.
110. Hal Koch, *Pronoia et Paideusis*, Leipzig, 1932.
111. R. Cadiou, *Jeunesse d'Origène*, Paris, 1935.

gice» sau figurative o întîlnim la Numenius. Maxim de Tir vorbeşte aproape în aceiaşi termeni ca şi Origen despre rolul îngerilor păzitori, despre necesitatea rugăciunii omeneşti, care nu poate modifica voinţa lui Dumnezeu, despre necesitatea doctorului, a generalului ori a cîrmaciului de vapoare de a ascunde adevărul, cînd acesta doare. Cel mai mult pare a fi împrumutat din «Didaskalikos»-ul lui Albinos : ideea «arheilor» sau a principiilor, ideea celui de «al doilea Dumnezeu» lîngă cel dintîi, ideea sufletului lumii, a modelelor ideale, după care a fost creată lumea.

Şi totuşi, Origen a fost un cugetător creştin. Vom vedea aceasta cînd vom vorbi despre lucrările lui apologetice, îndeosebi *Contra lui Celsus*, care e un arsenal întreg de mărturii creştine. Origen nu va nega că sînt comune atît elinilor, cît şi creştinilor unele credinţe, dar în credinţele elinilor nu există, ca în cele creştine, acea putere dumnezeiască în stare să transforme şi să înalţe pe om şi lumea [112]. Această putere este creştinismul, care a lucrat şi lucrează în istorie ca un ferment transformator, care ridică vrednicia omului la asemănarea cu Dumnezeu. E drept că creştinismul nu-i pentru Origen în primul rînd doctrină, cît energie divină, care operează în viaţa lumii [113]. Parcă am auzi aici graiul de mai tîrziu al lui Dionisie Areopagitul, al lui Maxim Mărturisitorul.

2. OPERA EXEGETICĂ A LUI ORIGEN

Nu ne vom extinde aici prezentînd şi analizînd întreaga operă a acestui mare scriitor. Nici n-am putea-o face, după cum s-ar cuveni, întrucît controversele origeniste, mai întîi etapa anilor 390—403 a lui Epifanie, Ieronim şi Rufin, dar mai ales cea din epoca lui Iustinian (540—553) au avut drept urmare dispariţia celor mai multe din operele lui. În mare, scrierile sale (atîtea cîte s-au păstrat, majoritatea doar în traduceri, iar din cele originale multe păstrate numai fragmentar) se pot împărţi în 5 categorii : I). biblice, II). apologetice, III). dogmatice, IV). de ordin practic şi V). scrisori.

I). Operele cu *caracter biblic* cuprind :

1. lucrările de critică biblică (în primul rînd Hexapla) şi

2. lucrările cu caracter exegetic : sholii, omilii şi comentarii. Despre ele va fi vorba în cele de mai jos.

112. K. *Kelsou*, VI, 2.
113. Daniélou, *op. cit.*, p. 134.

II). Printre lucrările cu *caracter apologetic* şi polemic se numără cea mai cunoscută scriere a lui Origen, *Kata Kelsou,* cea mai completă lucrare de apărare a creştinismului în faţa atacurilor nedrepte aduse de cugetătorii păgîni ai antichităţii. O analiză mai amănunţită a ei o vom da la locul cuvenit.

III). Dintre lucrările dogmatice vom analiza şi vom prezenta în româneşte prima înjghebare a crezului creştin *Despre principii,* precum şi cîteva fragmente din *Convorbirile* cu Heraclide.

IV). La cele cu conţinut practic amintim tratatul *Despre rugăciune, încurajare în vreme de martiraj* şi florilegiul cunoscut sub numele *Filocalia,* o colecţie din cele mai alese pasaje din opera lui.

V). Ultima grupă de scrieri o formează corespondenţa sa, care — din păcate — astăzi nu mai numără decît două piese întregi : o scrisoare către Grigorie Taumaturgul şi alta către Iuliu Africanul.

În legătură cu aceste categorii de scrieri trebuie amintite şi unele opere pierdute din care nu avem azi decît fragmente, în *Catene,* pe cînd din altele nu avem decît titlul.

Să revenim acum la lucrările biblice.

Pe bună dreptate se poate spune că nici un alt scriitor bisericesc nu s-a dedicat atît de mult Sfintei Scripturi ca Origen. Chiar şi cînd a scris lucrări filosofice sau dogmatice, el le-a scris tot numai cu scopul de a înţelege mai bine cuvîntul Domnului şi de a-l explica mai deplin auditorilor săi. De aceea, ca un adevărat didascal, care contemplă misterele ascunse ale Bisericii, care face ştiinţă speculativă şi în al treilea rînd care propovăduieşte tainele ascunse sub slovele Scripturii, Origen nu poate fi judecat doar după cîteva pasaje interpretate de el după o metodă alegorică uneori contestabilă. El are merite mult mai mari, atît de mari, încît nici unul din Sfinţii Părinţi şi din scriitorii bisericeşti ulteriori nu s-au putut sustrage influenţei sale [114].

Străduinţele lui Origen de a restabili textul grecesc (LXX) al Vechiului Testament formează una din cele mai uriaşe întreprinderi de ordin ştiinţific din cîte se cunosc în istoria culturii creştine. Se simţea de mult nevoia unei astfel de acţiuni întrucît încă din secolul al II-lea tradiţiile creştine şi evreieşti semnalaseră evidente deosebiri în privinţa canonului şi textului biblic. Astfel Sfîntul Irineu († 202) semnala existenţa a două variante greceşti, Aquila şi Teodotion, doi prozeliţi evrei din sec. II. Traducerea lui Aquila e foarte literală şi se

114. J. Daniélou, *op. cit.*, p. 137—138.

resimte influența reformelor rabinice. Cea a lui Teodoțion e mai apropiată de textul Septuagintei. Am văzut mai sus că Origen a descoperit încă o traducere, cea a lui Symmachus, care era făcută tot după textul ebraic, pe care-l reda însă mai puțin sclavic. Cu timpul a mai găsit încă două versiuni. Scopul lui era să vadă după un tabel sinoptic începînd de la 4 pînă la 6 coloane, la Psalmi chiar cu 9 coloane (tetrapla, hexapla, eneapla), unde Septuaginta (LXX) are ceva în plus sau în minus față de textul ebraic. Pentru primul caz se nota cu obelos (÷), pentru celălalt cu asterisc (*). Din nefericire, din această operă a lui Origen n-au rămas decît fragmente disparate. Doar coloana a V-a, care e textul Septuagintei, a fost copiată în multe exemplare. După ea s-a păstrat o traducere siriacă din sec. VI. În schimb, multe fragmente se păstrează reproduse în operele mai multor scriitori bisericești. După toate acestea s-a încercat o reconstituire foarte modestă [115].

În lucrările exegetice publicate în acest volum găsim adeseori semnalate de Origen deosebiri de text, atît între redactările grecești, cît și între acestea și originalul ebraic [116]. Cu titlul de exemplificare amintim în traducerile din acest volum, 2 cazuri la omiliile de la Numeri și unul la Cîntarea Cîntărilor.

În cele trei categorii de lucrări exegetice sholii, omilii și comentarii, deși scopul e diferit, întîlnim același spirit, aceeași metodă, aceleași principii de interpretare [117].

Sholiile erau menite să lămurească greutățile de ordin filologic sau să explice anumite amănunte. De aceea, de regulă ele se făceau pe marginea manuscrisului, uneori cu litere mai mărunte. Astfel de explicări se știe că au existat la textele homerice, care au fost în chipul acesta îmbunătățite și amplificate de la o generație la alta. În «Catalogul» său, Fericitul Ieronim enumeră multe «sholii» făcute de Origen la Facere, Ieșire, Levitic, Isaia, Psalmii I—XV, Ecleziast, parțial la Evangheliile după Matei și Ioan, apoi la Epistola către Galateni. La rîndul său, Rufin a folosit sholiile de la cartea Numeri.

Astăzi cele mai cunoscute sholii sînt cele cuprinse în *Filocalie* și în *Catene*. Volumele XII și XIII din colecția Migne redau multe astfel de «excerpta», dar ele trebuie utilizate cu grijă, căci autenticitatea lor nu-i prea sigură.

115. B. de Montfaucon, *Hexaplorum Origenis quae supersunt*, Paris, 1713, 2 volume reproduse în colecția Migne, *P.G.*, 15—16. Există și alte ediții (F. Field, 2 vol. Oxford, 1867—75 etc.), precum și fragmente parțiale.

116. *Omil. Num.*, 18, 3; *Omil. Num.*, 28; *Omil C.C.*, 2, 4 și *Despre rugăciune*, cap. 28 etc.

177. A. Puech, *op. cit.*, II, p. 373.

Omiliile sau predicile populare, păstrate majoritatea în traduceri latine, se referă în cea mai mare parte la tălmăcirea cărţilor Vechiului Testament. Rufin a tradus 16 omilii la Geneză, 13 la Ieşire, 16 la Levitic, 28 la Numeri, 26 la Iosua, 9 la Judecători şi 9 la Psalmi. La rîndul său, Fericitul Ieronim a tradus 2 omilii la Cîntarea Cîntărilor, 9 la Isaia, 14 la Iezechiel şi 39 la Evanghelia după Luca. Fragmentar se mai păstrează la Ieremia [118], 1—2 Regi, 3—4 Regi, I Corinteni şi Evrei. Din 574 omilii numai 20 sînt în greceşte. Pentru 388 de omilii n-avem nici măcar traducere latină şi din acestea peste 200 n-au fost încă traduse în nici o limbă modernă! În orice caz, omiliile lui Origen ne prezintă un scriitor cu totul nou sau prea puţin cunoscut. În omilii Origen este apropiat de om, deschis tuturor problemelor sociale, umanitare, culturale. Îndeosebi studiile lui W. Völker [119], G. Bardy şi H. Urs v. Balthasar [120] au meritul de a fi atras atenţia asupra acestor pagini pline de patos religios, de «duh arzînd» pentru problemele desăvîrşirii creştine.

«Domnul sădeşte în om aptitudini şi înclinări diferite. Toate ştiinţele şi artele prelucrătoare, de la arhitectură şi geometrie pînă la medicină şi muzică îşi au obîrşia în asemănarea omului cu Dumnezeu. Înţelepciunea cu care le folosim ne apropie tot mai mult de El» [121], se spune într-o omilie la Numeri.

«Dacă eu, ca preot şi propovăduitor al cuvîntului sfînt, aş greşi ceva împotriva disciplinei Bisericii şi a rînduielilor evanghelice, încît să ajung scandal în Biserică, atunci mai bine să mă scoată Biserica, prin consimţămîntul general al tuturor creştinilor» [122], declară el în alt loc.

În 1941, la Tura, în Egipt, au fost descoperite două omilii «Despre Paşti», în care pentru prima dată se confirma, după etimologia fixată de Origen, că semnificaţia cuvîntului «Paşte» nu se deduce de la πάσχω = pătimesc (deci patimă), ci de la evreiescul pasha = διάβασις sau trecere, prin moarte, la viaţă [123].

---

118. Să nu se confunde cu cele 20 de omilii la Ieremia, singurele omilii păstrate în greceşte! Tot în greceşte s-au recuperat multe fragmente din *Catene*. (J. A. Cramer, *Catenae Greac. Patr. in Nov. Test.*, 8 vol., Oxford, 1838—1844) etc.

119. W. Völker, *Das Vollkommenheitsideal bei Origenes*, Tübingen, 1931.

120. H.u.v. Balthasar, *Geist unde Feuer* sau cu francez: *Parole et pensée chez Origène*, Paris, 1957.

121. *Omilia* 18, 3, în acest volum.

122. *Omilia* 7, 6 la Iosua, tot în volumul acesta.

123. P. Nautin, *Homélies paschales II: Trois homélies dans la tradition d'Origène*, Paris, 1953.

Neîntrecute sînt aluziile sau mustrările, făcute cu multă finețe de Origen, pentru cei slabi în credință, care nu se pot însufleți, ca martirii de odinioară, pentru a mărturisi, prin cuvînt și faptă, crezul creștin: «Tare mă tem că de cînd nu mai sînt martiri și de cînd s-au suprimat jertfele sfinților aduse ca victime pentru păcatele noastre, noi nu mai știm dobîndi iertarea păcatelor... Astăzi nu mai sîntem vrednici să fim persecutați și să murim pentru Hristos» [124]. În general, omiliile tind la înduhovnicire, la trezirea omului din patimi, la înălțarea lui morală.

Tematica lor este bogată. Vom încerca să o prezentăm prin indicele real de la sfîrșitul volumului. Aceasta pentru că nu toate omiliile dezbat o singură temă. De multe ori se revine în două-trei omilii asupra uneia și aceleiași probleme. Desigur, în alt context și cu alte explicații. Dintre temele cele mai des întîlnite în aceste omilii amintim convertirea, dar mai ales doctrina antropologică proprie, care cuprinde etapa preexistenței sufletului, cît și aceea a restabilirii tuturor.

În *privința interpretării* se știe că, în mare, Origen cunoaște trei sensuri ale cuvintelor Scripturii: istoric-literal, moral și mistic-alegoric. «S-a spus că Origen neglija sau sacrifica sensul literal. Primul verb spune o inexactitate, cel de al doilea afirmă ceva forțat. Pretutindeni el examinează lucrurile cu măiestrie. De pildă, Evangheliile sînt judecate întîi fiecare comparativ; nu-i scapă nici amănuntele cronologice, nici cele geografice» [125]. Iată cîteva pasaje tipice.

«Înțelesul istoric al pasajului din Num. 27, 7 e atît de limpede și desăvîrșit, încît nu mai reclamă nici o lămurire suplimentară [126], zice el într-o omilie.

«Cuvintele acestea (din Ier. 1, 2) țin de istorie, ele indică timpul cînd a proorocit și cînd a încetat de a mai prooroci Ieremia» [127].

Dar, desigur, pentru un om ca Origen, care privea la textul Scripturii ca la însuși glasul lui Dumnezeu, condițiile vremii i-au impus adeseori soluții care trebuiau căutate dincolo de litera biblică. Nu trebuie să uităm că devenise problemă vitală pentru creștinismul primelor veacuri modul în care era apreciată semnificația Vechiului Testament [128]. Cîtă vreme evreii rămîneau și după întruparea, moartea și învierea Domnului tot la interpretarea literală, iar gnosticii nu

124. *Omil. Num.*, X, 2, în volumul de față.
125. Daniélou, *op. cit.*, p. 14, *Omil. Num.*, 18, 3, în acest volum.
126. *Omil. Ier.*, 1, 2, în acest volum.
127. *Omil. Ier.*, 1, 2, în acest volum.
128. J. Daniélou, *op. cit.*, p. 146.

puteau vedea o continuitate firească între Legea Veche şi cea Nouă pentru că nu tălmăceau corect aşteptările şi împlinirile mesianice în persoana Domnului Hristos, sigur că pentru Origen nu rămînea altă cale decît să recurgă la interpretarea tipologică a Vechiului Testament. Mai mult, dacă Mîntuitorul a venit să plinească Legea, care fusese doar «umbra» Lui, creştinii doreau să vadă şi să înţeleagă în ce anume constă progresul spiritual, desăvîrşirea pe care o aduce «plină de har şi de adevăr» venirea Lui în lume şi apoi întemeierea Bisericii. De aceea, Origen va spune că toată Legea Veche, toată Scriptura, trebuie tălmăcită ca pregătire, ca pedagog spre Hristos, spre continuarea vieţii istorice a Bisericii. «Strălucirea rituală a jertfelor sîngeroase, rînduielile slujbelor templului au dispărut, în locul lor a venit Hristos. În locul azimilor şi jertfelor de animale a venit Paştile-Hristos, care ne arvuneşte spre viaţa de veci pe toţi fiii pămîntului, fiii şi fraţii Lui» [129]. Numai dacă acceptăm în locul sinagogii Biserica, în locul tăierii împrejur Botezul creştin, numai văzînd în întreg Vechiul Testament o prefigurare a Legii noi, se pot explica în înţeles mai adînc toate tainele mîntuirii, pe care ne-a pregătit-o Domnul [130].

Dar Origen a fost pus şi în faţa unor tradiţii necreştine: rabinică, filoniană şi gnostică. Şi tragedia aici s-a întîmplat: dacă faţă de iudaism, tipologia era calea prin care cele două Testamente se luminau şi se întregeau unul pe altul, influenţele celor trei factori, care se resimt asupra marelui dascăl alexandrin, au avut drept rezultat faptul că el a ajuns să alegorizeze prea mult, prea departe.

Dintre tradiţiile rabinice «à la lettre» notăm: justificarea corabiei lui Noe [131], simbolismul literei T (Thora, Cruce) [132], credinţa despre «îngerul lui Israel» [133], idee eshatologică de origine rabinică.

Dar influenţă mai puternică a avut asupra lui Origen marele alegorist iudeul Filon, pe care-l admiră în unele din lucrările sale [134]. De la el a luat Origen ideea că orice tîlcuire a Bibliei trebuie să fie «demnă» de ea şi de Dumnezeu spre a fi «cu folos» Χρήσιμος [135], idee care a dus la grele afirmaţii. Dacă aici se mai adaugă şi ideea «dificultăţilor» de a explica lucrurile literal, se ajunge într-adevăr la inepţii. De pildă, interdicţia de a schimba locul sîmbăta. Să cauţi şi aici o esca-

129. *Omil. Lev.*, X, 1.
130. *Omil. Ios.*, VII, 2.
131. *Omil. Fac.*, II, 2.
132. Sel. Iez., Migne, *P.G.*, 13, p. 800.
133. *Com. Jo.*, II, 31.
134. Indicaţii la J. Daniélou, *op. cit.*, p. 179 şi urm.
135. *Omil. Ier.*, XII, 8 (Klostermann, p. 94).

padă în sens spiritual? E tot una, zice el, cu a «întinde şi celălalt obraz» sau să «scoţi ochiul care te sminteşte». Or, interpretînd astfel lucrurile, faci din sensul literal sens figurat.

Dar cea mai grea influenţă filoniană se resimte atunci cînd Origen spune (ca şi Filon) că «totu-i tainic în Scriptură» [136], toate cuvintele au sens mai adînc [137]; imitînd pe botanistul sau pe anatomistul care ştie să aleagă din plante, respectiv din medicamente, pe cele de leac pentru o suferinţă sau alta, tot aşa şi didascalul sau «cel desăvîrşit»(τέλειος) va putea scoate un folos (ὠφέλεια) din cuvîntul sfînt [138].

La fel e şi scoaterea unei alegorii cu semnificaţii moralizatoare, de multe ori artificiale, transpunînd fapte istorice în alegorii de viaţă interioară: Avraam e sufletul care trece din lumea aparenţelor în cea a realităţii; prima lui soţie Agar e cultura umană, Sara tipul femeii desăvîrşite [139]. Sau «doctrina celor trei simţuri» (trup, suflet, spirit) corespunzînd celor trei categorii de suflete, ca cele 3 etaje ale corabiei lui Noe: începătorii (cei mulţi), progresanţii sau cei morali şi cei perfecţi. Această din urmă clasificare, pe care o are aidoma şi Filon, duce într-adevăr la concluzii de minimalizare a realităţii vii, istorice, la exagerări pe multe planuri.

Cît despre *exegeza gnostică*, cercetările au dovedit [140] că, scriind Comentarul la Evanghelia de la Ioan, aşa cum l-a redactat gnosticul valentinian Heracleon, Origen a ajuns să sufere şi el influenţa acestuia prin folosirea unui simbolism al istoriei cereşti, unde «pliroma divină» coboară între oameni.

Heracleon comentează coborîrea lui Iisus de la Ierusalim în Ierihon ca un κατάβασι spre «văile inferioare ale lumii». Origen doar amplifică lucrurile pe aceeaşi temă [141]. Tot aşa în legătură cu vindecarea *slujitorului regesc* [142] (In. 4, 49—54) şi cu cele 5 simţuri ale vieţii spirituale [143], unde urmează, în mare, linia gnostică, dar la cîteva reuşeşte să revină la soluţii ortodoxe, cum e cazul cu acest din urmă pasaj, unde via este Biserica lui Dumnezeu.

În orice caz, interpretările lui Origen au şi orientări împrumutate din cultura teologică a vremii sale, pe care cercetările, aflate încă în

136. *Omil. Fac.*, IX, 1, etc.
137. *Omil. Lev.*, IV, 8.
138. *Omil. Ier.*, XIX, 5 (Klostermann, p. 184—185).
139. *Omil. Fac.*, VI, 1.
140. C. Barth, *Die Interpretation des Neuen Testaments in der valentinianischen Gnosis*, Leipzig, 1911.
141. *Com. Jo.*, X, 9—11.
142. *Com. Jo.*, XIII, 59—60.
143. *Com. Mat.*, XV, 32—33.

curs, le va lămuri pe măsură ce textele se vor publica şi traduce în cît mai multe limbi de circulaţie mondială.

Rămînem deocamdată cu imaginea plastică schiţată de el într-o omilie de la Cartea Numerilor [144]. «Există, zice Origen, ca şi la o nucă, o gradaţie în modul cum putem pătrunde în înţelegerea cuvîntului Scripturii: sensul literal e învelişul amar, cel moral este coaja solidă, pe cînd cel duhovnicesc sau spiritual este miezul comestibil».

Sau cum se exprimă în alt loc [145] «trebuie crezut că Sfînta Scriptură constă din elemente văzute şi nevăzute: literele sînt corpul vizibil, iar în dosul literelor se ascunde partea spirituală, nevăzută. Căci după trup, suflet şi duh avem în Scriptură o înţelegere istorică, morală şi spirituală.

Vom întîlni în multe din omiliile acestea referiri la iudei, la filosofii păgîni, la eretici. Între aceştia din urmă (Marcion, Vasilide şi Valentin) Marcion era cel mai excentric pentru că respingea cu totul Vechiul Testament pe motiv că prezintă un Dumnezeu în linii prea antropomorfice, prea aspru, cu legi prea drastice sau pe motiv că s-ar relata fapte potrivnice moralităţii.

Cu toate acestea, în opera exegetică a lui Origen se face, pentru prima oară, un comentar temeinic al textului, al semnificaţiei lui morale.

El e conştient că în păstrarea canonului cărţilor biblice Biserica este cea care răspunde. «Pronia dumnezeiască n-a lăsat niciodată, zice el, pe conducătorii Bisericii fără această hrană nemuritoare» [146].

Tot atît de conştient este şi el atunci cînd, chiar în formă populară, se străduieşte să ridice pe om la sentimente de evlavie [147], de judecată matură: «cine poate fi atît de redus la minte să creadă că Dumnezeu a plantat ca un grădinar harnic pomi şi copaci în rai?» sau «cine n-ar înţelege că trebuie luate în sens alegoric vorbele privind plimbarea lui Dumnezeu prin rai într-o după-amiază cînd s-a ascuns Adam sub un copac?».

Pentru «hrană mai vîrtoasă» şi pentru mistuirea ei, cu gîndul la «umbra celor viitoare» s-a zbătut el totdeauna să înalţe conştiinţele contemporanilor săi. Oricît de monoton ar părea azi, cuvîntul lui nu şi-a pierdut prea mult din puterea de expresivitate.

144. *Omil. Num.*, IX, 7.
145. *Omil. Lev.*, V, 1 ; 5.
146. Epist. către Iul. Afric. cap. 4.
147. *De princ.*, 4, 16.

Cînd descrie procesul intim şi plin de taină al iubirii dintre Hristos şi Biserică, dintre sufletul omului şi dintre Logosul divin cu o efuziune rar întîlnită şi cu o delicateţe indescriptibilă, el trasează scenariul dintre cei doi miri în 8 tablouri, împărţind, ca într-o dramă supercosmică, rolurile cuvenite celor doi şi grupurilor lor însoţitoare [148] tocmai pentru a face şi mai apropiată taina creştinătăţii. Despre aceasta niciodată omenirea nu va putea spune ultimul cuvînt.

3. ÎNSEMNARE

Am grupat în acest volum omilii la unele din cărţile Vechiului Testament. Pentru cele păstrate doar în traducere latină s-au folosit, pe lîngă textul din Migne, *Patrol. gr.* vol. XII şi ediţia corpului berlinez : *Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte : Origenes Werke* (G.C.S.), vol. V—VIII, editate de W. A. Baehrens, iar pentru omiliile la Ieremia tot în aceeaşi colecţie (vol. III) ediţia scoasă de E. Klostermann. În acelaşi timp s-au mai folosit, unde a fost cazul, şi ediţiile publicate în colecţia «Sources chrétiennes» din Paris.

Dintre materialele volumului de faţă, traducerea cărţilor Facerea, Ieşirea, Numerii, Iosua şi Cîntarea Cîntărilor, aparţin părintelui profesor N. Neaga, iar traducerea omiliilor 12, 15, 16, 17 şi 18 la Ieremia a fost făcută de Zorica Laţcu. Restul omiliilor la Ieremia 1, 2, 3, 4, 5 şi 11 precum şi toate studiile introductive, notele, şi în mare parte indicii ne aparţin nouă.

Ne-am silit, pe cît a fost cu putinţă, să dăm o traducere clară, într-un limbaj liber, familiar, pe cît a fost posibil, în cuvinte nu prea depărtate de graiul cărţilor bisericeşti. Ne dăm seama că nu totdeauna a fost cu putinţă acest lucru.

Nădăjduim să completăm în volumele ulterioare unele din lipsurile inerente unei astfel de lucrări. Ne gîndim îndeosebi la o serie de studii de specialitate, care adîncesc unul sau altul din aspectele vastei opere a lui Origen.

Rămînem adînc recunoscători *Prea Fericitului Patriarh Iustin*, pentru larga înţelegere cu care a primit să sprijine iniţiativa de a face cît mai cunoscute gîndirea şi graiul Sfinţilor Părinţi şi scriitori bisericeşti care vor putea îmbogăţi şi adînci viaţa duhovnicească a credincioşilor noştri.

148. A se vedea reconstituirea în ediţia lui Ol. Rousseau : «Sources chrétiennes», Paris, 1966, p. 41—45.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

A. TEXTE

V. de la Rue, *Origenis opera omnia.*, tom. I—IV, Paris, 1738—1759, de unde s-au reprodus.

J. P. Migne, *Patrologiae cursus completus*, series graeca, P.G., tom. XI—XIV, Paris, 1857.

Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte... Origenes Werke, Leipzik — Berlin, G.C.S., din care :
vol. III. *Jerémiashomilien. Klageliederkommentar. Erklärung der Samuel — und Königsbücher*, herausgegeben von E. Klostermann, 1901.
vol. VI. *Homilien zum Hexateuch in Rufin's Übersetzung*, herausgegeben von W. A. Baehrens (Genesis, Exodus u. Leviticus), 1920.
vol. VII. *Homilien zum Hexateuch in Rufin's Übersetzung*, hearusgegeben von W. A. Baehrens (Numeri, Josua, Iudices), 1921.

Origène, *Homélies sur la Genèse*. Introduction de Henri de Lubac, traduction de L. Doutreleau, Paris, 1945, în «Sources chrétiennes».

Origène, *Homélies sur l'Exode*, traduction de P. Fortier, introduction de H. de Lubac, Paris, 1947, în «Sourcesc chrétiennes».

Origène, *Homélies sur les Nombres*. Introduction et traduction de Andre Méhat, Paris, 1951, în «Sources chrétiennes».

Origène, *Homélies sur Josué*. Texte latin, Introduction, traduction et notes de Annie Jaubert, Paris, 1960, în «Sources chrétiennes».

Origène, *Homélies sur Jérémie*. Traduction, par Pierre Husson et Pierre Nautin, edition, introduction et notes par Pierre Nautin, vol. I. (homélies I—XI) și II (homélies XII—XX et homélies latines), Paris, 1976, 1977, în «Sources chrétiennes».

The Philokalia of Origen, the text revised with a critical Introduction and Indices by Armitage Robinson, Cambridge, 1893.

* Din foarte bogata bibliografie origeniană amintim aici doar cîteva lucrări legate mai ales de interpretarea textelor vetero-testamentare. În decursul acestui volum, mai ales la «note», vor mai apărea și alte titluri. Desigur, în acest domeniu nu se poate avea pretenția de a fi exhaustiv. În volumele viitoare vom reveni cu suplimentări.

B. STUDII

D. P. Huet, *Origeniana*, Rothomagi, 1668, în Migne, *P.G.*, *XII*, 633 și urm.

E. R. Redeppenig, *Origenes*, 2 vol., Bonn, 1841.

E. Freppel, *Origène*, 2 vol., Paris, 1875.

Ad. Harnack, *Die Chronologie der altchristlichen Literatur bis Eusebius*, 2 Band, Leipzig, 1904.

F. Prat, *Origène, le théologien et l'exégète*, Paris, 1907.

O. Bardenhewer, *Geschichte der altkirchlichen Literatur*, 2 Band, II-te Auflage, Fréiburg im Breisgau, 1914.

Ad. Harnack, *Der Kirchengeschichtliche Ertrag der exegetischen Arbeit des Origenes*, în «Texte und Untersuchungen», Leipzig, 1918—1919.

Eug. de Faye, *Origène. Sa vie, son oeuvre, sa pensée*, 3 vol. 1923—1928.

Aimé Puech, *Histoire de la littérature grecque chrétienne*, vol. II, Paris, 1928.

Haralambie Rovența, *Interpretarea Scripturii după Origen*, Rm. Vîlcii, 1929.

G. Bardy, *Origène, Moralistes chrétiennes*, Paris, 1931.

Idem, *Origène*, în «Dictionnaire de la théologie catholique», vol. XI, p. 1489—1565, Paris, 1932.

W. Völker, *Das Vollkommenheitsideal bei Origenes. Eine Untersuchung zur Geschichte der Frömmigkeit und zu den Anfängerm christlicher Mystik*, Tübingen, 1931.

H. Koch, *Pronoia und Paideusis*, Berlin, 1932.

T. M. Popescu, *Denaturarea istoriei lui Origen*, în «Studii teologice», București, 1932.

R. Cadiou, *La jeunesse d'Origène*, Paris, 1935.

H. u. v. Balthasar, *Le mysterion d'Origène*, Paris, 1937.

Idem, *Geist und Feuer. Eine Aufbau...*, Salzburg, 1938.

Jean Daniélou, *Origène, Paris*, 1948.

Henri de Lubac, *Histoire et esprit, l'intelligence de l'Écriture d'après Origène*, Paris, 1950.

H. Crouzel, *Théologie de l'image chez Origène*, Paris, 1958.

M. Harl, *Origène et la fonction révelatrice du verbe incarné*, Paris, 1958.

Johannes Quasten, *Initiation aux Peres de l'Église*, trad. de l'anglais par J. Laporte, tome II, Paris, 1958, cu o bogată bibliografie.

H. de Lubac, *Exégese Médievale. Les quatre sens de l'Écriture*, premiere partie, I—II, Paris, 1959.

Origène et la tradition alexandrine, în «Epektasis», hommage à J. Daniélou, p. 247—416, Paris, 1972.

H. J. Vogt, *Das Kirchenverständnis des Origenes*, Köln-Wien, 1974.

Origeniana, Premier colloque international des études origéniennes, Bari, 1975, 1977.

P Nautin, *Origène. Sa vie et son oeuvre*, Paris, 1977.

Stil. Papadopulos: Πατρολογία, Atena, 1977.

PAGINI DIN OPERA EXEGETICĂ A LUI ORIGEN

INTRODUCERE

«De aici să consideri cîtă măreţie a pus Dumnezeu în om întrucît îl situează alături de soare, de lună şi de alte lucruri minunate... Însă, dacă te gîndeşti că măreţia omului constă mai ales în chipul şi asemănarea lui cu Dumnezeu, lucru pe care nu l-a spus nici despre pămînt, nici despre soare sau despre lună, atunci într-adevăr vrednicia lui este mai presus de orice asemănare. Dar dincolo de toate acestea, vrednicia lui creşte prin faptul că numai el este sortit să facă parte din împărăţia cerurilor» I, (12—13).

Aşa se exprimă la un moment dat Origen în cea dintîi dintre omiliile sale la Cartea Facerii. Şi trebuie să mărturisim că ideile şi forma în care se exprimă sînt la înălţimea geniului său. Aceasta mai ales cînd ne gîndim că el a trăit numai în prima jumătate a veculuí al treilea cînd începuse să se facă cunoscută în Imperiul Roman învăţătura creştină, care, vreme de două veacuri, nu se bucurase nici măcar de condiţiile minime de libertate şi de dezvoltare. Trebuie să mai spunem totodată că, în forma lor caldă şi populară, aceste predici au constituit o hrană deosebit de valoroasă şi de întremătoare pentru mulţimile credincioşilor săi, iar mai tîrziu pentru cei care vor căuta să răspîndească prin copii stenografice scrisul lui avîntat, dar a cărui soartă a fost atît de greu încercată.

Numărul omiliilor la Cartea Facerii a fost discutat. Mulţi afirmă că ar fi existat 17 omilii. Eroarea poate proveni dintr-o expresie a Fer. Ieronim din epistola sa cu nr. 33, care se păstrează numai în cîţiva codici (grupa «r» la Baehrens, p. XII). Toţi ceilalţi codici păstrează numai 16 omilii, neavînd trecută omilia XVII, care vorbeşte despre «binecuvîntările patriarhilor». Dealtfel, textul ei nu-i complet şi pare mai curînd un «excerpt» sau o sholie, care se potriveşte mai degrabă

cu fragmentul lui Rufin din Migne, P.G. 21, 297. Oricum, falsificarea sau adăugarea omiliei a XVII-a pare a se fi făcut în sec. VII, cînd o pomeneşte şi Isidor de Sevilla. În schimb, în arhetipul după care s-au redactat celelalte peste 30 manuscrise (fie la un loc cu Ieşirea şi Leviticul, fie numai singură Geneza) circulau încă în sec. V—VI numai 16, aşa cum mărturisea şi Cassiodor. Nu trebuie să se confunde lucrurile cu «Comentariile» lui Origen la Cartea Facerii, parte din ele terminate încă înainte de anul 232 în Alexandria, iar restul, pînă la 12 cărţi, terminate mai tîrziu în Cezareea, cum spune Eusebiu (Istoria, VI, 24, 2). Dar aceasta-i altă lucrare, care n-a mers cu comentarea Genezei mai departe, de cap. V, 1. Din ea ni s-au păstrat doar mici fragmente (Migne, P.G., 12, 45—92), din care cele mai importante sînt trei fragmente greceşti din Filocalia, pe care le vom publica în alt loc.

T e x t u l celor 16 omilii nu ni s-a păstrat decît în traducerea latină a lui Rufin, care se ştie că, adeseori, l-a mai îndreptat, adăugînd, eliminînd ori «lămurind». În mare, însă, traducerea a fost destul de fidelă.

Dintre fragmentele greceşti păstrate în Catenae amintim doar unul scurt de tot la Omilia 2, 1—2, text care s-a păstrat într-o serie de manuscrise şi în Comentarul lui Procopie de Gaza.

Ca şi celelalte omilii origeniene la cărţile Pentateuhului, cele de la Geneză au fost tipărite prima oară la Veneţia în 1503 de cunoscutul bibliofil Aldo Manutius, al cărui text a fost reprodus adeseori după aceea, între care cel al lui Merlin din Paris, 1512, va fi reprodus şi de colecţia Migne în Patrologia greacă, volumele XI—XVII. În secolul nostru, Corpul berlinez (Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte, prescurtat G.C.S.) se vor edita critica prin îngrijirea lui W. A. Baehrens la Lipsca în 1920, pag. 1—144. După acest text au fost traduse în 1944 de A. Doutreleau, cu un studiu introductiv şi note, de Henri de Lubac. Lucrarea noastră a avut în vedere pe Migne, Baehrens şi Doutreleau.

D a t a redactării omiliilor este epoca dintre anii 244—250, după cum se poate vedea prin analogie cu celelalte omilii de la Pentateuh. Cum vom vedea la omiliile de la Cartea Numerii şi Iosua, se ştie că în general cărţile istorice ale Bibliei au fost comentate sub forma populară a celor din urmă omilii, după anul 243, cînd comenta cartea proorocului Ieremia (omilia 13, 3 la Iosua).

C o n ţ i n u t u l omiliilor se referă la următoarele probleme: 1) crearea lumii şi a omului, 2) arca lui Noe (cap. 6), 3) prescripţiile tă-

ierii împrejur (cap. 17), 4) teofania de la stejarul Mamvri (cap. 20), 7) despre naşterea lui Isaac şi alungarea Agarei (cap. 21), 8) despre jertfirea lui Isaac (cap. 22), 10) despre peţirea Rebecăi (cap. 24), 11) despre moartea lui Avraam (cap. 25), 12) despre Iacob în Gherara (cap. 26), 13) despre certurile pentru fîntîni (cap. 26), 14) despre legămîntul lui Isaac şi Abimelec (cap. 26), 15) despre întoarcerea fiilor lui Iacob din Egipt (cap. 45) şi 16) despre Iosif şi Faraon (cap. 47). Fer. Ieronim mai pomeneşte şi despre o omilie în legătură cu Melchisedec, care se pare că ar fi fost pusă tocmai în fruntea colecţiei acestor omilii. Ea pare, însă, mai curînd a fi făcut parte din sholii, pe care Ieronim le-a numit «mistarum» sau «mixtarum» cum spun unele manuscrise, mici explicări la cîte o pericopă oarecare.

Structura şi tematica omiliilor e uneori de o simplitate şi familiaritate surprinzătoare, alteori predomină, aproape exclusiv, interpretările morală şi spirituală. Totuşi, spre deosebire de omiliile la celelalte cărţi ale Pentateuhului, aici expunerea pare mult mai naturală, mai firească.

De la începutul primei omilii, vorbind de crearea lumii, atunci cînd aminteşte de «început», Origen a şi făcut legătura cu Domnul nostru Iisus Hristos, «fără de care nimic nu s-a făcut din cîte s-au făcut». Desigur, el a subliniat că, făcînd cerul şi pămîntul, Dumnezeu a creat atît lumea văzută, cît şi pe cea nevăzută şi, firesţe, pe omul exterior ca şi pe cel interior sau ceresc. Am putea spune că din această omilie, structurată istoric sau literal, doar ici-colo se trag şi unele concluzii morale. La un moment dat (p. 19 după ediţia Baehrens) el zice: «să vedem acum şi prin alegorie în ce chip au fost făcuţi bărbatul şi femeia, după chipul lui Dumnezeu». Şi răspunde: «omul nostru lăuntric constă din suflet şi spirit. Bărbatul formează spiritul, iar femeia poate fi numită sufletul (familiei). Dacă ei laolaltă au pace, bunăînţelegere şi armonie, aceste virtuţi cresc şi se înmulţesc producînd şi născînd sentimente bune şi concepţii sănătoase şi folositoare prin care să umple pămîntul şi să-l stăpînească, cu alte cuvinte să-şi supună loruşi simţurile trupeşti pe care să le transforme în deprinderi mai bune în aşa măsură încît să nu se mai pornească poftele cărnii împotriva duhului. Şi astfel, unindu-se sufletul cu duhul ca într-o căsnicie fericită, să nu lase să-şi mai facă de cap poftele inimii ori ale cărnii spre a strica unirea familiei prin întinăciunea divorţului... Toate vi le-am dat spre mîncare, spre fericire... dar în clipa în care veţi călca porunca, cu moarte veţi muri».

În omilia a II-a Origen spune: «Să vedem mai întîi de toate cele ce se referă la literă adică la istorisirea despre potop și despre arca lui Noe pentru ca de la textul ei să ne ridicăm la sensul mistic și alegoric al interpretării duhovnicești». Se tulbură Apelles, ucenicul lui Marcion că nu puteau încăpea toate soiurile de animale, inclusiv elefanți, și că toată istorisirea ar fi «o fabulă?». După cunoscătorii tradițiilor și după știrile vechilor dascăli, se știe că Moise a deprins în Egipt toată știința geometriei Egiptenilor. Asta după cugetarea «istorică». Ce însemnează, însă, din punct de vedere duhovnicesc, construirea corăbiei? După cum potopul era simbolul pieirii și totodată al salvării, tot așa prin Noe cel duhovnicesc, adică prin Hristos, sîntem mîntuiți de pieire. Căci credincioșilor nu li s-ar putea împărtăși iertarea păcatelor dacă nu s-ar fi putut propovădui învățătura creștină pe întreagă suprafața pămîntului. Mai departe el descrie modul construcției navei, trăgînd concluzia că așa cum e barca deasupra mai îngustă, ca o piramidă răsturnată, încît acolo încape Cel Unul, cîrmaciul, tot așa «unus Dominus, una Ecclesia fides, unum baptisma, unum corpus et unus Spiritus ad unam perfectioren finem cuncta festinant».

În Omilia III, despre tăierea împrejur, Origen subliniază, după ce a expus «istoric» împrejurările în care s-a ajuns la această repetare a făgăduinței, că «taina aceasta nu a fost încredințată lui Moise, care era și el bătrîn, de 99 de ani» (deși vrednicia amîndurora nu privește bătrînețea trupească), ci i s-a încredințat lui Avraam, care va fi tată a multor neamuri... în Biserica lui Hristos. Și «poporul lui Hristos nu-l va forma numai Israelul cel după trup, ci toți cei după duh, adică Biserica întreagă, desigur dacă sînt cu adevărat tăiați împrejur la inimă, iar nu numai la trup, cum spun iudeii și unii eretici».

În Omilia IV, după ce se compară arătarea de la stejarul Mamvri cu cea care a avut loc în casa lui Lot, Origen spune: «tot ce face Avraam e ascuns, plin de taină. Vițelul cel bun și tînăr, pe care-l jertfește la filoxenia celor trei tineri, e, desigur, chipul Domnului Hristos, pîinile puse pe masă preînchipuie Sfînta Euharistie. Sara, soția lui Avraam «stătea în urma lui», de aceea, să se ia învățătură de la femeile patriarhilor cît erau ele de ascultătoare bărbaților lor! Pînă aici sensul istoric-literal. «Să urcăm acum la sensuri mai adînci», spune didascalul. Expresia «Coborî-Mă-voi să văd faptele celor din Sodoma» nu trebuie să ne facă să gîndim la lucrare și coborîre locală, zice el, ci să ne gîndim la ce spune proorocul Mihea 1, 3 sau Pavel atunci cînd spune că Domnul s-a smerit pe sine luînd chip de rob»; în

schimb despre ridicare să ne aducem aminte cum «a urcat pe apostoli în munte înalt deosebi»... Că ereticii spun că Domnul nu știa ce-i în Sodoma? Numai de păcat n-a vrut să știe El, încolo pe toate le știe.

Începutul omiliei VIII sună așa: «Plecați-vă urechile cei ce vreți să vă apropiați de Domnul și priviți mai atent spre cele ce ni s-au citit despre încercarea lui Avraam», atunci cînd i s-a cerut să-și jertfească pe fiul său cel unul născut... Cine nu vede aici preînchipuita jertfire a lui Hristos, cine nu știe că expresia «după trei zile de mers» însemnează învierea după trei zile?

Tot așa de impresionant și apropiat de sufletele ascultătorilor se exprimă și în Omilia XII, unde vorbește despre Rebeca venită să ia apă: «Crezi că-i poveste aici? Multe ne spune venirea la fîntînă». Există și în tine, creștine, un fel de apă vie, există și acolo șuvița care nu seacă și pîraie de sensuri duhovnicești, dacă, bine-înțeles, vei avea grijă să nu se astupe. Învață-te să scapi și să cureți noroiul din aceste fîntîni, adică să înlături lenea și să scuturi toropeala inimii! Ascultă ce spune Scriptura: «Înțeapă-te la ochi și vor curge lacrimi; împunge inima și vei răscoli simțirea minții» (Is. Sir. 22, 19). «Curățește-ți, așadar cugetele ca să poți veni într-o zi să bei din propriul tău izvor și vei scoate atunci apă vie. Pentru că dacă ai primit în tine Cuvîntul lui Dumnezeu, dacă ai primit de la El apa cea vie cu credincioșie, din tine va țîșni o fîntînă cu apă curgătoare pentru viața veșnică».

Încheiem aici.

«Ocean de taine se deschid în fața noastră cu cît înaintăm în citirea Scripturilor», spune acest mare dascăl la începutul omiliei a IX-a, singura pe care o traducem aici din cele de la Cartea Facerii.

Chiar și numai din cele cuprinse aici și din cele amintite de noi, credem că cititorul își va putea face o imagine aproximativă despre căldura scrisului, despre bogăția conținutului și despre adîncimea învățăturilor acestor predici ale lui Origen. Acesta a și fost motivul care ne-a îndemnat să prezentăm din opera lui Origen deocamdată numai opere exegetice la cărțile Vechiului Testament, pentru că, așa cum au făcut-o în ultimele decenii cercetătorii din mai multe țări europene, aceste opere ale lui prezintă un scriitor cu mari merite pentru viața spirituală a Bisericii.

I

OMILII LA CARTEA FACERII

OMILIA IX.

Făgăduința făcută lui Avraam [1]

I

Pe măsură ce înaintăm cu citirea Scripturii ne întîmpină taine tot mai multe. Dacă apuci calea mării pe o corabie mică, te temi mai puțin cînd ești aproape de țărm, dar pe măsură ce te îndepărtezi înaintînd în largul mării, se ivesc o mulțime de temeri și bănuieli, urcînd și coborînd pe valurile care se umflă și scad, o copleșitoare spaimă pune stăpînire pe suflet și tremuri de groază la gîndul că ți-ai încredințat viața pe o corabie atît de mică față de imensitatea nesfîrșită a valurilor.

Un asemenea sentiment se petrece în sufletul meu, sărac în vrednicii și slab cu duhul, care cutează să înfrunte un atît de vast ocean de taine. Însă, dacă prin rugăciunile voastre ne va învrednici Dumnezeu de o adiere prielnică [2] a Duhului Sfînt, după o călătorie favorabilă în domeniul cuvîntului [3], vom ajunge, nădăjduim, la limanul mîntuirii.

---

1. Am ales numai omilia IX dintre toate cele 16 cîte ni s-au păstrat de la Origen la Cartea Facerii. Am avut la îndemînă textul editat de *«Patrologia»* lui J. P. Migne, P.G., tom. 12, col. 210—215 și în Corpul berlinez *«Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte, Origenes Werke, sechster Band: Homeilien zum Hexateuch,* in «Rufins Übersetzung», editat de Dr. W. A. Baehrens (erster Teil, Leipzig, 1920, 86—92). Am folosit totodată traducerea franceză a lui Louis Doutreleau și notele la această omilie semnate de Henri de Lubac în «Sources chrétiennes», Paris, 1946, p. 274—282.

2. «prospera aura», vînt prielnic, salut marinăresc. Suflarea Duhului Sfînt ne aduce aminte de citatul ioaneic 3, 7.

3. «Croaziera (sau călătoria) în domeniul cuvîntului» este o imagine frecventă în scrisul lui Origen, care face din funcțiunea luminătoare a Logosului temelia lucrării harice de sfințire și de mîntuire a lumii. Desigur, el nu putea ignora că astfel de lucrări se săvîrșesc de Duhul Sfînt, care trimite «vînt prielnic», dar Dumnezeu-

Să cercetăm, deci, acum cuvintele: «Şi îngerul Domnului a strigat a doua oară către Avraam şi a zis: Juratu-m-am pe mine însumi, zice Domnul, că de vreme ce ai făcut aceasta şi n-ai cruţat nici pe singurul tău fiu pentru mine, de aceea te voi binecuvînta cu binecuvîntarea Mea şi voi înmulţi foarte neamul tău, ca să fie ca stelele cerului şi ca nisipul de pe ţărmul mării, care nu poate fi numărat» [4].

Cuvintele următoare cer un auditor foarte atent, căci este o noutate deosebită ceea ce se spune prin cuvintele: «îngerul Domnului a strigat din cer pe Avraam a doua oară». Cele ce au urmat după «strigarea de a doua oară» nu aduc ceva nou, căci se mai spuseseră şi înainte cuvintele: «Te voi binecuvînta» şi se făgăduise că «Te voi înmulţi», declarîndu-se: «Voi înmulţi pe urmaşii tăi ca stelele cerului şi ca nisipul mării» [5]. Ce aduce în plus, totuşi, această a doua strigare din cer? Ce se vesteşte nou acum faţă de vechile făgăduinţe? Ce spor de răsplată e vizată prin cuvintele «pentru că ai făcut aceasta», adică: «pentru că ai adus pe fiul tău, pentru că tu n-ai cruţat nici pe singurul tău fiu, pentru Mine» [6]? Eu nu văd nici o întregire, ci se reiau aceleaşi făgăduinţe de mai înainte. Dar s-ar putea întreba cineva: oare nu este inutil să se revină de mai multe ori asupra aceloraşi lucruri? Nicidecum. Dimpotrivă, este necesar, căci tot ce urmează este plin de taine.

Dacă Avraam n-ar fi trăit decît «după trup» [7] şi nu ar fi fost părintele poporului pe care avea să-l nască după trup, atunci ar fi ajuns o singură făgăduinţă. Dar, pentru a se vădi că Avraam va ajunge mai tîrziu părinte al celor tăiaţi împrejur după trup, el a primit, în vremea propriei sale tăieri împrejur, o făgăduinţă care privea tocmai pe poporul tăierii împrejur. De aceea, pentru a arăta că el trebuia să devină şi părintele acelora care sînt: «din credinţă» [8] şi care devin moştenitori prin patima lui Hristos, tocmai de aceea primeşte el din nou, în vremea pătimirii lui Isaac, o făgăduinţă care trebuia să privească de data aceasta pe poporul cel mîntuit prin patimile şi învierea lui Hristos. Nouă ni se pare numai că Scriptura ar repeta aceleaşi lucruri, dar care se deosebesc mult între ele. Făgăduinţele cele dintîi, cele care se referă la întîiul popor, s-au făcut pe pămînt. Doar spune Scriptura: «L-a scos

---

Tatăl (Dominus) este cel care-L va trimite. Încolo Origen foloseşte foarte adeseori expresia «verbum» atît în sens de vorbă, cît şi de Cuvîntul lui Dumnezeu.

4. *Fac.* 22, 15—17.
5. *Fac.* 12, 2; 13, 16; 16, 10.
6. *Fac.* 22, 16.
7. *Gal.* 4, 29.
8. *Gal.* 3, 9.

afară și i-a zis : privește la cer și numără stelele de le poți număra. Și a adăugat : «Atît de mulți vor fi urmașii tăi !» [9]. Însă cînd îi face pentru a doua oară făgăduința, Scriptura constată că «din cer» s-a auzit glasul [10]. Astfel întîia făgăduință vine de pe pămînt, a doua din cer.

Oare nu este aceasta o mărturie limpede a ceea ce zice Apostolul : «Omul cel dintîi e din pămînt, pămîntesc ; omul cel de-al doilea e din cer, ceresc» [11] ?. Făgăduința care privește poporul credinței vine din cer, pe cînd cealaltă vine de pe pămînt.

În prima vestire nu s-au rostit decît cuvinte obișnuite, pe cînd aici intervine jurămîntul. Sfîntul Apostol scriind evreilor interpretează astfel cuvintele : «În aceasta Dumnezeu voind să arate și mai mult moștenitorilor făgăduinței nestrămutarea hotărîrii Sale, a pus la mijloc jurămîntul» [12] și iarăși [13] : «pentru că oamenii se jură pe cel ce e mai mare» [14], iar «de vreme ce Dumnezeu nu are pe nimeni mai mare, pe care să se jure, S-a jurat pe Sine însuși, zice Domnul» [15].

Și aceasta n-a făcut-o Dumnezeu pentru că ar fi fost îndatorat să se jure ; cine-i poate cere Lui un jurămînt ? — ci precum explică Apostolul Pavel : «voind să arate și mai mult nestrămutarea hotărîrii Sale», a pus la mijloc jurămîntul [16].

Tot așa și altădată ne spune proorocul : «Juratu-s-a Domnul și nu-i va părea rău. Tu ești preot în veac, după rînduiala lui Melchisedec» [17].

În sfîrșit, cînd s-a făcut întîia făgăduință, Scriptura nu arată pricina pentru care s-a făcut, ci ne spune numai că glasul l-a scos pe Avraam afară, spunîndu-i să privească la stelele cerului și i-a zis : «atît de mulți vor fi urmașii tăi» [18].

Acum, însă (la cea de a doua strigare), Domnul precizează cauza și de aceea Își și întărește făgăduința Sa prin jurămînt : «de vreme ce ai făcut aceasta — zice Domnul — și n-ai cruțat nici pe fiul tău» [19]. El arată, prin aceasta, că pentru jertfa și patimile fiului său se garantează

9. *Fac.* 15, 5.
10. *Fac.* 22, 15.
11. *I Cor.* 15, 47.
12. *Evr.* 6, 17.
13. mai bine-zis tot acolo, ca o motivare a necesității jurămîntului.
14. *Evr.* 6, 16.
15. *Evr.* 6, 13 și *Fac.* 22, 16. Filon leg. all. III, 77, 203 : «e bine să-ți întărești făgăduința prin jurămînt și anume printr-un jurămînt care place și lui Dumnezeu. Înțelegi, dar, că Dumnezeu nu se jură pe altcineva, căci nimic (și nimeni) nu-i mai bun decît El, ci se jură pe Sine însuși pentru că e cel mai bun dintre toți» (Baehrens, *op. cit.*, p. 88).
16. *Evr.* 6, 17.
17. *Ps.* 109, 4.
18. *Fac.* 15, 5.
19. *Fac.* 22, 16.

cu tărie făgăduința, anunțînd limpede că pentru patimile lui Hristos rămîne asigurată făgăduința și pe seama poporului dintre neamuri, care «se țin de credința lui Avraam» [20].

Nu este oare evident că planul schițat în cel de-al doilea rînd e mai măreț decît cel dintîi ?

În multe locuri din Scriptură vei găsi indicate taine de felul acesta. Astfel Moise a spart și a aruncat cele dintîi table ale Legii, care erau «după literă». Apoi a primit o a doua Lege, care este «după duh» iar cea de-a doua este mai sigură decît cea dintîi [21]. Moise a adunat Legea în patru cărți, la care a adăugat și Deuteronomul, căreia i se zice : «A doua Lege».

Ismael e întîiul, Isaac al doilea. Totuși în cel de-al doilea s-a păstrat întîietatea. Același lucru se poate spune și despre Esau și Iacob [22], despre Efraim și Manase [23] și vei mai găsi și alte cazuri prin miile de exemple asemănătoare.

II

Dar să revenim la noi înșine și să tîlcuim pe larg înțelesul moral al fiecărui text.

După cum am arătat mai sus, Apostolul zice : «Omul cel dintîi este din pămînt, pămîntesc, omul cel de-al doilea este din cer, este ceresc. Cum este cel pămîntesc, așa sînt și cei pămîntești și cum este cel ceresc, așa sînt și cei cerești. Și după cum am purtat chipul celui pămîntesc, vom purta și chipul celui ceresc [24].

Vei înțelege raționamentul : dacă rămîi numai la ceea ce reprezintă întîiul om, care vine de pe pămînt, vei fi lepădat, căci dacă nu te schimbi, și dacă nu te bucuri că ai devenit ceresc, atunci nu te poți modela după chipul cel ceresc [25]. E ceea ce s-a spus mai înainte :

20. *Rom.* 4,16.

21. Între alții, Sf. Grigorie de Nyssa dezvoltă pe larg tema aceasta în *Viața lui Moise*, editată și tradusă de J. Daniélou, Paris, 1942, p. 130—137.

22. *Fac.* 25, 25.

23. *Fac.* 41, 51.

24. *I Cor.* 15, 47—49.

25. Minunat descrie Origen cele două concepții atunci cînd vorbește într-o omilie la Cartea Iosua : «Cred că atunci cînd ne citește Moise, vălul literei e dat la o parte de harul Mîntuitorului și începem să înțelegem că «Legea e duhovnicească» (Rom. VII, 14) și că, de pildă, cînd Legea zice că Avraam a avut doi fii, unul din roabă, celălalt din femeie liberă, eu înțeleg în ei două Testamente și două popoare, iar dacă înțeleg așa această Lege, pe care Pavel o numește «duhovnicească», înseamnă că Domnul Iisus ne-o citește și El o duce pe la urechile întregului popor, îndrumîndu-ne să nu urmăm litera care ucide, ci Duhul care face viu (II Cor. 3, 6). În cazul acesta, Iisus este Cel ce o citește și Cel care ne descoperă tainele ei. Într-adevăr, noi, care aparținem Bisericii generale, nu disprețuim Legea lui Moise, ci o primim dacă Iisus este Cel ce o citește». *Omil.* IX, 8 Iosua (Baehrens II, 353).

«Dezbrăcaţi-vă de omul cel vechi, dimpreună cu faptele lui şi vă îmbrăcaţi cu cel nou, care a fost creat după chipul lui Dumnezeu» [26]. Iată că «toate cele vechi au trecut şi toate s-au făcut noi» [27].

Dumnezeu înnoieşte, deci, făgăduinţele Sale, pentru a-ţi arăta că şi tu trebuie să te înnoieşti, ca să nu rămîi în cele vechi, ca să nu rămîi în «omul cel vechi».

Din cer s-au grăit cuvintele acestea pentru ca şi tu să iei «chipul omului ceresc» [28]. Că ce-ţi foloseşte dacă Dumnezeu înnoieşte făgăduinţele Sale şi tu nu te înnoieşti? Că El grăieşte din cer, iar tu asculţi de cele ale pămîntului? Ce-ţi foloseşte ţie dacă Dumnezeu se leagă prin jurămînt, iar tu asculţi aceste lucruri ca pe un basm de rînd? De ce să nu bagi de seamă că Dumnezeu pentru tine a luat asupra Lui ceea ce se potriveşte cel mai puţin naturii Sale?

De aceea, dacă se zice că Dumnezeu se jură e pentru ca tu să asculţi cu frică şi cu cutremur, să înţelegi şi să cîntăreşti după cuviinţă ceea ce a determinat jurămîntul lui Dumnezeu. În rezumat, toate acestea se întîmplă pentru ca tu să fii cu grijă faţă de tine însuţi, să înveţi că îţi este făcută o făgăduinţă în ceruri, să fii cu luare aminte şi să cauţi să te faci vrednic de aceste făgăduinţe dumnezeieşti.

Oricum ar fi, Apostolul tîlcuieşte acest loc aşa: «Făgăduinţele au fost făcute lui Avraam şi urmaşului său». El n-a zis: «şi urmaşilor», ca şi cînd ar fi vorba de mai mulţi, ci el a zis: «şi urmaşului tău, *ca vorbind de unul singur, care este Hristos*» [29]. E vorba, deci, despre Hristos: «Voi înmulţi foarte mult neamul tău, ca să fie ca stelele cerului şi ca nisipul de pe ţărmul mării» [30]. Cine mai are nevoie să fie lămurit cum se înmulţesc urmaşii lui Hristos, cîtă vreme se vede că propovăduirea Evangheliei se întinde «de la o margine la alta a pămîntului» [31], şi că aproape nu mai este loc unde să nu se fi aruncat sămînţa Cuvîntului? [32].

---

26. *Col.* 3, 9—10.
27. *II Cor.* 5, 17—18.
28. *I Cor.* 15, 49.
29. *Gal.* 3, 16.
30. *Fac.* 22. 17.
31. *Rom.* 10, 18.
32. Origen călătorise la Roma, de 2 ori în Grecia, în Capadocia, de 2 ori în Arabia, stătuse cu multă lume în legături de corespondenţă şi avea de unde şti că răspîndirea creştinismului făcuse mari progrese în întreg Imperiul Roman. Desigur însă, de imaginea «icumeniei» sîntem încă departe. Totuşi nu credem că cele afirmate aici sau în *Comentarul* 39 la Evanghelia după Matei, 9 să fie doar un eufemism cum vorbeşte de Lubac, *op. cit.*, p. 179.

Acest adevăr a fost vestit de la începutul lumii, cînd s-a zis lui Adam : «Creşteţi şi vă înmulţiţi» [33], căci aceasta o vesteşte şi Apostolul cînd zice : «S-a zis despre Hristos şi Biserică» [34].

În ce priveşte cuvintele : «ca stelele cerului» şi cele următoare : «Ca nisipul de pe ţărmul mării care nu poate fi numărat» [35], s-ar putea spune că imaginea cu numărul stelelor se potriveşte poporului creştin [36] şi cea cu nisipul mării poporului evreu. Eu, însă, înclin să cred să atît un exemplu cît şi celălalt se pot aplica la amîndouă popoarele.

În poporul evreu sînt mulţi drepţi şi preoţi, care s-ar putea asemăna cu stelele cerului. În schimb, şi în poporul nostru (între creştini) sînt mulţi care «n-au gust decît pentru cele pămînteşti» [37] a căror nebunie este atunci «mai grea decît nisipul mărilor» [38]. Între aceştia consider că trebuie socotită mulţimea de eretici, fără să ne credem nici pe noi în deplină imunitate, căci exemplele lumeşti, care ar putea ispiti pe unii, se pot aplica oricui din cei care n-au lepădat «chipul omului pămîntesc» şi să fi «îmbrăcat chipul omului ceresc» [39].

Nu-i nici o îndoială că, sub impulsul acestor gînduri, Apostolul schiţează tabloul învierii în trupurile cereşti şi pămînteşti, zicînd : «una este slava celor cereşti şi alta a celor pămînteşti», căci «stea de stea se deosebeşte în strălucire. Aşa este şi învierea morţilor» [40], căci şi Domnul zice : «Aşa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, încît să vadă faptele voastre cele bune şi să slăvească pe Tatăl vostru cel din ceruri» [41].

III

Hristos este doar sămînţa lui Avraam, fiul lui Avraam. Dacă vrei să te convingi, din Scriptură, ascultă ce este scris în Evanghelie : «Cartea neamului lui Iisus Hristos, fiul lui David, fiul lui Avraam» [42]. În el se împlineşte cuvîntul care spune : «Şi va lua în moştenire neamul tău, cetăţile duşmanilor tăi» [43]. Dar în ce înţeles a luat în moştenire Hristos cetăţile duşmanilor săi ? Fără îndoială, prin aceea că «în tot

33. *Fac.* 1, 28.
34. *Ef.* 5, 32.
35. *Fac.* 22, 17.
36. A se vedea şi cele spuse de Origen în *Omilia* I, 7 la Cartea Facerii : «Moyses stella esinvobis... et Abraham et Isaac et Iacob et Esaias et Hieremias et Ezechiel et David et Daniel et omnes, quibus scriptura sacra testimonium dedit».
37. *Fil.* 3, 19.
38. *Iov.* 6, 3.
39. *I Cor.* 15, 49.
40. *I Cor.* 15, 40—41.
41. *Mat.* 5, 16.
42. *Mat.* 1, 1.
43. *Fac.* 22, 17.

pămîntul a ieşit vestirea lor» [44], adică a Apostolilor şi «la marginile lumii cuvintele lor» [45].

De aceea i-a cuprins mînia pe îngerii care ţineau sub ascultare toate popoarele: «Cînd Cel Preaînalt a împărţit moştenire popoarelor, după numărul îngerilor lui Dumnezeu, Iacob devine partea sa şi Israel moştenirea Sa» [46]. Într-adevăr, Hristos căruia Tatăl i-a zis: «Cere de la Mine şi-Ţi voi da neamurile moştenirea Ta. Şi stăpînirea Ta, marginile pămîntului» [47], atît mînia îngerilor răi pentru că le-a luat puterea şi stăpînirea, pe care o aveau asupra popoarelor [48]. Căci scris este: «Împăraţii pămîntului şi căpeteniile s-au adunat împreună împotriva Domnului şi a unsului Său» [49].

Tot aşa se îndreaptă aceşti îngeri răi împotriva noastră provocîndu-ne la luptă şi la războaie, după cum zice Apostolul lui Hristos: «Lupta noastră nu este împotriva trupului şi sîngelui, ci împotriva demonilor, împotriva stăpînitorilor întunericului acestui veac» [50].

Dar trebuie să fim treji şi prevăzători «căci potrivnicul nostru umblă răcnind ca un leu căutînd pe cine să înghită» [51], căci dacă noi sîntem «tari în credinţă» [52], stîndu-i împotrivă, atunci nu ne va duce în robie. În acest caz sîntem nerecunoscători faţă de Cel «care a şters zapisul, ce era asupra noastră şi l-a luat din mijloc, pironind pe crucea Sa stăpînirile şi puterile; biruind asupra lor» [53] şi care «a venit să slobozească pe cei apăsaţi» [54]. Dimpotrivă, urmînd credinţa în Hristos, Cel care a biruit peste duhurile rele, vom rupe legăturile cu care ne-au prins ele în jugul lor» [55].

Aceste legături, care ne leagă, sînt patimile şi nelegiuirile noastre, care ne ţin încătuşaţi cîtă vreme nu «ne vom răstigni trupul împreună cu patimile şi poftele» [56] şi pînă cînd nu vom «rupe legăturile şi vom lepăda de la noi jugul lor» [57].

---

44. *Ps.* 18, 3.
45. *Rom.* 10, 18.
46. *Deut.* 32, 8—9.
47. *Ps.* 2, 8.
48. În *Comentarul la Sf. Ioan* (13, 58), Origen spune, dimpotrivă, că veniera lui Hristos n-a putut decît să îmbunătăţească starea îngerilor (de Lubac, *op. cit.*, p. 180).
49. *Ps.* 2, 2.
50. *Efes.* 6, 12.
51. *I Petru* 5, 8.
52. *I Petru* 5, 9.
53. *Col.* 2, 14.
54. *I Tim.* 2, 6.
55. *Ps.* 2, 3.
56. *Gal.* 5, 24
57. *Ps.* 2, 3.

«Sămînța lui Avraam» este, așadar, sămînța Cuvîntului, adică vestirea Evangheliei și a credinței în Hristos, care va stăpîni «cetățile dușmanilor săi» [58].

Dar v-aș întreba: Oare a săvîrșit Hristos o nepotrivire smulgînd popoarele de sub puterea vrăjmașilor Săi și aducîndu-le la credința în El și în puterea Lui? Nicidecum, căci odinioară «Israel fusese partea de moștenire a Domnului» [59], dar dușmanii lui Israel l-au tîrît la păcat îndepărtîndu-l de Dumnezeu. Astfel, din pricina păcatelor lui, Domnul i-a zis: «De veți păcătui vă voi împrăștia între popoare» [60]. Și apoi le-a mai zis: «de ați fi izgoniți de la o margine a cerului la alta, și de acolo vă voi aduna, zice Domnul» [61].

Din pricină că «stăpînii acestei lumi» [62] au năpădit moștenirea Domnului, «Bunul Păstor a trebuit să lase în munți pe cele nouăzeci și nouă de oi, pentru a coborî pe pămînt să caute oaia cea pierdută, a trebuit s-o afle, s-o pună pe umerii săi și s-o ridice din nou în marele staul al mîntuirii».

Dar ce folos, pentru mine, dacă «cetățile vrăjmașilor» fac parte din moștenirea urmașilor lui Avraam, «care este Hristos» [63], cîtă vreme cetatea mea nu se ține de El și dacă, cetatea mea, adică sufletul meu, care este «cetatea Marelui Împărat» [64], calcă legile sale și poruncile sale nu sînt ținute? Ce folos că Dumnezeu a supus lumea întreagă și stăpînește «cetățile dușmanilor», dacă în cele dinlăuntru ale mele nu e triumfător împotriva dușmanilor mei, dacă El nu zdrobește «legea din mădularele mele, care luptă împotriva minții mele și care mă face rob al legii păcatului» [65]?. Fiecare din noi să vegheze, dar, ca să îndeplinească ceea ce trebuie, pentru ca în sufletul nostru, în trupul nostru, să fie biruitor Hristos împotriva dușmanilor Săi, pe care să-i înfrîngă și să preia în mod glorios stăpînirea asupra cetății sufletului nostru. Atunci noi vom deveni «partea Sa», partea cea bună, asemenea «stelelor strălucioare ale cerului» [66] și vom putea primi și noi binecuvîntarea lui Avraam, prin Hristos Domnul nostru, «căruia I se cuvine slava și puterea în vecii vecilor», Amin.

58. *Fac.* 22, 17.
59. *Înțel. Sir.* 17, 14.
60. *Neem.* 1, 8.
61. *Neem* 1, 9.
62. *In.* 16, 11.
63. *Gal.* 3, 16.
64. *Mat.* 5, 35.
65. *Rom.* 7, 23.
66. *I Cor.* 15, 41.

II

OMILII LA CARTEA IEŞIRII

INTRODUCERE

Numele şi semnificaţia. *Eveniment de cotitură în istoria poporului evreu şi în general în istoria mînturii neamului omenesc («din Egipt am chemat pe fiul meu», Mat. 2, 15), exodul sau ieşirea iudeilor din Egipt şi trecerea lor prin pustie vreme de 40 de ani, înainte de intrarea în Ţara Sfîntă, nu putea rămîne netălmăcit de marele exeget din şcoala alexandrină, pentru că, după cum bine s-a spus, prin tipologia ei clasică şi fermă, nici o altă carte din Vechiul Testament n-a intrat atît de adînc în tradiţia liturgică şi literară a creştinătăţii.*

Într-adevăr, ieşirea din Egipt a fost de timpuriu tălmăcită ca ieşirea din păcat, iar trecerea prin Marea Roşie era preînchipuirea Botezului creştin. Prin chemarea minunată a lui Moise şi prin promulgarea însoţită de acte supranaturale a Decalogului pe Muntele Sinai, se făcea un hotărît pas înainte spre pregătirea mîntuirii, desigur deocamdată ca umbră a tainelor viitoare sau, cum zice cîntarea, ca o închipuire «în umbră, în Lege şi în Scriptură». Teofania de pe Munte, hrănirea în pustie cu mană şi cu apă izvorîtă din stîncă, înfrîngerea amaleciţilor prin puterea rugăciunii, precum şi întreaga serie de acţiuni în vederea ratificării Legămîntului dintre Dumnezeu şi poporul ales, care se pecetluieşte prin construirea Cortului mărturiei, simbol al Bisericii creştine de mai tîrziu, iată tot atîtea realităţi care au intrat adînc în osatura iconomiei creştine de mîntuire a lumii prin Hristos. De aceea, şi Mîntuitorul şi apostolii vor repeta că cei ce cred în Moise, în Lege, în cuvîntul Proorocilor, în Hristos cred. Dacă mielul pascal a pregătit israeliţilor ieşirea din Egipt, acum Hristos va fi mielul lui Dumnezeu, care ridică păcatele lumii. Dacă în pustie au fost hrăniţi cu mană, acum vor fi hrăniţi cu Trupul şi Sîngele

Domnului. Aceia au mîncat, dar au murit, aceştia înnoindu-se în Hristos, chiar dacă trupeşte vor muri, vor fi vii în veci. De aceea, în toate cele 13 omilii, cîte ne-a lăsat Origen la Cartea Ieşirii, toată această interpretare tipologică e urmărită cu o vioiciune şi prospeţime, într-adevăr, pline de avînt.

Textul omiliilor s-a păstrat în două feluri de manuscrise : unele, cele mai multe, cuprind Facerea, Ieşirea şi Leviticul, altele care nu cuprind decît Facerea şi Ieşirea. Cele mai vechi sînt cele din prima categorie. Unele din ele coborînd pînă în sec. VI—VII (codicii A şi P din lista lui Baehrens). Firește, în urma acuzaţiilor care au dus la condamnarea lui Origen, nu ni s-au păstrat decît traduceri latineşti făcute de Rufin. Se cunosc astfel de transcrieri făcute în sec. VI de Cezariu de Arelatae, de Isidor de Sevilla, de Beda Venerabilul, de Raban Maur şi alţii. Din fragmentele greceşti se cunosc în «Catenae» numai mici pasaje din Omilia VIII, 3 — VIII, 4, în Comentarul lui Procopiu de Gaza, care păstrează rezumate la întreagă omilia VIII.

În Filocalia lui Origen se mai păstrează în greceşte (la cap. 27) cinci fragmente din exegeza unor pasaje privind «învîrtoşarea» inimii lui Faraon, despre care se tratează şi în traducerea lui Rufin (omilia IV), dar textul e diferit. Se pare că textul grec din Filocalia e o veche sholie a lui Origen (e cuprinsă şi în Migne 12, 263—282). La celelalte, deloc. În tipar, omiliile la Ieşire au apărut împreună cu cele de la Cartea Facerii mai întîi la Veneţia în 1503, prin Aldo Manutius, care a fost reprodusă apoi în 1512 de Merlin şi după aceasta s-a publicat şi în colecţia Migne (12, 297—396). Textul cel mai critic este, însă, cel din Corpul berlinez, Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte, (GCS), îngrijit de Dr. A. Baehrens, Leipzig, 1920.

Am folosit şi traducerea lui P. Fortier şi comentariile lui H. de Lubac, din «Sources chrétiennes», Paris, 1947.

Data compunerii pare a fi tot între anii 244—250, ca şi Numerii şi Iosua, după cum reiese din constatările indicate în studiul introductiv şi în cel privitor la Cartea Iosua.

Numărul omiliilor. După cum se ştie, Fericitul Ieronim înşiră în epistola 33,4 numai opt omilii. Credem că e la mijloc o deteriorare a textului. În toate manuscrisele numărul lor e 13, doar că nu sînt înşirate totdeauna în ordine ca, de pildă, omilia a noua comentează textul cap. 25 al Ieşirii, iar omilia a zecea pasaje din capitolul 21, pe cînd omilia a unsprezecea tălmăceşte fapte din capitolele 17—18 ale Cărţii Ieşirii.

Dealtfel, astfel de intervertiri au survenit şi la cărţile Numerii (omilia XX) şi Ieremia (omilia XIII şi XIV).

Structura şi tematica omiliilor. S-a vorbit mult de modul de interpretare a lui Origen şi se va mai vorbi. Pornind de la viziunea trihotomică a lui Platon (corp, suflet şi spirit), Origen vrea să dea pentru fiecare hrana pe care o crede de cuviinţă. În general, s-ar putea spune că aproape niciodată (sau foarte rar) a căutat să aplice aceloraşi pasaje toate trei sensurile. Cele trei au ajuns, pînă la urmă, doar două, cel moral şi cel spiritual. Dar nu se poate susţine că Origen a părăsit cu totul sensul literal-istoric. De regulă, în fiecare omilie începutul îl forma expunerea temei sau prezentarea în rezumat a «istoriei», a cuprinsului brut al capitolului respectiv a pericopei comentate, mai ales cele privitoare la lucrurile iudaice, la evenimentele mai importante legate de viaţa şi orînduielile cultului mozaic.

Sensul moral privea aplicarea în sens creştin, uneori aproape ascetic, a prescripţiilor biblice. În schimb, sensul spiritual duce lucrurile şi mai departe : prin Hristos pînă la perspectiva vieţii veşnice, în eshatologie. Editorul omiliilor, W. A. Baehrens, are dreptate atunci cînd afirmă că în scrisul lui Origen se resimte mult influenţa lui Filon din Alexandria, care voia să împace iudaismul cu creştinismul folosind un limbaj împrumutat din concepţiile filosofiei greceşti ale secolului al doilea. Numai că Filon nu admitea decît un sens literal şi moral, pe cel spiritual nu-l cunoştea. De aceea, dascălul lui Origen nu a fost atît Filon, cît mai ales «Apostolul» creştin (uneori nici nu-i dădea numele) Pavel, care în epistolele sale (mai ales Evrei, II Corinteni, Coloseni, Romani) revenea adeseori la afirmaţii ca acestea «Legea e umbra bunurilor viitoare» (Evr. 10, 1), «Legea e duhovnicească» (Rom. VII, 14). De aceea, marele exeget alexandrin va spune într-una din aceste omilii (9, 6), că citind Scriptura nu ne vom putea sătura pînă nu găsim înţelesurile ei cele mai adînci. Iată mai jos cîteva mostre.

Sufletul omului nu se mulţumeşte cu orice, cu puţin. «Părinţii noştri au mîncat mană în pustie, dar au murit», spunea Pavel. Ei bine, însuşi numirea «mană», care înseamnează «ce e aceasta ?» ne invită să căutăm, să întrebăm. «Condiţia noastră umană, zice el, e itinerantă, de continuă căutare» (omil. 7, 5).

«De cînd s-a rupt catapeteasma templului de sus pînă jos, spune el în alt loc, de atunci nu mai vedem tainele care se petrec acolo. Oare uităm că în locul tainei de acolo avem Taina Tainelor, cea de pe altar ?».

Tot așa ne scapă de multe ori și înțelesul Scripturii dacă nu căutăm în ea «mîntuirea de întristare», cum cîntă Biserica (omil. 4, 5).

«Fiecare cuvînt al Scripturii e ca o sămînță sortită să se înmulțească și să crească», spune el la începutul primei omilii la Exod. Ce învățătură să scoatem din «citirea» care ni s-a făcut de la Ieșire 1,1—7 ? Cei care au mers în Egipt au murit. Nu știm că sămînța de grîu nu va rodi și nu se va înmulți pînă ce nu moare ? (Ioan 12, 24). Iată interpretarea tainică, conchide el : dacă Hristos a murit în tine, deci dacă ai primit în tine omorîrea lui Hristos (II Cor. 4, 10), atunci fiii lui Israel se vor înmulți prin tine. Iar «fiii lui Israel» sînt în tine semințele cele bune și duhovnicești. Așa crește numărul virtuților» (Omil. 1,1—4).

Desigur, sensul spiritual e legat totdeauna de destinul celor ascunși și legați prin Hristos în Dumnezeu cum spune Sf. Pavel (Col. 3, 3). De aceea interpretarea spirituală trebuie totdeauna să se bazeze pe sensul dogmatic al Scripturii (Omil. 5,5 ; 6,6).

Istoria tainică a mîntuirii omului e legată deci de persoana Cuvîntului întrupat, care face legătura între Vechiul și Noul Testament. Poate în aceasta stă toată adîncimea interpretării spirituale a Sfintei Scripturi, spune el în omilia 7,3.

În acest caz, e firesc ca pretutindeni în Cartea Ieșirii să se vadă prezente rădăcinile Bisericii : așa a fost ea de la Arca lui Noe, așa-i în Cortul Mărturiei, așa-i în altarul de pietre al lui Iosua, așa-i în casa desfrînatei Raav, așa va fi și în casa lui David (Omil. 9, 3).

«Fiecare cuvînt al Scripturii cuprinde o taină nesfîrșită : ca să-l explicăm ne-ar trebui mult timp și dacă am vrea să-l terminăm nu ne-ar ajunge o zi întreagă. Să scoatem doar o mică învățătură din pilda fiicei lui Faraon, care a salvat viața lui Moise : de bună seamă că în ea putem vedea chipul Bisericii, care adună popoarele la mîntuire», spune el în Omil. 2, 4.

În chipul acesta «e bine să lăsăm, zice el, sufletul să se înalțe spre lucrurile cerești (adscensio animae)», spune în alt loc (12, 17).

E drept că identificările forțate au dus pe Origen și la exagerări. El nu s-a mulțumit să sublinieze deosebirile dintre Israelul trupesc și cel duhovnicesc, de care vorbea Sf. Pavel, ci vedea, de pildă, în femeie imaginea omului trupesc și al poftelor, pe cînd în bărbat imaginea omului rațional, spiritual (Omil. 2, 1), în Faraon pe mai marele diavolilor (Omil. 6, 3) etc.

Dar, ca să citățm pe marele său ucenic Grigorie Taumaturgul, Origen n-a avut niciodată pretenția că interpretările lui sînt fără greșeli. Adeseori și-a mărturisit el însuși îndoielile. Una însă nu i se poate tăgădui : din oceanul atîtor taine, cîte cuprinde Scriptura, el a căutat să adîncească ceea ce ne leagă de Dumnezeu și care aduce liniște sufletelor noastre : adevărul, iubirea, evlavia.

Despre importanța *omiliilor lui Origen la Cartea Ieșirii ne-ar putea spune multe lucruri Sfinții Părinți și scriitorii bisericești, care au împrumutat destule imagini din ele. Așa sînt Sf. Grigorie de Nyssa, Sf. Ioan Hrisostom, Teodoret de Cyr, Sf. Chiril de Alexandria, Sf. Ambrozie, Fer. Augustin și alții.*

Bogate mărturii ne dau ele și despre stadiul de dezvoltare în care se afla Biserica creștină din sec. III. În omilia 11, 6 Origen vorbește despre «anima in Ecclesia», despre care exprimă dorința ca el să încerce să descifreze ceva din darurile tainice ale lui Dumnezeu, căci toate «umbrele Legii» se găsesc vii în Biserică, a cărei menire este să țină neclintită cîrma adevărului, iar nu să se plece încercărilor rătăcite ale ereticilor.

Cum spun cercetătorii, dincolo de unele greșeli, opera de interpretare a lui Origen a fost o lucrare de temelie în viața Bisericii și în dezvoltarea conștiinței de sine, pe care ea a sprijinit-o în lume.

OMILIA I-a [1]

Robia egipteană

I

Cuvîntul Sfintei Scripturi este asemenea seminței, al cărei rost este să se înmulțească și să se răspîndească, după varietatea ei, odată ce-i aruncată în pămînt și dă în spic.

Rodul pe care-l obține un plugar încercat și beneficiar al unui ogor darnic este mult mai îmbelșugat. Așa se face că mulțumită unei culturi grijulii, o sămînță măruntă este «ca un grăunte de mușt ar, pe care l-a luat omul și l-a semănat în țarina sa și care este mai mic decît toate semințele, dar cînd a crescut este mai mare decît plantele și se face pom, încît vin păsările cerului și se sălășluiesc în ramurile lui» [2].

Asemenea este și cuvîntul care ni se citește din Cartea Sfîntă. La început el pare sărăcăcios și mic, dar îndată ce găsește un grădinar încercat și sîrguitor, care-l cultivă și-l tratează duhovnicește, ia și el statura unui pom și-și desfășoară ramurile și crengile.

Pot veni cercetătorii și cărturarii acestei lumi [3], ca păsările cerului, cu aripile lor slobode, adică, cu strălucirea răsunătoare a vorbelor, cu speculații înalte și complicate ; făcîndu-se robii raționamentelor lor, dacă ar rîvni să sălășluiască în acest domeniu, care nu este material de vorbărie, ci principiu de viață.

Ce vom face, la rîndul nostru, cu cele ce ni s-au citit ? Dacă Domnul va binevoi să-mi dea destoinicie în cele duhovnicești, dacă mi-ar da priceperea unui destoinic muncitor, o singură vorbă mi-ar fi destul pentru a îmbrățișa această mulțime de probleme, căci se-nțelege că dacă îmi îngăduie răbdarea voastră, o zi de osteneală nu ne-ar ajunge pentru a o explica.

Voi încerca să spun cîteva cuvinte, pe măsura puterilor mele chiar dacă nu-mi este cu putință să vă tălmăcesc toate ca să le înțelegeți deplin. Recunosc că o atare cunoștință e mai presus de puterile mele. Voi încerca să dovedesc tot ceea ce putem pătrunde cu rațiunea noastră. Să vedem mai întîi ce conține cartea Ieșirii, apoi vom încerca, cît

---

1. *Omilia* I la Ieșire. Migne, *P.G.*, tom. 12 col. 297—304 și P. Fortier și H. de Lubac, *Origène Homilies sur l'Exode*, Paris, 1947, colecția Sources Chretiennes, H. de Lubac și J. Daniélou. La fel H. Baehrens în G.C.S. VI, (1920).
2. *Mt. 13*, 31—32.
3. *1 Cor.* 1, 20.

de rezumativ, să scoatem ceea ce este ziditor pentru ascultătorii noștri. Totuși, ajutați-ne și voi cu rugăciunile voastre, pentru ca Cuvîntul lui Dumnezeu să ne însoțească și să ne fie călăuză în cele ce vom spune.

II

«*Acestea sînt numele fiilor lui Israel*, care au venit în Egipt, fiecare cu familia lui : Ruben, Simeon, Levi, Iuda, și ceilalți patriarhi. Și toate sufletele care s-au născut din coapsele lui Iacob au fost șaptezeci și cinci» [4]. Există aici, în aceste cuvinte, dacă ești atent, o taină asemenea aceleia, cred, despre care vorbește profetul cînd zice : «În Egipt a pogorît poporul meu odinioară ca să aibă sălaș și Asiria l-a împilat fără cuvînt» [5].

Dacă aseamănă cineva aceste texte între ele, consultînd și comentarii, atît vechi cît și mai noi, ca și pe ale noastre proprii, va putea înțelege ce înseamnă Egiptul, unde a coborît poporul lui Dumnezeu, mai puțin pentru a-l locui decît pentru a-l cultiva, și cine au fost — apoi — asirienii care l-a dus cu sila [6].

Apoi va reține numărul și succesiunea patriarhilor, numele caselor familiilor, despre care se spune că au coborît în Egipt, împreună cu Iacob, părintele lor : «Ruben cu toată casa lui, Levi cu toată casa lui» și așa și ceilalți. «Iar Iosif era în Egipt». Acolo s-a căsătorit, s-a înmormîntat și este numărat între patriarhi. Dacă din toate acestea voim să scoatem înțelesul duhovnicesc, urmînd cugetul Apostolului, constatăm că acesta afirmă existența unui Israel după trup [7]. El vestește că există, fără îndoială, și un alt Israel, unul după duh. Pentru a confirma aceasta ar trebui să cercetăm între altele, un alt cuvînt al Mîntuitorului. «Iată, cu adevărat, un israelit întru care nu este vicleșug» [8], dîndu-ne să înțelegem că sînt unii israeliți adevărați și alții, fără îndoială, nu. Punînd într-o paralelă lucrurile duhovnicești și confruntînd lucrurile vechi și pe cele noi, vom ajunge să înțelegem taina Egiptului și «coborîrea» patriarhilor în această țară. Judecînd deosebirile dintre seminții, vom vedea prin ce se distinge seminția lui Levi, ce trebuie ca preoții Domnului

4. *Ieș.* 1, 1.

5. *Is.* 52, 4. «Taina Egiptului este taina acestei lumi», locul robiei noastre spirituale. Această temă revine la Origen, în comentariile sale la Facere, Ieșire, Numeri. A se vedea la indice.

«Tipologia Ieșirii este cea mai clasică și cea mai fermă din întreg Vechiul Testament în tradiția liturgică și literară» (P. Fortier și H. de Lubac, *op. cit.*, p. 79).

6. *Is.* 52, 4. «Coborîrea Sfinților Părinți în Egipt, adică în lumea aceasta» (*de princ.* IV, 3, 12).

7. *1 Cor.* 10, 18.

8. *In.* 1, 48.

și slujitorii cultului să fie aleși din mijlocul ei. Ce semn deosebit a aflat Domnul la seminția lui Iuda, că a găsit de cuviință să dea pe regi și principi, și i-a învrednicit, în mod deosebit, ca din aceștia să se nască după trup Domnul și Mîntuitorul ?. Nu știu, să se fi atribuit oare aceste privilegii vredniciilor strămoșilor lui Iuda, Levi sau altora, care au transmis numele lor unei singure seminții. Eu înclin să cred că din pricina celor ce a scris Ioan în Apocalipsă, despre acest popor, care a crezut în Hristos : «Din seminția lui Ruben douăsprezece mii, din seminția lui Simeon douăsprezece mii» [9], și tot așa din fiecare seminție, obținînd un total de 144.000, care au rămas nepătați, păstrîndu-și nevinovăția feciorelnică. Desigur, aceasta nu este o presupunere arbitrară, căci această apreciere se referă la seminţiile iudaice, Simeon, Levi și altele, care coboară din Iacob. Dar, căror strămoși le aparține acest număr de fecioare curate, număr atît de asemănător, atît de deplin și armonios, că nici unul nu e mai puțin sau mai mult decît altul, nu îndrăznesc să spun. Totuși, referitor la cei vizați aici în mod deosebit, Sfîntul Apostol dă o sugestie oarecare cînd spune : «Pentru aceasta îmi plec genunchii înaintea Tatălui Domnului nostru Iisus Hristos, din care își trage numele orice neam în cer și pe pămînt» [10].

Privitor la legitimitatea sau paternitatea asupra pămîntului, nu-i nici o dificultate, căci prin termenii «toată paternitatea» se înțeleg strămoșii seminţiilor și caselor, cei cărora li se atașează linia generațiilor. Însă cu prvire la ceea ce se zice despre ei, cum s-ar putea să fie părinte și cărui gen de paternitate, cel fel de urmași formează o paternitate cerească, numai acela o poate ști : «căruia îi aparține cerul cerurilor și care a dat pămîntul fiilor oamenilor» [11].

III

Au coborît, deci, în Egipt patriarhii : «Ruben, Simeon, Levi, fiecare cu toată casa sa». Cum s-a putut spune că au coborît în Egipt cu toată casa lor ? În cele ce urmează vom afla că «toate sufletele care au ieșit din coapsele lui Iacob au fost șaptezeci» [12]. Pentru întrebuințarea cuvîntului «suflete», textul profetic a deosebit, în parte, taina peste tot răspîndită, arătînd că nu este vorba aici de trupuri, ci de suflete. Totuși

9. *Apoc.* 7, 5—7.

10. *Ef.* 3, 14. Origen, *Sholii la Apoc.* (ed. Harnack-Diovuniotis) 31 : «Cei 144 000 provine din patratul numărului 12».

11. *Ps.* 113, 24.

12. *Ieș.* 1, 5. Procopie de Gaza, *Coment. in Levit.*, 17, 10 la Migne, *P.G.*, 87, 751 (în l. greacă).

rămîne încă o umbră, căci se foloseşte în mod obişnuit, cuvîntul «suflete» pentru a desemna pe oameni. «Şaptezeci de suflete au coborît, deci, cu Iacob în Egipt». Sînt sufletele pe care le-a zămislit Iacob. Or, eu nu cred că n-ar avea importanţă cine poate da naştere unui suflet, cel puţin pe măsura celui care zicea : «Căci de aţi avea zece mii de învăţători în Hristos, totuşi nu aveţi mulţi părinţi, căci eu v-am născut prin Evanghelie în Iisus Hristos» [13]. Aşa sînt cei care dau naştere la suflete şi le aşează în lume, după cum zice Sfîntul Apostol în alt loc : «O, copiii mei, pentru care sufăr iarăşi durerile naşterii (voastre), pînă ce Hristos va lua chip în voi» ! [14]. Ceilalţi nu pot sau nu voiesc să ia asupra lor o atare naştere. Ce-a spus, la începutul lumii, Adam ? «Iată os din oasele mele şi carne din carnea mea» [15]. El nu spune : «Suflet din sufletul meu». De ce n-a spus Adam că sufletul este din sufletul lui ? Dacă el a dat tot ceea ce avea într-însul, de ce n-a pomenit sufletul, care-i partea cea mai scumpă din om ? Adam dă însă, celor care cugetă mai adînc o indicaţie zicînd : «os din oasele mele şi carne din carnea mea», spunînd că ceea ce vine de la pămînt îi aparţine lui, însă el nu îndrăzneşte să reclame ca al său ceea ce nu se naşte din pămînt. Cînd Laban a spus lui Iacob : «Tu eşti din oasele mele şi din carnea mea» [16], el nu voia să exprime altceva decît recunoaşterea unei paternităţi pămînteşti. Cu totul diferită este paternitatea asupra sufletelor care au însoţit pe Iacob la coborîrea în Egipt, cea care este atribuită şi altor părinţi şi, sub denumirea unei posterităţi tainice atribuită sfinţilor. Ne hotărîserăm să navigăm, fără a ne îndepărta de litoral, un val mult mai puternic, nu ştiu cum, ne antrenase în larg. Revenim deci la continuarea celor relatate.

IV

«Şi a murit Iosif şi toţi fraţii lui şi toţi cei de pe vremea lui. Dar pe urmă fiii lui Israel au crescut în număr mare şi s-au înmulţit şi s-au făcut tari din ce în ce mai mult şi ţara s-a umplut de ei» [17].

În vremea vieţii lui Iosif, nu este vorba despre o înmulţire a fiilor lui Israel. Nu se vorbeşte nici despre sporirea, nici despre numărul lor. În ce mă priveşte, crezînd în cuvîntul Domnului meu Iisus Hristos, eu cred că nu există în lege şi profeţi «nici o iotă sau o cîrtă», care să nu

13. *1 Cor.* 4, 15.
14. *Gal.* 4, 19.
15. *Fac.* 2, 23.
16. *Fac.* 29, 14.
17. *Ieş.* 1, 6—7.

conţină o taină şi nici una nu va trece, pînă ce nu se va împlini [18]. Însă, din pricina slăbiciunii noastre, noi nu ne angajăm decît acolo unde putem propăşi cu siguranţă. Înainte de moartea lui Iosif, al nostru, a celui pe care Iuda, unul din fraţii săi, l-a vîndut pentru 30 de arginţi, era mult prea mic numărul fiilor lui Israel. Însă cînd el a gustat moartea pentru toţi pe care i-a cîştigat, cel care are stăpînirea morţii, vreau să zic diavolul [19], poporul credincios s-a înmulţit, fiii lui Israel s-au împrăştiat, s-au înmulţit pe pămînt, numărul lor devenind considerabil. Dacă, după cuvintele sale proprii : «grăuntele de grîu necăzînd pe pămînt nu ar fi murit [20], Biserica n-ar fi dobîndit aşa de multe roade pe întinsul pămîntului.

«Grăuntele de grîu a căzut pe pămînt şi a murit», dar din acest grăunte a crescut tot secerişul credincioşilor. Fiii lui Israel s-au înmulţit şi au dobîndit mare putere. Glasul apostolilor «a cucerit tot pămîntul, şi cuvîntul lor a ajuns pînă la marginile lumii». Prin ei, precum este scris, «cuvîntul lui Dumnezeu creştea şi se înmulţea» [21].

Aceasta, în ceea ce priveşte interpretarea tainică. Însă să nu neglijăm, aici, punctul de vedere moral, căci el zideşte sufletul ascultătorilor.

Dacă Iosif moare întru tine, vreau să zic, dacă tu primeşti în trupul tău «omorîrea lui Hristos» [22], dacă tu faci să moară mădularele tale păcatului, atunci «fiii lui Israel se vor înmulţi în tine». Prin fiii lui Israel trebuie să înţelegem afecţiunile bune şi duhovniceşti. Prin omorîrea poftelor cărnii prisosesc afecţiunile duhului, prin moartea zilnică a patimilor tale sporeşte numărul virtuţilor, pămîntul însuşi se umple de fapte bune, săvîrşite cu ajutorul trupului. Doreşti să-ţi arăt, în Scriptură, cine este acela pe care îl înmulţeşte pămîntul ? Ascultă ce spune Apostolul Pavel : «Dacă, zice el, a vieţui în trup înseamnă pentru mine să lucrez, să am roadă, atunci nu ştiu să spun ce voi alege. Mi-e inima prinsă în două părţi : doresc să mă despart de trup şi să fiu împreună cu Hristos, şi aceasta este cu mult mai bine. De altă parte însă este mai de folos pentru voi să zăbovesc în trup» [23].

Tu vezi cum îl înmulţeşte pămîntul ? Cîtă vreme el este pe pămînt, adică în carne, el este înmulţit prin întemeierea Bisericilor, înmulţit prin

18. *Mt.* 5, 18. Unul din pasajele clasice, în care Origen susţine inspiraţia verbală a Sf. Scripturi. A se vedea *De principiis*, IV.

19. *Evr.* 2, 14.

20. In. 12, 24.

21. *Evr.* 6, 7.

22. 2 *Cor.* 4, 10. Are dreptate H. de Lubac *(Homélies sur l'Exode* p. 84), că aici avem întrunite toate cele trei sensuri ale exegezei lui Origen : cel istoric, cel moral şi cel tainic sau mistic.

23. *Filip.* 1, 22—24.

cîştigarea unui popor pentru Dumnezeu şi predicarea Evangheliei : «Din ţinuturile de prinprejur, de la Ierusalim pînă în Iliria» [24].

Dar să vedem ce se spune în cele următoare.

V

«Dar s-a ridicat alt rege peste Egipt, care nu cunoscuse pe Iosif. Acesta a zis poporului său : Iată neamul fiilor lui Israel e mulţime mare şi e mai tare decît noi» [25].

Mai întîi vreau să cercetez, în cele ce urmează care este acel rege al Egiptului care l-a cunoscut pe Iosif şi acel rege care l-a desconsiderat. Sub cîrmuirea primului, care a cunoscut pe Iosif, nu se spune că fiii lui Israel ar fi fost persecutaţi, că ar fi fost istoviţi muncind la «mortar şi cărămidă» [26], nici că pruncii lor de parte bărbătească ar fi fost ucişi iar fiicele lăsate în viaţă.

Dar, s-a ridicat acela care nu a cunoscut pe Iosif şi a început să cîrmuiască. La acesta se referă aceste fapte. Să vedem care este acest rege.

Dacă Domnul ne stăpîneşte, în înţelesul că Domnul ne luminează, adu-ţi aminte totdeauna de Hristos, precum scrie Sf. Pavel lui Timotei : «Adu-ţi aminte de Hristos, care a înviat din morţi» [27].

Cîtă vreme sîntem cu gîndul la Egipt, adică la trupul nostru, duhul nostru este stăpînit de împărăţia dreptăţii, el nu înrobeşte la munca mortarului şi a cărămizilor pe fiii lui Israel, care reprezintă, precum am văzut, înţelesurile rezonabile şi virtuţile sufletului, el nu-i copleşeşte cu grijile pămînteşti. Dar dacă simţul nostru a uitat aceste amintiri, dacă s-a îndepărtat de Dumnezeu şi a nesocotit pe Hristos, atunci înţelepciunea cărnii, care-i vrăjmaşă lui Dumnezeu, intră în stăpînire, el se adresează poporului său, vreau să spun desfătărilor trupeşti, el adună apucăturile rele pentru a delibera împotriva fiilor lui Israel, caută mijloacele pentru a înşela şi a asupri şi a-i întrista în munca «mortarului şi a cărămizilor» şi a expune pericolului pe copiii lor de parte bărbătească, preţuind doar pe fiicele lor, pentru a zidi oraşe şi cetăţi în Egipt.

Aceste fapte n-au fost redactate numai cu un scop istoric pentru noi : nu trebuie să credem că scrierile sfinte ne povestesc doar istoria egiptenilor. «Toate aceste întîmplări au fost scrise ca semne cu tîlc, pen-

24. *Rom.* 15, 29.
25. *Ieş.* 1, 8.
26. *Ieş.* 1, 14.
27. 2 *Tim.* 2, 8.

tru a lua învățătură» [28]. Aceasta s-a făcut pentru tine, care dai ascultare, pentru care ai și primit harul Botezului, pentru tine care te-ai înscris în numărul fiilor lui Israel și ai primit în sufletul tău pe Dumnezeu-Împărat pentru tine care poate erai gata să te întorci iar la îndeletnicirile veacului, pentru a împlini fapte pământești și a te întina cu noroi, tu care cutezi a recunoaște că prin tine s-a ivit «un nou rege care nesocotește pe Iosif». Acesta este un rege al Egiptului, care se silește să te pună în slujba intereselor lui și te obligă să-i faci cărămizi și mortar. El te erijează în îndrumător de echipă și paznic, el te dirijează, sub biciul și nuiaua lui, la munci pământești. El vrea ca tu să-i zidești orașe. El te face să străbați veacul, pentru a tulbura uscatul și marea cu momeala unui profit. Regele «Egiptului» este acela care te face să bați drumurile pe la tribunal pentru procese, să te războiești cu ai tăi pentru o palmă de pământ, pentru ca să întindă o capcană castității, să abuzeze de neprihănirea ta să săvîrșești fapte rușinoase, cruzimi aspectuoase, josnicii în tainele conștiinței tale proprii.

Îți dai seama, omule, că săvîrșești astfel de fapte? Știi că te lupți pentru regele Egiptului, că adică, te osenești antrenat de duhul acestei lumi? Pentru ca să pătrunzi și mai adînc în taina lucrurilor, s-ar putea vedea în regele acesta diavolul, acel nebun care a zis întru inima sa: «Nu este Dumnezeu» [29]. El se îndreaptă către cei din neamul său, adică spre îngerii căzuți și le zice: «Uitați-vă că poporul fiilor lui Israel este mai numeros decît noi» [30] — e vorba de cei care, cu duhul, pot vedea pe Dumnezeu — «și sînt mai tari decît noi» [31]. «Haideți să-i împilăm ca să nu se înmulțească și ca nu cumva, cînd s-ar întîmpla un război, să se dea și ei de partea vrăjmașilor noștri și, bătîndu-ne să plece din țară» [32].

Oare de unde-i vine diavolului această prevedere? De unde știe el că Israel este un popor mare și mult mai tare decît el? Desigur, pentru că a avut dese întîlniri cu el, el l-a provocat la numeroase războaie, dar a și îndurat multe înfrîngeri. El știe că Iacob a luptat personal și că cu ajutorul îngerului a dobîndit dreptate împotriva vrăjmașului său și că el a fost puternic împotriva lui Dumnezeu. El a avut nu mă îndoiesc, și alte războiri cu alți sfinți. El a purtat cu succes multe războaie spiri-

28. *1 Cor.* 10, 11. Procopie, *Com. la Exod* 1, 13: «ne stoarce la mortar și la facerea cărămizilor, adică ne pierdem în alergături pentru plăceri pământești și trupești (în limba greacă).

29. *Ps.* 13, 1.

30. *Ieș.* 1, 9.

31. *Ieș.* 1, 10.

32. Ieș. 1, 10.

tuale. Aceasta îl face să spună că: «Poporul fiilor lui Israel este mai mare şi mai tare decît noi».

El se temea ca atunci cînd se va ivi un război să nu încheie alianţă cu vrăjmaşul lui şi să nu mai părăsească ţara după victorie. Nu este oare acesta un indiciu că se insistă asupra celor semnalate, adesea, sfinţilor, patriarhilor şi profeţilor, privind venirea lui Hristos?

El ştie, doar, că războiul este inevitabil. El grăbeşte venirea celui care este puternic şi care poate despuia domniile şi puterile pironindu-le pe cruce [33].

Asemenea, a adunat poporul, voind să înşele şi să suprime în oameni puterea de înţelegere, reprezentată prin numele simbolic al lui Israel.

Iată de ce «a pus peste ei vătafi de corvoadă» [34], care i-a făcut să înţeleagă lucrurile cărnii, precum grăieşte psalmistul: «s-au amestecat cu neamurile şi au deprins lucrurile lor» [35]. El i-a mai învăţat să zidească cetăţi Faraonului, Pitom (Pi-tum) care în graiul nostru însemnează: gura metehnei, gura prăpastiei; Ramses, care se traduce cu «mîncătura ruginii», On sau Heliopolis, care poartă numele de «oraşul soarelui».

Vedeţi ce oraşe îşi zideşte sieşi Faraon! Gură de meteahnă, căci gura îşi pierde puterea pronunţînd minciuna, bruscînd adevărul şi dreptatea. El, «diavolul, de la început a fost mincinos» [36], de aceea a vrut să zidească astfel de oraşe: «Gură a prăpastiei, întrucît este locul pierzaniei şi al morţii, mîncătura ruginii: «acesta este numele altuia dintre oraşele sale, pentru că aceia care îl urmează îşi îngroapă acolo comorile lor, unde molia le strică şi unde hoţii le sapă şi le fură» [37]. Ei au zidit şi cetatea care poartă numele mincinos: a soarelui, în cinstea celui care se preface în înger al luminii [38]. Iată la ce îndeletniciri se dedă diavolul, la ce nivel ţine sufletele create pentru a vedea pe Dumnezeu! El vede războiul care îl ameninţă şi sfîrşitul poporului său. De aceea zice că: «Poporul lui Israel este mai tare decît noi». Bine ar fi să zică şi despre noi — şi să mărturisească şi de noi că sîntem mai tari decît el! Cum ar putea face el dovada? Dacă nu-mi însuşesc gîndurile rele şi poftele imorale cu care mă ispiteşte şi dacă îi înfrunt «toate săgeţile arzătoare cu pavăza credinţei» [39] şi la toate încercările sale îmi aduc aminte de

33. *1 Cor.* 2, 14—15.
34. *Ieş.* 1, 11.
35. *Ps.* 105, 35. Pentru etimologiile acestea, Filon, *De poster.* Cain 55, Procopie, *op. cit.*, (după Baehrens *op. cit.*, p. 152).
36. *1 In.* 8, 44.
37. *Mt.* 6, 19.
38. *2 Cor.* 11, 14. Faraon = fiul soarelui.
39. *Ef.* 6, 16.

Hristos Domnul nostru zicînd «Înapoia mea Satano, căci scris este : Domnului Dumnezeului tău să te închini şi Lui singur să-I slujeşti» [40].

Dacă aceasta este atitudinea noastră, din tot cugetul şi din tot sufletul, atunci despre noi este zis : «Poporul lui Israel e mare, şi-i mai tare decît noi» [41] ; cît despre cele ce a spus : «că dacă s-ar întîmpla vreun război, să nu se dea şi ei de partea vrăjmaşilor noştri» [42], aici presimţim glasul profeţilor care înfăţişează în modul acesta venirea unui război şi plecarea fiilor lui Israel, care se leapădă de vrăjmaşii lui şi se îndreaptă spre Domnul. Aceasta este ceea ce a prevăzut Ieremia : «După cum prepeliţa clocește ouă pe care nu le-a ouat, tot aşa bogatul adună avuţii fără trudă, în floarea vîrstei le părăseşte, iar sfîrşitul lui este de om nebun» [43].

El — (diavolul) ştie că prepeliţa, care clocește ouă pe care nu le-a ouat, îl reprezintă pe el. El înţelege că cei pe care i-a strîns în jurul său, într-o zi îl vor părăsi pentru a se ataşa lui Iisus Hristos, Domnul lor şi urzitorul care i-a zămislit. Însă, El strînge în jurul lui pe aceia pe care nu i-a zămislit. Iată de ce el rămîne un nebun pînă la sfîrşitul zilelor sale, devreme ce «toată făptura suspină laolaltă, aşteptînd cu nerăbdare răscumpărarea» [44]. În această deznădejde el tremură şi zice : «nu cumva să lupte împotriva noastră şi să plece din ţară» [45].

El nu vrea să părăsim ţara sa, ci vrea să purtăm pururea chipul omului pămîntesc [46]. Deci, dacă am intrat o dată în tabăra vrăjmaşului său, în a celuia care ne-a pregătit împărăţia cerurilor, trebuie să dezbrăcăm chipul omului pămîntesc şi să îmbrăcăm chipul ceresc. De aceea Faraon ne-a pus «vătafi de corvoadă» pentru a ne învăţa deprinderile sale, pentru ca să ne facă meşteri ai răutăţii, pentru ca să ne deprindă cu ştiinţa răului. Aceşti meşteri şi doctori ai răutăţii pe care ni i-a impus Faraonul sînt numeroşi : armata jefuitorilor care pretind toate muncile pămînteşti şi le impun în mod exagerat, este imensă. De aceea a venit Iisus Domnul şi a statornicit alţi meşteri şi alţi doctori, pentru a-i birui pe aceia şi a supune «toate domniile şi stăpînirile» [47], pentru a-i apăra de necuviinţele lor pe fiii lui Israel şi pentru a ne învăţa lucrurile

40. *Mt.* 4, 10.
41. *Ieş.* 1, 9. Tiradă retorică, tipică aplicării morale, în redactarea căreia H. de Lubac vede (p. 89) stilul lui Rufin.
42. *Ieş.* 1, 10.
43. *Ier.* 17, 11. A se vedea în acest volum Origen, *Omil. in Ier.* 17, 3. A se vedea şi cele expuse despre prepeliţă la Aristotel, *Hist. anim.* 9.
44. *Rom.* 8, 22—23.
45. *Ieş.* 1, 10.
46. *1 Cor.* 15, 40.
47. *Col.* 1, 10.

lui Israel, a ne învăţa să vedem pe Dumnezeu în duh, să părăsim deprinderile Faraonului, să ieşim din ţara Egiptului, să nu mai luăm în seamă pe egipteni şi obiceiurile lor barbare, să dezbrăcăm pe omul cel vechi, cu faptele sale, şi să îmbrăcăm pe omul cel nou, care este făcut după chipul lui Dumnezeu [48], pentru ca să ne înnoim «din zi în zi» [49], după chipul Celui care ne-a zidit, Iisus Hristos, Mîntuitorul nostru, a căruia este slava şi puterea în vecii vecilor. Amin.

OMILIA II

Despre femeile-moaşe [50]

I

Acel rege «care nu cunoscuse pe Iosif» [51] a ridicat o mulţime de piedici împotriva poporului lui Dumnezeu şi a căutat necontenit noi mijloace pentru a-i dăuna. Dar ingeniozitatea sa depăşeşte de acum măsura. Pentru a stîrpi neamul evreiesc, el se foloseşte de femei înţelepte, al căror rol era de a veghea viaţa. Ce anume zice el? Împăratul egiptenilor a poruncit moaşelor — una cu numele Sefora şi a doua cu numele Pua — şi le-a zis : «Cînd veţi moşi femeile, cînd le veţi vedea în scaunul de naştere, dacă va fi băiat ucideţi-l, iar de va fi fată, lăsaţi-o să trăiască» [52].

Dar iată ce a urmat : «Moaşele, temîndu-se de Dumnezeu, n-au făcut precum le-a poruncit împăratul Egiptului, ci au lăsat în viaţă pe băieţi» [53]. Dacă s-ar înţelege aceste cuvinte după literă [54], nu pare ca ele să adeverească afirmaţia Scripturii, că moaşele n-au dat ascultare regelui Egiptului. Nu se spune prin urmare (în Scriptură) că ele ar fi ucis pe fete pentru care au primit poruncă a le lăsa în viaţă. Căci el (Faraon) a zis : «dacă este băiat ucideţi-l, iar de va fi fată lăsaţi-o să trăiască» [55]. Dacă e adevărat că moaşele n-au împlinit porunca regelui Egiptului, după cum au ascultat lăsînd în viaţă băieţii, ar fi trebuit să dovedească neascultarea ucigînd fetele. Căci a asculta de Faraon însemna a le lăsa

48. *Ef.* 4, 22 şi urm.
49. *2 Cor.* 4, 16.
50. *Omilia* a II-a, Migne, *P.G.*, tom 12 b., col. 304—310.
51. *Ieş.* 1, 8.
52. *Ieş.* 1, 15—16.
53. *Ieş.* 1, 16.
54. În fond, Origen nu tăgăduieşte valoarea interpretării literale-istorice.
55. *Ieş.* 1, 16. Istoria pe care o descrie cu litere, trece, taina sau semnificaţia ei rămîne, «e totdeauna actuală», zice el.

în viață. Eu spun aceasta celor care sînt aderenți după literă, care nu cred că legea ar fi duhovnicească și că trebuie înțeleasă în sens duhovnicesc. Noi știm că cele scrise n-au fost redactate pentru a face istoria vechiturilor, ci pentru învățătura noastră mîntuitoare. Așa înțelegem noi că ceea ce citim (din Sf. Scriptură) e totdeauna actual și nu numai pentru această lume, pe care o imaginează Egiptul, ci și pentru fiecare din noi.

Să cercetăm, deci, pentru ce regele Egiptului, care este «stăpînul acestei lumi», nu voia să lase în viață pe băieți, ci numai pe fete? Dacă vă aduceți aminte, adesea am arătat în expunerea noastră că femeia reprezintă carnea și afecțiunile cărnii, în timp ce bărbatul rațiunea, spiritul, inteligența. Faraonul, rege și domn al Egiptului, tăgăduiește această înțelegere spirituală care poate să se împărtășească de bunurile cerești, să înțeleagă pe Dumnezeu și să caute cele de sus [56]; el vrea să-i vadă morți și inexistenți. El dorea, dimpotrivă, să rămînă viu tot ceea ce este carnal, ceea ce ține de trupul material, nu numai să fie viu ci și să crească și să propășească. El dorea ca toți să aibă un gust carnal și plăcerea lucrurilor trecătoare, ca toți să cerceteze ce este pe pămînt și să nu-și ridice ochii spre cer [57], să nu cerceteze de unde a venit aici, să nu aibă știre despre patria cerească. Dacă vei vedea oameni trăindu-și viața în desfătări și delicii, dedați luxului, trăindu-și zilele în ospețe, cu vin, în orgii și necuviințe, să știi că în acei oameni regele Egiptului dă pierzării pe feciori și lasă în viață pe fete. Dacă însă întîlnești un om, dintre aceia care se întîlnesc «unul la mie», care are privirile îndreptate spre Dumnezeu, spre cele înalte, care caută cele netrecătoare și veșnice, care se atașează contemplării și nu lucrurilor care se văd, ci «celor ce nu se văd» [58], care fuge de moleșeală și îndrăgește abstinența, evită huzureala și trăiește în virtute, acestui om, Faraonul îi vrea moartea pentru că este de parte bărbătească, pentru că el este un om de rînd. El îl urmărește, îl persecută, folosește o mie de uneltiri pentru a-l distruge. El urgisește astfel de oameni și le tăgăduiește dreptul de a trăi în Egipt. Iată de ce toți cei care slujesc lui Dumnezeu în această lume, toți cei care-L caută, sînt ținta ironiei și disprețului, fiind expuși insultelor, ultrajelor, urii; persecuții se născocesc împotriva lor, pentru că Faraonul îi urăște, el detestă astfel de bărbați și nu iubește decît fetele. Pe moașe el încearcă să le corupă pentru

56. *Col.* 3, 1; Filon, *Leg. alleg.* III, 243: «partea bărbătească e principiul vieții, pe care Faraon cel «pămîntesc» voia să-l prindă.

57. *Lc.* 13, 13.

58. 2 *Cor.* 4, 18.

a-şi ajunge ţinta prin ele. Duhul Sfînt a voit ca numele lor să ni se păstreze. Una este Sefora, al cărei nume înseamnă «păsărică», şi cealaltă Pua, care se poate traduce în limba noastră prin «cea care roşeşte», sau «ruşinoasă» [59].

Acestea sînt doar cele prin care Faraon voia să ucidă pe cei de parte bărbătească pentru a nu lăsa în viaţă decît fetele.

II

Dar ce zice Sfînta Scriptură? Moaşele, temîndu-se de Dumnezeu, n-au făcut precum poruncise regele Egiptului. Am spus mai înainte, că aceste moaşe sînt imaginea cunoaşterii raţionale. Ele sînt nepărtinitoare, favorizează atît naşterea băieţilor, cît şi pe cea a fetelor. Este o idee sănătoasă de care ar trebui să fie stăpînit orice om, pentru că ea învaţă şi hrăneşte întreaga lume. Ai un suflet imaculat, vrei să cercetezi lucrurile cereşti şi să te dăruieşti celor dumnezeieşti?, vei fi mai însufleţit şi mai întărit prin acest fel de cunoaştere, pentru a pătrunde în priceperea tainelor divine, căci una este ca o păsărică, ea învaţă prin duh să înţeleagă cele înalte şi să zboare pe aripile luminoase ale doctrinei; cealaltă, îmbujorată de smerenie, este ştiinţa care normează moravurile, învaţă castitatea şi temeiniceşte omenia.

Mie însă mi se pare că prin aceste cuvinte ale Sfintei Scripturi: «Temîndu-se de Dumnezeu, aceste două moaşe n-au făcut precum poruncise regele Egiptului» [60], fiind indicate a fi imaginea celor două Testamente. Numele Sefora, care vrea să zică «păsărică», poate fi Legea, care este spirituală [61], iar Pua, îmbujorată şi nevinovată, imaginează Evangheliile, care sînt suflate cu aurul sîngelui lui Hristos şi lasă ca sîngele patimilor Lui să strălucească în lumea întreagă.

Prin ele, ca prin nişte adevărate moaşe, sînt îngrijite sufletele celor care se nasc în Biserică, căci din Sfînta Scriptură îşi scot ele toată ştiinţa trebuitoare sănătăţii lor. Faraon încearcă să ucidă pe tinerii de neam bărbătesc ai Bisericii, sugerînd unora dintre ei, acelora care cercetează Sfintele Scripturi, consideraţii eretice şi dogme greşite. Însă temelia dumnezeiască rămîne neclătinată, căci «moaşele se temeau de Dumnezeu», cu alte cuvinte ele instruiau temerea de Dumnezeu, iar «te-

59. Ambele etimologii le avem tot de la Filon *(Quis rerum div. haer.* 12, 8), căci după cum zice Fer. Ieronim (Migne, *P.L.*, 23, 771—2) Filon ne-a păstrat o întreagă listă de «onomastice».

60. Părăsind interpretarea simbolică luată după Filon, despre etimologia celor două femei, Origen clădeşte o admirabilă viziune creştină despre unitatea celor două Testamente prin «aurul sîngelui lui Hristos».

61. *Rom.* 7, 14.

merea de Domnul este începutul înțelepciunii» [62]. Cele ce urmează sînt pasibile de o aplicare și mai exactă : «Pentru că moașele fuseseră temătoare de Dumnezeu, le-a dat lor Dumnezeu case întregi de copii» [63]. Luate literă de literă aceste cuvinte nu par a avea vreo logică. Căci ce legătură este între aceste două lucruri ? Cum poate fi urmare a temerii de Dumnezeu construirea unei case? A lua fraza așa cum este, nu numai că ar fi un ilogism, ci chiar un «non sens». Însă dacă vezi cum înțelege Scriptura Vechiului și Noului Testament «frica de Domnul», textul ne apare plin de înțeles, cînd se spune că în cadrul Bisericii se vor înălța clădiri pline de oameni cu frică de Domnul. Aceste moașe care se tem de Dumnezeu și îndrumă pe alții spre această temere, nu împlinesc poruncile regelui din Egipt, ci lasă pe băieți să trăiască. Nu se zice cu toate acestea că ar fi ascultat de porunca regelui Egiptului, și ar fi lăsat în viață fetele. Întrucît mă privește, urmînd acest înțeles al Sfintei Scripturi, eu cred și îndrăznesc să zic că ele nu le lasă să trăiască. Căci în Biserică nu se propovăduiește viciul, nu se predică acolo desfrînarea, nu se cultivă păcatul — iată ce voia Faraonul poruncind să lase în viață fetele — ci se vestește și se întreține virtutea. Dar să aplicăm, la noi înșine, aceste texte. Dacă te temi de Dumnezeu, nici tu nu vei împlini porunca regelui din Egipt. El îți poruncește moleșeala, iubirea veacului acestuia, plăcerea lucrurilor temporale. Dacă te temi de Dumnezeu, dacă îndeplinești îndatoririle față de sufletul tău, rolul femeii moașe, dacă rîvnești mîntuirea, tu nu vei face acest lucru, ci vei lăsa să trăiască fătul bărbătesc care este înlăuntrul tău, vei fi cu grijă față de omul cel dinlăuntru, îl vei hrăni și, prin faptele tale bune și gîndurile tale sfinte, vei dobîndi viața veșnică.

III

Însă, după ce a văzut Faraon că prin mijlocirea moașelor nu ar putea ucide pe băieții lui Israel, a dat întregului popor această poruncă : «Orice băiat de curînd născut aruncați-l în rîu și orice fată lăsați-o să trăiască» [64]. *Vedeți, deci, ce poruncă dă alor săi «stăpînul lumii acesteia» : să lepede copiii noștri, să-i arunce în rîu, să le întindă încă de la naștere capcane neîntrerupte, care se și precipită încă de cînd încep să atingă sînii Bisericii, pentru a-i dezrădăcina, a-i urmări și a-i înneca în valurile acestui veac. «Luați seama la ce auziți»* [65], *ia*

62. *Ps.* 110, 10.
63. *Ieș.* 1, 21.
64. *Ieș.* 1, 22.
65. *Mc.* 4, 24. A se vedea și Origen, în Iezec. hom. 8, 2.

seama — zice, prin Solomon, înţelepciunea divină: «Pe cine ai înaintea ta!» [66]. *Vezi primejdia care te pîndeşte de la naşterea ta sau, mai bine-zis, de la noua ta naştere. E ceea ce citeşti în Evanghelie, cînd se spune despre Iisus, îndată după botezul Său: «Atunci Iisus a fost dus de Duhul în pustie, ca să fie ispitit de către diavol»* [67]. *Aceasta este, aşadar, porunca pe care a dat-o Faraon poporului său privitor la copiii evrei: să se grăbească să pună stăpînire pe ei încă de la naştere şi să-i înece. Acesta este, fără îndoială, şi înţelesul acestor cuvinte profetice: «Au intrat ape pînă la sufletul meu. Afundatu-m-am în noroiul adîncului, care nu are fund»* [68].

Hristos însă a biruit şi ţi-a deschis calea spre biruinţă. El a biruit postind pentru ca şi tu să ştii «să învingi acest neam de demoni cu post şi rugăciune» [69]. Atunci cînd i s-au îmbiat toate împărăţiile lumii cu mărirea lor, nu le-a primit pentru ca şi tu să ieşi biruitor împotriva măreţiei ispititoare a acestei lumi, nesocotind-o.

Egiptenii, cărora Faraon le-a dat poruncile sale, lasă în viaţă numai fetele, ei urgisesc pe băieţi, pentru că urăsc virtutea şi nu iubesc decît viciile şi desfătările. Şi astăzi încă, aceşti egipteni se dedau la atacuri. Dacă se naşte la evrei un băiat, ei îl reclamă pentru a-l da pierzării, cel puţin dacă nu este protejat prin ascunderea sexului.

Sfînta Scriptură ne mai spune că: «o femeie din seminţia lui Levi a născut un copil şi văzîndu-l că e frumos l-a ţinut ascuns trei luni» [70].

Oare, nu ne este recomandat prin aceasta să nu săvîrşim faptele noastre cele bune în văzul lumii, «să nu săvîrşim faptele dreptăţii înaintea oamenilor» [71], ci să ne rugăm Tatălui nostru în cămara noastră, închizînd uşa, întru ascuns [72], ca «să nu ştie mîna noastră cea stîngă ceea ce face dreapta noastră?» [73].

Căci, dacă nu lucrăm în taină, egiptenii vor invada şi vor răpi înfăptuirile noastre [74], şi le vor arunca în rîu, unde valurile le vor înghiţi.

Dacă fac milostenie, lucru plăcut lui Dumnezeu, eu aduc pe lume un băiat, iar dacă fac milostenia pentru a fi văzut de oameni şi pentru a fi lăudat de ei, dacă nu o ascund, ea devine o pradă a egip-

66. *Pilde* 23, 1.
67. *Mt.* 4, 1.
68. *Ps.* 68, 1—2.
69. *Mc.* 9, 29.
70. *Ieş.* 2, 1—2.
71. *Mt.* 6, 1.
72. *Mt.* 6, 6.
73. *Mt.* 6, 3.
74. Egiptenii sînt aici chipul oamenilor răi şi nu poate fi nici o aluzie la evenimentele de azi.

tenilor, ea este înghiţită de rîu, şi aceasta este în folosul egiptenilor, că pentru ei am dat viaţă, cu atîta trudă, unui băiat.

De aceea, voi, poporul lui Dumnezeu, care mă ascultaţi, precum adesea v-am spus-o, să nu credeţi că acestea sînt doar fabule vechi, ci prin acestea sînteţi învăţaţi să cunoaşteţi sensul vieţii, principiile moralei, luptele credinţei şi ale virtuţii.

IV

Văzînd că e frumos copilul, oamenii din seminţia lui Levi l-au ţinut ascuns trei luni [75].. Dar fiindcă nu l-au putut ascunde mai mult timp, «mamă-sa i-a făcut un paner de papură, l-a smolit cu răşină şi cu smoală, a pus în el copilul şi l-a ascuns între trestii pe marginea rîului Nil, iar sora lui stătea mai departe să vadă ce i se va întîmpla. Coborînd însă fiica lui Faraon să se scalde în rîu, a auzit copilul plîngînd, a trimis să-l aducă şi luîndu-l a zis: «acesta este unul dintre copiii evreilor» [76].

În cele următoare se povesteşte cum sora lui a sfătuit-o pe fiica lui Faraon să cheme, ca doică, pe mama copilului. Şi fiica Faraonului i-a zis: «Ia acest copil şi alăptează-mi-l şi îţi voi da plata ce se cuvine!» [77]. Ea l-a alăptat şi cînd copilul s-a făcut mare, l-a adus la fiica Faraonului, care l-a înfiat şi i-a pus numele Moise, căci zicea ea: «L-am scos din apă!» [78].

Fiecare cuvînt din acest text conţine o taină. Pentru a-l explica e nevoie de mult timp. Dacă am voi să-l explicăm nu ne-ar ajunge o singură zi.

Vom încerca să redăm, pe scurt, înţelesul general. Eu cred că fiica lui Faraon se poate considera a fi imaginea Bisericii, care este o adunare de neamuri, cu toate că tatăl ei, el însuşi, este nedrept şi necredincios, i se spune, doar, prin gura profetului: «Ascultă fiică şi vezi şi pleacă urechea ta şi uită poporul tău şi casa părintelui tău, căci a poftit împăratul frumuseţea ta!» [79].

Ea este cea care părăseşte casa părintelui ei şi merge la şuvoiul de ape pentru a se spăla de păcatele contractate în sălaşul părintesc. Ea dobîndeşte, de asemenea, harul îndurării şi-l ia în mila ei pe copil.

---

75. *Ieş.* 2, 1 şi urm.
76. *Ieş.* 2, 6.
77. *Ieş.* 2, 9.
78. *Ieş.* 2, 10.
79. *Ps.* 44, 12—13. Aproape cu aceleaşi cuvinte au preluat şi Sf. Ilarie *(Tract. Myst.* 1, 29 şi Sf. Ciril Alex., *In Exod*, Migne, *P.G.*, 69, 397) ideea că «fiica lui Faraon» e Biserica, deşi tatăl ei se predase satanei.

Biserica, la care aleargă neamurile, găseşte într-un iaz cu apă pe Moise, pe care ai săi l-au lepădat şi l-au expus pericolului, ea îl dă doicii, la ai săi, unde îşi trăieşte copilăria. După ce a devenit mare l-a adus la sine şi l-a adoptat ca fiu. Noi am mai amintit în mai multe locuri, că Moise reprezintă Legea. Venind la apele Botezului, Biserica acceptă şi Legea, care se află ascunsă într-un paner de papură smolit cu răşină şi cu smoală.

Legea zace într-o învelitoare de felul acesta. Ea a fost smolită cu răşină şi cu smoală, închisă în cele cinci oraşe şi pătată de iudei, pînă ce Biserica a venit din mijlocul popoarelor pentru a o scoate din nămolul mlăştinos şi a aşezat-o în curţile şi palatele regale ale Înţelepciunii.

Legea şi-a trăit, aşadar, copilăria printre ai săi. La ei, care nu ştiu s-o înţeleagă duhovniceşte este mică de tot, un copil, iar hrana ei este laptele copiilor. Însă cînd ajunge în Biserică şi intră în casă, ea este un Moise zdravăn şi robust. Aruncîndu-se vălul de pe scrisoare se va găsi o hrană care desăvîrşeşte şi hrăneşte [80].

Oare, ce răsplată a primit de la fiica lui Faraon, femeia din care s-a născut Legea şi care a fost hrana ei? Ce a moştenit de la Biserică Sinagoga? Eu cred că pot înţelege aceasta după cele scrise de Moise: «Şi eu m-am întărîtat în rîvnă prin cel care nu este poporul meu, şi voi aprinde mînia printr-un neam fără pricepere» [81]. Răsplata pe care Sinagoga a primit-o de la Biserică este de a nu mai sluji idolilor. Vedem, prin urmare, pe cei care vin dintre neamuri şi se întorc la Dumnezeu şi nu-l mai adoră decît pe El singur, şi nu mai cunosc pe vechii lor idoli, căci s-ar ruşina să le mai aducă închinare.

Iată deci binefacerea pe care Sinagoga a primit-o de la Biserică, pentru că a fost ocrotitoarea Legii în vremea tinereţii ei. Noi, de asemenea, chiar dacă am avut pe Faraon de părinte, şi chiar dacă «stăpînul acestei lumi» ne-ar angaja la faptele răului, cînd venim la ape, ne însuşim Legea lui Dumnezeu, pentru ca învelişul grosolan şi întunecos să nu ne displacă, să uităm ceea ce ne aduce aminte de copilărie şi de lapte, să ne însuşim ceea ce este desăvîrşit şi trainic, şi să le aşezăm în încăperea regală a inimilor noastre, asemenea unui Moise mare şi tare. Să nu cugetăm nimic mărunt şi meschin despre el, ci totul să fie măreţ, totul distins şi frumos. În cele spirituale nu e decît măreţie, iar ele se vădesc a avea o înţelepciune înălţătoare. Şi să-l

80. 2 *Cor.* 3, 16. A se vedea «văl» *Omilia Iosua* 1, 3.
81. *Deut.* 32, 16.

rugăm pe Domnul nostru Iisus Hristos să ne descopere şi să ne arate El însuşi această măreţie şi acest sublim al lui Moise. El este cel care se descoperă cui voieşte, prin Duhul Sfînt. A lui este mărirea şi puterea în vecii vecilor. Amin.

OMILIA III

Despre cuvintele Scripturii[82]

«Eu sînt greoi la vorbă şi stîngaci la limbă».

I

Cîtă vreme a stat în Egipt, Moise a deprins toată ştiinţa egiptenilor[83]. Vorba lui Moise nu era greoaie, nici stîngace limba lui. El nu era lipsit de vervă profetică. Dealtfel, pentru egipteni vorba sa a fost sonoră şi elocinţa sa neîntrecută. Însă de cînd a început să audă glasul lui Dumnezeu şi a primit descoperirile divine, el simţi că vorba proprie este stîngace şi greoaie; el înţelege că limba sa este înceată şi stingheră. El s-a considerat mut în momentul cînd a început să cunoască Cuvîntul adevărului: «care la început era la Dumnezeu»[84]. Pentru a înţelege mai bine cele spuse, să facem uz de o asemănare. În mijlocul unor animale necuvîntătoare, un om înţelept, chiar lipsit de cultură şi instrucţie, pare elocvent, căci ele n-au nici glas, nici judecată. Însă, dacă-l asemănăm cu nişte savanţi elocvenţi, încercaţi în tot felul de înţelepciuni, el pare fără limbuţie şi mut. Iar un oarecare, cu oricîtă ştiinţă şi cu oricîtă înţelepciune ar contempla Cuvîntul divin, pentru a expune punctul său de vedere în cauza înţelepciunii divine, ar putea fi considerat un mut în faţa lui Dumnezeu, o necuvîntătoare mai mută decît sînt fiarele în faţa noastră. Cu această convingere, şi punînd valoarea lui în cumpănă cu Înţelepciunea divină, zicea fericitul David: «Eu sînt fără de minte înaintea Ta»[85].

Acesta este şi înţelesul textului în care Moise, cel mai mare dintre profeţi, ne spune că «vorba sa e greoaie şi limba sa e stîngace şi că el nu poate grăi». Căci în faţa Cuvîntului toţi oamenii nu sînt numai fără elocvenţă, ci muţi.

---

82. *Omilia* a III-a, Migne, *P.G.*, tom. 12 b., col. 3, 10—317, *Ieş.* 4, 10.
83. *Fapte*, 7, 22. Filon, *De vita Moys*, 1, 83, apud Baehrens, *op. cit.*, p. 161.
84. *In.* 1, 1. Aceasta vrea să spună veşnicia Logosului.
85. *Ps.* 72, 22. A se vedea aceeaşi idee şi în Origen, *Com. la Matei*, tom. 16.

II

Pentru că el a atins această profunzime de înţelegere, care este cunoaşterea de sine însuşi, partea cea mai înaltă a înţelepciunii, harul dumnezeiesc îl răsplăteşte. Auziţi în ce chip măreţ (se spune) : «De acum eu, zice Domnul, voi deschide gura ta şi te voi învăţa ce trebuie să vorbeşti» [86]. Fericiţi sînt cei cărora Dumnezeu le deschide gura ca să vorbească ! Dumnezeu deschide gura proorocilor şi-i umple de duhul vorbirii, cum se zice în acest loc : «Eu voi deschide gura ta şi te voi învăţa ce trebuie să vorbeşti !». Însă Dumnezeu vorbeşte şi prin David : «Pune-voi cuvintele mele în gura ta» [87]. La fel grăieşte şi Pavel : «Să-mi dea mie cuvînt cînd voi deschide gura mea» [88]. Dumnezeu deschide deci gura celor care vestesc cuvîntul Domnului.

Tare mă tem, însă, că pentru alţii să nu fie diavolul acela care le deschide gura. Este sigur că diavolul îi deschide gura celui care rosteşte o minciună, pentru a-i ajuta s-o rostească. Diavolul deschide gura celor care «depun mărturii mincinoase», a acelora care grăiesc deşertăciuni, nerusinări, sau altele de felul acesta. Mă tem să nu fie cumva tot diavolul acela care deschide nu numai gura «bîrfitorilor şi a născocitorilor de rele» [89], ci şi a acelora care rostesc «orice cuvînt deşert, pentru care vor da socoteală în ziua judecăţii» [90]. Oare celor care «grăiesc nedreptate» [91], care tăgăduiesc că Domnul nostru Iisus Hristos a venit în trup sau care hulesc împotriva Duhului Sfînt» [92] şi care nu vor fi iertaţi nici în veacul acesta, nici în cel ce va să vie [93], oare nu diavolul le deschide gura ? Vezi ceea ce este scris despre Iuda: A intrat diavolul în el» [94], «satan a intrat în Iuda» [95], ca să-l vîndă pe învăţătorul său. El i-a deschis gura pentru a vorbi cu mai-marii preoţilor şi cu fariseii cum să-l dea în mîna lor, după ce va fi primit banii.

De aici trag concluzia că-i un mare dar să poţi recunoaşte o gură pe care diavolul o deschide. Desigur, fără harul Duhului Sfînt n-am putea descoperi o atare gură şi astfel de cuvinte. Iată pentru ce printre harurile pe care le împărtăşeşte Duhul Sfînt se află şi acela care

86. *Ieş.* 4, 12.
87. *Ps.* 80, 11.
88. *Ef.* 6, 19.
89. *Rom.* 1, 29, 30.
90. *Mt.* 12, 36.
91. *Ps.* 72, 8.
92. *Lc.* 12, 10.
93. *Mt.* 12, 31.
94. *In.* 13, 27.
95. *Lc.* 22, 3.

«deosebește duhurile» [96]. Prin harul duhovnicesc se deosebește duhul, precum o spune, în alt loc, Apostolul: «Ispitiți duhurile de sînt de la Dumnezeu» [97]. Însă precum Dumnezeu deschide gura sfinților, eu cred că el le deschide și urechile pentru a asculta sfintele învățături. Așa spune și profetul Isaia: «Domnul Dumnezeu îmi va deschide urechea ca să ascult și să știu cînd să grăiesc» [98]. Domnul deschide și ochii, precum «a deschis ochii Agarei, ca să vadă izvorul de apă vie» [99]. Profetul Elisei, de asemenea, zice: «Doamne, deschide ochii tînărului ca să vadă că noi sîntem mult mai numeroși decît vrăjmașii noștri» [100]. Și, Domnul a deschis ochii tînărului, zice (Scriptura) și iată că «muntele era plin de cai și de care de foc» [101], căci «străjui-va îngerul Domnului împrejurul celor ce se tem de El, și-i va izbăvi pe ei» [102].

Dumnezeu deschide, deci, precum am zis, gura, urechile și ochii, pentru a ne face să vorbim, să vedem și să auzim cele care sînt ale lui Dumnezeu. Dar, plin de înțeles ni se pare și alt cuvînt pe care-l spune profetul: «Știința Domnului deschide urechile mele» [103]. Aceasta mi se pare că se referă la noi, adică, în general vorbind, la toată Biserica lui Dumnezeu. Căci, dacă ne silim să cunoaștem știința Domnului, știința Domnului e aceea care deschide urechile noastre. Însă urechea pe care o deschide știința Domnului nu este totdeauna deschisă: uneori este deschisă, altădată nu. Ascultă ceea ce spune legiuitorul: «Să nu deschizi urechea ta la zvonuri mincinoase» [104].

Dacă cineva rostește deșertăciuni neserioase, stupide, obscure, vorbiri lipsite de evlavie și criminale, cel care cunoaște știința Domnului își închide urechile sale, își întoarce atenția sa și zice: «M-am făcut ca un surd care nu aude și ca un mut care nu-și deschide gura sa» [105]. Și dacă ceea ce se spune are un oarecare folos pentru suflet, dacă-i vorba despre Dumnezeu, dacă prin cele spuse, — se face învățarea bunelor moravuri și dacă ne întoarcem de la rele, atunci trebuie deschise urechile, dar nu numai urechile, ci și inima și duhul, trebuie deschisă larg poarta sufletului, pentru a asculta. Legea face uz, între

96. *1 Cor.* 12, 10.
97. *1 In.* 4, 1.
98. *Is.* 50, 5.
99. *Fac.* 21, 19.
100. *4 Reg.* 6, 17.
101. *4 Reg.* 6, 17.
102. *Ps.* 33, 7.
103. *Ps.* 50, 5. Cam la fel se exprimă Origen și în *Selecțiuni la Ez.* 6, 19 (după Baehrens, *op. cit.*, p. 163).
104. *Ieș.* 23, 1.
105. *Ps.* 37, 14.

altele, de o expresie plină de înţelepciune cînd zice: «să nu accepţi o vorbărie zadarnică», nu zice: să nu asculţi, ci să nu accepţi. Căci noi auzim, adesea, vorbiri deşarte. Cele spuse de Marcion sînt deşarte, deşarte sînt şi cele spuse de Valentin, şi deşertăciuni ale tuturor acelora care vorbesc împotriva lui Dumnezeu urzitorul. Şi dacă adesea le ascultăm, este pentru a le putea osîndi şi ca să nu inducă în eroare, prin strălucirea exterioară a cuvintelor, pe aceia dintre fraţii noştri care sînt mai puţin lămuriţi. Le ascultăm, dar nu le acceptăm. Toate acestea ies dintr-o gură pe care diavolul a deschis-o. De aceea trebuie să ne rugăm ca Domnul să ne învrednicească a deschide gura şi a fi în stare să combatem pe cei care ne contrazic şi să închidem acele guri, pe care diavolul le-a deschis.

Iată ce este scris în privinţa aceasta: «Eu voi deschide gura ta şi te voi învăţa ce trebuie să vorbeşti» [106].

Moise nu este însă singurul care a primit această făgăduinţă, că, adică, Domnul îi va deschide gura, ci şi Aaron. Se zice doar şi despre el: «Eu voi fi într-ajutorul gurii tale şi în ajutorul gurii lui şi vă voi învăţa pe voi ceea ce trebuie să faceţi» [107]. În realitate, Aaron s-a asociat lui Moise «şi a ieşit din Egipt» [108]. El s-a asociat: dar unde, în ce loc? Este important să ştim unde a întîlnit Moise pe acela căruia Domnul trebuia să-i deschidă gura: «Ei s-au asociat, zice (Scriptura), în muntele Domnului» [109]. Poţi vedea că pe bună dreptate este deschisă gura unui om care se poate sui pe muntele Domnului. Petru, Iacob şi Ioan s-au suit pe muntele lui Dumnezeu pentru a se învrednici să vadă pe Iisus transfigurat şi, împreună cu el, pe Moise şi Ilie în strălucire [110]. Tu, de asemenea, dacă nu urci pe muntele lui Dumnezeu şi nu vei întîlni acolo pe Moise, dacă, adică nu te ridici la înţelesul înalt al Legii, dacă nu vei atinge climatul înţelegerii spirituale, nu va deschide Domnul gura ta. Dacă te opreşti la înţelesul grosolan, la cel literal şi amesteci textul istoric cu desfăşurarea iudaizantă, n-ai venit să te asociezi lui Moise pe muntele lui Dumnezeu, atunci Dumnezeu n-a deschis gura ta şi nu te-a învăţat ceea ce trebuie să vorbeşti. Dacă Aaron nu s-ar fi asociat lui Moise pe munte, dacă n-ar fi prins sensul sublim şi greu

106. *Ieş.* 4, 12. Cei trei gnostici (Marcion, Valentin şi Vasilide) sînt adeseori pomeniţi de Origen. În general ei respingeau cărţile Vechiului Testament, dar mai atăcau şi alte învăţături, în primul rînd întruparea Fiului lui Dumnezeu. A se vedea studiul introductiv şi indicele de nume.

107. *Ieş.* 4, 15.

108. *Ieş.* 4, 27.

109. *Ieş.* 4, 27.

110. *Mt.* 17, 7 şi urm. Despre semnificaţia spirituală a munţilor, a se vedea Omiliile la Fac. V, 1; Num. XV, 1; dar mai ales Ier. XII, 2 etc. (în acest volum).

al chemării sale, dacă n-ar fi descoperit înălțimea misiunii sale, Moise niciodată nu i-ar fi împărtășit cuvintele divine, nici nu i-ar fi împărtășit puterea de a face semne și minuni, niciodată n-ar fi avut parte împreună cu Moise de cunoașterea unei taine atît de mari.

III

De fapt, ne-ar cere prea mult timp să comentăm orice amănunt, în cele următoare. Să vedem doar ceea ce zic Moise și Aaron, îndată ce au ajuns în fața lui Faraon : «Așa zice Domnul Dumnezeul lui Israel : Dă drumul poporului meu ca să Mă prăznuiască în pustie» [111].

Moise nu dorea ca poporul să aducă slujire Domnului, atîta timp cît se afla în Egipt, ci să iasă în pustie și acolo să-I slujească Domnului. Aceasta înseamnă că atîta vreme cît trăiești viața întunecoasă a veacului și ești copleșit de noaptea intereselor, nu poți sluji Domnului : «căci nimeni nu poate să slujească la doi stăpîni, nu puteți să slujiți Domnului și lui mamona» [112].

Trebuie, deci, «să ieșim din Egipt», trebuie să părăsim lumea, dacă vrem să slujim pe Domnul. Trebuie să-l părăsim, așa zice, nu în spațiu, ci cu inima, nu să înaintăm în drum, ci să înaintăm prin credință. Ascultă ce spune Sfîntul Ioan în această privință : «Tinerilor, nu iubiți lumea, nici cele ce sînt în lume, pentru că tot ce este în lume este pofta trupului și pofta ochilor» [113].

Și ce anume zice (Moise) ? Vedem că el poruncește să se plece din Egipt, după un timp : «să mergem cale de trei zile și să aducem jertfă Domnului Dumnezeului nostru» [114]. Care este drumul acesta de trei zile, pe care-l vom face pentru a ieși din Egipt și a ajunge la locul unde trebuie să aducem jertfă ? Prin drum eu înțeleg pe acela care a zis : «Eu sînt calea, adevărul și viața» [115]. Trei zile trebuie să mergem pe această cale. Căci : «Cine va mărturisi cu gura sa că Iisus este Domnul și crede în inima sa că Dumnezeu L-a înviat pe El din morți a treia zi, va fi mîntuit» [116]. Acestea sînt cele trei zile de drum pentru a ajunge la locul unde se aduce jertfă lui Dumnezeu și pentru a-i aduce acolo «jertfele de laudă» [117].

111. *Ieș.* 5, 1.
112. Lc. 16, 13. Filon, *De posteritate Caini* 135. Origen, *Sellectiones in Iez.* 30, 4, după Baehrens : «Egiptul e lumea aceasta, din care au ieșit adevărații israeliți».
113. *1 In.* 2, 15—16.
114. Ieș. 3, 18. Filon, *De mutatione nominum* 236, Sein Iez. 10, 1.
115. *In.* 15, 16.
116. *Rom.* 10, 9.
117. *Ps.* 49, 14.

Aceasta în ce privește sensul tainic. Să vedem acum și înțelesul moral, care ne este foarte folositor.

Părăsind Egiptul pentru un drum de trei zile, dacă păstrăm o atare curăție a trupului și a sufletului încît, precum zice Apostolul: «trupul nostru și sufletul nostru să se păzească în întregime fără de prihană întru venirea lui Iisus Hristos» [118]. Atunci părăsim Egiptul pentru un drum de trei zile, cînd despărțim gîndul nostru, firea noastră și sensul vieții noastre morale, de cele ale lumii, pentru a le pune în slujba celor sfinte. Și mai părăsim Egiptul vreme de trei zile, dacă ne limpezim la cuget, la vorbe, la fapte, care pot fi pricină de poticnire, devenind: «curați cu inima pentru a vedea pe Dumnezeu» [119].

Vrei să înțelegi cum se cuprind, aici, cele ce ni le arată Duhul Sfînt în Scriptură? Acest Faraon, stăpînul Egiptului, văzîndu-se silit să libereze poporul lui Dumnezeu, a vrut să-i impună să nu se îndepărteze prea mult, ca să nu facă chiar un drum de trei zile, și le zice: «nu vă îndepărtați prea mult».

El nu voia ca poporul lui Dumnezeu să se îndepărteze. El voia ca să păcătuiască, dacă nu prin fapte, măcar prin vorbe sau prin intenții. El nu voia să se îndepărteze de el cale de trei zile. El voia să aibă în noi măcar o zi a lui, la unii două, la alții toate trei.

Dar, fericiți sînt cei care se îndepărtează de el trei zile întregi, pentru ca el să nu mai aibă nici o zi care să-i aparțină lui! Să nu cugetați cumva că numai Moise a mijlocit ieșirea poporului din Egipt. Și acum, Moise, care e încă cu noi (căci și azi avem încă «pe Moise și pe proorocii» [120], adică legea lui Dumnezeu), vrea să ne scoată din Egipt. Dacă-l asculți, el te îndepărtează de Faraon. El vrea să te desprinzi de corvoada noroiului și a mizeriei, pentru a deschide urechile ascultării de Legea divină, ca s-o înțelegi duhovnicește. El nu voiește ca tu să rămîi la faptele cărnii și ale întunericului, ci să pleci în pustie, ca să ajungi la locul unde nu te tulbură grijile trecătoare ale veacului, ca să dobîndești liniștea și tăcerea. Căci «graiurile înțelepciunii se învață în liniștea tăcerii».

Cînd vei fi ajuns în acest loc al liniștii, atunci poți aduce Domnului jertfă și poți cunoaște acolo legea lui Dumnezeu și puterea graiului divin.

---

118. *1 Tes.* 5, 23.

119. *Mt.* 5, 8. Cogitationes, sermones, facta, cele trei elemente ale trihotomiei lui Origen: (Baehrens, *op. cit.*, p. 166).

120. *Lc.* 16, 29.

De aceea cred că Moise vrea să te scoată din mijlocul unei vieți agitate de interese și din mijlocul popoarelor gălăgioase. De aceea voiește să te scoată din Egipt, adică din întunericul neștiinței, pentru a te face să înțelegi legea lui Dumnezeu și a primi lumina cunoașterii.

Faraon, însă, se împotrivește. El nu vrea să te elibereze. Fiind «stăpînul întunericului» [121], el nu vrea să te eliberezi de întuneric și să fii îndrumat spre lumina cunoașterii. Ia aminte la ceea ce spune el: «Cine oare este Domnul, ca să ascult de porunca Lui și să slobozesc pe Israel? Eu nu-L cunosc» [122]. Ai văzut răspunsul «stăpînului lumii acesteia»? El zice că nu cunoaște pe Dumnezeu! Ai văzut urmarea unei îngîmfări nerușinate? Cîtă vreme el «n-a avut necazuri omenești și n-a fost biciuit împreună cu ei» [123], îl stăpînește îngîmfarea. Însă, vei înțelege cît de mult îi servesc pedepsele spre bine și cum devine mai bun atunci cînd este înfrînt. Căci cel care cutezase să zică: «Eu nu cunosc pe Domnul», după ce a încercat puterea ispitelor va zice: «Rugați-vă Domnului pentru mine» [124].

Și nu numai atît, ci cu tot protestul magilor, el a înțeles că în puterea acestor «semne» e mîna lui Dumnezeu.

Nimeni nu-i atît de necunoscător față de pedagogia divină încît să considere pedepsele dumnezeiești ca o nefericire și încercările Domnului ca o răzbunare de moarte. Iată un Faraon foarte împietrit, căruia, totuși, pedeapsa îi este folositoare. Înainte de a fi fost lovit, el n-a cunoscut pe Domnul; lovit însă, stăruie să fie rugat Domnul pentru el. Este un progres a recunoaște, cel puțin la necaz, și rațiunea pentru care am meritat pedeapsa. «Eu nu cunosc pe Domnul și nu voi slobozi pe Israel», zice el. Privește însă, în Evanghelie, cum, în urma loviturilor se îndreaptă. Scris este, doar, că demonii vor striga către Domnul, zicînd: «Pentru ce ai venit înainte de vreme ca să ne chinuiești? Știm că tu ești Fiul Dumnezeului celui viu» [125]. Îndată ce sînt chinuiți, mulți recunosc pe Domnul. «Eu nu cunosc pe Domnul și nu voi slobozi pe Israel» zicea el, înainte de încercare. Însă tot el va slobozi pe Israel, și nu numai că-l va slobozi, ci îi va urgenta plecarea. Căci «nu este împărtășire între lumină și întuneric, nici învoire între credincios și necredincios» [126]. Și ce mai conține răspunsul său? De ce zice el:

121. *Ef.* 6, 12.
122. *Ieș.* 5, 2.
123. *Ps.* 72, 5.
124. *Ieș.* 8, 8; 8, 19.
125. *Mt.* 8, 29. A se vedea *Peri arhon* 3, 1, 12: «Dumnezeu a părăsit pe cei judecați nevrednici de îndreptare, dar ceartă pe fiul, pe care-l primește». *Evr.* 12, 6.
126. 2 *Cor.* 6, 14—15.

«Pentru ce voi, Moise și Aaron, stingheriți poporul de la lucrul meu? Căutați-vă de treabă» [127]. Cîtă vreme poporul a fost cu el, lucrînd la corvezi grele, la lut și la cărămizi, el nu s-a gîndit să-l pervertească, ci dimpotrivă, îl considera a fi pe drumul cel bun. Cînd însă poporul a zis: «vrem să facem un drum de trei zile, pentru a jertfi Domnului», el se plînge că Moise și Aaron au pervertit poporul. Iată «ce s-a zis celor de demult» [128]. Și azi, încă, Moise și Aaron, adică profeția și preoția, atrag sufletul la slujirea lui Dumnezeu, îl invită să iasă din veacul acesta, să renunțe la tot ce are pentru a se dărui Legii sfinte și a urma Cuvîntul lui Dumnezeu. Și azi vei auzi grăind pe cei care sînt prietenii apropiați ai lui Faraon: «Vedeți cum sînt ispitiți și pervertiți oamenii», vedeți cîți tineri au abandonat munca, spre a nu sluji oștirilor, spre a nu împlini o operă utilă: sînt viteji în neglijarea îndatoririlor necesare și roditoare, pentru a se deda stupidităților și trîndăviei. Înseamnă aceasta a sluji lui Dumnezeu? Ei nu vor să muncească și caută prilejuri de timp liber, de trîndăvie. Așa erau gîndurile lui Faraon, așa sînt și azi cei care se consideră prietenii și apropiații lui. Dar, nu este vorba numai despre cuvintele: «loviturile vin una după alta»; el dă poruncă să fie biciuiți dregătorii evreilor, să nu li se dea paie, în schimb să li se pretindă muncă. Așa erau chinuiți părinții noștri. După asemănarea lor, poporul lui Dumnezeu care se află azi în Biserică îndură adesea persecuții.

Dacă ai în vedere pe cei ce s-au alipit cu totul de «stăpînii acestei lumi», vei constata că ei fac afaceri înfloritoare: toate intențiile lor reușesc, în timp ce slujitorii lui Dumnezeu nu găsesc nici chiar strictul necesar vieții, ceea ce înseamnă, aș zice, mizeria pricinuită de către Faraon. Se întîmplă adesea că celor care cred în Dumnezeu le lipsește virtutea necesară, ei sînt slabi ca un fir de pai. De multe ori tocmai ei sînt ținta persecuțiilor tiranilor. Ei îndură chinuri și torturi sălbatice, încît, dezamăgiți, par că ar zice lui Faraon: «Pentru ce aduci năpasta peste poporul tău?» [129].

Învinși de lovituri, unii se leapădă de credință și se declară popor al lui Faraon. «Căci nu toți cei din Israel sînt și israeliți, nici pentru că sînt din semința (lui Avraam) sînt toți și fii ai lui» [130].

127. *Ieș.* 5, 4.

128. *Mat.* 5, 21.

129. *Ieș.* 5, 22. Aluzie clară la persecuțiile aduse creștinilor din timpul său: «saepe patitur Ecclesia».

130. *Rom.* 9, 6—7. Se știe că în persecuțiile acestea, în deosebi a lui Deciu, mulți din creștini au pactat «cu stăpînitorii acestei lumi» (lapsi).

Iar cei care se îndoiesc, clătinîndu-se de mîhnire, se ridică şi ei împotriva lui Moise şi Aaron, zicînd : «De cînd aţi intrat la Faraon, noi am devenit miraznă puturoasă înaintea lui». Ei spun cu adevărat că nu ştiu ceea ce grăiesc, aşa cum a zis Caiafa : «Ne este mai de folos să moară un om pentru popor decît tot neamul să ne piară» [131]. El a spus adevărul, fără a ascunde însă ceea ce zicea. Căci şi Apostolul spune : «Noi sîntem bună mireasmă a lui Hristos» [132], însă pentru unii, adaugă el, «un miros de viaţă spre viaţă, pentru alţii un miros de moarte spre moarte» [133].

Asemenea este cuvîntul profetic «un miros plăcut pentru credincios», dar pentru cei care se îndoiesc, care refuză a crede şi care se declară popor al lui Faraon, ea devine mireasmă insuportabilă. Moise însuşi spune Domnului : «De cînd am vorbit lui Faraon, el a mîhnit şi mai mult poporul tău» [134]. Este foarte adevărat că înainte de a începe să înţeleagă cuvîntul lui Dumnezeu, înainte de a cunoaşte vestirea divină, nu erau încercări, nici ispite ; înainte de a suna trompeta, războiul n-a început. Dar, îndată ce trompeta vestirii a dat semnalul de război, au şi survenit mîhnirile, atunci au început războirile împotriva întristărilor.

Din ziua cînd Moise şi Aaron au început a vorbi lui Faraon, poporul lui Dumnezeu este mereu izbit. Din ziua cînd Cuvîntul divin şi-a făcut intrarea în sufletele noastre, trebuia să înceapă lupta între virtute şi păcat. Cîtă vreme Cuvîntul nu vine să atace, păcatele rămîn nestingherite în mijlocul vostru, însă din clipa în care ele sînt judecate, unul cîte unul, se iniţiază o mare acţiune, se naşte o luptă pe viaţă şi pe moarte. «Ce însoţire are dreptatea cu fărădelegea, desfrînarea şi abstinenţa, adevărul şi minciuna» [135].

Nici noi n-am fi atît de tulburaţi dacă «mireasma» noastră n-ar părea nesuferită lui Faraon. Căci păcatul nu poate suferi virtutea. Mai ales dacă ne conformăm textului următor, care ne arată că Moise stă drept «în faţa lui Faraon» [136]. Să stăm dar şi noi drepţi în faţa lui Faraon, fără a ne clătina şi fără a ne încovoia. Să stăm drepţi, fiind «încinşi cu adevărul şi îmbrăcaţi cu platoşa dreptăţii, gata fiind pentru Evanghelia păcii» [137].

131. *In.* 11, 50.
132. 2 *Cor.* 2, 15.
133. 2 *Cor.* 2, 16.
134. *Ieş.* 5, 23.
135. 2 *Cor.* 6, 14.
136. *Ieş.* 8, 20.
137. *Ef.* 6, 14—15.

În acest sens vorbeşte Apostolul cînd spune: «Luaţi seama asupra voastră, ca să nu cădeţi iar în jugul robiei» şi apoi adaugă: [138] «în care stăm, şi să ne lăudăm întru nădejdea măririi lui Dumnezeu» [139]. Noi stăm cu fruntea sus, cu certitudine, şi dacă-L rugăm pe Domnul să pună pe piatră picioarele «noastre» [140], pentru a nu ni se întîmpla ceea ce spune acelaşi profet: «puţin a fost de nu mi-au alunecat picioarele, puţin a fost de nu s-au poticnit paşii mei» [141].

Să stăm, deci, cu fruntea ridicată în faţa lui Faraon, adică să opunem rezistenţă înfruntîndu-l, după indicaţiile Apostolului Petru, care zice: «Fiţi tari în credinţă» [142]; însă, nici Pavel nu spune mai puţin: «Privegheaţi, fiţi tari în credinţă, îmbărbătaţi-vă» [143]. Căci dacă sîntem hotărîţi, cu fruntea sus, atunci se va împlini făgăduinţa dată de Pavel ucenicilor săi: «Dumnezeu va zdrobi repede, sub picioarele voastre, pe satana» [144].

Cu cît vom sta mai mult cu fruntea sus şi cu răbdare, cu atît mai slab şi mai neputincios va fi Faraon. Însă, dacă noi începem să slăbim şi să ne îndoim, el va deveni puternic şi dîrz. Şi atunci se va împlini cu noi ceea ce spune Moise în mod figurat: «Cînd (Moise) îşi ridica mîinile, biruia Israel, iar cînd îşi lăsa mîinile în jos, biruiau amaleciţii» [145].

Astfel şi noi ridicăm mîinile noastre cu puterea crucii lui Hristos, cu rugăciune în tot locul, fără de mînie şi fără de şovăire [146], ridicăm mîini sfinte, pentru a ne învrednici de ajutorul Domnului [147]. Spre aceasta ne îndeamnă Apostolul Iacob zicînd: «Staţi împotriva diavolului şi va fugi de la voi». Să pornim — deci — cu toată credinţa noastră!, căci satana nu se ascunde departe de noi, dar să fie «zdrobit sub picioarele noastre» [148], precum Faraon s-a înecat în mare şi a fost înghiţit de adîncul abisului. Noi, însă, dacă ieşim din Egiptul păcatelor, vom străbate valurile veacului ca pe uscat, cu Iisus Hristos Domnul nostru, a căruia este slava şi puterea în vecii vecilor. Amin.

138. *Gal.* 5, 1.
139. *Rom.* 5, 2.
140. *Ps.* 39, 3.
141. *Ps.* 72, 2. Origen, în *Num. hom.* 15, 1 «luat de valurile şi dogoarea plăcerilor, parcă nici starea nu-i stare ci de multe ori alergare» (Baehrens, p. 170).
142. *1 Pt.* 5, 9.
143. *1 Cor.* 16, 13.
144. *Rom.* 16, 20.
145. *Ieş.* 17, 11.
146. *1 Tim.* 2, 8.
147. *Iac.* 4, 7.
148. *Rom.* 16, 20.

OMILIA VIII.

Despre începutul Decalogului [149]

Oricine se deprinde a exagera prețuirea acestui veac, ce în grai figurat se numește Egipt, acel, care, pentru a vorbi ca în Scriptură, «se lasă de Cuvîntul lui Dumnezeu» [150] «și nu se mai vede» [151] pentru că se îndreaptă în grabă spre veacul viitor, Domnul îi zice: «Eu sînt Domnul Dumnezeul tău, Care te-a scos din țara Egiptului, din casa robiei» [152].

Aceste cuvinte nu sînt adresate numai acelora care odinioară au ieșit din Egipt; ele se adresează și ție, care le auzi acum. Dacă totuși ai ieșit din Egipt și nu mai ești rob al egiptenilor atunci: «Eu sînt Domnul Dumnezeul tău, Care te-a scos din țara Egiptului, din casa robiei». Vezi dacă nu cumva grijile veacului și faptele cărnii nu sînt casă a robiei, și dacă, dimpotrivă, fuga de faptele veacului și viața în Dumnezeu nu sînt casă a libertății, pe măsura celor spuse de Domnul în Sfînta Evanghelie: «De rămîneți în cuvîntul Meu, veți cunoaște adevărul, iaradevărul vă va face liberi» [153]. Egiptul este deci casa robiei, Iudeea însă și Ierusalimul casa libertății. Ascultați ce zice, în privința aceasta, Apostolul: «după înțelepciunea dată lui de slujire» [154]: Ierusalimul cel de sus este slobod și este maica noastră» [155].

Ierusalimul cel de sus este liber, el este maica noastră a tuturor. Așa precum Egiptul, această provincie a pămîntului, este numit «casa robiei» pentru fiii lui Israel în raport cu Ierusalimul și Iudeea, care devin pentru ei casă a libertății, la fel, în asemănare cu Ierusalimul ceresc, care este, așa-zicînd, maica libertății, lumea întreagă, cu tot ce conține ea, este o casă a robiei. Și cîtă vreme, prin pedepsirea păcatului, omul a trecut din paradisul libertății la cel al robiei, întîiul cuvînt din Decalog, adică cuvîntul care formează începutul poruncilor lui Dumnezeu, se referă la libertate: «Eu sînt Domnul Dumnezeul tău

149. *Omilia a VIII-a*, Migne, *P.G.*, 12 b., 350—361.

150. Aproape cu aceleași cuvinte Procopie de Gaza, Com. în Octateuh, Migne, *P.G.*, 87, 1, 605: «ca și cum ar ieși din casa robiei și s-ar muta în Ierusalimul eliberării».

151. *Fac.* 5, 24.

152. *Ieș.* 20, 2.

153. *In.* 8, 31, 32.

154. *2 Pt.* 3, 15.

155. *Gal.* 4, 26. Pe bună dreptate, subliniază H. de Lubac (p. 186) dorul omenirii după eliberare, atît de viu simțit în primele veacuri. De aceea Decalogul era și un cod al libertății morale.

care te-am scos din ţara Egiptului». Cîtă vreme erai încă în Egipt, nu puteai înţelege acest glas, chiar dacă el era împodobit cu prăznuirea Paştelui, cu încinsul coapselor şi punerea în picioare a încălţămintelor, cu luarea în mînă a toiagului [156] şi cu mîncarea azimei şi a ierburilor amare. Îmi vine să cred că tot timpul cît erai în Egipt nu puteai înţelege acestea. Nici chiar cînd ai ajuns la cel dintîi popas, tu nu vei fi înţeles lucrurile. Şi nici chiar la al doilea popas, nici la al treilea, nici la trecerea Mării Roşii, nici chiar cînd vei fi ajuns la Marra şi cînd apele amare se vor fi îndulcit, nici cînd tu ai atins Helimul, la cele douăsprezece izvoare şi şaptezeci de palmieri, nici cînd tu ai trecut la Rafidim şi de alte popasuri: tu nici chiar atunci n-ai putea fi considerat capabil a înţelege aceste cuvinte decît doar ajungînd la muntele Sinai.

Dar după ce vei fi îndeplinit atîtea munci şi vei fi trecut peste atîtea suferinţe şi ispitiri, cu mare greutate ai merita, în sfîrşit, să primeşti, poruncile libertăţii, şi să auzi aceste cuvinte ale Domnului: «Eu sînt Domnul Dumnezeul tău care te-am scos din ţara Egiptului, din casa robiei».

La drept vorbind, acest cuvînt nu constituie încă o poruncă, el ne indică numai pe Acela care porunceşte.

Să vedem acum cele zece porunci ale Legii, şi dacă nu le luăm în considerare pe toate, să explicăm cel puţin începutul în măsura în care Dumnezeu ne va ajuta.

II

Întîia poruncă este aceasta: «Să nu ai alţi dumnezei afară de Mine». Iar după aceasta urmează: «Să nu-ţi faci ţie chip cioplit şi nici un fel de asemănare cu cele ce sînt în cer, sus, sau pe pămînt, jos, sau în apele de sub pămînt. Să nu te închini lor, nici să slujeşti lor, căci Eu sînt Domnul Dumnezeul tău, Dumnezeul rîvnitor care pedepsesc păcatele părinţilor care Mă urăsc pe Mine, în copiii lor, pînă la al treilea şi al patrulea neam, şi Mă milostivesc pînă la al miilea neam către cei care Mă iubesc şi păzesc poruncile Mele» [157]. Aceste prescripţii nu constituie o singură poruncă, cum cred unii. Dacă am considera aşa, atunci nu am ajunge la numărul zece al poruncilor, şi cum se justifică atunci justeţea numirii: Decalog?

156. *Ieş.* 12, 11.
157. *Ieş.* 20, 3—6.

Dacă, însă, se numără aşa cum am arătat-o mai înainte, se obţine numărul de zece.

Întîia poruncă este deci : «Să nu ai alţi dumnezei afară de Mine», şi a doua : «Să nu-ţi faci chip cioplit...» [158].

Să începem deci cu întîia poruncă. Dar eu am nevoie de ajutorul lui Dumnezeu pentru ca să vorbesc în numele Celui care ne-a dat-o şi, pentru a o înţelege, voi trebuie să aveţi urechi cît mai curate. Dacă cineva dintre voi are «urechi de auzit», acela să audă cum s-a zis : «Să nu ai alţi dumnezei afară de Mine». Dacă El ar fi zis : «nu sînt alţi dumnezei afară de mine», gîndirea ar fi fost mai desăvîrşită, dar zicînd : «să nu ai alţi dumnezei», El nu tăgăduieşte că ar fi şi alţii, dar aceştia nu sînt cei ce au adresat poruncile. E, fără îndoială, concluzia pe care a tras-o Apostolul Pavel cînd a scris corintenilor zicînd : «Sînt destui aşa-numiţi zei, fie în cer, fie pe pămînt», şi apoi : «sînt belşug de domni şi dumnezei, totuşi pentru noi este un singur Dumnezeu, Tatăl din Care sînt toate, şi noi întru El, şi un singur Domn Iisus Hristos, prin Care sînt toate şi noi prin El» [159]. Din alte multe locuri puteţi vedea că Scriptura vorbeşte de dumnezei, de exemplu : «Domnul este preaînalt, înfricoşător, împărat mare peste toţi dumnezeii» [160] sau : «Dumnezeul dumnezeilor a vorbit...» [161] ori : «În mijlocul dumnezeilor va sta» [162].

Despre tema Domnului vorbeşte şi Apostolul, «tronuri, domnii şi stăpînii, toate s-au făcut prin El şi pentru El» [163]. Or, stăpîniile nu sînt altele decît o anumită clasă şi o mulţime de domnii. Ni se pare că în acest text Apostolul Pavel a făcut o bună precizare a Legii, căci iată ce spune el : «Cu toate că sînt mai mulţi domni, care guvernează celelalte popoare şi mulţi dumnezei cinstiţi de acele popoare, pentru noi nu este decît un Dumnezeu şi un Domn».

Ce anume înseamnă mulţimea de dumnezei şi de domni, Scriptura ne-ar putea-o lămuri, dacă vă veţi dovedi destul de răbdători. Moise spune în Cîntarea din Deuteronom : «Cînd cel Preaînalt a împărţit moştenire popoarelor, cînd a împărţit pe fiii lui Adam, atunci a statornicit

158. Iosif Flaviu (Antic. jud. 3, 5, 5) şi apoi Filon (quis rez div. her. 169) separau cele 10 porunci în parte. Procopie (*op. cit.*, P.G., 87, 606), altfel cum am putea ajunge la numele «Decalog» ?

159. *1 Cor.* 8, 5—6.

160. *Ps.* 46, 2.

161. *Ps.* 49, 1.

162. *Ps.* 81, 1.

163. *Col.* 1, 16. A se vedea şi Origen, in Joh. I, 31.

hotarele neamurilor, după numărul îngerilor lui Dumnezeu, iar partea Domnului este poporul lui Iacob, Israel e partea lui de moştenire» [164].

În acest text, în care îngerii au primit din partea Celui Preaînalt guvernarea naţiunilor, sînt numiţi dumnezei şi domni, dumnezei pentru că ei au fost dăruiţi de Dumnezeu, domni pentru că ei au primit de la Dumnezeu puterea lor. Iată pentru ce Dumnezeu spune îngerilor care nu şi-au menţinut demnitatea : «dumnezei sînteţi şi fii ai Celui Preaînalt, dar voi ca nişte oameni muriţi şi ca unul din căpetenii cădeţi» [165], urmînd pilda diavolului, căpetenia tuturor îngerilor căzuţi, ceea ce vrea să spună că ei sînt blestemaţi nu pentru natura lor, ci pentru neascultare. Pentru tine, poporul meu Israel, care eşti «partea lui Dumnezeu» [166], care ai devenit «partea sa de moştenire» [167] «tu nu vei avea alţi dumnezei afară de mine» [168], pentru că Dumnezeu este singurul Dumnezeu şi el este Domnul, singurul Domn ; ceilalţi sînt creaţi de El iar numele lor l-au dobîndit nu prin natură, ci prin har. În afară de acela, să nu consideri că aceste cuvinte se adresează numai lui Israel celui născut după trup. Ele se adresează, de asemenea, şi vouă care aţi devenit Israel după duh, în stare să «vedeţi» pe Dumnezeu şi care sînteţi tăiaţi împrejur nu întru carnea voastră, ci la inimă. Căci după trup facem parte din neamuri, după duh sîntem israeliţi, după cum zice Cel ce zice : «cere de la Mine şi-ţi voi da neamurile moştenirea ta şi stăpînirea ta, marginile pămîntului» [169] şi din pricina Celui care a spus : «Părinte ! Toate ale Mele sînt ale Tale şi ale Tale sînt ale Mele şi Mă premăresc întru Tine» [170], să stărui să te faci vrednic de ajutorul lui Dumnezeu şi printre cei rînduiţi moştenirii sale. Altfel, te dovedeşti nevrednic, să-ţi slujească drept pildă cei care, chemaţi a fi moştenitori ai bunurilor lui Dumnezeu, şi-au luat plata păcatelor lor de a fi «împrăştiaţi printre neamuri». Cei care au fost scoşi «din casa robiei» [171] vor cădea în robie, nu numai în cea a egiptenilor, ci a tuturor popoarelor, căci, «oricine săvîrşeşte păcatul, este rob păcatului» [172]. Ţie, celui care ai fost eliberat prin Iisus Hristos din Egipt şi din «casa robiei», ţi se spune : «Să nu ai alţi dumnezei afară de Mine».

164. *Deut.* 32, 8—9.
165. *Ps.* 81, 5.
166. *Deut.* 32, 9. A se vedea *Peri arhon* I, 5, 3 : nu există fiinţă rea prin natura sa şi nici altă fiinţă dumnezeiască — afară de Dumnezeu — decît prin har.
167. *Deut.* 32, 9.
168. *Ieş.* 20, 3.
169. *Ps.* 2, 8.
170. *In.* 17, 10.
171. *Ieş.* 20, 2.
172. *In.* 8, 34.

III

Să vedem, după aceasta, ce conţine porunca a doua : «Să nu-ţi faci ţie chip cioplit şi nici un fel de asemănare cu cele ce sînt în cer, sus, sau pe pămînt, jos, sau în apele de sub pămînt» [173].

Este o mare deosebire între chipurile cioplite şi între dumnezei. În privinţa aceasta Apostolul ne învaţă zicînd despre dumnezei : «în lume sînt destui dumnezei şi idoli, dar idolul nu este nimic în această lume» [174].

De aici deducem că Apostolul n-a citit cu nepăsare textul Legii. El a văzut deosebirea între dumnezei şi idoli. După ce a zis că «idolii nu sînt nimic» el n-a zis acelaşi lucru şi despre chipuri. Or, în acest loc este spus : «Să nu-ţi faci nici idoli, nici un chip oarecare». Una este să-ţi fabrici un idol şi alta este să-ţi faci un oarecare chip cioplit.

Dacă Domnul îngăduie să ne lămurim cu privire la cele care trebuiesc spuse, eu aş zice, de pildă, că dacă cineva confecţionează din aur, din argint, din lemn sau piatră un patruped, un şarpe sau o pasăre pentru a le admira, el nu face un idol, ci o asemănare. Dimpotrivă, dacă face un idol, acesta este, după spusele Apostolului, un nimic». El face, deci, ceea ce nu există. Dar ce este «ceea ce nu este ?», este chipul pe care ochiul nu l-a văzut, dar pe care îl reprezintă imaginaţia, de exemplu, dacă cineva leagă la trupul omenesc un cap de cîine sau de ţap, pune la un singur om două feţe, sau adaugă la un bust omenesc picioarele de dinapoi ale unui cal sau coada unui peşte.

Cine săvîrşeşte astfel de lucruri nu face chipuri, ci idoli : el înfăţişează ceva ce nu există şi care nu are nimic asemănător cu realitatea. Apostolul, înţelegînd aceasta, spune : «că un idol nu e nimic în lume» [175], căci nu este vorba despre o imagine luată de la lucrurile existente, ci din aceea în care plăzmuieşte un spirit ciudat şi trîndav. Dimpotrivă, există chipuri figurative, precum am arătat mai sus, atunci cînd se confecţionează obiecte corespunzătoare celor existente în cer, pe pămînt sau în ape. Nu se poate vorbi simplu de tot despre înfăţişările lucrurilor cereşti ca şi despre cele pămînteşti sau marine, afară de cazul cînd ne gîndim la ceea ce s-ar putea spune despre soare, despre lună şi des-

173. *Ieş.* 20, 4.

174. *1 Cor.* 8, 4. În fragmentele păstrate în greacă la *Ieşire* 20, 3, Origen se exprimă şi mai tranşant : «una este idolul şi cu totul altceva asemănarea. La asemănare (sau icoană) imiţi ceva existent, la idol plăsmuieşti ceva ce nu există». Ideea o repetă aproape aidoma Teodoret (*Quaestiones in Exodum* 38), Migne, *P.G.*, 80, 264 şi Procopie de Gaza (*P.G.*, 87, 606) : «icoanele sînt asemănări după fiinţe existente (animale, trupuri), pe cînd idolii sînt plăsmuiri care n-au acoperire reală».

175. *1 Cor.* 8, 4.

pre stele, pe care păgînismul obişnuieşte să le reprezinte. Însă fiindcă Moise «a deprins toată învăţătura egiptenilor» [176], el voia să interzică chiar ceea ce la ei era straniu şi ascuns, ca de exemplu, pentru a aminti pe careva şi cu numele lor, Hecate şi celelalte forme de demoni, pe care Apostolul le numeşte: «duhuri ale răutăţii răspîndite în văzduhuri» [177]. Probabil despre acestea zice profetul: «S-a îmbătat de mînie în ceruri sabia mea» [178].

A invoca demoni prin aceste imagini şi aceste reprezentări este obiceiul acelora care îşi exprimă astfel îngrijorările lor. Ei o fac fie pentru a respinge, fie a atrage relele.

Însă cuvîntul lui Dumnezeu urgiseşte toate aceste lucruri blestemate şi combate, totodată, toate uzanţele acelea, pentru că el interzice nu numai a se face idoli, ci orice asemănare a celor de pe pămînt din apă şi din cer.

IV

Textul adaugă şi zice: «Să nu te închini lor, nici să slujeşti lor» [179]. Una este să cinsteşti pe cineva şi alta este să te închini lui. Te poţi închina prin constrîngere, ca unii curteni care se prefac că se prosternă ca în faţa idolilor, cînd văd că regele este îndrăgostit (de mărirea lui), cu toate că n-au nici o afecţiune pentru el în inima lor, dar ca să arate că-l slujesc, îl înconjoară cu o afecţiune totală şi cu atenţie. Cuvîntul divin interzice şi una şi alta: el nu trebuie nici să fie servit cu devoţiune, nici să fie adorat prin gest. Să ştim, totuşi, că hotărîrea de a observa această poruncă, de a repudia pe toţi ceilalţi dumnezei şi domni, pentru a nu recunoaşte altul decît pe unicul Dumnezeu şi Domn, înseamnă să declari război pe viaţă şi pe moarte tuturor celorlalţi.

Cînd însă ajungem la harul Botezului, lepădîndu-ne de toţi zeii şi domnii ceilalţi, noi mărturisim pe singurul Dumnezeu: Părintele, Fiul şi Duhul Sfînt.

Însă, cu toată realitatea acestei mărturisiri, cîtă vreme noi nu iubim pe Domnul Dumnezeu «din toată inima şi din tot sufletul nostru» [180], şi dacă nu ne alipim de El «cu toată tăria noastră», nu sîntem încă «par-

176. *Fapte*, 7, 22.
177. *Ef.* 6, 12. În loc de Hecate mai curînd Hator, zice Baehrens, *op. cit.*, p. 222.
178. *Is.* 34, 5.
179. *Ieş.* 20, 5. Se ştie că Origen a fost un apărător atît de înfocat al «închinării în duh», încît nu dădea nici o atenţie artei creştine. Dar «certificatele de sacrificii» aduse de unii creştini pentru a-şi cruţa viaţa înseamnă pentru el trădare (*Îndemn la martiriu*, 5, 6).
180. *Mt.* 22, 37.

tea Domnului» [181], rămînem doar aşezaţi pe un fel de linie marginală, suportînd, mai departe, vrăjmăşia acelora de care fugim, fără ca Domnul, la care căutăm adăpost, să ne ajute, pentru că noi nu-L iubim «din toată inima şi toată virtutea». Şi profetul ne deplînge cînd ne vede circulînd într-o astfel de instabilitate : «Vai de inima cea slabă a păcătosului care umblă pe două cărări» [182] şi «pînă cînd vei şchiopăta de amîndouă picioarele ?» [183] Iar în privinţa aceasta Apostolul Iacob zice : «Omul îndoielnic este nestatornic în toate căile sale» [184].

Cei care ne-am lepădat de dumnezeii străini, dar nu dăm ascultare Domnului nostru, printr-o credinţă deplină şi desăvîrşită, sîntem aşezaţi, oarecum, la mijlocul unei zone de graniţă : pe de o parte sîntem brutalizaţi de acei dumnezei străini ca nişte dezertori, iar pe de altă parte nestatornicia şi îndoielile noastre ne împiedică să fim protejaţi de Dumnezeul nostru. Nu este aceasta, oare, în sens spiritual, atitudinea pe care o evocă proorocii atunci cînd vorbesc de aşa-numiţii «prieteni ai Ierusalimului» şi zic : «Toţi prietenii tăi au ajuns vrăjmaşii tăi» ? [185]. Pune la inimă aceste cuvinte ca să înţelegi că Ierusalimul a avut mulţi «prieteni», care s-au încrezut în frumuseţea lor, cu care el s-a pîngărit. La acestea se referă profetul cînd scrie : «Mă voi duce după ibovnicii mei, cei care mi-au dat vin şi untdelemn» [186]. Dar iată a sosit timpul cînd el (Ierusalimul) zice : «Mă voi întoarce la bărbatul meu cel dintîi, căci atunci îmi mergea mai bine decît acum» [187].

Tu ai rămas, deci, la întîiul tău bărbat, întristînd pe ibovnicii cu care ai săvîrşit adulter.

Dacă nici acum nu te lipseşti de El cu toată credinţa ta şi cu dragostea ta, ci rămîi împovărat cu numeroasele crime pe care le-ai săvîrşit, atunci toată atitudinea ta, toată înfăţişarea ta îi dă de bănuit destul pentru ca ele să nu fie neluate în seamă cîtuşi de puţin. Îndată ce îţi vei abate, cît de puţin, privirea de la El, El îndată îţi aduce aminte, în mod necesar, de vechea ta purtare. Pentru ca să ştergi acest trecut, încît El să aibă, de acum, încredere deplină în tine, va trebui să eviţi nu numai faptele, ci chiar şi gîndurile dezonorante. Fii atent la ceea ce este scris : «Şi cînd duhul necurat a ieşit din om, umblă prin locuri

181. *Deut.* 32, 9.
182. *Înţ. Sir.* 2, 14.
183. *2 Regi* 18, 21.
184. *Iac.* 1, 8.
185. *Ps.* 1, 2.
186. *Osea* 2, 7. Cf. Origeni Hexapl. ad locum «cu aceasta m-am adăpat» (Baehrens, p. 224).
187. *Osea* 2, 9.

pustii, căutînd odihnă şi nu găseşte. Atunci zice : «Mă voi întoarce la casa mea de unde am ieşit ; şi venind o află necuprinsă, măturată şi împodobită. Atunci se duce şi ia cu sine alte şapte duhuri mai rele decît el şi intrînd sălăşluiesc aici, şi se fac cele de pe urmă ale omului mai rele decît cele dintîi» [188].

Dacă am cugeta la aceste cuvinte, cum am mai putea lăsa loc chiar unei cît de mărunte nepăsări ?

Duhul necurat a sălăşluit în noi mai înainte de a fi avut credinţa, înainte de a fi venit la Hristos, cînd, precum am spus-o mai înainte, sufletul nostru păcătuia departe de Dumnezeu cu ibovnicii săi, demonii. Însă, cînd a zis după aceea : «Duce-mă-voi la cel dintîi bărbat al meu» [189] şi a venit la Hristos, care l-a «creat» la început, «după chipul Său» [190], trebuia ca duhul desfrînat să stea departe de mirele legiuit. Noi am fost luaţi însă sub ocrotirea lui Hristos şi curăţiţi de păcatele trecutului, casa noastră a fost împodobită de tainele credincioşilor pe care le cunosc cei care au fost deja iniţiaţi în ele. Această casă nu merită să aibă ca oaspete pe Hristos, cîtă vreme viaţa şi purtarea ei nu-i atît de sfîntă, de curată şi neprihănită, cum se cade să fie «templul lui Dumnezeu». Căci ea nu trebuie să fie numai casă, ci şi templul unde sălăşluieşte Dumnezeu. Dacă ea nesocoteşte harul primit şi se împotmoleşte în grijile veacului, atunci reînvie duhul necurat, cerînd din nou casa goală. Şi ca să nu mai fie din nou alungat «el ia cu sine alte şapte duhuri, mai rele decît el şi starea acestui om ajunge mai rea ca la început» [191], căci ar fi un păcat mai uşor de înţeles pentru un suflet, care, odată ce a desfrînat, să nu mai revină la întîiul său bărbat decît ca să săvîrşească un alt adulter, după ce a revenit.

Nu există nici o «învoire», cum zice Apostolul, între templul lui Dumnezeu şi idoli, nici un acord posibil «între Hristos şi Veliar» [192]. Dacă noi sîntem ai lui Dumnezeu, trebuie să fim în aşa fel încît să se împlinească ceea ce Dumnezeu zice despre noi : «Voi locui în ei, voi umbla în mijlocul lor şi ei vor fi poporul Meu» [193]. E ceea ce spune profetul în alt loc [194] : «Ieşiţi din mijlocul lor, zice Domnul, şi depărtaţi-vă, voi cei care duceţi vasele Domnului. Ieşiţi şi nu vă atingeţi de lucru

188. *Mt.* 12, 43—45.

189. *Osea* 2, 7. Procopie cugetă cu aproape aceleaşi cuvinte ideea făcînd apoi aluzie la Iosua 24, 22 *(ibidem)*.

190. *Fac.* 1, 7.

191. *Lc.* 11, 16.

192. *2 Cor.* 6, 16.

193. *2 Cor.* 6, 16.

194. *Is.* 52, 11.

spurcat şi vă voi primi, Eu voi fi pentru voi un părinte şi voi îmi veţi fi Mie fii şi fiice, zice Domnul — cel Atotputernic [195].

Iată de ce zice El: «Să nu ai alţi dumnezei afară de mine»... şi următoarele.

V

«Eu sînt Domnul Dumnezeul tău, sînt un Dumnezeu zelos» [196].

Vezi bunătatea lui Dumnezeu, cum ne învaţă şi ne face mai desăvîrşiţi. El nu se teme să ia asupra Sa slăbiciunile şi patimile omeneşti. Căci cine aude vorbindu-se despre un Dumnezeu zelos şi nu se va mira văzînd în aceasta un defect al slăbiciunilor omeneşti? Dar Dumnezeu face totul şi îndură totul pentru noi, iar, ca să ne înveţe, El pune în graiul Său afecţiunile care ne sînt cunoscute şi familiare.

Să vedem acum ce vrea să spună prin cuvintele: «Eu sînt un Dumnezeu zelos».

Însă pentru a ajunge, cu mai multă uşurinţă, la contemplarea lucrurilor dumnezeieşti, să învăţăm aceasta din exemple omeneşti, precum am procedat şi mai înainte. Orice femeie creştină este sub puterea bărbatului şi supusă Legii, pe cînd cea desfrînată crede că-şi poate lua şi libertatea de a păcătui. Cel care intră la o desfrînată ştie că intră la o femeie care se necinsteşte şi cade în braţele oricărui bărbat. El nu se poate indigna cînd vede alţi ibovnici împreună cu ea. Cel care duce, însă, o căsnicie legitimă, nu îngăduie ca soţia lui să facă uz de puterea de a păcătui, ci el apără cu o însufleţire aprinsă castitatea căsniciei sale, pentru a-şi asigura legitimitatea de viitor tată.

Să înţelegem din acest exemplu că sufletul se poate prostitua şi el cu demonii, avînd mai mulţi ibovnici, în aşa fel încît o dată intră la el duhul depravării, altă dată duhul zgîrceniciei, urmat de cel al mîndriei, al luxului, al măririi deşarte şi multe altele. Toţi se prostituează cu acest suflet infidel, încît nici unul nu l-ar pizmui pe celălalt şi nici gelozia nu i-ar îmbrînci pe unul împotriva celuilalt. Ce-am zis, că unul nu exclude pe altul? Mai mult, ele (patimile) se poftesc în mod tăcut şi se adună laolaltă, cum am văzut cînd a fost vorba de duhul despre care Evanghelia spune: «Cînd duhul cel necurat iese din om, ia cu sine alte şapte duhuri mai rele decît el şi intrînd locuiesc împreună în acelaşi suflet» [197]. Aşa că sufletul care se prostituează cu demonii nu simte să

195. *Is.* 52, 11.

196. *Ieş.* 20, 5. Pentru acest pasaj şi pentru cele ce urmează a se vedea şi *Îndemn la martiriu*, cap. 9.

197. *Lc.* 11, 24 şi u.

fie vreo gelozie între ibovnicii săi. Dimpotrivă, însă, dacă se împreună cu un bărbat legitim, cu Acela cu care Pavel împreună sufletele legate prin căsnicie în aşa fel încît îi zice: «Mă înfăţişez lui Hristos ca pe-o fecioară neprihănită unui singur bărbat legiuit» [198], (căsătorie despre care este vorba şi în Evanghelie, cu «un împărat care a făcut nuntă fiului său)» [199] atunci sufletul rămîne atît de devotat acestui bărbat şi atît de legat de El prin legătura nunţii încît, chiar dacă va fi fost înainte păcătos şi va fi trăit în desfrîu, din clipa în care se uneşte cu El, nu-i mai îngăduie niciodată ca să păcătuiască. El nu poate răbda decît sufletul pe care l-a luat ca mire, el nu se mai desfătează, mai mult cu adulterele: gelozia lui e fierbinte acum şi apără castitatea uniunii lor. Şi despre Dumnezeu se zice că e «zelos», pentru că El nu îndură ca un suflet care i s-a dat Lui să se mai însufleţească de amestecul cu demonii. Altfel, dacă o vede călcînd legile căsniciei, căutînd iarăşi prilej de a păcătui, atunci, precum este scris, el îi dă carte de despărţire şi o alungă zicînd: «Unde este cartea de despărţire cu care am alungat pe mama voastră?» [200] Apoi (profetul) adaugă zicînd: «Iată, eu v-am vîndut pentru fărădelegile voastre şi pentru păcatele voastre am alungat pe mama voastră» [201]. Cel care vorbeşte aşa este gelos şi, mînat de gelozie, rosteşte asemenea vorbe. Odată ce L-am cunoscut prin iluminarea cuvîntului divin, după harul venit prin Botez, după mărturisirea credinţei, în urma unei comuniuni pecetluite prin atîtea taine, aşa de măreţe, El nu mai vrea să mai păcătuim de acum înainte. El nu mai îngăduie ca sufletul, care este numit mirele sau bărbatul său, să mai petreacă împreună cu demonii, să se desfrîneze cu duhurile necurate, să se tăvălească în noroiul păcatelor. Iar dacă se poate întîmpla o asemenea nenorocire, atunci vrea ca cel puţin să se convertească, să revină şi să facă act de pocăinţă.

Şi, într-adevăr, e o nouă formă a bunătăţii Sale, să primească cu căldură sufletul care se reîntoarce, după desfrîu, căindu-se din toată inima, precum spune şi Profetul: [202] «Cînd o femeie se desparte de bărbatul ei şi ajunge femeia altuia, se va mai putea întoarce înapoi la bărbatul ei? Această femeie nu este oare cu totul întinată? Iar tu, care te-ai iubit cu mulţi ibovnici şi vrei să te întorci la mine!» Şi apoi iarăşi zice: «După

198. 2 *Cor.* 11, 2.
199. *Mt.* 22, 2.
200. *Is.* 50, 1.
201. *Is.* 50, 1.
202. *Is.* 50, 1. Încă o dovadă concludentă despre ancorarea lui Origen în desfăşurarea «istorică» a Bisericii creştine cu toate tainele ei.

ce te-ai săturat de făcut toate acestea, eu zic : întoarce-te la mine ! Dar tu nu te-ai întors, zice Domnul» [203].

Aşadar, acest «Dumnezeu zelos», dacă te caută, dacă El rîvneşte ca sufletul tău să I se lipească, dacă El te fereşte de păcat, dacă te îndrumă şi te pedepseşte, dacă El se mîhneşte, se mînie, dacă, în relaţia cu tine, face întrebuinţare de un fel de gelozie, caută să înţelegi că El este pentru tine nădejdea mîntuirii. Dar dacă, deşi pedepsit, nu te vei pocăi, dacă, îndreptat, nu te vei schimba, dacă nesocoteşti loviturile Lui, ajuns la această stare de răutate, ia seama că zelul Său se va îndrepta împotriva ta, El îţi va spune ceea ce a spus Ierusalimului prin profetul Iezechiel : «Voi domoli mînia mea în tine şi rîvna mea o voi depărta de la tine şi mă voi potoli şi nu mă voi mai necăji» [204]. Preţuieşte dar, după cuviinţă, mila şi dragostea Bunului Dumnezeu. Cînd vrea să se îndure, El mărturiseşte că se întristează şi este mînios, precum grăieşte, de exemplu, prin Ieremia : «Ierusalime, ca nu cumva sufletul să se desprindă de tine, tu vei fi pedepsit prin durere şi bici» [205].

Dacă înţelegi aceste cuvinte, ele sînt glasul lui Dumnezeu cel plin de îndurare : ori de cîte ori se întristează, şi se arată zelos, El ameninţă cu ceartă şi mînuieşte biciul : «Căci pe care Domnul îl iubeşte, îl ceartă» [206]. Vrei cumva, dimpotrivă, să crezi şi glasul înfricoşat al lui Dumnezeu care se mîhneşte ? Ia aminte la ceea ce spune prin prooroc. După ce a înşirat multele crime săvîrşite de popor, El zice : «Eu nu voi cerceta pe fetele voastre, care s-au lăsat desfrînării şi nici pe surorile lor din pricină că au desfrînat» [207]. Iată o clipă dureroasă, cea din urmă, cînd nu mai găsim iertare pentru păcatele noastre nici pedepse pentru greşelile noastre, ci, fiindcă depăşim măsura prin păcate, Dumnezeu, cel zelos, îşi întoarce rîvna Sa de la noi, după cum s-a zis mai înainte : «Rîvna Mea te va părăsi şi Eu nu mă voi mîhni din pricina ta» [208]. Acestea în ce priveşte cuvintele : «Dumnezeu este zelos».

VI

Să vedem acum şi cele ce urmează, de ce se zice că păcatele părinţilor se pedepsesc prin copii, pînă în al treilea şi al patrulea neam. În general, ereticii se bazează pe acest text, pentru a ne spune în derîdere,

203. *Ier.* 3, 7. A se vedea în acest volum omiliile la Ieremia.
204. *Iez.* 16, 42.
205. *Ier.* 6, 7—8.
206. *Evr.* 12, 6.
207. *Osea* 4, 14.
208. *Iez.* 16, 43. Origen, Sel. in Exod, 20, 5—6.

că n-ar putea fi vorba aici despre un Dumnezeu bun, cînd se afirmă că un om este lovit pentru păcatele altora. Însă, după judecata lor, chiar pentru aceia care recunosc că Dumnezeul Legii, care a promulgat aceasta, e drept, chiar dacă El n-ar fi bun, pe cînd ereticii nu pot dovedi cum de nu contravine simţului de dreptate faptul că unul e pedepsit în locul altuia. Nu ne rămîne decît să rugăm pe Domnul să ne facă să înţelegem cum se potriveşte unui Dumnezeu drept şi bun o atare dreptate.

Am spus-o, adesea, că Sfînta Scriptură nu se adresează omului din afară, ci mai vîrtos omului dinlăuntru. Acest om dinlăuntru are pe Dumnezeu de tată, dacă trăieşte şi lucrează după voia lui Dumnezeu [209], sau pe diavol dacă-l ascultă pe acesta şi trăieşte în păcat. E ceea ce Mîntuitorul nostru arată în mod deosebit în Evanghelie cînd zice : «Voi aveţi pe diavol de tată şi ţineţi să faceţi voia tatălui vostru, care de la început a fost ucigător de oameni şi n-a rămas în adevăr» [210]. Asemenea, cîtă vreme seminţia lui Dumnezeu rămîne întru noi, îndeplinind cuvîntul lui Dumnezeu, noi nu păcătuim : «Oricine este născut din Dumnezeu — zice Ioan [211] — nu săvîrşeşte păcat, pentru că seminţia lui Dumnezeu rămîne într-însul, tot aşa şi atunci, cînd diavolul ne convinge să păcătuim, noi primim sămînţa lui. Şi dacă împlinim cele pentru care ne-a convins, înseamnă că el ne-a născut, căci prin păcat noi am devenit fiii lui. Însă precum nu se întîmplă niciodată ca, greşind, să păcătuim fără complice, căutînd de obicei un asociat sau un însoţitor (căci cel care săvîrşeşte un adulter nu-l poate săvîrşi singur, ci îi trebuie, în mod necesar, un tovarăş al păcatului său), tot aşa, dacă nu sînt mai mulţi, trebuie ca cineva, bărbat ori femeie, să ne ofere concursul pentru păcat. Toţi cei care sînt renăscuţi aşa-zicînd unul prin altul, după împrejurarea în care se face convingerea lor, urmează că trag din diavolul, părintele lor, fiinţa născută spre nenorocire. Şi pentru a ne referi la Scriptură, «Domnul slavei» [212], Iisus Hristos Mîntuitorul nostru a fost răstignit, iar făptuitorul acestei crime şi părintele acestei nelegiuiri este, fără îndoială, diavolul. Căci scris este : «Satana a intrat în inima lui Iuda Iscarioteanul, ca să-l vîndă...» [213].

209. *1 Pt.* 4, 6.
210. *1 In.* 8, 44.
211. *1 In.* 3, 9.
212. *Ps.* 28, 3.
213. *Lc.* 22, 3. Toată această argumentare o regăsim repetată aproape verbal în fragmentele amintite *(Sel. in Exod* 20, 5—6), iar în evul mediu, între alţii la Raban Maur (Vezi Baehrens, *op. cit.*, p. 232).

Părintele păcatului este, deci, diavolul. În această fărădelege întîiul pe care l-a zămislit este Iuda. Însă nici Iuda nu-l putea săvîrși singur. Căci cum este scris ?

«Iuda ducîndu-se a aflat pe cărturari, pe farisei și pe preoți și le-a zis : Ce voiți să-mi dați și eu Îl voi da în mîinile voastre ?» [214]. Din Iuda s-a născut deci o a treia și a patra generație de păcat. Și în toate păcatele veți constata o ordine asemănătoare.

Să vedem acum, după aceste considerații pe care le-am făcut, cum pedepsește Dumnezeu păcatele părinților prin fii pînă în al treilea și al patrulea neam, făcîndu-se că uită uneori pe părinți, căci despre părinți nu spune nimic Dumnezeu. Diavolul, prin păcat, a depășit orice măsură, precum și profetul spune : «Întocmai cum un veșmînt nu mai poate fi curat dacă a fost muiat în sînge...» [215], așa nici el nu e curat în veacul acesta și nu va fi îndreptat, nici pedepsit acum pentru păcatul său, ci toate îi sînt rezervate pentru veacul care va veni.

De aceea știind că timpul vinovăției sale este hotărît, a întrebat pe Mîntuitorul : «De ce ai venit aici înainte de vreme ca să mă chinuiești ?» [216].

Cît va dura lumea aceasta, diavolul, care este părintele păcătoșilor, nu este pedepsit pentru vina păcatelor lui. Aceștia își primesc pedeapsa în fiii lui, adică în aceia pe care i-a zămislit prin păcat. Cu alte cuvinte, aceștia sînt oamenii care trăiesc în trup, pedepsiți de Domnul, loviți, biciuiți. Căci «Domnul nu vrea moartea păcătosului, ci să se întoarcă și să fie viu» [217], de aceea în bunătatea Sa îndurătoare, El pedepsește păcatele părinților în fii. Căci dacă părinții, adică «diavolul și îngerii lui», ca și ceilalți stăpîni ai acestei lumi și cîrmuitori ai întunericului (căci și aceștia se fac părinți ai păcatului, ca și diavolul), fiind nevrednici a fi îndreptați în veacul acesta, își primesc ceea ce li se cuvine în veacul viitor, în schimb Domnul a găsit de bine ca fiii Săi, adică aceia pe care diavolii i-au făcut să păcătuiască, dar care s-au legat de El ca niște complici și asociați, să obțină, aici jos, pedeapsa care li se cuvine, ca să ajungă curățiți în lumea viitoare și să nu mai fie asociați diavolului la pedepsirea lui. Pentru că, în îndurarea Sa, Domnul vrea ca toți oamenii să se mîntuiască [218] ; de aceea zice : «Cerceta-voi cu toiag fărădelegile lor și cu bătăi păcatele lor, iar mila Mea nu o voi depărta de

214. *Mt.* 26, 15—16.
215. *Is.* 14, 19.
216. *Mt.* 8, 29.
217. *Ez.* 33, 11.
218. *1 Tim.* 2, 4. Idee reluată în Omilia XIV la Levitic (Baehrens, *op. cit.*, p. 484—480).

la ei» [219]. Domnul cercetează, deci, sufletele şi caută creaturile zămislite de blestematul lor părinte, care i-a convins să păcătuiască, spunîndu-le fiecăreia dintre ele: «Ascultă fiică şi vezi, pleacă urechea şi uită poporul tău şi casa părintelui tău» [220].

El te cercetează, deci, după ce ai săvîrşit păcatul, te previne, te încearcă şi cu biciul şi cu vergeaua pentru păcatul pe care ţi l-a sugerat diavolul, tatăl tău, pentru ca acest păcat să fie pus «în sîn», adică pînă eşti încă în trup. Astfel se împlineşte (cuvîntul Scripturii) că «păcatele părinţilor sînt pedepsite pînă în al treilea şi al patrulea neam».

Dumnezeu este însă zelos şi, prin urmare, El nu voieşte ca sufletul, care s-a logodit cu credinţa, să mai rămînă în întinăciunea păcatului. El îl vrea purificat cît mai repede, să îndepărteze în grabă necurăţiile, pe care din întîmplare le-ar mai avea. Dar, sufletul rămîne în păcatele sale şi zice: «Noi nu vom asculta de glasul Domnului, ne vom face poftele noastre şi vom aprinde un foc în cinstea reginei cerului», cum zice profetul osîndindu-l, atunci el va fi păstrat pentru judecata Înţelepciunii, care zice: «Pentru că aţi lepădat toate sfaturile Mele şi aţi rîs de mustrările Mele, de aceea şi Eu voi rîde de pieirea voastră» [221], sau, precum Domnul se pronunţă în Evanghelie: «Duceţi-vă de la Mine, în focul cel veşnic care este gătit diavolilor şi îngerilor săi» [222].

În ce mă priveşte, eu doresc ca Dumnezeu să mă încerce pentru păcatele mele, atîta timp cît trăiesc în lumea aceasta, ca să mă facă să-i iau aici pedeapsa pentru ca acolo, sus, Avraam să zică şi despre mine cuvintele pe care le-a spus bogatului, în legătură cu Lazăr cel sărac: «Fiule, adu-ţi aminte că ai primit cele bune ale tale în viaţa ta şi Lazăr, asemenea, pe cele rele. Ci acum, aici, el se mîngîie, iar tu te chinuieşti» [223].

De aceea cînd Dumnezeu ne încearcă şi ne pedepseşte, noi nu trebuie să fim lipsiţi de recunoştinţă. Să înţelegem că noi sîntem încercaţi în lumea aceasta pentru a dobîndi liniştea în lumea cealaltă, precum zice şi Apostolul: «Domnul ne judecă şi ne pedepseşte, ca să nu fim osîndiţi împreună cu lumea» [224]. De aceea fericitul Iov a acceptat de bună voie toate încercările, zicînd: «Dacă am primit de la Domnul cele bune, nu vom primi oare şi pe cele rele?» [225] «Domnul a dat, Domnul a

219. *Ps.* 88, 32.
220. *Ps.* 44, 12. A se vedea textul din *Ieremia* 39, 32, 18 şi *Ieş.* 20, 5.
221. *Pilde* 1, 24—25.
222. *Mt.* 25, 41.
223. *Lc.* 16, 25.
224. *1 Cor.* 11, 32.
225. *Iov.* 2, 10.

luat, Domnul a făcut cum a binevoit. Fie numele Domnului binecuvîntat» [226]. Însă El se îndură, pînă în al miilea neam, de cei care-L iubesc» [227].

Oameni ca aceştia, într-adevăr, nu au nevoie să fie dojeniţi, căci ei nu mai păcătuiesc, cum zice şi Domnul: «Cel care mă iubeşte ţine poruncile». Tot aşa: «iubirea desăvîrşită alungă frica» [228]. De aceea, celor care iubesc, numai îndurarea le spune: «Fericiţi sînt cei milostivi, căci de aceia se va îndura Dumnezeu», în Iisus Hristos Domnul nostru, a Căruia este slava şi puterea în vecii vecilor. Amin.

OMILIA VI

Cîntarea lui Moise
Ieşire 15 [229]

I

Citim în Sfintele Scripturi că multe cîntări s-au scris de către fiii lui Israil. Dintre acestea, cea dintîi este cea pe care a cîntat-o poporul lui Dumnezeu după victorie, atunci cînd egiptenii au fost acoperiţi cu apă deodată cu Faraonul lor. Este o datină a sfinţilor de a închina lui Dumnezeu un imn de mulţumire după înfruntarea vrăjmaşilor lor, convinşi că nu prin puterea lor, ci mulţumită harului dumnezeiesc, au repurtat victoria.

Ca să-şi cînte imnul, ei au luat în mînă timpanul, aşa cum se ştie că a procedat Miriam, sora lui Moise şi a lui Aaron. Şi tu, de asemenea, dacă ai trecut Marea Roşie, dacă ai văzut pe egipteni scufundaţi, pe Faraon înecat şi aruncat în adîncurile prăpastiei, zicînd: «Să cîntăm lui Dumnezeu», poţi striga în semn de mulţumire zicînd: «Să cîntăm Domnului că întru slavă s-a proslăvit! Pe cal şi pe călăreţ în mare i-a aruncat» [230].

Dar ar fi mai bine şi mai demn să însoţim cîntarea cu un timpan în mînă, adică «răstignind trupul împreună cu patimile şi cu poftele lui» [231], omorînd mădularele noastre, ale omului trupesc.

---

226. *Iov.* 1, 21.
227. *Ieş.* 20, 6.
228. *1 Ioan* 4, 18.
229. *Omilia* a VI-a, Migne, *P.G.*, 12 b., col. 331—349.
230. *Ieş.* 15, 1. O altă cîntare analizată de Origen şi pe care o putem citi în acest volum este cea din Omilia 1, 1 la Cîntarea Cîntărilor.
231. *Gal.* 5, 24, *Col.* 3, 5. În *Comentariul la Exod* 15, 1, Procopie reţine în greceşte: «Mariam, sora lui, acordîndu-şi timpanul, după ce şi-a omorît mădularele prin

Să vedem acum ce vor să zică cuvintele : «Să cîntăm Domnului că întru slavă s-a proslăvit». Deci nu e destul să spunem : «s-a proslăvit», ci textul adaugă : «cu slavă».

După cît îmi dau seama, un lucru e să fii slăvit şi alt lucru e să fii «Proslăvit cu slavă». Căci Domnul nostru Iisus Hristos, luînd trupul Său din Fecioara, pentru mîntuirea noastră, a fost «proslăvit», pentru că El «a venit să mîntuiască pe cel pierdut» [232], dar încă nu fusese preaslăvit, de aceea s-a zis despre El «L-am văzut şi n-avea nici chip, nici frumuseţe şi fără de nici o înfăţişare. Dispreţuit era ca cel din urmă dintre oameni» [233]. El a fost «preaslăvit», însă, cînd s-a suit pe cruce şi a îndurat moartea. Vrei să ştii cum a fost preaslăvit ? El singur spunea : «Părinte, venit-a ceasul ! Preamăreşte pe Fiul Tău ca şi Fiul să Te preamărească» [234]. Patimile Sale au fost, deci, pentru El o slavă, numai că această slavă n-a fost strălucitoare, ci smerită. Se spune doar despre El : «S-a smerit pe Sine pînă la moarte şi încă moarte pe cruce» [235]. E ceea ce a prezis şi proorocul cînd a zis : «să-l dăm unei morţi de ocară» [236]. De El vorbeşte şi Isaia : «Întru smerenia Lui judecata Lui s-a ridicat» [237].

Şi cu toate acestea Domnul a fost înălţat, însă, ca să vorbim aşa, în mod smerit, iar nu întru slavă : «Trebuia ca Hristos să pătimească şi să intre întru mărirea Sa» [238]. Însă cînd va veni întru mărirea Tatălui şi a sfinţilor îngeri [239], cînd va veni în toată strălucirea ca să judece lumea [240], cînd «va ucide cu suflul gurii Sale» [241] pe adevăratul Faraon, adică pe diavol, cînd va străluci în «slava Părintelui Său», şi cînd, după strălucirea smereniei Sale, ne va arăta a doua strălucire a Sa, cea a măririi, atunci Domnul nu numai că va fi «preaslăvit», ci va fi mărit în chip strălucitor, căci «toţi cinstesc pe Fiul precum cinstesc pe Tatăl» [242].

înfrînare, căci şi timpanul se confecţionează din piele de animal mort»... Cf. Baehrens, *op. cit.*, p. 192.

232. *Mt.* 18, 11.
233. *Is.* 53, 2—3.
234. *In.* 12, 1.
235. *Fil.* 2, 8.
236. *Int. Sol.* 2, 20.
237. *Is.* 53, 8.
238. *Lc.* 24, 26.
239. *Lc.* 9, 26 .
240. *Ps.* 95, 13.
241. 2 *Tes.* 2, 8.
242. *In.* 5, 23.

II

«Pe cal şi pe călăreţ i-a aruncat în mare», El s-a făcut ajutorul meu, şi apărătorul meu pentru mîntuire. Oamenii care ne urmăresc sînt nişte cai şi, îndrăznesc a spune, toţi cei născuţi din trup, sînt, în chip figurat, nişte cai. Dar ei sînt călăreţii lor. Sînt cai pe care Domnul îi călăreşte şi care străbat întreg pămîntul, sînt aceia despre care el spune : «Călărimea ta este mîntuirea mea» [243].

Sînt, însă, unii care au de călăreţi pe diavol şi îngerii lui. Şi Iuda a fost un astfel de cal : cîtă vreme a avut pe Dumnezeu de călăreţ, el făcea parte din călărimea de mîntuire, era trimis împreună cu ceilalţi Apostoli, vindeca pe cei bolnavi, dădea sănătate celor slabi, însă îndată ce s-a pus sub ascultarea diavolului, căci «după îmbucătură a intrat satana în el» [244], atunci satana a devenit călăreţul lui şi, călăuzit de frînele acestuia, el a început a călări împotriva Domnului şi Mîntuitorului nostru.

Toţi cei care prigonesc pe sfinţi sînt ca nişte cai nechezători. Însă călăreţii care-i frînează sînt îngerii răi, de aceia sînt ei sălbatici.

Dacă vei vedea că cel care te prigoneşte dă dovadă de cruzime exagerată, ţine minte că-i antrenat de călăreţul său, diavolul, de aceea este atît de slăbit şi atît de nesimţitor.

Domnul însă a aruncat în mare calul şi pe călăreţul lui şi S-a făcut mie mîntuire. El este Dumnezeul meu şi eu Îl voi cinsti, El este Dumnezeul părintelui meu şi eu Îl voi slăvi. El este deci Dumnezeul meu şi Dumnezeul părintelui meu. Tatăl nostru care ne-a dat viaţă şi care ne-a renăscut, este Hristos. Doar el ne zice : «Mă sui la Tatăl Meu şi Tatăl vostru şi la Dumnezeul Meu şi Dumnezeul vostru» [245].

Dacă recunosc că Dumnezeu este Dumnezeul meu, eu Îl preaslăvesc, însă dacă recunosc că El este Dumnezeul părintelui meu Hristos, îl voi preamări cu slavă. Nu se cere înţelepciune profundă pentru ca să înţelegem că Hristos, înainte de a afirma adevărul despre un singur Dumnezeu, numeşte Dumnezeul Său pe Acela care prin firea

243. *Avac.* 3, 8. În *Omilia* 15, 3 la Iosua caii şi călăreţii sînt chipul demonilor care caută să se împreune cu fiicele oamenilor, deci patimi trupeşti, pe care sufletul le stăpîneşte cu greu, aşa cum călăreţul, cu greu, domoleşte calul nărăvaş. Tot acolo mai sînt prezenţi credincioşii veniţi dintre neamuri cu asinul pe care a încălecat Domnul (cum am văzut şi aici în omilia a III-a la Ieşire). La Cîntarea Cînt. 1, 2 caii albi, sînt ca în Apocalipsă firea omenească a lui Hristos sau Biserica, pe care Botezul a albit-o, dar alţi cai sînt caii diavolului.

244. *In.* 13, 27.

245. *In.* 20, 17.

lucrurilor îl numeşte Părinte. «Domnul este viteaz în luptă». «Domnul este numele Lui» [246].

Să nu crezi cumva că El doboară la pămînt numai bătălii văzute: «El supune chiar şi pe acelea pe care le purtăm» nu împotriva sîngelui şi a trupului, ci împotriva domniilor, împotriva stăpînilor, împotriva căpeteniilor întunericului acestei lumi» [247]. «Căci Domnul este numele Lui» şi nu este nici o făptură al cărui stăpîn să nu fie El.

III

«Carele lui Faraon şi oştirea lui le-a aruncat în mare şi cei mai aleşi din vitejii săi — întreiţi apărători — s-au scufundat în Marea Roşie» [248]. Faraon, cel mai puternic în răutate şi mai marele nedreptăţii, a condus carele (de război). Lui nu-i era de-ajuns a călări pe un singur cal, el a îndrumat mai multe unităţi, pe care le-a rînduit să păşească sub biciul său. Toţi aceia pe care îi vei vedea mai degradaţi prin depravare, cei mai nepăsători la cruzime, cei mai josnici în zgîrcenie, cei mai zăpăciţi în ale evlaviei, să ştii că sînt înhămaţi la carele lui Faraon.

El se aşează între ei, îi lasă să-i tragă carul, merge şi vine dus de ei, îi îndrumă ţinînd de frîu, străbătînd de-a lungul vastul cîmp al crimelor. Sînt şi alţi «călăreţi aleşi», «aleşi» fără îndoială în cele rele.

Dar noi am vorbit mai înainte despre călăreţi. Acum ar trebui să vedem ce semnificaţie are termenul «întreit apărător» (terni statores). Mie mi se pare că o astfel de expresie vine de acolo că în om este un întreit izvor de păcat. Se păcătuieşte prin faptă, prin cuvînt, sau prin cuget. Iar «întreit apărător» desemnează, deci, pe fiecare din aceia care pun stăpînire peste noi şi apără cele trei căi ale păcatului, prin ambuscadă, unul pentru a stoarce de la un amărît de om un cuvînt rău, altul pentru a impune o nedreptate, sau pentru a lansa un gînd sucit. În fine, este scris că sămînţa Cuvîntului lui Dumnezeu cade şi se risipeşte în trei locuri: «unele seminţe cad pe lîngă drum şi sînt călcate în picioare, altele pe loc pietros» [249]. Şi dimpotrivă «pămîntul bun» aduce un întreit rod: o sută, şaizeci sau treizeci. Căci sînt trei cărări ale binelui: să săvîrşeşti binele prin faptă, prin cuget, sau prin cuvînt. Aceasta a voit să spună şi Apostolul, cînd zice: «Pe această temelie

246. *Ieş.* 15, 5.
247. *Ef.* 6, 12.
248. *Ieş.* 15, 4.
249. *Mt.* 13, 4, ş.u.

se zideşte : aur, argint, pietre scumpe» [250], indicîndu-se astfel întreitul drum al binelui. Apostolul vorbeşte şi despre întreitul drum al răului adăugînd : «lemne, fîn ori trestie» [251].

Acest «întreit ajutor» sînt, deci, îngerii răi ai oştirii lui Faraon care urmează calea lor, pîndind pe fiecare din noi pentru a ne face să cădem în păcat. Domnul îi va scufunda însă în Marea Roşie, îi va preda în ziua judecăţii flăcării nestinse, făcîndu-i să piară în oceanul chinurilor.

IV

Iar mai departe se spune :

«Se duc în jos, în străfunduri, ca o piatră» [252].

Ce se înţelege prin : «în străfunduri ca o piatră» ? În orice caz, e vorba de pietre, din acelea din care «pot să ridice pe fiii lui Avraam» [253], sînt acei care iubesc străfundurile şi preţuiesc elementul lichid, adică aceia pe care îi înlănţuie plăcerile amare şi fug de lucrurile prezente. Despre aceştia se zice că : «se duc la fund ca plumbul în apele cele mari» [254]. Păcătoşii sînt grei. În sfîrşit, profetul Zaharia arată că nedreptatea «şedea pe un disc de plumb» [255]. «Am văzut, zice el, o femeie aşezată pe un disc de plumb şi am întrebat : Ce este aceasta ? Şi răspunde : nedreptatea» [256]. Iată pentru ce se spune că oamenii nedrepţi sînt «scufundaţi în străfunduri» ca plumbul într-o mare adunare de apă.

Sfinţii, însă, nu sînt înghiţiţi, merg pe deasupra apelor, pentru că ei sînt uşori şi pentru că greutatea păcatului nu-i apasă. În sfîrşit, Domnul şi Mîntuitorul nostru «a umblat pe ape» [257], căci El este Acela care într-adevăr nu cunoaşte păcatul. Ucenicul său Petru a umblat şi el, cu toate că a tremurat puţin. Căci el nu era atît de curat ca să nu fie într-însul un oarecare amestec de plumb. Îl avea, deşi puţin. De aceea a zis către el Domnul : «Puţin credinciosule, pentru ce te-ai

250. *1 Cor.* 3, 12.

251. *1 Cor.* 3, 12. «*Peri arhon*», I, 1, 2, Origen dă amănunte spunînd că e vorba de gînduri rele, de fapte ruşinoase, de cugete păcătoase, de aceea le arde Dumnezeu «cu focul cel nestins». Asupra lor revine şi în alte locuri, de plidă în aceeaşi lucrare, 2, 10, 4.

252. *Ieş.* 15, 5.

253. *Mt.* 3, 9.

254. *Ieş.* 15, 10.

255. *Zah.* 5, 7. Ambele texte, din cartea Ieşirii şi din proorocia lui Zaharia sînt asemănătoare ca interpretare cu cele spuse în Omil. 6 la Isaia, Baehrens, *op. cit.*, p. 195.

256. *Zah.* 5, 7 ş.u.

257. *Mt.* 14, 25.

îndoit» ? [258] De aceea cel care este mîntuit, e mîntuit prin foc : «dacă în el se găseşte un plumb, focul îi va curăţi, pentru ca el să devină un aur de mare preţ. Căci, se zice : «aurul acestui ţinut» [259], «pe care îl vor locui sfinţii este de mare preţ» [260], «pe acesta se zideşte aur» [261]. Toţi vor trebui să vină la foc, să vină la topitorie. Căci Domnul stă şi «topeşte şi curăţă pe fiii lui Iuda». Dar acela, care săvîrşeşte multe fapte bune, amestecate cu puţină nedreptate, acela vede topindu-se în foc această puţinătate, ca un plumb, el este curăţit şi rămîne în întregime ca aurul curat. Acela, însă, care este împovărat de plumb, trebuie să ardă, pentru ca acest plumb să fie topit în întregime, şi dacă îi mai rămîne un mic rest de aur, cel puţin acest aur să fie curat. Însă cel care nu-i decît plumb, va deveni ceea ce este scris : «se va pierde în adîncuri ca plumbul într-o mare adunare de ape» [262].

Întrucît explicarea tuturor amănuntelor ar fi prea lungă, să ne mulţumim doar cu cîteva (texte). «Doamne, cine este asemenea cu Tine între dumnezei ? Cine este la fel cu Tine ? Măreţ întru sfinţenie, înfricoşat întru fapte slăvite şi făcător de minuni ?» [263].

Cele spuse, adică : «Cine este asemenea cu Tine între dumnezei ?» nu fac o comparaţie a lui Dumnezeu cu idolii popoarelor sau cu demonii, cărora li se atribuie în mod fals numele de Dumnezeu, ci ele se referă la cei care sînt numiţi dumnezei prin har şi prin participarea la Dumnezeu. Despre aceştia spune şi Scriptura într-un loc : «Eu am zis : Sînteţi dumnezei» [264] şi apoi : «Dumnezeu a şezut în adunarea dumnezeilor» [265].

Dar chiar dacă ar fi, într-o oarecare măsură, al lui Dumnezeu şi chiar dacă ar fi primit acest nume prin har, nici unul dintre ei nu este asemenea lui Dumnezeu în putere şi după natură. Pe bună dreptate zice Apostolul Ioan : «Fiilor, ce vom fi, încă nu s-a arătat pînă acum, însă atunci cînd El se va arăta (se vorbeşte de Domnul), vom fi

258. *Mt.* 14, 25.
259. *Fac.* 2, 12.
260. *Fac.* 2, 12.
261. *1 Cor.* 3, 12. Origen, Sel. in Ps. 36 omil. 3, 1, in Luc., omil. 34 şi Peri arhon II, 2, 4.
262. Citînd mai multe pasaje din operele lui Origen, Huet crede (*Origeniana*, Migne, *P.G.*, 17, 999—1000) că ar afla în el un adept al purgatorului. În realitate, Origen vede aceste lucruri petrecîndu-se «aici», nu «dincolo». A se vedea şi Henri Crouzel, *L'éxegese origenienne de 1 Cor. 3, 11—15 et la purification eschatologique*, în «Melanges», J. Daniélou, Paris, 1972, p. 273—285.
263. *Ieş.* 15, 11.
264. *Ps.* 81, 6. Origen, *Com. Matei*, tom. XVII, 19 : «v-am spus că dumnezei sînteţi şi fii ai Celui Preaînalt», în «Peri arhon», III, 6, 1.
265. *Ps.* 81, 1.

asemenea Lui» [266]. Această asemănare nu vine de la natură, ci din har. De exemplu, este ca și cum am zice că un tablou este asemenea cu acela, ale cărui trăsături reproduc pictura. În ce privește frumusețea, el poate să fie asemenea, dar în realitate el este departe de original.

Pe de-o parte noi avem o carne reală și frumusețea unui trup viu, dar pe de altă parte, avem trăsături și culori expuse pe o pînză lipsită de impresii. Nici unul dintre zei nu este deci asemenea lui Dumnezeu, căci nici unul nu-i nevăzut, necorporal, veșnic, fără de început și fără de sfîrșit, nici unul nu-i creatorul tuturor lucrurilor, afară doar de Tatăl cu Fiul și Duhul Sfînt.

V

«Întins-ai dreapta Ta și pămîntul i-a înghițit» [266b].

Și azi mai înghite pămîntul pe necredincioși. Oare nu vi se pare că pămîntul înghite pe cel ce nu are decît gînduri și fapte pămîntești, pe cel care vorbește despre pămînt, apără pămîntul, rîvnește pămîntul și-și pune în el toată nădejdea sa, cel care nu ridică niciodată privirea sa spre cer, nu gîndește la viața viitoare, nu se teme de judecata lui Dumnezeu, și nici nu rîvnește la făgăduințe de fericire, ci cugetă tot timpul numai la lucruri prezente și suspină după lucruri pămîntești ?

Cînd vei vedea un astfel de om, poți spune că «pămîntul l-a înghițit». Cînd vei vedea un om dedat cu totul depravării cărnii și plăcerilor trupului și în care duhul nu are nici o putere, carnea însemnînd totul pentru el, poți spune că și pe acest om, de asemenea, l-a «înghițit pămîntul». Totuși pe mine mă zguduie, cînd se zice : «Întins-ai Doamne dreapta Ta și i-a înghițit pămîntul» [267]. Ca și cum s-ar înțelege : pămîntul de aceea i-a înghițit pentru că Domnul a întins dreapta Sa ! Dacă consideri că «de la înălțimea crucii Domnul întinde în toată vremea mîinile Sale către un popor necredincios și răzvrătit» [268] și moartea Lui a pedepsit fărădelegile acestui popor necredincios, care striga : «Să se răstignească ! Să se răstignească !» [269], atunci vei descoperi și înțelesul acestor cuvinte : «El a întins mîna Sa și pămîntul i-a înghițit». Nu trebuie pierdută cu totul nădejdea, căci dacă omul se căiește, este posibil ca pînă și cel înghițit (de chit) să fie aruncat afară ca Iona.

266. *1 In.* 3, 2.
266 b. *Ieș.* 15, 12.
267. *Ieș.* 15, 12.
268. *Is.* 65, 2.
269. *Lc.* 23, 21.

Însă eu consider că și pe noi, pe toți, ne ține pământul înghițiți în adîncurile iadului; de aceea Domnul nostru n-a coborît numai pînă pe pămînt, ci pînă în părțile «cele mai de jos ale pământului» [270]. Acolo El ne-a aflat pe toți înghițiți «șezînd în întunericul morții» [271], și, scoțîndu-ne, ne pregătește un alt lăcaș, nu pe pămînt, ca nu cumva să fim iar înghițiți, ci în împărăția cerurilor.

VI

«Călăuzit-ai Doamne, cu mila Ta acest popor, pe care l-ai mîntuit, îndreptatu-l-ai, cu puterea Ta, către sfînta Ta odihnă» [272].

Dumnezeu «a îndrumat întru dreptate» poporul Său, pe care «l-a mîntuit prin baia nașterii celei de a doua, prin îndurarea și liniștea Duhului Sfînt» [273]. Căci nădejdea bunurilor viitoare dă liniște celor care se pocăiesc, precum nădejdea cununii îndulcește durerea rănilor celor care luptă.

VII

«Auzit-au neamurile și s-au cutremurat. Frica i-a cuprins pe cei ce locuiesc în Filisteia. Spăimîntatu-s-au căpeteniile Edomului, cutremur i-a cuprins pe conducătorii Moabului. Toți locuitorii Canaanului și-au pierdut cumpătul» [274].

Din punct de vedere istoric, nici unul din aceste popoare nu s-a aflat amestecat printre prevederile împlinite. Cum apar, deci, edomiții, moabiții, filistenii și celelalte popoare înșirate în spaimă, în grabă și în mînie? Dacă recurgem însă la înțelepciunea spirituală, vom afla că filistenii, adică popoarele care se prăbușesc, și Edom, ce înseamnă «pămîntesc», sînt agitate, pentru că mai-marii acestor popoare se agită și tremură, frica îi cuprinde, cînd văd că împărățiile lor, care sînt în iad, sînt invadate de Acela care «a coborît în adîncurile pământului», pentru a smulge pe cei stăpîniți de moarte. De aici vine teama și cutremurarea lor, căci ei au încercat «măreția brațului Său». Locuitorii Canaanului au pierdut și ei, cu toții, îndrăzneala; spune aceasta și numele lor, care înseamnă schimbare și mobilitate. Văzînd împărăția

270. *Ef.* 4, 9.
271. *Lc.* 1, 79. Învățătura despre coborîrea la iad a Mîntuitorului dă prilej lui Origen să scoată concluzii încurajatoare despre viața prezentă a creștinilor (de Lubac, *op. cit.*, p. 155).
272. *Ieș.* 15, 13.
273. *Tit* 3, 5.
274. *Ieș.* 15, 14—15.

lor clătinîndu-se, pe Cel tare legat şi casa lor prădată» [275], groază şi frică mare a căzut peste ei, pentru că înaintea măreţiei braţului Său au stat mulţi [276]. De ce se tem demonii? De ce tremură? Desigur, de crucea lui Hristos, «care le-a despuiat domniile şi puterile lor le-a dat în vileag» [277]. Iată-i deci «cuprinşi de frică şi de cutremur», cînd văd semnul cruci înfipt temeinic în noi şi «măreţia acelor braţe», pe care Domnul le-a întins pe cruce după ce spune: «În toată vremea am întins mîinile mele spre acest popor necredincios şi fărţarnic». Ei nu se vor teme şi spaima nu-i va cuprinde, decît dacă văd, în fine, această cruce a lui Hristos şi dacă puteţi spune: «Mie să nu-mi fie a mă lauda, fără numai în crucea Domnului meu Iisus Hristos, prin care lumea este răstignită pentru mine şi eu pentru lume» [278].

VIII

«Au stat mulţi ca piatra pînă ce va trece poporul Tău, o, Doamne, pînă ce va trece poporul pe care Tu l-a cîştigat» [279].

A deveni ca piatra e altceva decît a fi piatră din fire, căci nu poţi deveni ceea ce n-ai fost mai înainte. Această constatare e valabilă la cei care spun că Faraon şi egiptenii erau răi din fire şi că nu din libera lor voie au făcut ceea ce au făcut, dar ea priveşte şi pe aceia care acuză pe Dumnezeu-Ziditorul că ar fi crud, pentru că preface pe oameni în pietre. Dar înainte de a vorbi blasfenii, să cîntărească cu atenţie cele scrise. Căci nu zice: «să se facă întocmai ca piatra» şi atît, ci se statorniceşte timpul şi hotărăşte natura pedepsei. Se spune doar: «pînă ce poporul tău, Doamne», ceea ce vrea să spună că după trecerea poporului ei nu vor mai fi ca piatra. Căci văd că cel dintîi popor, cel care a fost înaintea noastră, a devenit ca piatra, aspru şi incredul, dar nu ca să rămînă şi după aceea cu firea ca piatra, ci doar pînă ce trece acest popor, poporul pe care Domnul l-a cîştigat, poporul lui Israel prin urmare; pînă atunci Israelul cel după trup «a fost lovit, în parte, de orbire», «pînă ce va intra tot numărul păgînilor» [280], însă cînd «va

275. *Mt.* 12, 29.
276. *Ieş.* 15, 16.
277. *Col.* 2, 15.
278. *Gal.* 6, 14.
279. *Ieş.* 15, 16.
280. *Rom.* 11, 25. După cum am amintit mai înainte şi în omilia 3, 2 şi după cum vorbeşte Origen şi în *Peri arhon*, III, 1, 8, părerea fatalistă a gnosticilor e o rătăcire, pe care o combate uşor, accentuîndu-se libertatea voii, iar nu învîrtoşarea firii de la natură. Despre împietrirea provizorie şi apoi despre mîntuirea finală a poporului evreu să se vadă tot aici şi *Omilia* I la Ieremia.

intra tot numărul păgînilor», atunci întregul Israel, pe care învîrtoşarea necredinţei l-a făcut ca piatra, va fi mîntuit. Vreţi să vedeţi şi cum va fi el mîntuit? Dumnezeu, ce zice? că este destul de puternic ca să ridice şi din pietrele acestea pe fii lui Avraam [281]. Rămîn deci deocamdată pietre, «pînă ce va trece poporul Tău, Doamne, acest popor pe care Tu l-ai cîştigat!».

Însă dacă însuşi Domnul este Făcătorul a toate, trebuie văzut în ce înţeles se zice că este cîştigat cel care este al Lui, care, fără îndoială, îi aparţine aşa cum ne spune Deuteronomul: «Nu este oare Dumnezeul tău, Cel care te-a zidit şi te-a cîştigat?» [282]. Se vede, deci, că nimeni nu cîştigă decît ceea ce n-a avut.

Pe aceasta se întemeiază ereticii pentru a afirma despre Mîntuitorul că cei pe care i-a cîştigat n-au fost ai Lui, deoarece astfel trebuia El să plătească răscumpărarea oamenilor, pe care Dumnezeu-Tatăl i-a creat. Este o realitate, zic ei, că fiecare cumpără ceea ce nu are. De aceea zice Apostolul: «voi aţi fost cumpăraţi cu preţ» [283]. Dar ascultă ce spune profetul: «Pentru fărădelegile voastre aţi fost vînduţi şi pentru păcatele voastre am alungat pe mama voastră» [284].

Vezi, dar, că toţi sîntem făpturile lui Dumnezeu, dar că fiecare este vîndut pentru păcatele sale şi că nelegiuirile l-au înstrăinat de propriul lui Creator. Noi sîntem ai lui Dumnezeu, pentru că El ne-a creat, dar am devenit robi ai diavolului, devreme ce am fost vînduţi pentru păcate, însă «Hristos ne-a răscumpărat» [285] pe cînd slujeam încă acelui domn căruia i-am fost vînduţi pentru păcatele noastre. Şi astfel şi-a primit Domnul din nou pe cei pe care îi crease, cîştigînd, în schimb, ca pe nişte străini, pe cei care, păcătuind, îşi căutaseră un alt stăpîn.

E just, fără îndoială, a zice că Hristos ne-a răscumpărat, de vreme ce El ne-a plătit cu sîngele Său. Dar diavolul, a dat şi el ceva în schimb pentru a ne cumpăra? Ascultă cu atenţie! Plata diavolului este omuciderea, căci «ucigător de oameni este la început» [286].

Dacă ai comis şi tu omucidere, n-a fost firesc să primeşte şi tu plata diavolului? Plata «diavolului» este şi adulterul, căci în adulter dia-

281. *Mt.* 3, 9.
282. *Deut.* 32, 6.
283. *1 Cor.* 7, 23.
284. *Is.* 50, 1.
285. *Gal.* 3, 13. Origen, *Comm. in Joh.* 6, 274: «acest Miel a adus cu preţul sîngelui Lui răscumpărarea pentru fărădelegile făcute de noi». Mai pe larg, L. Bouver, *Le mystere pascal*, Paris, 1846.
286. *In.* 8, 44.

volul şi-a pus «chipul şi scrisoarea» lui [287]. Ai săvîrşit tu adulter? Atunci ai primit de la diavol o monedă. Furtul, mărturia mincinoasă, jaful, violenţa, toate acestea constituie cîştigurile şi comoara diavolului, căci un astfel de ban provine din tezaurul lui monetar. Cu astfel de bani îi plăteşte el pe cei cumpăraţi, îi face robi pe cei care i-au primit plata, oricît de mic ar fi acest soi de cîştig. Mă tem însă că diavolul nu cumpără pe ascuns, ci cu ştirea noastră, pe unii dintre aceia care sînt ai Bisericii, pe unii care sînt aici. Mă tem chiar să nu vîre aceşti arginţi, pe care noi îi plătim, unora dintre noi, şi anume ca nu cumva să scrie pentru ei: «zapisul potrivnic nouă» [288] şi să nu amestece şi printre slujitorii lui Dumnezeu pe cei pe care i-a făcut robi ai săi cu preţul păcatului. Căci cu aşa ceva se îndeletniceşte «cel vrăjmaş» [289], «amestecînd sămînţa cea bună» [290]. Cu toate acestea, dacă cineva a fost înşelat de diavol şi a obţinut de la el astfel de arginţi, să nu-şi piardă nădejdea, căci «milostiv şi îndurat este Domnul» [291]. «El nu voieşte moartea păcătosului, ci să se întoarcă şi să fie viu» [292]. Pe cel care se pocăieşte cu lacrimi îl iartă. Doar spune profetul: «dacă te întorci către mine cu lacrimi, vei fi mîntuit» [293].

Aici ne-am îndepărtat puţin de tema noastră, voind să explicăm cum s-ar putea zice că «Dumnezeu cîştigă» pe cel care este al Lui şi că Hristos răscumpără cu «scump sîngele Său» pe cei pe care diavolul i-a dobîndit prin tîrgul josnic al păcatului.

IX

Mai departe se spune: «Îl vei duce pe el şi-l vei sădi în muntele moştenirii tale» [294]. Dumnezeu nu vrea să ne sădească nici în Egipt, nici în locuri urîte şi josnice, ci, pe cei pe care-i aşează, vrea să-i sădească «în muntele moştenirii Sale». Nu vi se pare că aceste cuvinte «îl vei duce şi-l vei sădi», au aspectul unei vorbiri adresate unor copii îndrumaţi spre orice fel de instrucţie? Dacă ai «urechi de auzit» [295],

287. *Mt.* 22, 20.
288. *Col.* 2, 11.
289. *Mt.* 13, 28.
290. *Mt.* 13, 27.
291. *Ps.* 110, 4.
292. *Iez.* 33, 11.
293. *Is.* 45, 22. În chip impresionant revine Origen asupra iertării păcătosului convertit mai ales în *Omil. Lev.* 9, 8: «ai auzit cum chiar dacă ai păcătuit, întorcîndu-te şi lepădînd de la tine cu căinţă poftele păcătoase, poţi ajunge să fii numit sfînt?». Dar, în multe alte locuri tratează el această temă. A se vedea indicele.
294. *Ieş.* 15, 17.
295. *Mt.* 13, 43.

atunci să înţelegi şi cum sădeşte Dumnezeu, ca să nu ajungi să-ţi închipui că El înfige doar în pămînt cîte o ramură de măslin sau alt butuc de felul acesta, atunci cînd auzi că El îndrumă şi sădeşte. Şi din alte locuri poţi înţelege cum sădeşte Dumnezeu. Zice doar profetul: «Via din Egipt ai mutat-o, izgonit-ai neamuri şi ai răsădit-o pe ea. Cale ai făcut înaintea ei şi ai răsădit rădăcinile ei şi s-a umplut pămîntul. Umbra ei şi mlădiţele ei au acoperit cedrii lui Dumnezeu» [296]. Vezi, dar, cum sădeşte şi unde sădeşte?

El nu vrea să aşeze în locuri de rînd pe cei scoşi din Egipt, pe care i-a îndrumat de la ale veacului la credinţă, ci vrea ca sădirea lor să se facă pe înălţimi. El vrea, dar, ca noi să sălăşluim în munţi, însă şi acolo, nu vrea ca să ne tîrîm pe pămînt, El nu vrea ca via Sa să-şi lase rodul părăsit pe pămînt, ci vrea ca ramurile ei să se agaţe, să se ridice bine spre înălţime, pentru ca vîţele care cresc să nu se prindă de un arbore oarecare, ci de cedrii cei mari şi înalţi ai lui Dumnezeu. Căci «cedrii lui Dumnezeu», consider a fi proorocii şi Apostolii. Dacă ne unim cu aceia, via pe care Dumnezeu a mutat-o din Egipt şi dacă, mulţumită lăstarilor lor întinşi şi sprijiniţi pe ei, devenim nişte vîţe legate prin legătura iubirii reciproce, nu e nici o îndoială că atunci vom avea rod îmbelşugat. Căci «tot pomul care nu are roade se taie şi se aruncă în foc» [297].

X

«În locul gătit, pe care Tu l-ai zidit, Doamne» [298]. Vezi bunătatea lui Dumnezeu cel îndurător? El nu vrea să te angajeze la orice muncă, El nu vrea ca tu să-ţi zideşti singur un locaş. Ascultă ce zice Dumnezeu în Evanghelie: «Alţii au muncit şi voi aţi intrat în munca lor» [299].

XI

«Lăcaşul cel sfînt, pe care mîinile Tale l-au pregătit, Doamne» [300].

Cortul sau templul lui Dumnezeu este numit «lăcaş sfînt», pentru că sfinţeşte pe cei care se apropie de el. Nu se spune «făcut de mîna

296. *Ps.* 79, 9—11. Despre «cedrii cei mari ai lui Dumnezeu» vorbeşte Origen şi în *Sel. in Iezech.* 17, 22.
Muntele e adeseori simbolul Bisericii la Origen. A se vedea indicele.
297. *Lc.* 3, 10.
298. *Ieş.* 15, 17.
299. *In.* 4, 38.
300. *Ieş.* 15, 17.

omului», ci de mîna lui Dumnezeu. De ce oare? Dumnezeu pentru tine sădește și zidește, se face El însuși plugar și făuritor, pentru ca nimic să nu-ți lipsească. Ascultă și pe Pavel, zicînd: «Voi sînteți ogorul lui Dumnezeu, sălașul Lui sînteți voi» [301].

Care este deci acest lăcaș sfînt pe care nu l-a făcut mîna omului ci pe care brațul lui Dumnezeu l-a pregătit?

Ascultați Înțelepciunea [302] care zice: «Și-a zidit sieși casă». Eu cred că aici este vorba despre întruparea Domnului. Căci n-a fost făcută de mîna oamenilor, nu printr-o lucrare omenească s-a zidit acest templu în trupul Fecioarei, precum a prezis Daniel: «O piatră s-a desprins, nu de mînă, și a crescut munte mare»... [303].

Acesta este lăcașul sfînt, din trupul pe care și l-a luat asupră-și, cel desprins nu de mînă, adică fără osteneala oamenilor, din firea omenească și din substanța cărnii.

XII

«Doamne, Tu, cel ce împărățești în veac și în veacul veacului și dincolo de veacuri și încă...» [304].

Ori de cîte ori spune: «în veacul veacului», prin care se indică un lung interval de timp, dar și un sfîrșit, în același timp, adăugîndu-se un alt veac, se prelungește perioada de timp, dar fără a îndepărta timpul. Și chiar dacă se vorbește de «vecii vecilor», se indică un alt termen, care poate este necunoscut de noi, este hotărît ca termen, de Dumnezeu. Însă prin (expresia) «și dincolo de veacuri», care întregește fraza, nu se fixează termenul, nici sfîrșitul. Cu toate că ai putea crede că ea implică ideea sfîrșitului, cuvîntul profetic își spune totdeauna: «și încă», ca și cînd s-ar îndrepta spre tine pentru a-ți spune: «Tu crezi că Dumnezeu va domni în «vecii vecilor»? El va stăpîni «și mai mult». În vecii vecilor? «Și încă». Și orice vei zice despre trăinicia acestei domnii, profetul îți va spune «și încă».

---

301. *1 Cor.* 3, 9.
302 *Pilde* 9, 1.
303. *Dan.* 2, 35.
304. *Ieș.* 15, 18. Origen în Cînt. Cînt. hom. 2, 3. Credem că e prea mult să deduci de aici că Origen ar susține imaculata concepție a Maicii Domnului, cum cred H. de Lubac (p. 163) și alții. Despre «vecii vecilor», a se vedea «Peri arhon», II, 3, 5 (Baehrens, *op. cit.*, p. 203).

XIII

«A intrat carul lui Faraon cu carele şi călăreţii în mare şi a adus peste ei Dumnezeu apa mării, iar fiii lui Israel au mers ca pe uscat prin mijlocul mării» [305]. Şi tu, dacă eşti fiul lui Israel, vei putea păşi ca pe uscat în mijlocul mării. Dacă te vei găsi în mijlocul unui neam necredincios şi desfrînat, dar ca lumina soarelui, stăpînind cuvîntul vieţii care îndrumă spre mărire [306], se poate întîmpla ca tu să treci prin această lume fără ca apele poftelor sau valurile tulburate ale păcatelor să te stropească.

Însă, pe cel care este egiptean şi care calcă pe urmele Faraonului, valurile păcatelor îl acoperă. Dimpotrivă, cel care urmează lui Hristos păşeşte precum a mers Israel: «apele formează un perete la dreapta şi la stînga, iar el înaintează prin mijlocul lor ca pe uscat» [307]. El nu se abate nici la «dreapta nici la stînga», pînă cînd ajunge la libertate şi cîntă Domnului un imn de biruinţă: «Voi cînta Domnului, că El a fost cu mărire preaslăvit» [308], prin Iisus Hristos, Domnul nostru, a căruia este mărirea şi puterea în vecii vecilor. Amin.

OMILIA X

«Despre femeia însărcinată pe care doi bărbaţi au lovit-o şi ea a lepădat fătul» [309].

I

«De se vor bate niscaiva oameni şi vor lovi o femeie însărcinată şi aceasta va lepăda copilul său fără altă vătămare, să se supună cel vinovat la despăgubirea ce o va cere bărbatul acelei femei şi el va trebui să săvîrşească o despăgubire de onoare. Dacă fătul a fost format, atunci să plătească suflet pentru suflet [310], ochi pentru ochi, dinte pentru dinte, mînă pentru mînă, picior pentru picior, arsură pentru arsură, vînătaie pentru vînătaie» [311].

Cred că primul lucru care trebuie cercetat este: sub ce titlu al legii se află aceste dispoziţii? Tot ce se prevede aici nu-i numit lege,

305. *Ieş.* 15, 19.
306. *Fil.* 3, 15—16.
307. *Ieş.* 14, 22.
308. *Ieş.* 15, 1.
309. *Omilia* a X-a la Ieş. M.G., tom. 12 b., col. 369—374.
310. Viaţă pentru viaţă.
311. *Ieş.* 21, 22—25.

cum s-ar crede. Unele lucruri sînt numite lege, altele mărturii sau porunci, ordonanțe sau judecăți. Avem aici ceea ce arată în mod evident psalmul al 18-lea, asemănînd toți acești termeni: «Legea Domnului este fără prihană, întoarce sufletele; mărturia Domnului e credincioasă, înțelepțește pruncii. Judecățile Domnului sînt drepte, veselesc inimile; porunca Domnului este strălucitoare, luminează ochii; frica de Domnul este curată, rămîne în veacul veacului. Judecățile Domnului sînt adevărate, toate îndreptățite» [312].

Această varietate de prescripții, care se întîlnește în Lege, adică ceea ce am citit mai înainte se rînduiește sub numele de decizii sau legiuiri. În această privință s-a zis mai înainte: «Iată legiuirile pe care le vei pune în vedere» [313]. Nu este însă momentul să lămurim deosebirea dintre acești termeni. Ne obligăm să explicăm numai textul care a fost citat. Să știm, însă, că o parte din ceea ce avem a spune se află în Evanghelia după Matei în legătură cu spusele Domnului: «Ați auzit că s-a zis: ochi pentru ochi și dintre pentru dinte. Eu însă vă spun vouă: să nu stați împotriva celui rău, iar cui te lovește peste obrazul drept, întoarce-i și pe cel stîng» [314].

Dar poate că un cititor atent al Scripturii ar zice că acest pasaj al Evangheliei nu se referă la textul nostru din Ieșire, ci mai degrabă la acest text din Deuteronom: «De se va ridica asupra cuiva martor nedrept, învinuindu-l de nelegiuire, între care este pricina, să se înfățișeze înaintea Domnului, la preot sau la judecătorii care vor fi în zilele acelea, și judecătorii să cerceteze bine și dacă martorul acela va fi martor mincinos și va mărturisi strîmb împotriva fratelui său, să-i faceți ce voia să facă el fratelui său. Și așa să stîrpiți răul din mijlocul vostru. Și vor auzi și ceilalți și se vor teme și nu se vor apuca să mai facă în mijlocul vostru acest rău. Să nu-l cruțe ochiul tău, ci să ceri suflet pentru suflet [315], ochi pentru ochi, dinte pentru dinte, mînă pentru mînă, picior pentru picior» [316]. E clar că cele două locuri se aseamănă și nu se știe sigur la care din cele două texte se referă Evanghelia, care începe cu vorbele: Ați auzit că s-a zis: «ochi pentru ochi, dinte pentru dinte» [317].

312. *Ps.* 18, 8—9.
313. *Ieș.* 21, 1. A se vedea și *Omil. Num.* XI, 1.
314. *Mt.* 5, 38—39.
315. adică: viață pentru viață.
316. *Deut.* 20, 16—21.
317. *Mt.* 5, 38.

II

Totuși revenim la textul din Ieșire[318], unde doi oameni, certîndu-se, lovesc atît de greu o femeie însărcinată încît fătul e lepădat, fie format sau nu. Să examinăm mai întîi cazul cînd fătul e lepădat, încă neformat. Vedem că unul singur din cei doi bărbați sînt atinși de pedeapsă, în vreme ce discuția se duce pe tema a doi. Pentru ce se zice că bărbatul (femeii) îi fixează lui și nu lor amenda, pe care are s-o plătească el, și nu că ei o vor plăti, ca întregire a onoarei? Și ce este această onoare? Dacă femeia împovărată ar fi fost lovită de către cei certați, iar fătul este lepădat, deja format, se înțelege ușor că se dă viață pentru viață, adică crima se va pedepsi cu moartea. Însă urmarea «ochi pentru ochi, dinte pentru dinte» pretinde o lămurire, căci nu pare posibil ca un făt născut mort, în condițiile acelea, sub o lovitură de picior a unui oarecare, să fi pierdut în sînul maicii sale un ochi, pentru care acest om trebuie lipsit de un ochi prin judecători.

Să presupunem că este vorba de un făt deja format. Ce să zicem despre dinte? A avut oare fătul dinți încă în sînul mamei sale, pentru ca lovitura delicventului să-i poată smulge? Iar dacă ne referim la aceea care a avortat, cum s-ar putea concepe că o femeie, avortînd, pierde un ochi sau suferă de dinți? Dar să admitem că ea a fost lovită la ochi sau la un dinte și că aceasta să fi fost cauza lepădării fătului, să presupunem că ea a obținut o rană și o contuzie; ce vom zice despre «arsură pentru arsură»? În timp ce se ceartă doi bărbați, femeia, care este de față, poate să fie arsă și să plătească arsură pentru arsură? În Scriptură sînt atîtea probleme care se pare că nu pot fi rezolvate ușor, tot așa și acest text, care se referă la fapte asemănătoare. Să presupunem și cazul că s-ar fi ivit un martor mincinos pentru a aduce învinuire mincinoasă, pentru a acuza pe un om de impietate. El va fi adus în fața judecătorilor, care vor face o anchetă temeinică pentru a constata că acuzatorul n-a spus adevărul: cum ar putea judecătorul, care cercetează fără milă mărturia mincinoasă, să ia viața inculpatului pentru cea a unui inocent? Ca și cum, aș zice eu, ar putea el să smulgă «ochi pentru ochi»? Deci, acuzatul pe nedrept ar fi rănit la ochi de acuzatorul său, sau la dinți, la mîini sau la picioare.

318. *Ieș.* 21, 22—24.

Acestea ne sînt spuse pentru a arăta că cele două texte nu sînt prea uşor de explicat. Ar trebui să se vorbească din punct de vedere al istoriei, pentru a cerceta apoi înţelesul duhovnicesc, căci «Legea este duhovnicească» [319].

III

De fapt, aspectul alegoric, care de obicei este foarte larg, este aici destul de limitat. Totuşi, facem tot posibilul ca să explicăm ceea ce ni se pare. Precum am mai spus-o, în Scriptură părţile sufletului sînt exprimate cu aceiaşi termeni ca şi părţile trupului şi împlinesc funcţiuni asemănătoare. De exemplu, cînd se spune: «Tu vezi paiul din ochiul fratelui tău şi bîrna din ochiul tău nu o iei în seamă» [320]. Sigur că aici nu este vorba de ochiul trupului în care găzduieşte bîrna, ci despre ochiul sufletului. Precum se mai zice: «Cel care are urechi să audă» [321], sau: «Cît de frumoase sînt pe munţi picioarele trimisului care vesteşte pacea» [322]. Şi multe altele asemenea.

Anticipăm această observaţie, pentru a nu fi tulburaţi de alte asemenea utilizări ale părţilor trupeşti.

Deci, iată doi bărbaţi care sînt în disensiune, analizînd diferitele aspecte ale Legii şi care, pentru a întrebuinţa limbajul Apostolului, «suferă de cearta discuţiilor» [323].

Ştiind că astfel de certuri se ivesc, de obicei, între fraţi, Apostolul dă următoarea îndrumare: «Nu vă certaţi pe cuvinte, care la nimic nu folosesc, decît la surparea ascultătorilor» [324], iar în altă parte: «Feriţi-vă să vă certaţi pe chestiuni ale Legii, ştiind că ele dau naştere la dispute şi «un slujitor al Domnului nu trebuie să se certe» [325].

Cei care discută în jurul unor astfel de probleme le fac spre paguba ascultătorilor lor: ei lovesc pe femeia împovărată şi fac să lepede fătul format sau nu, căci această femeie împovărată este sufletul care vine să zămislească cuvîntul lui Dumnezeu. Despre acest lucru găsim în alt loc scris: «De frica Ta, Doamne, ne-a apucat durerile facerii şi am lepădat fătul» [326].

319. *Rom.* 7, 14. Într-adevăr, aici Origen e inferior lui însuşi (H. de Lubac, *op. cit.*, p. 223).

320. *Mt.* 13, 9. A se vedea «Peri arhon», I, 1, 9. Unii văd aici temei pentru începutul unei doctrine despre cele cinci simţuri ale omului. Cf. de Lubac, p. 224.

321. *Mt.* 13, 9.

322. *Is.* 52, 7.

323. *1 Tim.* 6, 4.

324. *2 Tim.* 2, 14 şi 23.

325. *2 Tim.* 2, 24.

326. *Is.* 26, 18.

Cei care concep şi ajung să nască nu se aseamănă cu femeile, ci mai degrabă cu bărbaţii, şi anume cu oamenii desăvîrşiţi. În sfîrşit, să ascultăm şi pe profetul care zice : «Oare o ţară se naşte într-o singură zi şi un popor dintr-o dată ?» [327].

Aceasta este deci generaţia celor desăvîrşiţi care nasc, în însăşi ziua cînd au conceput.

Însă pentru a nu vi se părea că vă spun un lucru nou, afirmînd că bărbaţii «nasc», v-am avertizat în ce înţeles trebuie luate acele cuvinte despre mădularele trupului, evitînd semnificaţia lor corporală şi adoptînd pe cea a omului lăuntric. Despre aceasta ascultă, dacă vrei, ce spune Scriptura prin Apostolul care zice : «O, copiii mei, pe care v-am născut din nou, pînă ce Hristos va prinde chip în voi» [328].

Sînt oameni puternici, desăvîrşiţi, cei care nasc în felul acesta, care concep sau care fac să rodească faptele şi cuvintele credinţei pe care o zămislesc. Sufletul care a zămislit, dar păstrează sămînţa sa în sînul său şi nu dă nimic la lumina zilei, se numeşte femeie, după cuvintele profetului : «Durerile naşterii le-a ajuns, dar ele nu au putere să nască» [329].

Acest suflet, aşa-numita femeie, din pricina slăbiciunii ei, este lovită şi emoţionată cînd doi bărbaţi se ceartă şi ajung la lovituri, ea aruncă şi pierde cuvîntul credinţei pe care l-a conceput în durere. Aceasta este disputa care aduce prăbuşirea ascultătorilor. Dacă însă sufletul astfel scandalizat leapădă un cuvînt neformat, se zice : suferă durere. Tu trebuie să ştii dacă în unele suflete s-a format deja cuvîntul şi în altele încă nu. Apostolul ne învaţă în aliniatul pe care l-am amintit mai sus : «pînă ce Hristos va prinde chip în voi» [330].

Or, Hristos este Cuvîntul lui Dumnezeu. Prin cele de mai sus, Pavel ne arată că în timpul cînd el scria, cuvîntul lui Dumnezeu nu luase încă chip în ei. Dacă el este astfel lepădat înainte de a fi format, însemnează că lucrul se face prin durere. Şi despre pedepsirea învăţaţilor ne învaţă Apostolul cînd zice : «Dacă lucrul lui va arde, el va fi păgubit, dar se va mîntui însă aşa, ca prin foc» [331]. Şi Domnul zice în Evanghelie : «Ce va folosi omului dacă va cîştiga lumea întreagă, iar sufletul său îl va pierde sau va suferi pagubă ?» [332]. De unde pare a rezulta că anume păcate provoacă suferinţă, nu însă moarte, pen-

327. *Is.* 66, 8.
328. *Gal.* 4, 19.
329. *Is.* 37, 3.
330. *Gal.* 4, 19.
331. *1 Cor.* 3, 15.
332. *Mt.* 16, 26.

tru că cel care îndură această suferință este totuși mîntuit, cu toate că numai «ca prin foc». De aceea consider eu că Ioan afirmă în Epistola sa că anumite păcate duc la moarte, dar nu toate» [333].

Care sînt felurile de păcate care duc la moarte și care sînt cele care nu duc la moarte ci la pagubă, cred că nu-i este dat fiecăruia a le deosebi cu ușurință, deoarece este scris: «Greșelile cine le pricepe?» [334]. Cu toate acestea, mulțumită celor spuse în parabolele evanghelice, putem cunoaște, cel puțin în parte, ceea ce se numește pagubă cînd vedem ce profit iese din negustorie și din imputarea beneficiului [335], de exemplu, cînd Evanghelia se referă la cei cinci talanți, care au adus alți cinci, și asemenea la cei doi talanți, care au adus alți doi, sau mai ales cînd este vorba de drahme, de dinari, de talanți sau despre o altă sumă oarecare de argint sau chiar și cînd se zice că tatăl familiei le cere slujitorilor săi descărcarea socotelilor, cînd i se aduce unul care îi datorează zece mii de talanți» [336]. Așadar, va fi vorba despre o pedeapsă îndurată, cînd, de exemplu, cel care trebuia să primească o plată de zece mii, nu primește decît opt ori șase sau chiar mai puțin și se va zice că a fost lovit de această pedeapsă cel care a provocat unui om slab și simțitor o pricină de scandal.

IV

Apoi se spune: «va da despăgubirea ce o va cere bărbatul, potrivit cu hotărîrea judecătorilor» [337]. Bărbatul sufletului este stăpînul lui. După cele ce le va arăta acesta, adică Hristos care este deasupra tuturor stăpînilor, sau acela care în locul lui Hristos conduce Biserica, în calitate de doctor al sufletelor, omul care s-a certat spre: «surparea ascultătorilor» [338], va fi lovit de pedeapsă în numele sufletului care a lepădat «un făt încă neformat». Aceasta se poate înțelege și în legătură cu smintirea catehumenilor încă neformați. Se poate întîmpla, în cele din urmă, ca cel ce a rănit să repare răul pe care l-a săvîrșit, să dea sufletului ceea ce a pierdut, procedînd «cu cinste, cu smerenie și cu răbdare», precum spune Apostolul: «îndreptînd cu blîndețe pe cei care stau împotrivă» [339], nu în duhul răzvrătirii, ca prima dată, cînd a pricinuit sminteală.

---

333. *1 In.* 5, 16.
334. *Ps.* 18, 13.
335. *Lc.* 19, 13. A se vedea și *Mt.* 25, 14 și urm. Apoi Origen, în Math. tom. 14, 7.
336. *Mt.* 18, 23 ș.u.
337. *Ieș.* 21, 22.
338. *2 Tim.* 2, 14.
339. *2 Tim.* 2, 25.

«Și dacă fătul era format, el să plătească viață pentru viață» [340]. Fătul deja format poate fi Cuvîntul lui Dumnezeu în inima sufletului aceluia care a primit harul Botezului sau care a conceput cuvîntul credinței într-un mod mai limpede și mai neîndoielnic. Dacă acest suflet, rănit prin certurile exagerate ale învățaților, a lepădat Cuvîntul și se aseamănă acelora despre care Apostolul spunea că «s-au întors ca să se ducă după satana» [341], atunci se va da «suflet pentru suflet» [342]. Și la ziua judecății se poate auzi de la Judecător, că se pot «pierde și sufletul și trupul în gheenă» [343], căci într-un alt loc profetul zice Ierusalimului: «Eu dau Egiptul preț de răscumpărare pentru tine, Etiopia și Saba în locul tău» [344].

Acest text s-ar mai putea aplica și la cel care, simțindu-se vinovat de o sminteală, își dă viața pentru cel pe care l-a făcut să cadă, silindu-se pînă la moarte să-l ridice, să-l refacă și să-l redea credinței.

Să dea, așadar, ochi pentru ochi, cel care a rănit cuiva ochiul sufletului, adică dacă i-a tulburat liniștea minții. Ar urma, deci, ca cel ce conduce Biserica să-i scoată un ochi, iar acel duh tulburent și sălbatic, care a produs sminteala, să fie dat pierzării. Dacă a rănit dintele, cu ajutorul căruia ascultătorul potrivea micile bucățele de hrană ale cuvîntului lui Dumnezeu, măcinîndu-le cu ajutorul măselelor ca să le facă să intre în stomacul sufletului sub forma unui gînd subtil, dacă deci a stricat sau a smuls acest dinte, încît sufletul, din pricina certei sale, nu va putea asimila în mod subtil și duhovnicesc cuvîntul lui Dumnezeu, atunci să i se smulgă dintele celui care n-a știut să macine și să împartă bine hrana Scripturilor. Poate că din această pricină a zis Domnul: «Tu ai zdrobit dintele păcătoșilor» [345], iar în alt loc «Măselele leilor le-a sfărîmat Domnul» [346].

Așadar, dacă rănile și loviturile sufletești sînt designate prin mădulare ale trupului, atunci pare firesc să se pretindă «mînă pentru mînă» și «picior pentru picior». Mîna este puterea sufletului, care-l ajută să țină și să strîngă un lucru, ca și cînd i-am zice lucrarea lui și puterea lui, iar piciorul este cel care-l îndrumă spre bine și spre rău. Cînd sufletul îndură o sminteală, e ca și aruncat la pămînt, nu numai în ale credinței, ci și în ale faptelor sale, care sînt imaginate prin mîini

340. În text este «suflet pentru suflet», *Is.* 21, 23. Așa spune și traducerea lui Rufin: «animam pro anima».
341. *1 Tim.* 5, 15.
342. adică: «viață pentru viață».
343. *Mt.* 10, 28.
344. *Is.* 53, 3.
345. *Ps.* 3, 7.
346. *Ps.* 57, 6.

și picioare. Dar tot așa de bine poate fi lipsit autorul smintelii și de mîinile cu ajutorul cărora a săvîrșit răul și de picioarele cu ajutorul cărora a îndrumat spre rău. În plus el va primi și «arsură pentru arsură», pentru că a ars un suflet și l-a predat gheenei. Aceasta ne arată că acest dătător de lovituri, după ce va fi fost amputat de toate mădularele, va fi în sfîrșit scos din trupul Bisericii, pentru ca «să audă ceilalți și să se teamă și să nu mai facă așa ceva» [347]. De aceea și Apostolul [348], atunci cînd descrie chipul doctorului Bisericii, prescrie între altele că nu se cuvine «să bată», de teama ca nu cumva lovind femeile împovărate, adică sufletele începătoare, să nu trebuiască să dea viață pentru viață, ochi pentru ochi, dinte pentru dinte. Așa sînt și sufletele acelea despre care Domnul spune în Evanghelie: «Vai de cele însărcinate și de cele ce vor alăpta în zilele acelea, în clipele cînd pot fi smintiți chiar și unii din cei aleși» [349].

Să știm, totuși, că nu cei desăvîrșiți se vor sminti, ci femeile și pruncii, precum spune Domnul în Evanghelie: «Iar cine va sminti pe unul dintre aceștia mici» [350]. Cel mic și fraged poate fi ușor smintit, în timp ce «omul duhovnicesc toate le judecă» [351], «toate le încearcă și reține ceea ce este bun, ferindu-se de orice înfățișare a răului» [352].

Iată ce am avut de spus privitor la capitolul acesta.

Să-l rugăm pe Domnul să ne descopere prin Iisus Hristos, Domnul nostru, cele ce sînt desăvîrșite, căci a Lui este mărirea și împărăția în vecii vecilor. Amin.

OMILIA XII

«Despre fața strălucitoare a lui Moise și vălul cu care și-a acoperit fața» [353]

I

Lecția pe care am citit-o din cartea Ieșirii ne-ar putea stimula să-i cercetăm înțelesul, dar ne-ar putea și descuraja. Ea va stimula sufletele zeloase și libere, va scîrbi însă pe cele trîndave și pline de ele înseși. Este doar scris: «Aaron și toți fiii lui Israel, văzînd pe

347. *Deut.* 19, 20.
348. *1 Tim.* 3, 3.
349. *Mt.* 24, 19.
350. *Mt. 18*, 6.
351. *1 Cor.* 2, 15.
352. *1 Tim.* 5, 21.
353. *Omilia* a XI-a la *Ieșire* 34, 30—33, M.G., tom. 12 b., 382—387.

Moise că are faţa strălucitoare, s-au temut să se apropie de el» [354]. Iar ceva mai jos: «Moise şi-a acoperit, se zice, faţa cu un văl şi cînd se înfăţişa el înaintea Domnului, ca să vorbească cu El, atunci îşi ridica vălul» [355]. Aceasta o tîlcuieşte Apostolul în mod strălucit, precum a spus şi altă dată: «Noi avem gîndul lui Hristos» [356], iar în alt loc zice: «Şi slujirea cea de moarte aducătoare, săpată în litere, pe piatră, s-a făcut întru slavă, încît fiii lui Israel [357] nu puteau să-şi aţintească ochii la faţa lui Moise, din pricina slavei celei trecătoare a feţei lui; cum să nu fie mai mult în slavă slujirea Domnului?». Iar ceva mai jos: «Noi nu facem ca Moise, care-şi punea un văl pe faţa sa, ca fiii lui Israel să nu-l vadă. Dar minţile lor s-au învîrtoşat, căci pînă în ziua de azi la citirea lui Moise, rămîne acelaşi văl peste inimile lor» [358].

Cine nu va admira măreţia acestei taine? Cine nu se va îngrozi dacă va fi socotit că are inimă oarbă? Faţa lui Moise era strălucitoare, însă fiii lui Israel «n-o puteau vedea», obştea sinagogii nu se putea uita la el. Dacă are cineva o purtare şi o viaţă cît de cît mai îmbunătăţită decît poporul de rînd, acela ar putea totuşi contempla strălucirea feţei lui. Într-adevăr, precum spune Apostolul, acum «se aşterne un văl peste citirea Vechiului Testament», acum vorbeşte Moise cu o faţă strălucitoare, însă lumina care străluceşte pe faţa sa n-o putem vedea. N-o putem fiindcă sîntem încă poporul care nu trăieşte cu mai multă însufleţire şi vrednicie decît restul poporului. De aceea, drept grăieşte Sfîntul Apostol: «Pînă azi la citirea Vechiului Testament rămîne acelaşi văl» [359]. Această hotărîre ne întunecă orice nădejde de a dezvălui sensul, dacă Apostolul nu ne-ar ajuta spunînd: «Iar cînd se vor întoarce către Domnul, vălul se va ridica» [360]. În întoarcerea noastră spre Domnul rezidă ridicarea vălului. De aici putem conclude că atîta vreme cît citim sfintele cărţi fără să le înţelegem, cîtă vreme ele ne sînt neînţelese şi încuiate, noi nu sîntem încă întorşi cu faţa spre Domnul, iar dacă nu ne întoarcem spre El, fără nici o îndoială că vălul nu ni se ridică.

354. *Ieş.* 34, 30.
355. *Ieş.* 34, 33 şi 34.
356. *1 Cor.* 2, 16.
357. Israil sau Israel.
358. *2 Cor* 3, 7—8, 13—14.
359. *2 Cor.* 3, 14.
360. *2 Cor.* 3, 16. Teodoret de Cir a preluat (*Quaest in Exod LXIX*, Migne, P. G. 80. 296) ideea: «atenţi numai la litera Legii, iudeii nu văd mărirea ei, ci numai vălul ei. Doar cei care se apropie de harul Duhului Sfînt o pot vedea».

II

Să vedem, dar, mai de aproape, ce înseamnă «să ne întoarcem în Domnul». Şi ca să vedem mai limpede ce înseamnă «întoarcerea», ar trebui să vedem mai întîi în ce constă «îndepărtarea». Cel care, în vreme ce se citeşte Legea, se ocupă de basme profane, acela este un «îndepărtat» [360 b]. Toţi cei care, în timp ce citesc din cărţile biblice, se ocupă de lucruri lumeşti, de bani şi de cîştiguri sînt «îndepărtaţi». Tot aşa sînt şi cei care se lasă copleşiţi de îngrijorare pentru averi, ori se lasă împrăştiaţi de pofte după bogăţii, toţi cei ce caută mărirea veacului şi cinstirile lumii. Asemenea şi cel care, deşi străin de orice preocupări, ia parte la citirea Legii, atent cu ochii şi mintea, dar a cărui inimă şi gînd rătăcesc aiurea, şi acesta este tot un «îndepărtat».

Ce înseamnă, deci, a se întoarce sau a se converti? Dacă întoarcem spatele tuturor preocupărilor amintite şi dacă, cu zel, ne îndeletnicim cu Cuvîntul, prin fapte, dacă «cugetăm ziua şi noaptea la Legea Domnului» [361], ocupîndu-ne în toată buna vreme de cele ale lui Dumnezeu şi trăim în mărturiile Lui, atunci înseamnă că ne-am întors la Domnul.

Dacă doreşti ca fiul tău să deprindă artele liberale, gramatica, retorica, nu aranjezi oare lucrurile în aşa fel încît să-l eliberezi de orice altă îndeletnicire ca să se consacre cu totul numai studiilor? Nu te vei da înapoi să-i procuri meditatori, orice dascăli, orice cărţi, făcînd oricîte cheltuieli, pînă cînd el va stăpîni în mod desăvîrşit obiectul pe care i l-ai ales. Dar care dintre noi se îndreaptă în acelaşi mod spre studiul Legii dumnezeieşti? Care dintre noi ne dăruim Scripturii cu atîta rîvnă? Cine cercetează scrierile sfinte cu atîta însufleţire şi osteneală, cum face pentru ştiinţele profane? Atunci de ce să ne plîngem dacă nu cunoaştem ceea ce încă n-am învăţat şi nu ştim? Alţii dintre voi, de îndată ce au ascultat citirile sfinte, se retrag imediat. În sinea lor, ei nici măcar nu se întreabă despre ceea ce s-a spus; despre aşa ceva nu discută între ei, nici măcar nu-şi amintesc de poruncile legii divine: «Întreabă pe tatăl tău şi-ţi va răspunde, întreabă pe preoţi şi te vor învăţa» [362]. Alţii n-au nici măcar răbdarea să asculte cînd se fac citirile în Biserică, pe cînd alţii nici nu se interesează dacă ele s-au făcut sau nu, ci, ascunşi într-un colţ al casei Domnului, se ocupă de întîmplări pămînteşti. Despre aceştia îmi revine să spun că atunci cînd

360 bis. *divertit* derivă de la *diverto* — a se depărta, a se despărţi, a divorţa.
361. *Ps.* 1, 2.
362. *Deut.* 32, 7.

se citeşte din Moise, ei n-au numai un văl, ci un adevărat perete sau zid despărţitor aşezat pe inima lor [363]. Dacă se întîmplă că unul care e prezent la citire şi le ascultă cu atenţie, ba chiar le repetă în memorie, revine şi pune apoi întrebări privitor la cele neînţelese, dacă acesta, zic, abia ajunge să înţeleagă ce este libertatea cunoaşterii, atunci cum s-ar putea spune că cel care-şi acoperă urechile să nu audă şi care stă cu spatele spre cel ce citeşte ar avea numai un văl pe inimă, dat fiind că vălul literei, adică sunetul vocii prin care se ascunde cugetul, nici măcar n-a ajuns pînă la el ? [364] Pilda este evidentă : faţa lui Moise a devenit strălucitoare pentru că lucrurile pe care le spune sînt pline de măreţie, dar el este ascuns şi voalat şi toată mărirea lui este lăuntrică.

III

Să cercetăm acum ce înseamnă faptul că în Lege se spune că faţa lui Moise a fost strălucitoare, cu toate că era acoperită cu un văl, dar că mîna sa, băgată în sînul lui «era albă ca zăpada din pricina leprei» [364a].

Sub această formă cred că e designată toată Legea, în deplinătatea ei, căci faţa indică cuvintele Legii, iar mîinile lucrările ei. «Din faptele Legii nimeni nu se va putea îndrepta» [365] şi «Legea n-a desăvîrşit nimic» [366]. Mîna lui Moise se umple de lepră şi se ascunde în sînul său, ca una care nu poate produce nici o faptă desăvîrşită, faţa lui, dimpotrivă, este strălucitoare, dar acoperită cu un văl, pentru că cuvîntul lui are faima ştiinţei, dar o faimă ascunsă. De aici vine şi vorba profetului : «Dacă nu ascultaţi acestea, atunci sufletul meu va plînge în taină» [367], precum şi cea a lui David : «Cele nearătate şi cele ascunse ale înţelepciunii Tale mi-ai arătat mie» [368].

În Lege nimic nu este strălucit decît faţa lui Moise : nici mîinile lui nu au nici o strălucire, ci mai degrabă ruşine. Nici picioarele sale. În sfîrşit, el a primit poruncă să-şi scoată încălţămintea [369], ceea ce

363. *2 Cor.* 3, 15.

364. *Ieş.* 4, 6. Om de rară sensibilitate morală, predicator de vocaţie, Origen se plînge adeseori de absenţa creştinilor şi de lipsa lor de interes pentru Sf. Liturghie. A se vedea Fac. Omil. 10, 1 ; 11, 3 etc.

364 a. *Ieş.* 4, 6. Despre «mîna leproasă» comentarul Hexaplei (la locul respectiv) şi Fer. Augustin (Loc. 17 Exod) spun clar «mîna s-a făcut ca zăpada (din cauza leprei)».

365. *Rom.* 3, 20.

366. *Evr.* 7, 10.

367. *Ier.* 13, 17.

368. *Ps.* 50, 7.

369. *Ieş.* 3, 5.

înseamnă că picioarele sale nu aveau nici o strălucire luminoasă, cu toate că acest amănunt dezvăluie, fără îndoială, o altă taină. Picioarele sînt partea cea mai îndepărtată a omului. Se vădeşte aici că Moise îşi va lepăda încălţămintea, pentru ca altul să primească pe logodnică şi pentru ca aceasta să se numească «Casa desculţului» pînă în ziua de azi [370]. Nimic nu are Moise strălucitor în afară de faţa sa. În Evanghelie însă totul este măreţ. Ascultă ce se spune în Evanghelii : «Iisus a luat cu sine pe Petru, pe Iacob şi pe Ioan şi i-a dus pe un munte înalt, deosebi. Şi s-a schimbat la faţă înaintea lor. Şi iată Moise şi Ilie s-au arătat lor vorbind cu El întru strălucire» [371].

Aici nu se spune dacă faţa lui Moise mai era strălucitoare, ci că el, vorbind cu Iisus, s-a arătat în toată mărirea, în strălucire. Aici s-a împlinit făgăduinţa pe care a primit-o la muntele Sinai, cînd i s-a spus : «nu vei vedea spatele meu» [372]. El a văzut, prin urmare, lucruri care vor avea să se întîmple în zilele de apoi şi s-a bucurat, întocmai ca şi Avraam care a rîvnit să vadă ziua Domnului : «a văzut-o şi s-a bucurat» [373].

Tot aşa şi Moise rîvnea să vadă ziua Domnului, a văzut-o şi s-a bucurat, şi s-a bucurat cu folos, căci de data aceasta nu numai faţa sa era strălucitoare, cînd a coborît de pe munte, ci el a urcat pe munte în plină strălucire. Fără îndoială că Moise s-a bucuart văzînd pe Acela despre care a zis : «Prooroc din mijlocul tău şi din fraţii tăi va ridica Domnul, pe Acela să-L ascultaţi ca pe mine» [374]. Acum L-a văzut prezent în persoana sa, zămislind credinţa prin cuvintele sale. Iar pentru a înlătura orice nedumerire, el aude glasul părintesc zicînd : «Acesta este Fiul Meu cel iubit, întru care am binevoit». Auziţi şi pe Moise cum zisese altă dată : «de El veţi asculta», dar acum zice Tatăl : «Acesta este Fiul Meu, pe Acesta să-L ascultaţi» [375], arătîndu-L la faţă, pe Acela despre care vorbise Moise. Mi se pare însă că se mai bucură şi de aceea că, fiind îndreptat spre Domnul, într-un fel oarecare, a ridicat

370. *Deut.* 25, 10.
371. *Mt.* 17, 1—2 şi urm.
372. *Ieş.* 33, 23.
373. *In.* 8, 56. În legătură cu lumina de pe Tabor, Origen n-a vrut să ne dea prea multe elemente antropomorfice. Filon insinua (de fug. et. invent. 165) moralizînd că e «suficient înţeleptului şi dacă vede cele din spate, căci ele însemnează că totuşi eşti cu Dumnezeu». În schimb, în *Omil. Ier.* XVI, 2, Origen precizează că «vederea» celor de pe urmă «sînt «cu putinţă» numai prin Logosul întrupat». Cum spune şi troparul : «arătînd mărirea Sa pe cît li se putea».
374. *Num.* 18, 15 ş.u.
375. *Mt.* 17, 15.

vălul, arătînd că ceea ce a prezis înainte, acum s-a întîmplat întocmai, sau pentru că a venit vremea să se descopere prin Duhul Sfînt lucrurile pe care el le tăinuise.

IV

Trebuie ţinut seama din nou de gîndul Sfîntului Apostol ca să înţelegem ce avea în vedere cînd a zis: «Dacă cineva se întoarce la Domnul, vălul va fi ridicat», şi apoi adaugă: «Dar Domnul este Duh» [376]. Prin aceasta se pare că explică el, într-un mod oarecare, ce este Domnul. Dar cine nu ştie că «Domnul este Duh»? Şi, oare, în acest text este vorba despre natura sau substanţa Domnului, încît să se poată spune că «Domnul este Duh»? Să băgăm de seamă că nu numai cînd citim pe Moise, ci şi cînd citind pe Pavel ne «stă un văl pe inimă» [377]. Şi este limpede deci că dacă noi ascultăm cu nepăsare, dacă nu manifestăm nici o rîvnă să învăţăm şi să înţelegem, nu numai cele scrise în Lege şi în prooroci, ci şi cele ale Apostolilor şi ale Evangheliilor, un mare văl ne va acoperi. În ce mă priveşte, mi-e teamă ca nu cumva, dintr-un exces de nepăsare şi de împietrire a inimii nu numai să se aştearnă pentru noi un văl peste Cărţile Sfinte, ci chiar să le sigileze pentru ochii noştri, ca şi cînd «dacă dai cuiva care nu ştie citi o carte şi-i zici: «Citeşte!», el îţi va răspunde: «Nu ştiu carte!» [378], pe cînd dacă dai cuiva care ştie carte, el îţi răspunde: «nu pot, căci ea este pecetluită». Aceasta dovedeşte că nu este de-ajuns să studiezi, să înţelegi slovele sfinte, ci trebuie să rugăm pe Domnul şi să-I mulţumim zi şi noapte, pînă vine Mielul «din seminţia lui Iuda» [379], care, luînd cu El însuşi «cartea pecetluită», «va binevoi s-o deschidă» [380]. El este cel care, deschizînd Scripturile, va înflăcăra atît de mult inima ucenicilor Săi, care ziceau: «Oare nu ardea în noi inima noastră, cînd El ne tîlcuia Scripturile?» [381]. O! dacă ne-ar descoperi şi azi ceea ce a inspirat pe Apostolul Său cînd a zis: «Domnul este Duh, acolo unde este Duhul, acolo este libertatea» [382]. Eu însă, în măsura în care aş putea înţelege, cu ajutorul mijloacelor mele modeste, cred că, potrivit ascultătorilor săi, Cuvîntul lui Dumnezeu este numit cînd calea, cînd adevărul, cînd viaţa,

376. *2 Cor.* 3 17.
377. *2 Cor.* 3, 15.
378. *Is.* 29, 11—12; *Omil. Iezec.* 14, 2: «Cît timp nu venise Domnul meu, Legea era încuiată, Cuvîntul proorocesc închis, Vechiul Testament acoperit cu un văl». Tot aşa *Sel. in Ps.* 1 (Baehrens, p. 266).
379. *Apoc.* 5, 5.
380. *Ier.* 32, 11.
381. *Lc.* 24, 32.
382. *2 Cor.* 3, 17.

cînd învierea, cînd trupul, cînd duhul [383]. Este adevărat că El a primit de la Fecioară substanța trupului în care a suferit pe cruce și a făcut începutul învierii, căci Apostolul spune într-unul din textele sale : «Chiar dacă am cunoscut pe Hristos după trup, acum nu-L mai cunoaștem așa» [384]. Cuvîntul Lui îndeamnă pe ascultătorii săi la o pătrundere mai subtilă și mai duhovnicească a lucrurilor și el dorește ca nimic din ce este trupesc să nu intre în modul lor de a înțelege Legea. Asemenea, cele ce zice el despre vălul care trebuie luat de pe inimile noastre pentru a ne converti la Domnul nu trebuie raportate la «Domnul cel întrupat» [385], după vorbele : «și Cuvîntul trup S-a făcut» [386], ci la «Domnul-duh». Dacă cineva se convertește la credința în «Domnul-duh», el va trece de la faptele trupești la cele duhovnicești, «de la robie la libertate» : căci acolo «unde este Duhul Domnului, acolo este libertatea» [387]. Și ca să fac mai limpede ceea ce voiesc să spun, să ne referim la alte gînduri ale Apostolului. Unora pe care i-a socotit nevrednici le-a zis : «Am judecat că nu știu între voi altceva decît pe Iisus Hristos, și pe Acela răstignit» [388].

Unor astfel de oameni el nu le zicea că «Domnul este Duh», el nu le zicea că Hristos este «Înțelepciunea» lui Dumnezeu, căci n-ar fi putut recunoaște pe Hristos ca Înțelepciune [389], ci numai «ca răstignit». Dimpotrivă, aceia cărora el le-a spus : «Noi înțelepciunea o propovăduim la cei desăvîrșiți, dar nu înțelepciunea acestui veac, nici a stăpînitorilor acestui veac, care sînt pieritori, ci propovăduim înțelepciunea lui Dumnezeu în taină, pe cea ascunsă» [390], aceia n-aveau trebuință de a primi Cuvîntul lui Dumnezeu, Celui «devenit trup», ci Celui care este «taină ascunsă». Asemenea și în acest loc : celor care sînt invitați să treacă de la gustul trupesc la gustul duhovnicesc, el le zice : «Domnul este duh și acolo unde e Duhul Domnului, acolo este libertate» [391]. Și pentru ca să se înțeleagă că el a ajuns deja la libertatea cunoașterii și că a fost dezbrăcat de robia vălului, zice : «Noi,

383. *In.* 14, 6 ; 1, 14. A se vedea și *Peri arhon*, I, 2, 4 și in *Joh.* I, 4, 9.
384. *2 Cor.* 5, 16.
385. *2 Cor.* 5, 6.
386. *In.* 1, 14.
387. *2 Cor.* 3, 17.
388. *1 Cor.* 2, 2.
389. *1 Cor.* 1, 21—23.
390. *1 Cor.* 2, 6—7.
391. *2 Cor.* 3, 17.

însă, toţi vedem faţa descoperită a slavei Domnului»[392]. Deci, dacă rugăm pe Domnul ca să găsească de cuviinţă să scoată vălul de pe inima noastră, atunci vom putea pătrunde înţelesul duhovnicesc, desigur dacă ne convertim la credinţa în Domnul, pentru ca să căutăm libertatea cunoaşterii. Dar cum vom putea afla noi această libertate, noi care sîntem robii veacului, care slujim banului, care slujim poftelor cărnii? În ce mă priveşte, eu mă silesc să mă îndrept, mă judec eu însumi şi condamn greşelile mele. Să cerceteze şi ascultătorii mei, din partea lor, ceea ce ei cred despre propria lor inimă. Însă, în treacăt fie zis, cîtă vreme sînt robul unora dintre aceste lucruri, eu nu sînt convertit la Domnul şi n-am atins adevărata libertate, pentru că cutare interes, cutare preocupare sînt încă în stare să mă împiedice. Eu sînt robul preocupării sau interesului care ţin inima mea în robie. Ştiu că este scris: «Ceea ce te biruieşte, aceea te stăpîneşte»[393]. Chiar dacă nu sînt stăpînit de iubirea de arginţi, chiar dacă nu sînt legat prin legătura bunurilor şi a avuţiilor, totuşi, sînt însă lacom după laude şi după măriri omeneşti, dacă ţin seama de fala pe care mi-o arată oamenii şi de vorbele pe care ei le spun despre mine, dacă unii mă stimează sau dacă mă tem că nu voi plăcea unuia şi mă silesc să plac altuia. Şi cîtă vreme rîvnesc după astfel de lucruri, însemnează că sînt robul lor. Dar eu mă voi strădui să mă eliberez, încerc să mă desprind din jugul acestei ruşinoase sclavii, pentru a ajunge la libertatea despre care grăieşte Apostolul: «Aţi fost chemaţi la libertate, numai să nu folosiţi libertatea ca prilej de a fi robi ai oamenilor»[394]. Dar cine îmi va dărui mie această eliberare? Cine mă va scăpa de această robie ruşinoasă, dacă nu Cel care a zis: «Dacă Fiul vă va elibera, liberi veţi fi într-adevăr»[395]. Căci ştiu că nu se dă libertate robului decît dacă a slujit cu devotament, decît dacă iubeşte pe Domnul său. Să-i slujim şi noi cu devotament, «să iubim pe Domnul Dumnezeul nostru din toată inima, din tot sufletul, din tot cugetul şi din toată puterea»[396], ca să ne învrednicim să dobîndim darul libertăţii lui Hristos, Domnul nostru, căruia se cuvine şi împărăţia în vecii vecilor. Amin.

392. 2 *Cor.* 3, 11.
393. 2 *Pt.* 2, 19.
394. *Gal.* 5, 13.
395. *In.* 8, 36.
396. *Mc.* 12, 30. Interesante sînt observaţiile în legătură cu condiţiile subiective ale înţelegerii Sf. Scripturi nu numai pentru creştinii proveniţi din iudei («vălul» din 2 Cor.), ci şi pentru cei dintre neamuri.

OMILIA XIII

Despre ofrande [397]

I

Am vorbit deja, pe măsura puterilor noastre, despre cort. Dar în cartea Ieşirii se repetă adeseori descrierea lui [398]. Pentru întîia dată, Domnul îi indică lui Moise forma în care trebuia să fie făcut, apoi Moise arată poporului ce material va furniza pentru construirea acestuia. Vom încerca să înţelegem ce conţine acest fragment. Enumerarea este reluată cînd Beţaleel şi alţi meşteri pricepuţi s-au pus pe lucru. Ea se înnoieşte cînd materialele sînt aduse înaintea lui Moise [399] şi apoi încă o dată cînd ei sînt rînduiţi prin porunca Domnului.

De multe ori se fac referiri şi se trag învăţăminte, în alte cărţi şi în alte pasaje. Şi acum să citäm şi noi acea vorbire unde se zice: «Moise a grăit către toată obştea fiilor lui Israel şi a spus: Iată ce a poruncit Domnul şi ce a zis: Aduceţi din averile voastre prinos Domnului, fie aur, fie argint, fie aramă, porfiră violetă, stacojie şi vişinie, vison şi păr de capră; piei de berbec vopsite cu roşu şi piei de viţel de mare şi lemn de salcîm; untdelemn pentru candelabru şi miresme pentru mir şi pentru pregătit tămîia cea bine mirositoare, pietre de onix şi alte pietre scumpe de pus la efod şi la haşen. Iar toţi cei iscusiţi dintre voi să vină şi să pregătească toate cîte a poruncit Domnul» [400].

Dacă mă consider chemat a discuta această temă, n-am însă îndrăzneala să spun că am şi pus mîna pe astfel de taine. Tare mă tem că, chiar dacă Domnul binevoieşte a se descoperi unora, nu îndrăznesc să vorbesc de mine, mă tem, zic, fie că acest om nu va găsi deloc ascultători (şi tare mă îndoiesc dacă-i va găsi ori nu), fie că atunci cînd el ar fi nevoit a le tîlcui ceea ce cunoaşte, că nu i se va porunci unde, cum şi în faţa cui a aruncat el mărgăritarele Domnului [401]. Şi totuşi aşteptaţi cu o vie nerăbdare ca să vi se tîlcuiască unele din cuvintele pe care le-aţi auzit, iar eu îmi aduc aminte de porunca primită de la Domnul, cînd a zis: «Se cuvenea ca tu să pui banii mei la zarafi, şi eu venind, aş fi luat ce este al meu cu dobîndă» [402].

397. *Omilia* a XIII-a la Ieş. M. G. tom. 12 b. col. 287—396.
398. *Ieş.* 25 şi 35.
399. *cf. Ieş.* 39 şi 40.
400. *Ieş.* 35, 4—10.
401. *Mt.* 7, 6.
402. *Mt.* 25, 27. În Math, Comm. Ser. 68.

Îi voi ruga, dar, să facă din cuvîntul meu argintul Lui, ca să nu mai fie argintul meu, sau aurul meu, ci al Lui ceea ce eu împrumut, pentru ca cuvîntul Lui şi simţămintele Lui să fie cele pe care le exprim, ca eu să contribui, aşa-zicînd, la vistieria atenţiei voastre; cît despre voi, îngrijiţi-vă ca, primind argintul Domnului, să-l înapoiaţi cu dobîndă.

Dobînda însă sînt cuvintele lui Dumnezeu: purtare şi fapte în armonie cu Cuvîntul Domnului. Dacă voi ascultaţi cuvîntul, îl faceţi să rodească, dacă lucraţi şi trăiţi după îndrumările lui, pregătiţi o dobîndă pentru Domnul. Fiecare dintre voi poate face din cinci talanţi zece. Şi astfel, ascultînd Domnul, va zice: «Bine, slugă bună şi credincioasă, să ai putere peste zece cetăţi» [403]. Însă nici unul dintre voi să nu ascundă în basma şi să nu îngroape în pămînt banii primiţi: căci ştiţi ce soartă îl aşteaptă pe acest om la venirea Domnului.

Vom încerca, deci, să spunem cîteva cuvinte despre acest lucru mare, sau, mai degrabă, puţine lucruri asupra celor puţine pe care noi le întrevedem, pentru a împăca cumva spusele noastre cu atenţia voastră.

II

Să vedem mai întîi ce spune şi cum spune Moise fiilor lui Israel: «Aduceţi din averile voastre prinos Domnului, fiecare cît îl va lăsa inima să aducă prinos Domnului» [404].

Moise nu voieşte ca să aduceţi lui Dumnezeu un oarecare lucru care vă este străin: «aduceţi din ale voastre, zice el, prinos Domnului, fiecare după cum îl lasă inima» [405]. Mi se porunceşte să aduc aur, argint, aramă şi alte materiale. Dar cum le-aş putea lua, de la mine, ca să le dărui? Oare aurul, argintul şi toate celelalte lucruri pe care le cere se nasc în mine? Oare nu se scot acestea din vistierii şi din casierii? De ce a putut spune Moise: «Daţi din averile voastre după cît îl lasă inima pe fiecare». E limpede doar că aurul, argintul şi celelalte materiale care au slujit pentru a construi cortul au fost luate din vistieriile şi casieriile fiecăruia.

Legea duhovnicească, însă, cere de la noi, pentru lăcaş aur, care să vină din lăuntrul nostru, argint care să vină din lăuntrul nostru şi tot aşa şi pentru celelalte materiale. Spune doar Scriptura: «Aproape de tine este cuvîntul, în gura ta şi în inima ta. Dacă mărturiseşti cu gura

403. *Lc.* 19, 17.
404. *Ieş.* 35, 5.
405. *Ieş.* 35, 5. Origen, *Omil. Num.* 9, 1: «ubi enim vera fides est et integra Dei praedicatio, aut argentea dicuntur aut aurea», Baehrens, p. 271.

ta pe Domnul Iisus Hristos şi crezi din inima ta că Domnul L-a înviat pe El din morţi, tu vei fi mîntuit» [406].

Dacă crezi în inima ta, inima şi cugetul tău sînt de aur, tu ai dăruit, deci, aur pentru lăcaş, adică credinţa inimii tale. Dacă propovăduieşti credinţa pentru cele din afară, ai dăruit doar bani, adică acest cuvînt al propovăduirii. De aceea Moise, care este legea duhovnicească, zice: «Luaţi dintr-ale voastre!» Aşadar, tu poţi lua acestea din tine, ele se găsesc în tine, chiar dacă eşti gol le poţi avea. Dar precum se spune: «fiecare după cît îl lasă dorinţa», cum înţelege cugetarea. Dealtfel, tu n-ai putea oferi ceva din sentimentul tău şi din cuvîntul tău lui Dumnezeu, dacă nu-i zămislit mai întîi în sufletul tău ceea ce este scris şi dacă nu l-ai ascultat cu o grijă deosebită, tu nu vei avea nici aur, nici argint lămurit. Căci trebuie ca ele să fie încercate. Ia aminte ce spune Scriptura: «Cuvintele Domnului sînt cuvinte curate, argint curăţat în foc, curăţat de şapte ori» [407]. Dacă ai sădit în sufletul tău învăţăturile Scripturii, atunci aurul tău, adică simţămîntul tău intim, va fi încercat, ca şi argintul tău, care preînchipuie cuvîntul Său. Ce vom zice de aramă, care de asemenea este trebuitoare pentru construirea lăcaşului? [408]. Acest cuvînt pare a indica putere, ea (arama) fiind pusă la locuri de rezistenţă sau de statornicie. Dar pentru a nu spune: aici este mai mult o ghicitoare cu cele sfinte decît o explicare, căci explicarea nu se sprijină pe autoritatea Scripturii, eu aş adăuga că «arama» mi se pare că trebuie luată în înţelesul de «sunet». Una este cuvîntul şi alta este sunetul. Cuvîntul este grăirea supusă raţiunii, însă glasul său, sunetul, este de exemplu în (limba) latină sau greacă o suire sau o coborîre. Dar este necesar să dovedim aceasta cu Scriptura. Ascultă ce spune Scriptura: «Toate limbile omeneşti şi îngereşti de le-aş vorbi, dacă nu am dragoste, m-am făcut aramă sunătoare ori chimval răsunător» [409].

Aşadar a vorbi în limbi sau a traduce dintr-o limbă în alta înseamnă a oferi aramă. Este nevoie să se găsească de toate în lăcaşul lui Dumnezeu şi nimic să nu lipsească din casa Domnului. Glasul sau sunetul este, precum am spus, sunetul darului de aramă. Or, prin sunet

406. *Rom.* 10, 8—9.

407. *Ps.* 11, 6. Adevărul religios (Cuvîntul lui Dumnezeu) ne vine dinafară, dar el trebuie interiorizat de fiecare din noi: «să concepem în inimă ceea ce e scris». Analogia dintre Scriptură şi sufletul uman face astfel să răsune în noi Logosul (de Lubac, *op. cit.*, p. 259).

408. A cortului sfînt.

409. *1 Cor.* 13, 1.

se traduce glasul unuia în limba altuia, cîtă vreme cuvîntul este ceea ce exprimă gîndirea proprie. Totul trebuie închinat Domnului: gîndul, cuvîntul şi glasul.

III

Ce vom zice de celelalte? Multe sînt de zis, dar pentru a le analiza toate ar fi un lucru prea mare. Dar la ce să ne ostenim într-atîta cîtă vreme ascultătorii noştri, şi aşa destul de ocupaţi şi care abia acordă un minut de atenţie Cuvîntului lui Dumnezeu, dispreţuiesc truda noastră şi o lasă să piară? «De n-ar zidi Domnul casa, în zadar s-ar osteni cei ce o zidesc» [410]. Dar precum am zis, noi aducem la vistierie argintul Domnului, pentru ca fiecare ascultător să vadă cum e primit ceea ce se oferă. «Fiecare să aducă Domnului darurile sale după dorinţa concepută în inima sa» [411]. Şi care să fie darurile de aur sau care darurile de argint? Cum se pot aduce daruri de stacojie, de purpură şi de lînă? Şi cum să le dăruiască dacă ideea lor a zămislit în suflet? Aceasta poate să ne intereseze pe fiecare dintre noi.

Să cercetăm, deci, împreună cum se zămisleşte această idee în sufletul nostru, pînă la ce stadiu sîntem prezenţi, cîtă vreme cuvîntul lui Dumnezeu ni s-a vestit.

Sînt unii care primesc în sufletul lor cele citite, dar sînt alţii care nu le iau în seamă nici acum. Duhul lor şi sufletul lor sînt îndreptate spre preocupările şi treburile lumeşti, spre calculele profiturilor. Mai ales femeile, cum ar putea ele să primească în sufletul lor cîtă vreme ele trăncănesc şi sporovăiesc într-una la poveşti ca să nu aibă nici un moment de linişte? A vorbi despre duhul lor sau despre sufletul lor pare de prisos, dacă ele sînt cu totul angajate cu copiii lor, cu lîna de tors, cu grijile gospodăriei. Într-adevăr, ele parcă imită cele despre care Apostolul vorbeşte: «Umblă din casă în casă şi sînt nu numai leneşe, ci şi guralive, grăind cele ce nu se cade» [412]. Nimeni nu va zămisli în sufletul lui dacă sufletul lui nu-i decît un suflet gol, dacă sufletul nu e liber şi cu totul atent, dacă inima lui nu-i trează şi dacă n-are interioritate în sufletul său omul, nu poate închina lui Dumnezeu daruri. Dacă pînă acum am fost nepăsători, acum cel puţin să fim mult mai cu grijă, punînd toată stăruinţa pentru ca să putem concepe în cugetul nostru idei mari. Ce-i drept fiecare în parte aduce aportul său la lăcaşul Domnului. Această contribuţie a fiecăruia nu este neluată în

410. *Ps.* 126, 1.
411. *Ieş.* 35, 5.
412. *1 Tim.* 5, 13.

seamă de Domnul. Cîtă cinste este pentru tine să se spună în lăcaşul Domnului : aurul care acoperă lăcaşul este darul cutăruia, argintul temeliei şi stîlpii vin de la un altul, arama verigilor de la candelabru şi a unor temelii ale coloanelor iarăşi de la altul, tot aşa purpura în care este înveşmîntat arhiereul, stacojia şi altele. Dimpotrivă, ce ruşine, ce nenorocire pentru tine, dacă Domnul venind să ia în seamă lăcaşul cortului află că n-ai dăruit nimic, n-ai adus nici o ofrandă. Ţi-ai dus viaţa într-o astfel de impietate şi de infidelitate, încît tu n-ai lăsat nici o urmă în lăcaşul Domnului !

Cînd stăpînul acestei lumi va veni la fiecare din noi, El caută să afle lucruri care-I aparţin şi dacă află, le revendică. Domnul, dimpotrivă, dacă cercetînd lăcaşul află că unele lucruri vin de la tine El te va proteja şi te va considera al Lui. Doamne Iisuse, ajută-mi a mă învrednici, ca să ai o amintire despre mine în lăcaşul Tău ! Eu aş dori, dacă ar fi cu putinţă, ca să fie cîteva urme de-ale mele în acel aur, din care-i făcut lăcaşul, cu care e învelit cortul sau din care s-a alcătuit candelabrul şi sfeşnicile. Dar dacă nu am aur sau argint pentru a putea oferi pentru coloane sau temeliile lor, atunci fă să fiu vrednic a oferi cel puţin aramă pentru lăcaş, din cea trebuitoare la fabricarea inelelor, sau a altor obiecte pe care le descrie Sfînta Carte ! Dă, Doamne, să fiu un principe şi să ofer pietre scumpe de pus pe efodul şi hoşenul marelui preot [413]. Iar dacă şi aşa ceva este mai presus de mine, atunci aş putea dărui pentru lăcaşul Domnului măcar o piele de capră, un dar cît de mic pentru a nu fi de tot neroditor şi sterp !

După cum îl îndeamnă inima [414] : Vedeţi dar să reţineţi pentru voi cuvintele sfinte, să nu le scăpaţi din mîini şi să nu le pierdeţi. Prin pildele luate din tradiţiile creştineşti — vreau să vă îndemn pe toţi care luaţi parte la sfintele taine, să primiţi cu grijă respectuoasă trupul Domnului, cînd vă este oferit, de teama ca nici o fărîmă şi nici o bucăţică din comoara sfinţită să nu fie pierdută. Căci pe bună dreptate aţi fi consideraţi vinovaţi dacă prin nepăsarea voastră s-ar pierde ceva din toate acestea. Căci dacă atunci cînd e vorba de trupul Său voi luaţi, pe bună dreptate, toate măsurile de prevedere, de ce aţi vrea ca nepăsarea faţă de Cuvîntul lui Dumnezeu să fie mai puţin condamnabilă ca cea faţă de trupul Său ? Vi se cere să aduceţi prinoase [415]. Cel care

413. *Ieş.* 35, 37.

414. Clement Alex., *Strom.* I, 1, 5. Tertull., *De corona* 3 : «calicis aut panis etiam nostri aliquid decuti in Terram anxie patimur» (Migne, *P. L.*, 2, 80).

415. *Ieş.* 25, 2 ş.u.

aduce pîrga, adică cel care vine mai întîi, are parte de ceea ce a rămas. Vedeţi cît de mult belşug din aur, din argint şi din toate materialele care sînt prescrise a fi oferite trebuie să avem, pentru a le închina Domnului şi după aceea şi pentru noi. Dar mai întîi mintea mea trebuie să înţeleagă ce este Dumnezeu, închinîndu-i Lui darurile înţelepciunii Sale, pentru ca înţelegîndu-L să se poată înţelege şi celelalte. Cînd ai înţeles cuvîntul el va stăpîni toate facultăţile care sînt în noi.

Dar să vedem, în continuare, ce sînt «porfira violetă, şi stacojie, stofa purpurie şi inul răsucit». Patru sînt materialele din care se confecţionează veşmintele marelui preot şi celelalte podoabe sfinte. Despre acestea au vorbit mulţi înainte de noi, şi precum nu se cuvine a fura de la altul, tot aşa consider că este firesc să te foloseşti de ceea ce alţii au descoperit şi au spus de bine. După cei vechi deci, aceste patru elemente sînt cele din care sînt compuse lumea şi trupul omenesc, adică : aerul, focul, apa şi pămîntul. Purpura violetă se referă la aer, după cum o arată culoarea ; cea stacojie la foc. Purpura la apă, pentru că ea îşi ia culoarea din ape, iar inul la pămînt pentru că este o plantă care iese din pămînt. Avem, deci, în noi, toate elementele, de aceea ni se porunceşte să oferim daruri Domnului, atunci cînd se spune : «Luaţi din ale voastre pentru a aduce prinos Domnului» [416].

IV

Dar mi se pare că trebuie să fac o observaţie. De ce vorbeşte Moise de unele elemente simplu, cîtă vreme porfira o numeşte dublă şi inul tors. Trebuie examinat de ce vorbeşte simplu de cele două materiale care indică nişte elemente, în timp ce purpura stacojie, care imaginează focul, este indicată a fi dublă. Aceste chestiuni sînt greu de înţeles şi mai ales de exprimat. Totuşi noi vom îndrăzni a le tălmăci, în măsura în care Domnul ne va ajuta. Căci unele lucruri trebuiesc spuse şi păstrat tăcere în ce priveşte altele.

Am văzut că porfira este numită dublă. Precum am spus această culoare indica elementul focului. Însă focul are o proprietate dublă : una care luminează, alta care arde. Acesta este sensul istoric. Să venim şi la cel duhovnicesc, unde focul este tot dublu : este un foc în acest veac şi unul în cel viitor. Domnul Iisus zice : «Foc venit-am să arunc pe pămînt» [417] : acest foc luminează. Acelaşi Domn va zice în veacul

416. Ieş. 35, 5. Filon, *De vita Moys* 88 ; Iosif Fl., *Ant. Iud.* III, 183 ; Bell. Iud. V, 212. Clem. Alex., *Strom.* V, 6. Simbolismul lor era cunoscut cu veacuri înaintea erei noastre de filosofii greci.

417. *Lc.* 12, 49.

viitor lucrătorilor nevrednici: «Duceţi-vă de la mine blestemaţilor, în focul cel veşnic pe care Tatăl l-a pregătit diavolului şi îngerilor lui» [418]. Acest foc arde. Dar focul pe care Iisus a venit să-l răspîndească şi care luminează pe tot omul venit în această lume are şi el însuşirea de a arde precum recunosc cei care zic: «Oare nu ardea în noi inima noastră, cînd ne tîlcuia Scriptura?» [419]. Tîlcuirea Scripturii şi luminează şi arde în acelaşi timp. Nu ştiu, însă, dacă focul care arde în veacul viitor are şi proprietatea de a lumina. Natura focului e îndoită, o vom arăta, căci de aceea ne este prescris de-a «închina purpură îndoită». Cum va fi cu putinţă să oferim acest foc dublu pentru construirea lăcaşului, rămîne de văzut. Dacă eşti meşter vei întări lăcaşul zidind o biserică lui Dumnezeu, căci şi ţie-ţi spune Dumnezeu ceea ce a spus lui Ieremia: «Iată vor pune cuvintele mele în gura ta» [420]. Dacă însă, învăţînd şi zidind Biserica lui Dumnezeu vă mulţumiţi să faceţi reproşuri, să acuzaţi şi să pedepsiţi, să denunţaţi păcatele poporului, fără să scoateţi din Sfînta Scriptură un cuvînt de mîngîiere, fără să tălmăciţi locurile dificile, fără să atingeţi o ştiinţă mai adîncă sau să descoperiţi un oarecare lucru cu înţeles sfînt, atunci însemnează că voi închinaţi (lui Dumnezeu) o purpură nedublată. Focul tău arde, dar nu luminează! Iar dimpotrivă, dacă în învăţăturile tale scoţi în vileag tainele Legii, dacă îi analizezi secretele cele mai ascunse, dar uiţi să ajuţi pe păcătos şi să îndreptezi pe leneş, fiind nepăsător faţă de disciplină, atunci din nou oferi purpură ca dar, dar nu îndoită. Focul tău luminează, dar el nu arde, pe cînd cel care «face un bine are faţa senină» [421], cel care oferă porfiră dublă aduce la lumina ştiinţei focul austerităţii.

V

Să vedem acum ce înseamnă «inul tors» [422]. Acesta de asemenea aduce un adaos potrivnic altor elemente. Am spus că inul este chipul pămîntului, care este carnea noastră. Carnea nu trebuie să fie oferită lui Dumnezeu, mai ales de cel înglobat în lux şi în strălucirea plăcerilor, ci torsătura trebuie să fie aranjată şi depănată. Dar cine este, deci, acela care toarce carnea sa? Desigur acela care spunea: «Îmi chinuiesc trupul şi îl supun robiei, ca nu cumva altora propovăduind, eu

418. *Mt.* 25, 41. A se vedea şi Cînt., Com. I, 2 despre «soarele dreptăţii» care şi el «luminează» şi «încălzeşte».
419. *Lc.* 24, 32.
420. *Ier.* 5, 14.
421. *Fac.* 4, 7. Origen, *Reg. hom.* 1, 1.
422. *Ieş.* 25, 4.

însumi să mă fac netrebnic» [423]. Așa că a oferi, în tors, înseamnă a mistui trupul prin abstinență, prin veghile și oboselile rugăciunilor. Se oferă și păr de capră. În lege darul acestui fel de vietate este prevăzut pentru păcat [424]. Părul e ceva mort, fără sînge și fără suflet. Acela care îl aduce dovedește că gustul păcatului este deja mort în el, că niciodată păcatul nu va mai viețui și nu va mai stăpîni în mădularele sale.

Se aduc și piei de berbec. Unii, înainte de noi, au considerat berbecul chip al furiei. Și pielea animalului mort este un simbol, întrucît cei care aduc piei de berbec arată că păcatul într-însul este o patimă moartă.

După acestea (textul) continuă: «Toți bărbații cu femeile, după cum îi lasă inima, aduceau Domnului pietre prețioase, cercei, inele, agrafe pentru păr și brățări» [425]. Vedeți dar, cum se ofereau lui Dumnezeu daruri, deci, lucruri plecate din inimă și înțelese cu sufletul, cînd ai duhul grijii și ești dăruit cu totul Cuvîntului lui Dumnezeu. Acești oameni aduceau daruri ca și cînd ar fi adus femeilor lor, brățări, cercei și pietre prețioase.

Dar în sens alegoric femeia, precum am mai spus-o, imaginează trupul, iar bărbatul sufletul rațional. Acele femei sînt bune, care ascultă de bărbații lor. Trupul e bun dacă nu se împotrivește duhului, ci ascultă și se armonizează cu el. Căci zice (Domnul): «Dacă doi sau trei dintre voi se vor uni pe pămînt li se va da lor tot ceea ce cer» [426]. Ei oferă cercei femeilor lor: vedeți deci, în ce fel oferiți voi Domnului simțul auzului vostru. Ei oferă de asemenea, și brățări: acestea sînt faptele drepte și bune, împlinite prin trupul pe care un suflet înțelept îl oferă Domnului. Ei mai oferă și ace pentru descurcatul părului: aceasta înseamnă ofranda celor care știu să deosebească bine ceea ce se cade a săvîrși și ce trebuie evitat, ceea ce îi place lui Dumnezeu și ceea ce nu-i place, ce e drept și nedrept. Acestea sînt acele de păr care se închină Domnului.

Aceste femei oferă Domnului cerceii lor din urechi, pentru că sînt femei înțelepte, ele au pregătit, zice (Scriptura), toate veșmintele trebuincioase marelui preot [427]. Dimpotrivă, acele femei care oferă cerceii lor pentru a se semeți cu vițelul de aur, erau neînțelepte, ele «au întors urechile lor de la adevăr și s-au îndreptat spre basme lipsite de

423. *I Cor.* 9, 27.
424. *Ieș.* 35, 6. Origen, *Lev. hom.* 8, 11 și Teodoret, *Qu. in Num.* 8, 7 (Migne, *P. G.*, 80, 365).
425. *Ieș.* 35, 33.
426. *Mt.* 18, 19. A se vedea Fac., Omil, 4, 4.
427. *Ieș.* 35, 24.

evlavie» [428], oferind cerceii lor pentru a împodobi capul viţelului. Căci în cartea Judecătorilor se spune că din cerceii de la urechile femeilor s-a făcut un idol [429]. Fericite sînt femeile, fericit trupul care închină Domnului cerceii din urechi, brăţările lor, inelele lor şi toate faptele mîinilor lor, lucrînd după poruncile Domnului.

VI

După acestea se spune [430]: «cei care aveau lemn tare îl aduceau Domnului cerceii din urechi, brăţările lor, inelele lor şi toate faptele nefăţarnică, aduce Domnului acest lemn. Fericit este acela care are un suflet curat şi un trup nepîngărit, pentru a le închina lui Dumnezeu! El (autorul) are dreptate să spună: «la care se află lemne tari, căci nu se găseşte la oricine». Despre aur nu se spune aşa, nici despre argint, pentru că gînd şi cuvînt se pot găsi la toţi. Nici despre cele patru culori nu se zice, căci toate lucrările «trupeşti» se alcătuiesc din patru elemente. Însă lemnul cel tare, este neputrezit şi fără pată, după cum şi Domnul zice: «Acest lucru se întîlneşte rar: Nu toţi înţeleg cuvîntul acesta, ci numai cei cărora le este dat» [432].

VII

Dar şi cei mari, se spune (în text) aduc şi ei darurile lor. Care sînt aceste daruri pe care le aduc cei mari? «Ei aduc pietre preţioase şi pietre de smarald, pietre ale desăvîrşirii şi pietre pentru umerar» [433]. Se numesc pietre ale desăvîrşirii pentru că se pun pe efod, adică pe pieptul marelui preot cu inscripţia numelor semiţiilor fiilor lui Israel [434]. Cel numit logion, adică raţional, este aşezat pe pieptul arhiereului care are fir subţire de bătătură din aur şi mărgăritare, în culori diferite şi indică sufletul raţional care este în noi. Podoabele umerarului sînt indiciul faptelor bune. Fapta este asociată raţiunii şi raţiunea faptei pentru a se arăta că amîndouă sînt în armonie: «Căci cel care va face şi va învăţa aceasta, mare se va chema în împărăţia cerurilor» [435]. În noi cuvîntul trebuie să corespundă faptelor şi faptele exte-

428. 2 *Tim.* 4, 4.
429. *Jud.* 18.
430. În textul biblic este: lemn de salcîm.
431. *Ieş.* 35, 24.
432. *Mt.* 19, 11.
433. *Ieş.* 35, 37.
434. *Ieş.* 28, 21.
435. *Mt.* 5, 9; *Num. Omil.* V, 1.

riorizează cuvintele : la acestea se referă podoabele arhiereului. Dar pentru ducerea lor la îndeplinire sînt chemaţi mai marii poporului. Această podoabă este a acelora care sînt destul de înaintaţi pentru a se învrednici de a îndruma popoare. Conducătorii oferă şi untdelemn, care are o îndoită întrebuinţare, pentru lămpi şi pentru ungeri. Căci lămpile celor care îndrumă popoare nu se ascund nici nu se pun «sub obroc, ci se pun în sfeşnic ca să lumineze tuturor celor din casă» [436].

În sfîrşit, îndrumătorii aduc şi «amestec de tămîie», pregătită de Moise, «cu miros de bună mireasmă pentru Domnul» [437], încît să se poată spune despre ea : «sîntem buna mireasmă a lui Hristos» [438]. Şi după ce toate acestea s-au adus, Moise a chemat pe toţi meşterii şi pe cei cu mintea iscusită pentru a face tot felul de lucruri trebuitoare [439]. El a chemat şi «femeile pricepute», pentru a pregăti ceea ce trebuie în lăcaşul Domnului.

Vedeţi deci, că toate cîte se fac de către femei şi bărbaţi se numesc fapte înţelepte. Căci tot lucrul Domnului se face cu înţelepciune [440]. Fiecare aduce un duh de pricepere şi săvîrşeşte apoi lucrul Domnului. Nu trebuie să fim mulţumiţi numai să oferim, ci trebuie să şi îndeplinim toate îndatoririle noastre cu înţelepciune, pentru ca să ştim să îmbinăm aurul cu inul, să dublăm ţesătura stacojie şi s-o ţesem cu purpura. La ce-ţi foloseşte că ai aceste lucruri şi nu ştii să le dai întrebuinţare, neştiind cum să le foloseşti şi să le pui în valoare pe fiecare la timpul şi locul lor ?

De aceea, se cade ca în munca noastră să fim înţelepţi, ca să putem întrebuinţa la timpul dorit lucrurile pe care le deprindem din Scriptură, să le punem la locul cuvenit, să zidim şi să împodobim cu ele «lăcaşul Dumnezeului lui Iacob» [441], prin Domnul nostru Iisus Hristos, a cărui este slava şi împărăţia în vecii vecilor. Amin.

436. *Mt.* 5, 15.
437. *Ieş.* 29, 41.
438. 2 Cor. 2, 15.
439. *Ieş.* 36, 1.
440. *Ps.* 103, 25.
441. *Ps.* 131, 5.

III

OMILII
LA CARTEA NUMERII

INTRODUCERE

Această carte cuprinde cele mai multe omilii din cîte ne-a lăsat Origen la vreuna din cărţile lui Moise. În timp ce la Cărţile Facerea şi Levitic ni s-au păstrat cîte 16 omilii, iar la Ieşire numai 13, aici avem 28. Dar şi extensiunea lor este mai mare. În ediţia berlineză raportul de pagini este următorul: Facerea 145 pagini, Ieşirea 135, Leviticul 227, iar Numerii 286 pagini.

Numele *a rămas cel dat de autorii greci şi latini, «Numeri», din cauza recensămîntului al doilea, respectiv a numărătoarei fiilor lui Israel care se pregăteau să intre în Ţara Făgăduinţei, cu toate că originalul ebraic păstrează numele «Bamidbar» adică «în pustie», pentru că întreaga carte cuprinde istoria petrecerii poporului evreu în pustia Arabiei înainte de intrarea în Canaan. Dar pînă la întoarcerea în această ţară, «unde curge lapte şi miere», cîte greutăţi, peripeţii şi lupte n-au trebuit să dea israeliţii împotriva amaleciţilor, a moabiţilor, a celor din Vasan, a madianiţilor şi canaaniţilor, îndurînd tot felul de privaţiuni, printre stînci pustii, pe lîngă mări moarte şi lacuri sărate, fiind nevoiţi să se adăpostească temporar în corturi, de multe ori neavînd nici hrană, nici băutură, iar alteori aşezîndu-se într-o atmosferă de religioasă odihnire în jurul celor 12 fîntîni! Nu-i deloc de mirare că această continuă mutare din loc în loc, această călătorie prin pustie seamănă mai curînd cu greutăţile întîmpinate de cei care vor căuta să cucerească liniştea cetăţii Gralului din Evul Mediu. Or, întrucît Origen era continuu dornic să găsească în Scriptură sensuri mai adînci, pline de semnificaţii morale şi duhovniceşti, acest lucru l-a făcut prin explicarea Cărţii Numerilor, aceasta fiind o descriere*

a itinerariului spiritual prin care trece sufletul omenesc în drum spre desăvîrşire, prin apropiere de Dumnezeu şi prin unire cu El.

Structura omiliilor. *Adeseori, la începutul textului omiliilor, întîlnim cuvinte ca acestea: «astăzi lectorul ne-a citit»* (Omil. *20, 1), dovadă că uneori era pus cineva dintre cititori să citească. Alteori se spune «cartea, pe care o avem în mîini şi din care s-a citit această pericopă»* (Omil. *12, 2). Aceasta dovedeşte că se ţineau adevărate cursuri biblice, în care Origen căuta să împărtăşească ascultătorilor cît mai multe cunoştinţe din Sf. Scriptură, desigur cu scopul de a-i pregăti cît mai bine pentru pătrunderea tainelor dumnezeieşti şi eliberarea de patimi şi ispite. Omiliile erau predici populare, pline de citate biblice, dar adeseori şi din scriitori evrei sau greci. În general, el nu se adresa în predici numai celor «aleşi». Se alegea, de regulă, ideea dominantă dintr-o pericopă şi pe aceasta o explica. Întotdeauna el urmărea moralizarea, înduhovnicirea. Sensul literal nu era neglijat. De regulă, la începutul omiliilor «se istorisea» cuprinsul şi apoi dintr-o dată adăuga «sed mystica haec sunt et inefabilia»* (Omil. *25, 6). În alt loc spunea aşa: «La Paşti poporul evreu se curăţa cu sîngele unui miel. La Paştile noastre Hristos este mielul»* (Omil. *24, 1). Iar altă dată zice: dacă Scriptura spune* (Num. *23, 24) că poporul «nu va dormi pînă nu-şi mănîncă prada, atunci apărătorul fanatic al înţelesului istoric nu se va refugia în dulceaţa sensului alegoric pentru a răspunde că poporul creştinilor este cel ce nu se va odihni pînă ce nu va cuceri împărăţia lui Dumnezeu»* (Omil. *16, 9).*

În felul acesta procedează el aproape totdeauna. Timpul de multe ori nu-i ajungea: «data trecută n-am putut vorbi şi de cel de al doilea recensămînt» (Omil. *21, 1).*

Tematica şi interpretarea *omiliilor priveşte aproape întregul evantai de învăţături dogmatice şi morale creştine. E adevărat că nu te poţi aştepta să găseşti în omilii un sistem bine închegat. Căci trebuie subliniat (împreună cu André Méhat şi cu alţi cercetători) că în scrisul nuanţat al lui Origen se observă adeseori o ierarhizare şi o gradare atît de variată chiar în cadrul aceleiaşi omilii, încît pe aceeaşi pagină se face brusc trecerea de la expunerea literal-istorică a lucrurilor la adîncirea lor moral-ascetică şi apoi mistică.*

Mai întîi în însuşi poporul evreu şi chiar între leviţi el vede tot felul de diferenţe şi de grade: pămîntul Ţării Sfinte e categorisit ca fiind de 4 grade (Omil. 3, *3), cei care-l vor moşteni vor fi preferaţi şi ei după grade de rudenie* (Omil. 22, *2). Ceea ce Sf. Pavel numea împă-*

răţia cerurilor atunci cînd designa (Evr. 12, 12) *prin 4 expresii diferite : Muntele Sionului, Ierusalimul ceresc, mulţimea îngerilor şi Biserica primilor născuţi era înţeles de Origen ca fiind 4 grade în fericirea celor aleşi* (Omil. 3, 3). *Imaginile sinonime sînt prea încărcate cu sensuri străine : Iacob şi Israel* (Omil. 15, 3 ; 16, 7 etc.), *leu şi pui de leu* (Omil. 16, 8 ; 17, 6 etc.), *nu mai sînt sinonime. Expresia «om-om» nu mai e egală cu cea de «om»* (Omil. 24, 2). *Se ştie că de dragul acestei ierarhizări el n-a putut fi totdeauna explicit nici măcar în precizarea raporturilor dintre persoanele Sf. Treimi (după cum vom vedea cînd vom prezenta lucrarea lui* Despre principii), *ca să nu mai vorbim de ierarhizarea dusă la extrem între îngerii buni şi răi, ba chiar între animale* (Omil. 2, 1 ; 3, 4 etc.).

Desigur, plină de consecinţe este ierarhizarea trihotomică a omului : trup, suflet, duh, pe care le opune adeseori în sens platonic sau stoic, în aşa fel încît avem în interiorul omului un întreg popor de cugete şi de simţiri, cum reiese şi din Omilia primă (1, 3). Nici cînd judecă deosebirea dintre expresiile pauline «grec» şi «barbar» nu-i lipsit de exagerări, căci «în ierarhia bisericească şi în cea a valorilor morale dispar la el şi distincţiile geografice şi sociale» (Méhat) : barbarul e omul cel fărădelege.

În viaţa Bisericii, cu toate că se recunosc gradele ierarhice şi lucrările harice ale Sfintelor Taine, totuşi exprimările sînt aşa de estompate încît ele rămîn mai mult în domeniul spiritual, mai puţin a concretului real. E adevărat că susţinînd rolul libertăţii omeneşti, Origen acordă mare importanţă credinţei şi faptelor omeneşti încît, în programul lui moral, creştinul adevărat are adeseori însuşirile unui ascet, adeseori chiar ale unui martir. De aceea nu-i de mirare că în dorul lui după desăvîrşire, după proiectarea în parusie şi în eshatologie, critică uneori alegerile episcopilor şi ale altor slujitori bisericeşti făcute în duh şi cu mijloace prea pămînteşti, care se dovedesc în felul acesta prea străini de aspectul nevăzut şi haric (Omil. 2, 1 etc.).

Rămîne, în schimb, în crezul lui moral, dorul după sfinţenie şi după desăvîrşire ca un fir roşu al întregii exegeze origeniene. Şi aici are dreptate acel teolog apusean (M. Viller), care a spus că pe această cale, de teoretician al vieţii spirituale, o bună parte din origenism, de astă dată perfect ortodoxă, a putut fi salvată, mai ales cînd ne gîndim la selecţiunile «Filocaliei» lui iniţiate de Sf. Vasile şi Sf. Grigorie de Nazianz şi continuate apoi de un Evagrie şi un Maxim Mărturisitorul, iar prin ei de o întreagă literatură duhovnicească a evului mediu răsăritean şi apusean.

În ce constă, pe scurt, această «inițiere duhovnicească», vom vedea mai pe larg atunci cînd vom prezenta în traducere «Filocalia» însăși. S-a spus că ea ar semăna mai mult cu o «intuire a divinului», în genul în care o vor face mai tîrziu un Pascal sau un Bergson (Vacherot). Ce importanță au inima, respectiv cugetul sau rațiunea în acest proces (τὸ ἡγεμονικὸν, «principale cordis» sau «principale mentis» luate de la stoici), nu-i prea ușor de spus. În orice caz, fără curățenie trupească și sufletească, îmbinate cu iubirea (Omil. 4, 3; 5, 8; 26, 2; etc.), acest lucru nu-i cu putință. Logosul cel întrupat este farul conducător al acestui itinerar duhovnicesc. Unirea cu El e și cale și țintă. Unirea cu Hristos, care-I și Cuvînt și Înțelepciune și Dreptate, va însemna în acest caz o creștere a Lui în noi și a noastră în El (ca și la Cabasila). Ce păcat că Origen n-a adîncit acest proces teandric și sub aspectul liturgic și harismatic! Descrierea amănunțită a migrației evreiești în cele 42 staționări sau opriri prin pustie, de care vorbește omilia 27, a pus problema dacă poate fi vorba la Origen de un extaz mistic în sensul în care s-a vorbit mai tîrziu la un Ioan de la Cruce, Tereza d'Avila și alții. Teologul luteran W. Völker o afirmă, dar alții (Puech, Daniélou etc.) o contestă. Omilia a XII-a, pe care o traducem aici, schițează în patru etape progresul urcușului duhovnicesc. Mai întîi, actul liber de a ne dărui lui Dumnezeu prin credință și iubire, primite din cunoașterea lui Dumnezeu. În etapa a doua intervine acordarea darurilor Duhului Sfînt. În a treia, moartea noastră cu Hristos și învierea cu El, iar în a patra, gustarea raiului, a fericirii nesfîrșite. Se vede că, pe scurt, e schițată aici întreaga cale a desăvîrșirii, așa cum o vor dezvolta mai tîrziu toți marii gînditori și trăitori medievali. Cele 42 staționări preînchipuind după Origen cele 42 spițe ale neamului lui Hristos se reduc în esență tot la acest program minimal. Singura deosebire e doar descrierea mai amănunțită a luptelor duhonicești de pe acest drum, pe care mai apoi Sf. Ioan Scărarul va crede că-s destule 30 de trepte pentru ajungerea la «măsura vîrstei deplinătății lui Hristos».

Ca să rezum ceea ce aveam de spus aici, desigur că metoda interpretării alegorice folosită de Origen prezintă destule greșeli și exagerări. «Eu nu pot zice că apa nu-i apă», cum spun unii, va zice Sf. Vasile în Omilia a IX-a la Exaimeron. «E mare primejdia să scoți din cugetarea proprie altceva decît ceea ce este scris în Scriptură» va spune și Sf. Ioan Gură de Aur în omilia a XIII-a la Cartea Facerii. Dar nu-i mai puțin adevărat că fără strădania lui Origen nu s-ar putea explica dezvoltarea exegezei biblice (H. Rovența) și nici dezvoltarea literaturii

de înduhovnicire a omului dornic de desăvîrşire. Se vede că jertfa adusă de plusul lui de rîvnă n-a fost totuşi fără folos.

Data scrierii *omiliilor la Cartea Numerii pare a fi răstimpul dintre 244—249, întrucît după cum vom vedea şi cînd vom vorbi de omiliile (XIII, 3) la Cartea Iosua, Origen a comentat întîi cărţile poetice şi profetice şi abia după aceea pe cele istorice. Or, data redactării omiliilor la proorocul Ieremia se ştie că a fost răstimpul dintre anii 241—243. Opere de deplină maturitate, omiliile la Numerii vor fi fost rostite la Cezareea Palestinei după 243, deci între 244—249.*

Textul *original nu ni s-a păstrat. Fragmentul compus din 4 rînduri la omilia XIII, 7 (Baehrens, p. 118) s-ar putea să fi aparţinut redacţiei autorului. Din nefericire, nici fragmentul din Comentarul lui Procopie de Gaza, care se aminteşte foarte vag, cu idei din prima omilie (I, 1) la Numeri, nu sînt nici ele mai concludente. Iar altele, din cele descoperite între timp, n-au putut fi luate în considerare spre a fi editate. Rămîne deci, ca singurul text, traducerea făcută în anul 410 de Rufin pe cînd se afla în Sicilia, la Mesina, în vremuri de grele ameninţări, cînd trupele goţilor lui Alaric invadaseră Italia şi distruseseră chiar cetatea Rhegium din strîmtoarea Mesinei. Rufin mărturiseşte în prefaţa acestor omilii la Numerii că în acele clipe grele, cînd nu ştiai seara ce-ţi poate aduce dimineaţa, şi-a îndulcit exilul adunînd tot ce a aflat scris de Adamantius la Cartea Numerii, fie sub formă de omilii, fie în formă de aşa-numitele* Excerpta *(fragmente), căutînd ca astfel să-şi sporească şi el ştiinţa cum spunea cartea Pildelor I, 5, pe care o citase şi Origen de 3 ori în aceste omilii.*

Traducerea lui Rufin pare destul de fidelă cu toate că, se ştie şi din alte lucrări ale lui Origen pe care le-a tradus, el a căutat să intervină, adeseori «rotunjind» sau «îndreptînd» unele afirmaţii care i se păreau exagerate. Cele spuse la începutul omiliei 20, 1 au dat de gîndit unor cercetători în sensul că, ori traducătorul va fi inversat ordinea omiliilor, ori că acest lucru ar trebui atribuit stenografilor lui Origen, care au multiplicat operele în Cezareea Palestinei fără a le fi revizuit autorul.

Mai probabilă pare ultima ipoteză.

Tot lor pare a se fi datorat şi titlurile date omiliilor.

Din fericire, traducerea lui Rufin a circulat mult timp atît în codici separaţi (8 codici, datînd din sec. VIII—XIV), cît şi tot atîţia în codici miscelanei. Ei erau copiaţi şi «îndreptaţi» încă de pe la 543, iar ceva mai tîrziu (cca. 570) îi aminteşte Cassiodor în retragerea sa calabreză de

la Vivarium. Nu trebuie să uităm că Teodoret, iar în Apus Fer. Augustin, Isidor de Sevilla, Beda Venerabilul, Walafrid Strabo, dar mai ales Raban Maur au citit și prelucrat cu pasiune, parțial sau în întregime, (R. Maur) Omiliile lui Origen.

Codicele Monacensis 6261 din sec. X aparținuse lui R. Maur, iar cod. Laudun 298 din sec. IX aparținuse bibliotecii împăratului Carol Pleșuvul († 877). Nu-i de mirare că ideea generală, care străbate această carte, a făcut o carieră atît de celebră în cultura universală, încît fără ideea lui «homo viator» ea ar fi greu de conceput.

Dintre edițiile tipărite, o valoare deosebită prezintă cea dintîi, din 1503, de la Veneția, îngrijită, după un codice padovan, de Aldo Manutius și cea din 1732, tipărită la Paris de către Delarne, care adaugă și fragmente grecești după un manuscris parisian. Ediția J. P. Migne (P.G., 12, 583—806) a redat textul într-o variantă apropiată de ediția lui A. Manutius. Cea mai critică ediție, bazată pe o serie întreagă de variante manuscrise, este, desigur, cea scoasă de Academia din Berlin în 1921, de către W. F. Baehrens, în volumul VII al Operelor lui Origen, pag. 1—285.

Despre importanța acestor omilii s-ar putea spune multe lucruri pozitive.

Mai întîi, valoarea în sine a acestui prim «Itinerarium mentis ad Deum», din istoria gîndirii creștine, temă care va fi reluată veacuri de-a rîndul și lărgită sub diferite aspecte.

Iată de pildă în omilia 17, 4 schițată pentru prima dată acea tensiune avidă după absolut (ἐπέκτασις) pe care o va dezvolta apoi Sf. Grigorie de Nyssa: «Cît de frumoase sînt sălașurile tale, Iacobe, corturile tale Israele!...» Dar aici nu trebuie să considerăm în sens literal această admirație a lui Valaam (Num. 24, 5—6). Căci așa cum sînt corturile așezate mereu mai sus, tot la fel sînt sufletele oamenilor «desăvîrșiți», mereu avîntîndu-se la nesfîrșit în înțelepciunea și cunoașterea lui Dumnezeu. Să nu uităm că efuziunea după acest nesfîrșit e stăpînită de perspectiva unirii cu Cel ce va ieși din sămînța lui Iacob. Aici e arborele vieții, aici vor fi apostolii și Evangheliile Bisericii, udate toate de revărsările harurilor cerești.

Desigur, ceea ce domină întreaga deschidere a «acestei călătorii spre Dumnezeu» este strînsa legătură dintre tip și antitip, dintre umbră și realitate, dintre Vechiul și Noul Testament pe care o face și aici, ca și în toate cărțile Legii Vechi, persoana divino-umană a Mîntuitorului (Omil. 25, 12).

Tot pe același entuziasm, aproape mistic, e clădită și cîntarea fîntînilor din omilia XII, 1, pe care le-au săpat regii și prinții (adică proorocii și apostolii), dar lîngă care a adunat întreg poporul Israelului celui nou (= Biserica) pentru că dincolo de Moise, de prooroci și de apostoli este Hristos însuși, despre care au vorbit Moise și proorocii. Cartea Scripturii Sfinte, atît a Legii Vechi cît și a Legii Noi, se spune în altă omilie, e una singură.

«Are cumva și Dumnezeu sărbătorile Lui?» se întreabă Origen în Omilia XXIII, 2? Da, aceea cînd se va realiza mîntuirea întregului neam omenesc, răspunde el. Dar și pînă atunci oricine se întoarce la Dumnezeu — și tema «întoarcerii», respectiv a «convertirii» revine adesea în scrisul lui Origen — dă naștere la o adevărată sărbătoare a Domnului. Pentru că, zice el, Dumnezeu plînge, se zbate, se jertfește mereu așteptînd această sărbătoare.

Și ca să încheiem aceste considerații, lăsînd cititorului s-audă el însuși predica marelui dascăl ca și cum s-ar fi aflat la Cezareea Palestinei acum 1730 de ani, «dac-ai înțelege, creștine, tot ceea ce conține această istorie interioară a Israelului de atunci și de totdeauna, te-ai sili să urci și tu în întîmpinarea Marelui Preot, care vine mereu și se jertfește pentru noi» (Omil. V, 1 ; IX, 5 etc.).

Și o notă de viziune ecumenică: «Toată înțelepciunea vine de la Dumnezeu», cum zice înțeleptul Sirah. Lucrezi la țesătorie, lucrezi la argintărie, măsori cu geometria, îmblînzești prin armoniile muzicii, ori tămăduiești suferințele trupești prin dibăcia medicinii, nici unul să nu uităm că steaua care va răsări din Iacob și va lua trup omenesc ne va da știință mai presus de orice știință, pace mai presus de pace, mîntuire mai presus de orice» (Omil. XVIII, 3—4).

OMILIA I

Numerii [1]
Enumerarea

I

Nu toţi sînt vrednici de numerele [2] sfinte. Este o anumită rînduială în desemnarea acelora care trebuie să fie cuprinşi în Numerii lui Dumnezeu, Cartea Numerii oferindu-ne o dovadă concretă. În ea ni se raportează că la porunca lui Dumnezeu [3], femeile nu trebuie numărate în (cartea) Numerii, fără îndoială din pricina slăbiciunii lor femeieşti. De asemenea nici un rob, din cauza nivelului de viaţă şi a moravurilor lor. Chiar dintre egipteni, nici unul dintre cei care au fost încorporaţi poporului nu pot fi număraţi, pentru că sînt străini şi păgîni. Nu se vor număra toţi israeliţii, ci numai cei de la douăzeci de ani în sus. Nu se va lua în seamă numai vîrsta, ci se va căuta să se ştie dacă omul se dovedeşte destul de tare pentru a purta războiul, căci e rînduit de cuvîntul Domnului «a număra pe tot cel ce poate merge la oaste în Israel». Nu numai o anumită vîrstă, ci şi o anumită putere se cere israelitului. Pruncii nu sînt număraţi şi luaţi în seamă după aceste socoteli dumnezeieşti, decît atunci cînd este vorba despre primii născuţi sau despre urmaşii din ramura preoţească a lui Levi. Iar dintre copii, numai aceştia sînt socotiţi în Numerii. Însă nu este înregistrată aici nici o femeie [4].

Să fie vorba în acest text despre o taină ? Nu cumva ar trebui să credem că Duhul Sfînt, cînd a dictat scriitorului, a vrut să ne facă cunoscut care parte din popor a fost numărată şi care parte a rămas în afară ? Ce folos vor trage de aici cei care caută să înveţe din Scripturile Sfinte ? Ce folos avem dacă cunoaştem aceste lucruri ? Cît ar ajuta la mîntuirea sufletului dacă am şti că o parte din popor a fost enumerată în pustie şi că o altă parte nu ?

---

1. *Omilia I*, Migne, *P.G.*, tom. 12 b, col. 586—589.
2. «Numerele» echivalează aici atît cu cuvîntul «sfinţenie» cît şi cu «desăvîrşire», cum reiese chiar din această omilie I, 2. Tot aşa, reiese şi din rezumatul grecesc păstrat de Procopie de Gaza : *Comm. in Num.* 1, 3 (Migne, *P.G.*, 87, 794). Cf. A. Mehat, *op. cit.*, la bibliografie, p. 69.
3. *Num.* 1, 1.
4. *Num.* 1, 3.

Însă, dacă urmăm celor spuse de sentința lui Pavel și credem că «Legea este duhovnicească» [5] și dacă înțelegem duhovnicește cuprinsul ei, atunci din acest text se degajă o mare dobîndă pentru suflet. Textul acesta mă învață că dacă depășesc neputința copilăriei și voi încerca să am cugetul unui copil și dacă «devenit bărbat am lepădat cele ale copilului» [6] și, aș zice că am devenit un «om nou» și «un om tînăr» [7], în stare «a învinge răul» mă voi arăta vrednic să fac parte dintre aceia despre care este scris: «toți cei care vor merge la oaste în Israel» [8], și voi fi destul de bun ca să intru între Numerii sfinți. Cîtă vreme, însă, într-unul din noi rămîn gînduri copilărești și primejdioase, sau o trîndăvie femeiască și cicălitoare, ori dacă ne purtăm ca egiptenii și ca păgînii, atunci nu sîntem vrednici a fi socotiți în numărul sfînt și închinat lui Dumnezeu.

«Fără de număr» spune Solomon [9], «sînt cei care vor pieri» [10], dimpotrivă, cei care se vor mîntui sînt numărați.

Vrei, dar, ca numărul sfinților să fie luat în seamă înaintea lui Dumnezeu? Ascultă cum vorbește despre stelele cerului David: «Cel ce numără stelele și dă tuturor numele lor» [11]. Mîntuitorul însă nu se mulțumește a fixa un număr pentru ucenicii pe care și i-a ales, El zice că: «la voi pînă și perii capului sînt numărați» [12], într-adevăr El zice: «chiar și perii capului vostru sînt numărați» [13]. Prin aceasta, însă, El nu vrea să spună că și penele păsărilor pe care tăindu-le le aruncăm la gunoi sau care cad și cu vîrsta mor, ar fi numărate, ci perii care înaintea lui Dumnezeu sînt numărați sînt cei ai nazireilor, unde stăpînește o putere a Duhului Sfînt, care îngăduie a doborî la pămînt pe filisteni [14].

---

5. *Rom.* 7, 14. Într-adevăr, punct de mînecare pentru exegeza lui Origen. Dincolo de convingerea privind inspirația verbală a Sf. Scripturi, Origen caută mereu sensul mai adînc, moral sau tainic, al cuvintelor.

6. *I Cor.* 13, 11. Cuget de copil au creștinii începători sau aflați pe o treaptă inferioară morală. Să nu uităm că Origen vede totdeauna grade diferite în procesul de desăvîrșire creștină.

7. *I In.* 2, 13.

8. *Num.* 1, 3. Spre deosebire de «cei care pot ieși la oaste», există și bărbați cu fire «muierească și cicălitoare». Pentru Origen, firea muierească nu-și este «nici sie-și cap nici altuia» *(De princ.* IV, 3, 12). Din punct de vedere spiritual, femeia reprezintă pasiunea sau lumea materială *(Num. hom.* 11, 7; Ieș. 2, 1 etc.).

9. *Înț. Sol.* 18, 12.

10. *Lc.* 13, 23.

11. *Ps.* 146, 4. «Chiar și numărul celor care se învrednicesc de cunoașterea lui Dumnezeu e limitat și orînduit ca și stelele cerului», Procopie, *Com. in Num. (P.G.* 87, 795).

12. *Mt.* 10. 30.

13. *Mt.* 10, 30.

14. *Jud.* 16, 17. Puterea conducătoare a sufletului, principale mentis, principale cordis, τὸ ἡγεμονικὸν, imagine stoică folosită adeseori de Origen *(Omil. Ieș.* IX, 4;

Puterile sufletului și abandonarea cugetelor care vin de la mintea sănătoasă a celui înțelept sînt imaginate prin capul Apostolilor, pe care textul le numește «perii capului».

Dar, destul am tratat despre acest subiect și ne-am cam îndepărtat de el. Să revenim, acum, la tema noastră.

II

«Și a grăit Domnul către Moise în pustiul Sinai» [15], i-a spus adică, ceea ce noi vom rezuma, poruncindu-i să numere pe toți care pot ieși la oaste în Israel, începînd de la douăzeci de ani în sus. Dacă vreunul pășește «cu puterea, și nu cu cine știe ce putere, nu cu puterea egiptenilor, nici cu cea a asirienilor, nici cu cea a grecilor» [16], ci cu puterea lui Israel, va fi numărat înaintea lui Dumnezeu. Există o putere a sufletului pe care o vestesc filosofii greci, dar aceasta nu are nimic comun cu numărul lui Dumnezeu, ea nu este ceva pentru Dumnezeu, căci ea se vestește pentru mîndria omului. Există și o putere a asirienilor sau o putere a caldeilor, care devine obiectul studiilor astrologice, dar nici acestea nu-s ca puterea israelită, neavînd nici ele nimic comun cu Dumnezeu. Există și o putere a egiptenilor, pretinsa lor știință tainică, dar nici ea nu intră în socoteala lui Dumnezeu. Înaintea lui Dumnezeu e numărată numai puterea israelită. Aceasta este puterea pe care o îndrumă Dumnezeu, care se desprinde din Sfintele Scrieri și care este comunicată prin credința evanghelică și apostolică. Și iată de ce zice Dumnezeu că nu numără decît «pe cei care pot merge la oaste în Israel».

Dar să cercetăm de ce poporul israelitean n-a fost numărat cînd a ieșit din Egipt [17] ? Pentru că atunci Faraon îl urmărea încă. Nici după trecerea Mării Roșii, cînd au intrat în pustie [18], israeliții n-au fost numărați și n-au fost încercați de vrăjmași [19]. Apoi au ajuns să se lupte împotriva lui Amalec și l-au învins. Dar nici atunci nu sînt numărați. O singură înfrîngere nu ajunge pentru cel care năzuiește spre desăvîrșire. După aceea primesc mană și beau apă «din stînca care curge», dar încă

Omil. Num. X, 3), în sensul puterii de judecată a omului (Seelengrund), «la fine pointe de l'âme».

15. «Sina», cum zice Origen, Cf. *Num.* 1, 1.

16. «Puterea egiptenilor» pare a fi magia și alegoria, cea a asirienilor astrologia, iar cea a grecilor filosofia enciclopedică (ἡ εγκύκλιος παιδεία) Cf. Méhat, *op. cit.*, p. 73. Puterea Israelului celui adevărat, cea desprinsă din Scripturi și comunicată prin credința evanghelică și apostolică este, desigur, «Biserica creștină».

17. *Ieș.* 14, 15 ; 17, 6.

18. *Ieș.* 16.

19. *Ieș.* 17.

tot nu sînt numărați [20]. Încă nu au crescut într-înșii elementele necesare numărării. Se ridică și Cortul mărturiei, dar nici acum n-a venit încă timpul pentru numărarea poporului. Legea s-a dat prin Moise, s-a prescris forma jertfelor, de asemenea este instituit ritualul purificărilor [21], legile și tainele sfințirii și abia după aceea ajunge poporul la Numeri, din porunca lui Dumnezeu. Scrie ascultătorule, aceste învățături în inima ta, în dublu și «întreit exemplar» [22].

Vezi dar, prin cîte încercări trebuie să treci, cîte suferințe să înduri, prin cît urcuș, cîte ispite, cîte bătălii trebuie date și învinse pentru a aparține Numerilor dumnezeiești, pentru a fi prețuit înaintea lui Dumnezeu, pentru a fi considerat vrednic să fii numărat cu semințiile sfinte, pentru a putea fi trecut în condică și înscris în registrele Numerilor de preoții lui Dumnezeu Aaron și Moise ! Trebuie apoi să primești Legea lui Dumnezeu, Legea Duhului Sfînt, să aduci jertfe, să împlinești purificările, să desăvîrșești prescriptele Legii Duhului, pentru a aparține apoi Numerilor israelite.

III

Dar, mai aflu încă un șir de lucruri și mai importante în această carte tainică a Numerilor : anume, împărțirea semințiilor, deosebirea rangurilor, gruparea familiilor și toată orînduirea taberei, toate acestea însemnînd mari taine care după Apostolul Pavel sădesc în noi sămînța unui înțeles cu adevărat duhovnicesc. Ei, bine, să vedem înțelesul tainic cuprins în întregul calcul al Numerilor și în locurile diferite care le sînt atribuite. Căci noi, creștinii, așteptăm în mod sigur învierea morților [23], iar cînd va veni Hristos «cei care au adormit vor învia întîi, după aceea noi, cei vii vom fi răpiți împreună cu ei, în nori, ca să întîmpinăm pe Hristos în văzduh» [24], și atunci vom părăsi deșertăciunea acestui loc pămîntesc și a acestui locaș al morții, și vom petrece «în văzduh», cum a vestit Pavel, cînd unii vor trece în rai,

20. *Ieș.* 17, 6.

21. *Lev.* 1, 1.

22. *Pilde* 22, 20. Origen vede în popasurile drumului spre Țara Făgăduinței tot atîtea etape ale urcușului duhovnicesc al sufletului în drum spre Dumnezeu : 1. ieșirea din Egipt = ruperea de diavol, cu toate că acesta mai are încă putere asupra sufletului, 2. trecerea prin Marea Roșie = Botezul (*Omil. la Ieș.* 5, 5). 3. intrarea în pustie = începutul ascezei, 4. lupta contra lui Amalec = fapte bune, 5. mana și stînca = hrana sufletului (Cuvîntul lui Dumnezeu se adapă din piatra lui Hristos), 6. clădirea cortului = virtuțile (*Omil. la Ieș.* 9, 4), 7. Legea = pregătirea.

23. *I Tes.* 4, 15.

24. *I Tes.* 4, 16—17.

unde sînt multe alte aşezări alese între «numeroasele lăcaşuri ale Tatălui» [25].

Însă, aceste stări şi această slavă deosebită se vor da după vrednicia şi faptele fiecăruia, şi fiecare va fi în locul unde l-a aşezat vrednicia faptelor sale, după cum o adevereşte însuşi Pavel vorbind despre cei în viaţă: «fiecare în rîndul cetei sale» [26]. De aici rezultă că fiecare va fi preţuit după anumite norme duhovniceşti. Aşa stau lucrurile cu unul din seminţia lui Ruben care se aseamănă sau se înrudeşte, prin purtări, prin fapte şi prin viaţă, cu Ruben. Altul în seminţia lui Simeon fără îndoială, pentru ascultarea sa, altul în seminţia lui Levi, pentru că şi-a îndeplinit bine îndatoririle preoţeşti, ori că a obţinut în slujire un grad de desăvîrşire mai mare, altul în seminţia lui Iuda, pentru că a avut sentimente regale şi a îndrumat bine poporul prin sentimentele intelectuale şi manifestările inimii care sînt în el. Astfel, fiecare va fi ataşat seminţiei cu care este înrudit prin faptele şi moravurile sale [27].

Există şi o ordine a învierii morţilor, după cum spune Pavel, ordine a cărei tip şi figură mi se par a fi indicate în această carte. Şi din poziţia taberelor şi a liniilor de aşezare între singuraticele triburi şi grupări se deduce, desigur, tot o indicaţie la învierea morţilor. Că trei triburi sînt aşezate spre răsărit, trei spre miazăzi, trei spre mare şi ultimele trei (triburi) spre Acvilon (= miazănoapte), care este «un vînt rece» [28], şi că tribul lui Iuda, care este regal, este rînduit spre răsărit, de unde «a venit Domnul nostru» [29]. Tot aşa e cazul şi cu Isahar şi Zabulon. Numărul trei revine în toate cele patru împărţiri ale taberelor, căci acesta a fost specificul în poziţiile lor respective, toate sînt cuprinse în numărul Trinităţii, căci în cele patru părţi unde de asemenea revine numărul trei, pentru că numai sub numele Tatălui, al Fiului şi al Duhului Sfînt sînt înscrişi locuitorii celor patru laturi ale lumii, care invocă numele Domnului şi «stau împreună cu Avraam, Isaac şi Iacob în împărăţia lui Dumnezeu» [30]. Acestea nu sînt fapte de

25. *In.* 14, 2.

26. *I Cor.* 15, 23.

27. Adept al ierarhizării nevoinţelor duhovniceşti, Origen nu se opreşte ca Filon *(De ebriet.* 94) doar la aspectul moral-etic («Simeon se tîlcuieşte ascultare», Levi — Sfinţenia, Iuda = desăvîrşirea), ci se ridică, prin raportarea la întruparea Logosului, la perspectivele netrecătoare ale îndumnezeirii prin patima şi învierea Mîntuitorului. Căci «există o ordine şi la învierea morţilor».

28. *Iis. Sir.* 43, 20.

29. *Evr.* 7, 14.

30. *Mt.* 8, 11. Despre semnificaţia spirituală a celor patru puncte cardinale, Origen, *C. Cels* 6, 23.

neluat în seamă. Am dat aceste indicaţii generale pentru cei care voiesc să prindă uşor, într-o privire generală, conţinutul tainic al acestei cărţi sfinte, pentru ca să aibă prilejul să treacă la înţelesul duhovnicesc al textului şi pentru ca să urmeze cercetările de genul acesta, dacă Dumnezeu îi dăruieşte cu generozitate luminile Sale, aşa de înalte şi atît de sublime.

În ce mă priveşte, eu nu mă socot în stare să descriu tainele pe care le conţine această carte a Numerilor, care sînt cu mult inferioare celor pe care le conţine volumul numit Deuteronom. Totuşi, trebuie să ne grăbim să ajungem la Iisus, nu la fiul lui Navi, ci la Iisus Hristos. Dar mai întîi să ne introducem în şcoala lui Moise, să lepădăm acolo «nepriceperea copilărească» [31] şi după aceea să înaintăm spre desăvîrşirea în Hristos: Moise n-a stins toate războaiele, Iosua însă le-a domolit pe toate şi a dăruit pacea tuturor, precum este scris: «s-a liniştit ţara de război» [32].

Ţara făgăduinţei, Ţara moştenirii, «Ţara în care curge lapte şi miere» [33], este împărţită prin anticipaţie de Iosua (fiul lui Navi). «Fericiţi cei blînzi», căci mulţumită lui Iisus «aceia vor moşteni pămîntul» [34].

Această moştenire o găsim vestită prin tipuri şi imagini. Nu este fără de folos a şti că unii primesc moştenire «pămîntul de dincolo de Iordan» [35], alţii pămîntul din partea cealaltă a Iordanului. Sînt moştenitori de categoria întîia, de a doua şi chiar de a treia, şi după această ordine se face împărţirea pămîntului fiecăruia «căci fiecare va sta liniştit sub smochinul şi sub viţa sa şi nimeni nu-l va înfricoşa» [36].

Toate aceste perspective prefigurate prin tainele sublime, vor fi împlinite de însuşi Domnul Iisus în ziua venirii Sale, nu ca prin oglindă şi prin ghicitură, ci «faţă către faţă» [37], după vrednicia fiecăruia, ca Unul care îi cunoaşte şi care «pătrunde în inima fiecăruia» [38].

«A lui este slava şi puterea în veci vecilor. Amin [39].

---

31. *I Cor.* 13, 11.
32. *Ios.* 14, 15.
33. *Ieş.* 33, 3.
34. *Mt.* 5, 5.
35. *Ios.* 13, 1.
36. *Mih.* 4, 4.
37. *I Cor.* 13, 12.
38. *Ier.* 17, 10.
39. *1 Pt.* 4, 11.

OMILIA VI

Moise şi cei şaptezeci de bătrîni [40]

Despre cuvintele:
«Şi a ieşit Moise şi a spus:
adunaţi şaptezeci de bărbaţi dintre bătrînii poporului» [41]

I

S-au citit multe pasaje din Scriptură şi a vorbi despre toate nu ne îngăduie puţinul timp de care dispunem şi nici măreţia tainelor pe care le cuprind ele. S-ar putea ca din acest vast cîmp să culegem doar cîteva flori, nu pe toate pe care ogorul le poate oferi, dar destule pentru a gusta aroma lor, întocmai ca atunci cînd cobori la fîntînă şi nu scoţi toată apa care izvorăşte din belşug, ci numai atît cît să-ţi astîmperi setea unui gîtlej uscat. Căci nu se cade ca o apă proaspătă, băută cu nesaţ, să devină dăunătoare.

«Atunci a ieşit Moise în faţa poporului, zice Scriptura, şi a spus cuvintele Domnului» [42]. Cîtă vreme Moise ascultă cuvîntul Domnului şi primeşte instrucţiunile Sale el este înlăuntru, stă în interior, în cele mai intime taine, cînd însă vorbeşte mulţimilor şi poporului [43], cînd îşi exercită îndatorirea sa faţă de om, care nu poate să rămînă înlăuntru, el stă afară, zice Scriptura. Ce se ascunde oare sub acest cuvînt? Iată ce cred eu: Dacă un doctor, un învăţat al Bisericii, dă curs unor taine mai adînci, el ţine cuvîntări tainice şi deosebite «celor desăvîrşiţi» [44], despre înţelepciunea lui Dumnezeu. Cîtă vreme stă el adîncit în gînduri, se poate zice că este interiorizat, că este închis în sine. Cînd, însă, «vorbeşte mulţimilor» [46] şi exprimă ceea ce mulţumeşte pe oameni în afară de ceea ce poate înţelege un om de rînd, atunci se spune că el este în afară şi că face să înţeleagă poporul cuvintele Domnului. Aşa, a procedat, precum văd, şi Pavel. El era exteriorizat cînd zicea: «Înţelepciunea o propovăduim la cei desăvîrşiţi, dar nu

40. *Omilia a VI-a la Numerii*, Migne, *P.G.*, tom. 12 b., col. 607—611.
41. *Num.* 11, 24.
42. *Num.* 11, 24.
43. *Mt.* 12, 46.
44. *I Cor.* 2, 6.
45. *Mt.* 12, 46. A se vedea mai departe, în *Omilia* 21, 2 (şi *Mt.* XI) tîlcuirile lui Origen despre «interiorizarea» şi «exteriorizarea» învăţămîntului: «ieşind la popor îşi schimbă îmbrăcămintea, dar intrînd înlăuntru schimbă din nou felul de a învăţa». Căci învăţămîntul exoteric şi cel esoteric se deosebeau şi în vechime în ce priveşte forma şi metoda.

înțelepciunea acestui veac, nici a stăpînitorilor acestei lumi, căci Pavel a propovăduit înțelepciunea lui Dumnezeu în taina, pe care nimeni dintre stăpînitorii acestei lumi n-a cunoscut-o» [46]. Vezi, dar, că Pavel este înlăuntru, cînd pătrunde tainele ascunse ale înțelepciunii dumnezeiești, cînd dă instrucțiunile sale. Însă «cînd merge în popor», el îndeplinește ceea ce învață: «Din gura voastră să nu iasă nici un cuvînt rău» [47], «cel care a furat să nu mai fure», «fiecare să-și aibă femeia sa», și «fiecare femeie să-și aibă bărbatul său» [48]. Acestea și altele asemenea sînt învățăturile pe care Pavel le face cunoscute poporului, întocmai ca și Moise, «ieșind afară».

II

Dar să vedem și un alt capitol, în care se arată că Moise «a ales șaptezeci de bărbați dintre bătrînii poporului și i-a pus în fața Cortului mărturiei» [49], și Dumnezeu a luat din duhul care era peste Moise și l-a pus peste cei șaptezeci de bătrîni și «Duhul era peste ei», zice Scriptura și au început a profeți [50]. Se zice că Dumnezeu luînd din Duhul lui Moise a dat — Duh — celor șaptezeci de bătrîni. Să nu înțelegi că Dumnezeu a luat de la Moise o substanță materială și corporală, a împărțit-o în șaptezeci de părți și așa a dat cîte o frîntură fiecărui bătrîn. Este o impietate a înțelege astfel natura Duhului Sfînt. Această imagine înscrisă în acest text tainic poate fi înțeleasă astfel: Moise și duhul care era în el sînt asemenea unui luminător foarte strălucitor, cu care Dumnezeu a luminat și pe cei șaptezeci. Strălucirea luminii s-a revărsat peste ei, fără ca izvorul să scadă prin această comunicare. În felul acesta s-ar putea atribui un înțeles evlavios celor scrise: «Domnul a luat din Duhul care era peste Moise și a pus peste cei șaptezeci de bătrîni» [51].

III

Dar să vedem ce a spus în cele ce urmează: «Și Duhul s-a odihnit peste ei și toți au profețit» [52]. Duhul nu «se odihnește» asupra oricui,

46. *I Cor.* 2, 6.
47. *Ef.* 4, 29.
48. *I Cor.* 7, 2.
49. *Num.* 11, 24.
50. *Num.* 11, 25.
51. *Num.* 11, 25. Această «împărțire a Duhului» nu trebuie înțeleasă în chip material «prin adăugare sau îmbucătățire, ci așa cum aprinzi un foc din alt foc», zice Filon (*De Gig.* 6, 25). De la el pare a fi împrumutat imaginea și Origen (*C. Cels* VI, 70) și apoi Fer. Augustin (*Quaest*, lib. IV, 55), Baehrens, *op. cit.*, p. 32.
52. *Num.* 11, 25.

după cum citim, ci numai peste sfinţi şi peste cei fericiţi. Duhul lui Dumnezeu se odihneşte peste cei care au «o inimă curată» [53] şi peste cei care au curăţit sufletul lor de păcat [54]. Dimpotrivă, el nu sălăşluieşte într-un trup apăsat de păcat, chiar dacă cîndva a sălăşluit într-însul. Duhul Sfînt nu îngăduie nici o comunicare, nici o împărţeală cu duhul răului. E sigur că din clipa păcatului, duhul răului, care-i în sufletul cuiva, este cel care îşi are partea sa. Cînd e lăsat să intre şi să sălăşluiască în noi prin cugetele sale rele şi poftele rele, Duhul Sfînt, se află în strîmtoare şi eu îmi îngădui să afirm că : Duhul Sfînt este alungat din noi. De aceea, Apostolul, ştiind că aşa se petrec lucrurile, dă sfatul : «Să nu întristaţi Duhul cel Sfînt al lui Dumnezeu, întru care aţi fost pecetluiţi pentru ziua răscumpărării» [55]. Prin păcat întristăm, deci, pe Duhul Sfînt, iar printr-o viaţă dreaptă şi sfîntă, îi pregătim în noi un sălaş. Tot aşa şi ceea ce se spune acum, că Duhul se odihneşte în cei şaptezeci de bătrîni, face elogiul vieţii lor şi vădeşte virtuţile lor. Şi precum Duhul Sfînt s-a sălăşluit într-înşii din pricina curăţeniei inimii lor, a loialităţii lor sufleteşti şi a aptitudinii de a înţelege, Duhul lucrează într-înşii atît de stăruitor încît nu îngăduie nici o sustragere, aflînd acolo un teren propice pentru acţiunile Lui. Spune doar Scriptura că : «Duhul Sfînt s-a odihnit peste ei şi ei începură să prooroceaască» [56]. În toţi cei care au profeţit «s-a odihnit Duhul Sfînt», dar în nimeni nu s-a odihnit ca în Mîntuitorul. De aceea se scrie despre El : O mlădiţă va ieşi din tulpina lui Iesei şi un vlăstar din rădăcinile lui va da. Şi se va odihni peste El Duhul lui Dumnezeu, duhul înţelepciunii, duhul temerii şi al înţelegerii, duhul sfatului şi al tăriei, duhul conştiinţei şi al buneicredinţe, şi-L va umple pe El duhul temerii de Domnul» [57].

Dar, poate că cineva va spune : tu n-ai amintit ce se zice despre Hristos mai mult decît despre alţi oameni. Căci s-a spus despre alţii că Duhul s-a odihnit peste ei, întocmai cum s-a spus despre Mîntuitorul : «Duhul lui Dumnezeu s-a odihnit peste El» [58]. Dar să vezi că nicăieri nu este scris că Duhul lui Dumnezeu s-a odihnit peste un altul cu cele şapte puteri ale lui. Ceea ce constată profeţii este că substanţa Duhului

53. *Mt.* 5, 8. Duhul Sfînt nu se poate sălăşlui decît într-un suflet curat (Origen, *Comm.* in. Ioh. 32, 8).

54. *Rom.* 8, 10—11 etc.

55. *Ef.* 4, 30.

56. *Num.* 11, 25.

57. *Is.* 11, 2—3.

58. *Is.* 11, 2. Origen vrea să confirme aici credinţa despre cele 7 daruri ale Duhului Sfînt. Text clasic este mai ales *Is. hom.* 3 (*P.G.*, 13, 327). Cf. Méhat. *op. cit.*, p. 127.

lui Dumnezeu, neputîndu-se exprima printr-un singur nume, e reprezentată prin mai multe cuvinte, este așezată pe tulpina din trunchiul lui Iesei.

Am și altă mărturie care-mi îngăduie să afirm că Duhul s-a odihnit în Domnul și Mîntuitorul meu într-un mod minunat și cu totul diferit decît în alte personalități. Ioan Botezătorul zice, doar, despre El: «Cel Care m-a trimis să botez cu apă, Acela mi-a zis: «Peste Care vei vedea Duhul coborîndu-Se și rămînînd peste El, Acesta este El» [59]. Dacă s-ar fi zis: «Tu vei vedea Duhul coborînd», fără să fi adăugat: «și va rămîne peste El», atunci Hristos nu ar fi avut nimic mai deosebit decît ceilalți. Dar el a adăugat: «Și va rămîne peste El», pentru ca să fie acesta un semn (distinctiv) al Mîntuitorului, pe care nu-l putea avea altul. Despre nimeni nu este scris că «Duhul Sfînt va rămîne peste El».

Dar să nu creadă cineva că eu depreciez pe prooroci. Ei singuri știu că eu nu-i nesocotesc, dînd doar preferință, față de aceștia, Domnului meu Iisus Hristos. Fiecare să-și aducă aminte de cuvintele Sale și nu va găsi nici un alt personaj căruia să i se fi spus: «El n-a săvîrșit nici un păcat, nici s-a aflat vicleșug în gura Lui» [60]. Pentru că El este singurul fără de păcat, singurul care n-a săvîrșit păcat, căci Duhul a rămas în El și rămîne în El. Și pentru că numai despre El se vorbește în acest unic cuvînt surprinzător care s-a spus mai sus, că: «El n-a săvîrșit păcat», este limpede că toți ceilalți au fost sub păcat. Dacă toți sînt (sub păcat), atunci desigur și proorocii. Și cum am putea spune că în timpul păcatului a rămas Duhul Sfînt în ei?

Sau, dacă ție ți se pare neverosimil că proorocii ar fi putut păcătui după ce au primit Duhul Sfînt, să ne întoarcem la Moise pe care-l avem în mînă și care este cel mai mare și cel mai uimitor dintre profeți. Despre el scrie el însuși și dă mărturie că a păcătuit, zicînd: «Ascultați-mă, necredincioșilor. Au doară din stînca aceasta vă vom scoate apă»? [61] Prin aceste cuvinte el nu sfințește pe Domnul la «apa tăgadei sau apa Meriba» [62]. Deci el n-avea, altfel spus, încredere în puterea lui Dumnezeu, căci în loc să zică: «Dumnezeu poate să scoată apă din aceste pietre», el spune cu îndoială: «Vom putea noi să facem să izvorască apă din această stîncă?». Pentru că Dumnezeu îi socotește păcat aceste vorbe, este sigur că ele nu vin de la Duhul Sfînt, ci de la duhul păcatului. Or, dacă Scriptura arată că un prooroc așa mare ca Moise uneori are Duhul,

59. *In.* 1, 33.
60. *I Pt.* 2, 22.
61. *Num.* 20, 10.
62. «Apa contestației», *Num.* 20, 31. A se vedea *Omilia* 12, 3.

alteori nu-L are în momentul păcatului, atunci e firesc să cugetăm la fel și despre ceilalți profeți. Ce voi zice despre David, care le fel consideră că Duhul Sfînt poate fi luat, de aceea se roagă să nu fie așa, și zice : «Nu mă lepăda de la fața Ta și Duhul Tău cel Sfînt nu-L lua de la mine» [63]. Iar în stihul următor el cere darul care i-a fost luat din pricina păcatelor zicînd : «Dă-mi mie bucuria mîntuirii Tale, și cu duh stăpînitor mă întărește» [64]. De ce să nu amintim și pe Solomon ? Nimeni n-ar putea spune că el a făcut judecățile sale și a zidit un templu al Domnului, fără asistența Duhului Sfînt [65], dar totodată trebuie spus că nu întru Duhul Sfînt s-au ridicat temple demonilor și s-au deschis brațele femeilor necredincioase [66].

Și profetul care în cartea a III-a a Regilor a fost trimis de Domnul la Betel, spune că a rostit cuvintele Domnului cu ajutorul Duhului lui Dumnezeu [67]. Însă nu trebuie să se creadă că prin Duhul Sfînt s-a îndepărtat de porunca Domnului, de a nu mînca pîine la Betel. Din pricina acestui păcat el a fost sfîrtecat de un leu [68]. Ar fi însă prea mult să-i trecem pe toți pe dinaintea ochilor. Eu însă cred, fără a afirma cu certitudine, că acțiunile comune ale oamenilor sînt lucruri care pentru a fi lipsite de păcat, par totuși nedemne de prezența Duhului Sfînt. De pildă, căsătoriile legitime sînt lipsite de păcat și totuși în momentul cînd se îndeplinesc actele conjugale, prezența Duhului Sfînt nu este dată, chiar dacă se pare că este proorocie care îndeplinește o lucrare a generării. Sînt lucrări pentru îndeplinirea cărora este suficientă puterea omenească și nu e necesar, nici convenabil, ca Duhul Sfînt să fie de față.

Dar, cazul de care ne ocupăm noi este o excepție. Vreau să arăt că numai în Domnul și Mîntuitorul meu Iisus Hristos sălășluiește totdeauna Duhul Sfînt, că peste toți sfinții și deci și peste cei șaptezeci de bătrîni, de la care am pornit, Duhul Sfînt nu face altceva decît se odihnește și lucrează într-un moment dat ceea ce se cuvine unor instrumente ale lucrărilor Sale, care erau folositoare acelora pe care i-a slujit.

63. *Ps.* 50, 12.
64. *Ps.* 50, 13.
65. *I Reg.* 3, 16.
66. *I Reg.* 6, 4.
67. *I Reg.* 11, 1.
68. *I Reg.* 23, 11. Și în alte locuri se exprimă Origen în mod similar : «inverecunda coniugii negotio» (in. Gem. V, 4) ; *Num. Hom.* 23, 3.

IV

În pericopa următoare se arată că Moise s-a căsătorit cu o etiopiancă şi că Mariam [69] şi Aaron au vorbit împotriva lui Moise pentru că a luat de soţie o etiopiancă. Ea a zis : «Oare numai cu Moise a vorbit Dumnezeu ? N-a grăit El, oare, şi cu noi ?». Scriptura zice că Domnul a auzit acestea şi le-a poruncit «să iasă înaintea Cortului Mărturiei» şi s-a rostit asupra lor o judecată, Mariam a devenit «leproasă», pînă la un timp oarecare şi aşa s-a depărtat de tabără [70].

Pentru a explica, pe scurt, aceasta, zicem că Mariam preînchipuie poporul primordial. Moise, adică Legea lui Dumnezeu, a luat de soţie o etiopiancă rătăcită printre neamuri. Moise, adică Legea duhovnicească, o ia de soţie, iar Mariam care imaginează sinagoga de azi [71] se întristează şi-l ceartă împreună cu Aaron, altfel spus preoţii şi fariseii. Unii sînt şi azi fără de respectul faţă de Moise, considerînd că este ruşinos să se mai recomande «tăierea împrejur a trupului», ţinerea «Sîmbetei», «Lunile noi» şi «jertfele sîngeroase» [72], prescriind în schimb «tăierea împrejur a inimii» [73], încetarea păcatului prin azimile curăţiei şi ale adevărului [74], «jertfe de laudă» [75], şi nu înjunghierea vitei, ci a patimilor. Dumnezeu îi judecă deci, dar tot El încuviinţează căsătoria moabitencei şi îi îngăduie lui Moise să trăiască împreună cu ea, rînduind ca Mariam să iasă afară «din tabără» şi din Cortul Mărturiei şi Aaron să fie şi el alungat deodată cu ea [76]. Scriptura spune că Mariam «devine leproasă» [77].

Priveşte la acest popor păcătos şi vezi ce lepră a păcatului s-a lăsat peste el, ce zgomot îi întunecă înţelepciunea, ce slujbă urîtă şi ce înfăţişare respingătoare are ! Dar această lepră nu rămîne pentru totdeauna, ci cînd se apropie săptămîna lumii, cu sfîrşitul ei, ea va fi rechemată în tabără. La sfîrşitul lumii cînd «va intra tot numărul păgînilor», atunci «tot Israelul va fi mîntuit», şi atunci lepra se va îndepărta de pe faţa Mariei, ea va redobîndi faima credinţei, şi frumu-

---

69. În originalul ebraic citim Miriam, alias Maria.
70. *Num.* 12, 1.
71. Încă Filon *(De vita* Moys 1, 162), apoi Clement Alex. *(Strom.* I, 26), spuneau Μωησῆς δεὐόμος ἔμψυχος ἦν adică vedeau în Moise chip al Legii, în Aaron pe al preoţiei iudaice şi în Mariam pe al Sinagogii (Procopie, *Comm. in. Num.*, Migne, *P.G.*, 87, 826). Desigur, era vorba de o lege duhovnicească (Origen, *Omilia* 4, 6 la Ieşire).
72. *Ef.* 2, 11.
73. *Rom.* 2, 29.
74. *I Cor.* 5, 8.
75. *Ps.* 50, 14.
76. *Num.* 12, 14
77. *Rom.* 11, 25.

setea cunoaşterii lui Hristos, atunci faţa ei îşi va recăpăta strălucirea cînd cele două turme vor fi una şi va fi «o turmă şi un păstor» [78]. Atunci, cu adevărat se va putea spune: «o, adîncul bogăţiei, al înţelepciunii şi al ştiinţei de Dumnezeu, care i-a închis pe toţi în neascultare, pentru ca pe toţi să-i miluiască» [79], prin Iisus Hristos, Domnul nostru, a cărui este slava în vecii vecilor. Amin.

OMILIA X

«Păcatele» sfinţilor [80]

Despre cuvintele Scripturii:

«Zis-a Domnul către Aaron,
tu şi fiii tăi şi casa tatălui tău cu tine,
veţi purta păcatele sfinţilor» [81]

I

Cei mari poartă, de obicei, greşelile şi păcatele celor mai mici. Astfel, zice Apostolul: «datori sîntem cei tari să purtăm slăbiciunile celor neputincioşi» [82]. Dacă un israelit, adică un laic, săvîrşeşte un păcat, el nu poate să-şi şteargă singur păcatul, ci recurge la un levit, are nevoie de un preot, caută chiar mai stăruitor şi mai mult decît acesta, el are trebuinţă de un arhiereu pentru iertarea păcatelor sale [83]. Însă dacă un preot, sau un arhiereu săvîrşeşte un păcat, el se poate curăţi singur, dacă nu păcătuieşte împotriva lui Dumnezeu. Despre acest fel de păcate, nu vedem că s-ar afla uşor, în litera Legii, un mijloc de a le şterge [84]. Despre problema aceasta am amintit ceva, în textul pe care l-am citit: «Zis-a Domnul către Aaron: «Tu şi fiii tăi şi casa tatălui tău cu tine veţi purta păcatul pentru nepăsarea de preoţia voastră» [85]. Acest aliniat se poate explica în felul următor: E vorba

78. *In.* 10, 16.
79. *Rom.* 11, 32—33.
80. *Omilia a 10-a la Numeri*, Migne, *P.G.*, tom. 12 b., col. 590—593. Încă Sf. Ciprian *(De lapsis*, 28 şi urm.) şi apoi Origen (in *Ps.* 37—38 *(hom.* 2, 6; *Levit. hom.* 3, 4; in *Ierem. hom.* V, 10; XI, 3 etc.), cunosc locul şi răspunderea celor trei grade ierarhice (episcop, presbiter şi diacon,) dar şi rolul «de îndreptare» şi «de lecuire» spirituală pe care-l joacă ierahia în viaţa Bisericii. Cu toate că Origen vede în dosul ei şi o «ierarhie spirituală», totuşi importanţa spovedaniei este unul din stîlpii, pe care se sprijină doctrina lui despre viaţa duhovnicească a creştinătăţii. A se vedea între altele J. Daniélou, *Origène*, Paris, 1948, p. 80 ş.u.
81. *Num.* 18, 1.
82. *Rom.* 15, 1.
83. *Num.* 18, 32.
84. E vorba despre păcatele grele, de moarte.
85. *Num.* 18, 1.

despre prinoasele înfățișate, de către arhiereu, pentru iertarea păcatelor tuturor, pentru purificarea persoanei care le-a adus cu acest scop, căci se zice: «Tu și fiii tăi veți purta păcatele Sfinților». Mi se pare că nu în zadar este vorba despre păcatele Sfinților. În multe locuri din Scriptură se repetă această expresie. Trebuie cercetat cum pot fi numiți oamenii sfinți și cum poate fi vorba despre păcatele lor. Nu este just, prin urmare, cum cred unii, că din momentul cînd devine cineva sfînt nu mai poate păcătui și că trebuie considerat scutit de păcat. Dacă sfîntul n-ar mai păcătui nu s-ar mai fi scris: «voi veți purta păcatele sfinților». Dacă sfîntul ar fi scutit de păcat, n-ar fi zis Domnul prin gura profetului Iezechiel către îngerii Săi, că-i va trimite să pedepsească pe păcătoși: «Și veți începe cu sfinții Mei» [86].

Dacă sfinții sînt scutiți de păcat, cum se face că ei cad mai întîi sub pedeapsa păcatelor? Că sfinții ar fi scutiți de păcat n-o spune Scriptura nicăieri: «Dreptul se acuză pe el însuși» [87]. Dacă sfinții ar fi fost fără de păcat Apostolul Pavel n-ar zice scriind romanilor: «Nu strica, pentru mîncare, lucrul lui Dumnezeu» [88]. În fruntea acestei Epistole el scrie: «Tututror celor care sînteți în Roma, iubiți ai lui Dumnezeu, sfinți...» [89]. Același Apostol scrie și în Epistola către Corinteni: «Pavel, apostol al lui Iisus Hristos, — și apoi — Bisericii lui Dumnezeu, celei care este în Corint, celor sfințiți în Iisus Hristos, celor numiți sfinți» [90]. Iată că el îi numește sfințiți și sfinți. Ascultă ce păcate le atribuie el, cînd spune ceva mai jos: «Fiindcă sînteți tot trupești, nu este oare între voi pizmă și ceartă și umblați și voi ca toți cei de rînd?» [91]. Și apoi: «Unii crezînd că n-am să mai vin la voi s-au semețit» [92], iar puțin după aceea: «Îndeobște se aude că la voi e des-

86. *Iez.* 9, 6. Cînd recitim cuvintele «păcatele sfinților» ne vin în minte tot atîtea cazuri dureroase ale «smintirii» și căderii multora dintre creștini în timpul cît a trăit Origen și care a reacționat aproape ca un călugăr de azi împotriva identificării noțiunilor «sfînt» și «creștin». De aici și exigența lui morală. A se vedea și *Comm. la Rom.* 5, 10: «în orice stare ai fi și oricît de înaintat ți-ar fi sufletul pe scara virtuților, căderea tot poate veni». Parcă ar schița scara Scărarului!

87. *Pilde* 18, 17.

88. *Rom.* 14, 20.

89. *Rom.* 1, 7.

90. *I Cor.* 1, 1—3.

91. *I Cor.* 3, 3. În *Omilia XI*, 1 la *Levitic*, Origen spune: «numai acela poate fi pe bună dreptate numit sfînt care și-a închinat cu totul viața lui Dumnezeu, depărtîndu-se de orice plăceri trecătoare și de orice contact cu cei ce trăiesc numai pentru poftele lor trupești». Întreagă expunerea lui Origen din acest prim capitol al acestei omilii este un model de interpretare literală, căreia el știa să-i dea aproape totdeauna locul cuvenit mai ales cînd făcea pregătirea aperceptivă pentru tema pe care o expunea.

92. *1 Cor.* 4, 18.

frînare cum nici între păgîni nu s-a văzut» [93]. Şi după aceea : «Iar voi vă ţineţi mîndri, în loc — ca mai curînd — să vă jeliţi» [94].

Aici, el nu scuteşte pe nimeni. Pe unii îi învinuieşte de desfrînare, pe alţii de mîndrie, le reproşează că se judecă unii cu alţii : «Negreşit şi aceasta este o cădere pentru voi că aveţi judecăţi unii cu alţii» [95]. El îi mai învinuieşte că aceia pe care i-a numit sfinţi, mănîncă din carnea jertfită idolilor [96] şi rosteşte această sentinţă împotriva lor : «Şi aşa, păcătuind împotriva fraţilor şi lovind în cugetul lor neputincios, păcătuiţi împotriva lui Hristos» [97]. Însă, ei nu se mulţumesc numai să mănînce din carnea jertfelor, ci ajung şi să bea din paharul demonilor : «nu puteţi să beţi paharul Domnului şi paharul demonilor, nu puteţi să vă împărtăşiţi din masa Domnului şi din masa demonilor» [98]. Şi apoi le mai spune : «Şezînd la masă fiecare se grăbeşte să-şi ia mîncarea sa, aşa încît pe cînd unuia îi e foame, altul se îmbată» [99]. Pentru acestea el zice : «De aceea, mulţi dintre voi sînt neputincioşi şi bolnavi şi în bună parte au murit. Dacă ne-am judeca noi pe noi înşine, nu am mai fi judecaţi» [100]. Dar acestea nu sînt delicte morale, ci ale credinţei, împotriva cărora se plînge. El zice : «Cum zic unii dintre voi că nu este învierea morţilor ?» [101]. Şi apoi : «Iar dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este credinţa voastră. Sînteţi şi acum în păcatele voastre» [102].

Însă, ar fi prea mult, şi nu este momentul să dovedim prin strîngerea de mărturii, că aceia care sînt declaraţi sfinţi nu trebuie să fie consideraţi, în baza acestui fapt, ca scutiţi de păcat. Aşa cred numai cei care citesc Sfînta Scriptură în mod distractiv şi superficial. Noi învăţăm, din ea, că sînt multe deosebirile între sfinţi, precum am spus şi în altă parte. Acum vom spune numai că aici se cercetează explicarea locului. Sfinţi se numesc (şi aceştia sînt şi păcătoşi) aceia care sînt închinaţi lui Dumnezeu şi au îndepărtat viaţa lor de preocupările de rînd, pentru a sluji Domnului. Un astfel de om este numit sfînt pentru că el a încheiat cu toate celelalte îndeletniciri vulgare şi s-a făgăduit slujirii Domnului. Se poate întîmpla însă că chiar în slujirea Domnului, el nu se conduce întocmai cum se cuvine şi de aceea să săvîrşească

93. *1 Cor.* 5, 1.
94. *1 Cor.* 5, 2.
95. *1 Cor.* 6, 7.
96. *1 Cor.* 10, 18.
97. *1 Cor.* 8, 12.
98. *1 Cor.* 10, 21.
99. *1 Cor.* 11, 21.
100. *1 Cor.* 11, 30—31.
101. *1 Cor.* 15, 12.
102. *1 Cor.* 15, 17.

greşeli şi păcate. Dacă cineva se separă şi se sustrage de la toate activităţile pentru a cultiva de exemplu medicina sau filozofia, el nu devine dintr-o dată atît de desăvîrşit, încît să nu mai facă greşeli. Dar chiar şi dacă săvîrşeşte greşeli, el tot poate ca într-o bună zi, prin muncă stăruitoare, să ajungă la desăvîrşire şi chiar de la intrarea lui în şcoală este socotit între medici sau filosofi. Asemenea şi despre sfinţi, îndată ce careva este angajat în studiul celor sfinte, se cuvine să fie numit sfînt, pe măsura scopului pe care şi-l propune. Dacă, însă, el va săvîrşi greşeli încît păcătuirea îi devine obişnuită, el va fi declarat, după cum am spus, păcătos. Iar dacă nu-ţi propui, ca scop, sfinţenia şi dacă nu te dedici studiilor celor sfinte, nu vei şti să găseşti îndreptare pentru păcatul tău. Cei care nu sînt sfinţi mor în păcatele lor, cei care sînt sfinţi se pocăiesc pentru păcate, îşi simt rănile, înţeleg căderea lor, merg în căutarea unui preot, cerîndu-i tămăduire, aleargă la arhiereu ca să se curăţească. Iată de ce Legea exprimă limpede şi semnificativ această idee că arhiereul şi leviţii «nu poartă păcatele» oricui, ci numai «ale sfinţilor». Căci sfînt este într-adevăr acela care încredinţează păcatul său purtării de grijă a arhiereului» [103].

II

Să revenim însă la păstorul nostru, la Marele Arhiereu, care a străbătut cerurile [104], Iisus, Domnul nostru şi să vedem cum ia asupra Lui împreună cu fiii Săi, Apostolii şi martirii, păcatele sfinţilor. Că Domnul nostru Iisus Hristos a venit «să ridice păcatul lumii» [105] şi să şteargă prin moartea Sa, păcatele noastre, nimeni, care crede în Hristos, nu tăgăduieşte. Însă cum ridică El păcatele sfinţilor împreună cu fiii Săi, Apostolii şi martirii? Dacă ne stă în putere, vom încerca, cu ajutorul Sfintei Scripturi, să explicăm acest lucru. Ascultă mai întîi pe Pavel zicînd: «Eu foarte bucuros voi cheltui şi mă voi jertfi pentru sufletele voastre» [106], iar în alt loc: «Eu de acum sînt gata pentru jertfă şi timpul despărţirii mele a sosit» [107]. Sînt gata pentru jertfă, zice Apos-

103. *Num.* 18, 1. «Ai auzit, aşadar, că chiar dacă ai fost un păcătos, din clipa în care te-ai întors... poţi ajunge să fii numit sfînt?», zice Origen în *Omilia* 9, 8 la Levitic.

104. *Evr.* 4, 14.

105. *In.* 1, 29. «Într-adevăr, providenţială rînduială a fost aşezată atunci cînd prin mijlocirea Domnului şi a apostolilor ne sînt iertate păcatele noastre ale fiecăruia», spunea Clement Alexandrinul, *Strom.*, IV, 12, 87, 2. Iar despre rolul martirilor în obţinerea păcatelor Origen se exprimă adeseori, *Comm. in Io* VI, 54; *Num. hom.* 24, 1. A se vedea K. Rahner, sc. rel., 1950, 50.

106. 2 *Cor.* 12, 15.

107. 2 *Tim.* 4, 6.

tolul. Cînd cineva aduce o jertfă, o face cu oarecare scop: să se şteargă păcatele lui. Despre martiri însă, Apostolul Ioan scrie în Apocalipsă că ei au fost junghiaţi pentru numele Domnului Iisus, lîngă altar [108]. Or, cel care stă lîngă altar îndeplineşte slujbe preoţeşti şi acestea constau tocmai în a se ruga pentru păcatele credincioşilor [109]. Tare mă tem că de cînd nu mai sînt martiri şi s-au suprimat jertfele sfinţilor, aduse ca victime pentru păcatele noastre, noi nu mai obţinem iertarea păcatelor. Eu mă tem, prin urmare, ca nu cumva păcatele noastre să rămînă în noi şi să ne pască aceeaşi nenorocire care, după evrei, a căzut asupra noastră. Căci evreii neavînd nici altar, nici templu, nici jertfă, şi prin urmare nici victime pentru a le aduce, pentru păcate, acestea, zic ei, rămîn în noi şi nu ne mai vine nici o iertare. Poate şi ca o acuzaţie adusă nouă, creştinilor, trebuie să zicem că dacă martirii nu se mai aduc victime pentru noi, rămîn în sarcina noastră păcatele noastre. Nu mai sîntem vrednici să fim persecutaţi pentru Hristos, nici să murim pentru numele Fiului lui Dumnezeu. De aceea şi diavolul, ştiind că păcatele sînt iertate de către martiri, nu vrea să ridice împotriva noastră persecuţii publice din partea păgînilor, căci el ştie că dacă noi am fi înfăţişaţi înaintea regilor şi a conducătorilor pentru numele lui Hristos [110], pentru a da mărturie împotriva iudeilor şi «a păgînilor», ne-am provoca bucurie şi veselie «pentru că plata noastră ar fi mare în ceruri» [111]. Vrăjmaşul nu face aceasta, fie pentru că el invidiază mărirea noastră, fie pentru că Cel care pe toate le prevede şi toate le cunoaşte, ştie dinainte că noi nu sîntem în stare să suportăm martiriul. Cunoaşte doar Domnul pe cei ce «sînt ai Săi» [112] şi pe cei de la care are ce aştepta. El are comorile lui: «Căci Domnul nu se uită la faţă, ci la inimă» [113]. Totuşi nu mă îndoiesc că în această vreme, aceia pe care Domnul sigur îi cunoaşte şi care stau înaintea Lui sînt deja martiri, prin mărturia conştiinţei lor, fiind gata, dacă li se cere, să-şi verse sîngele lor pentru numele Domnului Iisus Hristos. Şi nu mă îndoiesc că sînt şi azi unii care-şi «iau crucea şi-L urmează» [114].

108. *Apoc.* 6, 9.
109. *Lev.* 4, 20.
110. *Lc.* 21, 12. «Nu mai sîntem în stare să aducem o mărturie deplină». In *Ier. hom.* 4, 3; *Num. hom.* 9, 3; *Lev. hom.* 2, 4 etc. Despre o discuţie între G. Bardy şi A. Méhat pe tema «bucuriei diavolului în legătură cu pacea în care trăiesc creştinii» a se vedea notele din «*Homélies sur les Nombres*», p. 195—196.
111. *Mt.* 5, 2.
112. *2 Tim.* 2, 10.
113. *1 Reg.* 16, 7.
114. *Mt.* 16, 24.

Mi s-a părut folositoare această paranteză pentru ca să înțelegem cum se face de către Marele preot și de fiii arhiereului iertarea păcatelor.

III

După acestea urmează cuvintele: «Tu și fiii tăi veți purta păcatele pentru nepăsarea de preoția voastră. Apropie pe frații tăi, seminția lui Levi, neamul tatălui tău ca să fie pe lîngă tine și să-ți slujească, iar tu și fiii tăi împreună cu tine veți fi la Cortul mărturiei» [115]. A îndeplini cu grijă cele rînduite este o datorie a acelora care au cinstea de a aparține cinului preoțesc. Aceștia trebuie să știe care sînt indicațiile date de Lege pentru a le împlini «Tu și fiii tăi împreună cu tine să aveți grijă de slujirea în locașul sfînt și de jertfelnic» [116]. Acestea sînt porunci sigure și clare: Noi avem datoria de a păzi rînduiala Cortului, a altarului și a preoției. Dar cine este acela care constată și îndeplinește îndatoririle preoțești? Și cine este, dimpotrivă, acela care deține demnitatea și onoarea preoției fără a îndeplini slujirile și chemarea preoțească? Aceasta poate s-o știe Cel care «cearcă inima și rărunchii» [117].

Îndatorirea nu constă numai în a observa prevederile exterioare, ci și în a se îndeletnici și cu «cele ce se află înlăuntru, după perdea» [118], și ceea ce însemnează că preoții nu se îndeletnicesc numai cu îndeplinirea poruncilor Legii sfinte, ci trebuie să cerceteze cu toată grija tainele lor ascunse sub văl. Și dacă, pe de altă parte, s-ar aplica la credincios ceea ce se spune despre Cortul mărturiei, vom afla că Pavel dă numele de cort trupului omenesc, cînd zice: «Noi, cei ce sîntem în cortul acesta, suspinăm îngreuiați, de vreme ce dorim nu să scoatem haina noastră, ci să ne îmbrăcăm cu cealaltă» [119]. Dacă referim la om ceea ce spune despre cort, vom spune că partea acoperită cu văl, unde sînt cuprinse obiectele inaccesibile, este funcțiunea centrală a inimii, care, singură, poate pătrunde tainele adevărului și poate înțelege cele ascunse ale lui Dumnezeu. În ce privește cele două altare, cel dinlăuntru și cel din afară, trebuie să spunem că în general altarul este imaginea rugăciunii și cred că la aceasta s-a referit Apostolul cînd a

115. *Num.* 18, 1—3.
116. *Num.* 18, 1—5. Sigur aici sînt vizați episcopii Bisericii. Așa reiese și din *Lev. hom.* 6, 6.
117. *Ps.* 7, 9.
118. *Num.* 18, 7.
119. *2 Cor.* 5, 4.

spus : «Mă voi ruga cu duhul, dar mă voi ruga şi cu mintea» [120]. Însă, cînd mă rog din inimă eu mă apropii de cortul cel dinlăuntru. Este ceea ce pare să spună Domnul în Evanghelie: «Tu, însă, cînd te rogi, intră în cămara ta şi închizînd uşa roagă-te întru ascuns» [121]. Cel care se roagă în felul spus de mine, se apropie de altarul tămîierii care este în cele dinlăuntru. Însă, cînd îţi îndrepţi rugăciunea ta către Dumnezeu cu glas tare şi cu vorbe zgomotoase, ca şi cînd ai vrea să instruieşti pe ascultători, atunci ruga se face «cu suflare» şi se oferă Domnului într-o măsură oarecare o jertfă pe altar care este pregătită în afară, pentru arderile de tot ale poporului credincios [122]. Trebuie, deci ca grija preoţilor şi supravegherea lor să descopere ceea ce este înlăuntru, după catapeteasmă, pentru a nu mai găsi nimic murdar, nimic necurat, adică el trebuie să se ocupe de omul lăuntric şi de părţile ascunse ale inimii, pentru ca ea să rămînă fără pată [123].

Prin «heruvimi» şi «propiţiator» [124] se înţelege ştiinţa Trinităţii, căci heruvim se interpretează : «mulţime», adică desăvîrşirea cunoaşterii. Şi ce altă desăvîrşire a ştiinţei este decît a cunoaşte pe Tatăl, pe Fiul şi pe Duhul Sfînt ?

Preoţii sînt datori să vegheze şi să păstreze fără pată şi lezare de vreun fel «Năstrapa» care conţine hrana cerească [125], mana care este comoara Cuvîntului divin. «Chivotul» de aur unde sînt tablele legămîntului [126], după părerea mea nu este altceva decît înţelegerea noastră, unde noi trebuie să înscriem Legea lui Dumnezeu. Această înţelepciune trebuie să fie de aur, adică curată şi preţioasă, pentru că Legea lui Dumnezeu o avem totdeauna gravată şi precum zice Apostolul «scrisă nu cu cerneală, ci cu Duhul Dumnezeului celui viu, nu pe table de piatră, ci pe tablele de carne ale inimii» [127]. Aceasta e ceea ce spune, el [128], despre unii care «arată fapta Legii scrisă în inimile lor». Dar cine a scris-o în inimi, dacă nu «Dumnezeu cu degetul Lui ?» [129]. El a scris

120. *1 Cor.* 14, 15. «Altare est enim, super quod orationes nostras offerimus Deo», zice Origen în *Levit hom.* 9, 1 (Baehrens, p. 418, 23). În legătura cu «rugăciunea în duh», Origen vizează nuanţe de o fineţe rar întîlnită, dar care adeseori trebuie înţeles tocmai pe dos (Vezi Omil. XI, 9; Méhat), *op. cit.*, p. 198.

121. *Mt.* 6, 6.

122. *Ieş.* 20, 24. Împotriva rugăciunii de acest fel vorbeşte frumos Origen în tratatul *Despre rugăciune*, cap. 20, 2.

123. «ibi immaculata permaneant».

124. ceea ce îmbunează divinitatea. Filon (Vita Moys, II, 98) vorbeşte de această interpretare a rolului heruvimilor.

125. *Evr.* 9, 4.

126. *Ieş.* 25, 20.

127. *2 Cor.* 3, 3.

128. *Rom.* 2, 15.

129. *Ieş.* 31, 18.

în toate mințile legea firească pe care a dat-o neamului omenesc: căci prin ea începem, prin ea aflăm pătrunderea în sîmburele adevărului, sîmbure, care bine îngrijit, produce roade ale vieții în Iisus Hristos [130], Domnul nostru, căruia I se cuvine slava și împărăția în vecii vecilor. Amin.

OMILIA XI

Pîrga : cele dintîi roade [131]

I

Legea rînduiește ca din toate produsele și din toate animalele să se aducă preotului pîrgă [132]. Cine are un ogor, o vie, o livadă cu măslini sau o grădină, cine lucrează un ogor oarecare, cine are ca proprietate o crescătorie de vite, aduce din ele pîrgă lui Dumnezeu, ca dar preoților, căci Legea spune că orice se dă preoților se dă lui Dumnezeu. Din Lege mai învățăm că nu este mulțumire deplină dacă nu se dă lui Dumnezeu, adică preoților, din rodul pămîntului, din vite și din animale mici domestice.

După părerea mea această lege, ca și multe altele, trebuie împlinită, chiar după literă. Sînt unele legi pe care și învățătorii Noului Testament sînt datori să le împlinească. Și dacă voiești să vorbim mai întîi despre prescripțiile Legii, să știi că ele chiar prin Evanghelii își primesc caracter de îndatorire. Acest punct se lămurește dacă cercetăm ce înțeles duhovnicesc poate avea pîrga. Unii spun: că numai unele părți din Lege se aplică, de ce nu întreaga Lege? Dacă privim cuprinsul Legii în sens duhovnicesc, zic alții, atunci nimic nu mai trebuie interpretat după literă, ci totul după duh. Noi însă, întemeindu-ne pe Sfînta Scriptură, temperăm excesul celor două atitudini extreme și ne străduim să fixăm unele norme care trebuiesc urmate în ce privește acest aliniat din Lege.

Psalmul al optsprezecelea scrie: «Legea Domnului e fără prihană, ea întoarce Domnului sufletele mărturie credincioasă, înțelepțește prunci; Judecățile Domnului sînt drepte, ele veselesc inima; porunca

130. *Gal.* 1, 15.

131. *Omilia* a XI-a la Numeri, Migne, *P.G.*, tom. 12 b., col. 640—655. Se pare că în această omilie Rufin a făcut uz mai mult decît de obicei de intervenția sa de a prelucra decît de a traduce pe Origen. Méhat, p. 201.

132. *Num.* 18, 8. «Îndeplinirea literală a Legii», după cum spune Origen, alternează cu cea spirituală, după cum spune în *Omilia* III, 6: «quae lex etiam secundum litteram aedificare debet audientes, valde enim utile et necessaria est observatio. Baehrens, p. 75. A se vedea H. de Lubac, *Histoire et Esprit*, Paris, 1950.

Domnului e strălucitoare, luminează ochii. Frica de Domnul este curată, ea rămîne în veacul veacului. Judecăţile Domnului sînt adevărate, toate îndreptăţite. Dorite-s mai mult decît aurul şi decît piatra cea de mare preţ, şi mai dulci decît mierea şi fagurele» [133].

Dacă lucrurile acestea n-ar fi deosebite unele de altele, Sfînta Scriptură nu s-ar fi ocupat de valoarea lor în parte, nici n-ar fi acordat o preţuire aparte Legii Domnului, poruncilor Sale, dreptăţilor Sale, judecăţilor Sale. După cum vom arăta, preceptele, mărturiile, dreptatea şi judecata sînt deosebite între ele. Deosebirea de termeni este marcată în Lege, după cum se constată şi din acest aliniat: «Iată Legea, rînduielile, îndreptările [134], iată «poruncile şi aşezămintele, pe care Domnul le-a dat prin Moise» [135].

Prin aceasta s-a făcut dovada, chiar cu Legea, că există o deosebire între una şi alta, ceea ce ne îndeamnă să dăm o şi mai mare atenţie cerinţelor din Lege, pentru că acolo unde, de exemplu, se zice: «iată porunca», acolo cuvîntul «poruncă» nu se acoperă cu înţelesul cuvîntului «Lege» iar cînd se scrie: «iată îndreptările», nu trebuie considerate ca «Lege» sau «ca poruncă». De asemenea, cînd se citesc cuvintele «mărturie» sau «judecată», aceşti termeni nu trebuie confundaţi unul cu altul, ci fiecare îşi are înţelesul lui propriu. Şi dacă este scris: că «Legea conţine umbra bunurilor viitoare» [136], nu trebuie să înţelegem că «porunca», «dreptatea» sau «judecata», ar fi doar umbră a bunurilor viitoare. Căci, pentru a lua un exemplu, dintre multe altele, nu este scris: «Iată porunca Paştelui», ci: «Iată legea Paştelui» [137], şi fiindcă «Legea este o umbră a bunurilor viitoare», legea Paştelui e şi ea fără îndoială o lege.

Cînd ajung, doar la locul unde vorbeşte despre Paşti, trebuie să văd în mielul obişnuit «o umbră a bunurilor viitoare» şi să înţeleg că «Paştele nostru, Hristos, a fost jertfit» [138]. Termeni similari vei întîlni şi pentru azime şi alte observări privind zilele de sărbătoare [139]. Toate acestea se cuprind sub titlul de «Lege», în cadrul îndatoririlor Legii şi fiindcă Legea indică umbra bunurilor viitoare, eu trebuie să cercetez ce anume sînt azimile bunătăţilor viitoare, şi aflu că Apostolul îmi

133. *Ps.* 18, 8—11.
134. *Deut.* 4, 44.
135. *Num.* 36, 13. Origen în Ps. 118, 1; şi în *Omilia* X, 1 la Ieşire, în *Sel. in Exod*, 21, 1—2, etc.
136. *Evr.* 10, 1.
137. *Ieş.* 12, 5.
138. *1 Cor.* 5, 7.
139. *Ieş.* 12, 8.

spune: «Să prăznuim sărbătoarea nu cu aluatul vechi, nici cu aluatul răutății și al vicleșugului, ci cu azimile curăției și ale adevărului» [140].

Dar și despre tăierea împrejur este scris: «Iată legea tăierii împrejur». Întrucît însă tăierea împrejur este încadrată și ea la rubrica «lege» și întrucît «Legea este o umbră», să cercetăm care «umbră a bunurilor viitoare» poate să cuprindă tăierea împrejur pentru ca Pavel să nu-mi spună, dacă voi rămîne în umbra tăierii împrejur: «De vă veți tăia împrejur, Hristos nu vă va folosi la nimic» [141]. Și iarăși: «Tăierea împrejur nu este cea din afară, în trup. Iudeu nu este acela care este iudeu în trup, ci acela care este iudeu întru ascuns», «tăierea împrejur este cea a inimii», «după Duh», nu «după literă» și «lauda nu vine de la oameni, ci de la Dumnezeu» [142].

Peste tot, ceea ce Apostolul considera nefolositor a se împlini după litera legii, îl găsim la Moise grupat sub titlul «Legii». Însă acolo unde Moise zice: «Să nu ucizi, să nu săvîrșești adulter, să nu furi ș.a.m.d., se va vedea că «el nu le dă sub titlul de lege» ci sub cel de «porunci» [143]. Această parte a Scripturii nu-i «stricată», ci mai degrabă «împlinită» [144] de către ucenicii Evangheliei, căci precum am zis: nu «porunca», ci «legea» e cea care nu-i decît umbra bunurilor viitoare». De aceea, aceste prescripții trebuie să le considerăm după literă. Tot așa în altă parte: «Urmează dreptatea» [145]. Oare, mai trebuie căutată aici o alegorie, cîtă vreme litera spune totul?

Precum am arătat, există prescripții ale Legii, care nu trebuie îndeplinite după literă, și altele pe care alegoria nu trebuie să le schimbe cu totul, ci să le urmeze așa cum le formulează Scriptura. Voi cerceta acum dacă ele pot subzista unui sens literal. Dacă nu, atunci trebuie să se caute acolo o alegorie. Să vedem dacă putem sprijini spusele noastre pe autoritatea Apostolului sau a Evangheliei.

In Lege este scris: «De aceea omul va lăsa pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia sa și vor fi amîndoi un trup» [146].

Acest loc conține un mister alegoric. Pavel îl descoperă cînd spune în Epistola sa, după ce a citat acest text: «Taina aceasta mare este,

140. *1 Cor.* 5, 8.

141. *Gal.* 5, 2. În felul în care se citează Origen, expresia «iată legea tăierii împrejur» nu există în Biblie. Poate să fie o parafrază a lui sau o citare liberă.

142. *Rom.* 2, 28—29.

143. *Rom.* 13, 9.

144. *Mt.* 5, 17.

145. *1 Tim.* 6, 11. Încă un exemplu că Origen dădea cuvenita importanță sensului literal sau istoric al Scripturii. A se vedea H. Rovența, *Interpretarea Scripturii după Origen*, R. Vîlcea, 1929, p. 53 ș.u.

146. *Fac.* 2, 24.

iar eu zic în Hristos şi în Biserică» [147]. Ceea ce trebuie observat, în legătură cu înţelesul literal, e că însuşi Domnul şi Mîntuitorul învaţă zicînd: «Scris este: Pentru aceea va lăsa omul pe tatăl său şi pe mama sa şi se va lipi de femeia sa şi vor fi amîndoi un singur trup. Ceea ce Dumnezeu a împreunat omul să nu despartă» [148]. Aceasta dovedeşte că aici avem o prescripţie care trebuie împlinită în înţelesul literal, căci se adaugă: «Ceea ce Dumnezeu a împreunat, omul să nu despartă». Şi în alt loc zice acelaşi Apostol: «Avraam a avut doi fii, unul din femeia roabă şi altul din femeia liberă» [149]. Cine se mai îndoieşte că acest text trebuie înţeles după literă? Este sigur că Isaac şi Ismael au fost copiii lui Avraam, cel dintîi născut din Sara, celălalt din Agara» [150]. Şi totuşi Apostolul adaugă şi zice: «Acestea au altă însemnare, adică sînt alegorii» [151]. Ele se referă la două Testamente, numind coborîtori din Sara, din soţia care naşte pentru libertate, pe copiii Noului Testament, iar pe coborîtorii din Agara, femeia care a născut în robie, numindu-i fii ai Ierusalimului pămîntesc.

Cred, dar, că am arătat, cu autoritatea Sfintei Scripturi, că între cele scrise în Lege, sînt unele pe care ucenicii Evangheliei trebuie să le îndepărteze, şi să vegheze ca ele să nu fie interpretate după literă, altele în schimb pe care trebuie să le împlinească întocmai, aşa cum sînt ele redactate; ele ascund adevărul după literă, dar este folositor şi necesar a le atribui şi un înţeles alegoric.

II

Ar fi un cărturar prudent şi cu mare învăţătură despre împărăţia lui Dumnezeu cel care «ştie să scoată din vistieria sa noi şi vechi» [152], dacă ar şti să înlăture din fiecare pasaj al Scripturii atît litera care omoară şi «să caute», «duhul care face viu» [153], cît şi să întărească învăţătura literei şi să stimuleze caracterul ei folositor şi obligator, să păzească înţelesul istoric care ajută la pătrunderea sensului tainic.

Consider că ceea ce trebuie făcut în legătură cu această lectură, pe care o avem azi la rînd, este drept şi folositor a da pîrgă slujitorilor

147. *Ef.* 5, 32.
148. *Mt.* 19, 5—6.
149. *Gal.* 4, 22. Aceeaşi idee o dezvoltă şi în *Omilia* VII, 2 la Cartea Facerii: Hoc est enim, quod mirabile est in Apostoli sensu, quod, de quibus non potest dubitari quin secundum carnem gesta sint, «haec» ille dicit «allegorica».
150. *Fac.* 21, 3; *Fac.* 21, 16—17.
151. *Gal.* 4, 24.
152. *Mt.* 13, 52.
153. *2 Cor.* 3, 6.

Evangheliei. În privința aceasta Domnul a rînduit ca «cei ce propovăduiesc Evanghelia să trăiască din Evanghelie» [154] și «cei ce slujesc la altar, de la altar să mănînce» [155]. Și dacă, dimpotrivă, judecăm lucrurile demn și cuviincios, atunci consider necinstit, nedemn și necuviincios ca unul care adoră pe Dumnezeu și este atașat Bisericii, care știe că preoții și diaconii se țin de altar și-și fac datoria față de Cuvîntul lui Dumnezeu și de slujirea Bisericii, să nu aducă preoților pîrgă din rodul pămîntului, cu care l-a învrednicit Dumnezeu, care «face să răsară soarele Lui și trimite ploaia Sa» [156]. Mi se pare că unul ca acesta uită de Dumnezeu, nu gîndește, nu crede că Dumnezeu este Cel care a dat roadele, pe care el le-a cules și care se ascunde ca și cînd Dumnezeu ar fi străin de el. Dacă crede că Dumnezeu este Cel care i le-a dat, el știe să răsplătească pe preoți și să cinstească pe Dumnezeu prin darurile sale.

Pentru ca să scoatem și mai mult în evidență că omul trebuie să împlinească acele prescripții după literă, vom aduce și alte dovezi. Domnul zice în Evanghelii: «Vai vouă cărturarilor și fariseilor fățarnici, care zeciuiți mărarul, adică dați vamă din izmă, din mărar și din chimin, și nu luați seama la părțile importante din Lege: judecata, mila și credința; fățarnicilor, pe acestea trebuie să le împliniți și pe acelea să nu le lăsați» [157]. Bagă deci bine de seamă: Cuvîntul lui Dumnezeu cere să se împlinească ce este important în Lege, fără a uita ceea ce poruncește litera ei. Poate vei zice: acestea sînt adresate fariseilor și nu ucenicilor. Ascultă-L ce zice către ucenicii Săi: «De nu va prisosi dreptatea voastră mai mult decît a fariseilor și a cărturarilor, nu veți intra în împărăția cerurilor» [158]. Față de ceea ce le-a cerut fariseilor să împlinească, cere de la ucenici și mai mult și mai deplin. El nu voiește ca ucenicii Săi să fie nepăsători, nici să aștepte mai mult de la farisei. Oare cum voiește El ca ucenicii Săi să împlinească ceea ce nu fac fariseii? Le-o arată acesta cînd spune: «S-a zis celor de demult: să nu ucizi» [159]. Fariseii îndeplinesc această îndrumare, dar ucenicilor Săi El le zice: «Eu însă vă spun: că oricine

154. *1 Cor.* 9, 14. Încă în Didahia celor 12 Apostoli, XIII, 7 se prevedea să se întrețină clerul de către credincioși, de aceea pe vremea lui Origen tradiția de a contribui prin donații benevole la întreținerea slujitorilor Bisericii era un fapt bine cunoscut. C. Cels VIII, 33, 34. A se vedea A. Harnack, *Mission und Ausbreitung des Christentums*, ed. II, p. 109 ș.u.

155. *1 Cor.* 9, 13.

156. *Mt.* 5, 45.

157. *Mt.* 23, 23.

158. *Mt.* 5, 20.

159. *Mt.* 5, 21.

se mînie pe fratele său, vrednic va fi de judecată» [160]. De asemenea este scris: «să nu săvîrşeşti adulter» [161]. Însă El doreşte ca dreptatea ucenicilor Săi să depăşească pe cea a fariseilor, încît nici «să nu se uite la o femeie poftindu-o» [162].

Pornind de la aceste cîteva idei, cei zeloşi în studiul Sfintei Scripturi vor putea afla uşor şi alte exemple ale acestor deosebiri. Căci «înţeleptul dacă aude un cuvînt îl va spori» [163], neaşteptînd să fie lăudat. Ce va adăuga el? Va preciza în fiecare capitol al Legii atunci cînd trebuie să se îndepărteze de literă; cînd trebuie să se ţină de ea, în fine, cînd va trebui să împace sensul istoric cu tîlcuirea tainică. Căci Hristos ne-a răscumpărat «din blestemul Legii» [164]. El nu ne-a răscumpărat de «poruncă», nici de «mărturii», nici de cel al «judecăţii», ci numai de sub blestemul Legii. Noi nu mai sîntem supuşi «tăierii împrejur după trup» [165], «ţinerii sîmbetei», nici altor îndatoriri de felul acestora despre care trebuie spus că ele fac parte din Lege şi nu din porunci [166].

Întrucît «dreptatea noastră» este mai mult decît cea a «cărturarilor şi a fariseilor» [167] şi cîtă vreme ei nu cutează să guste din roadele pămîntului lor înainte de a aduce pîrgă preoţilor şi să pună de-o parte darea pentru leviţi, fără a îndeplini acestea să mă bucur eu oare de roadele pămîntului, fără ca preotul să le vadă, fără ca levitul să le cunoască şi fără ca altarul Domnului să aibă cunoştinţă de ele?

OMILIA XII

Fîntînile [168]

I

Am ajuns să citim în cartea Numerii pasajul despre Fîntîni şi despre Cîntarea intonată de Israel în jurul fîntînilor. Ca de obicei vedem aici, în aceasta ceva tainic. Ce vom zice dar? Ele abundă aici

160. *Mt.* 5, 22.
161. *Mt.* 5, 27.
162. *Mt.* 5, 28.
163. *Pilde* 1, 5.
164. *Gal.* 3, 13.
165. *Rom.* 2, 28.
166. *Gal.* 2, 16.
167. *Mt.* 5, 20. Întrucît restul capitolelor din *Omilia* XI conţin mai multe prescripţii de cult, care revin şi în alte omilii, am redat numai primele două capitole din ea.
168. *Omilia* a XII-a la Numeri, Migne, *P.G.*, tom. 12 b, col. 656—666. Cum era şi firesc pentru un popor, care a petrecut atîţia ani în pustie şi pentru care existenţa

mai mult ca altă dată. Se spune anume : «De acolo, de la fîntîna despre care a zis Domnul lui Moise : «adună poporul şi le voi da apă să bea !» [169]. În cele de aici nu pare să aibă valoare litera istorisirii. Dar de ce stăruie Domnul pe lîngă Moise să adune poporul ca să-i dea să bea apă din fîntînă ? Oare poporul n-ar fi venit de la sine la fîntînă ca să bea ? De ce oare această stăruinţă, pe lîngă profet, pentru ca el să adune poporul prin zelul şi truda sa şi să-l facă să bea apă din fîntînă ?

Sărăcia cuvintelor ne îndeamnă să cercetăm bogăţia înţelesului duhovnicesc. Şi mi se pare că putem înţelege tainele fîntînilor, referindu-ne la alte locuri ale Scripturii, pentru a risipi întunecimea acestui pasaj. Spune, doar, Duhul lui Dumnezeu prin gura lui Solomon în Proverbe : «Bea apă din fîntîna ta şi din pîrîiaşele care curg din izvorul tău. Să nu se risipească izvoarele tale pe uliţă» [170]. Iar într-o altă variantă citim : «Să nu se risipească apele tale în afară de izvorul tău». Adică apele tale vor fi numai ale tale şi nimeni altul nu va avea parte de ele. Fiecare din noi are, după acest simbol, într-însul o fîntînă, mai bine zis : fiecare din noi are, nu una, ci mai multe. Căci (Scriptura) nu zice : «Bea apă din cana ta !» ci «din cănile tale», ea nu zice : «din izvorul fîntînii tale», ci «izvorul fîntînilor tale» [171]. Citim că patriarhii îşi aveau fîntînile lor : Avea Avraam, Isaac de asemenea, Iacob cred că avea şi el [172]. Prin aceste fîntîni străbaţi întreaga Scriptură, în căutarea de fîntîni ajungi pînă la Evanghelii. Vei găsi aici pe cea pe marginea căreia s-a odihnit Domnul, după oboseala drumului, cînd a venit o femeie din Samaria să scoată apă din fîntînă. Acolo a explicat El care este însemnătatea fîntînii sau a fîntînilor în Scriptură şi făcînd o asemănare între diferitele ape, scoate în evidenţă tainele misterelor dumnezeieşti. Căci se zice că dacă cineva bea din apa dată de fîntînile pămînteşti, va înseta din nou, însă cine va bea din

---

unei fîntîni sau a unui rîu în astfel de regiuni este un adevărat dar de la Dumnezeu, fîntînile erau pentru iudei ceva ieşit din comun. Origen vede în acest fapt şi mai mult decît atît. El revine adeseori asupra fîntînilor adevărului şi asupra apei vii. Aşa în Omiliile la Cartea Facerii VII, 5 ; X, 2 ; XI, 3 ; XII, 5, şi XIII întreagă. Dar acolo fîntînile erau doar simbolul Sf. Scripturi, pe cînd în Cartea Numerilor semnificaţia lor se extinde şi mai adînc, concentrîndu-se mai ales asupra persoanei Cuvîntului lui Dumnezeu şi a tainei pe care o aduce omenirii întruparea Lui.

169. *Num.* 21, 16.

170. *Pilde* 5, 15—16. Se pare că negaţia „μή" ar fi fost introdusă de Origen, aşa cum reiese din textul Hexaplei lui şi cum aflăm în unele manuscrise, căci în textul ebraic ea lipsea. Baehrens *op. cit.*, p. 94.

171. *Ag.* 1, 6 ; *Mt.* 6, 21 etc. «Dar şi templele şi chiar tu însuţi îţi ai fîntîna şi izvorul propriu», spunea Origen în *Omilia* a XII-a, 5 la Cartea Facerii, dovadă că fiecare om primeşte cîte un dar «al său» de la Dumnezeu.

172. *Fac.* 26, 15.

apa pe care Iisus o dă, «aceea se va face în el un izvor de apă curgătoare spre viața veșnică» [173]. Într-alt loc al Evangheliei, nu mai este vorba despre izvor, nici de fîntînă, ci de un lucru mult mai important : «Cel care crede în El, precum zice Scriptura, rîuri de apă vie îi vor curge din pîntecele lui» [174]. Înțelegi, deci, că cel care crede în Domnul are într-însul nu numai izvoare, ci rîuri. Izvoare și rîuri care nu ușurează numai această viață muritoare, ci o cîștigă și pe cea veșnică.

Așa încît, în legătură cu cele scrise în cartea Pildelor, acolo unde este vorba de «fîntîni» și de «izvoare», trebuie să înțelegem că este vorba despre Cuvîntul lui Dumnezeu : «fîntînă» dacă se presupune o oarecare taină a credinței, «izvor» dacă se revarsă peste popoare și le îmbogățește peste măsură. Nu este însă fără importanță să lămurim de ce «fîntînile» sînt pomenite la plural și «izvorul» la singular. Căci în Proverbe zice Înțelepciunea : «Bea apele de la izvorul fîntînilor tale» [175]. Să vedem despre ce fîntîni ne spune el că n-au decît un singur izvor ? Eu cred că știința nenăscută a Tatălui poate fi înțeleasă ca o fîntînă a cunoașterii, cea a unicului Fiu trebuie să fie o alta. Căci se deosebește Tatăl de Fiul, și Fiul nu este identic cu Tatăl, cum zice El însuși în Evanghelii : «Altul este Cel ce mărturisește despre Mine : Tatăl» [176]. Se poate vedea și o a treia fîntînă în cunoașterea Duhului Sfînt. El este distinct de Tatăl și de Fiul, precum se spune în Evanghelii despre El : «Vă va trimite Tatăl un alt Mîngîietor... Duhul Adevărului» [177]. Este subliniată aici deosebirea dintre cele trei persoane : Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt, fapt care explică pluralitatea fîntînilor. Însă izvorul celor trei fîntîni este unul, căci una este substanța și natura Treimii. Așa încît nu vom găsi că este nepotrivită deosebirea statornicită de Sfînta Scriptură : «despre izvorul fîntînii» [178]. Ea întrebuințează întocmai termenii tainici și vorbește despre pluralitatea persoanelor, iar singularul se potrivește ființei celei unice.

Se mai pot vedea fîntîni și în problemele de știință, despre care cel plin de înțelepciunea lui Dumnezeu zice : «El mi-a dat cunoștința cea

173. *In.* 4, 14.
174. *In.* 7, 38.
175. *Pilde* 5, 15.
176. *In.* 8, 18.
177. *In.* 14, 16—17.
178. *Pilde* 5, 15. Locul acesta, ca și altele (*De princ.* I, 1, 3 ; în *Luk hom.* 25 ; C. *Cels* 8, 12 etc.) constituie mărturii puternice despre credința lui Origen în existența personală sau ipostatică a Tatălui, a Fiului și a Sfîntului Duh. Prin ele e vizată mai ales erezia antitrinitară a lui Sabeliu. Se utilizează singularul pentru unitatea ființei, pluralul pentru pluralitatea persoanelor.

adevărată despre cele ce sînt, ca să știu întocmirea lumii și lucrarea stihiilor. Începutul și sfîrșitul și mijlocul vremurilor, întoarcerile anotimpurilor și prefacerile văzduhului. Cursurile anilor și rînduiala stelelor. Firea dobitoacelor și apucăturile fiarelor, puterea duhurilor și gîndurile oamenilor, feluritele neamuri ale plantelor și însușirile rădăcinilor» [179]. Vezi cîte sînt fîntînile în lumea științei? O fîntînă este, de exemplu, știința vegetației plantelor și poate că natura fiecărei plante are o fîntînă aparte. O altă fîntînă este știința despre animale și poate că fiecare specie își are o fîntînă a ei. O altă fîntînă este sistemul timpului, vicisitudinile și schimbările lui. Știința tuturor acestora este adîncă, de aceea ele pot fi numite «fîntîni» în mod figurat. «Taina lui Hristos va rămîne ascunsă în veacuri și în neamuri» [180].

Știința acestor lucruri este numită fîntîni, precum zice dealtfel și Sf. Pavel: «Dumnezeu le-a dezvăluit credincioșilor toate prin Duhul Său» [181]. Toate acestea devin izvoare și rîuri: știința nu este ținută în ascuns, ci ea este înfățișată obștei. Ea udă pe credincioși și le potolește setea.

Și iată, cred eu, rațiunea acestui cuvînt al Mîntuitorului către ucenicii Săi: «în cel ce crede în El și bea apă din învățătura Sa, nu mai este o fîntînă, nici un singur izvor, ci «rîuri de apă vie», se nasc în el» [182].

Precum dintr-o fîntînă singură, care-i Cuvîntul lui Dumnezeu, se nasc fîntîni, izvoare și rîuri nenumărate, tot așa sufletul omului, creat după «chipul lui Dumnezeu», poate avea în sine și poate produce fîntîni, izvoare și rîuri.

De fapt fîntînile sufletului nostru au trebuință de un săpător de fîntîni care să le sape, să le curețe [183] și să le degajeze de tot ce e pămîntesc pentru ca marea întindere de gînduri cu înțeles, pe care Dumnezeu le-a ascuns acolo, să transmită curenți de apă curată și cinstită, întrucît atîta timp cît pămîntul este acoperit cu straturi de apă și astupă curgerea liniștită, apa curată nu poate să se scurgă. De aceea este scris: «robii lui Avraam au săpat fîntîni, iar filistenii le-au stricat și le-au umplut cu pămînt» [184]. Dar Isaac care le-a moștenit

179. *Înț. Sol.* 7, 17—20.
180. *Col.* 1, 26.
181. *1 Cor.* 2, 10.
182. *In.* 7, 38.
183. Fîntînarul sau săpătorul de fîntîni trebuie să știe că «sînt în fiecare din noi izvoare și pîrîiașe de apă vie care curg neîntrerupt și care adapă în curgerea lor sensurile raționale, numai să nu se înfunde ori să se piardă... de aceea menirea ta este să le rînești, să le cureți de noroi» (Origen, *Omil.* XII, 5, la Facere).
184. *Fac.* 26, 15.

de la tatăl său «a spălat din nou fîntînile şi le-a curăţit de pămîntul», pe care «în mînia lor» l-au aruncat filistenii peste apă [185]. Totodată am mai constatat după cum scrie în Cartea Facerii, unde s-a amintit de acest eveniment istoric, că pe cînd trăia Avraam filistenii n-au îndrăznit să astupe fîntînile, nici să arunce pămînt în ele. Dar după ce a trecut el din viaţă, atunci ei au îndrăznit şi au atacat fîntînile lui, dar au fost curăţate după aceea de Isaac şi readuse în stare bună. Altă dată [186], cînd Isaac fiul lui Avraam a plecat pentru a-şi afla soţia, slujitorul său a aflat lîngă o fîntînă pe Rebeca, al cărei nume se tîlcuieşte: «răbdare». Aceasta a devenit soţia lui Isaac nu în alt loc, ci lîngă fîntînă. Asemenea şi Iacob cînd a venit în Mesopotomia pentru a da ascultare poruncii părinteşti să nu-şi ia soţie de neam străin şi de alt sînge, tot la o fîntînă a aflat pe Rahila [187]. Şi Moise a găsit-o pe Sefora tot lîngă o fîntînă [188]. Şi tu ai înţeles, cred, care sînt soţiile sfinţilor, încît dacă voieşti te poţi cununa şi tu cu răbdarea, cu înţelepciunea, şi cu alte virtuţi pe care le reprezintă ele, dacă am vorbi precum spune cartea Înţelepciunii: «Am căutat-o pentru a mi-o lua de soţie» [189]. Şi aceasta deoarece în apropierea apelor vii, adică aproape de vuietul Cuvîntului viu, se găsesc, în mod sigur, virtuţile.

Există deci multe fîntîni despre care am zis că sînt înlăuntrul sufletului. Acestea sînt multe, la fiecare pas, aşa cum le aduce citirea sau tîlcuirea Scripturii. Există însă o fîntînă care le întrece pe toate celelalte, o fîntînă minunată: este Acela despre care se grăieşte în acest loc din Scriptură: Fîntînarii care au săpat-o nu erau oameni de rînd, ci «principi» şi persoane cu un înalt rang social, pe care Scriptura îi numeşte «regi» [190]. De aceea a adus lui Dumnezeu, lîngă fîntînă, o cîntare despre care este scris: «Du-te la fîntînă! Aceasta este fîntîna despre care a zis Domnul lui Moise: Adună poporul şi le voi da să bea apă din fîntînă. Aşa a vorbit Domnul» [191]. Moise a primit porunca să adune poporul la fîntînă ca să bea apă. Prin Moise putem să înţelegem Legea, despre care am vorbit adesea. Legea lui Dumnezeu este aceea care ne cheamă să venim la fîntînă. Şi la

185. *Fac.* 26, 18.

186. *Fac.* 24, 1 Filon *(De congr. erud. gr.* 7, 37); De plant. 40, 169, Clement Alexandrinul *(Strom.* I, 5) şi Origen *(Omil.* Fac. X, 5) consemnează semnificaţia Rebeca — răbdare. Baehrens, *op. cit.*, p. 96.

187. *Fac.* 20, 20.

188. *Fac.* 2, 15. «Tot la fîntînă» şi Rebeca şi Rahila şi Sefora, zice Origen *(Omil. Fac.* X, 5). Tema căsătoriei mistice revine, deci, adeseori la Origen. A se vedea şi *Omil. Num.* 23, 3.

189. *Inţ. Sol.* 7, 10.

190. *Num.* 21, 18.

191. *Num.* 21, 16.

ce altă fîntînă ne cheamă dacă nu la cea despre care am vorbit: la Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, care are existenţă prin fiinţa Sa proprie, ce este împreună mărit cu Tatăl şi cu Fiul în izvorul unic al Dumnezeirii? Legea ne cheamă, deci, la fîntîna aceasta, adică la credinţa în Hristos. El singur a spus: «Moise a scris despre Mine» [192]. Cu ce scop ne cheamă? Pentru ca să bem apă şi să cîntăm o cîntare, am spune, căci «cu inima se crede spre dreptate, iar cu gura se măreşte spre mîntuire» [193].

II

«Cîntaţi-i Domnului, spune cîntarea fîntînii!» [194]. Înţelesul este acesta: Puneţi fîntîna în fruntea tuturor, precum spune Apostolul: «El este stăpînul şi mai întîi născut decît toată făptura» [195]. Aceasta se poate înţelege şi altfel. Aceste cuvinte pare să fi fost adresate poporului prin gura lui Moise, care i-a îndemnat zicînd: «daţi o parte a inimii voastre» [196] ca să înceapă a înţelege care-i fîntîna aceasta, unde trebuie să crească apele duhovniceşti şi unde trebuie să fie înnoit un popor de credincioşi. «Intonaţi» deci, «pentru el» adică pentru Israel cîntarea fîntînii, pentru ca toţi care văd pe Dumnezeu în inima lor să scoată cu putere, din adîncurile ei, înţelesul tainic.

Dacă, deci, Moise, adică Legea, este poftit să ne adune în jurul acestei fîntîni, nu în zadar i s-a spus aceasta. Căci te miri cine s-ar putea să vină la această fîntînă. Dacă, însă, aceştia nu-s chemaţi de Moise, înseamnă că nu sînt din cei plăcuţi lui Dumnezeu. Şi Marcion credea că a venit la această fîntînă, ca şi Vasilide şi Valentin, dar pentru că ei n-au venit prin Moise, pentru că ei n-au primit Legea şi profeţii, nu pot lăuda pe Dumnezeu pentru izvoarele lui Israel. Astfel de oameni nu vin la fîntîna, pe care au săpat-o «principii» şi «au deschis-o regii» [197].

Vreţi să ştiţi din Scriptură la cîte izvoare aleargă ei? [198]. Este «o vale de sare» unde se deschid «fîntîni de smoală» [199]. Toate ere-

192. *In.* 5, 46. A se vedea şi Omilia II, 4 la Facere.
193. *Rom.* 10, 10.
194. *Num.* 21, 17.
195. *Col.* 1, 15.
196. *Num.* 21, 17 şi urm.
197. *Num.* 21, 18. Despre Marcion se ştie că respingea Vechiul Testament, «pe Moisi şi pe prooroci». Despre Vasilide şi Valentin nu se ştie exact. Méhat, *op. cit.*, p. 242.
198. e vorba de eretici.
199. *Fac.* 14, 10. Origen, în *Iezec, hom.* 12, 1: «păcatul cel amar este cel ce strică dulceaţa cuvîntului» (La Baehrens, p. 98), de altfel, după Filon *(De fug. et invent.* 194).

ziile și toate păcatele se întîlnesc într-o vale, într-o «vale de sare». Căci păcatul și nedreptatea nu urcă, ci coboară de obicei spre cele de jos și inferioare. Tot cugetul eretic și toate faptele păcatului sînt situate în aceeași vale, ele sînt sărate și amare. Ce poate avea dulce și ce poate avea plăcut păcatul? Dar poate avea? Are ceva mai rău: dacă cineva este prins într-o capcană eretică, el este căzut în tristețea păcatului și e coborît în «valea cu smoală». Smoala îi este hrană focului. Dacă vei gusta din apa acestor fîntîni, dacă cugeți la gîndurile eretice și dacă accepți tristețea păcatului, pregătești în tine materialul focului și rugul gheenei. De aceea celor care nu voiesc să bea apă din fîntîna săpată de prinți și de regi, ci din fîntînile aflătoare în valea păcatului, care alimentează focul, li se zice: «Aruncați-vă în locul săgeților voastre, pe care le-ați aprins» [200].

Care este deci cîntarea cîntată la această fîntînă? «Lăudați fîntîna aceasta! Principii au săpat-o, regii au deschis-o» [201]. S-ar putea ca principii și regii să fie aceleași personaje: dar ei trebuie să fie totuși deosebiți unul de altul. Prin principi înțelegem profeții. Ei au ascuns și descoperit proorociile lor despre Hristos în adîncimea graiului, de aceea unul dintre ei zice: «Dacă nu înțelegeți taina aceasta sufletul vostru va plînge» [202]. Iar alt prooroc zice către Domnul: «Cît de mare este mulțimea dulcеții Tale, Doamne, Tu ai ascuns-o celor ce se tem de Tine» [203].

Așadar principii sînt cei care au săpat această fîntînă, regii aceia care au sfredelit-o. Cînd zice: «au deschis-o» [204], vrea să spună «a face să iasă lovind». «Principii» sînt cu ceva mai puțin tari, ei sapă în pămîntul moale, pînă la o oarecare adîncime. Dar cei care se numesc «regi», sînt mai tari și mai înălțați, ei nu numai sfredelesc grosimea pămîntului, ci și tăria stîncii, pentru a ajunge la ape mult mai adînci și cercetează, dacă se poate spune, pînă în adîncuri, știind că: «judecățile lui Dumnezeu sînt un adînc mare» [205].

Noi afirmăm că regii care sînt în stare să cerceteze la așa adîncimi și atîtea taine ale fîntînii, sînt Apostolii, despre care se spune:

200. *Is.* 50, 11.
201. *Num.* 21, 17—18.
202. *Ier.* 13, 17.
203. *Ps.* 30, 19
204. excuderunt = au sfredelit-o, au scos-o izbind. Méhat traduce «au forat» (*op. cit.*, p. 244).
205. *Ps.* 35, 6.

«Dumnezeu ni s-a descoperit nouă prin Duhul Sfînt, fiindcă Duhul Sfînt toate le cercetează, chiar şi adîncurile lui Dumnezeu» [206].

Aceia care mulţumită Duhului Sfînt pot cerceta ei înşuşi adîncimile lui Dumnezeu şi înţeleg marile taine ale fîntînii, sînt, în textul nostru, regii care au sfredelit fîntîna în piatră şi au pătruns asprele şi grelele taine ale ştiinţei.

Cît despre faptul că chiar şi Apostolii pot fi numiţi regi, consider că din aceasta se poate trage uşor concluzia cu privire la ceea ce se spune despre toţi credincioşii : «Voi sînteţi seminţie aleasă, preoţie mare, neam sfînt» [207]. Or, dacă sînt numiţi regi şi cei care au crezut în cuvîntul lor, cu atît mai mult ei, care conduc bisericile lui Dumnezeu, merită să fie numiţi regi, cei care guvernează prin cuvîntul şi prin scrierile lor pe conducătorii bisericilor. Iată temeiul pentru care Domnul este numit «regele regilor» [208].

Dacă însă, aceia (Apostolii) şi alţii, care îi imită, nu sînt regi, ei nu vor vedea pe «regele regilor». Chiar Apostolul Pavel scrie corintenilor, cu oarecare ironie, blamîndu-i : «Fără de noi aţi domnit, şi, măcar de aţi domni, ca şi noi să domnim împreună cu voi» [209]. El, Pavel, afirmă că regi trebuiau să fie corintenii şi că (şi el) ar fi vrut să domnească împreună cu ei. Însă Apostolul a descoperit la ei o mîndrie, care nu este în armonie cu cinstea pe care ei o pretind.

Aceştia sînt principii care sapă fîntîna şi «regii popoarelor o sfredelesc» [210].

Apostolii sînt, oarecum, regii naţiunilor, ei le adună la ascultarea credinţei şi au deschis pentru toată lumea ştiinţa lui Hristos, «întru care sînt ascunse toate vistieriile înţelepciunii şi ale cunoaşterii lui Dumnezeu» [211], străbătînd lumea, după sfatul Domnului, şi îndeplinind porunca pe care El le-a dat-o : «învăţaţi toate neamurile botezîndu-le în numele Tatălui, al Fiului şi al Sfîntului Duh» [212]. Prin aceasta ei au sfredelit fîntîna, adică au descoperit ştiinţa şi au dus conştiinţa (sfîntă) la toate neamurile.

---

206. *1 Cor.* 2, 10.

207. *I Pt.* 2, 9. În *Omilia* a XIII-a, 3 la Cartea Facerii, Origen comentează : «vrei să vezi, dar, cîte fîntîni a săpat un tînăr ca Isaac. Dar uită-te la Pavel cum a umplut el ţinuturile de la Ierusalim pînă în Iliric de izvoare ale Evangheliei, atîtea şi atîtea Biserici» (ed. Baehrens I, 117, 11).

208. *Apoc.* 19, 15.

209. *1 Cor.* 4, 8.

210. *Num.* 21, 18.

211. *Col.* 3, 3.

212. *Mt.* 28, 19.

Această carte pe care o avem în mîini, această lecţie care s-a citit, sînt şi ele o fîntînă, şi ca ele, în acelaşi timp, toată Scriptura, Legea şi proorocii, scrierile evanghelice şi apostolice, laolaltă, formează o singură fîntînă, care nu poate fi săpată şi sfredelită decît dacă găseşti regi şi principi. Iar principi adevăraţi şi regi adevăraţi trebuie consideraţi, pe bună dreptate, cei care pot să cureţe pămîntul din fîntînă, adică să distrugă răul din înlănţuirea vorbelor şi de pe «piatra» cea dinlăuntru, «unde este Hristos» [213], care face să ţîşnească înţelesul duhovnicesc asemenea unei ape vii. Aceasta o pot face numai aceia care sînt regi sau principi şi ei sînt numiţi regi pentru că au nimicit păcatul şi împărăţia plăcerilor trupeşti şi au instaurat în mădularele lor împărăţia dreptăţii. Pentru ca să înveţe pe alţii ar fi trebuit să înfăptuiască şi ei ceea ce s-a desprins din cuvintele Scripturii: «Cel ce va face şi va învăţa aşa pe oameni, acela mare se va chema în împărăţia cerurilor» [214]. Aceasta înseamnă a fi rege. «Regii naţiunilor», spune Scriptura, au săpat în împărăţia lor, în vreme ce ei stăpîneau în ea [215].

În realitate nici «regii naţiunilor» nu pot săpa această fîntînă şi nici nu pot descoperi stratul ascuns al apei celei vii, dacă nu-şi asigură mai înainte stăpînirea asupra naţiunilor barbare, îmblînzindu-le suferinţele sub ascultarea demnă a raţiunii, înfrînînd tot ceea ce avea sălbatic şi barbar în faptele şi în moravurile lor pentru a se conduce de acum înainte după Lege, şi nu păgîneşte. Aceştia sînt într-adevăr regii care cercetează adîncurile fîntînii şi care sondează adîncurile şi tainele cuvîntului lui Dumnezeu.

III

După acestea Scriptura spune: «De la fîntînă au mers la Matana, de la Matana la Nahaliel, de la Nahaliel la Bamot, iar de la Bamot la Hai, care este în pămîntul Moabului, pe vîrful muntelui Fazga, în faţa pustiului» [216].

După cum se vede acestea sînt numiri de localităţi, însă ele oferă o semnificaţie în limba originală. Ele înmănunchiază o grămadă de realităţi tainice, mai mult decît în calitatea lor de numiri proprii: «De la fîntînă au mers la Matana». Matana înseamnă «darul lor». Cred că ai

213. *1 Cor.* 10, 4. A se vedea şi în *Omilia* 10, 2 la Cartea Facerii: «animarum est ista eruditio... quae te docet cotidie venire ad puteum scripturarum» (ed. Baehrens I, p. 95).

214. *Mt.* 5, 19.

215. Num. 21, 28. A se vedea şi *Omilia* 25, 2 despre «adevărata civilizaţie», în Hristos, «după lege, nu păgîneşte», cum va explica mai pe larg în C. *Celsus*.

216. *Num.* 21, 19—20. Despre etapele progresului duhovnicesc a se vedea comentarul lui A. Méhat, *op. cit.*, p. 248 etc.

înțeles că dacă cineva a băut la fîntîna «săpată de regi și de principi» e o chezășie de a oferi un dar, că cei ce au daruri, aceia le oferă lui Dumnezeu. Despre aceasta este scris în Lege : «Darurile mele, jertfele mele» [217]. Ceea ce aduc oamenii ca jertfă sînt din bunurile dăruite de Dumnezeu. Ce i-a dat Dumnezeu omului ? Cunoașterea de sine însuși. Ce dar aduce omul lui Dumnezeu ? Credința și iubirea lui. Acestea le așteaptă și Dumnezeu de la om. Căci scris este : «Așadar, Israele, ce cere de la tine Domnul Dumnezeul tău ? Numai aceasta : «să te temi de Domnul Dumnezeul tău și să umbli în toate căile Lui, să-L iubești și să slujești Domnului Dumnezeului tău, din toată inima și din tot sufletul tău» [218].

Acestea sînt jertfele, acestea sînt darurile, care trebuie aduse Domnului. Însă noi oferim, din inima noastră, aceste daruri, după ce L-am cunoscut și după ce am gustat din cunoștința bunătății Lui în adîncimea fîntînii Sale.

Ia aminte cum grăiește profetul : [219] «Așadar, Israele, ce cere de la tine Domnul Dumnezeul tău ?» [220]. Cît de mult roșesc la aceste cuvinte cei care susțin că mîntuirea omului este nesigură și întîmplătoare. Cum ar putea să nu-i ceară Dumnezeu nimic omului, dacă nu depinde de el ceea ce Dumnezeu îi cere și ceea ce îi dă ? Sînt lucruri dăruite de Dumnezeu și lucruri produse de om. De exemplu stă în puterea omului să cîștige zece mine sau cinci mine, sau una singură. Depinde însă de Dumnezeu ca omul să aibă o inimă din care să poată produce zece. Cînd însă obține cele zece mine, el nu obține de la Dumnezeu mai mulți bani, ci doar puterea și stăpînirea peste zece cetăți [221]. Dumnezeu îi cere lui Avraam să-I jertfească Lui pe Isaac, fiul său, «pe muntele pe care îl va arăta lui» [222]. Fără a se teme, Avraam [223] a adus ca jertfă pe singurul său fiu, l-a pus pe jertfelnic și a scos cuțitul ca să-l înjunghie [224], dar a fost oprit îndată și i s-a dat un berbec ca victimă, în locul fiului său. Vezi, dar, că numai ceea ce oferim lui Dumnezeu ne rămîne, ceea ce ni se cere ca preț de încercare a dragostei noastre față de Dumnezeu

217. *Num.* 28, 2.

218. *Deut.* 10, 12. Despre ceea ce dă Dumnezeu omului și ce aduce omul lui Dumnezeu se vorbește și în Omiliile XI și XXIII.

219. Moise.

220. *Deut.* 10, 12.

221. *Lc.* 19, 16. Cine putea învăța că Dumnezeu n-ar cere omului nimic ? Epicureii cu atomismul lor, stoicii cu învățătura despre sufletul lumii și astrologii orientali. În toți aceștia vede Origen pe cei mai mari rătăciți. Să nu se uite că baza doctrinei morale a lui Origen e libertatea voii omenești !

222. *Fac.* 22, 2.

223. *Evr.* 11, 17.

224. *Fac.* 22, 9—10.

și a credinței noastre. Aceasta pentru ca fiii lui Israel, precum am spus, să plece de la fîntînă și să meargă la Matana, ceea ce se tîlcuiește «darul lor» [225]. De la Matana venim «la Nehaliel», care se tîlcuiește, «de la Dumnezeu» [226]. Ce vrea să zică : «De la Dumnezeu» ? După ce am oferit ceea ce depinde de noi, venim acum să oferim noi ceea ce depinde de Dumnezeu. Dacă îi oferim credința noastră și iubirea noastră, El ne dă darurile bogate ale Duhului Sfînt, despre care Apostolul spune : «Toate sînt de la Dumnezeu» [227].

De la Nahaliel «ajungem la Bamot» ceea ce se tîlcuiește : «venit de la moarte». De la care moarte, dacă nu de la cea în care «noi murim împreună cu Hristos» [228], «pentru a trăi împreună cu El» [229], și prin care «să omorîm mădularele noastre, ale omului pămîntesc» [230] ? Și apoi zice : «Deci ne-am îngropat cu El în moarte, prin Botez» [231].

Dacă se urmează acest drum spre mîntuire, trebuie să se traverseze toate aceste staționări, pe care le-am pomenit, pentru a ajunge după multe peripeții la acel loc care se tîlcuiește : «venit de la moarte».

După cum știm din Scriptură, există o moarte dușmană și o moarte prietenă a lui Hristos. Aici nu este însă vorba despre moartea vrăjmașă lui Hristos, ci despre cea care se spune : «Vrăjmașul cel din urmă, care va fi nimicit, este moartea» [232], adică diavolul. Însă la această moarte, în care «noi murim împreună cu El» pentru a vieții împreună cu El [233], s-a gîndit Dumnezeu cînd a zis : «Eu omor și Eu înviez» [234]. «El omoară pentru ca noi să murim și să înviem împreună cu Hristos», pentru ca noi «să viețuim împreună cu El».

Noi trebuie să dorim să venim la Bamot pentru a cuceri, în grabă, sosirea acestei morți fericite, pentru ca să ne învrednicim să fim vii împreună cu Hristos.

«Iar de la Bamot», zice (Scriptura) «la Hai», care este pămîntul Moabului, pe vîrful muntelui, în fața pustiului [235].

---

225. *Num.* 21, 18.
226. *Num.* 21, 16.
227. *1 Cor.* 8, 6. Dacă oferim Domnului credința și faptele bune e limpede că nu trebuie decît harul lui Dumnezeu pentru ca lucrarea de împropriere a mîntuirii să fie îndeplinită. A se vedea și Origen, *Com. la Ioan*, fragm. 27, trad. franc. C. Blanc, Paris, 1970, p. 237.
228. *2 Tim.* 2, 11.
229. *Rom.* 6, 8.
230. *Col.* 3, 5.
231. *Rom.* 6, 4.
232. *1 Cor.* 15, 26.
233. *2 Tim.* 2, 11.
234. *Deut.* 32, 39.
235. *Num.* 26, 20.

Dacă urmăm acest drum care nu descrie atît denumirile localităţilor, cît mai mult un urcuş al sufletului, după toate aceste etape noi ajungem la Hai, în pădurea, sau după o altă variantă la Jana, care se tîlcuieşte «sus» ceea ce înseamnă piscul muntelui. Prin aceasta se ajunge la faimoşii pomi ai divinului Paradis şi la plăcerile celei dintîi locuinţe, unde e o culme a desăvîrşirii şi un belşug de fericire atît de mare, încît să putem spune că «împreună cu Hristos ne vom scula şi cu El vom fi aşezaţi în înălţimilie cereşti» [236].

Vezi, aşadar, unde se ajunge plecînd de la Fîntînă. Vezi prin cîte etape, mai bine-zis, cu cîtă desăvîrşire este pregătit sufletul pentru călătoria sa spre cer. Dacă eşti cu grijă şi vei cerceta zilnic cît ai înaintat, atunci vei putea şti unde te găseşti, la ce depărtare eşti de împărăţia cerurilor, asemănîndu-te aceluia despre care Domnul a zis: «Nu eşti departe de împărăţia lui Dumnezeu» [237].

OMILIA XVIII

Steauă din Iacob [238]

I

Aceasta este a patra profeţie a lui Balaam, făcută sub înrîurirea Cuvîntului lui Dumnezeu, voind să arate prin aceasta că Dumnezeu este făcătorul nostru de bine.

În fruntea acestei profeţii se află o problemă asemănătoare cu cea anterioară. «Balac s-a mîniat pe Valaam şi frîngîndu-şi mîinile a zis Balac către Valaam: «Eu te-am chemat să-mi blestemi pe vrăjmaşii mei, iar tu, iată, i-ai binecuvîntat de trei ori pînă acum. Fugi, dar, în ţara ta! Am zis că te voi cinsti, dar iată că Domnul te va lipsi de cinste» [239].

Se arată aici că Balac a înţeles că Valaam a încetat să mai fie ispitit de demonii care l-au ajutat, dar că nu peste mult timp puterea lui Dumnezeu îl va îndrepta. Şi astfel zice: «Dumnezeu te-a lipsit de cinstire» [240]. Dar să trecem peste lucrul acesta, care e limpede, şi să ne oprim la următoarele: «Şi Valaam zice lui Balac: N-am spus eu oare solilor tăi, pe care i-ai trimis la mine: chiar de mi-ar da Balac casa sa

236. *Ef.* 2, 6. Pentru «cei desăvîrşiţi», urcuşul sufletului poate aduce încă de pe pămînt fericire, după cuvîntul Domnului: «nu eşti departe de împărăţia lui Dumnezeu».
237. *Mc.* 12, 34.
238. *Omilia a XVIII-a* la Numeri, Migne, *P.G.*, tom. 12 b, col. 711—713.
239. *Num.* 24, 10—11.
240. *Num.* 12, 14.

plină de argint şi aur şi nu voi putea să calc porunca Domnului, ca să fac ceva bun sau rău după placul meu ; cîte îmi va spune Domnul acelea le voi grăi ? Şi iată mă duc repede în ţara mea» [241].

Valaam a înţeles că nu o fiinţă de rînd i-a dat răspunsul, ci Cel Atotputernic. El are, deci, o justificare, şi anume, de a protesta că nu poate «călca cuvîntul Domnului», nici «a adăuga puţin sau mult de la dînsul». Nu i-a vorbit lui cineva care ar putea fi înduplecat prin jertfe sau daruri, ci Acela «la care nu este schimbare nici umbră de mutare» [242]. Şi preotul nu a voit să se lase cumpărat cu arginţi, pentru că Dumnezeu nu poate fi înduplecat cu daruri. Şi îndepărtîndu-se Valaam a început iar a profeţi şi a zis : «vino să te lămuresc ce are să facă poporul acesta cu poporul tău în vremurile viitoare» [243] şi reluînd cuvîntul a început să vorbească. Înainte de a tîlcui profeţia aş dori să cercetez care-i înţelesul, care-i succesiunea ideilor în cuvintele : «Vino să te sfătuiesc». În realitate, el nu dă nici un sfat, ci spune : «ce va face poporul acesta cu poporul lui în vremurile viitoare». Pare mai nimerit a zice : «Vino să-ţi proorocesc ce are să facă poporul acesta cu poporul tău în vremurile viitoare». Aşa ar fi logic : Valaam va spune ce va face poporul lui Israel poporului lui Balac sau altor naţiuni şi că el o va face în virtutea puterii sale, de a nu lăsa în viaţă pe nimeni în oraşele lui Moab.

II

De fapt, aceasta este o profeţie privitoare la Hristos, care se ataşează la cele premergătoare, cînd se zice : «O stea va răsări din Iacob, un toiag se va ridica din Israel şi va zdrobi căpeteniile Moabului» [244].

Profeţia aceasta ar părea mai explicabilă, dacă s-ar zice : «Vino să-ţi proorocesc !». Dar ce vom zice de ceea ce este scris : «Vino să te lămureresc în legătură cu ceea ce va face poporul acesta cu poporul tău» ? Să cercetăm, deci, cum trebuie înţelese cuvintele : «să te lămuresc».

Judecînd mai adînc, eu nu găsesc nici o soluţie în cazul cînd s-ar înţelege «eu te voi lămuri» luînd textul în înţelesul lui curent şi obişnuit. În schimb, văd că aceste cuvinte se întregesc mai armonios cu contextul aliniatului dacă ar fi vorba să se înţeleagă aşa : «sfatul» dumnezeiesc care trebuie să se împlinească în« vremurile viitoare», mie îmi este ară-

241. *Num.* 24, 12—13.

242. *Iac.* 1, 17.

243. *Num.* 24, 14. «În realitate, Valaam nu dă nici un sfat». El voia doar să însemneze numai «vino să-ţi descopăr sfatul lui Dumnezeu». Aşa a înţeles lucrurile şi în *Comm. in Rom.* 8, 12. Cf. Baehrens, *op. cit.*, p. 169.

244. *Num.* 24, 17.

tat, iar eu te lămuresc şi eu îţi atrag atenţia să fii atent la «ceea ce va face poporul acesta poporului tău». Această părere s-ar putea susţine prin cuvintele: «eu te voi lămuri cu privire la «ceea ce va face acest popor poporului tău», cu alte cuvinte: «eu îţi vestesc şi-ţi descopăr «sfatul» lui Dumnezeu.

Eu am cercetat dacă în vreun pasaj din Sfintele cărţi s-ar găsi o expresie asemănătoare şi mi s-a părut că trebuie înţelese după analogia celor spuse de Apostol: «Cine a cunoscut gîndul Domnului? Sau cine a fost sfetnicul Lui?» [245].

Pronumele interogativ «cine» nu trebuie luat în înţelesul de persoană, căci el reprezintă o fiinţă rară şi mai presus de fire.

Cum n-ar fi cunoscută ideea de Dumnezeu, de către unicul Său Fiu, care zice: «Pe Tatăl nu-L cunoaşte nimeni decît numai Fiul şi cel căruia va voi Fiul să-i descopere» [246].

Ce înseamnă «a cunoaşte pe Tatăl», decît doar a cunoaşte sfatul Său şi gîndul Său? Şi «Duhul Sfînt», care cercetează chiar şi adîncurile lui Dumnezeu, cum nu va cunoaşte El gîndul Său? Ei cunosc, deci, gîndul Tatălui, al Fiului şi al Duhului Sfînt, ca şi pe al acelora cărora Fiul a binevoit a li se descoperi. Or, dacă Fiul cunoaşte gîndul lui Dumnezeu, El este prin urmare «sfetnicul» Său. Nu trebuie să se înţeleagă că ar fi vorba de un sfetnic care dă sfaturi cuiva care ar fi nedumerit cu privire la ceea ce are de făcut. Nu aşa trebuie să ne imaginăm pe Fiul şi Duhul Sfînt: ci că amîndoi iau parte la sfatul şi la voinţa Tatălui şi că ei se cunosc.

În felul în care Valaam a făcut cunoscut şi i-a descoperit lui Balac sfatul lui Dumnezeu zicîndu-i: «Vino să te lămuresc», căci el este un «adevărat văzător» şi într-adevăr a înţeles «cuvintele lui Dumnezeu», după cum o dovedeşte urmarea profeţiei: «Aşa grăieşte Valaam fiul lui Beor, cel ce înţelege cu adevărat cuvintele lui Dumnezeu, cel ce are ştiinţă de la Cel Preaînalt şi vede descoperirea lui Dumnezeu ca în vis, dar ochii îi sînt deschişi» [247].

Despre toate acestea am vorbit mai înainte, căci prefaţa este aceeaşi ca cea de a treia profeţie a sa. Aici nu mai întîlnim decît doar această întregire: «cunoaşte ştiinţa Celui Preaînalt». Aceasta încă nu s-a spus despre Valaam şi eu încă n-am găsit nicăieri scrisă această expresie despre sfinţii profeţi.

245. *Rom.* 11, 34.
246. *Mt.* 11, 27.
247. *Num.* 24, 15—16. A se vedea şi *Omilia* XVII la Cartea Numerii, ed. Baehrens, p. 153—166.

III

Mă mir mult cînd văd scris astfel despre Valaam fără să se folosească formula obişnuită a profeţilor : «Zice Domnul» [248], ci «grăieşte Valaam ; aşa grăieşte bărbatul cel ce vede cu adevărat» [249].

Cum de merită Valaam să fie crezut că lui i se adresează acel măreţ elogiu : «ce ştiinţă avea el de la Cel Preaînalt» ? Lui care era pe cale de a deprinde de la regele Balac mijlocul de a produce sminteală în faţa israeliţilor, de a-i face să mănînce carne nejunghiată şi de a-i îndemna să se dedea depravării ! Nu există oare la sfinţii prooroci, sau la Apostoli «cunoaşterea ştiinţei Celui Preaînalt» ? Pavel a spus că «a auzit cuvinte de nepus, pe care nu se cuvinte omului să le grăiască» [250], dar el n-a pretins a avea «ştiinţa Celui Preaînalt».

Să adîncim, deci, cercetările noastre : Poate Dumnezeu ne va învredni descoperirea unor gînduri înalte în această legătură de idei.

În cartea, care, la noi, este rînduită între scrierile lui Solomon, însă care la greci este intitulată «Înţelepciunea lui Iisus fiul lui Sirah», este scris : «toată înţelepciunea este de la Dumnezeu» [251]. Să se înţeleagă oare de aici că şi «înţelepciunea acestui veac», despre care este spus că ea trebuie «desfiinţată», cea a «stăpînilor acestui veac», prin care se introduce ştiinţa mincinoasă, vine tot de la Dumnezeu ? Desigur nu, căci în continuarea acelei cărţi se afirmă că există şi «un soi de isteţime care este nedreaptă» [252]. Aceasta adevereşte că toată ştiinţa înşelătoare, chiar cînd pare sigură şi pare greu a o desfiinţa, nu trebuie pusă sub stăpînirea înţelepciunii. Dar atunci ce vor să spună cuvintele : «Toată înţelepciunea vine de la Dumnezeu» ?

Sensul pare a fi că orice talent e folositor omului (oricare ar fi obiectul lui) şi este o «înţelepciune dăruită de Dumnezeu» [253], căci cartea Iov scrie : «Cine a dat femeii destoinicia ţesutului şi taina broderiei ?» [254], iar în cartea Ieşirii : «Domnul a grăit lui Moise şi a zis : iată Eu am rînduit anume pe Beţaleel, fiul lui Uri, fiul lui Or, din seminţia lui Iuda, şi l-am umplut de duh dumnezeiesc, de înţelepciune, de pricepere, de ştiinţă şi de iscusinţă în tot lucrul. Ca să facă lucruri de aur, de argint

248. *Ier.* 7, 11.
249. *Num.* 24, 15.
250. 2 *Cor.* 12, 4.
251. *Inţ. Sir.* 1, 1.
252. *Inţ. Sir.* 19, 22. Origen defineşte noţiunea cuvîntului σοφία ca «ştiinţă a lucrurilor dumnezeieşti şi omeneşti precum şi a cauzelor lor». El pare a o fi împrumutat de la Plutarh *(De placitis philos. I pro eom.* 2, 874). Origen preţuieşte şi ştiinţele umane, adevărata înţelepciune şi cea mai deplină e cea «de sus».
253. *Iov* 38, 36.
254. Textul indică eronat Ieş. 31, 1—6.

și de aramă, de mătase violetă, stacojie și vișinie, și in de răsucit, și să șlefuiască pietre scumpe pentru podoabe și să sape în lemn tot felul de lucruri. Și iată am dat ca ajutor pe Oholiah, fiul lui Ahissmac, din seminția lui Dan, și am pus înțelepciune în inima oricărui om iscusit, ca să facă toate cîte ți-am poruncit» [255].

Se deduce din acestea că Domnul sădește meșteșugarilor aptitudinea de a prelucra aurul, argintul și toate materialele și chiar «abilitatea țesutului» și astfel înțelegem că «știința vine de la Cel Preaînalt». Iar dacă știința aurarilor se atribuie Celui Preaînalt, cu atît mai mult geometria, de unde derivă știința pe care Scriptura o numește arhitectură. În cartea proorocului Zaharia chiar și funia îngerului care măsoară Ierusalimul este numită «geometrică» [256]. Dar ce vom spune despre muzică ? Preaînțeleptul David a acumulat, în urma experienței sale, atîta virtuozitate, încît cunoștea toate regulile ritmului și ale melodiei, încît executarea simfoniilor sale a putut domoli pe un rege agitat și chinuit de duhul său răutăcios [257]. Consider că nici un om bine intenționat nu va tăgădui că în științele acestea «toată înțelepciunea vine de la Dumnezeu». Cred că nu există îndoială nici despre știința medicinei. În vreme ce ea există, care știință ar putea veni, mai mult, de la Dumnezeu decît știința sănătății, cea care recunoaște virusul și proprietățile sucurilor florale ? Reiese din toate acestea că chiar și știința lui Valaam, această știință «pentru care a venit din munții Mesopotamiei, din răsărit» [258], pentru a blestema pe Iacob, are izvorul și principiile ei în Cel Preaînalt. De aici și-a scos el cunoașterea firii, a animalelor, mișcările păsărilor, deosebirile glasurilor, însă el întrebuințează spre rău darurile pe care le-a primit pentru știința lucrurilor bune. Cazul lui mi se pare asemenea aceluia care a învățat medicina, care cunoscînd sucurile plantelor și proprietățile lor, toate lucrurile date omului de Dumnezeu pentru a sluji ca leac, dar care, printr-o schimbare a voinței sale, s-ar sluji spre rău de toată știința cu care a fost înzestrat pentru mîntuirea trupurilor, s-ar face otrăvitor în loc de doctor și ar produce boli în loc de tămăduiri, ar dărui moarte în loc de sănătate.

Dar pentru a înțelege mai ușor că înțelepciunea cuprinsă în toată știința își trage obîrșia de la Dumnezeu, dar că sînt și oameni rău inten-

255. *Ieș.* 31, 1—6.

256. *Zah.* 2, 5, adică «funie de măsurat». A se vedea Vitraviu, *De architecura*, I, 1, 4.

257. *1 Reg.* 16, 17. În legătură cu muzica a se vedea tot între aceste Omilii (XXVI, 2) cele spuse despre armonie și disonanță.

258. *Num.* 23, 7. Pentru medicină, Origen avea o mare admirație, cum reiese din fragm. in *Ps.* 37, hom. 1.

ționați sau chiar demoni, care îndrumă spre rău denaturînd înțelepciunea divină, să citim în cartea proorocului Daniel cele spuse despre el însuși și despre cei trei prieteni ai săi, pe care împăratul Nabucodonosor i-a instruit vreme de trei ani pentru a-i face eruditi în știința lor, adică a țării lor, în știința babilonienilor. Dumnezeu le-a dat știință și pricepere în oricare scriere, precum și înțelepciune, încît Daniel putea să tîlcuiască vedeniile și visele, și ei slujeau pe rege. Și în toate întrebările, cînd era vorba de înțelepciune și de pricepere, asupra cărora regele le cerea dezlegare, îi găsea pe ei de zece ori mai isteți decît sofiștii și filosofii din regatul lui [259]. Acesta este textul în exemplarele Septuagintei, pe cînd în codicii evreiești eu îl găsesc ceva mai deslușit, cu toate că nu ne folosim de ei, dar spunem cu titlu de informație, ceea ce citim aici : Dumnezeu le-a dat știință și prudență în toată înțelepciunea scrierii, iar Daniel fu înțelept în a tîlcui vedeniile și visele». Și continuă : «Și au stat înaintea regelui, și în tot lucrul de înțelepciune și de pricepere, de care-i întreba regele, îi afla înzecit mai buni decît pe toți magii și descîntătorii ce erau în regatul său» [260], putîndu-se deduce din acest text ceea ce a vrut să spună Valaam cînd a zis despre sine însuși : «Cel care avea știința de la Cel Preaînalt» [261]. Aceasta pentru a înțelege că izvorul pentru toată știința urcă pînă la Dumnezeu, însă prin greșala răutății omenești și poate și sub influența disimulată a demonilor, ceea ce i s-a dat spre bine a întors spre pierzare. Aceasta pentru a lămuri, în măsura puterilor noastre, cuvintele : «Cel care avea știința Celui Preaînalt».

IV

După acestea a zis : [262] «văzînd descoperirea lui Dumnezeu ca în vis, iar ochii lui fiind deschiși» [263]. Aceasta a fost lămurită îndeajuns în a treia vedenie și e de prisos a o mai repeta.

Să vedem acum ce a voit să spună în cuvintele următoare : «Îl voi arăta, dar acum încă nu-i, îl privesc fericit, dar nu de aproape» [264]. În alte exemplare citim : «îl văd, dar nu acum». Asemănînd aceste variante, înțelesul textului devine, mi se pare, mai clar. Hristos este cel vizat, despre care Valaam vorbește și în cele următoare : «O stea va răsări

259. *Dan.* 1, 17. Origen, *Hexapl. ad. locum.* Despre văzători și magi. Despre «puterea caldeenilor» a se vedea mai sus *Omilia* I, 2.
260. *Dan.* 1, 19—20.
261. *Num.* 21, 16.
262. «Valaam a zis».
263. *Num.* 24, 11.
264. *Num.* 24, 17.

din Iacob şi un om se va ridica din Israel» [265]. Acela va fi văzut, zice Valaam, însă nu acum, ci la vremea cînd El însuşi va grăi. Căci aceasta va fi în zilele din urmă, «cînd va veni plinirea vremii, cînd Dumnezeu va trimite pe Fiul Său» [266].

Dacă însă urmăm expunerea noastră după textul manuscrisului nostru, adică : «îl voi arăta, dar acum încă nu-i, îl privesc fericit, dar nu de aproape», aceste cuvinte nu se aplică la Valaam, care le rosteşte, ci la cei pe care el îi reprezintă, după cum am arătat [267]. Doctorii Legii şi scriitorii arată că Hristos a fost prevestit în Lege şi profeţi, nu pentru acum, ci pentru timpul cînd : «va intra numărul neamurilor şi întregul Israel se va mîntui» [268]. Atunci Îl vor indica, şi-L vor proclama fericit pe Acela pe care acum Îl blesteamă. Timpul cînd Acela trebuie să vină «nu este aproape», El este încă departe şi noi trebuie să ne mulţumim nădăjduind să-L prindem la sfîrşitul veacului. Iată pentru ce zice Valaam : «Îl voi arăta, dar nu acum», lui, adică poporului care va fi apoi mîntuit. După aceea : «O stea va răsări din Iacob şi un om se va ridica din Israel».

Referitor la aceste cuvinte am spus [269] că ele profeţesc despre «steaua» care s-a arătat pe cer magilor «din răsărit» [270] şi care i-a îndrumat spre Iudeea pentru a căuta pe «împăratul lui Israel, care s-a născut», şi aflîndu-L I-au adus daruri şi I s-au închinat. Însă mă mir că după ce s-a zis că steaua va merge înaintea magilor pînă la Betleem şi se va opri deasupra locului unde era pruncul, Evanghelia nu pare să ştie că ea s-ar fi îndepărtat, ar fi dispărut, sau reînălţîndu-se sau în alt mod s-a făcut nevăzută. Evanghelia zice numai că steaua a venit şi s-a oprit deasupra locului unde era pruncul : Nu s-ar fi întîmplat întocmai ca pe timpul botezului ? Cînd, după botez «Iisus a ieşit din Iordan, cerurile I s-au deschis şi Ioan a văzut Duhul lui Dumnezeu pogorîndu-se ca un porumbel şi venind peste El, şi a auzit din ceruri zicîndu-se : «Acesta este Fiul Meu cel iubit întru Care am binevoit» [271]. Asemenea steaua aceasta care a venit deasupra locului unde era pruncul, şi s-a oprit, rămînînd deasupra lui Hristos, ca şi Duhul Sfînt, care a venit în chipul unui porumbel şi «a rămas deasupra Lui». Şi precum Duhul lui Dumnezeu, coborît asupra Lui, a rămas, tot aşa noi ştim că nu L-a mai părăsit

265. *Num.* 24, 17.
266. *Gal.* 4, 4.
267. În Omilia a XIV-a, 4. Se au în vedere aşteptările mesianice.
268. *Rom.* 11, 25—26.
269. în Omilia a XIII-a, 7.
270. *Mt.* 2, 2.
271. *Mt.* 3, 16—17. A se vedea mai sus cele spuse în *Omilia* VI, 3.

niciodată. Astfel trebuie înțeles, cred, că steaua care a venit și s-a oprit deasupra Lui, s-a oprit pentru a nu-L mai părăsi niciodată. Și tot așa mi se pare că steaua este imaginea dumnezeirii. De asemenea ordinea expresiilor acestei profeții arată că-i vorba despre dumnezeire : O stea va răsări din Iacob», și de natură umană : «și un om se va ridica din Israel». Astfel că Hristos este descoperit în profeție deplin atît în dumnezeirea, cît și în umanitatea Sa.

«Și va lovi căpeteniile Moabului» [272]. Moabul este o națiune ai cărei conducători nu reprezintă altceva decît «duhul răului» și «puterile împotriva cărora noi sîntem datori să luptăm» [273]. Însă acest om ieșit din Israel îi va zdrobi cînd : «va dezbrăca domniile și puterile, biruind asupra lor prin crucea Sa» [274]. Căci El nu va putea mîntui pe moabiți pentru a-i îndruma spre cunoașterea lui Dumnezeu fără a zdrobi puterile lor, care au exercitat asupra lor o impietate tiranică.

«Și pe toți fiii lui Set îi va zdrobi» [275]. Set este fiul lui Adam, despre care Eva a zis la nașterea sa : «mi-a dat Dumnezeu alt fiu în locul lui Abel, pe care l-a ucis Cain» [276]. Acesta este Set, din care, după Scriptură, a ieșit întregul neam omenesc, răspîndit în lumea aceasta. Căci urmașii lui Cain au pierit în potop. Toți oamenii care sînt în lumea aceasta sînt fiii lui Set. Căci se spune: «El va zdrobi pe toți fiii lui Set». Acestei nimiciri i se dă același înțeles, pe care l-am dat textului : «mînca-va popoarele dușmane Lui» [277], El care a fost asemenea cu un «leu» și cu un «pui de leu». Și aici El a făcut pe toți fiii lui Set pradă a Sa.

După ce a învins pe demoni, dușmanii Săi, Hristos a luat cu Sine ca pradă și ca rămășiță pe aceia care erau supuși tiraniei lor. Precum este scris și în alt loc : «Suindu-Se la înălțime, a robit robime» [278].

Această turmă, de neam omenesc, pe care diavolul a făcut-o captivă pentru a sa pieire, Hristos a dobîndit-o în înțeles opus și a fost readusă de la moarte la viață.

Deoarece și eu mă consider întemnițat sau rob al lui Iisus Hristos [279], doresc să fiu luat între prăzile Sale și ținut strîns în legăturile Sale, pentru ca să mă învrednicesc a fi numit și eu «întemnițatul lui Iisus Hristos», cum se laudă Pavel a fi. Iar mai departe, «va moșteni pe Edom și Esau

272. *Num.* 24, 17.
273. *Ef.* 6, 12.
274. *Col.* 2, 15.
275. *Num.* 24, 17.
276. *Fac.* 4, 25.
277. A se vedea cele spuse mai sus, în omilia XVII, 6 (pag. 165, 15 ed. Baehrens).
278. *Ef.* 4, 8.
279. *Ef.* 3, 1. A se vedea despre semnificația spirituală a acestei noțiuni din viața militară romană cele spuse de Ad. Harnack, *Militia Christi*, p. 31.

va fi dușmanul său» [280]. Edom e una și aceeași persoană cu Esau. Din punct de vedere istoric el este dușmanul lui Israel. Dar la venirea lui Hristos, zice Valaam că și Edomul va fi moștenirea Sa : El va fi inclus, adică, în credință, și nu va fi exclus din moștenirea lui Hristos. Dacă scrutăm înțelesul duhovnicesc al acestui pasaj, înțelegem că Edom este «trupul care poftește împotriva duhului» și îi este vrăjmaș. La venirea lui Hristos, însă, cînd trupul a fost supus duhului, prin nădejdea învierii, va ajunge și el la moștenire. Că nu numai sufletul, ci și trupul, care altădată îi era dușman, va avea parte în viitor de moștenire, desigur dacă dă ascultare duhului.

Cuvintele «iar Israel își va arăta puterea» vor să spună că și Edom sau Esau, adică firea trupească va fi chemată la partea de moștenire cînd Israel, adică sufletul, va fi săvîrșit cele ale virtuții și va fi copleșit de virtute. Iar dimpotrivă, dacă sufletul nu vine la cele ale virtuții, ci stăruie în slăbiciune, trupul nu numai că nu va ajunge la moștenire, ci va cădea sub judecata «celui care poate ca și trupul și sufletul să le piardă în gheenă» [281].

«Din Iacob se va scula Cel ce va stăpîni cu putere și va pierde pe cel scăpat din cetate» [282].

Cel care «va răsări» ca o stea «din Iacob» «va nimici pe cel scăpat din cetate» [283].

Multe cuvinte sînt învăluite în nedumerire nu numai aici, ci peste tot în scrierile profetice. Duhul Sfînt, prin care s-a scris despre acestea, nu voia ca ele să fie știute și profanate de către cei nechemați, de aceea El a fost prevăzător, pentru ca sub înfățișarea unei cuvîntări publice să fie ascunse în taine și ținute secret ca urmare a întunecimii expresiei

Și acum privitor la cuvintele : «El va zdrobi pe cel scăpat din cetate». Dacă nu se are în vedere ceea ce spun profeții «că nici o profeție nu se tîlcuiește după socotința fiecăruia» [284], ea pare greu de înțeles. Poate că s-ar tîlcui în felul următor : Prin această cetate înțelegem lumea, precum se afirmă în Evanghelia despre fiul risipitor. Cînd ni se spune că fiul risipitor a risipit toată averea părintelui său, «el a aflat un oarecare cetățean fruntaș, din părțile acelea, și-acesta l-a trimis să păzească porcii» [285].

---

280. *Num.* 24, 18 ; Fac. 25, 30.

281. *Mt.* 10, 28. Interpretare împrumutată de la Filon (quod deus immut. 144) : ὁ γήινος Ἐδωμ = terrestre Edom (despre care amintește Origen și în *Omilia XII*, 4 la Cartea Facerii) ed. Baehrens, I, 110, 6.

282. *Num.* 24, 17.

283. *Num.* 24, 19.

284. 2 *Pt.* 1, 20.

285. *Lc.* 15, 16.

Cetatea în care acela era fruntaș simbolizează lumea. Cel scăpat din această cetate, adică cel pe care Hristos îl scapă din această lume, va pieri. Căci zice : «Cel care-și pierde sufletul, din pricina Mea, acela îl va mîntui». Cu alte cuvinte, Iisus va pierde printr-o pieire «mîntuitoare» pe cel care s-a eliberat din cetatea acestei lumi. Și noi de asemenea, dacă voim să dobîndim mîntuirea și să fim eliberați din această lume, trebuie să pierdem sufletul nostru printr-o pieire folositoare și necesară. Căci se pierde sufletul urmînd pe Hristos. Cel care-și ucide poftele, care suprimă patimile și luptă împotriva desfrîului și a patimilor, acela nu-și face nicidecum voia sa, ci pe cea a lui Dumnezeu. Cu alte cuvinte, după expresia Scripturii, acela își «pierde sufletul». Omoară viața cea dintîi, dar începe să trăiască o altă viață în Hristos. Acest cuvînt ne aduce aminte de altul : «Dacă murim împreună cu El, vom și învia împreună cu El» [286] și de cuvintele : «Dacă ați murit împreună cu Hristos pentru stihiile lumii, pentru ce atunci, ca și cînd ați trăi în lume, răbdați porunci ca acestea ?» [287].

A fost necesar, deci, să se afirme că este folositor a-și pierde sufletul și a muri împreună cu Hristos. Și cine îl pierde aici îl va găsi, fără îndoială, acolo unde, zice Apostolul, «viața voastră se ascunde cu Hristos întru Dumnezeu» [288], a căruia este slava în vecii vecilor. Amin.

OMILIA XXI

Al doilea recensămînt [289]

I

La ultima prelegere pe care am citit-o din cartea Numerii [290] am fost împiedicați, din cauza timpului, să mai vorbim de cel de al doilea recensămînt. Ne gîndim să reparăm acum omisiunea aceasta. Știm că la porunca lui Dumnezeu, poporul mai fusese recensat o dată, însă cei care au fost admiși «căzuseră în pustie» [291] din pricina stăruinței lor în păcat,

286. 2 *Tim.* 2, 11.
287. *Col.* 2, 20.
288. *Col.* 3, 3.
289. *Omilia a XXI-a* la Numeri, Migne, *P.G.*, tom 12 b, col. 737—746. Dacă prima omilie a vorbit despre primul recensămînt al fiilor lui Israel, de data aceasta se vorbește de cel de al doilea.
290. De regulă, după cum se știe, Origen predica zilnic sau aproape zilnic, timp de o oră în cadrul programului liturgic de dimineața la Biserica din Cezareea. Unitățile metodice sau lecțiile nu îngăduiau depășirea duratei de timp obișnuite. Așa a fost cazul și cu «lecția» sau «prelegerea» de față. A se vedea studiul introductiv.
291. *1 Cor.* 10, 5.

iar acum un alt popor care a luat locul celor pierduți, prin generația nouă, este chemat la recensământ. Și despre cel de al doilea, se spun unele lucruri care nu s-au spus la cel dintîi. După ce recensământul a fost făcut pe seminții, după clase, după case, după familii, Domnul a zis lui Moise : «Acestora să li se împartă spre moștenire pămîntul, după numărul numelor. Celor cu familii mai numeroase să le dai moșie mai mare, iar celor mai puțini să le dai moșie mai mică» [292]. Dacă li s-ar fi spus (la întîiul recensământ) că pămîntul li se va da lor moștenire, făgăduința ar fi fost călcată căci între timp ei «au căzut în pustie» din pricina păcatelor. Ceea ce nu li s-a spus celor dintîi, se spune celor din urmă și acum toate făgăduințele care li s-au făcut s-au împlinit.

Nu se poate crede că toate acestea se cuprind numai în această pericopă. Sînt taine care se expun și în asemănările Legii. Un prim popor este lepădat, cel al tăierii împrejur, un al doilea împrăștiat printre națiuni este primit și devine cel care primește moștenirea părintească. De la cine o primește ? De la Moise ? Nu, ci de la Iosua. Căci Moise și dacă dă cuiva o moștenire, n-o dă dincoace de Iordan. El n-a trecut Iordanul, de aceea acordă pămînt numai dincolo de Iordan, unde nu «curge lapte și miere», care nu-i bun decît pentru necuvîntătoare și care hrănește animalele fără rațiune, mai mult decît pe oamenii raționali.

Pămîntul, însă, pe care Iosua al meu îl dă celui de al doilea popor este pămîntul unde «curge lapte și miere» [293]. Aș vrea să spun că aici este o regiune de miere, mai mult decît în orice altă țară. Pe de altă parte, Moise nu dă moștenire prin sorți, nici nu împarte loturi și nu poate aprecia prin hotărîre dumnezeiască vrednicriile fiecăruia «după seminții, case, familii și nume» [294]. Numai Iosua a făcut așa ceva ca unul care «a dat toată judecata Tatălui» [295]. El știe cum să împartă poporului său într-un mod drept și mulțumitor, nu numai pe seminții, pe familii și pe case, ci pentru fiecare în parte «după nume».

Sînt însă unii, care în afară de tragerea la sorți au o situație aparte și nu sînt supuși aceleiași rînduieli. Aceștia sînt leviții, adică toți cei care fără odihnă și fără încetare rămîn în slujba lui Dumnezeu, veghind ziua și noaptea cu ascultare față de El. Lotul acestora nu este pămînt, ci însuși Domnul hotărăște care este «lotul lor», «moștenirea lor» [296].

292. *Num.* 26, 53—54.

293. *Ios.* 5, 6. Despre raportul dintre Moise și Iosua a se vedea mai jos *Omilia II*, 1 la Iosua.

294. *Num.* 26, 54. A se vedea despre «tragerea la sorți» (κατήρωσις) omiliile la Iosua, îndeosebi Omilia 28, 2—4.

295. *In.* 5, 22.

296. *Ios.* 3, 14. Chemarea și consacrarea leviților, care sînt «detașați de lume» și identificați uneori cu un fel de «gnostici» sau «perfecți» sînt descrise cu amănunte

Prin aceasta mi se pare că sînt ridicaţi cei care, fără a se lăsa copleşiţi de greutăţi de natură trupească, au depăşit faima celor văzute şi şi-au închinat lui Dumnezeu toată viaţa lor, prin funcţiunile lor, care nu caută nimic din cele ale trupului, nimic din ceea ce sugrumă judecata dreaptă. Ei au poftit înţelepciunea, au rîvnit după cunoaşterea tainelor lui Dumnezeu şi unde este inima lor, acolo «este şi comoara lor» [297]. Aceştia n-au, deci, parte de moştenire pe pămînt, ei s-au suit dincolo, spre cele mai înalte ţinuturi ale cerului, şi acolo vor fi pentru totdeauna cu Domnul, cu cuvîntul Său, întru înţelepciunea Sa, în plăcerile ştiinţei Sale, îndestulaţi de plăceri. Aceasta va fi hrana lor, băutura lor, avuţia lor, împărăţia lor. Acestea sînt destinele lor şi bunurile de care vor avea parte cei a căror moştenire va fi Domnul singur.

În ce priveşte pe cei mai puţin înaintaţi şi care n-au dus desăvîrşirea lor pînă la o asemenea înălţime, aceştia primesc şi ei ca moştenire pămînt, dar nu o ţară mai măreaţă şi mai puternică. Aceasta este «pămîntul celor vii», care li s-a făgăduit, ţară care-şi ia numirea de la aceea că nu cunoaşte moartea. Aceştia sînt mari şi fericiţi, dar şi mai fericiţi sînt cei care «vor vedea pe Dumnezeu», desigur nu «ca în oglindă şi în ghicitură» [298], nici în haină trupească, ci «faţă către faţă», cînd fiind iluminaţi de razele înţelepciunii şi mulţumită curăţeniei sufletului lor vor înţelege cu adevărat dumnezeirea. Partea lor de moştenire nu este între făpturi ci la Creator, «Cel care este peste toate, Dumnezeu cel binecuvîntat în veci» [299].

II

«Să li se împartă spre moştenire după numărul numelor, celor mai mulţi să le dai moşie mai mare, iar celor mai puţini să le dai moşie mai mică, fiecăruia după numărul celor ce au intrat la numărătoare» [300]. Aşa învaţă istoria : că dacă o seminţie este mai numeroasă, ea va avea o moştenire mai mare, iar dacă numărul membrilor e mai mic, ea se va mulţumi cu o moşie mai mică.

Însă dacă moştenirea acestui pămînt prefigurează, după cum am spus-o, «chipul bunurilor viitoare» şi ne dă modelul moştenirii cereşti pe care o nădăjduiesc credincioşii şi sfinţii, atunci să căutăm să vedem care sînt cuprinşi în această moştenire, în care nădăjduim şi noi, mai

---

de Origen, *Levit. hom.* XV, 3 : «Levita appellatur is, qui indesinenter adsistit Deo». A se vedea şi la *Numeri* omiliile III, 2 ; X, 1—2 etc.

297. *Mt.* 6, 21. Interesant de observat inversarea citatului, poate anume pentru a arăta primatul spiritualului.

298. *1 Cor.* 13, 12.

299. *Rom.* 9, 5.

300. *Num.* 26, 53—54.

mult sau mai puțin ? Or, eu îi aflu pe aceia mult mai fericiți decît pe aceștia. Căci «cei care intră prin poarta cea largă și cuprinzătoare care duce la pieire, sînt mulți», pe cînd «cei care intră prin poarta cea strîmtă și îngustă, care duce la viață, sînt puțini» [301]. El, Evanghelistul, zice apoi : «puțini sînt cei care se mîntuiesc» [302]. Și iarăși mai încolo : «iar din pricina înmulțirii fărădelegilor, iubirea multora se va răci» [303], deci un număr mare și nu mic. Și la facerea corăbiei lui Noe, potrivit dimensiunilor revelate prin descoperire de sus, părțile de jos trebuie să numere trei sute de coți, iar lărgimea treizeci [304]. Dar pe măsură ce corabia se ridică în înălțime, ea se strîmtează și se reduce la un număr mai mic de coți, pînă la vîrf, care ajunge să fie abia de un cot. Scopul a fost pentru că părțile de jos, unde s-au pregătit spații largi și vaste, au primit vitele și turmele, și sus de tot păsările, iar partea de mijloc cea mai strîmtă este rezervată omului rațional. Unitatea de măsură este cotul. Unitatea înseamnă taina Treimii prin numărul celor 300 de coți, iar omul este așezat în apropierea acestei imagini, ca ființă rațională și capabilă să primească pe Dumnezeu. Dar unde sînt arătate deosebirile care există între numerele mari și mici ?

Dacă am lua întreg neamul omenesc și toate națiunile și am face trierea credincioșilor, desigur aceștia ar fi mai puțini decît restul întregului neam omenesc. Dacă din numărul credincioșilor reținem pe cei mai buni, atunci restul celor care rămîn va fi și mai puțin numeros. Iar dacă și dintre credincioșii, pe care i-am pus de-o parte, alegem pe cei mai desăvîrșiți, atunci se va obține un număr și mai mic. Și pe măsură ce înaintăm tot mai mult cu această alegere, se vor găsi tot mai puțini pînă ce se va ajunge la un personaj unic care poate afirma cu siguranță : «M-am ostenit mai mult decît toți» [305].

Aceia din categoria aceasta care sînt mai numeroși primesc mai mult pămînt și mai multă moștenire pămîntească, pe cînd numărul cel mai mic primește un lot mic de pămînt, căci ei au partea lor în Domnul, ba unii nici nu primesc o moștenire pămîntească și anume aceia care au fost învredniciți să fie preoți și slujitori ai lui Dumnezeu, căci «Domnul

301. *Mt.* 7, 13—14.

302. *Lc.* 13, 23.

303. *Mt.* 24, 12.

304. *Fac.* 6, 15. În legătură cu descrierea bărcii lui Noe, *Omilia II*, 1 la Cartea Facerii (ed. Baehrens, I, pag. 25, 3) dă cu totul alte date, deși planul și semnificația spirituală sînt înrudite.

305. *I Cor.* 15, 10. Credem că nu-i revelator faptul că în «vîrful mic» al bărcii apare aici Sf. Pavel, iar în *Omilia* I, 2 Sf. Petru, din moment ce barca vrea să arate totalitatea neamului omenesc, respectiv unitatea lui păstrată prin Biserică.

este întreaga lor moştenire» [306]. Şi cine este destul de fericit pentru a face parte din numărul mic, care primeşte un lot slab de pămînt, sau dintre preoţii şi slujitorii aleşi, care dobîndesc ca moştenire pe Domnul însuşi ? Căci ei primesc puţin pămînt pentru vitele lor, din cel care este în faţa porţilor oraşelor şi la periferiile cetăţilor [307]. Cuvîntul se poate înţelege şi astfel : moştenirea celor mai numeroşi va fi mărită. Un singur drept, dacă este bineplăcut lui Dumnezeu, trage în cumpănă cît mulţi alţii, după cum este scris: «Un înţelept va umple cetatea de locuitori, iar neamul celor nelegiuiţi se va pustii» [308]. Un singur drept face cît lumea întreagă, dar păcătoşii, fie ei cît de numeroşi, sînt nimica înaintea lui Dumnezeu [309].

Mulţimea poate fi luată şi într-un înţeles favorabil, precum o dovedeşte cuvîntul spus de Avraam, cînd Dumnezeu îi cerea să iasă afară din casă zicîndu-i : «Priveşte la cer şi numără stelele de le poţi număra, atît de mulţi vor fi urmaşii tăi» [310]. Trebuie să consideri că dreptul este ceva interior şi ţine totdeauna de cele dinlăuntru, căci în sinea sa dreptul «roagă pe Dumnezeu» [311] şi toată slava fiicei împăratului, adică sufletul împărătesc, este înlăuntru [312], însă «Dumnezeu lasă să iasă» cînd împrejurările o cer şi cînd rînduiala lucrurilor văzute o cere. Se poate, deci, ca moştenirea să fie sporită pentru a fi «mulţi ca stelele cerului» [313] sau pentru a fi scăzut numărul celor mici, adică pentru cei care, deşi nu sînt puţini la număr, sînt consideraţi ca mici, din pricina nevredniciei şi a josniciei lor.

III

Mai adaugă Scriptura : «Moştenirea să se împartă prin sorţi» [314]. E drept că aşa a fost dată porunca, însă cînd iau în mînă Scriptura văd că Moise s-a lipsit de sorţi pentru moştenirea lui Ruben şi Gad şi pentru jumătatea lui Manase. Chiar şi Iosua, adică Isus, fiul lui Navi, dă moştenirea sa seminţiilor lui Iuda şi lui Caleb fără a recurge la sorţi : şi el a dat-o tot fără a recurge la sorţi, seminţiei lui Efraim şi jumătatea din seminţia lui Manase, însă pentru ceilalţi, şi mai întîi pentru Veniamin,

306. *Ios.* 13, 14.
307. *Ios.* 14, 4.
308. *Inţ. Sir.* 16, 5.
309. Ideea o găsim şi în istoria catastrofei de la Sodoma şi Gomora.
310. *Fac.* 15, 5.
311. *Mt.* 6, 6. A se vedea cele spuse mai înainte în *Omilia* VI, 1 apoi în *Iezech. hom.* VII, 1 : «cît Scriptura sanctos intus, peccatores foris esse».
312. *Ps.* 44, 14 «animae regalis» sau «sufletul împărătesc» e cam acelaşi lucru cu «principale mentis» sau τὸ ἡγεμονικὸν, despre care am vorbit în nota 14.
313. *Evr.* 11, 12. Noţiunile «mic» sau «puţin» se înţeleg atît numeric, cît şi valoric.
314. *Num.* 26, 55.

s-a tras la sorţi. De aici înţelegem că pentru moştenirea cea fericită din împărăţia cerurilor, vor fi unii pentru care nu se trage la sorţi şi care nu se vor număra cu ceilalţi, chiar dacă ar fi sfinţi, căci moştenirea lor va fi aparte şi se va face excepţie întocmai ca şi cu Caleb, cu seminţia lui Iuda şi cu însuşi Iosua (Isus, fiul lui Navi).

Întocmai ca după o luptă, cînd provinciile şi prăzile sînt împărţite între învingători, luptătorii nu trag la sorţi, cu alţii, pentru împărţirea rămăşiţelor, ci li se atribuie partea cea mai bună ca răsplată a vrednicilor lor, cîtă vreme ceilalţi trag la sorţi, în virtutea singurului drept al victoriei. Tot aşa va proceda, mi se pare, Domnul meu Iisus Hristos, căci unora pe care-i ştie că au suferit mai mult decît alţii şi ale căror fapte frumoase şi virtuţi înalte El le cunoaşte, le atribuie onoruri şi glorie mai înalte, excepţionale, şi dacă aş îndrăzni să zic, asemănătoare cu ale Sale. Nu ţi pare că El împărţeşte celor mai aleşi discipoli ai Săi unele taine din frumuseţea Sa cînd spune : «Părinte, voiesc ca unde sînt Eu, să fie împreună cu Mine şi cei pe care Mi i-ai dat» [315] şi apoi zice : «Veţi şedea pe douăsprezece tronuri, judecînd cele douăsprezece seminţii ale lui Israel» [316] şi apoi : «După cum Tu, Părinte, întru Mine şi Eu întru Tine, aşa şi aceştia în Noi să fie una» [317].

Toate acestea nu se împart prin sorţi, ci sînt atribuite ca un privilegiu al alegerii din partea Aceluia care singur «vede inimile» şi înţelepciunea oamenilor.

Iar pe noi, cu toate că poate nu sîntem între aleşii excepţionali, ci între cei care sînt în afară de sorţi, măcar de ne-ar face vrednici de soarta sfinţilor, pentru că «a Lui este slava şi puterea în vecii vecilor» [318].

OMILIA XXII

Fetele lui Salfaad [319]

I

Au fost cinci fete, cărora Scriptura le dă numele de «născute din israelitul Salfaad». Acesta a murit în pustie, fără a lăsa vreun urmaş bărbătesc. Pretinzînd moştenirea tatălui lor, fetele lui Salfaad au zis : «De ce să piară numele tatălui nostru din neamul lui pentru că n-are fiu?

315. *In.* 17, 24.
316. *Mt.* 19, 28.
317. *In.* 17, 21.
318. *1 Pt.* 4, 11.
319. *Omilia* a XXI-a la Numeri, Migne, *P.G.*, tom. 12 b, col. 740—745.

Moise a adus cererea lor înaintea lui Dumnezeu» [320]. Îndurarea atotputernicului Dumnezeu nu înlătură nici nu nesocoteşte cererea tinerelor fete şi nu numai că dă un răspuns favorabil, ci chiar îşi însuşeşte revendicările lor, pentru a pune bazele de drept veşnic valabil în toate veacurile. Domnul a zis către Moise : «Drept au grăit fetele lui Salfaad, dăruieşte-le şi lor moştenire, între fraţii tatălui lor şi trece-le lor moşia tatălui lor, iar fiilor lui Israel să le vorbeşti şi să le spui : «De va muri cineva neavînd fiu, să daţi partea lui fiicei sale. Iar de nu are nici fiică, să daţi partea lui fraţilor lui. De nu are însă nici fraţi, să daţi partea lui fraţilor tatălui lui. Iar de nu are tatăl său fraţi, să daţi partea lui rudeniei celei mai de aproape din neamul lui, ca să moştenească ale lui. Aceasta să fie pentru fiii lui Israel ca o hotărîre de lege, cum a poruncit Domnul lui Moise» [321].

Din punct de vedere istoric importanţa acestui pasaj este evidentă dacă ne gîndim că aceste legi sînt în vigoare nu numai la fiii lui Israel, ci la toţi oamenii care trăiesc într-o orînduire socială. Îndrăzneala fetelor lui Salfaad nu numai că le-a dat o moştenire, ci a întemeiat un drept durabil. Vezi, dar care este rolul istoriei în sine pentru legea lui Dumnezeu ? Şi cine ar putea abroga legi ale trecutului aflate în uz în toată lumea ?

Se cercetăm, însă, care este înţelesul duhovnicesc al acestui fapt. S-ar putea întîmpla ca eu să n-am o fată după trup, nici vre-o realitate pentru a lăsa moştenire. Ce va urma în acest caz ? Să n-aibă Legea efect şi ceea ce a fost promulgat prin cuvîntul dumnezeiesc să fie inutil ?

Să cercetăm, deci, după legea cea duhovnicească, cine sînt cele cinci fete, al căror tată este mort pentru un păcat oarecare şi care cu toate acestea sînt moştenitoare ale cuvîntului sfînt ? În cele de mai înainte, cînd am vorbit despre fiii duhovniceşti, noi am spus că virtuţile sufletului şi gîndurile înţeleptului sînt numite fii. Pare deci just şi logic de a vedea fetele în opera, care se împlineşte cu ajutorul trupului. Cu acest scop ele sînt cinci la număr, căci cinci sînt simţurile trupeşti cu ajutorul cărora se îndeplineşte întreaga lucrare în trup. Aceste cinci fete imaginează desăvîrşirea prin fapte. Cu toate că lipsite de tată şi rămase orfane, ele nu sînt alungate de la moştenire, nici excluse din împărăţie : ele primesc o moştenire în mijlocul poporului lui Dumnezeu.

320. Num. 27, 4—5, Filon comentează şi el *(De vita Moys* 238) «hotărîrea milei dumnezeieşti» faţă de situaţia fetelor lui Salfaad. Tot el notează în altă operă *(De migr. Abrah.* 205) că cele cinci fete tălmăcite alegoric sînt cele 5 simţuri ale omului (Baehrens, *op. cit.*, p. 204).

321. *Num.* 27, 7—11.

Să vedem atunci cine este tatăl lor, despre care ni se spune că este mort ? El este numit Salfaad, zice Scriptura. Salfaad însă se tîlcuieşte : «umbră în gura lui». Părintele faptelor este înţelepciunea. Acest caz revine de obicei : şi nu sînt puţini fraţii noştri care au o înţelepciune fără adîncime, fără amploare. Gîndirea lor este moartă, sînt dintre cei care se aseamănă cu personajul despre care este scris : «a încremenit inima lui în el» [322]. Unul ca acesta nu înţelege nimic, el este mort pentru înţelepciunea duhovnicească. Însă el a dat viaţă fetelor sale, adică la fapte de ascultare, la opere după poruncile lui Dumnezeu, el a luat moştenire un pămînt în acelaşi trup cu poporul lui Dumnezeu. El nu putea fi socotit împreună cu aceia despre care se spune că : «Domnul este partea de moştenire» [323]. Neputînd deci fi cuprins în numărul slujitorilor şi preoţilor, el a primit o moştenire în Ţara făgăduinţei, însă după rangul său modest : «Căci mulţi sînt chemaţi, dar puţini aleşi» [324]. Din semnificaţia numelui său, însă, se poate înţelege şi de ce acest Salfaad n-a putut avea feciori, ci numai fete, căci se tîlcuieşte după cum am spus, «umbră în gura sa». Înţelegi că dacă cineva are «umbra Legii» în gură şi nu e «însuşi chipul lucrurilor viitoare» [325], nu poate da viaţă nici unui cuget duhovnicesc, nici gîndirii profunde, neavînd decît «umbra» Legii în gură, unul ca acesta nu poate organiza gînduri vii şi duhovniceşti, poate da însă viaţă unor opere şi fapte, care pot sluji doar celor de rînd.

Şi astfel îndurarea lui Dumnezeu adevereşte aici că toţi cei nevinovaţi şi care în lipsa înţelepciunii au însă fapte bune nu sînt excluşi de la moştenirea sfinţilor. Deci : «drept au grăit fetele lui Salfaad» [326].

II

După aceea s-a aşezat o «lege a moştenirii», în înţelesul că moştenirea revine fiului, în rîndul al doilea fetelor, în rîndul al treilea fratelui, în rîndul al patrulea fratelui tatălui. Aici gradul al cincilea nu indică nici o persoană anumită, ci atribuie moştenirea rudeniei celei mai apropiate de familie. De aceea înţelesul istoric e atît de întreg şi de desăvîrşit, încît el nu mai reclamă nici o lămurire suplimentară.

În acelaşi timp, însă, cel care este bine iniţiat în legile duhovniceşti şi profund iluminat de ştiinţă, acela poate înţelege şi variaţia

322. *1 Reg.* 25, 37.
323. *Deut.* 32, 9. Prin «partea de moştenire» se înţelege clerul de toate gradele, atît sub aspectul lor ierarhic, cît şi sub cel harismatic-spiritual.
324. *Mt.* 22, 14. Despre «mulţi» şi «puţini» a vorbit Origen în *Omilia* 21, 2.
325. *Evr.* 10, 1.
326. *Num.* 27, 7.

acestor grade ale moştenirii. Cel dintîi este cel al moştenirii cereşti, dobîndit ca urmare a cunoştinţelor şi a ştiinţei, acesta este cel de genul bărbătesc. Al doilea grad este privilegiul acordat faptelor, acesta este fata. Al treilea este cel cu oarecare simpatie şi asemănare, de aceea acest grad se numeşte frate. Căci sînt unii care nu produc nimic spontan sau vre-o faptă personală de înţelepciune, dar care aşezaţi în mijlocul fraţilor lor par a săvîrşi, prin imitaţia altora, aceleaşi fapte ca şi cei care sînt însufleţiţi de o viaţă intelectuală personală. Aceştia devin moştenitori de gradul al treilea, cu titlu de fraţi. În al patrulea grad, cel al fratelui după tată (sau unchi), se poate vedea acea categorie de oameni care se nevoiesc să-şi îndeplinească îndatoririle deprinse de la părinţii lor şi să urmeze tradiţiile strînse de către înaintaşii lor. Aceştia, de obicei, nu sînt însufleţiţi de sentimente personale, nici nu sînt mişcaţi de învăţăturile epocii, ci sînt formaţi numai prin tradiţia şi rutina celor bătrîni. Ei nu exclud însă săvîrşirea unor fapte bune.

Ultimul grad — se scrie — este cel al unei înrudiri oarecare cu înaintaşii. Despre acesta s-ar spune că un oarecare bine pe care-l face, fie la întîmplare sau prin cunoaşterea adevărului, nu se va pierde cîştigul faptei sale bune şi va fi răsplătit prin larga înţelegere a Domnului cu o parte de moştenire.

Poate fi prea mare îndrăzneala din partea noastră, că punem în discuţie aceste probleme şi că le tratăm în public. Dar noi nu regretăm dacă «lămurim lucruri duhovniceşti oamenilor duhovniceşti» [327].

III

Despre moartea lui Moise. După acestea ajungem la un alt eveniment plin de un înţeles sublim. Ni se relatează cum «A zis Dumnezeu către Moise : suie-te pe acest munte» [328], şi apoi după ce a privit şi a contemplat toată Ţara făgăduinţei, el a murit.

Însă Moise fiind mult mai preocupat de poporul său decît de soarta sa proprie, a rugat pe Dumnezeu să-i indice «un om» care să conducă poporul «pentru ca această mulţime» zice el, să nu fie «ca o turmă fără de păstor» [329].

327. *1 Cor.* 2, 13.

328. *Num.* 27, 1.

329. *Num.* 27, 17. Ce semnificaţie duhovnicească au «vîrfurile şi înălţimile muntilor» pentru ierarhizarea valorilor şi acţiunilor tainice în concepţia lui Origen e lucru foarte cunoscut. Omiliile la cartea lui Ieremia le pomenesc adesea. Şi *Omilia* XV, 1 la Numeri o afirmă. *Omilia* a III-a la Cîntarea Cîntărilor spune : «Să ştii că Domnul Iisus totdeauna cînd se arată, se arată pe munţi şi pe coline... iar sfinţii înşişi sînt numiţi munţi» (la Baehrens, p. 206).

În primul rînd vedem că omul desăvîrşit şi fericit nu sfîrşeşte într-o vale, nici pe un loc obişnuit, sau pe o colină, ci pe un munte, adică pe un loc înalt şi greu de urcat. Căci desăvîrşirea vieţii îşi are şi ea înălţimile ei. Moise a mai primit şi porunca de a cuprinde cu privirea sa toată Ţara Făgăduinţei şi de a o privi cu atenţie de pe un loc foarte ridicat. Ar trebui ca nimic să nu fie necunoscut pentru cel care vrea să atingă desăvîrşirea supremă, şi ca el să aibă cunoştinţă de tot ce se vede şi se aude. De aceea, cred eu, el trebuie să se orienteze în toate lucrurile, pe care le-a cunoscut sub aspectul lor material, în vremea petrecerii sale în trup. Cînd va intra în lumea Duhului şi a cunoaşterii depline, pentru ca degrabă să împlinească poruncile Înţelepciunii, a se pune în slujba îndrumării sale, el va putea să afle îndată raţiunile şi cauzele. Dar ce rost a avut să-i arate Dumnezeu tocmai în seara plecării din această lume, la sfîrşitul acestei vieţi, pămînturile şi locurile ale căror greutăţi nu le-a putut învinge şi nici să le culeagă roadele? Mă umple de teamă cuvîntul care urmează. Îmi vine să ezit şi mi-e frică să vorbesc. Parcă văd pe Moise, acest mare «slujitor şi prieten» [330] al lui Dumnezeu, cu care «a vorbit el faţă către faţă» [331], omul prin care s-au arătat semne şi minuni impresionante, cum devine acum obiectul unor cuvinte atît de seci, atît de înfricoşătoare. Ce i-a spus acum Dumnezeu? «Şi tu vei fi adăugat la poporul tău precum a fost Aaron, fratele tău, pe muntele Or» [332]. Iar pentru a explica de ce şi Moise a trebuit să moară aici, Domnul a zis: «Pentru că v-aţi împotrivit poruncii Mele în pustiul Sinai, în vremea tulburării obştii, care n-a arătat sfinţenia Mea, înaintea mulţimilor, la ape» [333]. Deci, Moise este şi el vinovat? Da, şi lui i se atribuie vină, a fost şi el supus greşelii.

Pentru aceasta cred eu că zicea Apostolul pe bună dreptate: «Moartea a stăpînit de la Adam şi pînă la Moise» [334], ea a atins şi pe Moise şi nu l-a cruţat. Şi iată ce zice Apostolul: «Printr-un om a intrat păcatul în lume şi prin păcat moartea, iar prin acesta toţi au păcătuit» [335]. Şi apoi: «Căci Dumnezeu i-a închis pe toţi în neascultare, pentru ca pe toţi să-i mulţumească» [336]. Însă «harul se împărtăşeşte prin Domnul nostru Iisus

330. *Ios.* 1, 13.
331. *1 Cor.* 13, 12.
332. *Num.* 27, 13.
333. *Num.* 27, 14.
334. *Rom.* 5, 14.
335. *Rom.* 5, 12.
336. *Rom.* 11, 32. În *Omilia* 12, 3 la Levitic (ed. Baehrens I, 458, 24) Origen aplică aceeaşi judecată a Domnului pentru împotrivirea «la apa împotrivirii», de care se vorbeşte, cum am văzut şi în Omilia VI, 3 la Numeri.

Hristos care ne-a izbăvit de trupul morții acesteia» [337], pentru că «unde s-a înmulțit păcatul, a prisosit harul» [338]. Căci cum putea Moise să șteargă păcatul, cîtă vreme i s-a spus: «Voi v-ați împotrivit poruncii Mele, în pustiul Sinai, în vremea tulburării obștii, ca să arătați înaintea ochilor lor sfințenia Mea la ape, adică la apele Mariba de la Cadeș, în pustiul Sinai» [339].

IV

Cu toate acestea admirăm măreția lui Moise în clipa cînd avea să părăsească acest veac și cînd l-a rugat pe Dumnezeu să indice un conducător pe seama poporului său. Ce faci, Moise? Nu ai tu, oare, de copii pe Gerson și Eleazar? Dacă te îndoiești de ei, nu sînt ei copiii fratelui tău, acest om de seamă? Cum de nu rogi pe Dumnezeu să-i facă pe ei conducători ai poporului? Dar conducătorii Bisericii nu sînt cei uniți cu ei prin legătura sîngelui, sau a rudeniei trupești, ci în Biserică se așează alte dinastii, care se silesc să se refere la judecata lui Dumnezeu. De aceea ei nu se aleg după sugestiile sentimentelor umane, ci e supusă judecății lui Dumnezeu numirea succesorilor lor. Moise niciodată n-ar fi putut alege printr-o judecată adevărată și printr-o hotărîre dreaptă și justă un conducător al poporului, el, către care Dumnezeu a zis: «Adună-Mi șaptezeci de bărbați, dintre bătrînii pe care-i știi tu că sînt căpetenii» [340], și a ales din cei «peste care s-a odihnit Duhul lui Dumnezeu și care toți au proorocit» [341]. Cine altul putea, dar, alege un conducător al poporului mai bine decît Moise? Dar el nu o face, nu alege, nu aude. De ce nu aude? Pentru a nu lăsa urmașilor un exemplu de înfumurare. Ascultă, dar, ce spune: «Domnul Dumnezeul duhurilor și a tot trupul să rînduiască peste obștea aceasta un om, care să iasă înaintea ei, și care să intre înaintea ei, care să-i ducă și care să-i aducă» [342]. Dacă un om așa de mare ca Moise nu-și îngăduie să aleagă, după judecata proprie, pe conducătorul poporului, și să-l instituie ca urmaș al său, cine va fi acela care va îndrăzni, în mijlocul acestui popor care-și dă adeziunea de obicei sub înrîurirea vociferării sau poate a banului, cine ar fi îndrăznit, chiar din rîndul preoților, a se considera capabil să se rostească mai presus decît ei, decît doar în urma revelației mijlocită prin puterea rugăciunii și a invocării adresate Domnului?

337. *Rom.* 7, 24.
338. *Rom.* 5, 20.
339. *Num.* 27, 14.
340. *Num.* 11, 16.
341. *Num.* 11, 25.
342. *Num.* 27, 16—17.

Astfel grăiește Dumnezeu lui Moise : «Ia-ți pe Iosua, fiul lui Navi, om cu duh într-însul, pune-ți peste el mîna ta, apoi du-l înaintea preotului Eleazar, înaintea a toată obștea și dă-i povețe înaintea ochilor lor. Dă-i din slava ta, ca să-l asculte toată obștea fiilor lui Israel» [343].

Așadar, vezi limpede descris aici felul de instituire a conducătorului poporului și care depășește nevoia de comentar. Nu se vede aici nici o manifestare populară, nici o considerație de rudenie. Părinții sînt lăsați să moștenească ogoarele și cîmpurile, însă conducerea poporului este încredințată alesului lui Dumnezeu, adică unui om asupra căruia, după cum ați auzit citindu-se, «odihnește Duhul lui Dumnezeu» [344], care are «poruncile lui Dumnezeu în fața lui» [345], om care îi este binecunoscut și apropiat lui Moise și are, adică, lumina Legii și știința curată, pentru ca fiii lui Israel să-l poată asculta. Cum, însă, toate învățăturile sînt pline de taine, noi nu putem neglija pe cele mai prețioase, atît de folositoare și atît de necesare, cum par a fi legile date de litera Legii. Considerăm, dar, că moartea lui Moise echivalează cu sfîrșitul Legii după literă. Care este sfîrșitul ei ? : Încetarea jertfelor și a tuturor prescriptelor asemănătoare cuprinse în Lege. Îndată ce ele iau sfîrșit, Iisus — Iosua — preia conducerea : «Căci sfîrșitul Legii este Hristos, spre îndreptarea a tot celui ce crede» [346] și precum s-a zis de cei bătrîni că «toți, prin Moise, s-au botezat în nor și în mare» [347], tot asemenea s-a zis și despre Iosua, că toți au fost botezați — în Iisus — în Duhul Sfînt și apă. Căci Iosua a fost cel care a mijlocit trecerea apelor Iordanului [348] și într-un fel oarecare a botezat acolo poporul. El este cel care a împărțit pămîntul făgăduinței, Țara sfîntă, tuturor,nu numai celui dintîi popor, ci și celui din urmă, căci vechiul popor «a pierit în pustie» [349] din pricina căderii. Însă în vremea lui Iosua se zice : «și s-a liniștit pămîntul de război», ceea ce nu putea să fie spus despre epoca lui Moise [350]. Aceasta se spune despre Iisus, Domnul meu, nu despre fiul lui Navi.

343. *Num.* 27, 18—20.
344. *Num.* 27, 18.
345. *Ps.* 27, 25.
346. *Rom.* 10, 4. *Omilia* 2, 1 la Iosua exprimă lapidar semnificația tainică a morții lui Moise adică a încetării Legii : «si videris neminem... offere primitias nec primogenita consecrare... dicito quia Moyses famulus Dei defunctus est». A se vedea mai jos la cartea Iosua. Comentînd acest fapt, Ipolit îl aseamănă cu consacrarea episcopului, desigur prin punerea mîinilor și prin prezența adunării (*Tradition Apostolica*, trad. Botte, p. 26—27).
347. *1 Cor.* 10, 2.
348. *Ios.* 3, 15. Despre pacificarea Țării a se vedea *Omilia* I, 7 la Iosua, unde se spune că numai prin puterea lui Dumnezeu s-a putut realiza.
349. *1 Cor.* 10, 5.
350. *Ios.* 11, 23.

După aceea ţara mea s-a odihnit de război. Aşa ceva poate avea loc dacă ei luptă cu credinţă pentru Iisus, conducătorul. Şi dacă noi ascultăm de Domnul Iisus, niciodată «trupul nostru nu se împotriveşte Duhului» [351], nicicînd pămîntul nu va fi atacat de naţiunile vrăjmaşe, vrea să zică de diferite pofte.

Să ne rugăm deci ca Iisus să stăpînească peste noi şi să se odihnească pămîntul de război şi de atacurile poftelor trupeşti. Şi cînd acestea vor înceta, «fiecare va sta liniştit sub viţa, sub smochinul şi sub măslinul său» [352].

Sub acoperămîntul Tatălui, al Fiului şi al Duhului Sfînt se va odihni sufletul care va fi aflat pacea trupului şi a duhului. Slavă lui Dumnezeu cel veşnic, în vecii vecilor. Amin.

OMILIA XXIII

Despre cuvintele: «Darurile Mele, sărbătorile Mele» [353]

I

Dacă practicarea jertfelor şi instituirea lor legală, care s-au dat în mod figurat poporului lui Israel, s-ar fi putut continua pînă în ziua de azi, fără îndoială ele ar fi împiedicat credinţa în Evanghelie, prin care «neamurile» [354] s-au convertit, la venirea Domnului nostru Iisus Hristos, la credinţa în Dumnezeu. În acea practicare era, prin urmare, o credinţă plină de măreţie şi de strălucire, care de la început a mişcat pe ascultători. Cei care au văzut lăcaşul sfînt şi au preţuit altarul, unde se aflau preoţii, care aduceau jertfele şi împlineau toate îndatoririle prin care se achitau de slujirile lor, nu cugetau ei oare, că vor găsi acolo forma desăvîrşită a slujirii pe care neamul omenesc trebuie s-o aducă în toate privinţele lui Hristos ? Însă să mulţumim venirii lui Hristos, care a cucerit inimile noastre pentru starea cea nouă! El ne-a slobozit în vederea gustării fericirilor cereşti şi a înţelegerii realităţilor duhovniceşti, a desfăcut ceea ce părea lucrul cel mai mare pe pămînt şi a făcut să treacă, în slujirea lui Dumnezeu, de la cele văzute la cele nevăzute, de la cele trecătoare la cele veşnice. Acum însuşi Domnul Iisus Hristos ne cere

351. *Gal.* 5, 7.
352. 3 *Reg.* 4, 25; *Mih.* 4, 4.
353. *Omilia* a XXIII-a la Numeri, Migne, *P.G.*, tom. 12 b, col. 746—755; *Num.* 28, 2.
354. păgînii.

urechi în stare să audă şi ochi în stare să vadă acestea, iar noi, cei care avem în inimă Legea dată prin Moise şi care voim să adeverim că «Legea e duhovnicească» [355], aşteptăm de la voi ochi şi urechi, care nu privesc spre prescripţiile desfiinţate, ci care să fie în stare «a cerceta» lucrurile duhovniceşti «acolo unde se află Hristos şezînd de-a dreapta lui Dumnezeu, de a cugeta cele de sus nu cele de pe pămînt» [356].

Faţă de cele ce vor urma ne mulţumim pentru început cu atîta.

II

Iar acum să revenim la cele ce sînt scrise : «Şi a grăit Domnul lui Moise zicînd : Porunceşte fiilor lui Israel şi spune-le : Îngrijiţi ca darurile Mele, dările Mele, jertfele Mele cele întru miros de bună mireasmă să Mi se aducă la sărbătorile Mele. Şi mai spune-le : Iată jertfele pe care trebuie să le aduceţi Domnului» [357].

Nimeni nu aduce dintru ale sale lui Dumnezeu. Lucrul adus este al Domnului şi ceea ce se aduce este mai puţin decît un bun propriu al Lui şi care I se înapoiază. De aceea Domnul, voind a promulga legile despre jertfele şi darurile pe care oamenii trebuiau să le închine, începe prin a-i învăţa natura acestor daruri şi zice : «Îngrijiţi de darurile Mele, de jertfele Mele pe care le aduceţi la sărbătorile Mele» [358]. Darurile pe care am poruncit să le aduceţi la sărbătorile Mele sînt, «darurile Mele», Eu sînt Cel care vi le-a dat. Tot ceea ce oamenii deţin, au de la Mine. Să nu-şi închipuie cineva că aducînd daruri I se face lui Dumnezeu un oarecare avantaj, să nu se săvîrşească această impietate chiar cu fapta prin care consideră că cinsteşte pe Dumnezeu. Prin urmare, ce impietate este ca omul să creadă că Dumnezeu are trebuinţă de ceea ce el (omul) aduce Ei Ci Dumnezeu, precum am spus, învaţă pe om că pentru tot ce-I dă, i se înapoiază mai mult decît dă.

Dar să vedem înţelesul cuvintelor : «Ce-Mi veţi aduce la sărbătorile Mele ?» Aşadar Dumnezeu are sărbătorile Sale ? Da, are. O mare sărbătoare a Lui este mîntuirea neamului omenesc. Cred că orice credincios, orice om care se converteşte la credinţa în Dumnezeu, sau care înaintează în credinţă, dă naştere unei sărbători a Domnului.

355. *Rom.* 7, 14.

356. *Col.* 3, 1—2.

357. *Num.* 28, 1—3. O schiţă a doctrinei haritologice dă Origen atît aici, cît şi în Omiliile XII, 3 şi XXIV, 2. Darurile aduse Domnului sînt numai restituiri. Mai bune decît ele sînt cuvintele, gîndurile şi faptele închinate Lui (Filon, *Quod deus immut.* 6). Dumnezeu n-are nevoie de nimic de la noi, spuea şi Filon *(ibidem,* 6).

358. *Num.* 28, 1.

Cîtă bucurie încearcă El, aş zice, cînd cel care a fost un cinic devine imaculat şi cel care a fost nedrept preţuieşte dreptatea, cel care a fost necredincios devine pios! Toate aceste convertiri personale prilejuiesc sărbători pentru Dumnezeu. Fără îndoială că Domnul nostru Iisus Hristos, care Şi-a vărsat sîngele pentru a noastră mîntuire, prăznuieşte cea mai mare dintre toate sărbătorile atunci cînd vede că nu în zadar «S-a deşertat pe Sine, chip de rob luînd şi ascultător făcîndu-Se pînă la moarte» [359].

Duhul Sfînt, de asemenea, prăznuieşte văzînd înmulţindu-se, prin convertire la Dumnezeu, bisericile care i-au fost pregătite.

Ce vom zice de îngeri, despre care se spune că la fiecare convertire prăznuiesc şi ei o nouă sărbătoare? Nu este, oare, şi pentru ei un mare praznic atunci cînd «se bucură şi ei în cer pentru un păcătos care se pocăieşte, mai mult decît nouăzeci şi nouă de drepţi, care n-au nevoie de pocăinţă» [360]?

Prăznuiesc, desigur, şi îngerii o mare sărbătoare, bucurîndu-se că cei care au scăpat din ghiarele diavolului, prin trăirea virţuţilor, se grăbesc să intre în comuniunea îngerilor.

Este greu de înţeles ceea ce vreau să spun: se pare că noi dăm lui Dumnezeu şi îngerilor prilejuri de sărbătoare şi de bucurie, noi care sîntem aşezaţi pe pămînt prilejuim celor din cer clipe de bucurie şi de veselie, pentru că deşi «trăim pe pămînt, cetăţenia noastră este în ceruri» [361] şi în acest mod dăm şi noi prilejuri de sărbătoare puterilor cereşti. Dar dacă faptele noastre bune şi propăşirea noastră în virtuţi prilejuiesc sărbători pentru Dumnezeu şi pentru îngeri, mă tem că puterile noastre rele dau naştere la plîngeri şi întristări nu numai pe pămînt, ci şi în cer, întrucît păcatele oamenilor mîhnesc pe Dumnezeu care zice: « îmi pare rău că am făcut pe om pe pămînt» [362]. Nu este oare ceva asemănător cu ceea ce Domnul nostru Iisus Hristos spune în Evanghelie: «Ierusalime, Ierusalime, care omori pe proorocii şi ucizi pe cei trimişi la tine, de cîte ori am voit să adun pe fiii tăi, după cum adună cloşca puii subaripi, dar tu n-ai voit»? [363]. Să nu se creadă că aici este vorba numai de cei vechi, care au «omorît cu pietre» pe profeţi.

359. *Fil.* 2, 7—8.
360. *Luca* 15, 7.
361. *Fil.* 3, 20.
362. *Fac.* 6, 6. «Scris e în Evanghelie că văzînd Ierusalimul cu zidurile lui a plîns de durere. Şi desigur că El însuşi e Cel care a grăit atunci cuvintele cunoscute, parcă ar fi fost un culegător de paie goale în loc de grîu» (Origen, *Omilia XIV*, 6, la Ieremia, ed. Klostermann, p. 111).
363. *Mt.* 23, 37.

Dacă astăzi nu ascult de cuvîntul profetului, dacă nesocotesc îndrumările lui, atunci și eu arunc cu pietre în profet și îl omor, cîtă vreme este cu mine, neascultînd cuvintele sale, ca și cînd ar fi mort.

Dumnezeu deplînge acel neam omenesc cînd îl lasă pe profet să vorbească: «Vai de mine! Căci am ajuns ca după culesul paielor la seceră, ca după culesul viilor; nu se mai află nici un strugure de mîncare, nici o smochină pe care o dorește sufletul meu, nu mai este om cucernic în țară și nici un om drept pe pămînt» [364].

Acestea sînt plîngerile Domnului, care se tînguie pentru neamul omenesc. El a venit în persoană pentru a aduna secerișul și n-a aflat decît paie în loc de seceriș. El a venit să culeagă struguri și n-a aflat din tot rodul decît cîțiva ciorchini, vorba Apostolilor: «și dacă Domnul Savaot nu ne-ar fi lăsat o rămășiță» [365], «și dacă bobul de grîu nu ar fi căzut pe pămînt» [366], pentru a face rod, «am fi ajuns ca Sodoma și ne-am fi asemănat cu Gomora» [367]. La îngerii lui Dumnezeu asemenea, precum am spus, «este bucurie în cer pentru îndreptarea unui singur păcătos».

Oricînd te bucuri de fericire, te întristezi pentru nenorocire: dacă, deci, îngerii se bucură pentru îndreptare, ei deplîng păcatele săvîrșite.

Astfel, pentru că «Ierusalimul a păcătuit de moarte», după cum este scris în plîngerile lui Ieremia «că el (Ierusalimul) s-a cutremurat» [368], și toate sărbătorile și solemnitățile sale au încetat, e pentru că locuitorii săi au dat morții pe Domnul meu Iisus Hristos. Și de aceea grăiește către dînșii: «Sufletul meu urăște lunile noi, sabatul și sărbătorile voastre» [369]. Dar în pericopa noastră, fiind vorba de poruncile privind ofrandele, într-o vreme cînd încă nu s-a păcătuit, Domnul zice: «Sărbătorile Mele»; după păcat nu mai zice: «Sărbătorile Mele», ci: «sărbătorile voastre».

Toți acești termeni în care Dumnezeu plînge sau se bucură, urgisește sau veselește un suflet, se pot lua în modul figurat prin care Scriptura se acomodează uzului omenesc de vorbire. Căci firea dumnezeiască nesocotește orice pasiune și orice schimbare, care ar afecta-o. În ea trunchiul fericirii rămîne totdeauna nemișcat și neclătinat.

364. *Mih.* 7, 1—2.
365. *Is.* 1, 9.
366. *In.* 12, 24.
367. *Is.* 1, 9.
368. *Plîng.* 1, 8.
369. *Is.* 1, 14. Origen pare a spune că, cu toate pogorămintele pe care le face apropiindu-se de noi, Dumnezeu urgisește exprimarea prea antropomorfică.

III

Întrucît avem în mînă legiuirile sărbătorilor şi întrucît de acolo am pornit, pentru a cerceta cu grijă, pentru a descoperi îndrumarea, pentru a desprinde din împărţirea lor şi din forma jertfelor, modul cum se pot pregăti, prin faptele şi purtările omului, sărbători lui Dumnezeu.

Cea dintîi sărbătoare a Domnului este cea numită: «veşnică». Într-adevăr sînt scrise jertfe matinale şi serale perpetue şi fără întrerupere. Astfel, în această legislaţie a sărbătorilor, Dumnezeu vine mai întîi la sărbătoarea Paştelui, la cea a Azimelor sau a Colibelor, la nici o altă sărbătoare dintre sărbătorile prescrise, ci la jertfa cea neîntreruptă, pe care o rînduieşte mai întîi. Ceea ce vrea El să pună în lumină pentru cel care năzuieşte spre desăvîrşire şi sfinţenie este că nu sînt zile de sărbătoare şi zile fără sărbători, închinate lui Dumnezeu, ci omul drept trebuie să prăznuiască o sărbătoare neîntreruptă. Căci jertfa, care trebuie adusă dimineaţa şi seara, în mod neîntrerupt, arată că se cade a se menţine preocuparea neîncetată asupra Legii şi a profeţilor, care corespund dimineţii [370] şi asupra învăţăturii evanghelice, care vesteşte seara, adică venirea Mîntuitorului în seara sau la sfîrşitul lumii. Acestea sînt sărbătorile despre care Domnul zice: «Voi să ţineţi sărbătorile Mele». Este, deci, o sărbătoare a Domnului, dacă neîncetat aducem jertfă, dacă ne «rugăm neîncetat» [371], dacă rugăciunea noastră «se îndreptează ca

370. «doctrina». Sărbătorile Paştelor, Azimelor şi Colibelor îşi au semnificaţia lor aparte. Prin junghierea mielului pascal se închipuie împăcarea cu Dumnezeu şi devenirea unui popor nou. Mielul este prototipul lui Hristos, care ridică păcatele lumii. Cu Paştele era împreunată sărbătoarea Azimelor, în care se fereau de dospitură, simbolul stricăciunii şi al corupţiei morale. Sărbătoarea Colibelor aducea aminte de necaz, cînd Israel locuia în colibi; sărbătoarea impune datoria de a mulţumi lui Dumnezeu pentru ieşirea din suferinţă.

Filon însuşi vorbeşte de o sărbătoare perpetuă sau de un Sabat perpetuu *(De Spec. leg.* II, 42—56). Aşa înţelegea lucrurile şi Origen *(C. Cels* VIII, 21, 22). «Celelalte zile nu sînt sărbători?» se întreabă el. «Dumnezeu urăşte pe cei care cred că sărbătoarea ţine numai în ziua în care-i fixată» *(Omil.* X, 3 la Cartea Facerii). Rugăciunea neîncetată *(1 Tes.* 5, 17) trebuie să însemneze pentru noi obligaţia de a ne închina lui Dumnezeu toată viaţa noastră ca pe o continuă rugăciune, zice el în tratatul *Despre rugăciune* 12, 2, care va apare în volumul următor. Tot aşa spusese şi dascălul său, Clement Alex. *(Strom.* VIII, 7). Indicarea slujbelor de dimineaţa şi de seara cu semnificaţiile lor spirituale constituie o dovadă că şi canonul unora dintre laude (vecernia şi utrenia) era dezvoltat în veacul III. Aşteptarea venirii Domnului în seara lumii («o seară continuă pînă la venirea dimineţii», cum se exprimă Origen în aceeaşi omilie (X, 3) la Cartea Facerii) ne arată atmosfera de vie «parusie a Domnului» a celor care aşteptau după asceză şi pocăinţă, ziua învierii. A se vedea amănunte la A. Méhat, *op. cit.*, p. 440—441.

371. *1 Tes.* 5, 17.

tămîia înaintea Lui» [372] dimineaţa, şi dacă «ridicarea mîinilor noastre» este o «jertfă de seară pentru El» [373].

Cea dintîi prăznuire este deci cea a jertfei neîncetate, pe care trebuie s-o aducă ucenicii Evangheliei, în modul arătat de noi.

Însă, «după prooroci «sărbătorile» păcătoşilor s-au prefăcut în jelire» [374], şi «cîntările lor în jelire» [375]. E sigur că cine păcătuieşte şi prăznuieşte ziua păcatului nu poate prăznui ziua de sărbătoare. În zilele în care el păcătuieşte nu poate aduce lui Dumnezeu jertfa neîncetată. Singur cel care păzeşte dreptatea şi se fereşte de păcat o poate aduce. Ziua în care o întrerupe şi săvîrşeşte păcat, el nu aduce lui Dumnezeu jertfă neîntreruptă. M-aş exprima cu cuvintele Apostolului, deşi mă tem că voi putea întrista pe unii. Rugăciunea «celui drept» este adusă «ca o tămîie înaintea lui Dumnezeu» [376] şi «ridicarea mîinilor ca o jertfă de seară» [377]. Doar spune Apostolul celor căsătoriţi: «Să nu vă lipsiţi unul de altul decît cu bună învoială, pentru un timp, ca să vă îndeletniciţi cu rugăciunea şi iarăşi să fiţi împreună» [378]. Rezultă că este cu neputinţă jertfa neîntreruptă pentru cei îndeletniciţi cu îndatoririle conjugale. De aici eu trag concluzia că numai acela poate aduce jertfa neîntreruptă care este închinat castităţii neîntrerupte. Dar sînt şi alte sărbători pentru cei care nu pot aduce jertfa neîntreruptă a castităţii.

IV

A doua prăznuire aşezată după cea a jertfei neîncetate este, aşadar, jertfa Sabatului, pe care toţi sfinţii şi dreptii trebuie să o prăznuiască sub o formă de sărbătoare. Şi care este prăznuirea Sabatului dacă nu cea despre care Apostolul spune: «se va lăsa sabatul» [379], adică ţinerea sîmbetei de către poporul lui Dumnezeu? Lepădînd însă formele iudaice ale Sabatului, să vedem ce trebuie să însemneze pentru un creştin ţinerea Sabatului. În ziua Sabatului nu trebuie să te dedai nici unei lucrări de lume, ci să te abţii de la toate lucrările veacului, să nu în-

372. *Ps.* 140, 2.
373. *Ps.* 140, 2.
374. *Amos* 8, 10.
375. *Amos* 8, 10.
376. *Ps.* 140, 2.
377. *Ps.* 140, 2.
378. *1 Cor.* 7, 5. Chiar şi cînd e vorba de locul unde se face rugăciunea «e penibil, zice Origen, să-ţi faci rugăciunea într-un spaţiu unde are loc o lucrare a cărnii» (*Despre rugăciune* 31, 4). Clmenet Alex. e de părere că poţi fi curat la rugăciune «dacă ţi-o spune cugetul indiferent în ce loc eşti» (*Strom.* VII, 7).
379. *Evr.* 4, 9: «Relinquetur ergo sabbatismus», cum citim în textul latin după Origen.

deplinești nimic lumesc, să te lași liber preocupărilor duhovnicești, să vii la biserică, să deschizi urechile la citirile sfinte și la predici, să cugeți despre lucrurile cerului, să te arăți îngrijorat de viitor, să-ți imaginezi înaintea ochilor Judecata din urmă, să îndrepți atenția nu asupra lucrurilor trecătoare și văzute, ci asupra calităților viitoare și nevăzute. Aceasta înseamnă ținerea Sabatului pentru un creștin.

Dar, într-un fel, și iudeii trebuiau s-o respecte întocmai în acest sens. Chiar și la ei, orice fierar, orice zidar, orice muncitor manual încetează lucrul în ziua de Sabat. Dar cititorul Legii sfinte, învățatul, continuă exercitarea funcțiunilor lor, fără a profana Sabatul. Acestora Domnul le grăiește astfel: «N-ați citit că preoții calcă Sabatul în templu și sînt fără de vină?» [380]. E vorba despre acela care se abține de la lucrurile veacului și rămîne disponibil pentru activitățile duhovnicești, care aduce jertfa Sabatului și prăznuiește sărbătoarea Sabatelor. «El nu duce povară pe drum» [381]. Povară este orice păcat, după cum mărturisește și profetul: «Ca o sarcină grea apăsat-au peste mine» [382]. «El nu aprinde focul» [383]. Ascultați ce se spune despre foc: «Aruncați-vă în focul săgeților voastre aprinse pe care l-ați aprins» [384].

În zi de Sabat fiecare rămîne la locul său și nu iese de acolo. Care este deci locul sufletului înduhovnicit? Dreptatea este locul lui, și adevărul, înțelepciunea și sfințenia și toate care se găsesc în Hristos, acestea sînt locul sufletului. Din acest loc nu trebuie ieșit, ca să prăznuiască adevăratul Sabat și să se împace prin jertfele sărbătorii Sabatelor, precum și Domnul zice: «Cel ce rămîne în Mine și Eu rămîn în el» [385].

Întrucît am vorbit despre adevăratul Sabat, să încercăm să adîncim puțin această problemă. Adevăratul Sabat se prăznuiește de la începutul lumii după cum este scris în Facere: «Dumnezeu s-a odihnit în ziua de Sabat de lucrurile Sale» [386]. El nu a încetat nici în cea de a șaptea zi, așa cum Dumnezeu continuă a fi creator și azi. Pe Dumnezeu Îl vedem totdeauna la lucru, nu există un Sabat în care Dumnezeu să nu fie activ, în care să nu producă, «zi în care să nu răsară soarele Său peste cei răi și peste cei buni și să trimită ploaie peste cei drepți și peste cei ne-

380. *Mt.* 12, 5.
381. *Neem.* (3 Ez.) 13, 19.
382. *Ps.* 37, 4.
383. *Ieș.* 35, 3.
384. *Is.* 50, 11.
385. *In.* 15, 5.
386. *Fac.* 2, 2.

drepți» [387], în care să nu răsară în munți iarbă și verdeață, spre folosul oamenilor [388], în care să nu rănească și să nu tămăduiască [389], în care să nu trimită în iad și să nu scoată [390], în care să nu omoare și să învieze [391]. Chiar și Domnul răspunde, în Evanghelii, iudeilor care Îl acuzaseră că lucrează și tămăduiește în zi de Sabat : «Tatăl Meu pînă acum lucrează și Eu lucrez» [392], demonstrînd prin aceasta că în acest veac nu există un Sabat în care Dumnezeu se odihnește, ci El veghează — necontenit — asupra mersului lumii și a destinului neamului omenesc. Căci de la început El a făcut ființele și a creat substanțele, în așa număr încît în înțelepciunea Sa de Creator le știe pînă la desăvîrșirea lumii, cum zice Scriptura, «pînă la sfîrșitul veacului» [393]. El nu încetează a acționa asupra lor prin Providența Sa și prin Iconomia Sa. Este și un Sabat, în care Dumnezeu se odihnește de toate lucrurile Sale, veacul viitor, cînd nu mai este «durere, întristare și suspin, și Dumnezeu va fi toate întru toți» [394]. În acest Sabat Dumnezeu ne va da o zi de sărbătoare, pentru a prăznui, împreună cu El și împreună cu Sfinții Săi îngeri, aducînd jertfă de laudă [395] și «împlinind Celui Preaînalt făgăduințele pe care buzele noastre le-au rostit aici...» [396]. Atunci va fi mai bine primită jertfa neîntreruptă, despre care am vorbit mai sus. Atunci sufletul se poate înfățișa cu mai multă tărie înaintea lui Dumnezeu pentru a-I aduce «jertfa de laudă», prin Marele preot, după rînduiala lui Melchisedec [397].

V

A treia prăznuire așezată este sărbătoarea : Începutul lunilor (Neomania), zi în care se aduce o jertfă sîngeroasă [398]. Neomanie înseamnă lună nouă. Această prăznuire se aduce la înnoirea lunii. «Nouă» se zice că este luna cînd e mai apropiată de soare și într-o strînsă conjuncție cu el, atunci ea își pierde din strălucirea ei. Dar această poruncă a Legii

387. *Mt.* 5, 45.
388. *Ps.* 146, 8.
389. *Iov* 5, 18.
390. *Deut.* 32, 39. «*Sicut sol et luna magna luminaria sunt esse in firmamento* coeli, ita et in nobis Christus et ecclesia», spune Origen în *Omilia* I, 17 la Facere (ed. Baehrens, I, 8).
391. *2 Reg.* 2, 6.
392. *In.* 5, 17.
393. *Mt.* 28, 20.
394. *Col.* 3, 11. Sabatul ca prefigurare a veacului viitor se întîlnește la Sf. Irineu (*Adv. haer.* IV, 16, 1), deși nu atît de clar și adînc înțeles ca în scrierile lui Origen.
395. *Ps.* 49, 14.
396. *Ps.* 65, 12—13.
397. *Evr.* 6, 20.
398. «hostia» sau animalul de jertfă : viței, berbec, miel, cf. *Num.* 28, 11.

dumnezeiești pare a fi de prisos. Care este folosul pentru credință a prăznui sărbătoarea lunii noi, adică a conjuncției lunii cu soarele și a unirii cu el? Dacă se ia această prescripție după literă, ea pare mai degrabă a fi expresia superstiției decît a religiei. Dar Apostolul Pavel știe că Legea nu tratează despre aceasta și că Duhul Sfînt n-a voit să prescrie orînduirea care se constată a fi observată de iudei. De aceea spune celor care au primit credința lui Dumnezeu: «Nimeni să nu vă judece pentru mîncare sau băutură, sau cu privire la vreo sărbătoare, sau lună nouă, sau la Sabat, care sînt umbra celor viitoare» [399]. Dacă, deci, Sabatul, despre care voi mai vorbi, după înțelegerea noastră, este «umbra celor viitoare», desigur și alte prăznuiri sînt «umbră a celor viitoare». Dar să vedem deocamdată despre Neomanie. Se numește Neomanie, am spus-o, sărbătoarea care se prăznuiește la schimbarea lunii, cînd ea este mai aproape de soare și se unește în mod strîns cu el.

«Soarele dreptății» [400] este Hristos. Dacă luna, adică Biserica Sa, e plină de lumina Lui, și face conjuncție cu El, este strîns unită cu El, tot așa și după Apostol, «cel ce se alipește de Domnul este un singur duh cu El» [401], și prăznuiește Neomania, căci ea devine nouă, «lepădînd pe omul vechi și îmbrăcîndu-se în omul cel nou, care este făcut după chipul lui Dumnezeu» [402]. Și așa se învrednicește el să prăznuiască solemnitatea înnoirii, sărbătoarea Neomaniei. Astfel nu se mai disting și nici nu se mai înțeleg aspectele umane ale ei. Sufletul care s-a unit total cu Dumnezeu și care e adîncit în splendorile luminii Sale, care nu mai are nici o cugetare pămîntească, nici o preocupare lumească, nici o poftă de a plăcea oamenilor, care s-a devotat cu toată înțelepciunea, cu toată lumina, cu toată căldura Sfîntului Duh afecțiunilor subtile și spirituale, cum ar mai putea să fie atras de oameni și furat de privirile umane? Căci omul firesc «nu poate să priceapă» nici să ajungă pe «omul duhovnicesc» [403].

De aceea el va prăznui cu multă demnitate sărbătoarea și va junghia Domnului victima Neomaniei (lunii noi), care îl înnoiește.

399. *Col.* 2, 16—17.

400. *Mal.* 4, 2. «Luminătorii pe care-i vom avea în noi (creștinii) și care ne vor lumina viața (în locul soarelui și lunii) sînt Hristos și Biserica Lui», spune Origen în *Omilia* I, 5 la Cartea Facerii (ed. Baehrens, I, p. 7).

401. *1 Cor.* 6, 17.

402. *Ef.* 4, 24. De la Biserică Origen transpune repede în suflet întreaga arie de probleme legate de progresul moral și spiritual. «În orice om e o Biserică și o sinagogă, un Abel și un Cain, un Esau și un Iacob, o Agar și o Sara, două popoare care se înfruntă și din care unul va birui». H. de Lubac, *L'Eglise et l'âme*, în «Le catholicisme», Paris, 1950, p. 170.

403. *1 Cor.* 2, 14.

VI

În al patrulea rînd al sărbătorilor se așează praznicul Paștelui, la care se înjunghie mielul. Dar tu privește pe adevăratul Miel: «Mielul lui Dumnezeu» [404], «Mielul care ridică păcatul lumii» [405], și aș zice «Hristos Paștele nostru care a fost jertfit» [406].

Iudeii, cei cu simț trupesc, mănîncă carnea mielului; noi însă să mîncăm carnea Cuvîntului lui Dumnezeu, căci s-a zis: «Dacă nu mîncați trupul Meu, nu veți avea viață în voi» [407].

Acest mod de vorbire se referă la carnea Cuvîntului lui Dumnezeu, în măsura în care hrana pe care noi o luăm nu este «legumă» pentru stomacul «slab» [408] sau «lapte pentru prunc» [409].

Dacă vorbim desăvîrșit, cu putere și cu îndrăzneală, noi vă hrănim cu carnea Cuvîntului lui Dumnezeu, cînd se rostesc cuvintele tainice, dogmatice, pline de credință treimică, cuvinte substanțiale, cînd se îndepărtează «vălul cel după literă» [410], pentru a da în vileag tainele veacului ce va să vie, cuprinse în Legea duhovnicească, cînd se îndepărtează de pămînt nădejdile sufletului, pentru a le proiecta în ceruri, pentru a-l așeza între bunurile sale, căci «cele ce ochiul n-a văzut și urechea n-a auzit, și la inima omului nu s-a suit» [411], toate acestea sînt carnea sau hrana Cuvîntului lui Dumnezeu. Cel care se poate hrăni cu o înțelepciune desăvîrșită și o inimă curată, acela aduce o adevărată jertfă pascală și prăznuiește sărbătoarea împreună cu Dumnezeu și îngerii Săi.

VII

După aceasta, chiar ca urmare a acestei sărbători, urmează cea a Azimilor, pe care se cade s-o prăznuiești, dacă alungi din sufletul tău tot «aluatul răutății și al păcatului și dacă prăznuiești azimile curăției și ale adevărului» [412]. Căci nu trebuie să se creadă că atotputernicul

404. *In.* 1, 36.
405. *In.* 1, 29.
406. *1 Cor.* 5, 7.
407. *In.* 6, 53. Deși are evidente tendințe de alegorizare, totuși în acest pasaj și încă în alte cîteva Origen exprimă explicit credința în Paștele cel euharistic. «Carnea pe care o mîncăm e trupul Domnului». *(Omil. Num.* XVI, 9). A se vedea H. v. Balthasar, *Mysterion*, p. 548—554. J. Danielou, *Origène*, p. 78. E adevărat iarăși că el prezintă mai mult aspectul spiritual (carnea Cuvîntului) decît împărtășirea propriu-zisă din Hristos.
408. *Rom.* 14, 2.
409. *Evr.* 5, 13.
410. *2 Cor.* 3, 16.
411. *1 Cor.* 2, 9.
412. *1 Cor.* 5, 8.

Dumnezeu rînduieşte pentru om legi despre un aluat oarecare, ci că vrea să «stîrpească din popor» un suflet dacă din întîmplare este convins că a uitat să izgonească de la el o fărîmă de aluat frămîntat cu făină. Ideea că Majestatea divină a avut atîta grijă de om, încît mai degrabă s-a lăsat batjocorită pentru acest aluat decît să «lepede» şi să arunce «un suflet (creat) după chipul şi asemănarea Sa» [413], pare nedemnă de Legea dumnezeiască, dar ceea ce urgiseşte Dumnezeu mai mult este tulburarea produsă de un spirit de răutate, de mînie, de inechitate, a unui suflet care lasă să crească aluatul răutăţii. Aşa ceva nu este pe voia lui Dumnezeu şi dacă nu sîntem cu grijă la acest aluat dinlăuntrul sufletului nostru, vom fi lepădaţi şi o vom merita. La o parte cu nepăsarea ! Dacă vezi că o răutate mică dospeşte în tine, să-ţi aduci aminte că : «puţin aluat dospeşte toată frămîntătura» [414], şi pentru aceasta să nu fii nepăsător nici chiar faţă de o greşeală măruntă, căci păcatele se nasc unele pe altele. Din dreptate răsare dreptatea, din castitate se naşte castitatea ; un om care a început cu o nevinovăţie măruntă devine din ce în ce mai curat, zi de zi sporeşte virtutea sa după ce a primit aluatul nevinovăţiei. Dimpotrivă, cel care a sădit, în fiinţa sa, doar un germen de răutate, acesta se înrăutăţeşte zi de zi şi devine şi mai rău. Tot aşa dacă tu voieşti să prăznuieşti sărbătoarea Azimilor, împreună cu Dumnezeu, atunci nu îngădui în tine nici o dospitură de răutate.

VIII

După aceasta urmează a şasea sărbătoare care este numită a pîrgăi, sau a Primiţiilor, cînd se aduce întîiul rod din noua recoltă. Unde ogorul a fost semănat şi bine lucrat iar secerişul este în toi, în această desăvîrşire a roadelor pămîntului se prăznuieşte o sărbătoare a Domnului. Dacă vrei şi tu să prăznuieşti, împreună cu Dumnezeu, sărbătoarea Primiţiilor (pîrga rodului), atunci ai grijă de felul în care semeni, şi la locul unde semeni, pentru ca să poţi culege roade care plac lui Dumnezeu şi să poţi prăznui o sărbătoare. Dar tu n-o poţi înfăptui decît urmînd cuvîntul Apostolului : «Cel ce seamănă în Duhul, din Duh va secera viaţa veşnică» [415].

Dacă aşa semeni şi aşa seceri, cu adevărat vei prăznui sărbătoarea Primiţiilor. De aceea proorocul ne îndeamnă zicînd : «Araţi-vă ogoare

413. *Fac.* 1. 26.

414. *Gal.* 5, 9. Pînă şi Filon deosebea sărbătoarea Azimilor de Praznicul Paştilor (*De spec. leg.*, 150—162).

415. *Gal.* 6, 8.

noi şi nu mai semănaţi prin spini» [416]. Cel care înnoieşte sufletul său şi pe omul cel lăuntric, zi de zi [417], acela «desţeleneşte ogoare noi» şi «nu aruncă sămînţa sa în spini ci în pămînt bun, care-i va da trei, şasezeci, sau o sută pentru una» [418]. Aşa este cel care seamănă în «duh» şi care «seceră în duh». Dar rodul duhului «bucuria» este cea dintîi. Este firesc a prăznui Primiţiile cînd «se seceră bucuria», mai ales dacă se seceră în acelaşi timp «pacea, răbdarea, bunătatea, blîndeţea» [419]. Dacă se culeg şi alte roade ale Duhului, se va prăznui, cu multă vrednicie pentru Domnul, sărbătoarea Primiţiilor.

IX

Urmează apoi sărbătoarea Săptămînilor [420], întrucît în şapte zile de-a rîndul se ţine Sabatul, şi se prăznuieşte sărbătoarea, de asemenea şi în toate şapte lunile, se ţine Sabatul lunilor. Se prăznuieşte o sărbătoare care se numeşte Sabatul Sabatelor, iar în ziua întîia se face «sunatul din trîmbiţi» [421]. Dar cine poate prăznui sunetul din trîmbiţi, dacă nu cel care poate încredinţa gîndurilor sale scrierile profetice, evanghelice şi apostolice, pe care le reţine ca pe un sunet de trompetă cerească şi le închide în «vistieria inimii sale» ? [422]. Cine face aceasta şi cugetă în Legea lui Dumnezeu ziua şi noaptea [423], acela prăznuieşte sunatul din trîmbiţi. Însă acela care este vrednic poate dobîndi de la Duhul Sfînt harul, care a insuflat pe profeţi şi psalmodiind să zică : «Sunaţi din trîmbiţă, la luna nouă, sunaţi din trîmbiţă, în ziua cea vestită a sărbătorii Sale» [424]. Cel care-I ştie cînta din psalmi, acela prăznuieşte cu vrednicie sărbătoarea trîmbiţelor.

X

Mai este încă o altă sărbătoare, care constă în «a mîhni inima», şi «a se smeri înaintea lui Dumnezeu, cu prilejul praznicului». E o sărbătoare minunată. Se numeşte sărbătoarea cea care mîhneşte inima. Aceasta este ziua împăcării sau a expierii din «a zecea zi a lunii a şap-

416. *Ier.* 4, 3.
417. 2 *Cor.* 4, 6.
418. *Mt.* 13, 7.
419. *Gal.* 5, 22. Filon *(De spec. leg.,* 162—178) dă amănunte cum se serbau Azimile. Origen pare a confunda cele două etape ale acestui praznic (a doua zi de Paşti şi sărbătoarea propriu-zisă, la 50 de zile după aceea), tratîndu-le parcă deodată.
420. *Num.* 29, 1. Filon *(De septem.)* dă informaţii că ea se celebra la începutul lunii septembrie şi purta numele ieromenie.
421. *Num.* 29, 1.
422. *Lc.* 6, 14.
423. *Ps.* 1, 1.
424. *Ps.* 80, 4.

tea». Vezi, deci, dacă voieşti ca Dumnezeu să se bucure de tine, «mîhneşte-ţi inima» şi smereşte-o. Nu-i îngădui să-şi facă poftele ei, n-o lăsa să aibă îndeletniciri indecente, în măsura posibilului «mîhneşte-o» şi smereşte-o. Chiar şi sărbătoarea Paştelui şi cea a Azimelor cuprind, zicem noi, «pîinea durerii» [425] şi nimeni nu poate prăznui o sărbătoare fără a mînca «pîinea durerii» şi fără a lua Paştele «cu tristeţe», sau «ierburi amare» [426]. Înţelegi deci că ele sînt sărbători ale lui Dumnezeu, ele nu sînt compatibile cu plăcerile trupului, ele nu îngăduie nici o nepăsare, nici o desfătare, nici o voluptate, ele cer «mîhnirea inimii», tristeţe şi smerenie, căci «cel care se smereşte se va înălţa» [427] înaintea lui Dumnezeu. Aceasta o cere şi ziua expiaţiunii. Cînd «sufletul este smerit înaintea Domnului» [428], Dumnezeu îl ocroteşte şi spre el se îndreaptă Acela pe care Dumnezeu L-a rînduit să fie jertfă de ispăşire, care prin credinţa în sîngele Lui să-şi arate dreptatea, Iisus Hristos, Domnul şi Mîntuitorul său [429].

XI

Să vedem care-i şi cea din urmă zi de sărbătoare, cea cînd Dumnezeu se dăruieşte voiei omului : Sărbătoarea Colibelor. Dumnezeu se află cu tine, la sărbătoare, cînd te vede că ai ales lăcaş în această lume, într-un Cort, cînd vede că sufletul tău nu este ataşat, aşezat şi mulţumit pe pămînt, nici nu dă preferinţă bunurilor pămînteşti şi nici nu priveşte umbra acestei vieţi ca un bun personal şi de durată, cînd te vede ca pe un loc de trecere, năzuind spre rai, adevărata patrie de unde tu ai ieşit şi zicînd : «Străin sînt eu la Tine şi străin ca toţi părinţii mei» [430]. În cort au locuit părinţii şi «Avraam va rămîne în colibă, adică în cort, cu Isaac şi Iacob, cei dimpreună moştenitori ai aceleiaşi făgăduinţe» [431]. Întrucît tu eşti «străin şi călător» pe pămînt, înţelepciunea ta îndepărtat-a ea oare aşezarea sau înrădăcinarea în poftele lucrurilor pămînteşti ?, eşti tu gata a «tinde spre cele dinainte» [432] pînă cînd vei ajunge în «ţara în care curge lapte şi miere», pentru ca tu să dobîndeşti moştenirea bunu-

425. *Deut.* 16, 3. Despre Iom Kippur sau Ziua Împăcării vorbeşte Filon, *De congr. erud. gr.* 163 : Consumarea azimilor cu ierburi amare însemnează înfrînarea de patimi.
426. *Ieş.* 12, 8.
427. *Lc.* 14, 11.
428. *Iacob* 4, 10.
429. *Rom.* 3, 25.
430. *Ps.* 38, 17. Sărbătoarea Corturilor, de care ne informează tot Filon (*De spec. leg.* 204) aminteşte de corturile în care sălăşluiseră evreii ca «străini» prin pustie, iar ca semnificaţie morală vrea să fie îndemnul de a nu te lăsa robit de locuri de huzur «de aici», de pe pămînt, ci să tinzi «spre cele dinainte».
431. *Evr.* 11, 9.
432. *Fil.* 3, 14.

riior viitoare ? Dacă te vede în această stare, atunci Dumnezeu îţi oferă o sărbătoare, o sărbătoare pe care El o va prăznui în cinstea ta.

Aceasta priveşte prezentul ; dacă vrei să ştii cum se vor prăznui sărbătorile în viitor, înalţă puţin cîte puţin (dacă eşti în stare), simţămintele tale deasupra pămîntului şi uită, pentru moment, de timpul pe care-l ai în faţă. Gîndeşte-te cum «trec cerul şi pămîntul» [433], cum «trece lumea şi forma ei» [434], caută şi pricepe ce-i aceea «un cer nou şi un pămînt nou » [435]. Îndreptează privirile tale pînă ce luna va străluci ca soarele, iar soarele va străluci de şapte ori mai mult ca lumina a şapte zile, în ziua cînd Domnul va lega rana poporului Său şi va tămădui vînătăile de pe trupul lui [436]. Sau, mai vîrstos, sub chezăşia Scripturii, dă-i lui pe «Domnul» ca lumină, rînduieşte de-a dreapta lui îngerii măririi, virtuţile, puterile, tronurile, domniile şi toate numele puterilor slăvite ale cerului, care să fie numite nu numai în veacul acesta ci şi în veacul viitor.

Toate acestea trebuie să le priveşti ca să-ţi dai seama cum se pot prăznui sărbătorile Domnului, care poate fi bucuria, plăcerea, veselia Lui. Căci sărbătorile duhovniceşti, despre care am vorbit, oricît de mari şi de autentice ar fi ele, mai ales cînd sînt prăznuite în duhul sufletului, sînt numai în parte şi nu în totalitatea lor, precum şi Apostolul spune : «Noi nu cunoaştem decît în parte, şi în parte profeţim» [437], deci şi prăznuirea n-o facem decît în parte. Precum şi Apostolul zice, cînd este vorba despre zilele de sărbătoare şi despre Lunile noi, că în parte ştim şi în parte profeţim. «Nimeni să nu judece pentru mîncare sau băutură, sau cu privire la vre-o sărbătoare» [438]. Ca să înţelegi că aşa este, el n-a spus : o sărbătoare, ci partea sărbătorii, căci în această lume noi prăznuim sărbătorile numai «în parte» şi nu în întregime. De voie, de nevoie, noi sîntem stînjeniţi de greutăţile trupului, de poftele lui, roase de preocupările şi îngrijorările lui : «Trupul putrezitor», zice Înţeleptul Solomon, «îngreuiază sufletul şi împovărează mintea cea plină de grijă» [439]. Aceasta este numai o parte din ceea ce prăznuiesc, în lumea aceasta, Sfinţii în zilele de sărbătoare, pentru că ei «nu cunosc decît în parte, nu proorocesc decît în parte».

433. *Mc.* 13, 31.
434. *1 In.* 2, 17.
435. *2 Pt.* 3, 13.
436. *Is.* 30, 26.
437. *1 Cor.* 13, 9.
438. *Col.* 2, 16.
439. *Înţel. Sol.* 9, 15.

Însă, cînd vor veni cele care sînt desăvîrşite, atunci cele care sînt parţiale vor fi nimicite. Precum «ştiinţa în parte» face parte din ştiinţa desăvîrşită şi proorocia parţială face parte din cea desăvîrşită, tot aşa sărbătoarea parţială face parte din sărbătoarea cea desăvîrşită. Lumea aceasta, precum am spus, nu poate înfăptui nimic desăvîrşit, cîtă vreme nevoile trupului pretind atît hrănirea, cît şi băutura, atît somnul cît şi alte preocupări indispensabile acestei vieţi actuale, toate ocupări care fără îndoială, întrerup continuitatea sărbătorii lui Dumnezeu.

Cînd însă va veni acel timp care a fost prevăzut pentru cei care sînt reaşezaţi în lăcaş, şi dacă şi noi facem parte dintre aceia care vor fi reaşezaţi acolo, dintre aceia care «nu vor mai flămînzi, nici nu vor mai înseta» [440], nu vor mai dormi «nu vor mai munci», ci care vor fi totdeauna treji, ca şi îngerii «care sînt — se zice — totdeauna treji» [441], cînd aş zice, vom fi vrednici să fim aşezaţi în această ordine, atunci va avea loc adevărata şi nepătata sărbătoare, cînd Regele, Mirele şi Domnul va fi însuşi Iisus Hristos, Mîntuitorul nostru, a căruia este slava şi puterea în vecii vecilor. Amin.

OMILIA XXIV

Despre jertfe şi făgăduinţe [442]

I

Despre jertfe.

Toţi cei care vor să-şi întipărească în minte o ştiinţă cît mai înaltă găsesc că este grea ucenicia ei, cîtă vreme nu cunosc scopul şi roadele ştiinţei căreia s-au dedicat. Însă, cînd au ajuns prin stăruinţă să stăpînească deplin această ştiinţă, atunci se bucură că au îndurat greutăţile ucenicîei. Este, cred, în lucrurile sfinte şi divine o treaptă începătoare, pe care trebuie s-o urce, printr-o anumită ucenicie, cei care năzuiesc spre desăvîrşirea fericirii. E ceea ce indică în termeni limpezi, sluga Domnului, în Cîntarea din cartea Ieşirii, atunci cînd zice: «Tu îl vei duce şi-l vei sădi în muntele moştenirii Tale, în locul cel zidit de mîinile Tale, Doamne!» [443].

440. *Apoc.* 7, 16.
441. *Isaia Sir.* 16, 27.
442. Omilia a XXIV-a la Numeri, Migne, P.G., tom. 12 b, col. 755—763.
443. *Ieş.* 15, 17.

Apostolul Pavel, de asemenea, știe că aici sînt elemente care trebuie mai înainte întipărite și că abia cu timpul se ajunge la desăvîrșirea prescrisă creștinilor : «Căci voi care de multă vreme s-ar fi cuvenit să fiți învățători, aveți iarăși trebuință de cineva să vă învețe cele dintîi începuturi ale cuvintelor lui Dumnezeu și ați ajuns să aveți nevoie de lapte, nu de hrană vîrtoasă. Pentru că oricine se hrănește cu lapte este nepriceput în cuvîntul îndreptării, de vreme ce este prunc. Hrana tare este pentru cei desăvîrșiți, care au prin obișnuință simțurile învățate să deosebească binele și răul» [444]. Și apoi el (Pavel) amintește că litera Legii și a Scripturii nu se referă la alcătuiri luate după «stihiile lumii» [445].

Cele dintîi stihii rezervate începătorilor ni se pare, momentan, greu de înțeles : fiecare discipol vrea totuși să se instruiască în ceea ce privește mîntuirea, însă cînd i se citesc părți din Scriptură, care tratează doar despre jertfe de berbeci, de țapi și de tauri, ei consideră că această pericopă nu-i aduce nici un folos. Însă dacă se găsește cineva care să ridice «vălul aruncat la citirea Vechiului Testament» [446] și să cerceteze care sînt adevăratele jertfe care purifică pe credincioși în zilele de sărbătoare, el va vedea ce minuni mărețe sînt cuprinse în fragmentele care necunoscătorilor li se par neserioase sau încărcate de superstiții. Pavel și rivalii săi cunosc mai deplin și mai desăvîrșit aceasta, ea aparținînd Înțelepciunii Cuvîntului lui Dumnezeu, cît despre noi abia în măsura în care ne putem desprinde de litera pasajelor unde Cuvîntul și Înțelepciunea ne-au inspirat adevărul sub «chipul umbrei și al imaginei» [447], vom cuteza să analizăm în mod sumar, cu scopul lămuririi generale, unele puncte din ritualul jertfelor.

La sărbătoarea Paștelui se folosește un miel pentru a curăți pe credincioși, la alte sărbători un bou, la altele un țap, un berbec, o capră, o junincă, așa precum am văzut, din lectura de azi [448]. Unul dintre aceste animale (mielul) este deci cel care slujește la curățirea credincioșilor. Mielul este Domnul nostru Iisus Hristos. Așa a înțeles Ioan Botezătorul, care este cel mai mare «dintre profeți» [449], cînd s-a exprimat zicînd : «Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel care ridică păcatul lumii» [450].

444. *Evr.* 5, 12—14.
445. *Col.* 2, 8 «elementa mundi».
446. 2 *Cor.* 3, 14.
447. *Evr.* 10, 1.
448. *Num.* 28, 19 ; *Ieș.* 12, 13 ; *Num.* 29, 2 ș.a.
449. *Lc.* 7, 26.
450. *In.* 1, 29. În lucrarea sa «Îndemn la martiriu», cap. 50, Origen zice : «Precum am fost răscumpărați prin cinstitul sînge al Domnului Iisus, tot așa mulți vor fi răscumpărați prin scump sîngele martirilor».

Dacă Mielul care s-a adus pentru curăţirea poporului se referă la Domnul şi Mîntuitorul nostru, celelalte animale afectează şi ele curăţiri şi reprezintă, pare-se, persoane care pentru meritele sîngelui lui Hristos, contribuie şi ele, într-o măsură oarecare, la curăţirea neamului omenesc. Vezi, deci, cum Domnul şi Mîntuitorul nostru «ca o oaie spre junghiere a fost dus» [451] şi aşezat pe altarul de jertfă a mijlocit ştergerea păcatelor lumii întregi. Oare nu tot la fel şi pentru sîngele altor sfinţi şi drepţi care s-a «răspîndit pe pămînt, de la sîngele dreptului Abel, pînă la sîngele lui Zaharia, pe care i-aţi ucis între templu şi altar» ? [452]. N-a fost oare vărsat sîngele unuia ca cel al unei juninci, sîngele altuia, ca cel al unui berbec, al unei capre, adică de unul dintre aceste animale care contribuiră la împăcarea poporului ? Dacă facem o aplicare la drepţii şi la profeţii, care în această lume au fost junghiaţi şi la cei care spun : «căci pentru tine sîntem ucişi toată ziua, socotiţi am fost ca nişte oi de junghiere» [453], atunci nu se referă oare şi la puterile cele înalte, care au primit povara neamului omenesc ? Cine ar îndrăzni să afirme aceasta ? Nu după aparenţă se referă animalele la cutare sau cutare persoană, ci în înţelesul lor figurat.

Însuşi Domnul Iisus Hristos se numeşte Miel, aceasta nu pentru că El în aparenţă s-ar fi schimbat, metaforic, în miel, ci I se zice Miel, pentru că a binevoit, în bunătatea Sa raportată la oameni, prin împăcarea cu Dumnezeu, să ia în relaţia cu oamenii rolul mielului, victimă fără pată şi fără vină, prin care se crede că se linişteşte mînia lui Dumnezeu împotriva oamenilor. Oarecum fiecare înger, orice putere cerească, orice drept sau sfînt, profet sau sfînt Apostol, care mijlocesc cu stăruinţă pentru păcatele oamenilor, pot fi priviţi ca un berbec, un bou sau un ţap, fiind aduşi ca jertfă pentru a obţine curăţirea poporului. Oare nu poate fi considerat Pavel un berbec sau un ţap adus ca ardere de tot pentru poporul lui Israel, cînd zice : «Aş dori, de s-ar putea, să fiu eu însumi anatema, departe de Hristos, pentru fraţii mei, pentru rudele mele după trup» [454]. Vrei poate să ştii care este dovada că Pavel se oferă ca o victimă spre a fi junghiată ? Ascultă-l ce spune în alt loc : «Căci eu de acum sînt gata pentru jertfă şi timpul dizolvării mele, sau cum citim în codicii greceşti «despărţirii mele, a sosit» [455].

---

451. *Fapte* 8, 32.
452. *Mt.* 23, 35.
453. *Ps.* 43, 24.
454. *Rom.* 9, 3. Ceea ce numim noi «comuniunea sfinţilor» era un adevăr scump creştinilor din primele veacuri. Origen o afirma adeseori chiar în Omilii : X, 2 ; XXVI, 6 ; *Iosua* XVI, 5 ; *C. Cels* VIII, 64 etc.
455. 2 *Tim.* 4, 6.

Aşadar, figurat se poate vedea cum unul este jefuit la sărbătoarea Cincizecimii, altul, la cea a Sabatului, altul, la cea a Colibelor, sub imaginea unui ţap, a unui bou, sau a unei oi, pentru a împăca pe Dumnezeu. Căci, atîta timp cît există păcate, e necesar să se găsească victime pentru păcat. Dacă nu s-ar fi păcătuit, n-ar fi fost necesar ca Fiul lui Dumnezeu să devină un Miel, n-ar fi fost necesar să se facă trup, Cel Care a fost junghiat. El ar fi rămas ceea ce a fost la început: «Dumnezeu, Cuvîntul» [456]. Însă «a intrat păcatul în această lume» [457], iar urmările păcatului impun o ispăşire, şi ispăşirea nu se împlineşte decît printr-o victimă. A fost deci necesar să se prevadă o victimă în locul păcatului. Şi fiindcă şi păcatele sînt de multe feluri şi de diferite forme, s-a poruncit ca şi la sacrificii să fie folosite mai multe specii de victime, potrivit cu variatele feluri de păcate. Astfel, auzim de un taur, ca imagine a sfinţilor, a îngerilor sau a oamenilor precum am spus, care la o astfel de sărbătoare slujeşte de chezăşie pentru păcatele poporului. Uneori este un berbec care mijloceşte la o altă sărbătoare opera de ispăşire a poporului.

Pe măsură ce oamenii pot fi izbăviţi de păcate şi devin mai curaţi, atunci victimele se împuţinează. Aşadar, în acest pasaj al Scripturii ni se oferă o dovadă că numărul victimelor este în raport cu păcatele: unui număr mare de păcate îi vor corespunde o înmulţire a victimelor, şi unui număr mic o scădere. La ultima sărbătoare, cea o Colibelor, se porunceşte a se jertfi animale vreme de opt zile. În cea dintîia zi pentru numărul mare de păcate, trebuiau să se jertfească 14 boi, în a doua zi păcatele s-au împuţinat, tot aşa şi numărul victimelor, se aduc treisprezece tauri, apoi unsprezece. Aşa precum se diminuează curăţirile, tot aşa, zi cu zi, şi numărul păcatelor, ca urmare şi numărul victimelor.

Trebuie reţinut că în iconomia generală a lumii, procesul curăţirii e acelaşi, necesitatea curăţirii nu se face simţită numai pentru fiinţele aflate pe pămînt, ci şi pentru cele care sînt în ceruri. Şi cerurile sînt ameninţate cu pieirea, căci aşa spune profetul: «Cerurile vor pieri, şi toţi ca o haină se vor învechi şi ca un veşmînt se vor schimba» [458].

Dacă se are în vedere curăţirea lumii întregi, adică a celor cereşti, a celor pămînteşti şi a celor de dedesubt [459], se vede cîte victime se cer pentru toate aceste fiinţe, cîţi boi, berbeci, ţapi.

Dintre toate aceste animale «Mielul» este singurul care a putut ridica «păcatul lumii întregi» [460] şi aceasta este cauza pentru care au fost

456. *In.* 1, 1.
457. *Rom.* 5, 12.
458. *Ps.* 101, 27.
459. *Fil.* 2, 10.
460. *In.* 1, 24.

înlăturate celelalte victime. Această singură victimă este îndestulătoare pentru a mîntui lumea întreagă. Celelalte şterg păcatele prin mijlocitori. El singur le şterge prin puterea Sa. A spus doar: «Fiule, iertate sînt păcatele tale» [461].

Aşa se înţelege că lumea învaţă să caute iertarea păcatelor prin mijlocirea diferitelor jertfe, pînă ce ajunge la jertfa desăvîrşită, la jertfa consumată «mielul de un an, fără meteahnă» [462], care «şterge păcatul lumii întregi», mulţumită căruia el prăznuieşte sărbătorile duhovniceşti nu pentru mulţumirea trupului, ci pentru progresul duhului, prin jertfa sacrificiilor duhovniceşti adusă pentru curăţirea înţelepciunii. Se cuvine deci a aduce lui Dumnezeu o jertfă din inimă [463]. Să-I oferim «jertfa duhului umilit» [464], nu o jertfă de carne şi de sînge pentru că, «chiar dacă am cunoscut pe Hristos după trup, acum nu-L mai cunoaştem» [465]. Să prăznuim deci, sărbătorile în duh şi să jertfim jertfe duhovniceşti.

Această expunere am făcut-o după măsura puterilor noastre, referindu-ne la diferitele sacrificii, însă înţelesul lor limpede este rezervat Aceluia, «pentru Care toate sînt goale şi descoperite, în faţa Căruia noi vom da socoteală» [466].

II

Despre făgăduinţe [467].

După jertfe este instituită legea făgăduinţelor. Moise începe această legiuire într-un mod deosebit: «omul-om [468] care va face făgăduinţă Domnului...» [469]. Care este cauza repetării numelui? N-ar fi fost de-ajuns să zică «omul care va face făgăduinţă Domnului»? De ce, oare, zice: «omul-om»? Care este rostul repetării cuvîntului «om»? După părerea mea nu este cazul să nesocotim această chestiune. Apostolul învaţă despre «omul lăuntric» şi despre «omul cel din afară» [470].

---

461. *Mt.* 9, 3.

462. *Ieş.* 12, 5. Termenul «imbuitur» pare a ne duce cu gîndul la pedagogia sau pronia divină, cum se exprimă încă Sf. Irineu, *Adv. haer.*, IV, 13, 2.

463. *Ps.* 50, 19, ca în *Omilia* XI.

464. *Ps.* 50, 18.

465. *2 Cor.* 5, 16.

466. *Evr.* 4, 13.

467. *Omilia* XXIV (continuare) la Numeri, Migne, *P.G.*, tom. 12 b, col. 759—763.

468. În Septuaginta cuvîntul om se repetă. Traducerile româneşti la Sf. Scriptură nu ţin seama de acest fapt, ci consideră repetiţia o eroare a copiştilor.

469. *Num.* 30, 3.

470. *2 Cor.* 4, 16. Pentru Filon (*De Gigant.* 33) repetarea cuvîntului nu indică sufletul şi trupul, ci pe omul virtuos. Ceva din semnificaţia aceasta păstrată şi la Fer. Augustin (*Locut.* III, 59) ar fi mărturia conştiinţei şi a caracterului, cînd poporul român zice despre cineva «omul acesta-i într-adevăr om», om de omenie.

Cel dintîi este acela care «se înnoieşte, spre deplină cunoştinţă, după chipul Celui ce l-a zidit» [471]. Al doilea este omul văzut, care «se nimiceşte». În decursul propăşirii se ajunge la un moment dat la clipa cînd se primeşte Legea lui Dumnezeu şi cînd se fac făgăduinţe Domnului. Însă nu se pot face făgăduinţe Domnului fără a avea în sine, ceva efectiv de oferit. Omul cel din afară nu este în stare să primească Legea lui Dumnezeu şi să-i ofere Lui singur făgăduinţele, căci el nu poate avea nimic ce ar fi demn de Dumnezeu. Numai «omul lăuntric» este acela care e în stare să ofere ceva lui Dumnezeu, căci într-Însul se află lăcaşul virtuţilor, toată înţelepciunea şi ştiinţa care să lucreze înnoirea chipului lui Dumnezeu, care i s-a dat la început, cînd a descoperit virtuţile care au recăpătat frumuseţea sa cea dintîi, atunci el poate oferi lui Dumnezeu făgăduinţele sale, atunci nu va fi numit numai om, ci «om-om». Cine nu cultivă pe omul cel dinlăuntru, cine nu ia seama la el, cine nu-şi împodobeşte virtuţile, cine nu le înzestrează cu fapte bune, nu exercită pedagogia divină, nu caută Înţelepciunea lui Dumnezeu şi nu aplică ştiinţa Scripturii, acela nu poate fi numit «om-om», ci numai «om» sau scurt «om trupesc», căci cel «lăuntric», pentru care termenul de om primeşte un înţeles mai înalt şi nobil, este adormit în el prin păcatele cărnii, zdrobit prin preocupările şi neliniştile acestei lumi, şi nu se învredniceşte să fie numit cu acest nume. Trebuie angajată toată puterea, ca atunci cînd vezi că «omul lăuntric», care este în noi, este îngropat sub urîciunea păcatelor şi mîrşăvenia viciilor, să-l eliberezi în mare grabă de toate necurăţiile, pentru a zdrobi cît mai repede necurăţia cărnii şi a sîngelui, să-l converteşti pînă la urmă la pocăinţă, să invoci cu grijă aducerile aminte de Dumnezeu şi de nădejdea mîntuirii. Nu trebuie căutate în afară cele bune, posibilitatea mîntuirii este înlăuntrul nostru, după cum şi Domnul zice : «Iată împărăţia lui Dumnezeu este înlăuntrul vostru» [472]. De noi atîrnă posibilitatea de a ne converti, cum zice Scriptura : «Cînd te întorci către Mine, cu zdrobire de inimă vei fi mîntuit» [473]. Atunci poţi face cu demnitate făgăduinţele tale Celui Preaînalt şi să fii numit «om-om».

Făgăduinţa are loc atunci cînd oferim lui Dumnezeu un lucru de-al nostru. Ca să obţină ceva de la noi, Dumnezeu vrea să se arate larg faţă de noi, să împartă darurile şi recompensele Sale celor ce sînt vrednici şi nu altora. Dar, oare, ce aşteaptă să primească de la noi Dumnezeu ?

471. *Col.* 3, 10.

472. *Lc.* 17, 21. «Omul lăuntric» al lui Origen pare a fi omul cuminte, omul participînd prin raţiunea lui la Logosul divin. Hugo Rahner, *Das Menschenbild des Origenes*, Eranos Jahrbuch, 1947, p. 197. Citat după A. Méhat, p. 463.

473. *Is.* 45, 25.

Ascultă hotărîrea Scripturii : «Aşadar, Israele, ce cere de la tine Domnul Dumnezeul tău ? Numai aceasta : să te temi de Domnul Dumnezeul tău, să umbli în toate căile Lui, să-L iubeşti şi să-I slujeşti din toată inima ta şi din tot sufletul tău» [474].

Acestea sînt cele cerute de la noi de Dumnezeu. Şi dacă noi nu-I oferim nimic, atunci nu primim de la El nimic. Într-un alt loc citim : «Daţi slavă lui Dumnezeu, daţi mărire lui Dumnezeu» [475]. Dacă îi «daţi slavă», slavă veţi dobîndi, căci însuşi Dumnezeu zice : «Eu preaslăvesc pe cei ce Mă preaslăcesc pe Mine» [476].

Iar eu, din partea mea zic : Dacă noi îi dăm dreptatea noastră, vom obţine de la El dreptatea lui Dumnezeu. Dacă noi îi oferim curăţia noastră cea trupească, noi vom primi curăţia Duhului. Şi dacă îi oferim gîndurile noastre, vom dobîndi gîndurile Lui, după cum şi Apostolul spune : «Noi avem gîndul lui Hristos» [477].

Iar dacă vom oferi lui Dumnezeu ceea ce avem în noi, atunci şi El ne vă dărui ceea ce este al Lui, pentru ca noi într-adevăr, să nu mai fim numiţi simplu «om», ci «om-om». Pentru că fiecare din aceste două aspecte ale omului este împodobit cu chipul titlului care-i convine.

Acestea sînt făgăduinţele pe care trebuie să le datoreze cel numit : «om-om».

Cunosc un mare număr de voturi enumerate în Scriptură. Ana a făgăduit Domnului rodul pîntecelui ei, şi a închinat pe Samuel templului [478]. Altul a făgăduit lui Dumnezeu pe cel pe care, după victorie, îl va întîlni : aceasta a fost fiica proprie, care s-a înfăţişat, iar el i-a împlinit cu ochii înlăcrimaţi, făgăduinţa [479].

Alţii închină lui Dumnezeu ca vot, boi, berbeci sau alte fiinţe necuvîntătoare.

Cît despre cel numit nazireu, el se făgăduieşte pe el însuşi lui Dumnezeu. Acesta este fătul nazireului, care este mai presus de orice făgăduinţă. Căci a oferi un fiu, o fiică, o vită sau o moşie, toate acestea sînt cu totul exterioare. A se oferi însă, pe sine însuşi lui Dumnezeu şi a-I cîştiga bunăvoinţa nu printr-un lucru străin, ci prin sine însuşi, aceasta întrece în desăvîrşire şi în sublimitate toate celelalte făgăduinţe. Cel care săvîrşeşte aceasta este un următor al lui Hristos. Dumnezeu a dat omului pămîntul, marea şi tot ce se cuprinde într-însele, a pus la înde-

474. *Deut.* 10, 12. A se vedea Omilia XII, 3 apoi XXIII, 2.
475. *Ier.* 13, 16.
476. *1 Reg.* 2, 30.
477. *1 Cor.* 2, 16.
478. *1 Reg.* 1, 11 şi 24.
479. *Jud.* 9, 31.

mîna omului cerul, chiar şi soarele, luna şi stelele. El a pus la îndemîna omului ploile, vînturile şi tot ce cuprinde lumea. Şi după toate acestea El s-a dăruit pe Sine însuşi. «Căci Dumnezeu aşa a iubit lumea, încît pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat» [480], pentru ca lumea viaţă să aibă. Ce faptă măreaţă să îndeplinească omul pentru a o închina lui Dumnezeu care S-a oferit mai întîi pentru el? Dacă tu îţi iei crucea «şi urmezi lui Hristos», dacă [481] poţi spune: «nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăieşte în mine» [482], dacă, după vorba Apostolului «sufletul nostru doreşte să fie împreună cu Hristos» [483], dacă tu nu iubeşti ispitele acestui veac, ci împlineşti toată legea privind chiar votul nazireului, atunci te aduci jertfă pe tine însuţi, îţi închini sufletul lui Dumnezeu. Căci, cine trăieşte în curăţie acela îşi făgăduieşte trupul său lui Dumnezeu, conform celor scrise: «Fecioara poartă grijă ca să fie sfîntă şi cu trupul şi cu duhul» [484].

Şi acum să vedem dacă întăreşte cuvîntul «sfînt» ceea ce spunem noi. «Sfînt» se numeşte acela care se dăruieşte lui Dumnezeu, sfînt se numeşte de exemplu, dacă se închină lui Dumnezeu, berbecul care nu trebuie tuns pentru uzul celor profane. Tot aşa şi juncul oferit lui Dumnezeu este numit sfînt şi nu este îngăduit să-l înjugi pentru un lucru profan. Şi după aceste exemple să definim în ce constă actul prin care omul se făgăduieşte pe sine lui Dumnezeu? Dacă tu te făgăduieşti să fii al lui Dumnezeu, atunci El te lasă să urmezi juncul, care nu se cade să mai slujească lucrurilor omeneşti şi să mai facă ceva pentru oameni şi pentru viaţa prezentă. Dar tot ce aparţine sufletului şi îndeplinirii cultului dumnezeiesc, aceasta trebuie s-o faci, şi să cugeţi la ele.

III

Dar pericopa de azi conţine diferite feluri de făgăduinţe. Dacă un bărbat a făcut o făgăduinţă, se zice că el este liber în făgăduinţele sale şi nu depinde de nimeni. Dacă este însă o femeie, cea care face făgăduinţă, şi dacă ea este «în casa tatălui ei», votul ei depinde de tată, «dacă admite», ea este achitată, el însă nu-l anulează, el şi fiica sa sînt consideraţi împlinitori [485]. Cîtă vreme tatăl ei va tăcea, fiica va împlini făgăduinţa ei, şi ceea ce a luat asupra sufletului ei, rămîne. O prescripţie

480. *In.* 3, 16. În *Omilia* XI, 1 la Levitic se spune că «se dedică pe sine însuşi, cum făceau nazireii, dar şi alţii au mai făcut aşa, de pildă Anna, cînd şi-a închinat pe Samuel. Toţi aceştia pot fi socotiţi sfinţi».
481. *Mt.* 10, 38.
482. *Gal.* 2, 20.
483. *Fil.* 1, 23.
484. *2 Cor.* 7, 34.
485. *Num.* 30, 3.

asemănătoare este cea care privește pe bărbat : dacă o femeie va lua asupra ei făgăduința în fața bărbatului și dacă bărbatul va tăcea și nu va denunța, el va fi răspunzător de făgăduință întocmai ca femeia. «Și dacă o va opri», atît femeia cît și bărbatul vor fi scutiți ; dacă «el tace», amîndoi, precum am spus, sînt răspunzători.

Acestea sînt cele scrise. Dar, să rugăm pe Dumnezeu să ne dăruiască înțelepciunea vrednică pentru a înțelege acest text, precum se cuvine cuvintelor lui Dumnezeu. Toți cei care trăim în legea lui Dumnezeu, care formăm Biserica Sa, trăim, unii sub un tată, alții sub un bărbat. Și dacă inima noastră este mică și începătoare în învățătura dumnezeiască, ea trebuie privită ca aflîndu-se încă sub autoritatea părintelui. Dacă, însă, ea «s-a măritat», devenind matură pentru căsătorie, pentru a zămisli sămînța Cuvîntului lui Dumnezeu și să înțeleagă tainele învățăturii duhovnicești, atunci ea este statornicită sub ascultarea unui bărbat. În acest înțeles vorbește Pavel despre corinteni : «Rîvnesc să vă logodesc cu un singur bărbat, ca să vă înfățișez lui Hristos fecioară neprihănită» [486]. Însă despre cei care sînt mai desăvîrșiți și mai ridicați nu se spune că sînt sub ascultarea unui bărbat. Ascultă cum vorbește Pavel despre sine și de cei asemănători lui : «așteptăm pînă vom ajunge toți la starea bărbatului desăvîrșit, la măsura vîrstei deplinătății lui Hristos» [487].

Făgăduințele acestui suflet, care se întîlnesc în omul desăvîrșit, nimeni n-are putere să le îndrume, el dispune singur de bunurile sale, e liber pe făgăduințele lui.

Însă, dacă sufletul este de parte femeiască și dacă un bărbat sau un tată au putere asupra făgăduințelor ei, greșeala nu este totdeauna a ei, ea cade uneori sub ascultarea bărbaților sau a părinților. În această problemă este greu să ajungi la o țintă bună. Dacă Dumnezeu binevoiește, noi înfățișăm gîndurile care ni se descoperă nouă.

Adesea am spus că grija și îndrumarea sufletelor aflate în Biserica lui Dumnezeu este lăsată în seama îngerilor și că ei se arată în mod individual, la judecată, împreună cu oamenii, pentru ca la acel tribunal să se hotărască dacă oamenii au păcătuit prin propria neglijență sau prin nepăsarea protectorilor și păzitorilor lor. Mi se pare de asemenea că acest loc, sub vălul tainic și semnificativ, dovedește că unele suflete păstrează între ele relația ca între fete, pe cînd altele ca cea dintre soți,

486. *1 Cor.* 11, 2.
487. *Ef.* 4, 13.

după deosebirea pe care am arătat-o mai sus. Iar dacă vreunul dintre suflete, vrea să ofere și să făgăduiască ceva lui Dumnezeu și dacă făgăduința lui este pripită și mai puțin potrivită, este atribuția lui, a îngerului, păzitor și sfătuitor, de a opri, de a reprima cutezanța autorului făgăduinței. Însă dacă după ce am auzit, el nu ne oprește și nu ne mustră, sufletul va fi scutit de culpă, dar el rămîne răspunzător față de făgăduință.

Așa se întîmplă cu cei mai puțin desăvîrșiți. Acesta este înțelesul acestui capitol. Cu toate acestea Dumnezeu îi ajută și pe cei mai puțin desăvîrșiți, dovadă cele scrise despre poporul lui Israel: «Dumnezeu însuși îi va conduce» [488], însă, după ce ei au căzut și au devenit inferiori, au fost încredințați unui înger. Aceasta a îndemnat pe Moise să spună: «Dacă nu mergi tu însuți cu noi, atunci să nu ne scoți nici pe noi de aici» [489]. Despre cel drept Dumnezeu zice: «Eu sînt impreună cu el la mîhnire» [490] și în alt loc spune: «Nu te teme să te duci în Egipt căci acolo Eu voi fi cu tine» [491].

Dumnezeu însoțește deci, El însuși, pe cei drepți și pe cei aleși, pe cei mai neputincioși îi însoțesc, însă îngerii, precum am dovedit, căci îi conduc și îi păzesc cînd luînd asupra lor voturile acelora, cînd lăsîndu-le în seama lor.

Însă noi trebuie să năzuim «să ajungem la starea bărbatului desăvîrșit, la măsura vîrstei deplinătății lui Hristos» [492], pentru a dobîndi libertatea făgăduințelor și astfel să ne grăbim «a ne alipi de Domnul într-un singur duh cu El» [493]: mai mult decît cu un înger, pentru ca «El să rămînă în noi și noi în El» [494], și nimic să nu mai fie în noi ceva copilăresc în stare să oblige pe Tatăl a ne lăsa în seama tutorilor și a locțiitorilor. Dimpotrivă, să ne grăbim a asculta cuvîntul Domnului și Mîntuitorului nostru: «Însuși Tatăl vă iubește» [495]. A Lui este mărirea în vecii vecilor [496]. Amin.

---

488. *Ieș.* 12, 51. Despre gradele de desăvîrșire, începători, avansați și desăvîrșiți, a se vedea studiul introductiv, apoi omiliile XI, 4; XX, 3 etc. A se consulta și indicele.
489. *Ieș.* 33, 15.
490. *Ps.* 91, 13.
491. *Fac.* 46, 3.
492. *Ef.* 4, 13.
493. *1 Cor.* 6, 17.
494. *In.* 15, 4.
495. *In.* 16, 27.
496. *Rom.* 11, 36.

OMILIA XXVIII

Ţara sfîntă [497]

I

Ultima istorisire din cartea Numerilor este aceea în care Domnul sfătuieşte pe Moise «să poruncească fiilor lui Israel» ca în sfîrşit, «să intre în Ţara Sfîntă» [498], pentru a lua în stăpînire această moştenire şi să cunoască «hotarele» ţării lor, hotare care trebuie respectate. După îndrumările acestea, Domnul însuşi hotărăşte hotarele zicînd: «De la Africus, adică de la miazănoapte» [499], se vor respecta hotarele şi într-un loc şi în altul «la răsărit» şi la cele patru puncte cardinale. Domnul însuşi indică numirile, delimitînd «hotarele», pe care poporul lui Dumnezeu trebuie să le respecte în Iudeea pămîntească.

Cei mai simpli dintre ascultători consideră că aceste porunci par necesare şi folositoare chiar şi după literă, adică nu trebuiesc depăşite hotarele indicate prin poruncile Domnului. O seminţie nu trebuie să aibă îndrăzneala să invadeze teritoriul alteia. Dar la ce bun cînd azi în acest ţinut nu numai evreii nu-şi pot încălca unii altora teritoriul lor, ci nici măcar nu-l pot stăpîni sub nici un titlu? Fiind alungaţi din acest teritoriu, ei trăiesc în surghiun şi nu stăpînesc nici partea acordată de legea dumnezeiască, nicicum pe aceea pe care i-ar putea-o atribui dreptul învingătorului? Ce să înţelegem noi, aş zice, noi membrii Bisericii, care citim acestea? Dacă le înţelegem în sensul evreilor, acestea ni se par, desigur, nefolositoare şi zadarnice. Însă eu citesc că scrie în cartea Înţelepciunii despre cineva care «aleargă după înţelepciune, ca un iscoditor» [500]. De aceea, vreau şi eu să alerg după ea şi dacă n-o găsesc în lucrurile trupeşti, voi merge pe urma ei şi voi căuta direcţia pe care ea o apucă, pentru ca să mă conving în ce lăcaş mi se duce toată puterea mea de gîndire. Şi cred că dacă o voi putea urma cu grijă şi voi afla căile ei, ea mi-ar «dărui» în Scriptură oarecari prilejuri «de a vedea cum trebuie tălmăcit acest loc, căci cred în tîlcuirea tainică de care vorbeşte Pavel, că robii Legii slujesc doar «închipuirii şi umbrei celor cereşti» [501]. Iar în alt loc, în altă pericopă, se mai spune că Legea despre care ne

497. *Omilia* a 28-a la Numeri, Migne, *P.G.*, tom. 12 b, col. 801—806.
498. *Num.* 34, 2.
499. *Num.* 34, 7.
500. *Înţ. Sir.* 14, 23.
501. *Evr.* 8, 5.

vorbește Moise aici «conține o umbră a lucrurilor viitoare» [502]. Într-un anumit fel toate lucrurile înfățișate ca pământești în Lege, nu sînt decît «o umbră a lucrurilor viitoare», moștenire a țării situate în Iudeea, numită «Țara Sfîntă» și «pământ bun», sînt un «chip al bunurilor cerești», ale căror bunuri (din țara amintită în Scriptură), reprezintă «umbră și chip» (al unor bunuri netrecătoare).

II

De aceea, pentru a scoate puțin în evidență nivelul cuvîntării mele și pe cel al gîndurilor voastre și pentru a vă iniția în studiul obiectelor despre care vorbim, să luăm o asemănare. Nimeni nu se îndoiește că în pămîntul Iudeii orice loc, orice munte, orice cetate, orice tîrg, are un nume propriu. Nu este nici un loc fără nume propriu. De exemplu, canaaneii i-au dat un nume ținutului lor, ferezeii asemenea la al lor, amoreii, heveii la fel. Și evreii tot așa au procedat cu al lor, însă după spusele lui Pavel lucrurile pămîntului sînt «numai umbră și închipuire a celor cerești» [503]. Poate că în ținuturile cerești sînt deosebiri mari între locuri și s-ar putea vedea numele și denumirile care le caracterizează, și poate că nu numai punctele esențiale, ci toate stelele și astrele își au numele lor. Căci, spune proorocul : «Cel ce numără mulțimea stelelor și dă tuturor numele lor» [504]. Privitor la aceste nume, cartea care se numește a lui Enoh, cuprinde numeroase amănunte nelămurite și tainice. Cum, însă, această scriere nu pare a avea autoritate la evrei, renunțăm, deocamdată, a da un exemplu de numiri care se cuprind acolo și continuăm cercetările noastre după cartea pe care o avem în mînă și a cărei autoritate nu poate fi contestată. În cartea Legii celei dumnezeiești, țara iudeilor este descrisă cu însăși cuvintele lui Dumnezeu. Dar tot așa știm că și aceste cuvinte trebuie să le referim la «chipul celor cerești». Căci și în ceruri există «o cetate a Ierusalimului» [505]. Apostolul vorbește

502. *Evr.* 10, 1. E interesant de constatat că acest citat apare numai în Hexateuh de 24 ori, iar cel de la Evr. 8, 5, de conținut aproape identic, de 12 ori. A se vedea indicele din ediția lui Baehrens, p. 552. Desigur, pentru genul de interpretare a lui Origen, faptul acesta grăiește de la sine.

503. *Evr.* 8, 5.

504. *Ps.* 146, 4. Se știe că în doctrina eshatologică a lui Origen cartea apocrifă a lui Enoh a avut mare influență. În acest loc și în *Comentarul la Evanghelia după Ioan* el o citează cu rezerve, dar în *Peri archon* și în *C. Cels* reproduce de mai multe ori pasaje din ea. Ruwet, *Les apocriphes dans l'oeuvre d'Origène*, Paris, 1944.

505. Evr. 12, 22. Despre «Ierusalimul cel de sus», spune Origen (în *Peri arhon* IV, 3, 8) că e «mama noastră», iar dacă există în lumea sufletelor o cetate a Ierusalimului, urmează că și celelalte cetăți ale lui Israel au drept capitală Ierusalimul ceresc și tot așa și întreagă Iudeea».

limpede şi despre «un munte al Sionului» [506]. Întocmai cum Ierusalimul pămîntesc este împrejmuit de alte cetăţi, de tîrguşoare şi de ţinuturi variate, tot aşa, fără îndoială, şi Ierusalimul ceresc se aseamănă cu lucrurile pămînteşti, împrejmuit de alte cetăţi, de tîrguşoare şi de ţinuturi diferite, în care trebuie să fie aşezat într-o bună zi poporul lui Dumnezeu şi adevăratul Israel, de către adevăratul Iisus, pentru care Iosua (Isus) fiul lui Navi este doar o imagine, unde el va dobîndi moştenirea sorţii, după probarea vredniciei sale. Dacă la împărţirea pămîntului, Domnul dă un anumit hotar cutărei seminţii, iar altul alteia, înseamnă că din pricina inegalităţii vredniciilor aceleaşi răsplăţi se vor face şi la moştenitorii împărăţiei cerurilor. Poate de aceea a poruncit el să se fixeze atît de riguros hotarele între seminţii, pentru ca să înţelegem că se va ţine seama de inegalitatea vredniciilor în parte. De exemplu, cel leneş ar vrea să fie socotit, fără îndoială şi el printre fiii lui Israel, însă nepăsarea lui şi lenea lui îl aşează în seminţia lui Ruben, sau a lui Gad sau în jumătatea seminţiei lui Manase, unde va primi lotul său, dar nu dincoace de Iordan, ci dincolo de Iordan. Altul, dimpotrivă, în urma înnoirii vieţii sale şi prin convertirea voinţei sale va fi considerat vrednic să fie socotit după un plan cunoscut numai de Dumnezeu, în seminţia lui Iuda sau chiar în seminţia lui Veniamin, unde se înalţă Ierusalimul, templul lui Dumnezeu şi altarul. Şi aşa mai departe, unul aici, altul dincolo.

Acesta este modul care, după relatările cărţii Numerii, putea trasa o «umbră» a repartizării care se va face în ceruri, cel puţin pentru moştenitorii împărăţiei cerurilor, prin Iisus Domnul şi Mîntuitorul nostru.

Acolo, cred eu, se vor respecta întocmai privilegiile preoţilor, a căror umbră este trasată aici (în carte) : împrejurimile oraşelor, în imediata apropiere a zidurilor de apărare, trebuiau să le fie lor rezervate de către fiii lui Israel [507].

Tot acolo, sînt, cred, şi cetăţile a căror structură este schiţată aici şi care se numesc : «cetăţi de scăpare» [508], care slujesc ca refugiu, dar nu pentru toţi ucigaşii, ci pentru cei care au ucis fără voie. Sînt poate unele păcate, care ne fac ucigaşi de oameni dacă săvîrşim fapta cu premeditare şi de bună voie şi sînt altele săvîrşite din ignoranţă, pentru care, la porunca lui Dumnezeu, ne este indicat şi pregătit un loc, cred, pentru a rămîne acolo un oarecare timp, noi, cei care n-am săvîrşit decît păcate fără de voie, cu condiţia să nu fi săvîrşit păcate cu concursul voinţei noastre. Pentru aceştia sînt rînduite cetăţi de scăpare.

506. *Evr.* 12, 22.
507. *Ios.* 14, 4; *Ios.* 21, 2.
508. *Ios.* 21, 3.

Însă li s-ar putea părea unora că orice astru şi orice constelaţie ar putea fi numită cetate a cerului, ceea ce n-am curajul să confirm.

Văd, prin urmare, că «toată făptura a fost supusă nădejdii, din cauza Celui care a supus-o cu nădejde» şi că ea aşteaptă să se bucure de libertatea măririi fiilor lui Dumnezeu» [509] şi de altceva mai înalt şi mai sublim. Şi dacă, precum am spus, Legea este «umbra bunurilor viitoare» [510], şi dacă cei ce slujesc Legii sînt «un chip şi umbră a lucrurilor cereşti», dacă cugetul celor pe care-i vedem acum «în oglindă ca în ghicitură» trebuie să se desfăşoare atunci «faţă către faţă», eu cred că este acelaşi lucru cu «cetăţenia», despre care se spune că acum «este în ceruri» [511]. Privirea «în oglindă şi în ghicitură» va deveni o prezenţă «faţă către faţă», iar cei care se învrednicesc de aceasta vor avea parte de «lăcaş în ceruri». Şi dacă, urmînd raţionamentul nostru şi încredinţîndu-ne celor făgăduite, credem că vom trece de la pămînt la cer, Iisus, Domnul nostru, ne va sălăşlui în înălţimile cerului, nu fără a recurge la sorţi, adică la cunoaşterea vredniciilor, pentru a aşeza pe fiecare într-un loc sau altul al cerului, într-un sălaş sau altul.

Pentru noi, pămîntenii, este mare deosebire să locuim, de exemplu, într-un ţinut roditor, bogat, producător de tot felul de bunuri, unde nu lipsesc nici clima temperată, nici cultura oamenilor, nici instituţii liberale, sau să locuim în locuri neroditoare şi de o sărăcie îngrozitoare, arse de soare, sau încremenite prin gerul frigului sau în ţinuturi lipsite de legi, cu sălbatici de-o cruzime barbară, unde războaiele de obicei sînt fără de sfîrşit. Dar nici în această regiune nu-i nimeni repartizat fără o anumită prevedere tainică şi fără o dreaptă judecată a lui Dumnezeu. Şi dincolo, în altă lume, «umbra lucrurilor cereşti» notată pe pămînt nu se va manifesta zadarnic în nici un punct. Există deci şi aici jos, precum am spus, o «cetate de scăpare», după cum exista şi una în pustie, la fel ca cea de la Beţer, în seminţia lui Ruben, «o cetate în pustie» cum se zice în Scriptură [512].

III

Dar, trebuie să reţinem şi ceea ce se va spune în cele următoare: «Cînd Dumnezeu a împărţit pe fiii lui Adam, atunci a statornicit hotarele

509. *Rom.* 8, 19—21. Sub astre şi constelaţii Origen vrea să designeze fiinţele libere şi raţionale (Cf. *Omilia* 2, 1). «Altceva mai înalt» poate fi «vederea lui Dumnezeu» şi «eliberarea făpturii» *(Peri arhon,* I, 7, 4), despre care vom vedea mai amănunţit în alt loc.

510. *Evr.* 10, 1.

511. *Fil.* 3, 20.

512. *Ios.* 20, 8.

neamurilor după numărul îngerilor lui Dumnezeu» [513]. Sau cum citim în altă redactare : «după numărul fiilor lui Israel».

La începutul lumii fiii lui Adam au fost împrăştiaţi fie după vrednicia lor proprie, fie cu referire la Adam : Ce vom zice despre ceea ce va deveni fiul «celui de pe urmă Adam», care este făcut pentru a fi un suflet viu, dar pe urmă cu «duh dătător de viaţă» ? [514] Prin bunătatea lui Dumnezeu se va adeveri că ei n-au fost zidiţi pentru a fi împrăştiaţi, ca la începutul lumii, ci pentru a fi adunaţi la sfîrşitul ei, nu atît pentru că «în Adam toţi mor» [515], ci pentru ca «în Hristos toţi să învieze» [516]. Fără îndoială că atunci va avea loc o repartizare şi o împărţire care va fi făcută de Providenţă nu numai după vredniciile oamenilor, ci avînd în vedere şi pe «cel din urmă Adam», în care e scris că «toţi vor învia». Dar cine dintre noi este vrednic să aibă parte de această repartizare, pentru a se bucura de această moştenire cerească ? Cine va fi atît de fericit, ca să fie admis în Ierusalim, pentru a fi în cetatea unde se va înălţa templul lui Dumnezeu, sau mai ales de a fi el însuşi «templul lui Dumnezeu» ? [517]. Cine va fi atît de fericit să prăznuiască sărbătorile în locul unde altarul lui Dumnezeu întreţine focurile fără de sfîrşit ? Cine va fi atît de fericit pentru a aduce jertfa sa şi tămîia suavităţii sale pe acest foc, despre care Mîntuitorul spune : «Foc am venit să aduc pe pămînt» [518]. Cine va fi fericitul care să prăznuiască Paştele în locul : «pe care l-a ales Domnul Dumnezeu» [519], pentru a prăznui ziua Cincizecimii, sărbătoarea Împăcării, solemnitatea Corturilor, nu în chipul umbrei, ci în toată frumuseţea şi adevărul lor ? Cine dintre noi ar putea fi socotit vrednic a fi asemănat, printr-o hotărîre fericită, cînd Dumnezeu va începe a despărţi pe fiii celui din urmă Adam, pentru a fi unul dintre aceia către care a zis : «Să ai şi tu stăpînire peste cinci cetăţi» [520], sau dintre aceia către care a spus : «tu vei avea stăpînire peste zece cetăţi» [521], ori dintre aceia către care va zice : «intră în bucuria Domnului

513. *Deut.* 32, 8—9.
514. *1 Cor.* 15, 45.
515. *1 Cor.* 15, 22.
516. *1 Cor.* 15, 22.
517. *1 Cor.* 3, 16. Îngerii vor avea mare rol în adunarea la un loc a celor «împrăştiaţi». Daniélou, *op. cit.*, p. 226—235.
518. *Lc.* 12, 49.
519. *Deut.* 12, 5.
520. *Lc.* 19, 19.
521. *Lc.* 19, 19.

tău» [522], sau către cei către care va zice: «așezați-vă cu Mine, pe cele douăsprezece tronuri, judecînd cele dauăsprezece seminții ale lui Israel» [523], și cărora le spune: «Părinte, voiesc ca, unde sînt Eu să fie și ei împreună cu Mine» [524]. Eu vreau ca el să fie rege, precum Eu sînt Regele-regilor [525]. Eu vreau ca ei să fie domni precum Eu sînt: «Domnul Domnilor»?

Fericiți sînt cei care vor ajunge la această culme a fericirii! Fericiți sînt cei care vor putea urca această treaptă a vredniciilor, și binecuvîntat să fie Domnul Dumnezeul nostru, care a făcut aceste făgăduințe celor «care-L iubesc» [526]. Aceia, într-adevăr, se socotesc între Numerii, sfinți sau sînt, mai ales, aceia cărora «și perii capului le sînt numărați» [527] de către Domnul nostru Iisus Hristos, a cărui este slava și puterea în vecii vecilor. Amin.

522. *Mt.* 25, 23.
523. *Mt.* 19, 28.
524. *In.* 17, 24.
525. *Apoc.* 19, 16
526. *1 Cor.* 2, 9.
527. *Mt.* 10, 30.

OMILII LA CARTEA IOSUA

INTRODUCERE

Într-o clară viziune asupra «tainelor viitoare» legate de poporul iudeu, Jean Daniélou cuprindea în titlul valoroasei sale lucrări Sacramentum Futuri, *tipărită la Paris în 1950, întreagă semnificaţia sub care vedea Origen însemnătatea cărţii Iosua. Pentru el luarea în stăpînire de către evrei, prin masacre şi distrugeri, a Ţării sfinte nu poate avea numai un înţeles istoric şi văzut, ci toate luptele de cucerire a pămînturilor, de o parte şi de alta a Iordanului, precum şi împărţirea acestor ţinuturi şi a cetăţilor respective între cele douăsprezece seminţii ale fiilor lui Israel au o finalitate şi un temei unic: lupta împotriva patimilor de tot felul şi gustarea din fericirea făgăduită celor blînzi, celor curaţi la inimă şi a făcătorilor de pace, bunuri care nu se pot dobîndi decît prin încorporarea în Hristos-Domnul şi în împărăţia lui, Biserica. De aceea nici lucrarea săvîrşită de primul Isus (adică Isus Navi) nu poate fi deplin lămurită, zice Origen, decît prin transpunerea ei spirituală din domeniul material-istoric în cel spiritual-hristocentric, realizată de Iisus care se zice Hristos. Intrarea în «Pămîntul făgăduinţei» nu poate avea altă însemnătate pentru el decît intrarea în Ţara cerească a «Ierusalimului de sus», în care «nu m-aş putea urca», zice Origen, dacă nu m-ar îndruma Sf. Pavel, ale cărui scrieri le citează în cele 26 de omilii ale acestei cărţi, de 274 ori!*

Textul *cărţii nu ni s-a păstrat decît într-o traducere latină, destul de fidelă, făcută de Rufin (între anii 398—401). Fidelitatea traducerii reiese din comparaţia făcută la omilia 20, 1—2, care s-a păstrat şi în text grecesc într-un fragment de cea mai mare încredere în «Filocalia» sa. E drept că din comparaţia respectivă reiese că traducerea lui Rufin are oarecare caracter de «adaptare» cînd e vorba de amănunte, dar în linii mari gîndirea lui Origen nu-i deformată. La aceleaşi concluzii duce şi comparaţia ce se poate face la primele 4 şi la ultimele 11 omilii, pentru*

care Comentarul în greceşte al lui Procopie de Gaza (Catene la Octateuh) este un adevărat «îndreptar critic», după cum se exprimă E. Klostermann, unul din cei mai temeinici editori ai operelor lui Origen.

Manuscrisele conţinînd omiliile la Iosua au toate un arhetip comun. Pe la anii 500 Cassiodor le avea în 3 codici diferiţi, unul conţinînd Judecătorii şi Iosua, al doilea Facerea, Ieşirea şi Leviticul, al treilea Numerii. Se vede că însuşi Rufin le-a tradus în 3 reprize. În prefaţa la Iosua traducătorul îşi afirmă el însuşi paternitatea traducerii celor 26 omilii. Traducerea lui Rufin s-a răspîndit repede. Pe la anii 600 un codice era cunoscut în Franţa (Cod. P), azi e în Leningrad.

Data scrierii acestor omilii aparţine ultimei perioade din viaţa lui Origen, cînd vîrsta lui depăşise 60 de ani şi cînd, după spusele istoricului Eusebiu, scrierile lui se răspîndeau mai ales prin multiplicările stenografilor. De aici şi caracterul lor de improvizaţii pline de prospeţime, dar şi de spontaneitate genială. În Omilia XIII, 3, Origen aminteşte de predicile ţinute în legătură cu proorocia lui Ieremia, despre care se ştie că au avut loc după anii 244. Iar întrucît în Omilia IX, 10 (la Iosua) Origen face aluzii clare la persecuţia lui Deciu, reiese că aceste omilii sînt printre ultimele lucrări ale marelui exeget alexandrin, deci în jurul aceleiaşi date.

Numărul omiliilor este de 26 după cum reiese din însăşi afirmaţia lui Rufin, apoi din ediţiile lui J. P. Migne şi cea a Corpului berlinez. Aşa indică şi majoritatea manualelor de patrologie, în frunte cu cel al lui Bardenhewer, Harnack şi alţii. Nu am înţeles de ce A. Puech şi J. Quasten admit doar 25 de omilii, iar într-un loc din Migne (P.L., 70, 1112) se vorbeşte de 30, desigur greşit.

Dintre ediţiile mai vechi ale omiliilor lui Iosua amintim pe cea a lui Aldo Manutius de la Veneţia din 1503, apoi pe cea din 1740 tipărită de C. Delarne în Paris. În secolul XIX C. H. Lommatsch (Berlin 1843) şi J. P. Migne reproduc aproape identic pe Delarne. Nici una din aceste ediţii nu au avut la bază decît puţine variante manuscrise, dar nici acestea din cele mai bune. Un început serios s-a făcut deodată cu începutul veacului nostru, cînd Academia de Ştiinţe din Berlin a editat, pe baze ştiinţifice, aproape toate operele lui Origen, între ele şi Omiliile la Iosua în volumul «Homilien zum Hexateuch in Rufins Übersetzung, siebenter Band: die Homilien zu Numeri, Josua und Judices, Leipzig, 1921, hrg. v. W. A. Baehrens (textul la Iosua între paginile 286—463). În 1966 Annie Jaubert a reprodus acest text în colecţia «Sources chrétiennes», adăugîndu-i un studiu introductiv, note şi o traducere franceză.

După ediția Migne și mai ales după acestea două din urmă, ne-am orientat și noi în traducerea pe care o prezentăm.

Conținutul *omiliilor e legat de luarea în stăpînire a «Țării sfinte» de către fiii lui Israel conduși de Isus (Navi), prototipul Domnului Iisus. Dar dincolo de luptele de cucerire teritorială, auditorul din Cezareea Palestinei, unde au fost rostite aceste predici populare, a fost chemat, prin înălțătoare metode exegetice, spre o altă luptă: lupta duhovnicească împotriva puterilor răului și a patimilor omenești pentru ca, în sfîrșit, prin revărsarea harurilor cerești, cu ajutorul puterilor nevăzute ale îngerilor, prin încadrarea în lucrarea plină de taine, dar cu totul reală, a Bisericii «istorice», la care credinciosul e chemat el însuși să participe din plin, întreaga epopee a acestei «cuceriri spirituale» să se suprapună cu îmbisericirea, cu înfierea de către Domnul în împărăția Sa cea fără de sfîrșit.*

Trebuie subliniat faptul că toate relatările istorice, geografice, chiar cele de cult, au pentru Origen, în chip transparent, semnificații mult mai înalte, deși ele reflectă hotărît stările de fapt ale creștinătății din veacul III. «Sofiștii» din omilia VII, «iudeul exterior» din omilia XIII, «copiii Babilonului» sau «ai Egiptului» din omiliile XI, XV și altele, ca să nu-i uităm pe «scandalagiii de felul lui Marcion, Valentin sau Vasilide» din omiliile VII, X, XII sînt numai cîteva mostre de judecată realistă, istorința după «convertire» a «poporului creștin», căruia i se adresează cu aprindă mereu nu numai zelul pastoral al clerului (omilia IX), ci și dorința după «convertire» a «poporului creștin», căruia i se adresează cu toată căldura să rămînă strîns legat de învățătura Bisericii (Omil. 3; 7 etc.). Ca și în vremea lui Iosua, Origen cere creștinilor din vremea lui să nu uite de biruința asupra lui Amalec (despre care întreaga literatură creștină a veacului II, în frunte cu Sf. Iustin și Sf. Irineu, avea o puternică cunoștință!), de căderea Ierihonului, sau de acea metamorfoză morală a curtezanei Raav, care, toate, ne înalță spre alte «moșteniri», decît cele pămînțești ale fiilor lui Israel (Omil. XVII).

Citatele biblice *sînt numeroase, mai ales la Psalmi și la cărțile Noului Testament. Recordul îl deține, firește, doxologia din* 1 Petru *4, 11, cu care se termină aproape toate (23) omiliile, bine-știind că ele formau «lecții» propriu-zise, cuprinzînd uneori explicarea unei pericope, alteori doar a unui singur verset sau cel mult 2—3. Urmează la rînd* Coloseni *2, 14 (zapisul pironit pe cruce) de 4 ori,* Galateni *5, 17 (lupta dintre duh și trup) de 5 ori,* I Cor. *10, 11 (li s-au întîmplat ca pilde... ale sfîrșitului veacurilor) de 4 ori,* Romani *9, 24 (chemarea nu numai dintre*

iudei, ci și dintre păgîni) de 4 ori, Matei *15, 19 (din inimă ies gîndurile rele, uciderile...) de 4 ori, ca să amintim doar cîteva din cele mai semnificative, toate fiind legate de specificul interpretării lui alegorice și anagogice. Mulțimea citatelor biblice constituie o mărturie sigură pentru gîndirea net creștină a lui Origen, cu toate că se resimt, așa cum am subliniat în comentarii, destule idei și imagini luate din cultura elenistică și iudaică a timpului, îndeosebi din Filon.*

T i p o l o g i a *omiliilor se menține și aici ca și în celelalte lucrări ale lui . Ba s-ar putea spune că, alături de Omiliile de la Levitic și de la Numeri, poate că nicăieri altundeva interpretarea tipologică nu-i mai nelipsită ca aici. La loc de cinste se află, firește, leit-motivul Iisus-Iosua, care străbate ca un fir roșu toate cele 26 omilii. Dar nu atît comparația între Iisus și Moise, cît mai ales imaginea marelui Arhiereu, ca în Epistola către Evrei 4, 8 ; 4, 14, care asigură «moștenirea bunurilor făgăduite», este mereu prezentă în aceste omilii, dealtfel ca și în scrisul sfinților Iustin și Irineu, cum observă în studiul său introductiv A. Jaubert. Între temele preferate ale exegezei sale, Origen mai amintește ideea «paradoxală» (cum o numește A. Jaubert) a «cuceririi continue» a Țării promise (omil. 3, 2 ; 8, 4 ; 16, 3 etc.), proces care trebuie să se desfășoare «azi», la nesfîrșit. Tot astfel și parabola trecerii prin Marea Roșie, respectiv a botezului de la Iordan, ca imagine a drmului duhovnicesc al sufletului printre ispitele lumii pînă la dobîndirea moștenirii făgăduite lui Iuda (Omil. 19). Dar nelipsită este îndeosebi sublinierea «războiului nevăzut» din sufletul creștinului : «Mai trebuie (zice Origen în omilia a cincea) să amintim cîte și ce fel de războaie se dau în sufletul nostru după ce am ieșit din apa Botezului ?» «Să știi că adevărata luptă n-a fost cea contra iebusiților, canaaneilor și ferezeilor, ci mai ales contra ispitelor viclene mereu renăscînde» (Omil. 8, 7 ; 15, 5 ; 22, 4 etc.).*

Desigur ideea «Pămîntului făgăduinței» rămîne pentru Origen de cele mai multe ori identică ori cu lumea sufletului ori cu cea din ceruri. Călătoria aceasta, cu toate episoadele ei, formează însuși miezul omiliilor de față. Ceea ce este interesant de remarcat, în legătură cu această tipologie, este faptul că scrisul teologic, de după moartea lui Origen, a reluat adeseori, uneori chiar în limbajul lui, multe din temele și interpretările lui.

*Eusebiu de Cezareea va acorda o mare importanță semnificației spirituale a analogiei Iisus-Iosua (*Demonstr. ev. *IV, 17, 1). Sf. Ciril al Ierusalimului de asemenea (*Cateh. *10, 11). Sf. Grigorie de Nyssa va datora mult interpretării origeniste îndeosebi în legătură cu trecerea Iordanului*

celui duhovnicesc (De Baptismo). Sf. Ioan Hrisostomul reţine şi el interpretarea tipologică în legătură cu Iosua şi Raav păcătoasa (Despre pocăinţă 7, 5). Sf. Ciril de Alexandria revine adeseori în Comentarul la Ev. Ioan asupra semnificaţiei Ierihonului, a mamei, a tăierii împrejur, făcute de Iosua etc. Iar Teodoret de Cir şi Procopie de Gaza reproduc, în comentariile lor la Iosua, pasaje întregi din Origen. Şi tot aşa se poate spune şi despre scriitorii apuseni Ilarie, Ambrozie, Ieronim, Augustin, iar Beda Venerabilul şi Raban Maur reproduc mai multe pasaje din omiliile la Iosua indicîndu-le cu titlul «ex. Adamantio».

Căci dincolo de ideile greşite, pe care le-a afirmat în unele scrieri ale sale, Origen a fost un suflet mare, un dascăl care propovăduia cu dragoste fierbinte rămînerea la învăţăturile Bisericii, la cunoaşterea tainelor ei, la dorul după desăvîrşire morală a clerului şi credincioşilor din toate straturile şi din toate neamurile. Or, tocmai această lărgime de suflet şi această sinceritate a închinării şi a slujirii în duh şi în adevăr, i-au asigurat o popularitate cum rar s-a cunoscut.

«Vino după mine, ascultătorule, pe pîrtia abia perceptibilă a cuvîntului», zicea el în Omilia XVI, 3, folosind stilul intim, popular, în care voia să edifice pe credincioşi asupra lucrării tainice a cuvîntului dumnezeiesc, cuvînt care la el era egal de cele mai multe ori cu Cuvîntul sau Logosul divin.

«Aşa am înţeles de la unul din dascălii bătrîni care tîlcuiesc cuvîntul de la Evrei 11, 39—40 : ca să nu ia fără noi desăvîrşirea», spune el în aceeaşi omilie (XVI, 5), semn că, fie din informaţie rabinică, fie a filosofiei «din afară», dar redînd totdeauna în perspectivă biblică şi bisericească adevărul creştin, — acesta a fost Origen exegetul, Origen didascalul.

N-am mai găsit necesar să amintesc despre caracterul universalist şi paşnic al mesajului acestor omilii, care propovăduieşte în primul rînd dragostea şi pacea. Ele reies de la sine din textul omiliilor.

Cercetările numeroase din ultimele decenii au venit să confirme valoarea inegalabilă a scrisului său documentat şi ziditor de suflete. Ca şi iudeilor de odinioară ni s-ar putea adresa şi nouă călătorilor pe acest pămînt «ridicaţi-vă ochii şi scrutaţi, prin inima şi faptele voastre, moştenirea cea netrecătoare din ceruri» (Omil. 17, 1).

OMILIA I

Iosua [1]
Un nume de mare răsunet [2]

I

Dumnezeu a dat un nume care este mai presus de orice nume : [3] Cui ? lui Iisus Hristos, Domnul şi Mîntuitorul nostru. Numele care este «mai presus de orice nume este Iisus». Iar pentru că acest nume este «mai presus de orice nume», «în numele lui Iisus tot genunchiul se pleacă în cer, pe pămînt şi în cele de dedesubt» [4].

Şi pentru că acest nume este «mai presus de orice nume», nimeni nu l-a purtat în decursul vremurilor.

Moise a scris în cartea Facerii şi noi citim în ea viaţa lui Avraam şi a urmaşilor săi. Sînt (acolo) mulţi drepţi, dar nici unul dintre ei n-a meritat numele de Iisus. Abel n-a fost numit Iisus, nici (Set) cel care a început «a chema numele Domnului Dumnezeu» [5], nici (Enoh) cel care a plăcut lui Dumnezeu şi apoi nu s-a mai aflat, pentru că l-a mutat, şi n-a văzut moartea [6], nici Noe, cel care între oamenii timpului său «era singurul drept înaintea lui Dumnezeu» [7], nici chiar Avraam, cel care a primit făgăduinţa legămîntului [8], nici cel născut din el, Isaac, nici Iacob, omul care ţine locul [9], nici vreunul dintre fiii lui. Oricît a fost «Moise de credincios în toată casa sa» [10], nici el nu a putut fi numit Iisus.

Acest nume de Iisus eu îl găsesc pentru întîia dată în cartea Ieşirii şi vreau să aflu în ce împrejurări este atribuit pentru întîia dată numele de Iisus. Iată cum grăieşte Scriptura : «Şi atunci au venit Amaleciţii să se lupte cu Israeliţii la Rafidim, şi Moise a zis către Iosua (sau Isus Navi)» [11]. Aceasta este întîia pomenire a numelui Iisus... şi i-a zis Moise

---

1. Origen, *Isus fiul lui Navi* (Iosua), B.C.S. VII, Migne, *P.G.*, tom. 12 b, col. 825 şi următoarele, cf. şi Origène, *Homelies sur Iosue*, text latin, introduction, traduction et notes, de Annié Jaubert, Paris, 1960.
2. *Omilia I.*
3. *Fil.* 2, 9.
4. *Fil.* 2, 10.
5. *Fac.* 4, 26.
6. *Fac.* 5, 24.
7. *Fac.* 6, 8—9.
8. *Fac.* 17, 2.
9. *Fac.* 27, 36.
10. *Num.* 12, 7.
11. *Ieş.* 17, 8—9.

mai departe : «alege-ţi bărbaţi voinici, dintre fiii lui Israel şi du-te de te luptă cu Amaleciţii» [12].

Moise şi-a dat seama că nu mai poate conduce armata, a înţeles că nu o mai poate comanda, cu toate că el i-a scos din Egipt [13]. De aceea, informează Scriptura, El l-a chemat pe Isus (Iosua) şi i-a zis : «alege-ţi bărbaţi şi du-te !» Vedeţi, dar, cui i-a revenit îndatorirea de a lupta împotriva amaleciţilor.

Cu prima ocazie, cînd întîlnim numele Isus, îl vedem conducînd oştirea, nu pentru că Moise i-ar fi impus această acţiune, ci pentru că Moise i-a recunoscut întîietatea. Şi aceasta pentru că Moise nu era în stare să aleagă bărbaţi voinici. De aceea zice (lui Isus Navi) : «Alege bărbaţi voinici dintre fiii lui Israel» [14].

Primul pasaj unde se întîlneşte numele lui Isus (Navi) este deci acela în care se descoperă taina simbolică a numelui său, căci : Isus (Navi) conduce într-adevăr o oştire.

II

Şi ne spune Scriptura că se întîmpla că «de cîte ori ridica Moise mîinile, biruia Israel, iar cînd şi le lăsa în jos biruiau Amaleciţii» [15].

Deci, atunci cînd Moise îşi ridica mîinile, Isus dobîndea succesul biruinţei. Dar poporul a fost învins de Amaleciţi pentru că Moise nu a ridicat mîinile şi pentru că le ţinea în jos. Despre acesta se zice : «Dacă aţi crede lui Moise aţi crede şi Mie» [16] şi «iată că voi căutaţi să mă omorîţi, voi care nu împliniţi Legea» [17]. Căci Legea şi faptele legii rămîn fără efect la cei care «caută să statornicească dreptatea lor, şi care nu se supun dreptăţii lui Dumnezeu» [18]. Cînd mîinile lui Moise s-au lăsat în jos, a triumfat necredinţa şi poporul a fost biruit.

Cu toate acestea şi Nadab şi Abiud şi Eleazar au rămas în cort, ca să judece poporul. Au lăsat apoi şi pe Ietro ca şi el să judece poporul. împreună cu ei [19]. Isus însă n-a rămas, el l-a urmat pe Moise în munte,

12. *Ieş.* 17, 9.
13. *Ieş.* 32, 1.
14. *Ieş.* 17, 9.
15. *Ieş.* 17, 11. Despre simbolismul mîinilor ridicate ne vorbesc atît Epistola zisă a lui Varnava (cap. 12, 2), cît şi Sf. Iustin Martirul, *Dialogul cu iudeul Trifon*, 90, 5, 91, 112, 131, trad. rom. de O. Căciulă, Bucureşti, 1941, p. 206, 208, 246, 288 şi în vol. II P. S. B.
Tot aşa aminteşte Origen şi de ridicarea mîinilor în tratatul *Despre rugăciune*, cap. 31.
16. *In.* 5, 46.
17. *In.* 7, 19.
18. *Rom.* 10, 3.
19. *Ieş.* 18, 13 ş.u.

de aceea se adaugă aceste cuvinte mișcătoare: «El slujea lui Moise» [20]. Dar cum l-a slujit? Nici ca un superior, nici ca un inferior, ci ca un colaborator și un protector.

Dar ce să zicem de aceasta? Cînd Isus (Navi) e pomenit pentru prima dată, numele tatălui său nu este dat în vileag, nici a doua oară, nici a treia oară. Dimpotrivă, cînd se citează numele Navi, tatăl, el nu mai este numit Isus, ci Iosua [21]. Între cei trimiși ca iscoade el este numit Ause [22]. Mi se pare că înainte i se dăduse numele de Ause (Osea), în loc de Isus fiul lui Navi, pentru calitatea lui de iscoadă. Îndată ce s-a reîntors din împlinirea misiunii sale, cînd, sub impresia groazei obștești, el singur dădu curaj celor fricoși, el singur întări încrederea unui popor descurajat, atunci Moise îi dădu numele de Isus. El nu mai este numit fiul lui Navi, ci el este acela căruia Moise i-a zis: «Condu oștirea și biruiește pe Amalec». Iar dacă cercetăm cele întîmplate mai înainte, constatăm prestigiul său cu prilejul schimbării la față a lui Moise: «fiii lui Israel au avut aspectul întunecat înaintea lui și nimeni nu putea vedea fața lui, Isus însă trăiește (momentul) și continuă să participe din tot sufletul său, în interiorul cortului, la acea taină» [23].

III

Ce ne învață toate acestea? Nimic altceva, decît că însemnătatea cărții lui Iosua este mai puțin aceea de a arăta faptele lui Isus, fiul lui Navi, cît de a ne descrie tainele lui Iisus, Domnul nostru. El este acela care, după moartea lui Moise, își asumă conducerea, cel care îndrumă oștirea și luptă împotriva lui Amalec, și ceea ce este neînchipuit pe munte, prin ridicarea mîinilor, împlinește el «dezbrăcînd domniile și puterile, biruind asupra lor prin cruce» [24].

Prin urmare Moise este mort, căci Legea a luat sfîrșit: «Legea și proorocii ajung pînă la Ioan» [25]. Trebuie oare dovedit cu Scriptura că Moise se confundă cu Legea? Ia aminte la ceea ce spune Evanghelia: «Au pe Moise și pe profeți, să asculte de ei» [26]. Fără îndoială că Moise

20. *Ieș.* 24, 13.
21. *Num.* 13, 17.
22. Traducerile românești redau cu Osea (*Num.* 13, 9).
23. *Ieș.* 33, 12.
24. *Col.* 2, 15. Tradiția creștină a înțeles de timpuriu simbolismul numelui lui Isus Navi Iosua. De aceea Sf. Iustin îl numește (*Dialog* 75) «prooroc puternic și mare tocmai pentru că el întruchipează rolul Logosului divin în Vechiul Testament, prin care grăiau proorocii (*Dialog*, 49, 52 etc). Epistola lui Varnava spune chiar că Iosua a fost «tipul» lui Iisus Hristos (XII, 8—10). El biruia prin cruce. Începînd de la cap. 4 *Omilia* I afirmă acest lucru.
25. *Mt.* 11, 13.
26. *Lc.* 16, 24.

ţine aici locul Legii. Moise deci, slujitorul lui Dumnezeu, este mort, căci Legea a încetat şi poruncile Legii au luat sfîrşit, de acum înainte. Iar dacă crezi că afirmaţiile mele sînt lipsite de temei, ascultă de autoritatea Apostolului, care declară: «Femeia măritată este legată de bărbatul ei, prin Lege, atît timp cît el trăieşte, iar dacă a murit bărbatul, e dezlegată de Legea care o legase de bărbat. Dacă s-ar mărita cu un alt bărbat atîta timp cît soţul ei trăieşte, se va numi desfrînată. Iar dacă a murit bărbatul ei, ea este slobodă de lege, ca să nu fie desfrînată măritîndu-se cu un altul» [27].

Femeia înseamnă, în mod sigur, inima care a fost stăpînită de Legea lui Moise şi căreia i se zice că atît timp «cît trăieşte bărbatul ea este legată de lege» [28], iar dacă bărbatul ei moare, adică Legea, inima, care era în ascultare, este eliberată. Trebuie, deci, ca Legea să moară, pentru ca cei care cred în Iisus să nu fie învinuiţi de adulter.

IV

Iisus este deci, Domnul şi Mîntuitorul meu care a preluat conducerea. Asemănaţi, dacă voiţi, faptele lui Moise cu principatul lui Iisus. Cînd Moise a scos poporul din ţara Egiptului, nu era nici o rînduială în mijlocul mulţimii, nici un ritual la preoţi. Ei au străbătut apa mării, o apă sărată care nu conţinea nimic dulce într-însa şi care alcătuia «un perete la dreapta şi la stînga» [29]. Aceasta s-a petrecut sub conducerea lui Moise.

Cînd însă Domnul meu conduce oştirea, vedem întîmplările care au fost prevăzute. Preoţii păşeau înainte purtînd pe umerii lor «chivotul legămîntului» [30]. În nici o parte însă nu le-a venit în cale marea nici valurile care să-i împrăştie. Dar eu vin la Iordan, sub îndrumarea Domnului meu Iisus, şi nu vin cu dezordinea unui fugărit, sau în tulburare înspăimîntată, ci vin acolo împreună cu preoţii, care poartă pe creştetul lor şi pe umerii lor cortul mărturiei Domnului, unde sînt păstrate Legea lui Dumnezeu şi tablele sfinte. Eu intru în Iordan nu cu o linişte prefăcută, ci în sunet de trîmbiţă, care produce o vibraţie de aparenţă spirituală şi divină, ca să înaintez pînă la vestirea adusă de trîmbiţa cerească.

La trecerea Mării Roşii apa s-a despicat în două, un «perete în dreapta şi altul în stînga» [31]. Aci, dimpotrivă, «cel care a venit a surpat

27. *Rom.* 7, 2—3.
28. *Rom.* 7, 2.
29. *Ieş.* 14, 22. În limbaj alegoric, Egiptul închipuie lumea păcatului.
30. *Ios.* 3, 6. Trecerea Iordanului cu trîmbiţe simbolizează a doua venire.
31. *Ios.* 3, 16.

peretele de despărțire, a făcut din cele două una» [32]. Apa, prin urmare, s-a îngrădit într-o singură parte, din cealaltă ea se scurgea în mare. Apoi Iosua a zis: «Pregătiți-vă merinde pentru drum». Și azi vei auzi tu pe Iisus zicîndu-ți: «Dacă vrei să mă urmezi pregătește-ți merinde pentru drum». «Merinde» sînt faptele care ne însoțesc în mersul spre calea viitoare. Să vedem, deci, în ce măsură nu-i potrivit să arătăm nepăsare față de studiul atent al Sfintelor Scripturi. De aceea le poruncește el să scoată merindele, pentru cei care n-au grîu, căci mama le era hrană». [32 b]

Însă, odată trecut malul acestui rîu, «mana încetează» [33] și de aceea, dacă nu pregătești merinde, nu vei putea urma pe Iisus la intrarea în Pămîntul făgăduințelor. Vezi ce fel de merinde strînge Isus în Pămîntul făgăduințelor: «Apoi, zice (Scriptura), «au mîncat din roade», din pămîntul palmierilor, și au mîncat pîine nouă» [34]. Vei înțelege dar, că după ce am părăsit drumul acestei vieți, dacă am urmat pe Iisus, cu o inimă neprihănită, palmierii biruinței ni se arată cît de curînd și dacă am lepădat «aluatul de răutate și viclenie» [35], ni se pregătește «pîinea nouă a curăției și adevărului» [36].

În vreme ce Isus al nostru a trimis iscoade către regele Ierihonului, ei au fost primiți de o desfrînată ospitalieră. Însă această desfrînată, care a primit pe solii lui Isus, i-a primit cu scopul, desigur, de a nu mai fi desfrînată. Sufletul fiecăruia dintre noi a fost tot o desfrînată, cîtă vreme el a trăit în plăcerile cărnii. Dar iată ce a obținut iscoada lui Isus: «niște îngeri pe care i-a trimis în fața sa, pentru a pregăti drumul» [37]. Dacă un suflet îl primește cu evlavie, El nu-l așează în locuri joase și inferioare, ci în locuri înalte și superioare, pentru că noi n-am primit pe Domnul Iisus din ținuturile joase ale pămîntului, pe Cel care a venit de la Tatăl și a coborît din cer.

V

Însă nici fuioarele de in, în care s-a ascuns iscoada, nu le cred un model de simbolism [38]. Inul slujește pentru veșmintele preoților, va să zică el — inul — era prefăcut pe seama celor ce aveau să fie poftiți la slujirea preoției, după vorba Apostolului Petru: «Voi sînteți neam sfînt,

32. *Ef.* 2, 14.
32 b. Mama simbolizează, aici, Cuvîntul lui Dumnezeu.
33. *Ios.* 5, 12.
34. *Ios.* 5, 11.
35. *1 Cor.* 5, 8.
36. *1 Cor.* 5, 8.
37. *Ios.* 2, 1. Locurile înalte și cele joase trebuie înțelese la Origen în sens moral, figurat.
38. *Ios.* 2, 6.

preoție împărătească» [39], sau cel puțin în simbolismul Legii, unde-i vorba de preoți, se ascunde chemarea tainică a acestui popor, care este chemat «dintre păgîni» [40]. Femeia depravată (curtezana, cum traduc unii) este expusă mîniei regelui din Ierihon: «trupul poftește împotriva duhului, iar duhul împotriva trupului» [41]. Se scrie de asemenea: «Dacă pe voi vă urăște lumea, să știți că pe Mine mai înainte decît pe voi M-a urît» [42]. Este deci un rege care este vrăjmașul acestei curtezane, e «stăpînul lumii acesteia» [43], care urmărește iscoadele lui Isus și vrea să pună stăpînire pe ele, dar el nu le poate apuca pentru că ele umblă «pe munți» [44]. Ele nu coboară în regiunile de jos și nu se lasă în văi, ci ele caută înălțimea colinelor și culmile munților. Tot așa și sufletul depravat care este în noi exclamă: «Ridicat-am ochii mei la munți, de unde va veni ajutorul meu» [45].

«Stăpînul acestei lumi» nu poate sui în acele ținuturi, el nu poate ajunge pînă la Iisus pe căile înălțate, cu atît mai mult, dacă în încercare el îl așează pe înălțimi și îi zice: «Aruncă-te jos!» [46], căci el nu iubește decît pe acela care cade în prăpăstii adînci, căci acolo stăpînește el, acolo și-a așezat sălașul său, în aceste locuri de unde el coboară chiar pînă în iad.

Moise n-a spus ca «să se oprească soarele!». El n-a poruncit unor elemente mai puternice, cum a făcut-o Isus. «Să se oprească soarele deasupra Gabaonului, a zis Iosua, și luna deasupra văii Aialon», iar (Scriptura) adaugă: «N-a mai fost niciodată o zi în care Dumnezeu să asculte așa glasul omului» [47]. Iisus, al meu, a oprit deci soarele și nu numai în acel moment acolo, ci în mai multe rînduri la venirea sa. În timp ce noi ne războim împotriva vrăjmașilor noștri și «luptăm împotriva domniilor, împotriva stăpîniilor, împotriva stăpînitorilor întunericului acestui veac, împotriva duhurilor răutății răspîndite în văzduhuri» [48], «soarele dreptății» [49] nu încetează a ne însoți, El nu ne părăsește niciodată, și nu se grăbește să se culce, căci El însuși a zis: «Iată Eu sînt cu voi în toate

39. *I Pt.* 2, 9.
40. *Rom.* 9, 24.
41. *Gal.* 5, 17.
42. *In.* 15, 18.
43. *In.* 12, 31.
44. *Ios.* 2, 20.
45. *Ps.* 120, 1.
46. *Mt.* 16, 6.
47. *Ios.* 10, 14.
48. *Ef.* 6, 12. A se vedea și *Omilia* XI, 3.
49. *Mal.* 3, 20

zilele»[50]. Şi El nu este cu noi numai o zi sau două, ci este cu noi «în toate zilele pînă la sfîrşitul veacurilor» pînă ce şi noi vom triumfa împotriva vrăjmaşilor noştri.

VI

Să vedem acum ce făgăduinţă face Isus ostaşilor săi: «Tot locul pe care vor călca tălpile picioarelor voastre, îl voi da vouă»[51]. Pentru oamenii acelui veac, aceasta reprezintă ţara canaaneilor, a ferizeilor, a iebuşeilor şi a tuturor popoarelor, în a căror stăpînire a ajuns, după ce a alungat pe locuitorii băştinaşi. Dar să cercetăm ce făgăduinţe conţin pentru noi aceste cuvinte.

Există neamuri diabolice şi puteri vrăjmaşe, împotriva cărora noi trebuie să ne luptăm şi să ne războim cu multă stăruinţă în cursul acestei vieţi. Toate aceste mari puteri, dacă le punem la picioarele noastre, dacă le biruim prin lupte, vor fi ale noastre pămînturile lor, ţinuturile lor, împărăţiile lor, toate ne vor fi date de către Domnul Iisus, căci puternici au fost odinioară îngerii, care au participat la măreţiile împărăţiei lui Dumnezeu. Oare nu citim la Isaia ceea ce se spune despre ei? «Cum a căzut Lucifer din ceruri, el, stea strălucitoare, fecior al dimineţii?».

Acest Lucifer a avut, desigur, sălaşul său în ceruri, însă numai pînă la cădere.

Dacă îl pot învinge şi îl fac aşternut picioarelor mele, dacă mă învrednicesc ca Domnul Iisus să sfarme sub picioarele mele pe satan, atunci voi avea îndreptăţire să ocup locul lui Lucifer în ceruri. Numai aşa înţelegem făgăduinţa pe care ne-a făcut-o Iisus, Domnul nostru, cînd zicea: «tot locul pe care va călca talpa picioarelor noastre va fi al nostru».

Dar să nu credem că putem intra în stăpînirea aceasta dacă stăruim în somnolenţă, în lene şi nepăsare. Mînia are îngerul ei aparte, dacă nu eşti stăpîn pe inima ta şi dacă nu o ţii departe de agitaţiile enervării şi ale mîniei, nu vei putea obţine, ca moştenire, locul ocupat altădată de acest înger şi în nepăsarea ta nu-l vei putea alunga din pămîntul făgăduinţei. De asemenea pentru orgoliu, pismă, zgîrcenie, necurăţie: toate aceste păcate păgubitoare îşi au îngerii lor pentru a-i inspira şi pentru a-i îndîrji.

50. *Mt.* 28, 20.

51. *Ios.* 1, 3; *Is.* 14, 12. Despre angheologia lui Origen a se vedea A. Jaubert, *Apendice* I, p. 63—69.

Dacă tu nu vei ieşi victorios, în mînia ta, împotriva acestor patimi, şi nu le vei stăpîni de pe pămînt, sfinţit prin harul Botezului, atunci niciodată nu te vei învrednici de plinătatea moştenirii făgăduite.

VII

Sub Moise nu s-a spus ceea ce s-a spus sub Isus (Navi) «pămîntul s-a liniştit de război» [52]. Desigur că acest pămînt, care este al nostru, cel prea plin de războaie şi lupte, acest pămînt nu va fi lipsit de războaie decît prin lucrarea Domnului Iisus. Între noi se află tot felul de popoare păcătoase, care pun stăpînire pe sufletele noastre fără să ne lase nici un răgaz. Înlăuntrul nostru se află aceşti canaanei, între noi sînt ferezeii, aici sînt iebuşeii, cîtă trudă, cîtă veghe şi îndelungă-răbdare ne trebuie pentru a alunga dintre noi toate aceste popoare viciate, pentru ca, în sfîrşit, «pămîntul nostru să fie lipsit de războaie» [53]. Iată de ce profetul ne dă îndemnul «de a cugeta ziua şi noaptea la Domnul» [54].

Această cugetare la Cuvîntul lui Dumnezeu este asemenea unei trîmbiţi care ţine inima trează în vederea unei lupte, de teama de a nu te cuprinde somnul în timp ce vrăjmaşul tău veghează. Nu este de ajuns să «cugeţi ziua», de aceea (Scriptura) adaugă : «şi noaptea». Ce veţi face dacă veţi dormi nu numai noaptea, ci ziua întreagă vă îndeletniciţi cu lucruri ale veacului şi cu plăceri trupeşti, voi care veniţi la biserică, cu greu, chiar şi în zile de sărbătoare ?

Căci sînt printre voi unii care, deşi sînt prezenţi, totuşi nu sînt de faţă, căci, cu toată prezenţa lor, ei nu sînt preocupaţi de Cuvîntul Domnului, ci de trăncănelile lor. De aceea iată ce vă spune cuvîntul sfînt : «Deşteaptă-te cel ce dormi şi te scoală din morţi, înainte de a întîlni pe Hristos» [55]. «Scoală-te dintre morţi», zice el celor care stăruiesc în faptele morţii şi care se tăvălesc în necurăţie şi în fărădelegi. Dacă aceste fapte nu sînt luate în seamă de oameni, Dumnezeu, le cunoaşte. Pocăiţi-vă şi schimbaţi-vă în cinstea Domnului, din toată inima voastră, îndeletniciţi-vă cu rugăciunea, cu Cuvîntul lui Dumnezeu ! La ce bun să postim pentru păcatele noastre dar săvîrşim alte păcate ? La ce bun te speli, pentru a te tăvăli apoi din nou în noroi ? Ai postit un timp oarecare ? E ceea ce ai făcut cînd ai părăsit Egiptul. Ai trecut Marea Roşie,

52. *Ios.* 11, 23.

53. Războiul duhovnicesc sau nevăzut, cum va fi numit de Evagrie Ponticul, de Ioan Casian, sau mai tîrziu de Nicodim Aghioritul, are în Origen pe primul dascăl. M. Viller u.K. Rahner, *Aszese u. Mystik in der Väterzeit*, Freiburg i.B., 1938, p. 72—80.

54. *Ps.* 1, 2.

55. *Ef.* 5, 14. Splendidă apostrofă la adresa vieţii duhovniceşti a creştinilor din sec. III.

ai urmat lui Moise, îndeplinind preceptele şi poruncile Legii, dar iată că Iisus te-a scos de sub scutul lui Moise pentru o «a doua tăiere împrejur» în loc ca să zică «dealul arătat» [56]. Ceea ce trebuie tăiat împrejur, în tine, nu este numai cultul idolilor, pe care l-ai lepădat de la început, ci să tai împrejur încă o dată acest cult, mult mai delicat decît cel al idolilor.

În sfîrşit, despre a doua tăiere împrejur, Iisus spune poporului «Astăzi am ridicat de pe voi ocara Egiptului» [57]. Cîtă vreme stăruim în păcate, cîtă vreme ne stăpînesc viciile şi patimile, chiar de ne-am despărţi de idoli şi am crede că am părăsit Egiptul, «ruşinea Egiptului» totuşi încă nu ni s-a şters.

Dacă accepţi această a doua tăiere împrejur, cea a viciilor tale, dacă îndepărtezi de la tine mînia, mîndria, gelozia, necurăţia, zgîrcenia, nedreptatea, şi toate patimile de felul acesta, atunci vei fi spălat de ruşinea Egiptului şi răsădit în Pămîntul făgăduinţei, vei dobîndi moştenirea împărăţiei cerurilor prin adevăratul Iisus, Hristosul, Domnul şi Mîntuitorul nostru, a căruia este mărirea, în vecii vecilor. A m i n !

OMILIA II

C u p r i v i r e l a c u v i n t e l e : **«Moise robul meu a murit»** [58]

I

Ar trebui să tîlcuim şi moaştele lui Moise, căci dacă nu înţelegem cum a murit Moise, nu putem înţelege cum a domnit Isus (Navi).

Dacă iei în considerare Ierusalimul dărîmat şi altarul desfiinţat, încît nu mai vezi nicăieri nici victime, nici daruri ; şi nu mai auzi nicăieri preoţi, nicăieri slujitori, nicăieri Liturghia leviţilor, cînd contemplezi stagnarea tuturor acestor rînduieli, atunci poţi zice că «Moise robul lui Dumnezeu a murit». Dacă tu nu mai vezi pe nimeni venind de trei ori pe an înaintea Domnului, nici aducînd daruri în templu, nici junghiind Paştele, nici mîncînd azime, nici oferind primiţii, nici jertfind pe întîiul născut [59], cînd nu vezi îndeplinindu-se nimic din toate acestea, atunci spune că «Moise robul lui Dumnezeu a murit» [60].

56. Colina prepuţului.
57. *Ios.* 5, 9.
58. *Omilia a II-a*, Migne, P.G., tom. 12 b, col. 833—836.
59. *Ieş.* 22, 28
60. *Ios.* 1, 2. Tema aceasta e dezbătută şi în *Omilia* XVII, 1.

Cînd vei vedea însă popoarele încreştinîndu-se, zidind biserici şi altare, dar pe care nu le mai stropesc cu sîngele animalelor, ci sînt sfinţite prin «scump sîngele lui Hristos» [61], cînd vei vedea pe preoţi şi pe leviţi că nu mai folosesc sîngele taurilor şi al ţapilor [62], ci de acum Cuvîntul lui Dumnezeu lucrează prin harul Duhului Sfînt, atunci să spui că Iisus a luat locul lui Moise, şi că El stăpîneşte împărăţia, propriu-zis, nu Isus fiul lui Navi, ci Iisus Fiul lui Dumnezeu.

Cînd ştii că Hristos «Paştele nostru, a fost junghiat» [63] şi că noi mîncăm «azimile curăţiei şi ale adevărului» [64], cînd roadele bunului pămînt înmulţindu-se în Biserică la «treizeci, şaizeci sau la o sută» [65], vreau să zic văduvele, fecioarele şi martirii, cînd vezi că sporeşte naţiunea lui Israel, a acelora care nu sînt din sînge, nici din dorinţă trupească, nici din dorinţă bărbătească, ci de la Dumnezeu [66] şi cînd vezi adunaţi laolaltă prietenii lui Dumnezeu cei împrăştiaţi» [67], cînd vezi poporul lui Dumnezeu prăznuind sabatul, dar nu oprindu-se de la modul obişnuit de viaţă, ci oprindu-se de la faptele păcatului, cînd vezi toate acestea, spune că «Moise sluga lui Dumnezeu a murit» şi că Iisus, Fiul lui Dumnezeu, este stăpînul împărăţiei.

În sfîrşit, într-o mică lucrare, în care se descrie această taină în chip figurat, ni se arată că a văzut doi Moise : unul viu, în duh, altul mort în trup. Iată într-o privire scurtă înţelesul acestei prefigurări, dacă ne gîndim la litera Legii, neclară şi lipsită de tot ce am vorbit mai sus, iată pe Moise mort după trup. Însă poţi «ridica vălul» [68] şi să înţelegi că «legea e duhovnicească». Şi atunci îl vei vedea pe Moise, care trăieşte în duh [69].

II

«Şi Domnul a grăit lui Isus, fiul lui Navi, slujitorul lui Moise şi a zis «Moise, robul meu a murit. Scoală-te dar, şi treci Iordanul, tu şi tot poporul acesta, pentru a intra în ţara pe care o voi da vouă» [70].

---

61. *1 Pt.* 1, 10.
62. *Evr.* 9, 13.
63. *1 Cor.* 5, 7.
64. *1 Cor.* 5, 8
65. *Mt.* 13, 8.
66. *In.* 1, 13. Ne aducem aminte de cuvîntul lui Tertulian «sămînţă este sîngele martirilor» *(Apolog.* 50) sau Sf Ciprian, *De habitu virginum.* 21.
67. *In.* 11, 52.
68. *2 Cor.* 3, 16.
69. *Rom.* 7, 14. Despre cei 2 Moise aminteşte şi Clement Alex. *(Strom.* VI, 15; 123, 3).
70. *Ios.* 1, 1—2.

Poate că te întrebi cum a putut fi Domnul nostru Iisus, Fiul lui Dumnezeu și slujitor al lui Moise? Aceasta întrucît atunci, cînd va veni plinirea vremii, Dumnezeu va trimite pe Fiul Său, născut din femeie, născut sub lege [71]. Iar întrucît El s-a născut sub «Lege», a devenit și «slujitor al lui Moise». Dar Dumnezeu a zis: «să treacă într-o țară, dar nu în cea pe care le-a dăruit-o Moise, ci în cea pe care Eu am să v-o dau». Vezi dar, că după moartea lui Moise, Dumnezeu dă, prin Isus, poporului pămîntul făgăduit. Care-i pămîntul acesta? Este desigur acela despre care Domnul zice: «Fericiți cei blînzi, că aceia vor moșteni pămîntul» [72].

III

«Tot locul pe care va călca talpa picioarelor voastre, vi-l voi da vouă» [73]. Și care este locul pe care-l călcăm cu talpa picioarelor noastre? Litera Legii este dată pe pămînt, dar e ascunsă în adevărul ei. Cînd urmezi litera Legii nu urci. Însă dacă, te vei putea ridica de la literă la duh, de la înțelesul istoric la unul mai înalt, atunci vei fi făcut o urcare la acele ținuturi frumoase pe care Domnul ți le dă ca moștenire. Căci dacă sesizezi în Scripturi tiparele, adică dacă înțelegi că ele sînt doar imagine a lucrurilor cerești și dacă cercetezi, în duh și cu înțelepciune, lucrurile cele de sus, unde Hristos se află de-a dreapta lui Dumnezeu» [74], atunci vei dobîndi acest pămînt ca moștenire, înțelegînd apoi și de ce spune Domnul și Mîntuitorul nostru că «unde sînt Eu, acolo este și slujitorul Meu» [75].

Și, dacă ai ajuns pînă la Hristos, care șade de-a dreapta lui Dumnezeu, prin credința ta și prin viața pe care o duci, prin neprihănire și curăție, cu aceeași «talpă a picioarelor tale, pe care a spălat-o Iisus [76], vei intra în acel pămînt, (loc) pe care Dumnezeu ți-l va da ție, și atunci nu vei fi numai moștenitor al lui Dumnezeu, ci împreună moștenitor cu Hristos» [77].

IV

«După cum i-am spus-o și lui Moise, voi da pe mîna ta pustia și Antilibanul, pînă la rîul cel mare, Eufratul» [78]. Dumnezeu a supus lui Isus pustia, adică uscatul. Care? Acela, despre care vorbește profetul

71. *Gal.* 4, 4.
72. *Mt.* 5, 5.
73. *Ios.* 1, 3.
74. *Col.* 3, 1.
75. *In.* 12, 26.
76. *In.* 13, 5.
77. *Rom.* 8, 17.
78. *Ios.* 1, 3—4.

cînd zice: «Veselşte-te pustie însetată, că fiii celei părăsite, sînt mai mulţi decît ai celei cu bărbat» [79].

Şi Scriptura zice că Isus a primit de la Dumnezeu, nu Libanul, ci Antilibanul. Antilibanul se ia în locul Libanului.

Şi dacă vezi întîi poporul, poporul după trup, pe Israel, că a fost «adevăratul măslin», înţelege că el este şi adevăratul Liban, însă din pricina necredinţei sale «împărăţia lui Dumnezeu s-a luat de la dînsul şi s-a dat unui neam care face roade» [80]. Văzînd un popor alungat şi altul primit în locul lui în împărăţie, să înţelegi că al doilea popor este Antilibanul, adică Biserica Dumnezeului celui viu [81], strîns «din mijlocul păgînilor» [82] de către Iisus Hristos, Domnul nostru, a căruia este mărirea şi puterea în vecii vecilor. A m i n!

OMILIA IV

Despre trecerea Iordanului [83]

I

Păcătosul se simte vrăjmăşit de întreaga făptură [84], precum este scris şi despre egipteni: i-a duşmănit pămîntul, i-au duşmănit apele, i-a duşmănit văzduhul, i-a duşmănit cerul. Pentru cel drept, însă, chiar şi ţinuturile care par inaccesibile, se schimbă în cîmpie şi în povîrnişuri dulci.

Dreptul străbate Marea Roşie ca şi cînd ar trece pe uscat, egiptenii însă, care ar vrea s-o treacă, vor fi înghiţiţi. «Apa le va forma un perete, la dreapta şi la stînga» [85]. Dreptul de-ar înainta în nesfîrşitul cel mai înspăimîntător al pustiului, totuşi i se făgăduieşte o hrană cerească [86].

Aşa s-au petrecut lucrurile şi cînd au ajuns iudeii la Iordan. Cortul legămîntului era îndrumător al poporului lui Dumnezeu. Preoţii şi leviţii

79. *Is.* 54, 1.
80. *Mt.* 21, 45. Despre interpretarea metaforică a Antilibanului în sensul de popor sfînt vezi A. Jaubert, *op. cit.*, p. 123. nota
81. *1 Tim.* 3, 15.
82. *Rom.* 9, 24.
83. *Omilia* IV, Migne, *P.G.*, tom. 12 b, col. 842—846.
84. A. Jauhert înlocuieşte cuvîntul «terra» (pămînt) cu «creatura». Corectura o socotim îndreptăţită.
85. *Ieş.* 14, 22.
86. *Ps.* 77, 24.

se opriră, iar apele, ca impresionate de respect în faţa slujitorilor lui Dumnezeu, s-au oprit din curgerea lor, s-au strîns grămadă şi au îngăduit trecerea poporului lui Dumnezeu fără teamă [87].

Şi să nu te minunezi creştine, cînd ţi se istoriseşte ceea ce s-a întîmplat cu poporul cel vechi! Prin taina Botezului şi tu ai trecut cursul de apă al Iordanului şi acum Cuvîntul lui Dumnezeu îţi făgăduieşte bunuri multe şi mult mai înalte, ba îţi făgăduieşte drum şi trecere chiar şi prin văzduh. Ascultă numai ce spune Pavel despre cei drepţi: «Vom fi răpiţi în nori ca să întîmpinăm pe Hristos în văzduh, şi pururea vom fi cu Domnul» [88]. Nu, creştinul nu are de ce să se teamă ştiind că toată făptura e în slujba lui. Ascultă şi făgăduinţa, pe care Dumnezeu ne-o face prin profet: «Şi dacă vei trece prin foc, tu nu vei fi ars şi flăcările nu te vor mistui» [89]. Cel drept este în paza Domnului pretutindeni, iar făptura arată ascultarea care i-o datorează.

Şi să nu-ţi închipui, că pe tine care asculţi acum cum ţi se istoriseşte ceea ce s-a întîmplat cu cei de demult, nu te interesează, pentru că toate acelea se împlinesc şi cu tine în chip duhovnicesc. Căci, dacă vei părăsi întunericul idolatriei şi dacă rîvneşti să ajungi la cunoaşterea legii divine, atunci începe ieşirea ta din Egipt. Cînd te-ai ataşat de mulţimile catehumenilor Bisericii şi ai început să asculţi de rînduielile Bisericii, ai străbătut şi tu Marea Roşie, iar în popasurile pustiului, în fiecare zi te-ai legat să împlineşti legea lui Dumnezeu şi să contemplezi faţa lui Moise, pe care ţi-o descoperă slava Domnului. Dar cînd vei ajunge la izvorul duhovnicesc al Botezului şi cînd, în prezenţa tagmei preoţeşti şi levitice, vei fi iniţiat în aceste taine măreţe şi frumoase, pe care-l cunosc numai cei care singuri au dreptul să-l cunoască [90] atunci, trecînd Iordanul, mulţumită tagmei preoţilor, vei intra şi tu în Ţara făgăduinţei, în această ţară în care, după Moise, Iisus te ia în grijă şi devine îndrumătorul noului tău drum.

Aducîndu-ţi atunci aminte de atîtea şi atîtea fapte măreţe ale lui Dumnezeu, de Marea despicată în două pentru tine şi de apa rîului oprită din curgerea ei, te vei întoarce spre tine şi vei striga: «Ce-ţi este ţie, mare că ai fugit? Şi ţie Iordane, că te-ai întors înapoi? Şi voua munţilor că aţi săltat ca berbecii pe dealuri, ca mieii oilor?»

87. *Ios.* 3, 15.
88. *1 Tes.* 4, 17.
89. *Is.* 43, 2.
90. Unul din rarele pasaje din scrisul lui Origen, în care se vorbeşte de disciplina arcană, Jaubert, p. 149; *Ps.* 113, 5—8.

Iar cuvîntul Domnului îţi va răspunde, zicînd : «De faţa Domnului s-a cutremurat pămîntul, de faţa Dumnezeului lui Iacob, care a prefăcut stînca în iezer, iar piatra în izvoare de apă» [91].

II

Cîtă măreţie în trecutul istoric ! Marea Roşie a fost trecută cu piciorul, ca pe uscat, mana a fost trimisă din cer, izvoarele au ţişnit în pustie, Legea a fost creată prin Moise, semne şi minuni nenumărate s-au săvîrşit în pustie, şi cu toate acestea nicăieri nu se spune că ar fi fost preamărit Isus (Navi). În schimb, la trecerea Iordanului s-a auzit glasul Domnului cînd a preamărit pe Isus, zicînd : «În ziua aceasta voi începe a te preamări înaintea ochilor poporului Meu» [92]. Nici înaintea tainei Botezului Iisus nu este preamărit, dar din această clipă El începe a fi preamărit şi preamărit va fi în faţa poporului Său, «Căci dacă toţi cîţi în Iisus Hristos s-au botezat şi în moartea lui s-au botezat» [93]. Iar moartea lui Hristos nu s-a preamărit decît prin preamărirea de pe cruce, atunci se cade ca Iisus să nu fie preamărit pentru fiecare credincios altfel, decît în clipa tainei Botezului, după cum scris este : «Dumnezeu L-a preaînălţat şi I-a dăruit Lui nume care este mai presus de orice nume. Ca întru numele lui Iisus tot genunchiul să se plece, al celor cereşti, al celor pămînteşti şi al celor de dedesubt» [94]. Totuşi, poporul este condus de către preoţi şi îşi urmează calea spre Ţara făgăduinţei sub îndrumarea preoţilor. Dar care dintre preoţi poate pretinde astăzi să fie înscris în tagma lor ? Dacă s-ar găsi vreunul vrednic ca aceia, atunci valurile Iordanului se vor opri înaintea lui şi chiar stihiile firii s-ar retrage cu respect din faţa lui, parte din apa rîului s-ar întoarce înapoi şi va sta în loc înaintea lui, o alta s-ar vărsa în Marea sărată, cu o grabă neaşteptată [95].

Eu cred, că nu este o taină faptul că Sfînta Scriptură ne spune că o parte din apele Iordanului se scufundă în Mare şi se prăvălesc în valurile ei amare, cîtă vreme cealaltă îşi menţine dulceaţa. Aceasta nu este fără un temei duhovnicesc. Pentru că dacă cei botezaţi păstrează

91. *Ps.* 113, 7—8.
92. *Ios.* 3, 7.
93. *Rom.* 6, 3.
94. *Fil.* 2, 9—10.
95. *In.* 6, 3. În asceza aspră a vieţii lui, Origen e foarte exigent cînd e vorba de moralitatea clerului creştin. A se vedea pe lîngă studiul introductiv al acestui volumul (cap. II), mai ales omiliile la Numeri şi la Ieremia.

dulceaţa harului ceresc, pe care l-au primit, şi nimeni nu se mai întoarce la amărăciunea păcatului, nu s-ar mai fi scris că o parte a rîului s-ar fi vărsat în prăpastia Mării sărate. Şi de aceea, aceste vorbe, mi se pare că indică o deosebire între botezaţi, deosebire pe care din păcate, adeseori avem prilejul să o constatăm. Sînt unii care primesc Sfîntul Botez, dar se dedau iar la lucruri lumeşti, la atracţiile patimilor şi beau din nou din cupa sărată a plăcerilor. Partea de apă care se varsă în Mare şi se pierde în valurile sărate este chipul acelora care uită pe Dumnezeu. Iar partea de apă care stă în loc şi-şi păstrează dulceaţa, este chipul acelora care fără a se clătina îşi menţin darul pe care l-au primit de la Dumnezeu. Or, ar fi firesc ca cei care au fost mîntuiţi să aibă ca imagine o singură parte, căci există o singură pîine care a coborît din cer şi care dă viaţă lumii, o singură credinţă, un singur botez, un singur Duh, căci toţi au fost chemaţi la Botez, au un singur Dumnezeu, Tatăl tuturor [96]. Dealtfel, tagma preoţilor şi a leviţilor este aici tocmai pentru a arăta drumul poporului lui Dumnezeu, care a ieşit din Egipt. Ei sînt aceia care învaţă poporul să iasă din Egipt, adică din greşelile lumii, să străbată întinsa pustietate a vieţii trecînd prin diferite feluri de încercări, să se ferească de şerpi, de muşcăturile demonilor, să evite otrava relelor lor inspiraţii. Dacă, totuşi, se afla în pustie vreo victimă a şerpilor, cum bunăoară arăta şarpele de aramă atîrnat de Cruce [97], unul sau altul din cei care au privit spre el, adică au crezut în ceea ce reprezintă acel şarpe, au scăpat, mulţumită lui, de otrava diavolului.

Tagma preoţilor şi a leviţilor este cea care stă aproape de Chivotul legămîntului Domnului, unde se află purtată Legea lui Dumnezeu [98]. Ei trebuie să ştie cum să lămurească poporul privitor la poruncile lui Dumnezeu, precum zice profetul: «Făclie picioarelor mele este legea Ta şi lumină cărărilor mele» [99]. Această făclie este luminată de preoţi şi leviţi. Şi dacă, printre ei se găseşte vreunul care ar pune «făclia luminoasă sub obroc şi nu în sfeşnic, ca să lumineze tuturor celor din casă» [100], să se întrebe acela ce va face cînd va începe să-i dea socoteală Domnului, despre lumină, în locul acelora care neprimind de la preoţi nici o lumină, umblă în întuneric şi sînt orbi prin întunericul greşelilor lor.

96. *Ef.* 4, 4.
97. *Num.* 31, 6.
98. *Ios.* 3, 6.
99. *Ps.* 118, 105.
100. *Mt.* 5, 15.

III

Caută să înțelegi, în sfîrșit, pentru ce se spune : «Dar depărtarea între popor și Chivotul legămîntului să fie ca de două mii de coți» [101]. Preoții și leviții, dimpotrivă, stau foarte aproape, așa de aproape că poartă pe umerii lor Chivotul Domnului și poruncile divine. Fericiți sînt aceia care sînt vrednici să se apropie de Dumnezeu. Dar să ne aducem aminte ceea ce este scris : «Cei care se apropie de mine, se apropie de foc. Dacă tu ești aur ori argint și dacă te apropii de foc, focul va înteți strălucirea frumuseții razelor tale, însă tu ești vinovat de a fi zidit pe temelia credinței tale, lemn, fîn sau paie, și dacă te apropii de foc, cu o așa temelie vei fi nimicit» [102].

Fericiți sînt aceia care sînt aproape de tot, atît de aproape, încît apropierea focului îi luminează fără să-i ardă. Și Israel va fi mîntuit, însă va fi mîntuit de departe, el își urmează calea sa, însă nu cu puterile lui proprii, ci cu ajutorul și sub purtarea de grijă a preoților.

IV

Dar, cînd a avut loc trecerea Iordanului ? Căci am notat că este un amănunt care n-a fost notificat la întîmplare, ci tocmai pentru a se scoate în evidență momentul : «a zecea zi din luna întîia, (zice Scriptura). Aceasta este ziua în care în Egipt se preînchipuia taina mielului» [103].

Așa cum în ziua a zecea din luna întîia, se prăznuia taina plăgii a zecea, în Egipt, tot așa în a zecea zi a lunii întîia s-a intrat în Țara făgăduinței. Mi se pare fericit (prilejul) că în ziua în care scapi de grețelile lumii, dobîndești vrednicia de a intra în Țara făgăduinței. Această zi este aceea pe care noi o trăim în lume. Totodată viața noastră, de aici este imaginată printr-o singură zi [104].

Din această taină să desprindem că nu trebuie să amînăm pe mîine faptele și lucrările noastre de dreptate, ci să ne străduim să le împlinim

---

101. *Ios.* 3, 4.

102. *1 Cor.* 3, 12.

103. *Ieș.* 12, 3. Dornic de a adînci înțelesul Scripturii, Origen caută și semnificații tainice ale numerilor, suferind în această privință și o influență a pitagoreicilor. Cf. J. Daniélou, *Origène*, p. 184. A se vedea mai jos și *Omil.* VII, 5.

104. *Evr.* 3, 13.

«azi» [105], adică atîta vreme cît sîntem în viaţă, cît mai sîntem în această lume, toate faptele care au ca scop desăvîrşirea, căci numai aşa vom putea intra în a zecea zi din luna întîia în Ţara făgăduinţei, adică în fericirea desăvîrşirii.

Iar, dacă vei cerceta cu atenţie, îţi vei da seama că Scriptura relatează şi acele fapte în legătură cu această zi. Însă, despre ele nu vreau să tratez în mod deosebit, pentru a nu lungi peste măsură durata acestei convorbiri. Iată ce ar trebui cugetat despre această a zecea zi, atît de des pomenită.

Pentru noi, desăvîrşirea, considerată în general, este una singură şi cu toate acestea cînd năzuim să dăm curs unei virtuţi în mod special, dacă ajungem s-o trăim în toată plinătatea desăvîrşirii ei, această virtute îşi atinge desăvîrşirea ei proprie. De exemplu, dacă un om iute la mînie vrea să dobîndească virtutea blîndeţii, el se izbeşte, desigur, de multe insuccese înainte de a ajunge să împlinească în mod direct ceea ce este rodul unei trăiri mult timp prelungite. Şi cînd ajunge la ceea ce a rîvnit, el deţine în mod sigur desăvîrşirea blîndeţii, dar în schimb, nu este în stăpînirea tuturor virtuţilor. Astfel, virtuţile luate, una cîte una, duc la destule desăvîrşiri variate, însă desăvîrşirea, luată în ansamblul ei, conţine în ea suma tuturor virtuţilor.

Tocmai pentru aceste temeiuri sînt îngrămădite atîtea lucrări sfinte în jurul acestei a zecea zi, pentru a arăta că toate desăvîrşirile personale năzuiesc spre una singură, precum şi profetul spune: «Mult a pribegit sufletul meu» [106] şi apoi iarăşi: «Mi se zicea în toate zilele: unde este Dumnezeul tău? De acestea mi-am adus aminte în revărsare şi am trecut pe locul cortului minunat pînă la casa lui Dumnezeu, în glas de bucurie şi de laudă şi de sunet de sărbătoare» [107].

După ostenelile şi ispitele pe care le-am avut de îndurat în pustiul acestei lumi, după trecerea Mării Roşii, după apele Iordanului, dacă vom fi vrednici să intrăm în Ţara făgăduinţei, vom ajunge acolo în alai de bucurie, urmînd pe preoţii Domnului şi Mîntuitorului nostru Iisus Hristos a cărui a este slava şi puterea în vecii vecilor. A m i n ! [108].

---

105. *Evr.* 3, 13. Origen ţinea predici aproape zilnic. Aici afirmă că nu vrea să lungească predica «peste măsură». Şi «măsura» era ca la o oră. A se vedea studiul introductiv.

106. *Ps.* 119, 6.

107. *Ps.* 41, 3—5.

108. *1 Pt.* 4, 11.

OMILIA VII

Căderea Ierihonului [109]

I

Ierihonul se prăbuşeşte în sunetul de trîmbiţă al preoţilor. Îndată ce a răsunat glasul trompetelor, zidurile împrejmuitoare s-au prăbuşit [110].

Am mai spus că Ierihonul este, în mod figurat, chipul acestui veac. Or, noi vedem puterea meterezelor prăbuşite prin trompetele preoţilor, căci întăriturile puternice, care în această lume slujesc ca un zid gros, erau cultul idolilor, proorociri mincinoase izvorîte din viclenia demonilor, din născocirile înşelătoare ale prevestirilor, din citirile în stele ale magilor, din tot felul de lucruri ale lumii acesteia, care ne înconjoară ca un zid înconjurător.

Chiar şi diferitele opinii ale filozofilor şi cele mai remarcabile învăţături ale şcolilor lor, care fuseseră socotite ca nişte metereze nebiruite se vor prăbuşi deodată cu venirea Domnului nostru Iisus Hristos, a cărui sosire a preînchipuit-o fiul lui Navi, trimiţînd preoţii săi, Apostolii, purtînd «trîmbiţi de argint» [111] adică învăţătura măreaţă şi cerească a propovăduirii lor. Întîi, Matei, în Evanghelia sa, face să răsune trîmbiţa preoţească ; apoi Marcu, Luca şi Ioan, fiecare au lăsat să răsune trîmbiţa preoţilor. Petru a răsunat şi el prin două trîmbiţi ale Epistolelor sale ; chiar şi Iacob şi Iuda. Şi la rîndul lui, Ioan lasă se să reverse, în Epistolele sale, trîmbiţa. Şi Luca, asemenea şi el, relatînd Faptele Apostolilor. Cît despre cel din urmă dintre Apostoli (Pavel), cu toate că zice : «Mi se pare că pe mine Dumnezeu m-a arătat ca pe cel din urmă dintre apostoli» [112] ; totuşi, prin trîmbiţele celor patrusprezece Epistole, el trimite trăznetul împotriva pereţilor Ierihonului şi aruncă la pămînt, pînă la temelii, toate maşinăriile războinice, ale idolatriei, ale opiniei greşite ale filosofilor.

---

109. *Omilia* VII-a, Migne, *P.G.*, tom. 12 b, col. 856—861.

110. *Ios.* 6, 20. Trîmbiţele, simbol al Evangheliei lui Hristos, sînt amintite în acest sens la Clement Al. *Protrept.* II, 116).

111. *Num.* 10, 2.

112. *1 Cor.* 4, 9. Origen s-a pronunţat adeseori privitor la canonul cărţilor biblice. În unele manuscrise ale «Omiliilor» la Iosua figurează şi Apocalipsa între cărţile Sf. Ioan. A se vedea P. Langrange, *Histoire ancienne du canon du N. Test.*, Paris, 1933, p. 95 ş.u.

II

Dar, acest fragment istoric îmi sugerează alte chestiuni, căci dacă preoţii sunau din trîmbiţe ca să cadă zidurile Ierihonului, Scriptura zice că întreg poporul scotea strigăte puternice, sau după alte texte «scoteau strigăte» de bucurie şi veselie.

Traducerea acestei expresii mi se pare impropriu dedusă. În greacă cuvîntul este scris ἀλαλαγμός, care nu înseamnă nici strigăt de bucurie, nici de durere, ci mai degrabă indică exclamările unanime ale ostaşilor, care strigă în momentul luptei pentru a se încuraja în bătălie. Totuşi, el este, de obicei, termenul de «strigăt de bucurie», mai mult decît cel de «groază», care are prioritate, în Scriptură, ca de exemplu în aliniatul acesta : «Strigaţi Domnului tot pămîntul, slujiţi Domnului cu veselie» [113], sau : «Fericit este poporul care cunoaşte strigăt de bucurie» [114].

Ceea ce mă mişcă în legătură cu acest cuvînt, este evenimentul important care face fericit poporul. Nu se zice că este fericit poporul care trăieşte în dreptate, nici poporul care ştie tainele, nici acela care cunoaşte ştiinţa cerului, a pămîntului şi a stelelor, ci «fericit este poporul care cunoaşte strigătul de bucurie».

Uneori, temerea de Dumnezeu produce fericire, însă este vorba numai de fericirea unui om, cum e scris, de exemplu, în cele următoare : «Fericit bărbatul care se teme de Domnul» [115]. Mulţi au fost declaraţi fericiţi : Cei săraci cu duhul, cei blînzi, făcătorii de pace, cei cu inima curată [116]. Aici, însă, fericirea este vărsată din adîncime, şi din ce cauză oare ? Din această fericire se constată cît de mare este ea, încît este în stare să fericească un popor întreg, cu condiţia ca acest popor să cunoască, strigătul de bucurie.

De aceea, mi se pare că acest strigăt de bucurie indică înfrăţirea tuturor sufletelor şi a inimilor. Dacă această stare se produce între doi sau trei ucenici ai lui Hristos, li se va da acelora, de către Părintele cerurilor, tot ceea ce ei solicită în numele lui Hristos. Fericirea este însă, atît de mare încît un popor întreg rămîne unit, trup şi suflet, «ca să fie cu totul uniţi în acelaşi cuget şi în aceeaşi înţelegere» [117]. Or, cînd un astfel de popor a ridicat unanim glasul, el a produs ceea ce este scris în Faptele Apostolilor, un mare cutremur de pămînt cînd

113. *Ps.* 93, 1.
114. *Ps.* 88, 15.
115. *Ps.* 111, 1.
116. *Mt.* 5, 3.
117. *1 Cor.* 1, 10.

«într-un cuget stăruiau în rugăciune apostolii împreună cu femeile şi cu Maria, mama lui Iisus» [118].

Tot printr-un cutremur va fi nimicit şi pămîntul, cînd toate se vor scufunda şi însăşi lumea va pieri. Ascultă, în sfîrşit, ce zice Domnul şi Mîntuitorul nostru, arătînd scopul urmărit de aceşti ostaşi pe care-i însufleţeşte : «Îndrăzniţi, Eu am biruit lumea». Deci, cîtă vreme noi îl avem conducător, lumea este cucerită pe seama noastră şi zidurile acelea, pe care se sprijină oamenii veacului, se vor surpa.

Totuşi, lucrurile acestea trebuie să le treacă fiecare prin cugetul său propriu. Tu ai în tine pe Iisus, pentru a te conduce prin credinţă, fă-ţi «trîmbiţe de foc» dacă eşti preot, şi aceasta cu atît mai mult cu cît eşti preot, căci ai devenit o «seminţie aleasă» [119] şi ţi s-a dat numele de «preoţie sfîntă» [120], fă-ţi trîmbiţe de foc aprinzîndu-le din Sfintele Scripturi, de aici să-ţi scoţi ideile, de aici vorbirile tale, căci de aceea se numesc ele trîmbiţe de foc. Sună din ele, cîntă, adică, în psalmi în laude şi în cîntări, imne duhovniceşti [121], cîntă în duhul profeţilor, tainele Legii, şi învăţătura Apostolilor.

Şi dacă sînt aşa trîmbiţele pe care le faci să răsune, şi dacă tu vei ocoli de şapte ori cu cortul Sfînt oraşul, sau ca să spunem cu alte cuvinte, dacă nu desparţi poruncile duhovniceşti de legea trîmbiţelor Evangheliilor, ba mai mult vei face să ţîşnească din tine însuţi un cor armonios de ovaţii vesele, adică, dacă mulţimea [122] de gînduri şi sentimente care se află în tine fac să se audă un glas fără note false, totdeauna în armonie cu ele însile, nu vei spune odată adevărul şi altădată te spurci cu o minciună pentru a face pe plac unuia mai mare. Dacă laşitatea nu te face linguşitor, nici mînia nu te scoate din sărite, dacă nu te conduci cu fudulie faţă de cei mici, în sfîrşit, dacă în tine nu se lasă în voia lor aceste lupte în care «poftele trupului sînt potrivnice duhului, şi ale duhului potrivnice trupului» [123], dacă toate cele din tine, sînt în acord şi se armonizează între ele, atunci dă în vileag acest strigăt de bucurie, căci pentru tine lumea a fost nimicită şi dobîndită. Cu aceasta este în armonie ceea ce spune (Pavel) : «Iar mie să nu-mi fie a mă lăuda, fără numai în crucea Domnului nostru Iisus Hristos, prin care lumea este răstignită, pentru mine şi eu pentru lume» [124].

118. *Fapte* 1, 14.
119. *1 Pt.* 2, 9.
120. *1 Pt.* 2, 9.
121. *Col.* 3, 16.
122. În original, poporul.
123. *Gal.* 5, 17.
124. *Gal.* 6, 14.

III

Totuşi, mă mai ţine încă ceva pe loc în legătură cu pericopa aceasta şi anume, teama că poate n-am prins bine înţelesul privitor la strigătul de bucurie, şi să nu fi tratat prea vulgar o temă atît de importantă.

La sosirea lui Isus (Iosua), zidurile Ierihonului s-au prăbuşit, la venirea lui Iisus, Domnul meu, lumea este cucerită. Însă, în ce mod a fost cucerită lumea ? Eu aş vrea să ştiu sigur şi să înţeleg cu mai multă claritate ceea ce se spune. Eu care vă învăţ pe voi, vreau să trec în bancă cu voi şi să învăţăm împreună. De aceea să ne îndreptăm împreună spre ceea ce spune dascălul nostru Pavel, căci lui i s-a împărtăşit explicarea tainelor lui Hristos, aşa încît ne poate învăţa modul cum a cucerit Hristos lumea. Să ascultăm ce zice el : «El a şters cu poruncile (Evangheliei) zapisul ce era asupra noastră, care era potrivnic nouă şi l-a luat din mijloc, pironindu-l pe cruce. El a dezbrăcat domniile şi puterile şi le-a dat pe faţă cu hotărîre, biruind asupra lor prin cruce» [125].

Iar prin aceste cuvinte înţeleg că este vorba de lupta lui Iisus împotriva stăpînilor şi puterilor duşmane, împotriva omului viclean, dezbrăcat acum de faimă şi jefuit de tot ce avusese [126].

Puterile cerurilor au făcut să răsune trîmbiţele lor cereşti, pentru că stăpînul acestei lumi era încătuşat iar lumea a fost cucerită ; şi toate oştirile cerurilor au lăsat să răsune aclamaţiile vesele la biruinţa lui Hristos. O ! cît de fericit trebuie să fie poporul, care aude aclamaţiile bucuroase ale oştirilor cereşti, poporul care înţelege aceste taine şi care-şi păstrează credinţa !

IV

Dar să vedem ce însemnătate au cele următoare. Iisus [127] a zis întradevăr : «Voi însă să vă păziţi foarte de tot ce este dat blestemului, ca să nu căderi şi voi sub blestem, dacă aţi luat ceva din cele date spre nimicire şi pentru ca asupra taberei lui Israel să nu vină blestemul şi să-i aducă pieire «vouă şi întregii adunări a Domnului» [128].

Înţelesul acestor cuvinte este următorul : Vedeţi să nu păstraţi, în voi, nimic ce este al veacului, obiceiurile, viciile, ezitările care aparţin vremelniciei, şi blestemate să vă fie toate legăturile pe care le veţi avea cu veacul acesta, voi şi toată adunarea voastră. Nu amestecaţi

125. *Col.* 2, 14—15.
126. *Mt.* 12, 29.
127. adică Iosua.
128. *Ios.* 6, 18.

lucrurile lui Dumnezeu cu cele ale lumii ; nu lăsați să intre preocupările lumești în lăcașul Sfînt al Bisericii !

Același îndemn ni-l dă și Ioan cînd lasă să răsune trîmbița Epistolei sale : «Nu iubiți lumea, nici cele ce sînt în lume» [129]. Pavel, de asemenea, spune : «Să nu vă potriviți cu acest veac» [130]. Căci, dacă am face așa, ar însemna să culegem ceea ce cade sub lovitura anatemei. De pildă, dacă tu prăznuiești, ca creștin, sărbătorile păgînilor, înseamnă că introduci anatema în biserici. A încerca să ghicești după mersul stelelor tainele vieții și acțiunile oamenilor, a cerceta zborul păsărilor și a te ocupa de vrăjitorii de acest fel, care altădată se practicau între păminteni, înseamnă să muți de la Ierihon anatema în Biserică, să murdărești tabăra Domnului și să pricinuiești înfrîngerea poporului lui Dumnezeu. Dar alte multe păcate se mai introduc din Ierihon în Biserică, prin care poporul lui Dumnezeu este învins și nimicit de dușmanii Săi. Oare, nu aceasta ne învață și Apostolul Pavel cînd zice : «Puțin aluat dospește toată frămîntătura» [131].

V

Dar să vedem ce se petrece mai departe. De prăbușirea Ierihonului este salvată numai desfrînata Rahav. Despre acest lucru citim : «Iosua a lăsat cu viață pe desfrînata Rahav și casa tatălui ei, și ea trăiește în mijlocul lui Israel pînă în ziua de astăzi» [132].

Aș întreba pe evrei și pe cei care cu toate că se socot creștini, și păstrează înțelesul Scripturii pe care-l dădeau evreii, cum trebuie explicate cuvintele «Rahav, desfrînata, trăiește în mijlocul lui Israel pînă azi». În ce sens se spune că «trăiește în mijlocul lui Israel pînă azi» ? Este în obiceiul Sfintei Scripturi să se exprime în chip asemănător atunci cînd tratează lucruri care dăinuiesc pînă la sfîrșitul vieții, pînă la sfîrșitul lumii. De exemplu, cînd ea zice : «Acesta este părintele moabiților pînă azi» [133], aceasta înseamnă pînă la sfîrșitul lumii. Sau, se spune în Evanghelie că «s-a răspîndit cuvîntul acesta între iudei, pînă în ziua de azi» [134], adică pînă la sfîrșitul veacurilor. Și totuși, cum se poate spune că femeia Rahav trăiește în casa lui Israel pînă în ziua de azi ? Oare, ținînd seama de o mamă a generațiilor următoare, se poate

129. *1 In.* 2, 15.
130. *Rom.* 12, 2.
131. *1 Cor.* 5, 6.
132. *Ios.* 6, 25.
133. Fac. 19, 37. Idee reluată și în omiliile IV, 4, XIV, 2 ; XXI, 1.
134. *Mt.* 28, 15.

spune că ea rămîne în înnoirea descendenților ei ? Sau mai bine-zis, nu trebuie să se înțeleagă că ea trăiește pînă azi în mijlocul adevăratului Israel ?

Dacă vrei să te lămurești cum de «Rahav trăiește în mijlocul lui Israel», bagă bine de seamă cum se altoiește creanga de măslin sălbatic în rădăcina măslinului nobil [135] și atunci vei înțelege că e corect a zice că «trăiesc în mijlocul lui Israel pînă în ziua de azi» cei care sînt altoiți în credința lui Avraam, a lui Isaac și Iacob. Tot așa și noi, cei veniți dintre neamuri, sîntem ca și crengile de măslin sălbatic, care altădată trăiau în depravare, cinstind piatra și lemnul în locul adevăratului Dumnezeu, am fost altoiți în rădăcina lui (a lui Israel), am fost păstrați pînă în ziua de azi, prin credința noastră în Hristos ce ne-a făcut poporul «de sus», pe cînd celălalt popor a rămas necredincios, devenind popor «de jos», după proorocia din Deuteronom, unde se spune că cel care trăiește în Hristos, capul tuturor lucrurilor, acela s-a făcut «cap», însă cei care au respins pe Hristos, au fost puși «coadă» [136], sau care au fost «cei dintîi au ajuns cei de pe urmă» [137].

VI

Să ne ferim, dar, să nu trecem cu ușurință peste această pericopă, unde prin păcatul unuia poate veni mînia asupra întregului popor. Cum adică ? Atunci cînd preoții care conduc poporul vor să fie îngăduitori față de păcătoși și temîndu-se de limba păcătoșilor pentru a nu vorbi de rău pe socoteala lor, uită asprimea proprie preoției lor, adică refuză să împlinească cele scrise : «Pe cel ce păcătuiește mustră-l de față cu toți, ca și ceilalți să aibă teamă» [138] și apoi «Scoateți afară dintre voi pe cel rău» [139].

Acești preoți nu ard de rîvna pentru Dumnezeu și nu calcă pe urmele Apostolului, care zice : «Să dați pe unul ca acesta satanei, spre pieirea trupului, ca sufletul să se mîntuiască» [140].

Cînd e vorba de cei păcătoși, aceștia nu dovedesc decît nepăsare față de sfaturile Evangheliei, care spune : că atunci cînd vedem un păcătos, să ne străduim să-i vorbim întîi între patru ochi, și apoi între doi sau trei martori, iar dacă nu ține seama de acestea și nici chiar după

135. *Rom.* 11, 17.
136. *Deut.* 28, 13.
137. *Mt.* 19, 30.
138. *1 Tim.* 5, 20.
139. *1 Cor.* 5, 13.
140. *1 Cor.* 5, 5.

mustrarea Bisericii nu se îndreaptă, atunci să fie alungat din Biserică şi să fie considerat «ca un păgîn şi vameş» [141].

Cruţînd, dar, pe unul sau pe altul, pregătim stricarea întregii Biserici. Ce bunătate şi ce îngăduinţă poate fi aceea, care de dragul de a cruţa un singur om, pune pe toţi ceilalţi în primejdie? Ajunge un singur păcătos pentru a mînji un popor întreg, după cum e destul să fie o oaie bolnavă, pentru a contamina o întreagă turmă, un ucigaş, un singur desfrînat, sau un altfel de păcătos, pentru a întina un popor întreg. De aceea, să ne controlăm unii pe alţii, ca nimeni să nu-şi ascundă felul lui de viaţă, mai ales în faţa preoţilor şi slujitorilor Bisericii. Căci, să nu-ţi închipui că ai avea dreptul să zici: «Ce»! Dacă greşeşte vecinul meu, ce mă priveşte pe mine? Aceasta e ca şi cum ar zice capul către picioare: Ce mă interesează dacă picioarele mele sînt rele şi sufăr? Nu-mi pasă de restul, capul s-o ducă bine! Sau, dacă ochiul ar zice mîinii; eu n-am nevoie de serviciul tău, cu ce mă aleg eu dacă tu eşti rănită ori dacă tu suferi? Oare, eu ochi, să mă neliniştesc de boala mîinilor? Cam aşa cugetă întîistătătorii Bisericilor atunci cînd nu îşi dau seama că formăm un singur trup toţi cei care avem o singură credinţă şi un singur Dumnezeu, pe Hristos, Care ne adună şi ne ţine în unitatea Sa [142].

Tu eşti ochiul trupului, tu care îndrumi Bisericile, şi dacă ai această slujbă, este pentru ca să priveşti în jurul tău şi să cercetezi, ba chiar să previi ceea ce ar putea să se întîmple. În calitatea ta de păstor, care eşti pus să vezi de turma cea mică a Domnului şi care nu-şi poate da seama de primejdiile care o pîndesc atunci cînd merge spre prăpastie, gata să se spînzure de stînci, oare nu se cade să alergi în ajutor? Cum de nu le chemi înapoi? Cum de nu le strigi cel puţin, ca să le opreşti şi să cauţi să le întorci cu strigătul tău de ocară? Ţi-ai pierdut memoria, în aşa măsură, încît nu-ţi mai aduci aminte de tainele Domnului? El a lăsat în ceruri pe cele nouăzecişinouă, şi pentru o singură oiţă [143], care s-a rătăcit, a coborît pe pămînt, a pus-o pe umerii Săi [144] şi a dus-o în ceruri, iar noi umblăm să părăsim grija de oiţele noastre, nesocotind pilda Păstorului.

Prin aceasta nu vrem să spunem că pentru o greşeală măruntă preotul ar trebui scos din slujba lui. Dacă se întîmplă să se treacă cuiva cu

141. *Mt.* 18, 5. Despre morala exigentă a lui Origen a se vedea K. Rahner, *La doctrine d'Origène sur la pénitence*, în «Rech. Sc. Rel.», 1950 şi J. Daniélou, *Origène*, p. 80 ş.u. Destule exemple şi în Omil. la Levitic şi Ieremia, în acest volum.

142. *Col.* 1, 17.

143. *Mt.* 18, 17.

144. *Lc.* 15, 5.

vederea o greşeală şi dacă este certat o dată, de două ori, sau de trei ori, fără ca el să se îndrepte cîtuşi de puţin, atunci trebuie folosită metoda chirurgilor. Dacă la o tumoare se foloseşte ungere cu untdelemn, cataplasme liniştitoare, ungeri care moaie, şi cu toate acestea tumoarea rezistă medicamentelor, nu mai rămîne decît soluţia chirurgicală. În acest sens vorbeşte Domnul: «Dacă mîna ta cea dreaptă te sminteşte tai-o şi arunc-o departe de tine». Oare, într-adevăr, ne poate sminti trupul nostru? Despre această mînă zice Evanghelia: «Tai-o şi arunc-o de la tine!». Dar, iată ce voieşte ea să spună: Dacă eu, pe care tu îl socoteşti mîna ta cea dreaptă, care port numele de preot şi care mă manifest predicînd cuvîntul Domnului, lucrez totuşi împotriva disciplinei Bisericii şi a normelor Evangheliei, încît sînt în stare să aduc sminteală asupra ta, atunci tu Biserica universală cu asentimentul general înlătură-mă pe mine, mîna ta, şi aruncă-mă departe. Da, este mai bine «pentru tine Biserică, să te desparţi de mine, mîna ta, unealtă de sminteală şi să intri astfel în împărăţia cerurilor, decît să mergi cu mine în iad» [145].

Am spus toate acestea pentru că vedem raportîndu-se în Sfînta Scriptură că un singur păcat «a adus blestem asupra fiilor lui Israel şi au fost înfrînţi de vrăjmaşii lor» [146].

VII

Să vedem acum de ce socoteşte păcat drugul de care vorbeşte textul; «şi iată, zice (Scriptura), «un drug sau lingou de aur», pe care l-am pus în cort» [147].

Eu nu cred că furtul unei cantităţi atît de mici de aur, a constituit un păcat în stare să murdărească într-o măsură atît de covîrşitoare Biserica Domnului! Să vedem însă, nu cumva înţelesul mai lăuntric al acestui furt scoate în evidenţă răutatea şi gravitatea păcatului? Există o puternică atracţie în vorbele filosofilor şi a sectarilor şi o multă frumuseţe în cuvîntările lor. Ei bine, toţi aceştia sînt oameni din cetatea Ierihonului, adică oameni ai acestui veac. Deci, dacă se găsesc la filosofi învăţături greşite, îmbrăcate însă în afirmaţii strălucitoare, acestea sînt «un drug de aur». Ia seama să nu te laşi ispitit de strălucirea operelor lor, nici să abuzezi de frumuseţea limbajului lor poleit cu aur.

145. *Mt.* 5, 30. Despre cauterizarea mădularelor bolnave Origen vorbeşte adeseori în Omiliile sale, uneori citînd chiar pe Hipocrate doctorul. A se vedea, de ex. *Omil. Ier.* XII, 5; XIV, 1. A. Harnack, *Medicinisches aus der ältesten Kirchengeschichte*, «Texte und Untersuchungen», Berlin, 1892, p. 134 şu.

146. *Ios.* 7, 12.

147. *Ios.* 7, 23. Contra gnosticilor a scris Origen adeseori. *Omil. Ios.* XI, 6; 12, 3; 18, 3. *Omil. Ierem.* X, 5; XVII, 2 etc. A se vedea studiul introductiv.

Adu-ţi aminte de porunca lui Iosua: blestem să fie orice lucru de aur găsit la Ierihon! Dacă citeşti strălucitele compoziţii ale unui poet, care în versurile lui melodioase cîntă pe zei şi pe zeiţe, nu te lăsa încălzit de dulceaţa elocvenţei lui, şi acesta-i un fel de «drug de aur». Dacă îl iei şi îl arunci în cortul tău, dacă îngădui să intre învăţăturile lor în inima ta, atunci vei întina întreaga Biserică a lui Dumnezeu. Aceasta au făcut-o Valentin şi Vasilide, nenorociţii de ei. Acelaşi lucru l-a făcut şi Marcion. Ei au răpit drugul de aur din Ierihon şi au încercat să bage în biserici învăţăturile sectare ale filosofilor şi a pîngări întreaga Biserică a Domnului.

Dar, să luăm ca model pilda Părinţilor, discutînd cu atenţie dacă cineva are ascuns în cort «un drug din Ierihon», ca să lepădăm răul din mijlocul nostru. În acest caz chiar dacă nu vom acţiona, Dumnezeu tot ne va învinui şi vinovatul, va zice despre sine însuşi: Eu am furat un drug de aur şi brăţări curate. Aşadar, vezi despre ce fel de furt este vorba? «un drug de aur şi brăţări curate». «Brăţările curate» sînt faptele în care nu se amestecă nimic sfînt, ci totul este săvîrşit după rînduiala omenească. În sfîrşit, în învăţătura noastră de credinţă este pentru noi o regulă a zice că Hristos nu este numai Om curat, ci Îl numim şi Dumnezeu şi om.

Iar ceea ce s-a furat la Ierihon este un lucru necurat, adică fără Dumnezeu, iar aceasta a devenit pricină a păcatului. Iată de ce nu avem o cunoaştere numai omenească despre Hristos, ci îl declarăm om şi Dumnezeu deodată, El care-I numit «Înţelepciunea fără pereche, a lui Dumnezeu» [148], pentru ca, în sfîrşit să participăm şi noi la înţelepciunea lui Dumnezeu, care este Iisus Hristos, Domnul nostru a căruia este slava şi puterea în vecii vecilor. Amin!

OMILIA XI

Despre felul cum s-a oprit soarele în loc [149]

I

Îndată ce israeliteni au încheiat alianţă cu unele popoare, toate celelalte s-au transformat din prieteni în duşmani. Îndată ce ghibeoniţii

148. *Inţ. Sol.* 7, 22 şi *1 Cor.* 1, 24. Despre «brăţări curate», *Omil. Fac.* X, 4, cu acelaşi înţeles.

149. *Omilia* XI-a, Migne, *P.G.*, tom. 12 b, col. 883—886.

Din greşeală Origen numeşte pe regele Ierusalimului Iebuseu, pe cînd în realitate numele lui e Adonibezec (*Ios.* 10, 3). Origen se corectează mai tîrziu, în această omilie (cap. 5).

au încheiat un tratat de pace cu fiii lui Israel, Jebuseus rege al Ierusalimului a chemat alți patru regi pentru a porni la atac împotriva lor. Însă, văzînd această coaliție de cinci regi îndreptată împotriva lor, ghibeoniții nu și-au pus nădejde în ei, nici în puterile lor proprii, nici în oștirile lor, ci au trimis iscoade la Iosua cerînd întăriri. Cu voia lui Dumnezeu, acesta (Iosua) sare în ajutorul ghibeoniților. Și acum se arată minunea cerească: Dumnezeu a trimis ploaie cu piatră și grindină de sus și a zdrobit armata celor cinci care au luptat împotriva lui Iosua. Atunci, Iisus (Iosua), văzînd mîna lui Dumnezeu luptînd alături de el, aducîndu-i numai biruințe în tot ce încearcă, a înălțat spre cer o rugăciune nouă și minunată: să «stea soarele deasupra Ghibeonului și luna deasupra văii Aialon, pînă ce Domnul va înfrînge acest popor. Și s-au oprit din mersul lor soarele și luna pînă ce Domnul a adus izbîndă asupra vrăjmașilor. Și soarele a stat în mijlocul cerului și nu s-a grăbit către asfințit aproape toată ziua. Și n-a mai fost nici înainte, nici după aceea, o astfel de zi, în care Domnul să asculte de glasul omului, căci Domnul se lupta împreună cu Israel. Iar cei cinci regi au fugit și s-au ascuns în peștera de la Macheda» [150].

Așa cum sînt istorisite aceste fapte, mai presus de fire, aduc mărturie pentru toate veacurile despre puterea lui Dumnezeu și nu mai au nevoie de tîlcuire din afară pentru a pune în lumină strălucirea unor astfel de fapte.

Să încercăm să desprindem din ele însemnătatea lor duhovnicească.

II

Cînd sufletul unui om intră în legătură cu cuvîntul lui Dumnezeu nu trebuie să uite că va avea și vrăjmași, și că prietenii de altădată se pot transforma în dușmani. El, nu numai că se poate aștepta din partea oamenilor la așa ceva, ci să fie convins, că puterile și duhul rău sînt gata să vină asupra lui. Așa este și cu el care caută prietenia lui Iisus. El trebuie să știe că va avea de îndurat vrăjmășia multora. Ascultă pe Apostolul Pavel cum confirmă aceasta cînd zice: «Toți care vor să trăiască cucernic în Hristos, vor fi prigoniți» [151]. Chiar și Solomon se exprimă asemănător: «Fiule!, cînd vrei să te apropii și să slujești Domnului, gătește-ți sufletul tău pentru ispită» [152].

150. *Ios.* 10, 3—6.
151. *2 Tim.* 3, 12.
152. *Înț. Sir.* 2, 1.

Locuitorii Ghibeonului sînt încă şi astăzi asediaţi, oricît de slabi ar fi, din cauza legămîntului cu Iisus cu toate că sînt «tăietori de lemne şi cărători de apă». Cu alte cuvinte, ai norocul să fii ultimul în Biserică din clipa ce ai o legătură oarecare cu Iisus, vei fi atacat de cei cinci regi.

Totuşi ghibeoniţii nu sînt părăsiţi, ei nu îndură nici un dispreţ, nici din partea lui Iisus, nici din partea dregătorilor şi a bătrînilor lui Israel şi, pînă la urmă, sînt ajutaţi în neputinţele lor. Nu ţi se pare ţie că lucrurile se petrec tot aşa şi cu noi şi că pe noi ne are în vedere porunca Apostolului cînd zice: «Îmbărbătaţi pe cei slabi la suflet, sprijiniţi pe cei neputincioşi, fiţi îndelung răbdători cu toţii» [153] cînd sînteţi tari purtaţi slăbiciunile celor neputincioşi [154].

Aşa stă, dar, într-ajutor Iisus, împreună cu puterile şi stăpîniile Sale; celor care, din pricina numelui Său, sînt atacaţi de puterile răului, nu numai că-i ajută în luptă, ci măreşte pînă şi durata zilei de luptă şi prelungind timpul luminii, el întîrzie venirea nopţii.

III

Am dori, de este cu putinţă, să arătăm cum a mărit Domnul nostru Iisus Hristos lumina şi a prelungit ziua, pe de o parte pentru mîntuirea oamenilor, pe de alta pentru zdrobirea puterilor răului.

De cînd a venit Iisus în lume, de atunci a început sfîrşitul păcatului lumii, după cum a spus-o El însuşi: «Pocăiţi-vă căci s-a apropiat împărăţia cerurilor» [155]. Propriu-zis, El a oprit şi întîrziat ziua sfîrşitului neîngăduindu-i să se arate. Văzînd Dumnezeu-Tatăl că mîntuirea popoarelor numai prin El poate veni, a zis către Dînsul: «Cere de la Mine şi-Ţi voi da neamurile moştenirea Ta. Şi stăpînirea Ta, marginile pămîntului» [156].

Deci pînă la împlinirea făgăduinţei făcute de Tatăl, pînă ce bisericile diferitelor popoare vor înflori şi se vor ajunge să se vestească Cuvîntul la toate neamurile şi în sfîrşit pînă ce se va mîntui şi întregul Israel [157], iată cît timp se prelungeşte ziua şi iată cît e amînată încheierea ei, căci în tot acest răstimp soarele nu apune deloc, ci «soarele dreptăţii» [158] se tot înalţă revărsînd lumina adevărului în

153. *1 Tes.* 5, 14.
154. *Rom.* 15, 1.
155. *Mt.* 4, 17.
156. *Ps.* 2, 8.
157. *Rom.* 11, 25—26.
158. *Mal.* 3, 20.

inimile celor care cred. Dar cînd se va umple măsura credincioşilor şi cînd va veni vremea stricăciunii şi a răutăţii neamurilor, celor de pe urmă, cînd, «din pricina înmulţirii fărădelegilor, iubirea multora se va răci» [159] şi cînd nu vor mai rămîne decît puţini la care se va putea vădi credinţa, atunci «se vor scurta zilele» [160].

Într-adevăr, acelaşi Domn va putea prelungi durata zilelor, cînd este timpul mîntuirii, şi să scurteze durata, cînd este timpul mîhnirii şi al pierzării. După cîte pricepem, vom avea şi noi o zi a noastră în care se prelungeşte pentru noi, timpul luminii, ca să «umblăm cuviincios, ca ziua», şi să săvîrşim faptele luminii [161].

IV

Să vedem acum ce înţeles au cuvintele: «cei cinci regi au fugit şi s-au ascuns în peşteră» [162]. Am mai spus că pentru creştini sînt două feluri de războaie. Este vorba aici de războiul dreptilor, aşa cum vorbeşte Sfîntul Pavel efesenilor, unde, după cum zice Apostolul, nu se înţelege atît lupta împotriva trupului şi a sîngelui, cît împotriva domniilor, împotriva stăpîniilor, împotriva stăpînitorilor întunericului acestui veac, împotriva duhurilor răutăţii răspîndite în văzduhuri [163]. Însă, pentru cei care sînt întîrziaţi şi încă nedesăvîrşiţi, lupta se duce, încă, împotriva trupului şi a sîngelui, încît aceştia sînt încă asaltaţi de păcatele şi de slăbiciunile cărnii. Aceasta, cred, este indicată în acest loc. Am mai spus că cei cinci regi au declarat război ghibeoniţilor, prin care, după părerea noastră, trebuie înţeleşi creştinii nedesăvîrşiţi. Ei sînt deci cei asediaţi de cinci regi. Cei cinci regi indică cele cinci simţuri ale trupului: vederea, auzul, gustul, pipăitul şi mirosul, căci prin unul din aceste simţuri se poate cădea în păcat. Cele cinci simţuri se aseamănă cu cei cinci regi, care asediază pe ghibeoniţi, cu alte cuvinte pe «oamenii cei după trup». În ceea ce priveşte fuga în peşteri, poate că are următoarea semnificaţie (căci o peşteră este un loc în adîncurile pămîntului). Înţelesul ar fi acela după cum am spus mai înainte, că aflîndu-se simţurile în trup, ele sînt adînc înfipte în lucrurile pămîntului, ocupîndu-se nu de slujirea lui Dumnezeu, ci de slujirea trupului, iar prin aceasta s-ar putea spune că ele s-au ascuns în peşteri.

159. *Mt.* 24, 12.
160. *Mt.* 24, 22.
161. *Rom.* 13, 13.
162. *Ios.* 10, 16. Despre interpretarea simbolică a numărului cinci, pentru cele cinci simţuri, vorbeşte Origen în mai multe locuri. *Omil. Num.* V, 2 (ed. Baehrens, p. 27). Influenţa lui Filon este clară aici, după cum am văzut şi în alte pasaje.
163 .*Ef.* 6, 12.

V

Trebuie că aceste regate, care acum sînt supuse de Isus şi se ascund în peşteri, intră, mai tîrziu, în moştenirea sfinţilor şi sînt numite «partea Domnului» : astfel regatul din Ierusalim, Lachiş sau Hebron. Ceea ce cred eu că chiar şi cele cinci simţuri ale trupului, înşirate mai înainte, odată ce au fost cucerite de Iisus şi dezbrăcate de infidelitatea lor incredulă, odată ce au murit pentru păcat (pentru că au încetat a mai vorbi), aceste cinci simţuri devin slujitoare ale sufletului pentru a înfăptui dreptatea lui Dumnezeu. Aşa se explică de ce în Ierusalim, unde stăpînea mai înainte un rege josnic şi infam, va domni în viitor David cu mînă tare şi Solomon făcătorul de pace.

Aceste simţuri trupeşti, despre care am vorbit, sînt asediate de puterile răului, care le aţîţă spre pofte rele şi le silesc să aducă sufletului servicii ruşinoase.

Dacă, însă, credinţa în Hristos rămîne biruitoare asupra acestor puteri corupte, şi dacă acestea sînt răstignite pe lemnul crucii, încît Hristos «biruieşte împotriva lor prin lemnul crucii Sale» [164], atunci le nimiceşte şi le alungă din împărăţia Sa, iar sufletul devine moştenirea lui Dumnezeu, Ierusalimul devine împărăţie a lui Dumnezeu şi se zideşte în ea un templu al Domnului.

Oare nu este vorba aici tocmai despre ceea ce spune Sfîntul Pavel : «Noi eram altădată fără de minte, neascultători, amăgiţi, slujind poftelor şi multor feluri de desfătări» [165]. Acestea nu se referă la altcineva decît la Ierusalim, care, odinioară, a fost sub stăpînirea regelui Adonibezec şi la alte oraşe aflate sub apăsarea altor regi.

VI

Cu toate acestea Iisus a zdrobit pe vrăjmaşii săi, nu pentru ca să-şi arate cruzimea, cum socotesc ereticii, ci pentru a arăta prin faptele Sale tainele viitorului, pentru că după ce va fi zdrobit pe regii care menţin în noi domnia păcatului, să putem împlini ceea ce spunea profetul : «Căci precum am făcut mădularele noastre roabe necurăţiei şi fărădelegii, spre fărădelege, tot aşa facem acum mădularele noastre roabe dreptăţii, spre sfinţire» [166].

164. *Col.* 2, 14. Referirea la regatul lui David şi la Solomon cel paşnic figurează şi la Filon. A se vedea Baehrens p. 365.

165. *Tit.* 3, 3.

166. *Rom.* 6, 19. Despre acuzele ereticilor faţă de «cei doi Dumnezei», unul aspru, al Vechiului Testament şi altul bun, al Noului Testament, vorbeşte Origen în multe locuri. A se vedea la indice.

De ce oare acuză ereticii această pericopă de cruzime ? Este, zic ei, ceea ce este spus (în cuvintele) : «Puneţi-vă picioarele pe grumajii regilor acestora şi zdrobiţi-i !» [167]. Dar aceasta nu este semnul unei cruzimi, ci de umanism şi de bunătate.

Cît aş vrea să ajungi şi tu să ai putere să calci peste şerpi, «peste scorpii şi peste toată puterea vrăjmaşului» [168], ca să păşeşti peste aspidă şi vasilisc [169], acest «vasilisc» care, altădată, a stăpînit peste tine şi a menţinut în tine domnia păcatului, pentru ca, odată nimiciţi, cei care te stăpîneau, prin lucrările păcatului, să stăpînească întru tine Domnul nostru Iisus Hristos, a căruia este slava şi împărăţia în vecii vecilor. Amin !

OMILIA XII

Cum trebuie înţelese, în sens duhovnicesc, războaiele purtate de Isus (Iosua) [170]

I

Dacă, în prefigurarea lor mozaică, Cortul mărturiei, jertfele şi tot ce ţinea de cult sînt numite : «închipuire şi umbră a celor cereşti» [171], atunci se poate spune, fără nici o îndoială, că războaiele purtate de Isus (Iosua) şi zdrobirea regilor şi a vrăjmaşilor sînt tot aşa «închipuire şi umbră a celor cereşti», adică a războaielor pe care Iisus, Domnul nostru, le duce împotriva diavolului şi împotriva îngerilor răi. El le duce cu oştirea şi cu dregătorii ei, altfel spus, cu mulţimea de credincioşi şi a celor care-i îndrumă. Căci (Iisus) este acela despre care Pavel aminteşte efesenilor că duce lupta «împotriva domniilor, împotriva puterilor, împotriva stăpînitorilor întunericului acestui veac, împotriva duhurilor răutăţii răspîndite în văzduh» [172].

Vezi dar, eretic păcătos ce eşti, cum se împacă lucrurile noi [173] cu cele vechi ? Cei vechi au primit făgăduinţă împărăţia Ţării Sfinte, a

167. *Ios.* 10, 24.
168. *Lc.* 10, 19.
169. *Ps.* 90, 13.
170. *Omilia* XII-a, Migne, *P.G.*, tom. 12 b, col. 886 ş.u.
171. *Evr.* 8, 5.
172. *Ef.* 6, 12.
173. A se vedea mai sus *Omil. Ios.* VII, 2 şi *Filocalia*, fragm. VI, ed. Robinson p. 49 despre armonia Testamentului Vechi cu cel Nou.

unei țări «în care curge lapte și miere», și această țară fusese, pînă atunci, locuită de oameni plini de păcate, niște localnici și niște regi din cei mai decăzuți. Isus (Navi) intră în țara aceasta cu o armată dată de Dumnezeu și de mai marii poporului Israel, el îi atacă pe toți, îi zdrobește, iese victorios și, ca o răsplată a victoriei, dobîndește împărățiile acelora pe care i-a învins.

Ție, Evanghelia nu-ți făgăduiește numai împărățiile pămîntului, ci și împărățiile cerului. Și aceste împărății, nu sînt goale și nelocuite, ci sînt locuite de păcătoși, de duhuri rele și îngeri răzvrătiți. Aici sălășluiesc vrăjmașii împotriva cărora îndeamnă și luptă Pavel, sunînd din trîmbița sa apostolică. Dacă Isus (Navi) își îndemna ostașii să lupte împotriva amoreilor, a ferezeilor, a heveilor și a iebușeilor, tot așa ne învață și Sfîntul Pavel zicînd: «nu veți lupta împotriva cărnii și a sîngelui», ceea ce înseamnă că noi nu vom mai lupta ca cei vechi pentru că lupta noastră nu trebuie să se dea pe pămînt împotriva unor oameni ci «împotriva stăpîniilor, împotriva puterilor, împotriva stăpînitorilor lumii acesteia, a întunericului».

Înțelegi acum în ce locuri trebuie să se desfășoare, pentru tine, aceste soiuri de războaie? Dacă nu-ți ajung lămuririle de pînă acum și dacă trebuie să precizăm și mai mult ce fel de locuri sînt acestea, atunci ascultă cele ce s-au spus mai departe, anume, că lupta se dă împotriva duhurilor rele răspîndite în văzduh. Acum înțelegi care sînt locuitorii, pe care trebuie să-i alungi prin război și stăruință de pe tărîmurile cerești, pentru ca, la rîndul tău, să poți primi, ca moștenire, locurile lor în împărăția cerurilor? Despre acestea vorbește clar și Domnul în Evanghelie, care zice: «Din zilele lui Ioan (Botezătorul) pînă acum împărăția cerurilor se ia prin stăruință și cei ce se silesc pun mîna pe ea» [174].

II

De ce nu te grăbești, ereticule, să arunci și acum defăimarea împotriva Domnului și Mîntuitorului nostru, pentru că ne cheamă «să luăm cu stăruință împărăția cerurilor», făgăduită celor care cred în El? Pentru că e limpede că trebuie să depunem stăruință și s-o folosim împotriva acelora care au pus stăpînire pe acea împărăție, căci numai folosind din plin stăruința, ajungem să alungăm pe stăpîn și să-i smul-

174. *Mt.* 11, 12. Origen pare a avea în vedere aici atît lupta duhovnicească din acest veac, cît și pe cea dusă, la sfîrșit, împotriva Ierusalimului ceresc, cum observă Fericitul Ieronim, *Ep.* 124, ad. Avitum 11, P.L., 22, 1070; Baehrens, p. 367 notă.

gem din mîini posesiunile răpite. Spuneți, dar, dacă mai aduceți vreo altă învinuire împotriva lui Isus (Navi), urmașul lui Moise ?

Vai ! Dacă am fi vrednici ca Domnul Iisus să ne deschidă palatul înțelepciunii Sale și să ne introducă în comorile științei Sale ! Acum, însă, stăruim numai pe pipăite să contemplăm «în parte» și să cercetăm imaginile ca «într-o oglindă și ca în ghicitură» [175].

Iar dacă Domnul va binevoi să ne descopere mai deplin tainele Sale și să pună în lumină desăvîrșirea, atunci vei vedea cu toată limpezimea, printre vrăjmașii duhovnicești, care asupresc încă și acum pe Israel, cine era vrăjmașul, ascuns în spatele voievodului din Macheda, sau a celui de la Lachiș, ori a celui de la Lebna, vei vedea ce păcat lăuntric, ce rătăcire a sufletului tău preînchipuie pe fiecare din cei pe care i-au zdrobit poporul Domnului sub conducerea lui Iisus. Cît despre poporul Domnului, aceștia sînt cei care ascultă poruncile Lui și țin rînduielile Lui, cei cărora le-a dat «puterea de a călca peste șerpi, peste scorpii și peste toată puterea vrăjmașului» [176]..

Să ne rugăm dar, pentru ca picioarele noastre să fie atît de «frumoase» [177] și așa de tari ca să poată călca cerbicia vrăjmașilor și să «sfarme capul șarpelui, iar el să nu ne poată mușca de călcîiul nostru» [178]. Cine se luptă cu succes, sub conducerea lui Iisus împotriva puterilor răului, merită într-adevăr să i se zică ceea ce este scris despre luptătorii de odinioară : «Și s-a întors tot poporul cu izbîndă la Iosua, sănătos și teafăr și nimeni n-a cîrtit cu limba sa împotriva fiilor lui Israel» [179].

Vezi, așadar, că slujind în oștirea lui Iisus, trebuie să te întorci din război sănătos și nevătămat, întrucît nu te va atinge nici o rană care vine de la «săgețile cele arzătoare ale vicleanului» [180], nici o necurățire nu va întina inima ta, nici o pată nu va tulbura gîndurile tale, nici mînia, nici lăcomia și nici un alt prilej nu va îngădui diavolului să te poată răni.

Cît despre cuvintele : «nimeni nu va mișca limba», părerea mea este că aceasta înseamnă că nimeni nu s-a lăudat că a biruit, știind că Iisus este cel care aduce biruințele. De aceea ei nici măcar nu-și deschid gura să mai spună ceva. Așa a înțeles lucrurile și Apostolul

175. *1 Cor.* 13, 12.
176. *Lc.* 10, 19.
177. *Rom.* 10, 15.
178. *Fac.* 3, 15.
179. *Ios.* 10, 21.
180. *Ef.* 6, 16.

cînd a spus : «Nu eu (sînt cel care m-am ostenit), ci harul lui Dumnezeu care este cu mine» [181]. Cred că la așa ceva se referea și spusa Domnului : «Cînd veți face toate cele poruncite vouă, să ziceți : sîntem slugi netrebnice, pentru că am făcut ceea ce eram datori să facem» [182].

În amîndouă aceste împrejurări Domnul ne dă să înțelegem că nu se cade să ne mîndrim cînd reușim ceva.

III

Însă Marcion, Valentin și Vasilide și împreună cu ei și alți eretici, nevrînd să înțeleagă acest text într-un mod demn de Duhul Sfînt : «cu înfocare au rătăcit de la credință și s-au străpuns cu multe dureri» [183].

Ei zic că există un alt Dumnezeu al Legii și judecător și urzitor al lumii, care pare a însinua în acest text, cruzimea, poruncind să strivească ceafa dușmanilor și să spînzure de lemn pe regii acelui pămînt pe care l-au invadat cu violență.

O, dacă ar face cerul ca Domnul meu Iisus, Fiul lui Dumnezeu, să reverse harul Său peste mine, pentru a călca în picioare, cu vrerea Sa, duhul depravării, pentru a zdrobi creștetul duhului mîniei și al duhului silei, pentru a sfărîma pe demonul zgîrceniei, a zdrobi deșertăciunea, a strivi sub picioarele mele duhul mîndriei, și apoi a nu mă învrednici de astfel de biruințe, ci toate acestea să le răstignesc de crucea Domnului, precum spune Pavel : «prin El lumea este răstignită pentru mine» [184], și apoi să pot repeta și pentru mine cuvintele de mai sus : «nu eu am alergat, ci harul lui Dumnezeu care este cu mine» [185].

Dacă m-aș învrednici să lucrez astfel, atunci aș fi fericit, căci se va zice și despre mine ceea ce s-a spus celor de altădată : «Nu vă temeți, nici nu vă înspăimîntați, ci îmbrăcați-vă și vă întăriți, că așa face Domnul cu toți vrăjmașii noștri cu care vă veți lupta» [186]. Dacă vom înțelege aceste lucruri în chip duhovnicesc, atunci ne vom feri de acest fel de războaie spirituale (indicat de eretici) și vom alunga din locașurile cerești toate aceste duhuri ale răului. Așa vom putea primi

181. *1 Cor.* 15, 10.
182. *Lc.* 17, 10.
183. *1 Tim.* 6, 10. Aceeași doctrină «despre cei doi Dumnezei», erezie pe care Origen o combate în multe opere ale sale, dar mai ales în *Peri arhon* și în *K. Kelson.* A se vedea și indicele acestui volum sub *Marcion.*
184. *Gal.* 6, 11.
185. *1 Cor.* 15, 10.
186. *Ios.* 10, 25.

de la Iisus ca moştenire sălaşurile lor şi împărăţiile lor, adică împărăţiile cerurilor, pe care ni le va da Domnul şi Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, a căruia este slava şi împărăţia în vecii vecilor. Amin.

OMILIA XIII

Despre oraşele Lachis, Lebna şi Hebron pe care le-au cucerit fiii lui Israel [187]

I

«Toate acestea li s-au întîmplat acelora ca pilde, şi au fost scrise spre povăţuirea noastră, la care au ajuns sfîrşiturile vecurilor» [188].

Un evreu care citeşte această pericopă (e vorba despre un evreu de din afară), care are în «trupul său o tăiere împrejur» de din afară, şi care nu vrea să ştie ce este un«evreu lăuntric» (cu tăierea împrejur a inimii), nu află aici ceva deosebit, decît descrierea de războaie, de masacre ale vrăjmaşilor, de biruinţă a israeliţilor, care sub conducerea lui Isus (Iosua) jefuiesc regatele unor populaţii păgîne.

Însă un «evreu de dinlăuntru», adică un creştin, care urmează pe Iisus, dar nu pe Isus fiul lui Navi, ci pe Iisus Fiul lui Dumnezeu, înţelege că întîmplările acestea reprezintă taine ale împărăţiei cerurilor. Iisus Hristos, Domnul meu, luptă încă şi azi împotriva puterilor răului şi le alungă din cetăţile pe care le ocupaseră, adică din inimile noastre, ca să nu mai împărăţească acolo păcatul, omorînd pe regii care le stăpîneau, pentru ca «să nu mai împărăţească păcatul în noi» [189], şi pentru ca, eliberată fiind cetatea inimii noastre de regele păcatului, această inimă să devină cetatea lui Dumnezeu sau împărăţia lui Dumnezeu, pentru ca să ni se poată spune şi nouă că «împărăţia lui Dumnezeu este înlăuntrul vostru» [190].

Cu alte cuvinte aceasta este lucrarea cea izvorîtă din deosebita îndurare a lui Dumnezeu, dar pe care ereticii o socotesc plină de cruzime! În decursul acestei lucrări, prin care străbătînd fiecare oraş, fiul lui Navi a conturat imaginea istoriei mîntuirii, iar Domnul Iisus o împlineşte realmente acum pentru fiecare inimă. Din aceste inimi peste care se făcuseră înainte stăpîni nişte regi răi şi dezgustători, «potrivit

187. *Omilia* XIII-a, Migne, *P.G.*, tom. 12, col. 889—892.
188. *1 Cor.* 10, 11.
189. *Rom.* 6, 12.
190. *Lc.* 17, 21.

stăpînitorului puterilor văzduhului din această lume, a duhului care lucrează acum în fiii neascultători» [191], Iisus voieşte să alunge şi să zdrobească pe tirani, pentru a face din ele «sălaş al lui Dumnezeu» [192] şi «templu al Duhului Sfînt» [193], pentru ca, precum aţi făcut mădularele voastre roabe unui rege nedrept, tot aşa «să faceţi acum mădularele voastre roabe dreptăţii, spre sfinţire» [194].

Să ţinem minte, dar, că dacă Isus a zdrobit pe regele Ierihonului, pe regele din Ai, pe regele din Lebna, pe regele din Lachiş şi pe regele din Hebron, a făcut-o pentru ca toate acele oraşe, care trăiau într-o lege a păcatului, sub regi nevrednici, să trăiască de acum în legea lui Dumnezeu.

II

Dar dacă am fi rîvnitori şi dornici să descifrăm chiar şi sensul ascuns al numelor acestor oraşe, vom descoperi că ele se referă fie la împărăţia răului, fie la aceea a binelui. De exemplu Lebna înseamnă albeaţă, iar albeaţa poate fi înţeleasă în multe feluri, căci este albeaţa leprei şi albeaţa luminii. E posibil, deci, ca prin sensul unui singur nume să se indice două stări opuse : sub conducerea regilor răi, Lebna a avut albeaţa leprei, însă după dărîmarea şi pustiirea oraşului, trecînd sub autoritatea israeliţilor, Lebna va avea albeaţa luminii, căci, în Scriptură, albul este sau un termen de laudă sau unul de culpă.

Iar dacă ne referim la Lachiş, care se tîlcuieşte «cale», în Scriptură calea poate fi ceva bun sau ceva rău precum citim în psalmi : «Calea celor necredincioşi va pieri» [195], iar în înţeles opus : «Faceţi cărări drepte pentru picioarele voastre !» [196].

Oraşul Lachis poate fi înţeles că, la început, a fost o cale a necredincioşilor, însă după dărîmare şi jefuire, ea a fost aşezată pe o cale dreaptă prin stăpînirea lui Israel.

Acelaşi lucru se petrece cu Hebron, care se tîlcuieşte «tovărăşie» sau «căsătorie». Or, inima noastră a fost întovărăşită mai întîi cu un mire rău, cu un mire plin de fărădelegi, cu diavolul. Indată ce a murit

191. *Ef.* 2, 12.
192. *Ef.* 2, 22.
193. *1 Cor.* 6, 19.
194. *Rom.* 6, 19. Ca şi în *Omil. Num.* 27, 12 după ediţia Baehrens, pag. 274, 4) Origen foloseşte aceeaşi etimologie pentru «Lebna» — albeaţă sau zăpadă, ca şi în *Ps.* 50, 8.
195. *Ps.* 1, 6.
196. *Evr.* 12, 13. Şi Filon se opreşte («quod det.» 15) la aceeaşi tîlcuire, Baehrens, p. 372, notă.

şi a dispărut acest mire nedrept, inima, «eliberată prin rege» de întîiul ei bărbat, s-a unit cu un om al binelui, cu bărbatul său cel legitim [197], cu Acela despre care Pavel zice: «Eu v-am logodit unui singur bărbat, lui Hristos, ca să vă înfăţişez fecioară neprihănită» [198].

Şi astfel, numele acelor cetăţi are o semnificaţie care se potriveşte cu îndoita stare a fiecărui oraş dintre acestea.

III

După părerea mea acesta e cel mai potrivit fel de a înţelege războaiele lui Israel şi luptele lui Isus (Navi) pentru dărîmarea oraşelor şi jefuirea regatelor. Această explicare va da un înţeles mai religios şi mai uman textelor care descriu jaful şi devastarea tuturor acestor oraşe, «unde n-a scăpat cu viaţă nici unul din ei» [199].

Bine ar fi ca Dumnezeu să lucreze în aşa fel, atît în sufletele credincioşilor Săi pe care El le pregăteşte pentru împărăţia Sa, cît şi în inima mea însăşi, ca să alunge toate păcatele din trecut şi să le nimicească, pentru ca să nu mai licărească în mine nici un gînd de viclenie, nici o fărîmă de mînie, nici o poftă ruşinoasă să nu găsească în mine sălaş, ca să nu se mai poată furişa nici un cuvînt rău în gura mea! Şi astfel, curăţit de toate păcatele vechi, să pot lua, sub conducerea lui Iisus, loc în oraşele fiilor lui Israel, despre care scrie: «şi se vor zidi cetăţile cele pustiite ale lui Iuda şi vor fi locuite» [200].

Sufletul fiecăruia din noi este dărîmat şi zidit de Iisus. Am vorbit despre aceasta cînd ne-am ocupat de Ieremia, care a primit «cuvintele în gura sa, pentru ca să piardă şi să dărîme şi apoi să zidească şi să sădească» [201]. Şi cred că şi azi trebuie să se dea acelaşi înţeles textului de care ne ocupăm şi să nu-l tîlcuim după obiceiul ereticilor, nici după cel al evreilor, ci aşa precum zice şi Ieremia: «Iată te-am pus în ziua aceasta peste popoare şi peste regate ca să smulgi şi să arunci la pămînt, să pierzi şi să dărîmi, să zideşti şi să sădeşti» [202]. Fără îndoială că faptele lui Isus (Navi) raportate de Scriptură trebuiesc referite la lu-

197. *Rom.* 7, 2.
198. 2 *Cor.* 11, 2.
199. *Ios.* 8, 22.
200. *Amos* 9, 14.
201. *Ier.* 1, 9—10. A se vedea tot în acest volum *Omil. Ier.* 1, 16, după ed. Klostermann, p. 15. Citatul are în vedere şi cele spuse la *Deut.* 32, 39, deşi el «scandalizează» pe Marcion şi pe ucenicii lui.
202. *Ier.* 1, 10.

crarea pe care şi azi o urmăreşte Domnul nostru Iisus în sufletele noastre. Căci întîia faptă a Cuvîntului lui Dumnezeu este de a smulge răul, care era de mai înainte, adică «spinii şi pălămida» păcatelor [203]. Cîtă vreme rădăcinile lor ţin pămîntul legat de ele, acesta nu poate primi seminţele sfinte şi bune.

IV

Aşadar, cel dintîi lucru, pe care trebuie să-l săvîrşească Cuvîntul lui Dumnezeu, este să dezrădăcineze răsadul păcatului, să smulgă orice răsad pe care nu l-a sădit Tatăl cel ceresc» [204], şi să-l nimicească cu foc.

A doua lucrare este aceea de a sădi. Dar oare ce sădeşte Dumnezeu ? Moise zice că «Dumnezeu a sădit raiul» [205]. Dar Dumnezeu sădeşte şi azi, în fiecare zi El sădeşte în sufletul credincioşilor. El înlătură mînia şi sădeşte blîndeţea, înlătură mîndria şi pune în loc smerenia, dezrădăcinează necurăţia şi sădeşte nevinovăţia, înlătură necunoştinţa şi altoieşte ştiinţa. Nu crezi oare că acestea sînt răsadurile care-i plac lui Dumnezeu mai mult decît cele ale unor copaci oarecare ?

Deci, prima lucrare a Cuvîntului constă în nimicirea sălaşurilor înjghebate de demoni în sufletul omenesc. El a ridicat în fiecare din noi turnuri de mîndrie şi metereze de trufie. Cuvîntul lui Dumnezeu le prăbuşeşte şi le surpă pentru a îngădui să fim, după cuvîntul Apostolilor şi al profeţilor : «ogorul lui Dumnezeu şi zidirea lui Dumnezeu» [206], aşezate pe temelia Apostolilor şi a proorocilor, piatra cea din capul unghiului fiind însuşi Hristos : căci întru El, orice zidire bine alcătuită creşte ca să ajungă un locaş al lui Dumnezeu în Duh [207].

O ! de ne-am învrednici şi noi, Israelul cel nou, să avem parte de moştenirea ţării sfinte ! Ca, după ce vor fi fost zdrobiţi şi nimiciţi toţi vrăjmaşii, nemairămînînd în noi nici unul, să respire în noi Duhul lui Hristos şi El să lucreze prin faptele noastre, prin cuvintele noastre printr-o înţelegere cît mai duhovnicească a lucrurilor după învăţătura lui Iisus Domnul nostru, a căruia este virtutea şi împărăţia în vecii vecilor. Amin.

---

203. *Fac.* 3, 18.
204. *Mt.* 15, 13.
205. *Fac.* 3, 8.
206. *1 Cor.* 3, 9. Se resimte şi în aceste pasaje influenţa gîndirii lui Filon. Cf. Jaubert, *Introducere.*
207. *Ef.* 2, 20.

OMILIA XVI

Despre cum trebuiesc înțelese cuvintele: «Isus era în vîrstă și înaintat în zile» [208].

I

Încă înainte de noi au fost unii care au băgat de seamă că în Scriptură termenul bătrîn sau senior nu se referă numai la cei înaintați în vîrstă, ci se dă mai ales pentru aprecierea maturității de judecată și de seriozitate a vieții, adăugîndu-se la termenul «bătrîn» și cuvintele «încărcat în zile» [209]. Și dacă cineva trebuie să se numească «bătrîn» sau «senior», în virtutea mulțimii de ani, cui altcuiva i s-ar fi potrivit mai bine decît mai întîi lui Adam, apoi lui Matusalem sau lui Noe, despre care se știe că au trăit, în această lume, cu mult mai mulți ani decît oricare alții? Or, cînd avem în vedere ce se spune în Scriptură, vedem că nici unuia din aceștia nu i se dă numele de «bătrîn» sau moșneag. Avraam este întîiul care primește, în Sfînta Scriptură, acest nume [210], cu toate că a trăit mai puțin. Domnul îi zice lui Moise: «Adună-mi șaptezeci de bărbați despre care tu însuți știi că sînt bătrîni» [211]. Tu, ascultătorule, ia aminte, oare mai afli în toată Scriptura un alt loc, unde termenii «bătrîn» și «plin de zile» sînt atribuiți unui păcătos? Or, însuși glasul Duhului Sfînt declară pe Isus (Navi) «bătrîn» sau moșneag și «înaintat în zile», atunci cînd zice: «Și fiind Isus (Iosua) bătrîn și înaintat în zile» [212], termeni care nu se pot aplica unui păcătos, căci un păcătos nu este «înaintat în zilele sale», prin urmare, el nu se îngrijește prea mult de cele ce au să vină peste el de acum înainte [213], ci tot timpul «se uită îndărăt» [214], și «se întoarce la nebunia lui» [215], «nu este potrivit deloc pentru împărăția cerurilor» [216]. Cine, însă, năzuiește spre «cele care sînt înaintea lui» și tinde spre desăvîrșire, acela este «înaintat în zile». Și acum Domnul spune lui Isus (Iosua): «Tu ești înaintat în zile» [217].

---

208. *Omilia* a XVI-a. Migne, *P.G.*, tom. 12 bis, col. 905.
209. Fac. 35, 29. Fragmentar, omilia aceasta se păstrează și în greceşte, reprodusă cu mici deosebiri, la Procopie de Gaza (sec. VII), *Comm. în Jos*, Migne, *P.G.*, 87, 1, 1024, reprodusă și la Baehrens, p. 394—398.
210. *Fac.* 18, 11.
211. *Num.* 11, 11.
212. *Ios.* 13, 1.
213. *Fil.* 3, 13.
214. *Lc.* 9, 62.
215. *Pilde* 26, 11.
216. *Lc.* 9, 62.
217. *Ios.* 13, 1.

Nu ştim dacă nu cumva s-ar putea deduce din acest pasaj că atunci cînd a vorbit despre înaintarea în vîrstă a lui Isus (Navi), Domnul a spus un adevăr limpede şi cunoscut de toţi. Şi în ce ar consta această proorocie atît de mare, adresată oamenilor, încît să zică unui moşneag: «tu eşti bătrîn», cîtă vreme acest lucru este un adevăr cunoscut de toţi? Eu cred că, într-o oarecare privinţă, da, este aici o mărturie impunătoare în favorul fiului lui Navi, cînd îi spune: «tu eşti înaintat în zile». Da, în măsura în care îmi este îngăduit a expune şi a descoperi tainele divine. Căci dacă soarele de pe cer produce zilele acestei lumi, tot aşa şi «soarele dreptăţii» [218], dă naştere la zile duhovniceşti, luminate de lumina adevărului şi de făclia înţelepciunii. De aceea, dacă îndeplinim prescriptele lui Dumnezeu în decursul acestei vieţi, care, cum zice Iacob, este făcută din «zile puţine şi grele» [219], atunci să ne păzim curaţi în lumea aceasta şi să biruim pe toţi vrăjmaşii şi potrivnicii noştri cei lăuntrici, căci atunci ne îndepărtăm de acele zile «scurte şi grele» şi propăşim în zilele veşnice şi bune sub semnul luminos al soarelui veşnic. Cred că aşa trebuiesc înţelese cuvintele sfinte: «Isus era înaintat în zilele sale».

II

Dar, întrucît avem obiceiul ca cele zise despre Isus Navi să le punem în legătură cu Domnul şi Mîntuitorul nostru, atunci căruia din cei doi se potriveşte să-i spui «bătrîn» şi «înaintat în zile». Oare nu celui ce este începutul a toate şi care e mai întîi născut decît toată făptura? Iată de ce, fără îndoială, atributul de «bătrîn» în înţelesul deplin al cuvîntului nu i se potriveşte decît Domnului şi numai Lui, pentru că înainte de El n-a existat nimeni. Desigur în Scriptură poartă şi alţii atributul de «cel bătrîn», de cel «în vîrstă» sau de arhiereu, însă Domnul Iisus este singurul care e numit «Arhiereu mare» [220], după cum şi printre păstori numai El este «Mai-marele păstorilor» [221], iar printre cei vechi sau bătrîni singurul numit «Mai marele bătrînilor» şi printre episcopi «Mai marele episcopilor», căci dacă există vreun Dumnezeu căruia I se cuvine o oarecare mărire, atunci sîntem siguri că Mîntuitorului nostru I se cuvine în primul rînd, căci El este «capul» [222] tuturor.

218. *Mal.* 3, 20.
219. *Fac.* 47, 9. A se vedea şi *Omil. Ios.* VIII, 7.
220. *Evr.* 4, 14.
221. *1 Pt.* 5, 4.
222. *Ef.* 4, 15.

III

Ori, iată ce adaugă aici cuvîntul dumnezeiesc: «Tu eşti în vîrstă înaintată, dar pămînt de luat în moştenire a mai rămas încă mult» [223].

În cele de mai înainte s-a spus, după cum am constatat, că: «S-a liniştit pămîntul de război» [224] «şi Isus (Iosua) a luat tot pămîntul» [225]. Or, iată că acum scrie: «pămînt de luat în moştenire a rămas încă mult». Crezi cumva că Scriptura ar conţine contradicţii? Despre aşa ceva nici măcar n-ar trebui să pomenim. Dacă vom căuta înţelesul duhovnicesc al lucrurilor, atunci nu vom mai găsi nimic contradictoriu. Să ţinem seamă de întîia venire a Domnului şi Mîntuitorului nostru, care a început să arunce sămînţa cuvîntului Său pe pămînt, cînd a pus stăpînire pe tot pămîntul numai prin puterea seminţei Sale, punînd pe fugă puterile potrivnice şi pe îngerii răzvrătiţi, care se făcuseră stăpîni peste duhurile popoarelor şi în acelaşi timp a semănat cuvîntul Său, răspîndindu-şi astfel bisericile Sale. Aceasta este prima luare în stăpînire a întregului pămînt. Vino după mine, ascultătorule, pe pîrtia abia perceptibilă a cuvîntului, şi-ţi voi arăta că există şi o a doua ocupaţie a unui pămînt, despre care i s-a spus lui Isus (Navi) că «mai este mult». Ascultă ce spune despre acesta Pavel: «El trebuie să împărăţească pînă ce va pune pe toţi vrăjmaşii Săi aşternut picioarelor Sale» [226]. Acesta este pămîntul despre care s-a spus că a fost lăsat pînă ce toţi vor fi supuşi sub picioarele Lui şi astfel El va cuprinde toate popoarele în moştenirea Sa. «Pămîntul care a fost neluat în seamă» sînt toate ţinuturile filistenilor şi toţi cei înşiraţi în cele următoare [227].

În ce priveşte timpurile noastre, multe lucruri «au rămas» încă nerezolvate şi nu sînt încă «aşezate la picioarele lui Iisus». Or, Domnul Hristos, şi pe acestea trebuie să le cuprindă. Căci nu poate avea loc sfîrşitul lumii dacă nu vor fi supuse mai întîi toate, după cum zice profetul: «Toate neamurile vor sluji Lui» [228], de la o margine pînă la alta «şi de la rîu pînă la marginile lumii. Înaintea Lui vor îngenunchia etiopienii» [229] şi «din ţinuturile din cealaltă parte a Etiopiei îi vor aduce daruri» [230].

---

223. *Ios.* 13, 1.
224. *Ios.* 11, 23. Procopie de Gaza, *Comm. Jos.*, Migne, *P.G.*, 87, 1024 C—1025 A.
225. *Ios.* 11, 23.
226. *1 Cor.* 15, 25.
227. Adică cei înşiraţi la *Ios.* 13, 2—3 ş.u.
228. *Ps.* 71, 11.
229. *Ps.* 71, 8—9.
230. *Sof.* 3, 10.

Rezultă, de aici, că, la a doua venire, Iisus va lua în stăpînire întregul pămînt, din care mai rămăsese mult de cucerit. Dar fericiţi sînt cei care au fost cuceriţi la întîia Lui venire! Vor fi, într-adevăr, încărcaţi de daruri cei care cu toată împotrivirea atîtor vrăjmaşi şi atacurilor atîtor potrivnici, îşi dobîndesc, prin război şi pe calea armelor, partea lor din pămîntul făgăduit. Dar, în clipa în care supunerea lor va fi fost adusă la îndeplinire, prin silă, în ziua «cînd va trebui nimicit vrăjmaşul cel din urmă, adică moartea» [231], nu va mai fi bunăvoinţă pentru cei care au fost supuşi.

IV

Apoi, după o lungă înşirare de noţiuni, Scriptura vorbeşte doar despre cei din Sidon : «voi pierde pe sidonieni de la faţa fiilor lui Israel» [232]. Au fost amintiţi şi canaaneii şi cei care se găsesc în ţinuturile dinspre Egipt, cei care se află în ţinutul Accaronului şi în partea stîngă a rîului (Iordan), precum şi mulţime de alte popoare. Dar, numai despre sidonieni zice Domnul că-i va nimici. Sidonienii, însă, precum am spus mai înainte, înseamnă «vînătorii». Ce altceva se înţelege prin aceşti vînători răi, pe care Domnul îi va nimici, dacă nu puterile vrăjmaşe despre care profetul zice : «au întins o cursă picioarelor mele» [233], pentru a vîna sufletele şi a le atrage, pe neaşteptate, spre păcat ? De aceea îi nimiceşte Domnul. Cînd vînătorii vor fi morţi, cînd nu va mai fi nimeni pentru «a întinde curse» şi plase ca să atragă sufletele în păcat, atunci «fiecare va sta liniştit sub viţa şi sub smochinul lui» [234].

V

Însă, azi ni s-a mai citit că Moise a dat unora partea lor de moştenire [235]. După aceea citim că şi Iosua, la porunca Domnului, a împărţit oamenilor săi partea cuvenită lor [236]. Aşadar, cel dintîi care a împărţit moştenire, a fost Moise, al doilea Iosua [237]. Prin Moise trebuie să înţelegem Legea. Cei care au trăit după Lege au primit cei dintîi partea de moştenire, însă în afara ţării făgăduinţei, căci cînd au primit pămîntul lor moştenire, ei nu l-au ocupat realmente, nici nu l-au împărţit între

231. *1 Cor.* 15, 26.
232. *Ios.* 13, 6.
233. *Ios.* 14, 1. A se vedea *Omilia* XIV, 2 la Baehrens, p. 379—381.
234. *Mih.* 4, 4.
235. *Ios.* 13, 8.
236. *Ios.* 14, 1.
237. În textul origenian este Isus, adică cel al lui Navi (Iosua).

ei, ci au aşteptat să primească abia de la Isus partea lor. Nu se vede, oare, aceasta în cele ce spune Epistola către Evrei, unde Apostolul scrie despre părinţii cei dintîi, care plăcură lui Dumnezeu pentru credinţa lor? Şi adăugînd zice: «Toţi aceştia, care pentru credinţa lor, au fost de pomenire, n-au primit ce le fusese făgăduit, pentru că Dumnezeu rînduise pentru noi ceva mai bun, ca ei să nu ia fără noi desăvîrşirea» [238]. De acum, ei au luat în stăpînire cele ce le-au fost făgăduite şi «s-au liniştit» [239]. Ei au fost consideraţi de către Moise vrednici să-şi primească moştenirea. Dar ei, încă, luptă împreună cu aceia care slujesc în oştirea lui Iisus. Şi cine sînt cei care luptă, şi ce fel de luptă duc ei acum? Eu cred că toţi Părinţii care au adormit înainte de noi, luptă împreună cu noi, şi ne stau într-ajutor cu rugăciunile lor. Aşa am înţeles eu de la unul din bătrînii dascăli care tîlcuia textul din cartea Numerilor, unde se spune: «Această sinagogă va înghiţi sinagoga noastră cum mănîncă boul iarba cîmpului» [240]. El a explicat pentru ce s-a întrebuinţat o astfel de asemănare, dacă nu pentru a face să se înţeleagă, în acest loc, că sinagoga Domnului care ne-a precedat prin sfinţi, va înghiţi cu limba şi gura sinagoga vrăjmaşă, cu alte cuvinte ea va zdrobi pe vrăjmaşii noştri prin rugăciunile şi mijlocirile ei.

Nu cu arme, deci, avem de luptat împotriva vrăjmaşilor celor nevăzuţi, ci prin rugăciune, prin pătrunderea cuvîntului lui Dumnezeu, prin fapte bune şi prin gînduri curate. Aşa au luptat bătrînii noştri, care au biruit prin credinţa şi faptele lor [241]. Iată ce este scris despre ei: «Ei au crezut în Domnul şi în Moise sluga Lui. Atunci Moise a cîntat cîntarea aceasta şi a zis: «să cîntăm Domnului, că cu slavă s-a preamărit» [242].

Să avem, dar, şi noi credinţă deplină, fapte desăvîrşite şi rugăciuni neîncetate, să căutăm să pătrundem cuvîntul Lui sfînt şi să înţelegem lucrurile în chip duhovnicesc, pentru ca astfel, întăriţi ca şi cu nişte arme ale lui Dumnezeu, «să stăm împotriva uneltirilor diavolului» [243], chemînd pe Dumnezeu în ajutor, prin Iisus Hristos Domnul nostru, «a căruia este slava şi puterea în vecii vecilor. Amin» [244].

238. *Evr.* 11, 39—40.
239. *Ios.* 1, 13.
240. *Num.* 24, 4. Minunată afirmare despre unitatea Bisericii. Aici Origen e deplin tradiţionalist. Despre cele două popoare, al Vechiului şi al Noului Testament, dintre care cel dintîi n-a luat «fără noi desăvîrşirea» (*Evr.* 11, 39—40) vorbeşte el şi în *Omil. Ieş.* XI, 4, în *Omil. Num.* XIII, 5 şi XXII, 4.
241. *Iac.* 2, 14.
242. *Num.* 14, 31 şi 14, 1.
243. *Ef.* 5, 11.
244. *1 Pt.* 4, 11.

OMILIA XVII

Despre aceea că: «Leviții n-au primit pămînt ca moștenire» [245]

I

Precum cei care primesc Legea «slujesc închipuirii și umbrei celor cerești» [246], pentru că Legea este numai umbră Legii celei adevărate, tot așa calcă pe urma unei închipuiri și a unei umbre a împărăției cerești și cei care se ocupă în Iudeea cu împărțirea de pămînt. Căci adevărul există numai în ceruri, pe cînd pe pămînt doar o «închipuire și o umbră a adevărului». Iar cîtă vreme stăruie această umbră pe pămînt, există și un Ierusalim pămîntesc, există și un templu, există un altar, există un cult văzut, sînt arhierei și preoți, cu orașe și cu sate în Iudeea, așa cum sînt descrise în această carte din care citim acum.

Cînd s-a coborît din cer, deodată cu venirea în lume a Mîntuitorului nostru Dumnezeu, cînd «Adevărul pe pămînt a răsărit și dreptatea din cer a privit» [247], atunci au încetat și «umbrele închipuirii». Căci Ierusalimul și templul lui s-au prăbușit, altarul a dispărut în așa fel încît nici pe muntele Garizim, nici în Ierusalim nu mai este locul unde se aduce închinare pentru că: «adevărații închinători se închină Tatălui în Duh și în adevăr» [248]. De aceea, deodată cu venirea adevărului, a încetat și «închipuirea umbrei». De cînd s-a zămislit în sînul unei fecioare de Duhul lui Dumnezeu și de «puterea Celui Preaînalt» [249], de atunci și templul, cel zidit din pietre, s-a nimicit. Venind arhiereul «bunurilor viitoare» [250] au încetat «arhiereii taurilor și ai țapilor» [251]. Cînd s-a spus: «iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii» [252], atunci a fost înlăturat mielul luat din turme, care a fost junghiat zadarnic vreme de atîtea veacuri.

Dacă toate aceste lucruri, care fuseseră date în mod voalat celor de demult, au încetat deodată cu arătarea adevărului, era de așteptat ca,

245. *Omilia* a XVII-a, Migne, *P.G.*, tom. 12 b, col. 909—913.
246. *Evr.* 8, 5.
247. *Ps.* 84, 12.
248. *Ios.* 4, 23.
249. *Lc.* 1, 35. Origen, *De princ.* I, 1, 4: «căci cei care se închinau în Ierusalim «umbrei și închipuirii», nu se închinau lui Dumnezeu nici în duh, nici în adevăr. Și tot așa și cei care se închinau pe muntele Garizim».
250. *Evr.* 10, 1.
251. *Evr.* 9, 13.
252. *In.* 1, 29. Idee reluată aproape identic și în *Omil. Lev.* 10, 1; Jaubert, p. 372.

odată ce a fost oferită moştenirea împărăţiei cerurilor, moştenirea pământească să înceteze. Temeiul pentru care toate cele vechi au luat sfîrşit este ca «orice gură să fie închisă şi ca toată lumea să fie supusă înaintea lui Dumnezeu» [253], pentru ca nimeni din acest popor necredincios să nu mai găsească temei pentru necredinţa proprie. Dacă ei moşteniseră de la strămoşi umbra templului, umbra adevărului, arhierei şi preoţi, faţă de această continuitate a vechiului cult, aveau impresia, probabil că s-ar îndepărta de linia religiei lor, dacă ar trece la credinţa cea adevărată. De aceea, după planurile Providenţei divine, a fost necesar să se înlăture tot ce se plănuise mai înainte pe pământ, pentru a se indica, oarecum, calea ce o aveau de urmat în căutarea adevărului, atunci cînd au luat sfîrşit închipuirile.

Şi tu evreule, cînd vii la Ierusalim, în această cetate pământească, pe care o găseşti în ruină şi făcută praf şi cenuşă, să nu plîngi, cum faceţi voi acum, purtîndu-vă «ca nişte copii» [254], nu te tîngui, ci caută o cetate în cer, în loc să-ţi cauţi una pe pământ. Ridică-ţi privirea în sus şi vei găsi acolo Ierusalimul cel de sus, care este mama noastră, a tuturora [255].

Dacă vezi altarul părăsit, nu vreau să te întristezi, dacă nu vei mai găsi arhierei, nu vreau să-ţi pierzi nădejdea, căci există în cer un altar în apropierea căruia stă Arhiereul «bunurilor viitoare», ales de Dumnezeu «după rînduiala lui Melchisedec» [256]. Căci bunătatea şi îndurarea lui Dumnezeu au fost acelea care v-au îndepărtat de la moştenirea pământească, pentru ca să o dobîndiţi pe cea cerească.

II

Să vedem, totuşi, ce ni s-a descris prin umbră, căci umbra Legii este aceea care schiţează liniile adevărului. Ni se istoriseşte că au avut loc o primă şi o a doua împărţire a moştenirii, întîia prin Moise, a doua, cea mai importantă, prin Isus (Navi). Moise repartizează bunuri dincolo de Iordan, pentru seminţia lui Ruben, a lui Gad şi pentru jumătate din seminţia lui Manase, pe cînd toate celelalte triburi îşi dobîndesc moştenirea prin mijlocirea lui Isus (Navi).

Am arătat în alt loc, că, cei care au plăcut lui Dumnezeu prin Lege şi care au fost premergători acelora care se împărtăşesc de făgăduinţe

253. *Rom.* 3, 19.
254. *1 Cor.* 14, 20.
255. *Gal.* 4, 26.
256. *Evr.* 5, 10.

prin credința în Iisus, încă nu primesc cele desăvîrșite, ci așteaptă pe aceia, care, în urma lor, vor fi bineplăcuți lui Dumnezeu într-o altă epocă decît a lor, dar păstrînd unitatea credinței, după cum zice Apostolul: «ca ei să nu ia fără noi desăvîrșirea» [257]. Cu toate acestea, leviții n-au primit moștenire nici de la Moise, nici de la Isus (Navi), căci «Dumnezeu este partea lor» [258]. Oare nu se trage de aici concluzia că în Biserica Domnului sînt unii care depășesc pe toți ceilalți prin virtuțile și vredniciile lor, căci despre ei ne spune Scriptura că Domnul însuși este moștenirea lor? Și dacă ne este îngăduit să arătăm o oarecare îndrăzneală, în legătură cu aceste lucruri, să cercetăm cît de puțin adîncimile acestor taine, ca să vedem dacă nu cumva imaginea preoților și a leviților ascunde următorul înțeles: în mijlocul poporului, adică a acelora care sînt mîntuiți, partea cea mai mare și cel mai mare număr din ei au credința celor simpli și temători de Dumnezeu, încît sînt plăcuți Lui prin fapte bune, prin moravuri cinstite și prin însușirile alese ale faptelor lor. Dar sînt puțini, chiar foarte rari, cei care se dedică înțelepciunii și științei, care-și păstrează inimile lor curate și cultivă cele mai frumoase virtuți. Știința lor le îngăduie să aleagă calea pe care pornesc ceilalți mai simpli, ca să ajungă la mîntuire. Așa sînt cei înfățișați aici cu numele de preoți și leviți, amintindu-ni-se că moștenirea lor este Domnul, adică înțelepciunea, pe care au preferat-o mai mult decît orice altceva.

Cu toate acestea constat o oarecare deosebire între împărțeala lui Moise și cea a lui Iisus: Moise, împărțind pămîntul de dincolo de Iordan, între două triburi și jumătate [259], n-a dat leviților partea de lăcaș care li s-ar fi cuvenit, cîtă vreme Iisus le-a dat nu numai în cadrul semințiilor, pe care le-a rînduit el însuși, ci chiar și în mijlocul acelora pe care Moise le rînduise dincolo de Iordan [260]. El asigură leviților lăcașuri în fiecare seminție, ca prin aceasta să pătrundem mai deplin în frumusețile tainelor sale. Căci această clasă a leviților sau a preoților, care-și închină activitatea lor înțelepciunii și cunoașterii lui Dumnezeu, nu și-a putut primi de la Moise partea ei de sălaș, pentru că Moise nu era slujitor al Adevărului, ci slujitorul «umbrei și al închipuirii». Iisus, Domnul nostru, era «înțelepciunea lui Dumnezeu» [261], El e acela care

257. *Evr.* 11, 40. A se vedea și *Omil. Jos.* 3, 2.
258. *Ios.* 13, 14.
259. *Ios.* 13, 8.
260. *Ios.* 21, 1. Deosebirea între «simpli» și «desăvîrșiți» face parte din cugetarea obișnuită a lui Origen. A se vedea cele spuse în studiul introductiv.
261. *1 Cor.* 1, 24.

procură înțelepților sălașurile lor. Moise nu putea spune: «Du-te, vinde-ți tot ce ai, averea dă-o săracilor și vei avea comoară în cer, și vino și urmează-Mi» [262], căci aceasta însemna să dai parte leviților, mai mult nu putea spune Moise, de pildă «care nu se leapădă de tot ce are, nu poate fi ucenicul Meu» [263], și tot așa nu putea spune Moise: «Cel ce nu urăște pe tatăl său și pe mama sa și pe frați și pe surori, pe fii, chiar și viața sa însăși, acela nu poate să fie ucenicul Meu» [264]. Aceasta n-o putea spune Moise și de aceea nu putea dărui sălașuri pentru preoți și leviți.

Fericit este acela care dovedește o atare desăvîrșire în împlinirea poruncilor lui Iisus! Unul ca acela va obține de la Iisus, în viitor, lotul unui sălaș ceresc, lucru pe care însuși Iisus, Domnul, îl spune: «Părinte voiesc ca, unde sînt Eu, acolo să fie și ei împreună cu Mine...» [265] și «ca toți să fie una, după cum Eu întru Tine și Tu întru Mine așa și aceștia să fie una întru Noi» [266].

III

Dacă vei auzi zicîndu-se că moștenirea celor desăvîrșiți și a celor mai buni este Domnul, și te vei întreba, în nepriceperea ta, ce anume înseamnă o asemenea expresie, ține minte că Domnul este înțelepciunea» [267]. Dacă spune cineva că moștenirea lui este Domnul, să știi că acela va alege înțelepciunea drept moștenire. Domnul este numit «dreptate» [268], dacă Domnul este moștenirea ta, vei dobîndi ca moștenire dreptatea. Domnul este «pacea» [269], Domnul este «mîntuirea» [270], Domnul este scăpare, în Domnul «sînt ascunse toate vistieriile înțelepciunii și ale cunoștinței» [271]. Toate le va primi drept moștenire.

Cu toate acestea, cei despre care se zice că moștenirea lor este înțelepciunea lui Dumnezeu, adevărul și dreptatea Lui, aceia primesc lăcașul lor împreună cu aceia a căror moștenire se află încă pe pămînt, pentru ca această înfrățire să îngăduie, și celor care nu pot, să se împăr-

262. *Mt.* 19, 21.
263. *Lc.* 14, 33.
264. *Lc.* 14, 26.
265. *In.* 17, 21. Cf. Origen, *Comm. in Joh.* 32, 31; Preuschen, *Filokalia*, p. 53, 32 ed. Robinson (după Baehrens, p. 404).
266. *In.* 17, 21.
267. *1 Cor.* 1, 30.
268. *1 Cor.* 1, 30.
269. *Ef.* 2, 14.
270. *1 Cor.* 1, 30.
271. *Col.* 2, 3.

tăşească cu ajutorul altora din înţelepciunea şi cunoaşterea lui Dumnezeu, din adevărul şi cuvîntul Său.

Aşa se face că iconomia planului dumnezeiesc (de mîntuire) se întinde pînă la cel mai neînsemnat dintre muritori, pentru ca în felul acesta şi cei care la început nu sînt în stare să primească harul divin să se învrednicească de lumină, mulţumită acestei primiri la un loc. Aşa se împlineşte ceea ce este scris: «Celui cu mult nu i-a prisosit şi celui cu puţin nu i-a lipsit» [272], precum şi ceea ce spune Apostolul către corinteni cu privire la sfinţii din Ierusalim: «Prisosinţa voastră să împlinească lipsa acelora, pentru ca şi prisosinţa lor să împlinească lipsa voastră» [273].

Deci levitul şi preotul, care nu au pămînt, primesc porunca de a conviețui cu israelitul care are pămînt, pentru ca şi preotul şi levitul să primească de la israeliţi lucrurile pămînteşti, care le lipseau şi pentru ca, la rîndul lui, şi israelitul să primească de la preot şi levit lucrurile cereşti şi dumnezeieşti, pe care nu le avea. Într-adevăr, Legea lui Dumnezeu a fost încredinţată numai preoţilor şi leviţilor, pentru ca ea să fie singurul scop al activităţii lor, şi ca ei să se îndepărteze de orice îndeletniciri lumeşti, şi să se dedice numai cuvîntului lui Dumnezeu. Dar, pentru a i se devota deplin, ei trebuie să facă uz şi de serviciul laicilor. Căci, dacă laicul nu procură cele trebuitoare preotului şi levitului, atunci grijile lor materiale îi vor împiedica să se dedice cu totul legii lui Dumnezeu. Iar dacă ei nu se dedică şi nu se consacră prin activitatea lor, legii lui Dumnezeu, tu eşti cel periclitat. Această lumină a cunoaşterii, care este într-înşii, se întunecă dacă tu nu te îngrijeşti de untuldelemn al candelei lor, şi din vina ta se va împlini ceea ce a spus Domnul: «Dacă orb pe orb va călăuzi, amîndoi vor cădea în groapă» [274]. Iar tu te faci vinovat de ceea ce spune Domnul: «Dacă lumina care este în tine e întuneric, dar întunericul cu cît mai mult!» [275]. Ei bine! pentru ca să strălucească în preoţi lumina cunoaşterii, iar candela lor să fie necontenit luminoasă, să-ţi faci datoria, îndeplinind ceea ce Domnul porunceşte spre folosul serviciului preoţesc. Căci, dacă, din întîmplare, ei au primit cele necesare de la tine, şi anume «nu ca pe o faptă de zgîr-

272. 2 *Cor.* 8, 15.
273. 2 *Cor.* 8, 14.
274. *Mt.* 15, 14. Merită să fie subliniat aici cuplul israelito-levitic al Vechiului Testament ca prefigurare a cuplului laic-cleric din Noul Testament, ceea ce la el se întîlneşte destul de rar, pentru că de regulă, cînd pomeneşte un fapt istoric, vede în el o prefigurare a unei realităţi spirituale, mistice. A se vedea comentarul lui A. Jaubert, *op. cit.*, p. 380.
275. *Mt.* 6, 23.

cenie, ci ca pe un dar de bunăvoie» [276], dar ei sînt nepăsători în a se dedica studiului, şi a se închina cuvîntului lui Dumnezeu, şi a cugeta ziua şi noaptea legea dumnezeiască, atunci să ştiţi că ei sînt aceia care vor răspunde înaintea Domnului de mîntuirea sufletelor.

Să ne îndreptăm, dar, ruga noastră spre îndurarea lui Dumnezeu, Celui atotputernic, pentru ca El să binevoiască să ne lumineze cu lumina Sa, cu adevărul Său, cu strălucirile Sale şi cuvîntul Său să ni-L dea «ca pe o făclie a picioarelor noastre şi ca pe lumina cărărilor noastre» [277], care e însuşi Domnul Iisus Hristos, adevărata «lumină a lumii» [278], pentru că «a Lui este slava şi puterea în vecii vecilor. Amin» [279].

OMILIA XVIII

«Despre începuturile împărţirii ţării de către Isus. ...Cum a venit Caleb la Iosua să-i ceară Hebronul» [280]

I

Să învăţăm din Lege cît de folositoare ne este descrierea împărţirii ţării, împărţire despre care ne spune Scriptura că a fost făcută mai întîi de Moise [281] şi apoi de Isus (Iosua). Noi, însă, nu vom avea aceeaşi atitudine faţă de cele două împărţiri, ci sesizînd deosebirea lor, vom reţine din amîndouă pe singura care ne-a fost lăsată moştenire de Domnul nostru Iisus.

Aşadar, acel pămînt, care este dincolo de Iordan [282], a fost împărţit de Moise, în timp ce pămîntul sfînt, «pămîntul cel bun», l-a împărţit Isus împreună cu mai marii seminţiilor lui Israel [283]. Vezi, dar, că de îndată ce Mîntuitorul va începe să împartă adevărata moştenire a ţării sfinte, El îşi va atrage de partea Sa pe prinţii adevăratului Israel, pe Israelul cel duhovnicesc. Şi cine sînt fruntaşii seminţiilor noastre? aceşti fruntaşi ai Bisericii, dacă nu Sfinţii Apostoli cărora Mîntuitorul le-a spus:

276. 2 *Cor.* 9, 5.
277. *Ps.* 118, 105.
278. *In.* 1, 9.
279. *1 Pt.* 4, 11.
280. *Omilia* a XVIII-a, Migne, *P.G.*, tom. 12 b, col. 913—915.
281. Pentru întreaga omilie ni s-a păstrat şi prescurtarea fidelă în greceşte, la Procopie, Migne, 87, 1028 ABC, reproduse la Baehrens, p. 406—412.
282. *Ieş.* 3, 8.
283. *Ios.* 14, 1.

«Veţi şedea şi voi, pe nouăsprezece tronuri, şi veţi judeca cele douăsprezece seminţii ale lui Israel» [284]. În acelaşi timp a fost asociat la împărţire şi un preot, care este cuvîntul tainic şi mistic al lui Dumnezeu, deoarece este spus că Isus şi Eleazar au convenit pentru a împărţi pămîntul.

II

Să vedem, dar, cine este cel dintîi care a primit moştenirea din mîinile lui Isus (Iosua)? Scriptura zice că acesta a fost Caleb, fiul lui Iefone, căci el e întîiul care cere şi stăruie cu vorbe şi temeiuri, vorbe despre care ştim că ne pot fi de folos pentru mîntuire.

Caleb se tîlcuieşte: «ca inima». Cine este cel «ca inima», dacă nu acela care în toate treburile îşi închină munca gîndirii, care nu primeşte numele unui oarecare membru al Bisericii, ci este identificat cu organul cel mai important din noi, adică cu inima, ceea ce înseamnă că în toate lucrările sale, el se conformează raţiunii şi înţelepciunii şi orînduieşte toate treburile ca şi cînd el însuşi ar fi inima?

În ce priveşte pe Iefone, tatăl său, acesta se tîlcuieşte: «convertire». Acest Caleb este, deci, fiul convertirii. Ce alt înţeles poate avea decît că, întorcîndu-se la Dumnezeu, a produs un asemenea efect încît inima sa a născut un fiu care este inima? Orice om, deci, care se dăruieşte gîndurilor divine şi care stăruie cu înţelepciune şi judecată, este un Caleb. Acest Caleb a fost îndrumat, mai întîi, de Moise, iar mai apoi de Isus (Iosua), care l-a asistat şi i-a zis: «Tu ştii ce a zis Domnul către Moise, omul lui Dumnezeu?» [285]. Tu cunoşti cuvîntul pe care i l-a spus Domnul. Şi cine oare putea cunoaşte cuvîntul pe care Domnul l-a spus lui Moise, dacă nu însuşi Iisus? Nimeni n-a pătruns în îndrumările sale, în înţelesul Legii, ca Iisus, căci El este cel care ne-a învăţat şi descoperit toate, El este cel care a descoperit lui Pavel că «legea e duhovnicească» [286].

După cum s-a spus, vorbind despre Caleb să vorbim şi despre mine şi despre tine. Şi mie şi ţie ne-a vorbit Moise. Asta-i totuna cu ceea ce zice Domnul că: «dacă aţi fi crezut lui Moise, aţi fi crezut şi Mie,

284. *Mt.* 19, 28. Chipurile lui Iosua şi Eleazar sînt preînchipuiri ale Fiului lui Dumnezeu, cel dintîi ca voievod, celălalt ca preot, aşa cum reiese clar din rezumatul grecesc al lui Procopie.

285. *Ios.* 14, 6. Inima are rol de ἡγεμονικὸν, ca la stoici, lucru pe care Origen pare a-l fi luat de la Filon, Jaubert, p. 386—387. La fel Filon, *De mut. nom.* 124; Baehrens, p. 407.

286. *Rom.* 7, 14.

căci despre Mine scrie acela» [287]. Mie, adică în legătură cu tema lui Caleb care este inima. Este sigur că Moise a scris despre inimă, el ale cărui scrieri abundă în înțelepciune și prudență. El zice : «Cîtă putere aveam atunci, tot atîta am și acum» [288]. Sfîntul este, prin urmare, în aceeași putere, în prezent ca și în trecut, în problemele noi ca și în cele vechi, în Evanghelii ca și în Lege. Iată ce zice el : «are aceeași putere azi, în vremea lui Iosua» [289], ca și altădată sub Moise, căci aceeași inimă veghează cu aceeași putere în tainele celor două Testamente.

III

Să vedem, acum, rugămintea pe care Caleb, fiul lui Iefone, a adresat-o lui Isus : «Eu îți cer, zise el, muntele acesta, de care a vorbit Domnul în ziua aceea» [290].

Sfîntul nu cere nimic neînsemnat și pămîntesc, nimic din ce se găsește în fundul văilor, ci el cere un munte înalt, un munte acoperit cu orașe mari și întărite. Scris este doar : «Acolo sînt enacheii, care au cetăți mari și tari» [291]. Și dacă a cerut, e că a cunoscut meșteșugul de a lupta, după cum este scris : «Înțeleptul ia cu luptă cruntă cetatea și răstoarnă întăriturile în care-și puneau nădejdea necredincioșii» [292]. Crezi, că dacă Solomon a spus acestea a voit să ne învețe pe noi că înțeleptul cucerește cetăți și nimicește meterezele zidite din pietre ? Înțelesul acestor cuvinte este următorul : orașul și meterezele indică învățăturile și judecățile cu care filosofii construiesc toate părerile profane și potrivnice Legii divine, care sînt observate de păgîni și barbari. La numărul de păreri josnice și de orașe întărite, așezate pe munți, trebuie să adăugăm și *afirmațiile* pe care ereticii le atribuie Scripturii și pe care ei le așează ca pe niște munți înalți. Acestea sînt cetățile pe care le dărîmă înțelepții proclamînd cuvîntul adevărului, și orașele minciunii, pe care le răstoarnă berbecul adevărului, precum și Apostolul Pavel

287. *In.* 5, 46.
288. *In.* 5, 46.
289. *Ios.* 14, 11.
290. *Ios.* 14, 12. A se vedea și *Omil. Ier.* XII, 12, ed. Klostermann, p. 98. E vorba de «Enakim» sau uriași.
291. *Ios.* 14, 12.
292. *Pilde* 21, 22.

zicea : «Noi surpăm gîndurile şi toată trufia care se ridică împotriva cunoaşterii lui Dumnezeu» [293].

Şi astăzi trăieşte înaintea lui Isus, preaînţeleptul Caleb, mărturisind că e tare în război şi gata de luptă, şi cere, ca să spunem aşa, învoirea să se bată, să atace pe înţelepţii veacului, pe cei care afirmă minciuna în locul adevărului, să-i biruie, să-i învingă şi să răstoarne întreg edificiul spuselor lor. De aceea, văzînd însufleţirea lui Isus, îl binecuvîntează [294]. Fără îndoială El binecuvintează astfel de dorinţe, şi de cutezanţe. Dar şi tu, dacă vrei să te dedici învăţăturii, cugetînd în legea lui Dumnezeu, în duhul înţelepciunii şi devenind «ca o inimă» în Legea lui Dumnezeu, poţi răsturna cetăţi mari şi întărite, adică născocirile minciunii, învrednicindu-te de binecuvîntarea lui Isus şi astfel primeşti de la el Hebronul.

Dar Hebron se tîlcuieşte «comuniune» ori «căsnicie».

Acesta ar putea fi înţelesul pericopei : «peştera cea dublă pe care Avraam a pregătit-o se află aici» [295], unde odihnesc rămăşiţele patriarhilor şi ale soţiilor lor, adică a lui Avraam cu Sara, Isaac cu Rebeca, Iacob cu Lia. Caleb a meritat, deci, să primească ca moştenire rămăşiţele părinţilor săi, fără îndoială, pentru ca prin înţelepciunea care era într-însul şi care i-a dat putere atît în vremea lui Moise, cît şi a lui Isus, să înţeleagă rostul acestor împerecheri şi să le pătrundă temeiurile, căci : de ce oare numai Sara şi Avraam odihneau acolo, cîtă vreme aceeaşi cinstire a fost refuzată atît Agarei cît şi Cheturei ? Şi care este motivul că alături de Iacob odihneşte numai Lia, nu şi Rahila, care era cea mai iubită, şi niciuna dintre femeile de rangul al doilea nu i s-au adăugat în mormîntul lui ? Caleb, cel înţelept şi prudent, este acela care, în amintirea părinţilor săi, primeşte moştenirea. Lui îi repartizează Isus (Iosua) Hebronul, oraşul principal al enachiţilor, «moştenire care-i aparţine pînă în ziua de azi» [296].

O ! dacă m-aş putea şi eu învrednici de moştenirea lui Avraam a lui Isaac, iar Dumnezeul lui Iacob [297] să devină şi moştenirea mea întru Iisus Hristos, Domnul nostru, «a căruia este slava şi puterea în vecii vecilor. Amin» [298].

---

293. *1 Cor.* 10, 5. Despre simbolismul dublu al înălţimilor (luminoase sau întunecoase) vorbeşte Origen în *Omil. Ier.* XII, 12.

294. *Ios.* 14, 13.

295. Adică în Hebron. Despre Hebron vorbeşte în acest fel şi Filon *(De post. Cain.* 60), cf. Baehrens, p. 409.

296. *Ios.* 14, 14.

297. *Ieş.* 3, 6 şi *Fapte* 7, 32.

298. *1 Pt.* 4, 11.

OMILIA XX

Despre greutatea de a înțelege : cum de a primit Caleb și fiii săi Hebronul ? [299]

I

Dacă ar fi cineva în stare să urce pînă la «Țara sfîntă și bună, țara celor vii» [300], în care nu mai este moarte și dacă ne-am învrednici, cu ajutorul Duhului, să ne putem ridica pînă la această privelişte, atunci am putea cuprinde, într-o adevărată cunoaștere, înțelesul deosebirilor pe care Scriptura le face atunci cînd vorbește despre părțile de moștenire, despre locul lor și numele lor. Întrucît e greu de găsit o inimă atît de bună și atît de încărcată de harurile Duhului, ne vom strădui, în ce ne privește, să aducem o modestă contribuție, pe măsura ascultătorilor noștri, gîndindu-ne ca, în lipsa unei explicări clare, să nu se simtă împovărați de oboseală la citirea cuvintelor sfinte. De aceea, cu ajutorul rugăciunilor voastre și cu harul Domnului, voi încerca să trag doar concluzii pentru ca din ele să putem zidi sufletele noastre. Dacă sînt momente care, azi, depășesc înțelegerea noastră, sau dacă nu sîntem încă în situația de a le pricepe, trebuie să nădăjduim că fiind ajutorați de explicările prezente, vom ajunge, devenind mai buni, să înțelegem ceea ce acum încă nu înțelegem. Cel mai bine ar fi, totuși, să ajungem, cît timp sîntem încă în această viață, la o dreaptă răsplătire a ostenelelor noastre, căci altfel, după moarte, cunoașterea va fi dată, fără îndoială, acelora care s-au arătat vrednici de ea.

Totuși, eu aș dori să anticipez ideea că simplul fapt de a asculta citirea cuvintelor sfinte, chiar dacă ni se pare că nu le pricepem în întregime, pentru suflet este de mare folos. Căci, dacă păgînii consideră că îngînîndu-se anumite cîntări, zise vrăji, de cătrei cei care le aplică, sau dacă se rostesc anumite nume al căror înțeles este necunoscut pînă și de cei care fac invocarea lor, înțepenesc pe șerpi prin simplul efect al vorbelor rostite, sau îi fac să iasă din adîncul peșterilor, și dacă se spune că adesea e suficient un simplu sunet de cuvinte ca să dispară

299. *Omilia* a XX-a, Migne, *P.G.*, tom. 12 b, col. 921—928.

300. *Ieș.* 3, 8. În legătură cu înșirarea numelor «pline de taină» din Iosua 15, 13—62 Origen desfășoară aici (ca și în *C. Cels* I, 6; 24) cunoscuta sa teorie despre «folosul» aproape magic al citirilor de nume sfinte (Avram, Iosua etc.), care, chiar dacă nu sînt imediat înțelese, au puteri miraculoase liniștind conștiințele și alungînd pe demoni, așa cum reiese din această omilie.

răni din chiar trupul omenesc, umflături şi alte rele de felul acesta, sau uneori provoacă un fel de anchilozare a aptitudinilor intelectuale, acolo unde credinţa lui Hristos nu constituie un impediment — ei bine! faţă de toate aceste vrăji şi farmece păgîne, cu cît sînt mai mari puterea şi forţa pe care trebuie să le atribuie credinţa noastră tuturor cuvintelor şi tuturor numelor din Sfînta Scriptură!

Căci, dacă la necredincioşi puterile potrivnice ascultă de cutare sau cutare nume, cuprins în farmece sau în vrăji, şi sar ca nişte slugi devotate la lucrarea pentru care se consideră anume chemate prin acele nume, punîndu-şi în aplicare într-o oarecare măsură puterea talentelor şi a slujitorilor lor în folosul stăpînilor lor, cu atît mai mari vor fi bucuriile şi bunăvoinţa puterilor cereşti şi a îngerilor lui Dumnezeu, care ne însoţesc — precum vorbeşte Domnul despre copiii cei mici ai Bisericii, ai căror «îngeri pururea văd pe Tatăl lor care este în ceruri» [301] — cînd vor auzi toate aceste cuvinte şi toate aceste nume din Scriptură ieşind fără întrerupere din gura noastră ca nişte cîntări şi ca nişte vrăji. Căci, chiar dacă noi nu înţelegem cuvintele pe care le rostim, aceste puteri care sînt alături de noi le înţeleg şi ele se bucură să ne însoţească şi să ne poarte de grijă, ca şi cînd ar fi fost legate printr-o cîntare vrăjită. Că există numeroase puteri divine nu numai în preajma noastră, ci chiar şi înlăuntrul nostru, o arată profetul, care spune în psalmi: «Binecuvintează, suflete al meu, pe Domnul şi toate cele dinlăuntrul meu, numele cel sfînt al Lui» [302]. Este sigur că există în noi multe puteri, cărora li s-a încredinţat paza sufletelor noastre şi a trupurilor noastre, şi care, dacă sînt sfinte, atunci cînd citim Scriptura, se bucură şi devin mult mai puternice în a ne ajuta, chiar dacă înţelegerea noastră rămîne fără roade, după cum este scris: «Căci dacă mă rog în limbi, duhul meu se roagă, dar mintea mea este neroditoare» [303]. Căci dacă aş îndrăzni s-o spun, într-adevăr e taină impresionantă ceea ce spune Sfîntul Apostol Pavel atunci cînd pune în urechile oamenilor afirmaţia că uneori: «duhul nostru se roagă, dar mintea noastră este neroditoare». Explicaţia provine de acolo că uneori se poate întîmpla ca mintea noastră să fie neroditoare, dar că duhul, adică puterile al căror rol este de a susţine sufletul, se hrăneşte şi se întăreşte prin ascultarea Scripturii Sfinte, ca dintr-o traistă cu provizii divine şi înţelepte.

301. *Mt.* 18, 10.
302. *Ps.* 102, 1.
303. *1 Cor.* 14, 14. În legătură cu doctrina pnevmatologică a lui Origen a se vedea W. Völker, *Das Vollkommenheitsideal bei Origenes*, Tübingen, 1931, apoi G. Verbeke, *L'évolution de la doctrine du Pneuma du Stoicisme à s. Augustin*, Paris, 1945 şi J. Daniélou, *Origène*, Paris, 1948.

Dar cum să înțelegem că puterile divine se hrănesc și se ospătează de fiecare dată cînd cuvintele Sfintei Scripturi ies din gura noastră? Pînă și Domnul nostru Iisus Hristos atunci cînd ne află vrednici să ne aplice la un studiu de felul acesta, și să ne introducă în astfel de experiențe, se bucură să vină și să ia masa cu noi și să-și refacă aici puterile Sale. Mai mult, dacă găsește la noi pregătită cina, atîta bucurie vrea să ne facă încît aduce și pe Tatăl Său cu Sine. Iată ceva care pare nemaiauzit și mai presus de om! Vei afla, însă, dovada pentru aceasta nu în vorbele mele, ci în cele ale Domnului și Mîntuitorului nostru: «Amin vă zic vouă, Tatăl Meu și cu Mine vom veni, vom face într-Însul sălașul nostru și vom prînzi împreună cu el» [304]. Cu cine? Desigur, cu cel care «păzește poruncile».

Mărturisesc că acest fel de meditații ne asigură participarea și împreună-lucrarea cu noi a puterilor dumnezeiești, pe cînd citirea unor astfel de cuvinte risipește vicleniile puterilor potrivnice și alungă atacurile josnice ale diavolului. Să luăm o pildă. Poate că mulți dintre voi vor fi văzut pe cineva ținînd în mînă un șarpe îmblînzit prin cîntece vrăjitorești, sau scoțînd din adîncul prăpăstiilor un șarpe, care nu mai poate face nici un rău, pentru că puterile sale otrăvitoare sînt ca și amorțite în urma vrăjilor. Ei bine! tot așa și citirea unui text sfînt conține aceleași puteri: dacă s-a încuibat în tine vreun șarpe cu o putere vrăjmașă, dacă se ascunde în tine vreo viperă a fățărniciei, dovedește răbdare și ascultă, nu te lăsa pradă oboselii sau plictiselii și șarpele tău va fi alungat prin cîntările Scripturii și prin stăruirea ta în cuvîntul lui Dumnezeu.

II

Dar, dacă ți se întîmplă, ascultătorule, să nu înțelegi ce este scris în legea care izbește timpanul urechilor tale, și dacă înțelesul ei ți se pare întunecat, să bagi cel puțin de seamă că cel dintîi folos constă în a alunga și a pune pe fugă, la o singură ascultare a acestei vrăji, otrava puterilor răului, care te pîndesc și te asediază. Ia seama ca nu cumva să te faci ca o «viperă surdă, care-și astupă urechile ei, ca să nu audă glasul descîntătorilor, nici al vrăjitorului care vrăjește cu iscusință» [305]. Cunoaștem o cîntare intonată și cîntată de înțeleptul Moise, o altă cîntare intonată și cîntată de înțeleptul Isus, fiul lui Navi, precum și altele intonate și cîntate de toți proorocii cei înțelepți. Iată de ce am spus că

304. *In.* 14, 23.
305. *Ps.* 57, 5—6.

nu trebuie să ne pierdem cumpătul cînd citim Scripturile, chiar dacă nu le înţelegem, ci ele să «ni se facă după credinţa noastră» [306], ca unii care credem că : «toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu» [307], şi deopotrivă «folositoare». Căci chiar dacă nu-i simţim folosul, trebuie să credem că Scriptura ne este deplin folositoare. Doctorii obişnuiesc să recomande, cînd o mîncare, cînd o băutură, pentru a îndrepta, de exemplu, o proastă vedere. În timp ce luăm această hrană sau această băutură, nu simţim că ne-ar fi folositoare, nici că ele ar avea vreun efect asupra ochiului ; însă după ce a trecut o zi, două sau trei, deodată, la un anumit moment dat, alimentul sau băutura respectivă îşi va arăta efectul aşteptat. Dusă la ochi pe căi necunoscute, ea uşurează, puţin cîte puţin, vederea, iar noi începem a ne da seama de această hrană ori de această băutură care face bine ochilor noştri. Acelaşi lucru se petrece, în general, şi cu celelalte părţi ale trupului. Tot în acest fel trebuie considerat folosul şi influenţa Sfintei Scripturi asupra sufletului nostru chiar şi atunci cînd momentan nu-i înţelegem sensul, pentru că, precum am spus, puterile binelui care ne însoţesc află în aceste cuvinte o reconfortare, în timp ce puterile răului sînt adormite şi îndepărtate prin astfel de practici.

Dar poate că vreunul din ascultătorii mei va zice : ne spui aceasta doar ca să te fereşti de obligaţia de a lămuri textul şi ca să pui capăt acestor discuţii, tu nu doreşti să ne dai nici un ajutor, nici cel puţin acolo unde aceasta ar fi cu putinţă. Nu vrei să rogi pe Domnul să-ţi dăruiască harul Lui pentru ca să ne dezvălui înţelesul acestor pericope, ca să luăm cît de puţină hrană în aşteptarea tălmăcirii tainelor ascunse ! Or, nu pentru acest motiv ne-am exprimat aşa şi nu am căutat să ne găsim o scuză, ci am vrea doar să arătăm că în Sfînta Scriptură există un fel de putere care ajută chiar fără tîlcuire, celui care o citeşte.

III

De fapt, întrucît nu avem timpul necesar să tratăm despre tot ce a fost citit, vom atinge doar unele puncte, atît cît ne ajută Domnul.

Împărţirea moştenirii, făcute de Isus (Iosua) începe cu Caleb. Lui Caleb, personal, i s-a dat partea de moştenire înainte ca cei din seminţia sa, cea a fiilor lui Iuda, să fi primit ceva. El şi-a obţinut partea sa, şi nu undeva într-un colţ oarecare, îndepărtat de ţară, ci în mijlocul fiilor lui Iuda. Şi această parte nu i s-a atribuit prin tragere la sorţi, ci la

306. *Mt.* 9, 29.
307. 2 *Tim.* 3, 16.

o poruncă a Domnului i se dă un oraş întreg. Cine era vrednic să obţină o astfel de moştenire şi parte ? Nimeni altul afară de Caleb ! El care, singur, împreună cu Isus (Iosua) a fost mîntuit dintre şase sute de mii de oameni înarmaţi, care ieşiseră din Egipt ! Trebuia, deci, ca el să primească o capitală ! Despre aceasta este scris : «Isus (Iosua) i-a dat oraşul Arba, capitala lui Enac, care este Hebronul» [308], unde se aflau mormintele părinţilor. Acesta, după ce a cucerit oraşul Arba, capitala lui Enac, adică Hebronul, «a alungat de acolo pe cei trei fii ai lui Enac» [309].

Ce crezi că vrea să ne arate Scriptura atunci cînd merge pînă la a semnala despre Caleb faptul că, după ce a obţinut partea sa de moştenire, a nimicit pe cei trei fii ai lui Enac, al căror nume ni se redă : Sesai, Ahiman şi Talmai, urmaşii lui Enac. [310].

Să vedem pentru ce n-a fost destul să-i numească Scriptura «fii ai lui Enac», ci mai adaugă la sfîrşit, după numele lor şi cuvintele : «aceştia erau urmaşii lui Enac» ? Ba, se relatează mai departe, că după ce a primit partea sa de moştenire, Caleb a pornit spre cei care locuiau în Dabir. Or, Dabir se numise înainte «oraş al cărţii» («Chiriat—Sefer») [311]. Să vedem de ce acesta a fost oraş al cărţii şi apoi a devenit Dabir ?

IV

Se relatează, în continuare, cum Caleb, care avea o fiică, i-a pus următoarea condiţie, zicînd : «Cei ce va bate oraşul cărţii (Chiriat-Seferul) şi-l va lua, aceluia îi voi da pe Acsa, fiica mea, de soţie» [312]. Şi s-a întîmplat că Otniel, fiul lui Cenez, fratele mai mic al lui Caleb, a luat Oraşul cărţii (Chiriat-Sefer) [313].

Dar precum am zis, nu trebuie neglijat nici un amănunt din Sfînta Scriptură, căci în această pericopă apare o nouă problemă : aici Otniel este numit frate al lui Caleb, Caleb fiu al lui Iefone şi Otniel fiu al lui Cenez. Cum apare el fratele lui Caleb, dacă nu-i fiul lui Iefone ? căci unul e numit fiu al lui Iefone şi altul, fiu al lui Cenez ; şi acesta, cel din urmă, a fost cel ce a luat Chiriat-Seferul. Despre el se spune că era prea tînăr, şi că pe măsura făgăduinţei lui Caleb, ca răsplată pentru vitejia sa, a primit ca soţie pe Acsa, fiica lui Caleb, căci el a cucerit şi nimicit Chiriat-Seferul (Oraşul cărturăriei). Dar ieşind din casa tatălui ei, Acsa,

308. *Ios.* 15, 13. A se vedea pînă la sfîrşit şi textul grec păstrat de Procopie de Gaza, la Baehrens, p. 418—427.
309. *Ios.* 15, 14.
310. *Ios.* 15, 14.
311. *Ios.* 15, 15.
312. *Ios.* 15, 16.
313. *Ios.* 15, 17.

care a fost dată de soţie lui Otniel, potrivit făgăduinţei lui Caleb, aşezată pe un asin, zise soţului ei : «Eu voi cere tatălui meu o ţarină». Şi a început să strige din înaltul muntelui. Caleb i-a zis : Ce vrei ? Iar ea a răspuns : Fă-mi un dar, căci mi-ai dat o moşie înspre miazăzi. Şi ea a obţinut Gonetla de Sus şi Gonetla de Jos (Izvoarele cele de sus şi Izvoarele cele de jos)» [314]. Scriptura rezumă aceasta zicînd : «Aceasta este moştenirea fiilor lui Iuda» [315].

Vedeţi, deci, că este nevoie de ajutorul lui Dumnezeu pentru a explica acest text, şi este cu neputinţă ca orice om să poată tălmăci această temă, dacă nu este luminat de harul lui Dumnezeu. Ajutaţi-mă, dar, şi voi cu rugăciunile voastre, luaţi parte la strădania mea, pentru ca în pasajele acestea atît de întunecoase şi de ascunse Domnul să ne arate lumina adevărului, ca să vă putem descoperi cît de adevărate, folositoare şi sfinte sînt vorbele acestea, dar care din pricina slăbiciunii omeneşti sînt acoperite cu simboluri şi învăluite în taine.

V

Să cercetăm mai întîi de ce a primit Caleb o capitală ? şi anume pe aceea care-i considerată întîia dintre toate capitalele din Ţara făgăduinţei, care fusese şi este capitala lui Enac. Enac se tîlcuieşte «smerenie» sau : «răspuns zadarnic». Caleb a primit, deci, capitala smereniei zadarnice. Este sigur că sînt două smerenii. Una este despre care Mîntuitorul zice : «Învăţaţi-vă de la Mine, că sînt blînd şi smerit cu inima şi veţi găsi odihnă sufletelor voastre» [316]. Despre această smerenie s-a zis : «Oricine se înalţă pe sine se va smeri» [317], iar în alt loc : «Smeriţi-vă sub mîna cea tare a lui Dumnezeu» [318].

Dar mai există şi o altă smerenie, smerenia vinovată a păcătoşilor, cum este cea despre care vorbeşte Scriptura în legătură cu o împreunare nelegiuită : «el a smerit-o» [319], este cea scrisă despre Amon, care «a smerit pe Tamara, sora lui».

Există deci o smerenie deşartă care se naşte din păcat. Aceasta este capitala smereniei deşarte, pe care a luat-o sau a răpus-o Caleb şi a ucis pe cei trei fii ai lui Enac, care au fost fii ai smereniei deşarte. După

314. *Ios.* 15, 18—19.
315. *Ios.* 15, 20.
316. *Mt.* 11, 29.
317. *Lc.* 14, 11.
318. *1 Pt.* 5, 6.
319. *2 Reg.* 13, 14.

moartea acelora, el însuşi locuieşte în oraşul lor, şi face cele ce se descriu mai departe.

Cine sînt, însă, acei copii ai smereniei deşarte pe care Caleb i-a ucis ? Întîiul Şesai, se tîlcuieşte «în afară de mine», adică în afară de sfînt, căci fiul smereniei deşarte este în afară (străin) de ceea ce este sfînt, adică în afară de Dumnezeu. Al doilea, Ahiman, se tîlcuieşte : «fratele meu afară de înţelepciune». Prin urmare toţi fraţii care se nasc din smerenie deşartă sînt, desigur, departe de înţelepciune. Al treilea, Tolmai, care se tîlcuieşte : «prăpastie» sau «suspendare», ceea ce înseamnă că în el nimic nu este statornic, ci toate ale lui sînt uşuratice şi se prăbuşesc în gol.

Aşa e cazul cu cei trei fii ai lui Enac, pe care i-a ucis şi măcelărit Caleb, şi apoi s-a suit la Dabir. Dabir purta mai întîi numele de : oraş al cărţii (al literei) (Chiriat-Sefer). Dar Dabir se mai tîlcuieşte «cuvînt», iar numele de mai înainte al Dabirului era Chiriat-Sefer (oraş al cărţii, al literei). Prin oraş al cărţii trebuie înţeles întreg Vechiul Testament, adică Scriptura însăşi, pe care ne străduim s-o tîlcuim acum cînd ea este un oraş al cărţilor, care după aceea devine Debir, sau simplu «cuvînt». Prin urmare, ceea ce mai înainte era în cărţi şi care se înţelegea din cărţi, a devenit curînd Biserica lui Hristos, cuvînt, prin descoperirea Domnului. Sfinţii Apostoli au fost cei dintîi care au tîlcuit-o, cei care au îndepărtat cele de deasupra ale cărţii şi au făcut să izvorască din ea un cuvînt duhovnicesc. La rîndul lor învăţaţii bisericilor scot din litera legii cuvînt şi învăţătură evanghelică.

Care sînt cei trei fii ai lui Enac, pe care i-a masacrat Caleb, în care noi am fi aflat puterea Legii ? Prin «smerenie deşartă» nu trebuie să înţelegem învăţăturile despre divintate ale tuturor poeţilor şi a tuturor filosofilor acestui veac, căci cugetele lor sînt josnice şi nedemne de Dumnezeu.

Dar cine este chiar atît de josnic şi de decăzut încît să confecţioneze zei de lemn şi de piatră şi să-i considere ca atare ? Cel dintîi fiu al acestei «smerenii deşarte» este cel numit : Susi, adică «în afară de mine», ceea ce înseamnă că întîiul lor gînd era în afară de adevăr, în afară de Dumnezeu. În ce priveşte pe cel de-al doilea, Ahiman, acesta este un «frate fără înţelepciune», sau cum am zice, mai pe scurt, fratele unei rătăciri izvorîte dintr-o lipsă de înţelepciune. Căci cine este atît de nebun, încît să părăsească pe Dumnezeu, Cel care ne-a dat viaţă, pentru a urma pe zeii, pe care i-am creat noi înşine ? A treia cugetare greşită este Tolmai, care înseamnă «prăpastie» ori «suspendare». Căci rezultatul

cel din urmă al rătăcirii sînt prăpăstiile şi adîncurile iadului. Acestea sînt cugetele păgîne, pe care Legea le-a răsturnat, ca pe fiii lui Enac. Legea se dovedea o veche rătăcire, cu toate că după literă ea proclama pe «Dumnezeul cel adevărat» şi creatorul tuturor lucrurilor.

VI

Însă, acum Caleb suie spre oraşul literelor (Chiriat-Sefer) şi zice: «Cel ce va bate Chiriat-Seferul şi-l va lua, aceluia îi voi da de soţie pe Acsa, fiica mea» [320]. Iar Otniel, fiul lui Cenez, a cucerit oraşul [321]. Însă numele lui Otniel, care a primit «Oraşul literelor», înseamnă «odihna lui Dumnezeu». Ar putea fi numit «răspunsul lui Dumnezeu», omul căruia îi răspunde Dumnezeu, adică cel căruia El îi încredinţează tainele şi-i descoperă misterele. Prin urmare, cel care poate primi «oraşul literelor», al învăţăturii vechi şi să înlăture «litera care omoară» [322], este fratele mai mic al lui Caleb. Or, în Biserică eu sînt fratele mai mic al lui Caleb, eu care, după ce am înlăturat şi am rupt litera Legii, caut în ea înţelesul duhovnicesc. Şi rup litera, dacă nu mai sînt tăiat împrejur după trup, dacă nu mai mănînc azimă după trup, dacă nu mai ţin Paştele cu iudeii şi nici nu mai cinstesc Sabatul după litera lui. Mi s-a făgăduit doar că dacă voi dobîndi «oraşul literelor», voi primi pe fiica fratelui mai mare. Prin urmare, eu am fost mai înainte fiu al lui Cenez, care se tîlcuieşte «dispreţ». Cine a fost «dispreţuit» ca noi, cei păgîni, care eram străini de comuniunea cu Israel, fără nădejde şi fără Dumnezeu în lumea aceasta? Dar acest frate mai mare, a cărui fiică am primit-o pentru că am cucerit oraşul literelor, era fiul lui Iefone, ce se tîlcuieşte: «convertire». El îmi dă, deci, pe fiica lui, adică Legea îmi dă mie, celui mai mic, ştiinţa şi cunoştinţa despre ea, după cum este scris: «Împărăţia lui Dumnezeu se va lua de la voi şi se va da neamului care va face roade» [323].

Înţelesul este că Legea, reprezentată aici prin Caleb, e cu totul altceva decît litera Vechiului Testament, pe care-l reprezintă pentru noi oraşul literelor.

Primind, deci, pe fiica lui Caleb, eu, fratele mai mic, o fac să iasă din casa părintelui ei. În timp ce merge pe drum cu mine, călare pe un asin (pe care asin?), de bună seamă pe cel care a fost adus de ucenicii

320. *Ios.* 15, 16. Despre Susi, primul fiu al lui Enac, vorbeşte şi Filon *(De post. Cain* 61), a se vedea Baehrens, p. 423.

321. *Ios.* 15, 16.

322. 2 Cor. 3, 6. În alt loc *(in Jud. hom.* 3, 1), Origen tîlcuieşte pe Otniel «timpul dat mie de Dumnezeu». Baehrens, p. 425.

323. *Mt.* 21, 43.

Mîntuitorului [324]), ea zice, către tatăl ei: «Dă-mi binecuvîntare, tată! Şi ea a primit Gonetla de Sus şi Gonetla de Jos [325]. Cît de limpede vorbeşte Apostolul despre: «Făgăduinţa vieţii de acum şi a celei ce va să vină» [326], iar Mîntuitorul făgăduieşte celor care ascultă învăţăturile Sale în mod desăvîrşit că ei «vor primi însutit acum, în viaţa aceasta, iar în veacul ce va să vină: viaţa veşnică!» [327]. Acesta este, prin urmare, înţelesul acestei binecuvîntări, înţelesul lui Gonetla de Sus şi a lui Gonetla de Jos.

Să cerem şi noi această binecuvîntare, pentru ca să ne învrednicim a o primi prin Iisus Hristos, Domnul nostru, «a căruia este slava şi puterea în vecii vecilor. Amin» [328].

OMILIA XXIII

Despre tragerea la sorţi [329].

I

Despre înţelesul sorţilor «cînd cele şapte seminţii primiră moştenirea lor».

După modul de vorbire al oamenilor, atribuirea a ceva, în urma tragerii la sorţi, se consideră mai mult un dar al întîmplării decît al altor cauze.

În Sfînta Scriptură, însă, nu este aşa. De aceea, de multe ori m-am întrebat cum se face că, într-o serie de lucruri aşa de importante, sfinţii noştri strămoşi au putut acorda atîta încredere tragerii la sorţi? Or, dacă aşa era la sfinţi, pare firesc să fi fost tot aşa şi la restul omenirii, iar păgînilor nu le părea nimic surprinzător că şi sfinţii practicau trasul la sorţi. Dar, să vedem dacă nu cumva se găsesc în Scriptură indicii care ne-ar lămuri în privinţa înţelesului tainic al sorţilor.

Să începem, deci, cu cartea Leviticului, unde este scris: «au aruncat (zice Scriptura) doi sorţi: «un sorţ pentru (un ţap) al Domnului, şi un

---

324. *Mt.* 21, 2.
325. *Ios.* 15, 19.
326. *1 Tim.* 4, 8.
327. *Mt.* 10, 30.
328. *1 Pt.* 4, 11.
329. *Omilia* 23, Migne, *P. G.*, tom. 12 bis., col. 934—939. Trebuie notat că şi la această omilie avem prescurtarea păstrată de Procopie de Gaza, Migne, *P. G.*, 87, la Baehrens. *În Omil. Lev.* 9, 6 (Baehrens, *op. cit.*, T, p. 928), Origen se exprimă tot în mod similar.

sorț pentru al lui Azazel» [330], adică pentru țapul ispășitor. «Țapul asupra căruia a căzut sorțul ispășirii era lăsat să plece viu în pustie. După aceea s-a junghiat înaintea Domnului un alt țap» [331].

Cei care citesc acest text cunosc bine ce urmează de aici. O altă tragere la sorți a fost atunci cînd Moise a repartizat partea lor semințiilor lui Ruben și lui Gad precum și jumătății din seminția lui Manase [332], care au stăruit să primească, dincolo de Iordan, pămîntul pe care l-au cucerit fiii lui Israel [333], din porunca Domnului. Iosua a dat și el un lot al sorții lui Caleb, fiul lui Iefone, și seminției lui Iuda. Asemenea și seminției lui Efraim și jumătății din seminția lui Manase [334], care mai rămăsese. După aceasta el a adunat pe fiii lui Israel [335] (zice Scriptura) și le-a spus: «Eu voi arunca sorți înaintea Domnului nostru, dar mai înainte duceți-vă de faceți descrierea pămîntului și apoi veniți la mine» [336]. Așa s-au aruncat sorții și s-a împărțit moștenirea poporului lui Dumnezeu. Și, astfel, loturile n-au fost atribuite la întîmplare, ci potrivit unui plan pe care Dumnezeu l-a statornicit de mai înainte. Cea din urmă e pomenită seminția lui Veniamin, care a primit tocmai lotul în care se cuprindea Ierusalimul [337]. După el, în al doilea rînd, și-a primit lotul seminția lui Simeon, apoi Isahar, pe urmă Zabulon, apoi Așer, după aceea Neftalim și la urmă Dan [338]. Cele trei semințiii din urmă sînt cele care coboară din țiitoarele lui Iacob.

II

Care este deci rațiunea sorților? Mă întreb aceasta pe mine însumi mai înainte de a pătrunde, în urma numeroaselor mărturii ale Scripturii, înțelesul tainic. Eu am descoperit, chiar din Scriptură, că pînă și păgînii făceau uz de sorți atunci cînd au fost încercați de furtună și cînd era cu ei și Iona în corabie: «Să aruncăm sorți, au zis corăbierii, ca să știm din pricina cui a venit peste noi nenorocirea aceasta» [339], ca și cînd sorții le-ar fi putut indica pe acela a cărui prezență punea în primejdie viața navigatorilor. Dar, cu toate că ei sînt păgîni și străini de cunoașterea

330. *Lev.* 16, 8.
331. *Lev.* 16, 10—15.
332. *Ios.* 13, 15.
333. *Num.* 32, 1—5.
334. *Ios.* 17, 1.
335. *Ios.* 18, 1.
336. *Ios.* 18, 4.
337. *Ios.* 18, 11.
338. *Ios.* 19, 1.
339. *Ios.* 1, 7.

lui Dumnezeu, totuși ei n-au fost înșelați în așteptarea lor, căci sorții le-au descoperit adevărul. «Sorții au căzut pe Iona», zice Scriptura [340].

Cercetînd, am găsit că și în Proverbele lui Solomon se zice : «Sorțul face să înceteze sfada și hotărește între cei puternici» [341], ca și cînd s-ar zice că neînțelegerea ia sfîrșit atunci cînd se aruncă sorții.

În Vechiul Testament nu sînt puține referirile la sorți, dar îndreptîndu-mă spre Noul Testament, ca să văd dacă el nesocotește sorții, sau dimpotrivă nu se leapădă de această îndeletnicire, aflu că într-una din zile lipsind un apostol din numărul apostolilor și fiind nevoie să aleagă pe altul în locul lui Iuda, apostolii s-au întrunit și ei — deși ei erau mult superiori în înțelepciune celor care fac acum hirotonia episcopilor, a preoților și a diaconilor — au ales doi (bărbați) și i-au așezat în mijlocul lor și, pentru că nu voiau să ia asupra lor răspunderea unei sentințe, au ales mijlocul care le convenea lor : «au stăruit în rugăciune», zice Scriptura, «și au hotărît prin sorți numele celor doi pe care-i înfățișară înaintea lui Dumnezeu : Iosif, care se chema Varsava, supranumit și Cel drept, și Matia. Și sorții au căzut pe Matia care a fost asociat celor unsprezece Apostoli» [342]. Întrucît ei s-au rugat mai întîi, nu era lucrul întîmplării, ci Providența era cea care a tras la sorți hotărîrea lui Dumnezeu.

Cu toate acestea, am continuat să mai cercetez în Noul Testament dacă se mai găsește și acolo sorțul în legătură cu Hristos, cu Biserica, sau cu realitățile duhovnicești care țin de domeniul sufletului. Și iată că găsesc o epistolă a Sfîntului Pavel, care scrie efesenilor în legătură cu Hristos, zicînd : «Întru El am primit moștenire, rînduiți fiind mai înainte [343], după rînduiala Celui care toate le lucrează, potrivit sfatului voii Sale. Ca să fim spre lauda slavei Sale, noi cei care mai înainte am nădăjduit întru Hristos» [344], iar către tesaloniceni [345] scrie acestea : «Mulțumim cu bucurie Tatălui Celui care ne-a învrednicit pe noi să luăm parte la moștenirea sfinților, întru lumină» [346].

Cu toate că am strîns atîtea dovezi, din Sfînta Scriptură, privitoare la folosirea sorților, pentru ca cercetarea acestora să ne îngăduie o înțelegere mai exactă în legătură cu realitatea lucrurilor, dar cu toată această mulțime de texte, ori că n-am fost în stare să desprind adevărata

340. *Iona* 1, 7.
341. *Pilde* 18, 18.
342. *Fapte* 1, 23—27.
343. Ἐκληρώθημεν — «rînduiți prin sorți» (de ex. Jaubert, *op. cit.*, p. 457).
344. *Ef.* 1, 11—12.
345. nu tesaloniceni ci coloseni.
346. *Col.* 1, 12.

interpretare care se cere, ori că mă cuprinde teama de a dezvălui și de a divulga taine atît de adînci. Să fim totuși mulțumiți că am ajuns la o concluzie pe măsura pe care o cere tema: întrebuințarea sorților de către Apostoli adevereşte că acolo unde se întrebuințează sorții cu o credință desăvîrșită, recurgînd la rugăciune, sorții revelează în chip limpede oamenilor voința tainică a lui Dumnezeu.

III

Dacă, totuși, căutăm o înțelegere duhovnicească a lucrurilor, după cum se vede din indicațiile, pe care ni le dă Sf. Pavel, cînd zice : «că avem parte de sorțul sfinților» și «că sîntem chemați prin sorț la Hristos», atunci trebuie să cercetăm dacă nu cumva sorțul care are un astfel de rol la oameni, n-ar avea același rol și la puterile cele de sus, și dacă nu cumva o putere oarecare ar fi aceea care dirijează această lucrare. Dacă, de exemplu, luăm cazul de față al tragerii la sorți, practicate de Isus, fiul lui Navi, vedem că puterea respectivă e cea care dirijează sorții, dar nu după o oarecare ordine de preferință, ci după cum este plăcut lui Dumnezeu, și că uneori ea face să piardă tocmai cel care s-ar părea că ocupă locul cel mai de frunte în ochii lui Dumnezeu, iar atunci sorții ar descoperi oamenilor tocmai ceea ce este ascuns în Dumnezeu, pe cînd alteori i s-ar atribui aceluia abia locul al doilea sau chiar al treilea.

Eu cred că lucrurile se petrec întocmai nu numai pe pămînt, ci și în ceruri. Există un mod de tragere la sorți de felul acesta, o rînduială întemeiată de Dumnezeu, pe măsura vredniciilor, care a avut loc în ceasul cînd «Cel Preaînalt a învrednicit neamurile de moștenirea lor, apoi cînd a împrăștiat pe fiii lui Adam și a fixat hotarele popoarelor după numărul îngerilor lui Dumnezeu : partea Domnului a fost Iacob, partea moștenirii Sale, Israel. Înțelegi, dar, pe temeiul acestei pericope că Dumnezeu a tras la sorți partea și moștenirea Sa și acesta este Israel [347]. Nu trebuie să-ți închipui că, cu totul întîmplător, cutare înger a primit prin tragere la sorți grija de cutare națiune, unul de exemplu de egipteni, altul de idumei și altul de moabiți, iar altul India și așa mai departe, pentru fiecare națiune a pămîntului. Dar chiar și în acest caz, cînd tot după numărul îngerilor lui Dumnezeu au fost repartizate națiunile, trebuie crezut că tragerea la sorți s-a făcut ca și la oameni, unde sorții arată în mod public judecata ascunsă a lui Dumnezeu, după vrednicii sau

347. *Deut.* 32, 8—9.

după puterea proprie a primit fiecare din îngeri ca moştenire cutare sau cutare naţiune.

Dar de ce să mă leg de lucruri atît de mari şi de generale? Pentru că nici unul dintre noi nu este străin de acest gen de sorţi, care normează hotărîrile lui Dumnezeu. Începînd de la naştere, de pildă, fiecare din noi primeşte, ca împărţeală, cutare sau cutare gen de viaţă. În privinţa doctrinei, pe care adesea am subliniat-o, după Sfînta Scriptură, că îngerii buni şi îngerii răi se ocupă de oameni, noi afirmăm că aceasta nu se face pe baza unei simple întîmplări, ci a unei hotărîri divine, cînd cutare sau cutare suflet, de exemplu, sufletul lui Petru, sau sufletul lui Pavel, sau chiar al unui mic prunc al Bisericii, despre care Domnul a spus că: «îngerii lor în ceruri pururea văd faţa Tatălui care este în ceruri» [348]. Nu-i nici o îndoială că pe temeiul voii lui Dumnezeu, care are în vedere atît vrednicia lor, cît şi calitatea sufletelor noastre, îngerii primesc ca încredinţare pe seama lor grija de fiecare din noi, care s-ar putea spune că-i tot un fel de tragere la sorţi duhovnicească datorată Iconomiei providenţiale a lui Hristos.

Dar, ca să-mi exprim aici o părere personală, nu voi ezita să spun despre puterile care au primit îndatorirea de a purta grijă de bunul mers al acestei lumi, că un astfel de lucru nu se face întîmplător.

Căci nu e întîmplător faptul că o putere oarecare este aceea care rînduieşte fecundarea pămîntului şi a arborilor şi o alta alimentează din belşug izvoarele şi fluviile, ploile sau vînturile, şi altele sînt cele cărora s-a încredinţat grija de animalele acvatice, altele sînt cele cărora li s-a încredinţat grija animalelor terestre şi a tuturor plantelor care pot fi produse de pămînt. Există, în fiecare, taine inexprimabile ale acestei Iconomii dumnezeieşti, care a împărţit fiecare lucru după rînduiala lui proprie şi a atribuit fiecărei puteri sarcina care îi revine. Aşa grăieşte şi Apostolul Pavel: «Îngerii oare nu sînt toţi duhuri slujitoare, trimişi ca să slujească pentru cei ce vor fi moştenitorii mîntuirii?» [349].

IV

Aşadar, trebuie să credem că şi aici, în acest loc al Scripturii, avem o imitaţie a lucrurilor cereşti, pe care Iosua le trage la sorţi. Potrivit planului dumnezeiesc, pămîntul este repartizat pe seama fiecărei seminţii, şi mulţumită harului inexprimabil al lui Dumnezeu şi a preştiin-

348. *Mt.* 18, 10. Angheologia este pentru Origen o temă importantă. Aproape similar se exprimă şi în Περὶ ἀρχῶν I, 8, 1; *Omil. Num.* XI, 4 şi în alte locuri. A se vedea monografia lui J. Daniélou, *Origène*, p. 223 ş.u.

349. *Evr.* 1, 14; *C. Cels.* VIII, 31; *De princ.* III, 3, 3, 8.

ţei Sale, în aceste părţi trase la sorţi, a fost schiţat modelul moştenirii viitoare în ceruri. Căci «Legea (zice Scriptura) este umbra bunurilor viitoare» [350], precum zice Apostolul; despre cei care au venit la Hristos: «V-aţi apropiat de muntele Sionului şi de cetatea Dumnezeului celui viu Ierusalimul cel ceresc» [351]. Aşadar şi în cer există un oraş, numit Ierusalim şi un munte Sion, şi nu este fără raţiune că Veniamin a primit în lotul său Ierusalimul şi muntele Sion [352]. Numai că natura Ierusalimului ceresc pretinde ca să nu se dea nimănui altcuiva, decît lui Veniamin, acest Ierusalim pămîntesc, care preînchipuie şi are forma Ierusalimului ceresc. Acelaşi lucru se poate spune şi despre Betleem, că nu fără temei a căzut acest oraş în lotul lui Iuda, după cum acelaşi lucru îl vom spune şi despre Hebron şi despre toate celelalte cetăţi repartizate fiecăreia dintre seminţii. Singura explicaţie a acestei repartiţii a loturilor, am spus-o deja, este aceea că aceste locuri cereşti (între care se numără mai ales Ierusalimul şi Sionul şi în mod sigur toate locurile care sînt apropiate şi vecine), cuprindeau într-însele, în ceruri, pricina care au normat şi distribuirea sorţilor pe pămînt.

Iată pentru ce a rînduit aşa înţelepciunea dumnezeiască: Scriptura conţine nume de locuri care au o semnificaţie spirituală şi prin care ni se arată că sînt folosite pentru raţiuni sigure şi nu la voia întîmplării. Căci, dacă trebuie crezut că hazardul n-are nimic comun, de pildă, cu numele îngerului Mihail sau cu cel al lui Gavriil, ori cu al lui Rafael; că dacă, pentru a ajunge la oameni,hazardul n-are nimic de-a face nici cu numele patriarhului Avraam, cu cel al lui Isaac, sau cel al lui Israel, nici chiar cu numele femeilor lor, ci, dacă e o hotărîre a înţelepciunii divine care a dat Sarei numele de Sara [353], lui Iacob pe cel de Israel [354], lui Avram pe cel de Avraam [355] şi dacă este sigur că toţi îngerii şi oamenii primesc ca lot numele pe care-l poartă sau potrivit cu funcţiunile sau faptele care le sînt proprii, urmează că există şi locuri şi cetăţi cereşti. Iar dacă există şi în ceruri un Ierusalim şi un Sion, atunci există şi alte cetăţi al căror tip şi imagine îl indică cetăţile pămîntului, iar Isus fiul lui Navi ne dă indicaţii de natură tainică în acest loc al Scripturii. Despre aceste cetăţi, consider că s-a zis: «Şi se vor zidi cetăţile lui Iuda

350. *Evr.* 10, 1.
351. *Evr.* 12, 22.
352. *Ios.* 8, 28.
353. *Fac.* 17, 15. Origen aminteşte adeseori (*C. Cels* I, 25; *De princ.* I, 8, 1; *Omil. Num.* XIV, 2) numele tuturor celor trei arhangheli.
354. *Fac.* 35, 10.
355. *Fac.* 17, 5.

şi vor locui acolo şi-l vor moşteni pe el» [356]. Despre acestea vorbeşte şi Domnul şi Mîntuitorul nostru că : «în casa Tatălui Meu multe lăcaşuri sînt» [357]. Şi despre acele cetăţi trebuie să credem că este vorba în cuvintele Domnului către sluga aceea care a făcut să sporească banii săi : «să ai stăpînire peste zece cetăţi» [358], iar către alta (slugă) : «să ai stăpînire peste cinci cetăţi» [359]. Acesta este înţelesul, şi în măsura în care mi s-a îngăduit, am îndrăznit să fac afirmaţii în ce priveşte împărţirea prin sorţi a pămîntului lui Iuda, că Scriptura este cea care ne vorbeşte despre un Ierusalim ceresc şi despre muntele Sion şi de alte lucruri despre care scrie că sînt în ceruri, şi aşa am putut să ne dăm seama că aceste texte ale Scripturii conţin descrierea unor taine cereşti.

Iată de ce noi vă spunem să nu consideraţi plictisitoare această citire, şi să nu credeţi că vreun text al Scripturii ar fi de neluat în seamă pentru că e plin de nume proprii. Dimpotrivă, să ştiţi că în paginile ei se cuprind taine negrăite, prea mari pentru a găsi un termen omenesc sau pentru a fi înţelese de urechea vreunui muritor. A le istorisi cu vrednicie şi în toată integritatea lor este cu neputinţă nu numai pentru mine «cel mai mic» [360], ci chiar şi pentru cei care sînt cu mult mai buni decît mine. Nici nu ştim, dacă aceste taine sînt deplin şi integral împărtăşite de către Sfinţii Apostoli. Nu spun că ele n-ar fi deplin cunoscute, ci doar că nu sînt integral publicate.

Sigur că aceste taine au fost cunoscute şi pricepute în întregime de acela «care a fost răpit pînă în al treilea cer» [361], şi care, pe cînd era în ceruri, cugetînd la cele cereşti, a văzut Ierusalimul, adevărata cetate a lui Dumnezeu. Şi a mai văzut acolo şi muntele Sion, oriunde s-ar afla el situat, apoi Betleemul şi Hebronul şi toate (cetăţile) «care ne-au fost descrise aici prin tragerea la sorţi, şi nu numai că le-a văzut pe toate, ci le-a înţeles în duhul şi raţiunea lor de a fi, căci : declară el, a auzit spunîndu-se şi cuvinte şi tîlcuiri. Şi care să fie aceste cuvinte ? Desigur acelea «care nu se cuvine oamenilor să le grăiască» [362].

Vezi, prin urmare, că Pavel ştia tot şi înţelegea tot în duh, dar nu-i era îngăduit să împărtăşească oamenilor asemenea taine. Căror oameni ? Fără îndoială, acelora, cărora le spune în chip de dojană : «Nu sînteţi

356. *Ps.* 68, 39.
357. *In.* 14, 2.
358. *Lc.* 19, 17.
359. *Lc.* 19, 19.
360. *I Cor.* 15, 9. Nu e singurul loc în care Origen vorbeşte cu modestie despre sine. A se vedea studiul introductiv.
361. *2 Cor.* 12, 2.
362. *2 Cor.* 12, 4.

voi oare trupeşti şi nu după omenesc umblaţi ?» [363]. Dar el a spus-o celor care nu umblă ca omul, a spus-o, zic, lui Timotei, a spus-o lui Luca şi celorlalţi ucenici care erau în stare să înţeleagă astfel de taine nespuse. În sfîrşit, în recomandarea pe care o adresează lui Timotei este o aluzie plină de taină atunci cînd zice : «Adu-ţi aminte de cele ce ai auzit de la mine, încredinţează-le la oamenii care vor fi destoinici să înveţe şi pe alţii» [364]. Să credem, că aici avem de-a face cu taine dumnezeieşti, de care se cade să ne silim să fim vrednici ca să le primim cu vrednicie în viaţa noastră, în credinţa, în faptele şi vredniciile noastre, pentru ca după ce le vom fi înţeles, în mod demn, să ne facem vrednici a le obţine în moştenirea cerească, în Iisus Hristos, Domnul nostru «a căruia este slava şi puterea în vecii vecilor. Amin» [365].

OMILIA XXV

Despre cetăţile care au fost date leviţilor şi loturile lor [366].

I

Toţi fiii lui Israel şi-au primit lotul lor în ţară, în timp ce leviţilor le-a rămas drept moştenire numai Dumnezeu. Totuşi, întrucît şi leviţii primeau de la fiii lui Israel, potrivit rînduielii lui Dumnezeu [367], zeciuiala şi primele roade ale pămîntului, a trebuit şi ei să dea, dacă mă exprim bine, şi zeciuiala după aşa-numita locaţie a pămîntului. Aşa că, în realitate, ei au obţinut zeciuială din toate [368].

Iată de ce «au venit căpeteniile familiilor leviţilor la Eleazar, preotul, şi la Iosua, fiul lui Navi, şi la căpeteniile seminţiilor fiilor lui Israel, şi au vorbit cu ei în Şilo, în pămîntul Canaanului, şi au zis : «Domnul a poruncit prin Moise să ni se dea cetăţi pentru locuit şi împrejurimile lor pentru vitele noastre» [369].

Trebuiau trase la sorţi împrejurimile şi oraşele acordate leviţilor, pentru ca împărţirea să nu pară a fi rodul unei întîmplări oarbe. Tre-

363. *1 Cor.* 3, 3.
364. *2 Tim.* 2, 2. Unul din textele clasice, prin care Origen credea în existenţa unei «disciplina arcana» a Bisericii vechi. Dar în acelaşi timp Origen era de părere că tainele învăţăturilor celor mai adînci pot fi încredinţate şi ultimilor credincioşi. A se vedea comentarul lui A. Jaubert, *op. cit.*, p. 468—469.
365. *1 Pt.* 4, 12.
366. *Omilia* a XXV-a ; Migne, *P. G.*, tom. 12, b, col. 941—944.
367. *Ios.* 13, 14.
368. *Evr.* 7, 2.
369. *Ios.* 21, 1—2.

buia, cu alte cuvinte, să se lucreze în armonie cu practica în uz la fiii lui Israel : un fel de lege internă care repartiza loturile după vrednicia fiecăruia. Această temă noi am mai expus-o pe măsura puterilor noastre mai înainte, atunci cînd am vorbit despre cei care au primit moştenire, din mîinile lui Moise, dincolo de Iordan şi de la Iosua în Ţara făgăduinţei. Întîiul lot s-a acordat lui Veniamin [370], apoi fiecare a primit lotul său, pînă la Dan, care a fost cel din urmă [371]. Trebuia, dar, să fie un fel de raţiune în împărţirea loturilor pe seama tagmei preoţeşti şi levitice, pentru ca fiecare să primească, unii în rîndul prim, în al doilea alţii, în al treilea ceilalţi, după rang [372]. Or, Scriptura ne spune că «fiii lui Levi au fost : Gherşon, Cahat şi Merami». De unde reiese că întîiul în rang era Cahat, căci avusese de fii pe Amram, Moise, Aaron şi Mariam» [373]. Din Cahat a ieşit, deci, în popor, tagma preoţească, adică Aaron şi fiii săi. Cît despre Moise, el trebuia plasat fie între preoţi, fie mai bine-zis, dacă ar fi existat un rang superior celui preoţesc, deasupra preoţilor. Cu copiii lui lucrurile stăteau însă altfel. Ceilalţi fii ai lui Cahat, care coboară din Iţhan, Hebron şi Oziel [374], ocupară şi ei în seminţia lui Levi un loc, după rangul lor. Apoi, după el, după Cahat, ceilalţi fii ai lui Levi şi-au primit şi ei fiecare partea lor. Gerson vine în rîndul al treilea iar Merari este ultimul dintre toţi [375].

Aceasta este ordinea pe care am observat-o, mai întîi, la cartea Numerilor între cele patru clase ale leviţilor. Mai tîrziu, cele douăsprezece seminţii au fost împărţite după cele patru puncte cardinale pentru a alcătui paza în jurul Chivotului legămîntului Domnului, şi au luat loc trei seminţii în latura de răsărit, trei în latura Africii, sau de miazăzi, trei în latura mării, spre apus, şi trei în latura Acvilonului, spre nord [376]. La rîndul lor, leviţii au fost împărţiţi în aceeaşi ordine, după cele patru puncte cardinale. În latura răsăriteană, unde se afla seminţia lui Iuda, cea dintîi dintre toate, au fost plasaţi Aaron şi fiii săi [377]. Ceilalţi fii ai lui Cahat primiră porunca de a purta, pe umerii lor, Chivotul legămîntului Domnului [378] şi de a suna din trîmbiţă în aşa fel încît atunci cînd va suna o dată se vor pune în mişcare taberele cele dinspre răsărit, cînd va suna a doua oară se vor ridica cei dinspre miazăzi, cînd va suna

370. *Ios.* 18, 11. A se vedea mai sus *Omilia* XXIII.
371. *Ios.* 19, 40.
372. *Fac.* 46, 11.
373. *Ieş.* 6, 18—20.
374. *Ieş.* 6, 18.
375. *Ios.* 21, 5. A se vedea *Omil. Num.* III, 3 ; 4, 1—2.
376. *Num.* 2, 1.
377. *Num.* 3, 38.
378. *Num.* 4, 15.

a treia oară se vor ridica cei dinspre mare, cînd va suna a patra oară cele dinspre miazănoapte [379]. Vezi, dar, cîtă disciplină şi ce aranjament păstrează Sfînta Scriptură! Nimic nu se petrece fără rost, fără o raţiune şi fără o rînduială. Pătrunde mai adînc în înţelegerea Scripturii şi peste tot vei descoperi această armonie. Dacă, totuşi, îţi este greu să străbaţi cu ochiul ager al inimii toate cărţile Scripturii, cel puţin acest loc (biblic) supune-l unui studiu mai aprofundat.

II

«Întîiul lot, spune Scriptura, a revenit lui Cahat, el a fost pentru preoţi, fiii lui Aaron, care erau dintre leviţi» [380]. Cui se cădea să i se dea întîietatea? Cui trebuia să i se dea întîiul loc, dacă nu lui Aaron, întîiul arhiereu, întîiul prin viaţa şi prin vredniciile sale, întîiul în rang şi în putere? Eşti deplin convins că o astfel de stare nu se rînduieşte la întîmplare, ci e îndrumată cu ajutorul unei puteri superioare, după hotărîrea Providenţei dumnezeieşti. Să vedem, acum, în ce loc s-a atribuit şi fiilor lui Aaron o soartă şi un lăcaş tot atît de drept? «Şi au tras la sorţi treisprezece cetăţi, zice Scriptura, în seminţia lui Iuda, în seminţia lui Simeon şi în seminţia lui Veniamin» [381]. Vezi, dar, că aceşti oameni aleşi au fost aşezaţi, cu lăcaşul tot în seminţii alese lor.

Iar al doilea lot cui trebuia să-i fie atribuit? Fiilor lui Cahat, care au rămas în preajma fiilor lui Aaron [382]. Şi ce seminţie au obţinut ei? În seminţia lui Efraim, zice Scriptura şi în seminţia lui Dan şi în jumătatea seminţiei lui Manase [383]. Sorţii le-au atribuit zece oraşe. Care este însă ai treilea? «Fiii lui Gherson». Şi în care seminţie obţinuseră ei lotul? Ei au obţinut douăsprezece cetăţi în Isahar, zice Scriptura, şi Aşer şi Neftali şi în jumătatea seminţiei lui Manase, care este în Vasan [384]. Şi care sînt acum ultimii leviţi? «Fiii lui Merari» [385], spune Scriptura. Să vedem în care seminţie au primit aceştia din urmă partea lor? Ei primiră douăsprezece cetăţi dincolo de Iordan, în seminţia lui Ruben, în seminţia Gad şi în seminţia Zabulon, acesta este cel mai tînăr copil al Liei, zice Scriptura [386].

379. *Num.* 10, 3.
380. *Num.* 10, 3.
381. *Ios.* 21, 4.
382. *Ios.* 21, 5.
383. *Ios.* 21, 5.
384. *Ios.* 21, 6.
385. *Ios.* 21, 7.
386. *Num.* 2, 7.

III

Cu toate acestea n-am ajuns la constatări mai de seamă privitor la aşezări. Chiar dacă nu putem descoperi toate profunzimile, noi nu vom renunţa totuşi a pune în discuţie consideraţiile cele mai înălţătoare, pentru ca toţi ascultătorii noştri să afle prilejul pentru a pătrunde mai adînc în înţelegerea celor tainice.

Sînt patru puncte cardinale ale pămîntului. Cahat a ocupat locul cel dintîi între fiii lui Levi, lotul dinspre răsărit, împreună cu seminţiile care deţinuseră şi ele locul întîi. Vezi, prin urmare, cum totul se armonizează. Este sigur că între cele patru laturi ale pămîntului, Răsăritul pare mai nobil. Aici avea lot şi seminţia lui Iuda, cel mai ales dintre toţi [387]. Între cele dintîi seminţii, — şi întîia parte a pămîntului — preoţii, fiii lui Cahat au primit, prin sorţi, întîia lor parte, împreună cu Gherson şi Merari, care au fost şi cei dintîi copii ai lui Levi [388]. Şi aşa, cei dintîi copii ai lui Levi au obţinut Răsăritul. În ce priveşte Apusul, unde se afla Ruben, Simeon şi Gad, Cahat primi un al doilea lot, în seminţia lui Simeon şi Merari, întîiul său lot în seminţia lui Ruben, după cum şi Merari primi un lot în seminţia lui Zabulon [389], al treilea la număr, în latura Răsăritului [390]. Aceasta s-a împlinit pentru ca să se salveze principiul dreptăţii într-o tragere la sorţi, care după orînduirea lui Dumnezeu, trebuia să orienteze duhurile credincioşilor spre adîncirea tainelor veacului viitor. După aceea, şi între seminţiile care erau în latura Mării, adică Efraim, Veniamin şi Manase, Cahat trage al doilea lot al său, în seminţia lui Veniamin, iar restul familiei sale în Efraim. În sfîrşit, Gherson obţine, la sorţi, un lot în jumătatea seminţiei lui Manase, care era în Ţara Sfîntă, şi acelaşi Gherson mai obţine încă un alt lot în cealaltă jumătate a seminţiei lui Manase [391].

Dar, fiindcă trebuia ca şi cei care erau în latura de miazănoapte să se învrednicească de binefacerile prevăzute pe seama preoţiei şi ca să nu fie lipsite cu desăvîrşire de darurile cereşti, nici seminţiile de rangul ultim, cele din miazănoapte, adică Dan, Neftali, Aşer [392], s-a hotărît ca nu preoţii lui Cahat, ci ceilalţi copii ai lui să primească al doilea lot în seminţia lui Aşer şi un al treilea în seminţia lui Neftali [393].

387. *Num.* 2, 3. A se vedea *Omil. Jos.* XV, 3 ; Omil. Num. V, 1.
388. *Ios.* 21, 4 şi urm.
389. *Ios.* 21, 5—7.
390. *Num.* 2, 7.
391. *Ios.* 21, 2—7. După Iosua 21, 5 e vorba de fiii lui Cahat. Greşala se datoreşte unui traducător latin. Ea nu se află în textul grec al lui Procopie (Nota Jaubert p. 486).
392. *Num.* 2, 25.
393. *Ios.* 21, 5—7.

IV

Cine ar fi în stare să urmărească şi să înţeleagă toate aceste amănunte ? Cine ar putea să-şi amintească şi să reţină ordinea acestor lucruri tainice ? Dacă este anevoios să tîlcuieşti numai după literă textul acestei expuneri, dacă e greu să descifrezi această ţesătură de locuri şi de persoane pe care o conţine expunerea istorică, atunci ce să spunem de tainele care sînt descrise aici şi în care se schiţează împărţirea moştenirii viitoare, acele taine prin care se va duce la îndeplinire împărţirea moştenirii Ţării Sfinte, ţării pe care o vor moşteni «cei blînzi» ?

Dar cine ar putea tălmăci specificul tuturor acestor aşezări ale taberelor şi modul cum se vor acorda toate aceste moşteniri la înviere pe seama sfinţilor, după rînduiala statornicită de preoţi şi leviţi, pentru ca atunci, precum zice Apostolul, «să nu se constate nici o nerînduială, ci fiecare să vie în rîndul cetei sale, Hristos începătură, apoi cei care sînt ai lui Hristos, care au crezut în venirea Lui, cînd va preda împărăţia lui Dumnezeu-Tatăl şi Îi va fi supusă orice domnie şi orice stăpînire ?» [394].

Există, fără îndoială, un fel de analogie în ce priveşte reglementarea cîmpurilor, atribuirile speciale făcute preoţilor, apoi ordinea ierarhică şi semnalele trîmbiţelor. Dacă Dumnezeu a dat un rol stelelor cerului, şi le-a aşezat după legi minunate şi negrăite, dacă pe unele le-a aşezat pe latura de miazănoapte, pe altele spre latura de răsărit, pe altele în bolta astrală a cerului, iar pe altele, de asemenea, în partea de apus a soarelui, eu cred că pe aceia care la învierea morţilor sînt «asemenea stelelor» [395], prin numărul lor şi prin strălucirea lor şi care au ieşit din seminţia lui Avraam [396], Dumnezeu îi va rîndui cu vrednicie în împărăţia cerurilor, după ordinea stelelor şi împărţirea cerului, le va da unora partea lor la răsărit, altora cea de la apus, iar altora la miazăzi. El va aşeza în latura dinspre nord pe cei pe care Însuşi îi cunoaşte, căci mulţi vor veni de la răsărit şi de la apus, din cele patru laturi ale pămîntului şi vor lua loc în împărăţia cerurilor cu Avraam, cu Isaac şi Iacob [397], prin harul Domnului nostru Iisus Hristos, a căruia este slava şi puterea în vecii vecilor Amin [398].

394. *1 Cor.* 15, 23—24. Despre «analogiile» dintre împărţirile pămînteşti şi cereşti, a se vedea studiul introductiv al Annei Jaubert, *op. cit.*, p. 51—54.
395. *Dan.* 12, 3. Origen se gîndeşte la ierarhia cerească.
396. *Fac.* 15, 5.
397. *Mt.* 8, 11.
398. *1 Pt.* 4, 11.

OMILIA XXVI

Despre săbiile de piatră care au fost îngropate şi despre altarul zidit de cele două seminţii şi jumătate care sînt dincolo de Iordan... [399].

I

În cele de mai sus s-a spus că fiii lui Israel au dat lui Isus (Iosua) o parte de moştenire pe muntele Efraim, şi după ce şi-a primit partea «Isus a zidit, acolo, cetate şi a locuit într-însa» [400]. Acum Scriptura reia acelaşi subiect, adăugînd şi amănuntul despre «săbiile de piatră», adică cuţitele de cremene, cu care Isus (Navi) a tăiat împrejur pe fiii lui Israel în pustie, pe care a poruncit să le îngroape în oraşul pe care-l zidise şi în care locuia [401]. Noi ne luăm obligaţia de a expune şi explica acest adaos, pentru a ne da seama, cu ajutorul lui Dumnezeu, despre adevăratul sens al Scripturii. Dealtfel noi am spus, mai înainte [402], că Domnul nostru Iisus Hristos ne cere să alegem un loc pentru a zidi şi pentru a locui acolo şi noi trebuie să ne înnoim prin curăţenia inimii, prin sinceritatea sufletului, prin sănătatea trupului şi a duhului, pentru ca Domnul să găsească un loc în sufletul nostru, ca să-şi zidească acolo lăcaş şi să sălăşluiască în el. Dar, spune-mi, care sînt, dintre toate popoarele, acelea care sînt atît de plăcute lui Dumnezeu ca să se învrednicească a fi alese? S-ar putea spune oare că numai unul singur ar fi vrednic de aşa ceva? Sau cumva poporul întreg, Biserica însăşi, în toată întregimea ei, poate avea puterea de a primi pe Domnul Iisus ca să locuiască în ea? Să vedem, deci, care-i acest loc, în care trebuie să sălăşluiască Iisus? «Pe muntele Efraim», zice Scriptura, adică pe un munte roditor. Ce crezi, care sînt în noi munţii roditori, unde sălăşluieşte Hristos? Aceia, desigur, unde se găsesc «roadele Duhului: dragostea, bucuria, pacea, îndelunga răbdare, facerea de bine şi altele» [403]. Aceştia sînt munţii purtători de roade, şi încă roade ale Duhului, ale căror cugete şi nădejdi sînt totdeauna pe înălţimi. Şi sînt puţini cei care întrunesc aceste condiţii. Dar, chiar dacă aceste suflete sînt puţine, Domnul Iisus va sălăşlui într-însele, şi ca

399. *Omilia* a XXVI-a, Migne, *P. G.*, tom. 12 b, col. 944—948.
400. *Ios.* 19, 50.
401. *Ios.* 21, 42.
402. în Omilia XXIV.
403. *Gal.* 5, 22. A se vedea despre «muntele roditor» şi Omilia XXI, 2.

Unul care este «lumina cea adevărată» [404], va revărsa razele luminii Sale peste toţi ceilalţi, peste cei pe care la început nu i-a considerat vrednici să-i pomenească.

II

Să vedem acum care sînt acele săbii de piatră, cu care Isus a tăiat împrejur pe fiii lui Israel ? Dacă vă rugaţi pentru noi ca să fie «cuvîntul nostru viu, lucrător şi mai ascuţit decît orice sabie» [405], atunci Domnul ne va învrednici să fim curăţiţi de cuvîntul lui Dumnezeu pe care vi-l împărtăşim, anume prin tăiere împrejur de toate necurăţiile, care să şteargă orice întinăciune, să îndepărteze orice fărădelege şi să taie din rădăcină tot ce slăbeşte puterile sufletului şi simţurile firii. Şi aşa veţi fi şi voi tăiaţi împrejur de către Iisus, Domnul, prin mijlocirea cuvîntului lui Dumnezeu, căruia i se zice aici «sabie de piatră», şi veţi auzi atunci că «În ziua de astăzi am ridicat de pe voi ocara Egiptului» [406]. Căci, într-adevăr, la ce ne foloseşte ieşirea din Egipt dacă tot mai purtăm cu noi încă ruşinea Egiptului ? Ce-am folosit din umblarea prin pustie ? Ce folos că am renunţat la acest veac, prin botez, dacă stăruim mai departe în vechile obiceiuri ale păcatului şi în necurăţiile păcatelor cărnii ? Se cuvine, deci, ca după trecerea Mării Roşii, adică după harul Botezului, prin Iisus, Domnul nostru, să piară de la noi năravurile vechi ale păcatelor cărnii, pentru ca, în sfîrşit, să fim eliberaţi de ruşinea egipteană a răutăţilor. Aceste săbii de piatră şi aceste cuţite de cremene, cu care ne taie împrejur Iisus pentru a doua oară, sînt puse în locul pe care Isus (Navi) l-a cerut şi l-a obţinut, acolo în locul pe care îl deţine în sufletul celui drept, în care a ascuns săbiile sale. Adesea am arătat că cuvîntul lui Dumnezeu e numit sabie, căci în sufletul acelora care-l ascultă, acest cuvînt şterge păcatul şi curăţeşte întinăciunea răutăţii. Acesta este locul unde este îngropată puterea cuvîntului dumnezeiesc. Sufletul primeşte un cuvînt al cunoaşterii şi un cuvînt al înţelepciunii, astfel încît la timpul potrivit acest suflet, încărcat de darurile Duhului, cu un cuvînt al înţelepciunii şi cu un cuvînt al cunoaşterii, să arunce aceste săbii în Biserică şi să taie împrejur, a doua oară, pe aceia care au trebuinţă.

În ce priveşte expresia «săbii de piatră», care ne aduce aminte de nişte cuţite scoase din stînci, iar nu de cuţite de fier, care ar fi ceva artificial, lucru de meşteşugar, arată că acest cuvînt al lui Dumnezeu, care poate tăia împrejur necurăţiile din sufletul ascultătorilor, nu pro-

404. *In.* 1, 9.
405. *Ios.* 5, 9.
406. *Ios.* 5, 4. «Ieşirea din Egipt», «uneltele egiptenilor» şi alte exprimări de felul acesta evocă ieşirea din păcat.

vine din măiestria unui gramatician sau a unui retor, care n-a fost confecționat de ciocanele învățaților, nici n-a fost ascuțit la tocila cărturăriei, ci își are obîrșia în această «Piatră» desprinsă din munte, nu de mîna omului, dar care «a umplut tot pămîntul» [407] și a împrăștiat darurile sale duhovnicești peste toți cei credincioși.

După aceea, Isus, adună pe fiii lui Ruben, pe fiii lui Gad și jumătate din seminția lui Manase [408], care luptaseră cu izbîndă împotriva dușmanilor lui Israel, și îi trimite în partea lor de moștenire, după ce îi răsplătește, precum este scris (în Scriptură). Iată, după părerea mea, în ce constă taina indicată aici : «după ce va intra tot numărul păgînilor» [409], după ce vor fi primit de la Domnul Iisus împlinirea făgăduințelor, aceia care au fost pregătiți și învățați de Moise, care ne-au ajutat în decursul luptelor, cu plîngerile și rugăciunile lor și care, după cum zice Apostolul încă «n-au primit ce le fusese făgăduit [410], căci ei așteptau să se împlinească chemarea noastră, primesc în sfîrșit, desăvîrșirea rînduită pentru ei» [411]. De la Iisus își primesc ei acum darurile cuvenite și de acum trăiesc cu toții în pace, căci a venit sfîrșitul tuturor războaielor, și a tuturor atacurilor.

III

După aceea ni s-a citit că fiii lui Ruben, fiii lui Gad și jumătate din seminția lui Manase, care erau dincolo de Iordan, au zidit «un mare altar» și că ceilalți fii ai lui Israel, care nu știau pentru ce s-a construit acest altar, au trimis pe Finees, fiul lui Eleazar, fiul lui Aaron, împreună cu zece oameni, cîte unul de fiecare seminție, ca să se intereseze dacă altarul e un semn al îndepărtării lor de Dumnezeu, căci în caz că el reprezintă lepădarea și o răzvrătire împotriva poruncilor lui Dumnezeu, atunci ei vor fi atacați de către ceilalți izraeliți, iar dacă nu, atunci măcar să spună ce gînd au. Aceștia (cei din urmă) au dat satisfacție în privința altarului și au zis : «Știm că altarul cel adevărat e la voi, acolo unde sălășluiește Isus. Cît despre acesta de la noi, pe care l-am ridicat după modelul celui de la voi, l-am ridicat pentru ca să avem și noi imaginea și chipul adevăratului altar, aceasta de teama ca nu cumva să declarați mîine că Iordanul ar fi hotar între voi și noi, că el ar indica granița și că voi nu aveți ce căuta la altarul nostru. Iată acesta a fost răspunsul pe care l-au trimis ei».

407. *Dan.* 2, 34—35.
408. *Ios.* 22, 1. De aici și pînă la sfîrșit, omilia poate fi controlată și de textul grec al comentarului lui Procopie, Migne, *P.G.*, 87, 1040—1041.
409. *Rom.* 11, 25. A se vedea *Omil. Num.* 26, 6.
410. *Evr.* 11, 39.
411. *Evr.* 11, 40.

Dar să vedem ce lucruri tainice se ascund în dosul acestor întîmplări. Întîiul popor, cel al tăierii împrejur, este indicat prin Ruben [412], care a fost întîi născut, dar şi prin Gad [413], căci şi el e întîi născut, însă din Zelfa şi prin Manase [414], de asemenea întîi născut. Cînd zic «întîi născut», mă gîndesc la ordinea în timp. Acestea se spun pentru a se arăta că nimic nu ne desparte de dreptii de dinainte de Hristos, cunoscînd prin aceasta că şi ei sînt fraţi cu noi, cu toate că au trăit înainte de venirea lui Hristos. Chiar dacă au avut un altar înainte de venirea Mîntuitorului, totuşi ei ştiau şi simţeau că nu acela este adevăratul altar, ci numai chipul şi asemănarea viitorului altar. Ştiau că pe acest altar, altarul poporului întîi născut, nu se aduceau jertfe adevărate, care să şteargă păcatele, căci numai acolo unde se află Iisus se aduc la altar jertfe cereşti, jertfe adevărate. Nu există deci decît «o turmă şi un păstor» [415], alcătuire formată din dreptii de mai înainte şi din creştinii de acum.

Pentru a întări spusele mele aş vrea să amintesc un alt fapt. Numai de-ar da Domnul să fiu vrednic a-i descoperi înţelesul cel duhovnicesc. Se întîmpla că în pustie adeseori poporul cădea şi murea [416]. Atunci a venit ca arhiereu Aaron şi «a stat în mijlocul viilor şi al morţilor» [417], pentru ca pustiirea morţii să nu-i mai ajungă şi pe ceilalţi.

Dar iată că, în cele din urmă, a venit şi adevăratul arhiereu, Domnul meu, care s-a aşezat tot între cei morţi şi între cei vii, adică între aceia dintre iudei, care nu s-au mulţumit cu aceea că nu L-au primit, ci s-au dat ei înşişi morţii, în loc să se dăruiască Lui, atunci cînd au zis : «Sîngele Lui asupra noastră şi asupra copiilor noştri» [418]. De aceea «tot sîngele dreptilor, răspîndit pe pămînt, de la sîngele dreptului Abel, pînă la sîngele lui Zaharia, pe care l-au ucis între templu şi altar, va fi răzbunat de acest neam» [419], care a zis : «Sîngele Lui asupra noastră şi asupra copiilor noştri» [420].

Aceasta este partea moartă a acestui popor, pentru că nu prăznuieşte după cuviinţă nici azimile, nici zilele de sărbătoare : «Prăznuirile

412. *Fac.* 29, 32.
413. *Fac.* 30, 10.
414. *Fac.* 41, 51.
415. *In.* 10, 16. Tema unităţii neamului omenesc consfinţită prin jertfa Mîntuitorului e una din cele mai înălţătoare idei susţinute de Origen în toate scrierile sale şi după el de toţi Sfinţii Părinţi. Chiar şi cînd vorbeşte de opoziţia dintre iudei şi creştini (ca în *Rom.* 11) sau dintre dreptii Vechiului şi Noului Testament (ca în *Cor.* 11 şi ca aici) «aşteptarea sfinţilor» e împreunată totdeauna de Biserică. Jaubert, *op. cit.*, p. 498—499. H. de Lubac, *Catholicisme*, Paris, 1945, p. 105—170, 190—207.
416. Despre V. Testament.
417. *Num.* 17, 13.
418. *Mt.* 27, 25.
419. *Mt.* 23, 35.
420. *Mt.* 27, 25.

lor se vor preface în jale și toate cîntările în tînguire» [421], și chiar de-ar voi, ei n-ar putea prăznui zilele de sărbătoare în locul pe care Domnul Dumnezeu l-a ales. Cu toate acestea noi n-am zis către ei : voi nu veți avea parte de altarul nostru nici de moștenirea Domnului, ci înșiși, prin voința lor proprie, au refuzat adevăratul altar și pe Arhiereul ceresc, și au ajuns într-o așa stare de nenorocire, că au pierdut și chipul și nu au primit nici adevărul, de aceea li s-a spus : «Iată vi se lasă casa voastră pustie» [422]. Căci harul Duhului Sfînt a trecut asupra neamurilor, care ne-au lăsat nouă prăznuirea lor, pentru că și Arhiereul a trecut de partea noastră, nu arhiereul după chip, ci adevăratul Arhiereu, ales «după rînduiala lui Melchisedec» [423]. De aici urmează, în mod obligatoriu, că adevăratele jertfe, jertfele cele duhovnicești, care se aduc la noi, acest Arhiereu le aduce, și anume acolo unde se zidește «templul lui Dumnezeu din pietre vii» [424], care este Biserica vie a lui Dumnezeu [425], și acolo unde se află adevăratul Israel în Iisus Hristos, Domnul nostru, a cărui este slava și puterea în vecii vecilor. Amin [426].

421. *Tob.* 2, 6.
422. *Lc.* 13, 35.
423. *Evr.* 5, 6.
424. *1 Pt.* 2, 5.
425. *1 Tim.* 3, 15.
426. *1 Pt.* 4, 11.

OMILII LA CARTEA CÎNTAREA CÎNTĂRILOR

INTRODUCERE

Cîntarea Cîntărilor este o creaţie unică prin genul şi frumuseţea ei. Subiectul îl formează iubirea, care este una singură, fie că personajele poartă numele Solomon şi Sulamita, fie că altlele, care ar putea exprima frumuseţea şi trăinicia iubirii adevărate.

Cîntarea Cîntărilor este o poezie de o extensiune mai mare în care unitatea cugetării şi unitatea poetică este incontestabilă.

Eusebiu din Cezareea relatează, în istoria sa (VI, 32,2), că încă de pe timpul cînd plecase la Atena, circa 240, Origen a început să scrie comentarul la Cîntarea Cîntărilor, pe care l-a dus pînă la cartea a cincea. Apoi, după ce s-a întors la Cezareea, l-a dus pînă la capăt, cu alte cuvinte pînă la a zecea carte. Din toată această operă nu s-a mai păstrat în greceşte decît un mic fragment (din cartea a doua) în Filocalie, *precum şi alte cîteva fragmente în Catene. În schimb s-au păstrat în traducerea latină a lui Rufin (terminată în a, 410) prologul, cărţile I—III şi o parte din cartea a IV-a (Migne, P. G., 13, 61—198), cuprinzînd comentarii asupra capitolelor 1,2—2,15 din textul biblic.*

Frumuseţea tîlcuirii lui Origen l-a făcut pe Fericitul Ieronim să traducă şi el în latineşte (încă în anul 383) două omilii, prezentîndu-le drept model cititorilor din Apus. După textul lor s-a făcut şi traducerea de faţă. Ea are la bază textul critic restabilit după mai multe variante de W. A. Baehrens şi publicat în Corpul berlinez (G.C.G. Origens-Werke Band 8, Leipzig 1925). Mai nou, ediţia a fost şi mai mult îmbunătăţită de Oliver Rousseau şi publicată (text latin şi traducere franceză) în colecţia «Sources Chrétiennes», Paris, 1966.

Atît de entuziasmat a rămas Fericitul Ieronim de această scriere, încît a spus celebrele cuvinte : «Dacă în celelalte cărţi Origen a întrecut pe toţi ceilalţi scriitori, în aceasta el s-a întrecut pe sine însuşi».

Se poate spune că Origen a fost cel dintîi scriitor creştin care a prezentat în formă neîntrecută explicaţia raportului tainic dintre Logosul întrupat şi Biserica creştină. De aceea, influenţa interpretării lui se va răsfrînge asupra spiritualităţii întregului ev mediu răsăritean şi apusean.

În decursul timpului s-au scris multe comentarii la Cîntarea Cîntărilor. O bibliografie selectă ne dă, între alţii, mai nou, poetul Ion Alexandru, în lucrarea sa Cîntarea Cîntărilor, Bucureşti, 1977.

Numeroase sînt interpretările care s-au dat, în curgerea vremurilor, acestei capodopere a literaturii biblice. Prevalează interpretarea alegorică. În această formă a iubirii dintre mire şi mireasă, autorul vrea să înfăţişeze cum ar trebui să fie relaţia dintre Dumnezeu şi om, dintre suflet şi Hristos.

Dacă în redactarea rămasă de la Rufin predomină convingerea că prin Solomon vorbeşte Hristos, iar prin mireasa lui sufletul omenesc, în schimp, în cele două omilii păstrate de Fericitul Ieronim, interpretarea vede în mire pe Hristos, iar în mireasă Biserica întreagă, după cum se spune în prolog: «Christum sponsum intellige, ecclesiam sponsam sine macula et ruga», aşa cum a spus-o Sfîntul Pavel în epistola către Efeseni 5,27.

Teologii ortodocşi români Isidor Onciu, Vasile Tarnavschi, Iuliu Olaru, Ion Popescu Mălăieşti şi alţii, care în scrierile lor ating, tangenţial, problema interpretării Cîntării Cîntărilor, propun interpretarea alegorică.

Frumoasa creaţie Cîntarea Cîntărilor este opera unei personalităţi literare. Cartea a fost scrisă sub înrîurirea inspiraţiei sfinte. Autorul se consideră a fi Solomon, împăratul cu acest nume, cum rezultă din capitolul I (1) al textului original, unde citim: «Cîntarea lui Solomon».

Cartea nu tratează lucruri curat omeneşti. Ea are un caracter cu totul special, de aceea problema interpretării s-a părut totdeauna «un lucru greu». S-a propus interpretarea literară, tipică, realistă etc.

Noi considerăm că alegoria teoretic (Israel şi Dumnezeu) mesianică (Hristos şi Biserica) este cea mai mulţumitoare interpretare ce i se poate da cărţii.

CÎNTAREA CÎNTĂRILOR [1]

Omilia I

1

Ştim de la Moise că nu exista numai o «Sfîntă» [2], ci şi o «Sfînta Sfintelor» [3], şi nu numai un «Sabat» [4], ci şi «Sabatul Sabatelor» [5]. De asemenea ştim, din scrisul lui Solomon, că nu sînt numai unele cîntări, ci şi Cîntarea-Cîntărilor.

Fericit este cel care intră în Sfînta, dar şi mai fericit acela care intră în Sfînta Sfintelor. Fericit este acela care prăznuieşte Sabatul, dar şi mai fericit acela care prăznuieşte Sabatul Sabatelor [6]. Fericit este acela care înţelege cîntările şi le cîntă [7], dar şi mai fericit acela care cîntă Cîntarea Cîntărilor. Şi precum cel care intră în Sfînta mai are trebuinţă de multe împliniri pînă a intra în Sfînta Sfintelor, şi cel care prăznuieşte Sabatul rînduit de Dumnezeu pentru poporul Său, are încă multe trebuinţe pînă să poată prăznui Sabatul Sabatelor, tot aşa nu se va găsi om care să urce, fără muncă, spre calea cîntărilor pe care le conţine Scriptura, să aibă puterea să se ridice pînă la Cîntarea Cîntărilor.

A trebuit să ieşim din Egipt, din ţara Egiptului [8], să traversăm Marea Roşie pentru a cînta întîia cîntare zicînd: *«Să cîntăm Domnului că întru slavă S-a preaslăvit»* [9].

Cu toate că ai vestit întîia cîntare, eşti încă departe de Cîntarea Cîntărilor. Lungă a fost calea duhovnicească prin pămîntul pustiului, pînă ai ajuns la fîntîna unde ai scăpat de regi, pentru a psalmodia cea de a doua cîntare, ajungînd apoi la hotarele pămîntului sfînt, pentru a intona la malul Iordanului Cîntarea lui Moise zicînd: «Ia aminte

---

1. De la începutul Cîntării Cîntărilor şi pînă unde se spune: «regele era la odihna sa».
2. Sfînta este o parte din lăcaşul sfînt.
3. Sfînta Sfintelor este partea lăcaşului Sfînt unde intră numai arhiereul, o dată pe an.
4. Sabatul, sîmbăta, este ziua de odihnă a evreilor.
5. «Sabatul Sabatelor» este anul jubileu, fiecare al cincizecilea an (7×7), numit şi anul eliberării. Robii deveneau liberi, datoriile se converteau, proprietăţile înstrăinate reveneau vechiului proprietar.
6. Adică anul jubileu, al liberării.
7. Nimeni nu cîntă în sfîntul lăcaş decît atunci cînd este praznic.
8. A părăsi ţara Egiptului înseamnă — figurat — a părăsi robia şi slujirea diavolului.
9. *Ieş.* 15, 1.

cerule, şi voi grăi, ascultă pămîntule cuvintele gurii mele [10]! Tu trebuie să lupţi, sub ascultarea lui Iosua, fiul lui Navi [11], pentru a lua în stăpînire Ţara Sfîntă. Trebuie ca albina să proorocească despre tine şi să te judece (căci Debora [12] înseamnă albină) ca tu să poţi rosti această cîntare cuprinsă în Cartea Judecătorilor [13]. După aceea te vei sui la Cartea Regilor şi vei ajunge la cîntarea unde David, mîntuit din mîinile tuturor vrăjmaşilor şi din mîna lui Saul, zice: «Domnul este întărirea mea, scăparea mea şi izbăvitorul meu» [14]. Atunci trebuie să ajungi la Isaia pentru a spune: «Vreau să cînt pentru prietenul meu, cîntecul lui de dragoste pentru via lui» [15].

Şi după ce ai isprăvit acestea, vei urca şi mai sus, cît vei putea, cu inima luminată de razele frumuseţii, cîntînd apoi cu mireasa această cîntare a Cîntărilor.

Ce rol are această cîntare? Nu sînt sigur. Mulţumită rugăciunilor voastre, şi în măsura în care Dumnezeu îmi îngăduie, mi se pare că întrevăd patru personaje: mirele şi mireasa, cu mireasa fete tinere, cu mirele un mănunchi de prieteni. Unele cuvinte sînt rostite de mireasă, altele de mire, cîteodată de tinerele fete şi altădată de prietenii mirelui. Căci e potrivit ca, la o nuntă, mireasa să-şi aibă alaiul ei de fete tinere şi mirele anturajul flăcăilor [16].

Identificarea lor nu trebuie însă căutată în afară, în cei care au fost mîntuiţi prin vestirea Evangheliei. În mire trebuie să înţelegem pe Hristos, în mireasă, Biserica cea fără pată sau zbîrcitură, după cum este scris: «Şi ca s-o înfăţişeze Sieşi, Biserică măreaţă, neavînd pată sau zbîrcitură, ori altceva de acest fel, ci ca să fie sfîntă şi fără de prihană» [17]. În aceia, însă, care deşi devotaţi, nu sînt chiar precum îi descrie cuvîntul [18], dar care par să fi realizat o oarecare propăşire pe calea mîntuirii, văd sufletele credincioşilor şi se identifică cu fecioarele din alaiul miresei, cîtă vreme prin îngerii şi cei care au ajuns la starea «bărbatului desăvîrşit» [19], recunoaştem pe tinerii din jurul mirelui. Mi se pare că al patrulea element pe care trebuie să-l subliniem: ambele

10. *Deut.* 32, 1.
11. *Jud.* 5, 2.
12. Deborah s.f. albină
13. *Jud.* 5, 2.
14. 2 *Reg.* 22, 2.
15. *Is.* 5, 1 — conţine parabola cu via.
16. Se prezintă personajele.
17. *Ef.* 5, 27.
18. Scripturii.
19. *Ef.* 4, 13.

personaje, mirele şi mireasa sînt două simfonii armonic acordate, mireasa cîntînd cu fecioarele, şi mirele cu însoţitorii săi.

Şi ca să înţelegem aceasta, ascultă Cîntarea Cîntărilor, şi sileşte-te să adînceşti şi să repeţi, împreună cu mireasa, ceea ce spune mireasa, pentru a putea înţelege ceea ce însăşi mireasa singură a înţeles. Dacă, însă, nu poţi zice, împreună cu ea, ceea ce a spus mireasa, preocupată de a înţelege ceea ce i-a zis, grăbeşte-te, cel puţin, să te bucuri că te găseşti în apropierea mirelui. Iar dacă aceste cuvinte te depăşesc, ţine-te măcar de fecioarele care se bucură de bunăvoinţa miresei.

Acestea sînt personajele cărţii, care-i o dramă scenică şi totodată epitalam (cîntec de nuntă). De cînd au cunoscut păgînii cartea, au admis şi epitalamul, care de aici l-au împrumutat. Cîntarea Cîntărilor este prin urmare un epitalam propriu-zis.

Mireasa este cea care cere şi tot ea este cea care este ascultată în plină rugăciune. Din mijlocul unui alai de fecioare, care o însoţesc, mireasa zăreşte pe mire trecînd pe dinaintea ei. La rîndul lui mirele este acela care-i răspunde. Şi după cuvintele mirelui, în timp ce acesta îndură spre a o salva, prietenii mirelui răspund că vor pregăti găteli pentru mireasă, cît timp mirele stă la masă [20], şi pînă cînd îi trece supărarea.

II

Să căutăm aici cuvintele prin care se lasă auzită mireasa, pentru întîia dată, în cerere stăruitoare : *«Să mă săruţi cu sărutările gurii tale»* [21]. Înţelesul lor este următorul : Pînă cînd se va mărgini mirele să-mi trimită numai sărutările prin Moise şi prin profeţi ? În realitate eu vreau să ating buzele mirelui, că el va veni, va coborî. Ea roagă, deci, pe Tatăl mirelui, şi-i zice : «Să mă săruţi cu sărutările gurii tale», şi pentru că se cade a vedea împlinindu-se acest cuvînt profetic : cît timp grăieşte eu îţi voi zice : «Iată-mă» [22]. Tatăl mirelui împlineşte rugămintea miresei, el trimite pe Fiul Său. Văzînd, dar, pe cel rînduit să vină, iată că încetează a se ruga şi-i vorbeşte acestuia faţă către faţă : «Căci mai bună-i iubirea ta decît vinul, în miros plăcut bogate sînt aromele tale» [23].

Mirele, adică Hristos, trimis de Tatăl, este înmiresmat de mireasă şi-o aude grăind : «Iubit-ai dreptatea şi ai urît fărădelegea ; pentru aceea

20. *Cînt.* 1, 11.
21. *Cînt.* 1, 1.
22. *Is.* 52, 6.
23. *Cînt.* 1—2, Vinul e simbolul bucuriilor. În general el reprezintă ceea ce e bun. Parfumul e simbolul calităţilor.

Te-a uns pe Tine, Dumnezeul Tău, cu untdelemnul bucuriei, mai mult decît pe însoţitorii Tăi» [24].

Dacă mirele mă va atinge, peste mine se vor vărsa aromele Sale, încît voi putea zice împreună cu Apostolii: «Noi sîntem buna mireasmă a lui Hristos în tot locul» [25].

Cu toate că auzim acestea, noi sîntem mînjiţi încă de mirosul neplăcut al păcatelor şi al patimilor, din pricina cărora păcătosul grăieşte prin gura profetului: «Împuţitu-s-au şi au putrezit rănile mele, de la faţa nebuniei mele» [26]. Păcatul are mirosul putreziciunii, virtutea răspîndeşte parfumuri al căror chip îl vei afla în cartea Ieşirii [27]. Vei afla acolo de flori cărora li se zice mirt, onix, tămîie binemirositoare şi altele. Adevărat că ele slujeau pentru ardere, dar şi pentru îndeletnicirea parfumării se iau diferite mirodenii parfumate, între care nardul şi mirtul. Şi Dumnezeu, care a făcut cerul şi pămîntul, zice către Moise: «Şi Eu l-am umplut cu duh dumnezeiesc, dîndu-i înţelepciune, iscusinţă şi ştiinţă, ca să izvodească lucrurile cele mai meşteşugite» [28]. Şi în felul acesta a îndrumat Dumnezeu pe pregătitorii de miruri.

Dacă acestea nu le înţelegem în sens duhovnicesc, oare însemnează că sînt basme? Dacă nu cuprind o oarecare taină, nu sînt ele oare nevrednice de Dumnezeu? Cel care ştie să tîlcuiască duhovniceşte Scripturile, sau cel puţin are intenţia aceasta, trebuie să ţindă din toată puterea pentru a nu «trăi după trup şi după sînge», pentru ca să devină vrednic de tainele duhovniceşti, şi ca să mă folosesc de o expresie mai tare, el arde de pasiunea celor duhovniceşti, de iubirea spirituală, căci există şi o dragoste duhovnicească. De asemenea există o hrană trupească şi alta spirituală, o băutură după trup şi alta după duh. Aşa există şi o iubire trupească, ce vine de la Satan, şi o altă iubire, cea după duh, care-şi are începutul ei în Dumnezeu. Nimeni nu poate fi stăpînit de două iubiri. Dacă iubeşti trupul, nu vei înţelege iubirea duhovnicească. Iar dacă nu iei în seamă toate cele ale trupului (şi nu mă gîndesc numai la carne şi sînge, ci şi la argint şi la bogăţii, la toate cele ale pămîntului şi chiar ale cerului căci toate acestea vor trece [29], şi tu ai nesocotit toate acestea), cu alte cuvinte, dacă sufletul tău nu a

24. *Ps.* 44, 9. Mirele este iubit din cauza calităţilor sale. Dreptatea este expresia împărăţiei spirituale a lui Mesia (mirele). Aromatizarea, ungerea mirelui este simbolul bucuriei. De aceea ungerea cu untdelemn se aplică oaspeţilor rari.

25. *2 Cor.* 2, 15.

26. *Ps.* 37, 6.

27. *Ieş.* 30, 34: «Ia-ţi mirodenii bine mirositoare, balsam, onix, halvan, şi pe lîngă acestea tămîie».

28. *Ieş.* 31, 3.

29. *Mt.* 24, 35.

păstrat nimic din cele trecătoare și dacă nu ai zăbovit la iubirea patimilor, abia atunci vei putea înțelege dragostea cea duhovnicească. Spun toate acestea pentru că s-a ivit astfel prilejul de a vorbi despre iubirea duhovnicească.

Însă nouă ni se pare salutar preceptul lui Solomon, sau mai ales al Celui care vorbește prin gura lui Solomon, despre înțelepciune : «Nu lepăda înțelepciunea și ea te va păzi, iubește-o și ea va sta de veghe» [30].

Există și o îmbrățișare duhovnicească. Această îmbrățișare o simt mireasa și mirele, ca să zic așa, căci este scris în cartea de care ne ocupăm : «Stînga lui este sub capul meu, și cu dreapta lui mă îmbrățișează» [31].

III

«*Sărută-mă cu sărutările gurii tale*». Este o datină a Scripturii de a pune forma imperativă în locul optativului, întocmai ca în aceste vorbe : «Tatăl Nostru, carele ești în ceruri, sfințească-se numele Tău» [32], în loc de : «bine ar fi să fie sfințit», și chiar aici : «Să mă săruți, cu sărutările gurii tale», în loc de : «bine ar fi să mă sărute». După aceea, mireasa privește mirele, care vine uns cu mirodenii. Putea oare să se înfățișeze altfel în fața miresei ? Tatăl putea să trimită altfel pe Fiul la nuntă ? A fost uns cu felurite mirodenii și l-a făcut uns. El vine exhalînd felurite miresme și se aude grăind : «Sînii tăi sînt mai buni decît vinul». E drept că cuvîntul lui Dumnezeu numește cu mai multe numiri unul și același lucru, după cum arată textele biblice. Cînd o victimă este adusă ca jertfă după Lege, înțelepciunea cuvîntului precizează că partea de sus a «pieptului este pusă la o parte» [33]. E vorba despre cel care prînzește cu Iisus și care se desfătează cu comuniunea sentimentelor : el (Cuvîntul) nu vorbește despre partea de sus a pieptului, ca mai înainte, ci despre pieptul lui [34].

Și cînd mireasa s-a adresat mirelui — este vorba despre un cîntec de nuntă — Scriptura nu vorbește despre partea de sus a pieptului, cum e cazul cu Ioan ucenicul, ci vorbește despre sîni : «Sînii tăi, zice el, sînt mai buni decît vinul». Fii în comuniune cu mireasa, cu simțămintele mirelui, și vei vedea că aceleași sentimente te stăpînesc și-ți oferă desfătare ; precum paharul îmbătător al Domnului este bun în ade-

30. *Pilde* 4, 6.
31. *Cînt.* 2, 6.
32. *Mt.* 6, 9.
33. *Lev.* 10, 14.
34. *In.* 13, 25, cînd un ucenic pe care-l iubea Iisus s-a așezat pe pieptul Mîntuitorului.

vărатul înțeles al cuvîntului [35] tot așa sînii mirilor sînt mai buni decît vinul. Pentru că se spune «sînii tăi sînt mai buni decît vinul».

În miezul rugăciunii, ea adresează mirelui cuvîntul: «și mirosul mirurilor tale e mai presus de toate mirodeniile». Nu numai cu o singură mirodenie, ci cu toate mirodeniile este uns mirele cînd vine. Și dacă mirele va binevoi să se îndrepte spre inima mea, devenită mireasa lui, cît trebuie să fie ea de frumoasă încît a atras prețuirea înălțimii cerului, pentru a-L face să coboare pe pămînt, pentru a veni în apropierea celei iubite? Cu cîtă frumusețe trebuie să strălucească ea și cît de mare trebuie să fie ardoarea iubirii Lui încît să-i spună ceea ce i-a zis miresei celei desăvîrșite: «ochii tăi, obrajii tăi, mîinile tale, coapsele tale, umerii, picioarele tale» [36]. Să cercetăm aici, dacă Domnul ne îngăduie, cum se face că se înșiră diferitele mădulare ale miresei, că se obține o apreciere deosebită pentru fiecare din părți? După această expunere vom cerceta cum poate primi inima noastră aceeași apreciere? «Sînii tăi sînt mai buni decît vinul». Dacă vei vedea pe mire, vei înțelege că adevăr grăiește: «Pentru că sînii tăi sînt mai buni decît vinul și mirosul mirurilor tale mai presus de toate aromele». Multe mirodenii au ei: Regina de la miazăzi a adus aromate lui Solomon [37], și mulți alții posedă aromate. De-ar avea oricît ar dori, niciodată ele nu pot fi asemănate cu aromele lui Hristos, despre care se zice acum: «Mirosul mirurilor tale e mai bun decît toate aromele».

Eu cred că și Moise are aromate și Aaron și fiecare dintre prooroci, dar cînd văd pe Hristos și simt dulceața parfumurilor Lui atunci îndată sînt gata a grăi: «Mireasa mirurilor tale e mai presus de toate aromatele».

IV

Mireasmă vărsată este numele tău [38]. Iată o taină profetică [39]. Abia s-a vestit numele lui Iisus, abia a venit El în lume, și s-a și vorbit despre mireasma pe care a împrăștiat-o El! În Evanghelie o femeie a luat un vas de alabastru, plin cu mireasmă, cu nard veritabil de mare preț, și l-a vărsat pe capul și picioarele lui Iisus [40]. Să observăm cu atenție, care din cele două femei a vărsat mir pe capul Mîntuitorului? Despre

35. *Ps.* 25, 2, «Gustați și vedeți că bun este Domnul».
36. *Cînt.* 1, 10; 1, 15; 5, 14; 7, 9.
37. *3 Reg.* 10, 1—10.
38. *Cînt.* 1, 3.
39. Numele Mirelui va fi vestit și cu atîta faimă se va răspîndi în toate părțile gloria lui, întocmai cum se răspîndește mirosul parfumului vărsat pe pămînt.
40. *Mc.* 14, 3.

cea păcătoasă este scris că ea a fost aceea care a vărsat mirodenia pe picioarele lui, pe cînd cea care i-a turnat pe cap se zice că nu era păcătoasă [41]. Bagă bine de seamă şi vei afla că în textul Evangheliei, evangheliştii nu fac istorie şi nu descriu relatările, ci descriu tainele. Casa s-a umplut de mireasma mirelui [42]. Tot ceea ce avea păcătoasa trebuie raportat la picioare, iar tot ceea ce avea nepăcătoasa trebuie referit la cap. Şi nu e de mirare că toată casa s-a umplut de miros, cîtă vreme acest miros a umplut lumea. În acelaşi loc este scris şi despre Simon Leprosul şi despre casa lui [43].

Eu cred că leprosul este stăpînul acestei lumi şi că el se numeşte Simon cel lepros, a cărui casă s-a umplut de miros plăcut la venirea lui Hristos, pe cînd păcătoasa a săvîrşit un act de pocăinţă în vreme ce cea sfîntă a uns capul lui Iisus cu mirosurile mirului.

«Numele tău este ca un mir vărsat». Asemenea unui mir, care împrăştie, de jur împrejur, mirosul său, este răspîndit numele lui Hristos. Pe tot pămîntul se pomeneşte numele lui Iisus, pe tot pămîntul se vesteşte Mîntuitorul meu. Numele Său este «mir vărsat». Cine a auzit de numele lui Moise, care e cuprins doar între hotarele înguste ale Iudeii ? Nimeni dintre greci nu-l pomeneşte şi nici în vreo istorie literară nu găsim nimic scris despre el şi despre alţii. Dar deodată cu Iisus, iată că şi el şi alţii strălucesc în lume, căci Iisus face să iasă din umbră Legea şi profeţii şi, cu adevărat, s-a împlinit acest cuvînt profetic : «Mir vărsat este numele tău».

V

De aceea te iubesc fecioarele, pentru că îndurarea lui Dumnezeu s-a revărsat întru inimile noastre prin Sfîntul Duh [44]. Pe bună dreptate se foloseşte termenul «revărsat» : «mir revărsat este numele tău». Zicînd aceasta, mireasa zăreşte că vin fecioarele. Cînd ea îl ruga pe Tatăl mirelui şi-i vorbea de-aproape mirelui, fecioarele [45] încă nu erau de faţă. Dar se aşteaptă sosirea corului de fecioare şi primirea elogiului miresei : «De aceea te iubesc pe tine fecioarele şi te aşteaptă». Fecioarele răspund : «În urma ta bogate sînt aromele tale» [46]. Ce frumos ! Însoţitoarele miresei n-au încă mărturisirea miresei. Mireasa nu vine din urma mi-

41. De observat este că unii exegeţi identifică cele două femei pe cînd Origen şi alţii susţin că-i vorba despre două femei deosebite.
42. *In.* 12, 3.
43. *Mc.* 14, 3.
44. *Rom.* 5, 5.
45. Fecioarele sînt sufletele integre, neîntinate, cei curaţi şi credincioşi, popoarele luminate de învăţătura cea nouă.
46. *Cînt.* 1, 3—4.

relui, ci ea înaintează alături de el, ea ţine mîna mirelui şi mîna ei este la dreapta mirelui. Însoţitoarele ei, dimpotrivă, intră în urma lui. «Şaizeci sînt ele regine şi optzeci ţiitoare şi femei fără număr». «Una-i porumbiţa mea, prea curata mea, singura fiică a mamei sale, cea mai aleasă a celei ce a născut-o» [47]. Bogate sînt aromele mirurilor în care venim după tine [48].

E vorba despre iubire, dar spus cu multă eleganţă «Venim în bogata aromă a mirurilor tale, după tine, precum scris este: «Am ajuns la capătul drumului» [49], şi iarăşi: Din toţi «Cei care aleargă în stadion, numai unul este cel care ia cununa şi cununa aceasta este Hristos».

Iată ce grăiesc fecioarele, despre care noi ştim că rămîn pe dinafară pentru că dragostea lor n-a făcut decît începutul, după acest exemplu: «Iar prietenul mirelui, care stă şi ascultă, se bucură cu bucurie mare de glasul mirelui» [50]. Aceste fecioare pătimesc, de vreme ce mirele intră iar ele rămîn afară. Însă mireasa frumoasă, desăvîrşită, «fără pată sau zbîrcitură» [51], intrînd în cămara mirelui, în încăperea împărătească, priveşte spre fecioare şi le vesteşte ceea ce ea a văzut: «Împăratul m-a introdus în cămara sa».

Ea nu zice: el ne-a introdus, pe noi, mulţimea, în încăperea sa: mulţimea a rămas afară şi mireasa intră singură în cămara împăratului pentru a zări vistieriile tainice şi ascunse [52] şi pentru a vesti pe însoţitorii ei: «Împăratul m-a dus în cămara lui».

La rîndul lor, fecioarele, adică mulţimea numeroasă a acelora care ca mîine vor deveni mirese, în timp ce mireasa intră în cămara mirelui şi vede bogăţiile acestuia şi în vreme ce ea aşteaptă reîntoarcerea Lui, cîntînd voioasă: «Bucura-ne-vom şi ne vom veseli întru tine», se bucură pentru desăvîrşirea miresei. În cele ale virtuţilor nu este pismă. Această iubire e curată, această iubire este fără cusur: «Bucura-ne-vom şi ne vom veseli întru tine». Cea care este mai mare se bucură de lapte şi de sînii tăi şi grăieşte voioasă: «Mai buni sînt sînii tăi decît vinul», celelalte însă lasă pentru mai tîrziu veselia şi bucuria lor — căci ele nu sînt decît fecioare — ele lasă pentru mai tîrziu îndurarea lor zicînd:

47. *Cînt.* 6, 8. Exemplul e luat din obiceiul monarhilor din Orient de a avea mai multe femei la curte. Reginele sînt femeile de întîiul rang, ţiitoarele femeile de al doilea rang, iar femeile sînt fetele strînse la curte, care, cu timpul, deveneau soţii ale regelui. Cifrele nu sînt istorice, ci rotunde, ele indică un număr mare. Ele reprezintă naţiunile pămîntului considerate mirese ale lui Hristos. «Una», adică nu-i alta asemenea ei.

48. *Cînt.* 1, 4.

49. 2 *Tim.* 4, 7

50. *In.* 3, 29.

51. *Ef.* 5, 27.

52. *Is.* 45, 3.

«Bucura-ne-vom şi ne vom veseli întru tine». «Noi, zic ele, vom iubi şi iubim «sînii tăi mai mult decît vinul». Şi apoi ele zic mirelui : «Neprihănirea [53] te iubeşte». Elogiului miresei ele îi adaugă atributul de neprihănită, după propriile ei virtuţi. «Neprihănirea te iubeşte».

VI

La rîndul ei mireasa răspunde fecioarelor : «*Neagră sînt, dar sînt frumoasă, fiice ale Ierusalimului*», şi noi îndată înţelegem că aceste fecioare sînt fiice ale Ierusalimului. «Eu sînt neagră, dar frumoasă, fiice ale Ierusalimului, cum sînt corturile din Cedar, cum sînt covoarele lui Solomon [54], nu vă uitaţi că sînt neagră, soarele m-a ars» [55].

Ea este frumoasă din cale afară şi uşor voi afla cum este aşa de frumoasă mireasa.

Dar trebuie să cercetăm cum, neagră fiind şi lipsită de culoare albă, ea poate fi totuşi frumoasă ? Ea a arătat pocăinţă pentru păcate şi convertirea i-a dat frumuseţe. Iată pentru ce ea este cîntată ca fiind foarte frumoasă. Dar, întrucît ea nu era curăţită încă de toată tina pămîntului, şi încă nu era spălată în baia mîntuirii, i se zice neagră. Dar nu rămîne în această înnegrire. Ea devine albă. De aceea cînd se ridică spre lucruri înalte, cînd începe a se dovedi josnicia acestei lumi în raport cu realităţile superioare, se zice despre ea : «Cine-i aceea care suie, cea albă ?» [56]. Şi cum să tălmăcim mai bine această taină ? Scriptura nu zice, cum se citeşte în multe manuscrise : «Rezemată de cel iubit», adică a se odihni pe pîntecele lui. În zadar s-a spus că-i vorba despre sufletul miresei şi despre Cuvîntul (λὸγος) mire : «odihnind pe pieptul ei», pentru că aici zace partea stăpînitoare care-i inima noastră (ibi principale cordis). Să îndepărtăm, deci, cele ale cărnii şi să gustăm cele ale duhului, înţelegînd că e mult mai bine a iubi aşa, decît a înceta a iubi. Scriptura suie, deci, «odihnindu-se pe pieptul prea iubitului», şi cea care la începutul cîntării a fost declarată neagră, iată că se cîntă despre ea la sfîrşitul epitalamului : «Cine este cea care suie, cea albă» ?

Acum am înţeles, deci, cum este mireasa neagră şi frumoasă totodată. Însă, dacă tu nu sărvîrşeşti pocăinţă, fii atent ca să nu se zică des-

53. Εὐθότης

54. Expresia «negru» slujeşte în Vechiul Testament pentru a arăta o stare sufletească tristă. Iov zice : «pielea mea s-a înnegrit». Cedar e un trib arab. Corturile învechite şi covoarele scot în evidenţă lucrurile învechite. Omul firesc e negru, viaţa omului în Hristos e albă ca zăpada.

55. *Cînt.* 1, 5—6.

56. Textul are termenul «de albata» (cea albă). Cuvîntul lipseşte în textul ebraic la care face referire, în 8, 5. Ideea presupune termenul.

pre inima ta că-i neagră şi urîtă, şi tu să nu fii acoperit cu această dublă ruşine, neagră din pricina păcatelor tale vechi, urîtă pentru că tu stărui în aceleaşi deprinderi rele. Dacă, dimpotrivă, faci un act de pocăinţă, sufletul tău va fi negru, din pricina pocăinţei, el va fi, aşa-zicînd, de-o frumuseţe oarecum etiopiană. Şi pentru că am pomenit cuvîntul etiopian, voi aduce şi mărturiile Scripturii în această privinţă, Aaron şi Miriam au murmurat pentru că Moise şi-a luat o soţie etiopiancă [57]. Or, noul Moise ia de asemenea o etiopiancă de soţie. Legea sa într-adevăr a trecut la etiopianca noastră [58].

A murmurat deci Aaron, preotul iudeilor, murmură şi Miriam şi sinagoga lor. Moise nu-şi aduce aminte de murmurul lor, el îşi iubeşte etiopianca sa, despre care se zice de către profet: «Din insulele cele mai îndepărtate aduce daruri [59] şi încă: Etiopia va întinde mai înainte la Dumnezeu mîna ei» [60]. E frumos zis: «Va întinde mai înainte». În Evanghelie această femeie, care avea o curgere de sînge, întrece în vindecare pe fiica mai marelui sinagogii [61]. În felul acesta Etiopia este vindecată, cîtă vreme Israel este încă bolnav: «Prin căderea lui, neamurilor le-a venit mîntuirea, ca Israel să rîvnească la ele» [62].

«Eu sînt neagră, dar frumoasă, fiice ale Ierusalimului». Şi tu, ca Biserică, îndreptţi cuvintele tale către fiicele Ierusalimului şi zici: Mirele mă iubeşte mult, el mă preţuieşte mai mult decît voi, numeroase fiice ale Ierusalimului. Voi rămîneţi în afară şi veţi vedea pe mireasă intrînd în cămară. Nimeni nu se îndoieşte că cea care este numită «neagră» n-ar fi frumoasă, căci cu adevărat negri sîntem noi. Nu sîntem noi oare chemaţi să cunoaştem pe Dumnezeu, să cîntăm ca în «Cîntarea Cîntărilor», să venim din îndepărtata Etiopie şi de la marginile pămîntului, să ascultăm înţelepciunea adevăratului Solomon? [63].

Şi cînd vor fi auzite cuvintele răsunătoare ale Mîntuitorului: «Împărăteasa de la miazăzi se va scula la judecată cu neamul acesta şi-l va osîndi... căci a venit de la marginile pămîntului ca să asculte înţelepciunea lui Solomon, şi iată, aici este mai mult decît Solomon» [64], atunci să pricepi şi înţelesul ascuns al acestor cuvinte.

57. *Num.* 12, 1.
58. În sensul că Biserica cuprinde pe toţi oamenii indiferent cărei naţiuni îi aparţin.
59. *Ps.* 71, 10.
60. *Ps.* 67, 32.
61. *Mt.* 9, 18.
62. *Rom.* 11, 12.
63. După unii exegeţi această frază ar fi glosă. Aşa o consideră şi O. Rouseau, care o pune în paranteză.
64. *Mt.* 12, 42.

Regina din miazăzi, care vine din depărtările pămîntului, este Biserica, şi ea judecă oamenii acestui veac, adică pe necredincioşi [65], puşi în slujba trupului şi a sîngelui. Ea vine de la marginile pămîntului, ascultă înţelepciunea, nu a acelui Solomon, care i se vesteşte în Vechiul Testament, ci a Aceluia, care, în Evanghelie, e mai mare decît Solomon.

«Sînt neagră, dar frumoasă, fiice ale Ierusalimului, neagră ca sălaşurile din Cedar, frumoasă ca şi ibovnicele lui Solomon».

Aceste numiri se potrivesc cu frumuseţea miresei. La evrei Cedar are înţelesul de întunecos. Eu sînt deci neagră ca şi corturile lui Cedar, ca etiopienii sau ca şi corturile etiopienilor, foarte frumoasă ca ibovnicele lui Solomon, acelea pe care el le-a lăsat în acest templu, pentru a-l împodobi, templul, pe care el l-a ridicat cu multă grijă şi imensă osteneală. Solomon era bogat, prin urmare, şi în înţelepciunea sa nimeni nu la întrecut.

«Eu sînt neagră, dar frumoasă, fiice ale Ierusalimului, ca şi corturile din Cedar, ca ibovnicele lui Solomon. Nu vă uitaţi că sînt neagră».

Ea se smereşte pentru negreala ei, şi revenind, prin pocăinţă, la o stare mai bună, ea se mărturiseşte fiicelor Ierusalimului, că e neagră dar frumoasă, precum am spus mai înainte, şi zice: «Nu vă uitaţi că eu sînt neagră». Nu vă miraţi de culoarea mea sumbră, soarele m-a ars, căci el a revărsat asupra mea focul razelor sale, care m-au înnegrit. Din pricina lor [66], neamurile au venit la mîntuire [67] şi prin necredinţa neamurilor va veni la cunoaştere Israel [68]. Dar am văzut că şi una şi alta se lămuresc la Apostol [69].

VII

«*Fiii mamei mele s-au mîniat pe mine*» [70]. Trebuie să vedem cu ce înţeles zice mireasa: «Fiii mamei mele s-au mîniat pe mine» şi cînd s-a urnit cearta fraţilor împotriva ei? Ca să înţelegem cum au luptat împotriva ei, trebuie să ne gîndim la Pavel ca prigonitor al Bisericii [71]. Prigonitorii Bisericii s-au căit şi vrăjmaşii lor au revenit la steagul surorii lor şi au propovăduit credinţa pe care ei au încercat s-o nimicească [72]. Tocmai aceasta o cîntă Biserica, într-un duh profetic: «Ei s-au mîniat pe

65. În text este «iudei».
66. a evreilor.
67. *Rom.* 11, 11.
68. *Rom.* 11, 30.
69. la Sf. Pavel.
70. *Cînt.* 1, 6.
71. *1 Tim.* 1, 3.
72. *Gal.* 1, 23.

mine şi m-au numit paznica viilor, şi via mea nu mi-am păzit-o» [73]. Eu Biserica, eu mireasa, eu cea fără de vină, eu am fost pusă paznica mai multor vii de fiii mamei mele, care s-au războit cu mine. Smucită din toate părţile, prin grijile şi neliniştele ei, păzind mai mulţi vii, eu n-am putut să o păzesc pe a mea. Referă aceasta la Pavel şi la toţi acei Sfinţi preocupaţi de mîntuirea tuturor şi vei vedea că, fără a păzi via proprie, nu poţi păzi pe a altora, precum pentru a cîştiga pe alţii (pentru Hristos), El însuşi a consimţit la unele pagube, şi slobod cum era s-a făcut însuşi rob tuturor, iar ca să-i dobîndească şi să-i cîştige pe toţi, s-a făcut slab ca pe cei slabi să-i cîştige, cu iudeii s-a făcut iudeu, cu cei de sub lege, ca unul de sub lege [74] ş.a.m.d. Şi zicea : «Eu n-am păzit via mea proprie».

Apoi, ea caută cu privirea pe mire, care, după ce s-a arătat, s-a făcut nevăzut. Aceasta se întîmplă deseori, în întreaga cîntare şi el singur poate pricepe cine l-a ispitit.

Deseori Dumnezeu este martor, simţeam că mirele se apropia de mine şi era cu mine atît cît se putea, apoi, deodată, el se ducea şi nu mai puteam găsi ceea ce căutam. Din nou începeam a dori venirea lui şi uneori el revenea, şi cînd îmi apărea, eu îl ţineam de mîini. Dar iată că nu o dată el îmi scăpa şi dispărea, iar eu plecam din nou în căutarea lui. A făcut acest lucru pînă ce l-am prins bine ca apoi să mă înalţ la iubitul meu [75].

VIII

«*Spune-mi tu cel iubit al inimii mele, unde păşunezi, şi unde odihneşti la amiază ?*» [76]. Nu reţine cîtuşi de puţin alte timpuri cînd păşunează turma : seara, dimineaţa, sau la apusul soarelui. Caută doar momentul acela, cînd în măreţia zilei, îl găseşte pe mire în plină lumină, în strălucirea ei majestoasă. «Spune-mi tu, cel iubit al inimii mele, unde păşunezi şi unde te odihneşti la amiază ?». Fii cu luare aminte (creştine) la textele unde citeşti : «amiază». După Iosif (Flaviu) la amiază iau fraţii prînzul lor [77], îngerii tot la amiază se învrednicesc de ospitalitatea lui Avraam [78] şi altele asemănătoare. Cercetează şi vei afla că Sfînta Scriptură nu întrebuinţează nici un cuvînt fără rost sau la întîmplare. Cine crezi tu că este vrednic între noi de-a aştepta la amiază,

73. *Cînt.* 1, 6.
74. *I. Cor.* 9, 19 şi urm.
75. *Cînt.* 8, 5.
76. *Cînt.* 1, 7.
77. *Fac.* 43, 16 şi 25.
78. *Fac.* 18, 1.

pentru a vedea unde păşunează păstorul şi unde se odihneşte el ? «Spune-mi tu, cel iubit al inimii mele, unde păşunezi şi unde odihneşti la amiază ?». Dacă tu nu-mi spui, eu voi alerga din loc în loc, cercetînd turmele altor păstori. Or, oricare altul afară de tine, mă stinghereşte şi eu îmi acopăr faţa, căci sînt o mireasă foarte frumoasă şi nu-mi arăt cîtuşi de puţin faţa mea descoperită nimănui, ci numai ţie unuia pentru că te-am sărutat de multă vreme.

«Spune-mi tu, cel iubit al inimii mele, unde păşunezi şi unde te odihneşti la amiază, căci de ce să alerg ca o rătăcită pe la turmele tovarăşilor tăi ?» [79].

Pentru ca să nu îndur aşa ceva, să nu umblu cu văl pe obraz şi să nu trebuiască să-mi acopăr faţa, iar pînă te întorci tu să nu ajung cumva să iubesc pe alţii, pe care eu nu-i cunosc deloc, spune-mi unde să te caut, unde să te aflu la amiază, «căci, de ce să rătăcesc încolo şi încoace, pe la turmele tovarăşilor tăi ?».

IX

După aceste vorbe mirele o vesteşte şi-i zice : «Sau tu nu *te cunoşti pe tine* însuţi (uitînd) că tu eşti o mireasă împărătească, frumoasă din cale afară, căci Eu te-am făcut frumoasă, pentru că ai devenit o Biserică măreaţă, neavînd întinăciune sau zbîrcitură» [80], sau află că dacă nu te cunoşti pe tine însuţi, dacă nesocoteşti măreţia ta şi nu ţii seama de ceea ce sînt Eu, cu un cuvînt, dacă nu ştii aceasta, tu cea mai frumoasă între femei, atunci ieşi pe urmele turmelor şi le paşte, nu turmele oilor şi ale mieilor, ci ale caprelor. (Dar nu uita că) El pune oile de-a dreapta Sa, iar caprele de-a stînga.

Dacă, însă, tu te ştii pe tine cea mai frumoasă între femei, ieşi pe urma turmelor şi paşte iezii pe lîngă colibele păstorilor [81]. Cu alte cuvinte Scriptura vrea să spună în legătură cu aceasta : Tu vei fi cel din urmă dintre păstori, care nu stă în mijlocul oilor, ci în mijlocul caprelor. Iar rămînînd cu ele, tu nu vei fi cu Mine, adică cu Bunul Păstor.

X

«*Cu un telegar înhămat la carele lui Faraon, te aseamăn*» [82]. Dacă vei pricepe, o mireasa mea, cum trebuie să fii cunoscută, ia aminte cu

79. *Cînt.* 1, 7.
80. *Ef.* 5, 27.
81. *Cînt.* 1, 8.
82. *Cînt.* 1, 8.

ce te asemăn, şi atunci vei vedea că, cunoscînd frumuseţea ta, nu te vei mai întina. Cum adică : «Te-am asemănat cu un telegar înhămat la carele lui Faraon ?». Eu ştiu că mirele este un călăreţ, căci profetul zice : «Carele lui sînt de biruinţă» [83]. Tu te asemeni, deci, cu un telegar înhămat la carele lui Faraon. Pe cît se deosebeşte telegarul de mine care sînt Domnul şi care sînt cuceritorul corăbiilor lui Faraon şi a căpitanilor săi, a călăreţilor, cailor şi carelor lui [84], cît de mult călărimea Mea se înfurie împotriva celei a lui Faraon, pe atîta vei întrece tu pe toate fiicele, tu mireasă, tu suflet ales [85], asemănată cu cele care nu sînt alese, asemănată cu toate cele care nu aparţin Bisericii. Deci, dacă tu ai un suflet bisericesc, tu eşti mai bună decît toate sufletele, iar dacă tu nu eşti mai bună, nu ai suflet bisericesc, ci «Te aseamăn cu un telegar înhămat la carele lui Faraon, pe tine, iubita mea» [86]. El descrie apoi, cu o iubire duhovnicească, frumuseţea miresei sale : «obrajii tăi sînt asemenea unei turturele» [87]. El laudă obrajii ei şi se înflăcărează de roşeaţa obrajilor ei. Pe obraji se vădeşte frumuseţea unei femei. Înţelegem, însă, prin obraji frumuseţea sufletului, iar după buze şi după limbă se vede înţelepciunea ei. «Gîtul tău este un şirag de mărgele» [88]. De obicei după această podoabă atîrnată de gîtul fetelor şi care se numeşte mărgele (ὁρμίσκος) [89] chiar fără această găteală «gîtul tău este o podoabă». După aceasta mirele trece la odihnă. El se odihneşte asemenea leului şi adoarme ca un pui de leu, ca să poată auzi apoi : «Cine-l va trezi ?» [90]. În timpul somnului său însoţitorii mirelui, îngerii, se arată miresei şi o mîngîie zicînd : «Noi nu-ţi facem podoabe de aur, noi nu sîntem încă atît de bogaţi ca mirele tău, care-ţi dă mărgele de aur. Noi producem imitaţii de aur, căci noi n-avem aur. Totuşi se cade să te bucuri de ceea ce îţi facem, de imitaţiile de aur cu podoabe de argint. Noi îţi facem imitaţii de aur cu podoabe de argint» [91], însă nu putem totdeauna, ci numai pînă cînd mirele tău se scoală din somnul lui. Cînd se va trezi, el te va face

83. *Avac.* 3, 8.
84. *Ieş.* 15, 1.
85. În greceşte este termenul eclesiastic.
86. *Cînt.* 1, 9.
87. *Cînt.* 1, 10.
88. *Cînt.* 1, 10.
89. mărgele
90. Imaginea este luată din *Fac.* 49, 9 : «Pui de leu este Iuda, el se culcă ca un leu, cine-l va deştepta ?» Dacă Iuda joacă în mijlocul fraţilor săi rolul pe care-l are leul în regnul animalelor, înseamnă că e un erou temut.
91. *Cînt.* 1, 1.

de aur, el te va face de argint. El este acela care va împodobi spiritul tău şi tu vei fi cu adevărat bogată, mireasă desăvîrşită, în casa Mirelui, a căruia este slava în vecii vecilor. Amin [92].

OMILIA II

De la locul unde este scris:
«Nardul meu a revărsat mireasmă» [93]
până la:
«Glasul tău este blînd şi privirea ta este plăcută» [94].

I

Urzitorul tuturor acţiunilor sufleteşti, Dumnezeu [95], a adus la existenţă toate lucrurile spre binele comun. Însă, în viaţă, se întîmplă adesea că lucrurile bune ne îndrumă spre păcat, pentru că le dăm întrebuinţare greşită. Or, una dintre manifestările sufletului este dragostea, pe care noi o folosim mult pentru a iubi, atunci cînd iubim înţelepciunea şi virtutea; însă cînd iubirea noastră coboară la fapte mai puţin bune, atunci carnea şi sîngele sînt cele pe care le iubim. Tu însă, care eşti (om) duhovnicesc [96], ascultă duhovniceşte cînd se cîntă aceste cuvinte de dragoste şi învaţă să te ridici spre ceea ce este superior, spre ceva mai bun, în măsura în care mişcarea sufletului tău sesizează tonul firesc al iubirii tale, după cuvintele: «Iubeşte înţelepciunea şi ea te va veghea, nu o lepăda şi ea te va păzi» [97]. «Bărbaţilor iubiţi femeile voastre» [98] zice Apostolul. Însă el nu se opreşte aici. El ştie bine că există o anumită iubire a bărbaţilor, chiar pentru propriile lor soţii, care uneori este dezonorantă, şi o altă iubire care place şi lui Dumnezeu. De aceea, tocmai pentru a învăţa cum trebuie să-şi iubească bărbaţii propriile soţii, a întregit: «Bărbaţilor iubiţi pe femeile voastre precum Hristos a iubit Biserica» [99].

Toate acestea le-am spus, într-un fel oarecare, ca introducere la cele ce urmează. «În vreme ce împăratul şedea la masa sa» [100], căci odihnindu-se «a adormit ca un leu şi ca un pui de leu» [101], şi în timp ce mi-

92. *Evr.* 13, 21.
93. *Cînt.* 1, 11.
94. *Cînt.* 2, 14.
95. *Evr.* 11, 10.
96. *1 Cor.* 3, 1.
97. *Pilde* 4, 6.
98. *Col.* 3, 19.
99. *Ef.* 5, 25.
100. *Cînt.* 1, 12.
101. Din *Fac.* 49, unde leul imaginează pe Hristos.

reasa aştepta trezirea mirelui, prietenii miresei i-au făgăduit să-i facă imitaţii de aur şi argint [102]. Era aici, în vorbe tainice, vestirea patimilor mirelui. Dar răspunsul miresei nu-i lipsit de judecată. Înţelegînd că este vorba despre o taină, în legătură cu pătimirea, a auzit oferta lor : «Noi îţi vom face imitaţii de aur cu podoabe de argint în timp ce împăratul este la odihna sa». Ea răspunde : «Nardul meu a revărsat mireasmă, iubitul meu este pentru mine un mănunchi de mir, el rămîne pe sînii mei». Cum vom potrivi vorbele acestea la cele care au precedat, adică : «În vreme ce împăratul este la odihna sa», cu cele care urmează acum : «Nardul meu a revărsat mireasmă» ?

Evangheliile scriu că va veni «o femeie avînd un alabastru plin cu mir de mare preţ» [103]. Femeia aceasta, despre care vorbesc, nu este păcătoasă, ci Sfîntă. Ştiu că Luca vorbeşte despre o păcătoasă [104], dar Matei [105], Ioan [106] şi Marcu [107] nu vorbesc de-o păcătoasă. Va veni deci, nu o păcătoasă, ci o Sfîntă, aceea al cărei nume îl dă Ioan : era Maria. Ea avea «un vas de alabastru plin de mir adevărat, de mare preţ», pe care l-a vărsat pe capul lui Iisus. Apoi, după ce Apostolii s-au întristat, deşi nu chiar toţi, Iuda [108] singur s-a mîhnit şi a fost singurul care a zis : «Se putea vinde mirul acesta pe trei sute de dinari şi să se fi dat săracilor» [109]. Învăţătorul şi Mîntuitorul nostru a răspuns : «Pe cei săraci totdeauna îi aveţi cu voi, dar pe Mine nu Mă aveţi totdeauna. Căci ea (turnînd mirul acesta pe trupul Meu) a făcut-o întru înmormîntarea Mea. Oriunde se va propovădui Evanghelia aceasta (în toată lumea), se va spune ce a făcut ea întru pomenirea ei» [110].

Ea este chipul aceleia despre care se zice : «Nardul meu a revărsat mireasmă», căci Maria a vărsat mirul pe capul Domnului. Aşa şi tu, deci, ia nardul, şi după ce l-ai vărsat în mod delicat pe capul lui Iisus, poţi zice cu toată încrederea : «Nardul meu a revărsat mireasmă» şi atunci vei putea înţelege acest răspuns al lui Iisus că «oriunde se va propovădui Evanghelia aceasta, se va spune ce a făcut ea întru amintirea ei». Fapta ta de asemenea se va vesti la toate popoarele. Dar cînd vei săvîrşi tu aceasta ? Cînd vei fi întocmai ca Apostolul şi vei zice : «Noi sîntem buna mireasmă a lui Hristos între cei care se mîntuiesc şi

102. *Cînt.* 1, 11.
103. *Mt.* 26, 7.
104. *Lc.* 7, 37.
105. *Mt.* 26, 7.
106. *In.* 12, 3.
107. *Mc.* 14, 5.
108. *In.* 12, 5.
109. *In.* 12, 5.
110. *Mt.* 26, 12—13.

între cei care pier» [111], ceea ce înseamnă că faptele cele bune au miros de bună mireasmă. Dacă, dimpotrivă, păcătuiești, păcatele vor împrăștia un miros dezgustător: «Împuțitu-s-au și au putrezit rănile mele, de la fața nebuniei mele» [112]. Duhul Sfînt n-avea intenția de a grăi așa despre nard, Evanghelistul n-a scris despre acest parfum, pe care-l putem vedea cu ochii noștri, ci despre un nard duhovnicesc, «care și-a revărsat mireasma».

II

«*Iubitul meu este mănunchi de mir pentru mine*» [113], adică o «picătură». Noi citim și la Ieșire [114] că la porunca lui Dumnezeu au făcut mir, onix ca și halvan. O mirodenie arsă este mirul preoțesc. Iar tu, dacă vezi pe Mîntuitorul meu coborînd pînă la cele pămîntești și smerite, atunci vei înțelege cum dintr-o uriașă putere și dintr-o mare măreție dumnezeiască, o mică picătură s-a scurs pînă la noi. Aceasta este picătura pe care a cîntat-o proorocul cînd a zis: «Aduna-te-voi pe tine, Iacobe, tot, strînge-voi laolaltă acea picătură (rămășiță) ce a mai rămas din Israel» [115].

De asemenea, după una din noțiunile lor (ale profeților), venirea Mîntuitorului nostru în trup era piatră desprinsă din înălțime, nu de mînă [116], căci nu tot muntele a coborît pe pămînt și puținătatea omenească nu putea cuprinde măreția muntelui întreg. Numai o piatră din munte, o «piatră a poticnirii», o «stîncă de sminteală» [117] a coborît în lume. De asemenea, după un alt mod de vorbire, este numită o «picătură», deoarece toate națiunile sînt considerate o «picătură în vadră» [118]. Trebuia deci ca, Cel care s-a făcut tuturor toate pentru mîntuirea tuturor, să devină o «picătură», pentru ca neamurile să fie eliberate.

Dar, în sfîrșit, ce n-a devenit El pentru a noastră mîntuire? Noi sîntem deșerți, El «s-a deșertat pe Sine, chip de rob luînd» [119]. Noi sîntem popor nebun și fără minte, El s-a făcut «nebunie a propovăduirii [120]. Dumnezeu a devenit și «putere» pentru că nebunia lui Dumnezeu este mai

111. *2 Cor.* 2, 15.
112. *Ps.* 37, 5.
113. *Cînt.* 1, 12.
114. *Ieș.* 30, 34—35.
115. *Mih.* 2, 12.
116. *Dan.* 2, 34.
117. *1 Pt.* 2, 8.
118. *Is.* 40, 16.
119. *Fil.* 2, 7.
120. *1 Cor.* 1, 21.

înțeleaptă decît înțelepciunea oamenilor și slăbiciunea lui Dumnezeu mai puternică decît tăria lor» [121].

Astfel toate neamurile sînt socotite ca o picătură de apă în vadră, și ca un grăunte la cîntar [122]. El s-a făcut picătură și printr-însul mirosul picăturii să mirezmuiască veșmintele noastre, după cuvîntul: «smirna și aloia îmbălsămează veșmintele Tale; din palate de fildeș, cîntări de alăută Te veselesc, fiice de împărați întru cinstea Ta» [123]. E ceea ce spune despre mireasă în psalmul al patruzeci și patrulea [124]. «Mănunchi de mir este frățiorul meu pentru mine» [125]. Să avem în vedere ce vrea să spună cuvîntul ἀδελφίδος [126]. Biserica e cea despre care se vorbește așa, iar noi sîntem cei care am fost adunați dintre neamuri. Mîntuitorul nostru este fiul surorii națiilor păgîne, adică al sinagogii, căci ele sînt două surori, Biserica și sinagoga [127].

Mîntuitorul nostru, precum am spus-o, El bărbatul Bisericii, El mirele Bisericii, este în același timp fiul sinagogii-surori, frățiorul [128] miresei Sale.

«Mănunchi de mir, între sînii mei, este iubitul meu pentru mine» [129], Cine este mai fericit ca acela care are ca oaspete al inimii, între sîni, în pieptul său «Cuvîntul lui Dumnezeu»? E ceea ce se cîntă: «El înnoptează între sînii mei». «Dacă sînii tăi nu s-au desfrînat» [130], în mijlocul lor va locui Cuvîntul dumnezeiesc. Într-un cîntec de nuntă este firesc să se vorbească mai mult de sîni decît de piept. E ușor a înțelege de ce, în vederea explicării acestora se zice: «între sînii mei va înnopta», s-a folosit această frază: «Dacă sînii tăi nu s-au desfrînat, între sînii tăi va sălășlui «Cuvîntul lui Dumnezeu». Unde se zice: «dacă sînii tăi nu s-au desfrînat»? La Iezechiel [131], în pasajul unde Ierusalimul este dojenit de Cuvîntul lui Dumnezeu. Între altele i se spune aceasta: «În Egipt s-au desfrînat sînii tăi». Femeile fecioare au sînii nedesfrînați, dar aceștia sînt sînii desfrînatelor, care devin moi sub pielea prea largă. Sînii fecioarelor smerite sînt întinși și umflați de pudoarea feciorelnică. Ei sînt cei care primesc Cuvîntul, și pe mire, și zic: «Între sînii mei înnoptează...»

121. *1 Cor.* 1, 25.
122. *Is.* 40, 15.
123. *Ps.* 44, 10.
124. *Ps.* 44, 12.
125. *Cînt.* 1, 13.
126. «fratruelis» înalt, frățior, sau iubit, cum redă textul românesc.
127. *Gal.* 4, 21 ș.u.
128. ἀδελφιδός, fratruelis.
129. *Cînt.* 1, 13.
130. *Iez.* 23, 3.
131. *Iez.* 23, 3.

«Ciorchine de chiparos în floare este iubitul meu pentru mine» [132]. Aici este (chiparosul) începutul Cuvîntului, sămînța sa, începutul înfloririi cuvîntului, de aceea ea zice : «Ciorchine de chiparos în floare este iubitul meu pentru mine». Ea nu zice numai : «Iubitul meu este un chiparos în floare», ci adaugă «pentru mine», pentru ca să se înțeleagă că peste tot nu există decît un singur ciorchine de chiparos.

Dar să vedem, acum, în care ținut se află acest ciorchine al miresei ? «În viile din Engadi» [133], ceea ce se tîlcuiește cu : «ochiul ispitei». În viile din «ochiul ispitei» se află frățiorul meu «un ciorchine de chiparos, singurul care are importanță pentru mine. Ochiul ispitei este în viața de aici, atîta vreme cît noi stăruim în ispită, întrucît «viața omului pe pămînt este o ispită» [134]. Cîtă vreme trăim în lumea aceasta noi sîntem în viile din Engadi, iar, dacă ne învrednicim a fi sădiți în altă parte, vom fi, prin plugarul nostru, ceea ce vom fi. Nu te teme că nu vei putea fi mutat din viile de la Engadi într-un loc mai bun. Stăpînul viei noastre este un vier cu experiență bogată în îndeletnicirea de a sădi vie [135] «Via din Egipt ai mutat-o ; izgonit-ai neamuri și ai răsădit-o pe ea. Umbra ei și mlădițele ei au acoperit cedrii lui Dumnezeu» [136]. E tocmai ceea ce am arătat : mireasa a vorbit despre mire, însemnînd iubirea sa și însemnînd primirea care-i este rînduită mirelui ce vine și cum va înnopta mirele, care vine între sînii și tainele inimii ei.

III

Mirele adresează apoi cuvîntul lui miresei și-i zice : «*Cît ești de frumoasă iubita mea, cu adevărat tu ești frumoasă, ochii tăi sînt porumbei*» [137]. La rîndul ei, ea zice mirelui : «Cît de frumos ești [138], iubitul meu, apropiatul meu» [139]. La rîndul lui, îi spune : «Cît de frumoasă ești», adăugînd și cuvintele : «apropiata mea». De ce nu zice ea : «cît de frumos ești apropiatul meu, ci numai «cît de frumos ești» ? în timp ce el spune «tu ești frumoasă, apropiata mea» ?

Dacă mireasa este departe de mire, ea nu este frumoasă, însă devine (frumoasă) cînd se apropie să se împreune cu Cuvîntul lui Dumnezeu.

132. *Cînt.* 1, 14, cum traduce Ion Alexandru.
133. *Cînt.* 1, 14.
134. *Iov.* 7, 1 «o încercare».
135. *In.* 15, 1.
136. *Ps.* 79, 9—11.
137. *Cînt.* 1, 15.
138. *Cînt.* 1, 16.
139. «proximus meus».

Şi într-adevăr mirele înţelege acum a fi foarte aproape, şi a nu se mai depărta. Cît de frumoasă eşti apropiata mea, cît de frumoasă eşti». Tu începi să fii frumoasă cînd îmi eşti aproape, şi după aceea, cînd tu ai început să fii frumoasă, tu eşti frumoasă chiar fără a mai adăuga «frumoasa mea», tu eşti desăvîrşită, «Cît de frumoasă eşti apropiata mea, cît de frumoasă eşti !».

Să vedem acum şi o altă elogiere a celei prea frumoase, întrucît şi noi năzuim a deveni mirese, «ochii tăi sînt porumbei». Cel care aruncă privirea spre o altă femeie, fiind aprins de poftă, acela a şi săvîrşit adulter în inima sa, (acela) n-are ochi de porumbel. Cel care n-are ochi de porumbel, intră cu durere în casa fratelui său, neţinînd seama de ceea ce este prevăzut în Proverb: «În casa fratelui tău nu intra în ziua restriştii tale» [140] (Ceea ce cei şaptezeci au tradus «în ziua necazului tău» [141]. Aquila redînd cu exactitate textul (evreiesc) traduce : ἀπορευῦνται, adică nebun).

Însă, cel care are ochii de porumbel vede just şi merită îndurare [142]. Şi cine vede just, dacă nu cel care se uită cu o privire neprihănită şi cu ochi curaţi ? Ni se pare că ar fi vorba aici numai de ochii trupeşti, cu toate că nu e exclus să fie vorba şi de ochii duhovniceşti. Cu ajutorul duhului caut însă alţi ochi, pe cei iluminaţi de poruncile lui Dumnezeu, cum zice psalmistul : «Porunca lui Dumnezeu este strălucitoare şi ea luminează ochii» [143]. Străduieşte-te, munceşte şi sileşte-te să înţelegi cinstit tot ceea ce s-a spus, atît pentru ca ochii tăi să fie porumbel, cît şi pentru a înţelege tot ceea ce e asemănător acelui duh coborît sub «chipul unui porumbel» [144]. Dacă înţelegi Legea duhovniceşte, ochii tăi sînt porumbei. De asemenea dacă înţelegi Evanghelia cum trebuie înţeleasă şi propovăduită, vezi pe Iisus tămăduind toată boala şi toată neputinţa [145], nu numai în vrema cînd a săvîrşit aceste tămăduiri după trup, ci şi astăzi ; Îl vezi coborînd între oameni nu numai în vremea aceea, ci Îl vezi coborînd şi azi, şi fiind şi azi de faţă, după cum a zis : «Iată Eu cu voi sînt în toate zilele pînă la sfîrşitul veacurilor» [146]. «Ochii tăi sînt porumbei. Cît de frumoasă eşti, cea apropiată de mine, cu adevărat tu eşti frumoasă, ochii tăi sînt porumbei». Această laudă este auzită de mireasă,

140. *Pilde* 27, 10.
141. *Mc.* 14, 4.
142. *Ps.* 106, 42—43 — «Cine este înţelept va pricepe îndurările Domnului».
143. *Ps.* 18, 1.
144. *Mt.* 3, 16.
145. *Mt.* 4, 23.
146. *Mt.* 28, 20.

ea aduce la rîndul ei, omagii mirelui. Ea nu numai că cuprinde în laudele ei ceea ce nu făcuse încă, ci, înţelegînd frumuseţea lui şi contemplîndu-o, ea zice : «Cît de frumos şi plăcut eşti frăţiorul meu, aşternutul nostru este umbrit» [147]. Mă gîndesc la patul unde se odihnesc mirele şi mireasa. Acesta este dacă nu mă înşel, corpul omenesc, căci dacă slăbănogul care zăcea în pat [148] şi căruia Domnul i-a poruncit să se scoale şi să-şi ia patul şi să meargă la casa sa [149], zăcea înainte de a fi tămăduit, pe slaba îmbinare a picioarelor sale, iată acum a fost întărit de puterea dumnezeiască. Aşa înţeleg eu porunca : «Ia-ţi patul şi mergi la casa ta», căci Fiul lui Dumnezeu n-a coborît din ceruri pe pămînt pentru a da porunci mişcătoare privind facerea patului, şi nici nu a coborît spre a nu lăsa să plece fără pat pe acela căruia i-a curmat suferinţa, cînd a zis : «Ia-ţi patul şi mergi la casa ta».

Şi tu, deci, tămăduit fiind de Mîntuitorul, ia şi tu patul tău şi mergi la casa ta, şi cînd mirele va veni la tine şi mireasa se va odihni cu tine, tu îi vei zice : «Iată ce frumos este frăţiorul meu, plăcut şi umbros este aşternutul nostru. Iată ce frumos este frăţiorul meu. El este frumos şi umbros : Ziua soarele nu te va arde, nici luna noaptea» [150].

IV

«*Grinzile caselor noastre sînt cedrii*» [151]. Aceste cuvinte sînt spuse de multe ori. Mi se pare că aceştia sînt oamenii care-s împreună cu Mirele, despre care s-a vorbit mai sus cînd El a zis : «Casele noastre sînt schelet de grinzi de cedru şi au căpriori din chiparoşi» [152], «căci în loc de nard sălbatic, vor creşte chiparoşi şi în locul urzicii va creşte mirtul» [153].

Cercetează deci de ce natură sînt arborii aceştia şi înţelege că cedrul nu putrezeşte, şi că chiparosul e de un miros foarte plăcut, deci lucrează şi tu pentru a-ţi întări casa ta, încît să se poată spune şi despre tine : «Grinzile caselor tale sînt din cedru şi căpriorii din chiparoşi» [154].

147. *Cînt.* 1, 15.
148. *Mt.* 9, 2.
149. *Mt.* 9, 6.
150. *Ps.* 120, 6.
151. *Cînt.* 1, 16.
152. *Cînt.* 1, 16.
153. *Is.* 55, 13.
154. *Cînt.* 1, 16.

V

După acestea mirele grăiește : «*Eu sînt o floare din cîmpie și crin de prin vîlcele*» [155]. Din pricina mea, care eram în văi, a coborît și el în văi, și venind acolo, devine un crin al văilor, în locul pomului vieții, care a fost sădit în paradis de Dumnezeu [156], devenind astfel floarea întregii cîmpii, adică a întregii lumi, a întregului pămînt. Ce poate fi însă floarea decît numele lui Hristos, floarea lumii ? «Mir vărsat este numele tău» [157]. El e Acela despre care se vorbește aici, în alți termeni : «Eu sînt o floarea din cîmp, un crin al văilor», făcînd referire la El însuși. Elogiind apoi pe mireasă, el zice : «Ca un crin în mijlocul spinilor, așa este iubita mea între fecioare» [158]. Precum nu se poate asemăna crinul cu spinii, printre care crește de obicei, așa și iubita mea, care-i mai presus decît toate fiicele, este un crin în mijlocul spinilor.

Mireasa, auzind aceste cuvinte, dă mirelui răspunsul și deslușind o nouă delicateță la el, izbucnește în cuvinte de laudă.

Mirosul de parfumuri, cu toate că se răspîndește cu delicatețe și încîntă pe mirositor, este în același timp de un gust plăcut. Este însă cîte un lucru care este delicat și pentru mirositor și pentru gust, care desfătează palatul prin delicatețea sa și parfumează aerul pe care-l inspiri : așa este și pomul care, prin natura sa, are și una și alta. De aceea, voind să laude nu numai mireasma cuvîntului, ci și savoarea lui, mireasa zice : «Ca un măr între copacii pădurii este iubitul meu între feciori» [159]. Toți copacii sînt păduri neroditoare în asemănare cu Cuvîntul lui Dumnezeu. Tot ce-ți poți tu închipui nu va fi decît mărăcini în asemănare cu Hristos. Înaintea Lui totul e lipsit de rod. Ce se poate numi roditor înaintea Lui ? Nici măcar acei pomi care par încovoiați sub povara roadelor, nu își arată sterilitatea lor în fața venirii Sale. De aceea, «ca un măr între copacii pădurii, așa este iubitul meu între feciori și sub umbra lui eu stau cu drag» [160]. Ce frumos e spus ! El nu zice : «Eu doresc să stau la umbra Lui», ci, «eu stau la umbra Lui», și nu «eu mă așez», ci sînt așezată. Și chiar dacă nu putem avea de la început convorbiri cu El, totuși noi ne învrednicim, încă de la început, de o anumită umbră, aș zice, de măreția Sa. Dealtfel la profeți se poate citi : «Suflarea vieții noastre este Hristos

155. *Cînt.* 2, 1 — cîmpia este o regiune fertilă de-a lungul Mediteranei, între Cezareea și Iope (Jafa). Cîmpia este renumită și pentru frumusețile ei naturale. Isaia vorbește despre strălucirea Șaronului (35, 2).
156. *Fac.* 2, 8.
157. *Cînt.* 1, 12.
158. *Cînt.* 2, 2.
159. *Cînt.* 2, 3.
160. *Cînt.* 2, 3.

Domnul», despre care zicem : «la umbra Lui noi vom vieţui printre popoare» [161]. Iar de la o umbră trecem acum la o altă umbră, căci «peste cei care locuiau în latura umbrei morţii lumină va străluci» [162], în aşa fel încît noi trecem de la «umbra morţii» la cea a vieţii. Calea desăvîrşirii este aceasta : la început să rîvneşti, cel puţin, să te odihneşti la umbra virtuţilor. Iată pricina pentru care cred că naşterea lui Hristos a început într-un fel de umbră, dar s-a desăvîrşit, însă, nu în umbră, ci în adevăr. Se spune doar : «Duhul Sfînt se va coborî peste tine şi puterea Celui Preaînalt te va umbri» [163].

Naşterea lui Hristos a început printr-o umbră, dar nu numai la Maria a început această naştere printr-o umbră, ci Cuvîntul lui Dumnezeu ia naştere şi în tine, dacă eşti vrednic. Fă posibilă coborîrea umbrei şi cînd vei fi vrednic de umbră, razele ei coboară peste tine, putînd zice că din aceste timpuri se naşte umbra, căci cel ce este credincios «în foarte puţin şi în mult e credincios» [164]. Prin cuvintele «eu rîvnesc să fiu la umbra lui şi să mă odihnesc acolo», să înţelegi că ea nu va fi totdeauna la umbră, ci va trece la o stare mai bună, căci ea spune : «Şi rodul lui este dulce pentru cerul gurii mele». Eu, zice ea, vreau să mă odihnesc la umbra lui, să mă adăpostesc sub umbra lui, ca să fiu îndestulată de roadele lui, ca să pot zice : «Şi rodul lui este dulce pentru cerul gurii mele» [165].

VI

«Du-mă în casa vinului» [166]. Mirele stătuse afară. A fost apoi primit de mireasă şi s-a odihnit pe sînii ei. Multe din fecioare n-au încă vrednicia de a primi pe mire ca pe oaspete, căci mulţimilor el le vorbeşte, de obicei, în parabole [167]. Şi mă tem că mulţi dintre noi nu putem fi fecioare. «Du-mă în casa vinului. De ce să rămîn aşa multă vreme afară ?». «Iată Eu stau la uşă şi bat ; de va auzi cineva glasul Meu şi va deschide uşa, voi intra la el şi voi cina cu el şi el cu Mine» [168]. «Du-mă !».

Şi din nou ne spune cuvîntul dumnezeiesc acelaşi lucru. Iată pe Hristos grăind : «Du-Mă pe Mine». Şi vouă candidaţilor la botez, vă spune : «Băgaţi-Mă nu numai în casă, ci în casa vinului», pentru ca sufletul vostru să se umple de vinul bucuriei, de vinul Duhului Sfînt, şi ast-

161. *Pl. Ier.* 4, 20.
162. *Is.* 9, 1.
163. *Lc.* 1, 35.
164. *Lc.* 16, 10.
165. *Cînt.* 2, 3.
166. *Cînt.* 2, 4.
167. *Mc.* 4, 2.
168. *Apoc.* 3, 20.

fel lăsați-L pe Mine, Cuvîntul [169], Înțelepciunea [170], Adevărul [171], să intre în casa voastră.

Se poate spune chiar și acelora care nu sînt încă desăvîrșiți : «Duceți-mă în casa vinului».

VII

«Copleșiți-mă cu dragoste» [172]. El vorbește cu gust ales : «Copleșiți-mă cu dragoste», căci de multe ori acțiunile dragostei sînt nerînduială. Ceea ce trebuie să cinstească mai întîi, ei cinstesc în rîndul al doilea, și ceea ce trebuie să cinstească în rîndul al doilea, ei cinstesc în rîndul întîi, și ce trebuie să iubească în rîndul al patrulea, ei iubesc în rîndul al treilea și din nou al patrulea în loc de al treilea. Astfel ordinea iubirii este răsturnată la cei mai mulți. Iubirea Sfinților este însă bine rînduită. Doresc să dau unele exemple, pentru a se înțelege, ceea ce se spune aici : «Rînduiți-mă pentru iubire». Învățătura dumnezeiască vrea ca tu să cinstești pe tatăl tău, pe fiul tău, pe fiica ta. Cuvîntul dumnezeiesc vrea ca tu să iubești pe Hristos; doar El nu-ți zice să nu iubești copiii tăi și să nu fii în bună înțelegere cu părinții, prin iubire. Dar ce îți spune ? Să nu ai o iubire dezorganizată, nu iubi mai întîi pe tatăl tău și pe mama ta și apoi să mă iubești pe Mine. Nu fi mai atașat prin fapta îndurării, de fiul tău și de fiica ta și apoi de Mine : «Cel ce iubește pe tată ori pe mamă mai mult decît pe Mine, nu este vrednic de Mine, cel ce iubește pe fiu ori pe fiică mai mult decît pe Mine, nu este vrednic de Mine» [173]. Păstrează în conștiința ta devotamentul pe care-l ai față de tatăl tău, de mama ta și de fratele tău, dar dăruiește-te cu dragoste Cuvîntului lui Dumnezeu și lui Iisus. Poate că recunoști tu însuți, că iubești mai mult pe fiul și pe fiica ta decît pe Cuvîntul cel dumnezeiesc și pe părinții tăi mai mult decît pe Hristos. Ce crezi, care dintre noi a ajuns la o așa desăvîrșire încît să aibă, în mod principal și-n primul rînd, dragoste față de Cuvîntul lui Dumnezeu și să-i pună pe copiii săi pe planul al doilea ?

Tot așa să iubești și pe soția ta. «Nimeni nu și-a urît trupul său» [174], ci îl iubește ca și carnea lui. Se zice : «ei sînt doi dar un trup» [175]. Iubește pe Dumnezeu, nu însă cum îți iubești trupul și sîngele, ci cu duhul : «Cel

169. *In.* 1, 1.
170. *1 Cor.* 1, 30.
171. *In.* 14, 6.
172. *Cînt.* 2, 4.
173. *Mt.* 10, 37.
174. *Ef.* 5, 29.
175. *Ef.* 5, 31.

ce se lipeşte de Domnul este un singur Duh cu El» [176]. Iubirea este o cale spre desăvîrşire, aşa ne-a aratat-o şi Dumnezeu şi tot aşa trebuie să fie şi între oameni. Întîia poruncă este să iubim pe părinţii noştri, a doua să iubim pe copiii noştri, a treia (să iubim) slujitorii noştri. Dacă, însă, copilul e rău dar slujitorul e bun, în ordinea iubirii slujitorul se cade să fie pus în locul copilului. Iată dar, cum s-a făcut rînduială în iubirea Sfinţilor. Învăţătorul şi Domnul nostru a statornicit în Evanghelie porunca iubirii, făcînd o virtute proprie din afecţiunea fiecăruia şi a dat înţelepciunea acestei orînduiri, celor care pot înţelege Scriptura grăind : «Întăreşte în mine iubirea». «Să iubeşti, dar, pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta, din tot sufletul tău şi să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi» [177]. El n-a zis : «Pe Dumnezeu ca pe tine însuţi, pe aproapele tău din toată inima, din tot sufletul tău şi din toată puterea ta». El a mai zis încă : «Iubiţi pe vrăjmaşii voştri» [178], fără să se mai spună : «din toată inima». Învăţătura dumnezeiască nu este neorînduială. Domnul nu cere imposibilul, nici nu zice : «Iubiţi pe duşmanii voştri ca pe voi înşivă» [179], ci numai : «iubiţi pe vrăjmaşii voştri». E de-ajuns să înţelegem că trebuie să-i iubim şi să nu le păstrăm duşmănie, însă pe aproapele să-l iubeşti ca pe tine însuţi, iar pe Dumnezeu din tot cugetul tău. Dacă tu înţelegi aceasta, şi dacă împlineşti ceea ce ai înţeles, ai făcut ceea ce s-a poruncit prin cuvîntul Mirelui : «Duceţi-mă în casa vinului, întăriţi în mine iubirea». Cine crezi tu, că este printre voi de-o iubire bine rînduită ? «Întăriţi-mă cu miruri» [180]. Una din traducerile vechi are σίνανθη [181]. Mireasa însă răspunde astfel : «Împrospătaţi-mă cu mere». Ce mere ? «Ca un măr în mijlocul pădurii aşa este iubitul meu între feciori» [182]. Iată de ce se spune : «Împrospătaţi-mă cu mere, căci sînt bolnavă de iubire» [183]. Cît de frumos şi de măreţ este să te îmbolnăveşti de iubire. Numai că unul primeşte săgeţile iubirii trupeşti, pe cînd altul este bolnav de altă patimă pămîntească ; cît despre tine goleşte-ţi deşertăciunile trupului tău, şi să stai gata să primeşti loviturile săgeţii, ale săgeţii prea frumoase, căci Dumnezeu este arcaşul.

Ascultă Scriptura care-ţi grăieşte despre această săgeată, sau mai degrabă admiră şi ascultă ce spune săgeata însăşi : «Făcut-a din mine

176. *1 Cor.* 6, 17.
177. *Mt.* 22, 37 ş.u.
178. *Mt.* 5, 44.
179. *Mt.* 5, 24.
180. σίνανθη
181. boabe de struguri, flori de struguri.
182. *Cînt.* 2, 3.
183. *Cînt.* 2, 5.

săgeată ascuțită și în tolba sa de-o parte m-a pus, și mi-a zis : «este mare lucru să fii numit sluga mea» [184].

Înțelegi ce vrea să spună săgeata, și cum a fost aleasă ea de Domnul ? Ce fericire e să fii rănit de această săgeată ! De această săgeată au fost răniți cei care dialogau între ei, grăind : «Oare nu ardea în noi inima noastră cînd ne vorbea pe cale și cînd ne tîlcuia Scripturile ?» [185]. Și, tot așa, dacă cineva a fost rănit de vorbele noastre, prin instruirea în ale dumnezeiești Scripturi, încît el să poată spune : «Sînt rănit de iubire», atunci poate că acestea se referă și la el. Dar de ce să zic «poate» ? Este doar limpede.

VIII

«*Stînga lui este sub capul meu și cu dreapta mă îmbrățișează*» [186]. Cuvîntul lui Dumnezeu are o mînă dreaptă și una stîngă. Înțelepciunea e multiplă, după varietatea înțelepciunii, dar e una singură în fond. Însuși Solomon ne-a învățat despre dreapta și despre stînga înțelepciunii : «Viața lungă e în dreapta, iar în stînga, bogăție și slavă» [187].

Deci mîna sa stîngă este sub capul meu, căci brațul mirelui devine perna mea, și partea mai însemnată a inimii mele se reazimă pe Cuvîntul lui Dumnezeu. «Mîna lui stîngă este sub capul meu». Nu te întrista că ai urechi care te fac să oftezi. Scris este la Iezechiel : «Vai de cei ce cos pernițe pentru subsuori și fac văluri pentru cap» [188]. La ce coși pernițe ? Nu căuta aiurea reazem capului, pune mîna stîngă pe mire și zi : «Stînga lui este sub capul meu». Cînd vei face așa vei avea tot ce e cuprins în stînga și vei putea zice : «În mîna sa stîngă sînt avuții și măriri, și cu mîna lui dreaptă mă va îmbrățișa». Pentru ca dreapta mirelui să te îmbrățișeze «Lungimea anilor este în dreapta, iar în stînga bogăție și slavă» [189], și tu vei avea o viață îndelungată, și zile multe pe pămîntul cel bun pe care Domnul Dumnezeul tău ți l-a dat [190].

«*Vă jur, fete din Ierusalim, pe cerboaice, pe gazelele din cîmp, nu treziți pe draga mea, pînă nu-i va fi ei voia !*» [191]. De ce oare le jură pe fiicele Ierusalimului ? Pentru a nu le lăsa să mai doarmă, ci ca să le trezească dragostea.

---

184. *Is.* 49, 2 ; 49, 6.
185. *Lc.* 24, 32.
186. *Cînt.* 2, 6.
187. *Pilde* 3, 11.
188. *Ieș.* 13, 18.
189. *Pilde* 3, 16.
190. *Ieș.* 20, 12.
191. *Is.* 1, 21.

De cîtă vreme doarme dragostea în voi, o fiice ale Ierusalimului, o fecioarelor! Această dragoste nu-i în mine, căci eu sînt rănit de dragoste, ci în voi, fiice ale Ierusalimului, care sînteţi multe şi tinere. Dragostea mirelui doarme acum, dar vă jur, fiice ale Ierusalimului, că în clipa cînd v-a trezit, aţi făcut să se înalţe şi dragostea care este în voi.

Creatorul tuturor lucrurilor, cînd v-a creat, a sădit în inimile voastre seminţele dragostei. Dar acum, precum se spune: «Dreptatea a adormit» [192], iubirea dormitează în voi, căci tot Scriptura zice undeva: «Mirele se odihneşte, ca leul şi ca puiul de leu» [193].

Cuvîntul lui Dumnezeu dormitează în necredincioşi şi în aceia care au nedumeriri în inimă, dar El e treaz la Sfinţi. El doarme în aceia care se clatină de furtuni, însă El se trezeşte la strigătul acelora care vor să fie mîntuiţi de către mirele trezit. Cînd El este treaz atunci şi liniştea revine şi tumultul apelor se domoleşte, căci porunceşte vînturilor potrivnice, şi mînia corăbiilor se linişteşte. Cînd însă doarme, este vijelie, moarte şi disperare: «Vă jur, fiice ale Ierusalimului, pe puteri şi pe tăriile ţarinei». De ce «ţarină»? Pe acel «miros al unui cîmp bogat, pe care l-a binecuvîntat Domnul» [194].

IX

«Nu tulburaţi şi nu treziţi iubirea pînă o să-i placă ei. E glasul iubitului meu. Iată-l aici, vine păşind peste munţi» [195]. Aici este iarăşi Biserica, cea care vorbeşte, îndemnînd fecioarele să se pregătească pentru venirea mirelui, căci El avea să vină şi să le acorde o convorbire. Ea vorbea cînd, la un moment dat, iată că soseşte mirele, atunci îl arată cu degetul şi zice: «iată-L vine sărind peste munţi».

Recunoaştem în mireasă inima veselă şi desăvîrşită, pentru că ea vede mai departe şi contemplează mai repede venirea Cuvîntului. Ea simte că a venit înţelepciunea, a venit dragostea şi spune celor care nu înţeleg încă: «Iată-L, El este, a venit». Roagă-te ca şi eu să pot spune: «Iată-L vine».

Dacă aş putea înfăţişa Cuvîntul lui Dumnezeu, aş zice într-un fel oarecare: «Iată-L vine». Pe unde vine? Nici într-un caz nu pe văi nici pe locuri joase. Atunci cum? «Sărind peste munţi, plutind peste coline» [196]. Chiar de-ai fi munte, Cuvîntul lui Dumnezeu saltă peste tine,

192. *Is.* 1, 21.
193. *Num.* 24, 9.
194. *Fac.* 27, 27.
195. *Cînt.* 2, 7—8.
196. *Cînt.* 2, 8.

iar dacă nu poţi fi munte, ci doar colină, mai puţin decît un munte, El va trece peste tine. Ce bune şi ce frumoase sînt aceste cuvinte ! El sare peste munţi, oricît ar fi ei de înalţi, pluteşte peste coline, pentru că ele sînt prea joase. El nu pluteşte peste munţi, El nu saltă peste coline : «Iată-L vine, săltînd peste munţi, plutind peste coline».

X

«*Asemenea unei gazele sau unui pui de cerb este frăţiorul meu din munţii de la Betel*» [197]. În Scriptură sînt des menţionate aceste două animale, şi ceea ce este şi mai interesant, ele sînt citate, de obicei, împreună. «Iată dobitoacele pe care le puteţi mînca, zice Scriptura, citînd apoi : «gazela şi cerbul» [198].

În cartea aceasta, de obicei, cerbul se apropie de gazelă. Aceste dobitoace sînt foarte înrudite şi vecine. Gazela, adică (dorcas), are o privire foarte ageră, cerbul este un omorîtor de şerpi. Cine, dintre noi, crezi tu că este vrednic să explice, cu toată demnitatea, taina şi raţiunea acestui pasaj ?

Să rugăm pe Dumnezeu să ne dăruiască harul de a deschide Scriptura, pentru a putea zice : «Cum ne tîlcuieşte Iisus Scripturile ?» [199]. Despre ce este vorba ? Zicem despre gazelă, după psihologia acelora care dezertează de la natura tuturor dobitoacelor, că a primit numele ei de la specificul pe care îl are ea. Se numeşte, gazelă — (dorkas δορκὰς) — în urma pronunţatei sale sensibilităţi acustice, adică : παρὰ τὸ ὀξυδερκέστερον. Cerbul într-adevăr este duşmanul şi vînătorul şerpilor, căci, prin suflul nărilor sale, îi face să iasă din vizuină şi neutralizînd efectul veninului lor, se desfătează în faţa vizuinei.

Poate că, după teorie, Mîntuitorul meu este o gazelă şi un cerb, după fapte. Care sînt isprăvile Lui ? El ucide şerpii, El sugrumă puterile vrăjmaşe, de aceea eu i-aş zice : «Tu ai zdrobit capetele balaurilor din apă, Tu ai sfărîmat capetele balaurilor» [200].

XI

«*Asemenea este iubitul meu unei gazele sau a unui pui de cerb pe muntele casei lui Dumnezeu (Betel)*» [201]. Betel se traduce, aşadar, cu

197. *Cînt.* 2, 9.
198. *Deut.* 14, 4—5.
199. *Lc.* 24, 32.
200. *Ps.* 73, 14—15.
201. Cînt. 2, 9 — bait — casă — el prescurtează elohim — Dumnezeu — Casa lui Dumnezeu.

«casa lui Dumnezeu». Nu toți munții sînt case ale lui Dumnezeu, ci aceia care sînt munții Bisericii. Se găsesc și alți munți, care sînt ridicați și rînduiți «împotriva cunoașterii lui Dumnezeu» [202]. Și care sînt aceștia? Munții Egiptului și ai filistenilor [203].

Vrei să știi dacă iubitul ei este asemenea unei gazele sau a unui pui de cerb pe munții casei lui Dumnezeu (Betel)?

Fii și tu însuți munte bisericesc, munte al casei lui Dumnezeu, și Mirele va veni la tine, asemenea gazelei sau puiului de cerb, pe munții din Betel. Ea vede că Mirele se apropie simțitor, cel care se afla mai înainte pe munți și pe coline, ea îl așteaptă săltînd și sărind. Apoi, își dă seama că a venit spre ea și spre alte fecioare, și zice: «Iată-l, stînd în fața peretelui nostru» [204]. Și tu vei zidi un perete și dacă tu înalți casa lui Dumnezeu, el va veni în fața peretelui tău, «privind pe ferestre» [205]. Una din ferestre are înțelesul că prin ea privește Mirele. Ce alt înțeles poate să-l aibă fereastra prin care-L vedem pe Mire? În ce sens, anume, ne privește Cuvîntul lui Dumnezeu? Ce privește El prin fereastră? Și cum privește Mirele prin ea? Exemplul următor te va lămuri. Unde Mirele nu privește, noi vedem moartea pătrunzînd, așa cum citim la Ieremia: «Căci iată moartea intră pe ferestrele noastre» [206].

Cînd privești o femeie pentru a o pofti [207], moartea intră pe ferestrele tale.

«Privește prin gratii» [208]. Adică, ai grijă cînd pășești pe sub mijlocul tavanului și mergi sub schelele amenințătoare [209].

Totul este împînzit de rețele, diavolul a cotropit totul cu cursele sale. Dacă vine Cuvîntul lui Dumnezeu și începe a se arăta și-ți vorbește printre curse, tu vei zice: «Sufletul meu a scăpat, ca o pasăre din cursa vînătorilor, cursa s-a sfărîmat și noi ne-am izbăvit. Ajutorul nostru este în numele Domnului celui care a făcut cerul și pămîntul» [210].

Mirele a venit prin rețea, Iisus a deschis drumul. El a coborît pe pămînt. El e supus rețelelor lumii, văzînd un mare număr de oameni

202. 2 Cor. 10, 5.
203. Prin cuvîntul olofiles (de alt neam) se înțelege poporul filistean.
204. Cînt. 2, 9.
205. Cînt. 2, 9.
206. Ier. 9, 21.
207. Mt. 5, 28.
208. Cînt. 2, 9.
209. Înț. Sir. 9, nu există, v. 20 în Biblia din 1968.
210. Ps. 123, 7—8.

prinşi în reţele, şi văzînd că reţelele nu pot fi sfărîmate de nimeni altul afară de El, El vine spre reţelele Sale. El ia trup omenesc, împiedicat de legăturile puterilor duşmane şi El sfarmă legăturile [211] acelea. Pentru tine a făcut El aceasta, şi tu poţi zice: «Iată-L acolo, stînd în faţa peretelui nostru, se uită pe fereastră, pîndeşte printre gratii».

Cînd va veni, tu îi vei zice: «Iubitul meu răspunde»! Iar El va zice: «Deşteaptă-te şi vino, iubita mea» [212]. Eu am deschis drumul, Eu am sfărîmat legăturile, vino acum la Mine, iubita Mea. «Deşteaptă-te, iubita Mea, frumoasa Mea, porumbiţa Mea» [213].

De ce zice el: «Deşteaptă-te», de ce «grăbeşte-te»? Eu rabd pentru tine primejdiile furtunii [214], eu îndur corăbiile care trebuiau să se cufunde, întristatu-s-a sufletul Meu pînă la moarte [215], pentru tine. Eu am înviat din morţi, după ce am rupt peceţile morţii şi am dezlegat legăturile iadului. Iată ce îţi spun: «Deşteaptă-te şi vino iubita Mea, frumoasa Mea, porumbiţa Mea» pentru că, iată, «iarna a trecut, ploaia s-a dus, a plecat, şi florile s-au ivit pe pămînt» [216]. Înviat din morţi, am domolit furtuna şi am făcut linişte [217].

Şi pentru că după rînduiala trupească, Eu sînt născut dintr-o fecioară prin voia Tatălui Meu şi pentru că «spoream cu înţelepciune şi cu vîrsta» [218], «florile s-au ivit pe pămînt şi timpul tăiatului a sosit» [219].

«Tăiatul» este iertarea păcatelor, căci se spune că: «Orice mlădiţă care nu aduce roadă întru Mine, Tatăl Meu o taie» [220], încît ea nu mai poate rodi. Să ai, deci, roade, căci tot ce este neroditor în tine se va lua. Timpul «tăiatului» a sosit, «glasul turturelei se aude pe pămînt, la noi» [221].

Nu fără temei se aduceau ca jertfe, fie o pereche de turturele, fie doi pui de porumbei [222], căci aceste vieţuitoare se întregesc şi niciodată nu sînt amintite separat, numai o pereche de porumbei, ci o pereche de

211. El sfarmă legăturile morţii.
212. *Cînt.* 2, 10.
213. *Cînt.* 2, 10.
214. *Mt.* 8, 24.
215. *Mt.* 26, 38.
216. *Cînt.* 2, 11.
217. *Mt.* 8, 26.
218. *Lc.* 2, 52.
219. *Cînt.* 2, 12.
220. *In.* 15, 2.
221. *Cînt.* 2, 12.
222. *Lev.* 5, 7.

turturele, doi porumbei. Porumbelul este Duhul Sfînt. Însă Duhul Sfînt, cînd vesteşte taine adînci şi măreţe, din cele pe care mulţi nu le pot cunoaşte, le indică prin ciripitul turturelelor, adică prin aceste păsări care toată ziua stau pe coama pădurilor şi în vîrful arborilor. Dimpotrivă, în văi şi în regiunile care nu depăşesc nivelul oamenilor, porumbelul este acela care se ia ca imagine figurativă.

În sfîrşit, atunci cînd Mîntuitorul a binevoit a lua trup omenesc, şi a venit pe pămînt, cu toate că erau mulţi oameni păcătoşi, aproape de Iordan, Sfîntul Duh nu s-a schimbat în turturea, ci el a devenit porumbel, pasăre mult mai blîndă, pentru a sta mai aproape de noi din cauza mulţimii de oameni. Lui Moise, de pildă, El i s-a arătat sub chipul unei turturele, precum fiecăruia dintre prooroci, care s-au retras în munte sau în pustie, pentru a primi Cuvîntul lui Dumnezeu. «Strigătul» turturelelor se aude în ţară la noi. Smochinul şi-a pîrguit roadele de primăvară [223]. Învăţaţi de la smochin pilda : «Cînd mlădiţa lui se face fragedă şi odrăslesc frunze, cunoaşteţi că vara este aproape» [224].

Hotărîrea dumnezeiască vrea să ne vestească aici că, după iarnă şi după furtunile sufletelor, se apropie secerişul. Smochinul, zice ea (hotărîrea-dumnezeiască), face smochine, viile sînt în floare şi împrăştie mirosul lor. Ele dau în floare, timpul culesului va veni şi vor fi struguri.

XII

«*Ridică-te, vino iubita mea, frumoasa mea, porumbiţa mea*» [225]. Cele spuse mai înainte au fost vorbele Miresei, fără ca să le audă fecioarele. Ea voia să asculte singură cuvintele Mirelui, vorbind Miresei : «Ridică-te, vino iubita mea».

El nu cheamă fecioarele. El nu zice : «Ridicaţi-vă !» ci : «Ridică-te, vino iubita mea, porumbiţa mea, în crăpăturile stîncilor» [226].

Moise însă s-a aşezat în crăpăturile stîncilor [227] pentru a vedea spatele lui Dumnezeu [228]. Tot aşa şi «iubita mea se ascunde în crăpătura peretelui din faţă» [229]. Vezi mai întîi «faţa peretelui», şi apoi tu vei pu-

223. *Cînt.* 2, 12—13.
224. *Mt.* 24, 32.
225. *Cînt.* 2, 13.
226. *Cînt.* 2, 13—14.
227. La muntele Sinai.
228. *Ieş.* 32, 23.
229. *Cînt.* 2, 14.

tea intra acolo unde este însuşi peretele stîncii, şi-i zice Mirele : «Arată-ţi faţa ta» [230].

Pînă în ziua de azi se spun asemenea vorbe către Mireasă, însă ea nu va îndrăzni să contempleze, faţă către faţă, slava Domnului [231]. Acum, cînd ea este pregătită şi împodobită, i se zice : «Arată-ţi faţa ta». Glasul ei nu era încă destul de dulce ca să i se zică : «Lasă-mă să aud glasul tău !» [232]. Însă cînd ea a învăţat a vorbi — ia aminte Israele şi ascultă — căci ea are să-ţi spună unele lucruri, graiul ei a devenit dulce către Mire, precum spun aceste cuvinte profetice : «Dulci să fie vorbele ei». Apoi Mirele îi declară : «Fă-mă să ascult glasul tău, căci glasul tău e dulce» [233]. Dacă tu vei deschide gura pentru Cuvîntul lui Dumnezeu, Mirele îţi va spune : «Glasul tău e dulce şi faţa ta plăcută» [234]. De aceea sculaţi-vă, şi să rugăm pe Dumnezeu să ne facă a fi vrednici de Mire, Cuvîntul, Înţelepciunea, Iisus-Hristos, a căruia îi este slava şi stăpînirea în vecii vecilor. Amin [235].

230. *Cînt.* 2, 14.
231. *2 Cor.* 3, 18.
232. *Cînt.* 2, 14.
233. *Ps.* 103, 34. În Psalm avem redată numai ideea.
234. *Cînt.* 2, 14.
235. *1 Pt.* 4, 11.

OMILII LA CARTEA PROOROCULUI IEREMIA

INTRODUCERE

După cum se știe, dintre toate cărțile Vechiului Testament comentate de Origen (și se pare că n-a rămas nici una, pe care să n-o fi explicat), numai cele douăzeci de omilii la cartea proorocului Ieremia și una la I Regi 28, 3—25 s-au păstrat în limba greacă. *În afară de ele nu se cunosc decît scurte fragmente în «catene», cum sînt cele editate de H. Lietzmann, Faulhaber, iar mai nou și de alții. Faptul acesta acordă acestor omilii o valoare mai mare, întrucît, astfel putem cunoaște mai de aproape întreg felul de a gîndi și de a se exprima al acestui mare scriitor. De aceea, vom reda aici, în traducere, textul cîtorva din aceste omilii.*

Data rostirii lor se poate deduce din însuși textul unora. De pildă, din Omiliile XI, 3 și XII, 3, pe care le publicăm aici, deducem că Origen era preot cînd le-a rostit[1]. *Or, se știe că Origen a fost hirotonit prin anul 231, după cum deducem din «Istoria» lui Eusebiu*[2]. *În Omiliile VIII, 3 și XVIII, 10 la Ieremia, el se referă la unele pasaje din cartea Psalmilor, pe care a explicat-o înainte. Faptul acesta dovedește că Origen a comentat mai întîi psalmii și ceva mai tîrziu cărțile profetice, iar la urmă pe cele istorice. Dar, întrucît la explicarea Psalmului 36, 1, Origen face aluzie la doi împărați care au persecutat creștinismul, din care cel dintîi domnise 30 de ani, iar al doilea «a murit fără să fi lăsat măcar vreo urmă», se știe că nu poate fi vorba decît de Septimiu Sever, mort în 4 februarie 211 și de Maximin Tracul asasinat împreună*

1. «mi se cere mai mult decît unui diacon, iar diaconului mai mult decît unui simplu mirean».

2. Eusebe de Césarée: *Histoire ecclésiastique*, livre V—VII, texte grec, traduction et notes par Gustave Bardy, Paris, 1955, p. 123—124.

cu fiul său în anul 238, urmează că omiliile la Psalmi datează din jurul anului 240. Cercetări mai recente [3] fixează data rostirii omiliilor la Ieremia în jurul anilor 241—243, fapt confirmat şi de cîteva afirmaţii din omiliile la Iosua 13, 3 şi Iezechiel 11, 5 în care Origen se referă la timpul «cînd explicam cartea proorocului Ieremia» [4].

Numărul omiliilor la Ieremia rostite de Origen a fost mai mare de 20. În Filocalie e reprodus un fragment «din omilia a 39-a la Ieremia»[5], iar Cassiodor aminteşte de 45 omilii, dar el afirmă că n-a văzut decît pe cele 14 omilii în traducerea latină a Fericitului Ieronim. Restul s-a pierdut.

Textul celor 20 de omilii a fost editat în mod critic în 1901 de E. Klostermann după un codice din sec. XI—XII păstrat în Biblioteca din Escorial (cod. Scorial. III-19) aflat într-o stare jalnică, după care editorul a încercat — bazîndu-se îndeosebi pe traducerea lui Ieronim — să redea cît mai fidel forma originală. Ultima ediţie, Husson-Nautin, aduce serioase îmbunătăţiri, stabilind că atît codicele din Escorial, cît şi altele cunoscute, au avut un original comun încă necunoscut. Au fost folosite şi fragmente, păstrate în «catene», şi au fost făcute şi confruntări cu ediţiile tipărite la Lyon 1623, Paris 1668 şi 1740, şi Berlin 1843. În fond, omiliile păstrate fie în greceşte, fie în latineşte se referă la textul din cartea proorocului Ieremia de la primul capitol pînă la capitolul 20 stih 12. Doar fragmentele din «catene», aşa cum au fost publicate de Klostermann, se referă la celelalte capitole din opera proorocului. Noi am folosit pentru traducere atît ediţia Migne P.G., 13, 256—526, ediţia Klostermann, cît şi pe cea editată de P. Husson — P. Nautin.

Conţinutul omiliilor e foarte bogat şi variat. Fiecare din aceste omilii erau predici de-sine-stătătoare, cuprinzînd explicarea unei pericope sau a unui fragment (περικοπή, ανάγνωσμα) care se citea în faţa credincioşilor şi se explica. Uneori se cuprindea numai o temă, alteori erau mai multe teme în aceeaşi omilie [6]. Omiliile se «improvizau aproape zilnic», după cum se afirmă în «panegiricul» dedicat lui Origen de admira-

3. P. Nautin in *Origène : Homélies sur Jérémie*, vol. I, traduction par P. Husson et P. Nautin, Paris, 1976, p. 20—21.
4. E. Klostermann în *Origenes Werke*, 3 Band în corpul berlinez (G.C.S.), Leipzig, 1901, p. X.
5. ed. A. Robinson, Cambridge, 1893, p. 33—34, 59.
6. «N-avem vreme să vorbim despre toate cîte s-au citit, de aceea alegem doar aceasta». *Omil.* 15, 6, ed. Klostermann, p. 130.

torul său Pamfil[7]. *Dealtfel, într-o omilie la cartea Facerii, predicatorul ceartă deschis pe catehumeni că nu vin «în toate zilele» la Biserică, ci numai duminica și în sărbători, și nici atunci nu sînt atenți, ci discută lucruri lumești*[8]. *Episcopul și preoții erau de față «în presbiteriu», în semicerc în jurul altarului*[9]. *Predicatorul e cu Biblia în mînă și face atenți pe ascultători repetîndu-le și pasajele anterioare ca să «scoată învățătura din cele citite»*[10]. *Mai mult, Origen face chiar critică de text în fața auditorilor săi. În Omilia XIX, 13 subliniază exprimarea variată în Septuaginta față de textul ebraic. Tot așa în Omilia XVI, 5 discută despre «copii», mai exacte în legătură cu textul de la Ieremia 15, 10. În tratatul «Despre rugăciune» Origen compară diferențele dintre sinoptici și Ioan în legătură cu «pîinea cea de toate zilele». În Omilia a II-a la «Cîntarea Cîntărilor» se ocupă de etimologia unor expresii grecești.*

Citatele biblice numeroase, și anume din toate cărțile Sfintei Scripturi, sînt una din caracteristicile cele mai esențiale ale exegezei făcute de Origen. Aceasta înseamnă explicarea Bibliei prin Biblia însăși. E și aici o dovadă grăitoare despre prodigioasa cunoaștere a Sfintei Scripturi de marele Origen. Sînt citate și cărțile Cronicilor, Esterei, Tobit și Macabei. Ba mai mult, el știe că Istoria Susanei nu face parte din opera lui Daniil, cum figura în unele redactări. În alte locuri amintește și de cartea apocrifă a lui Enoh, pe care, desigur, o respinge.

Structura omiliilor e cam aceeași : un scurt prolog, o tratare mai lungă și o concluzie legată de obicei de explicarea ultimului verset al pericopei. Desigur, ceea ce caracterizează cel mai mult omiliile lui Origen este îndemnul, aplicarea moralizatoare. Acestea toate sînt legate de persoana Mîntuitorului Iisus Hristos, care face legătura între Vechiul și Noul Testament și căruia I se aduce sub formă de cinstire, cu fiecare sfîrșit de omilie, o doxologie. De aceea, tîlcuirea tipologică, tropologică și anagogică sau alegorică rămîne trăsătura fundamentală a exegezei lui Origen. Și aceasta pentru mai multe motive : 1) Despre Dumnezeu și lucrurile tainice nu putem vorbi altfel ; 2) pentru că în Biblie sînt exprimări care numai figurau și spiritual se pot explica ; 3) pentru că sufletul omenesc nu se simte satisfăcut numai cu realități pămîntești. De

7. *Tractatus quos pene quotidie in ecclesia habebat*, Migne, P.G., 17, 545. De aceea trebuie respinsă părerea istoricului Socrate, care afirmă că ele ar fi avut loc numai miercurea și vinerea (*Ist. bis.* V, 22, Migne, P.G., 67, 636).

8. *Omil.* X, 1, ediția berlineză (G.C.S.), III 93.

9. În *Ierem.* XI, 3. A se vedea traducerea noastră.

10. În *Ierem.* IV, 1 ; V, 14. A se vedea mai jos.

aceea, pe lîngă explicările pe care le-a dat Origen în Cartea a IV-a, Despre principii, cititorul va putea urmări și în omiliile a căror traducere o prezentăm aici, mostre, destule, de astfel de interpretări «mai duhovnicești», «mai înalte», «mai tainice» ale lucrurilor, care au drept scop, în scrisul lui Origen, să purifice și să înalțe conștiința auditorilor.

Tematica omiliilor e bogată și variată. Iată cîteva exemple:

Mai întîi, despre rolul păstorilor de suflete. Comentînd cuvintele din cartea proorocului Ieremia 4, 3 «arați-vă ogoare noi», Origen spune în Omilia V, 13 că «acest cuvînt e adresat în primul rînd didascalilor creștini, cărora le cere să nu încredințeze cuvintele Scripturii unor ascultători înainte de a fi pregătit ogoare noi în sufletele lor».

Sau în Omilia 1, 13: «Cuvîntul Domnului cunoaște primejdiile, care pasc pe slujitorii Bisericii din partea celor la care sînt trimiși. Cînd ceartă sînt urgisiți. Cînd mustră sînt prigoniți. Proorocii îndură tot felul de nenorociri».

Dintre detractorii creștinismului, Origen nu uită în omilii (în afară de ceea ce a scris în Kata Kelsou) nici agnosticismul păgînilor care neagă Providența [11], nici gelozia rău înțeleasă a iudeilor [12], dar mai ales nu uită rătăcirile ereticilor marcioniți, vasilidieni, valentinieni [13].

Pătrunzătoare sînt «criticile» aduse de Origen vieții creștinilor din vremea sa: «Dacă judecăm lucrurile așa cum sînt în realitate, iar nu după număr, vom vedea că în vremea de azi nu prea sîntem creștini. Altădată se putea vedea care erau adevărați creștini. Cînd ne întorceam din cimitire, la adunările bisericești după ce am însoțit trupurile martirilor, și cînd toată Biserica era de față acolo, catehumenii erau catehizați ca să fie martirizați și să moară mărturisind credința pînă la moarte fără cea mai mică frică» [14].

Dar, ca să încheiem aceste considerații, lăsînd cititorului grija de a surprinde el însuși simțirea caldă și evlavia deosebită a marelui predicator, să mai amintim că mai presus de toate el voia să moralizeze, să

11. «Pui în discuție Providența? De ce vedem lucrurile sucit? Mai bine să ne întrebăm: de ce atîtea adultere, atîtea desfrînări, atîtea fărădelegi?» (*Omil.* XII, 11 Klostermann, p. 98).

12. «unde mai sînt azi proorocii voștri? unde mai sînt semnele? unde-i arătarea lui Dumnezeu? Unde-i cultul, templul, jertfele? Au fost desființate toate» (*Omil.* IV, 2. Klostermann, nr. 24—25).

13. «Chiar și cei ce cîrtesc contra Creatorului sînt în floare» (cum zice Ieremia 12, 1). «De unde au ieșit atîția marcioniți, atîția vasilidieni, atîția valentinieni?» (*Omil.* X, 5; Klosterm. 75).

14. *Omil.* IV, 3; Klostermann, p. 25.

înalțe. «La ce mi-ar folosi toate dacă în locul celor «smulse și nimicite din rădăcină» (Ier. 1, 10) n-ar fi răsărite bunuri cu mult mai înalte ? Tocmai de aceea, lucrarea cuvintelor lui Dumnezeu duce mai întîi la smulgerea din rădăcină pentru ca abia după aceea să înceapă «zidirea și răsădirea». Și mai departe : «E adevărat că există cuvinte care «strică împărăției», dar nu împărății materiale, ci altele, cum sînt fățărnicia, răutatea, neînfrînarea» [15].

Dar, să lăsăm să grăiască autorul însuși în limbajul pe care ne-am străduit să-l facem cît mai ușor de înțeles. Pe lîngă sublinierea marii personalități a proorocului, problema providenței și a educației omenirii (πρόνοια *și* παίδευσις) *în vederea ridicării ei spre Dumnezeu formează ideea celor mai multe din omiliile pe care le traducem aici. Desigur, așa cum am spus-o în studiul introductiv, oricît de alegorizant și de greoi ni s-ar părea azi stilul acestor explicări, Origen a vrut prin ele să apere credința creștină și să înalțe pe om. De aceea, chiar și azi, lectura lor încălzește și înalță sufletele.*

15. *Omilia* 1, 16, Klostermann, *op. cit.*, p. 14—15. N-am mai socotit necesar să vorbim despre persoana proorocului Ieremia și despre valorile cărții sale. Se știe că în textul profeției lui s-au păstrat mari diferențe între redactarea ebraică și cea greacă, lucru de care Origen e conștient. A se vedea *Studiul Vechiului Testament*, manual pentru uzul studenților Institutelor teologice, București, 1955, p. 138 ș.u.

OMILIA I

Cînd a început Ieremia să proorocească ?
Sub ce regi şi ce anume i-a spus lui Domnul ?

I

Dumnezeu e grabnic dacă-i vorba să facă bine, dar e zăbavnic cînd trebuie să pedepsească pe cei vrednici de osîndă. Cu toate că ar putea da pedeapsa fără să zică nimic şi fără să anunţe dinainte, Domnul nu face aşa, ci chiar cînd trebuie să pedepsească, El anunţă mai întîi că o va face şi asta tocmai ca să întoarcă de la osîndă pe cel vinovat.

În Sfînta Scriptură sînt multe pilde asemănătoare, dar din ele vom alege numai cîteva, care-mi vin în minte, ca să ajungem să înţelegem rostul celor citite adineauri. Locuitorii cetăţii Ninive săvîrşiseră fărădelegi mari şi fuseseră osîndiţi de Dumnezeu : «încă trei zile şi cetatea Ninive va fi nimicită» [16]. Dumnezeu n-a vrut, aşadar, să-i osîndească fără să spună nimic, ci acordîndu-le «răstimp de pocăinţă» [17] şi de întoarcere, a trimis la ei un prooroc, dintre evrei, să le aducă aminte că «iată încă trei zile şi Ninive va fi nimicită», pentru ca cei osîndiţi să nu piară, ci să dobîndească prin căinţă iertarea lui Dumnezeu. Tot aşa au fost osîndiţi şi cei din Sodoma şi Gomora, după cum se vede din cuvintele adresate de Dumnezeu lui Avraam [18], cu toate acestea îngerii şi-au împlinit rostul lor căutînd să mîntuiască pînă şi pe cei ce nu voiseră să se mîntuiască, prin aceea că l-au întrebat pe Lot : «mai ai dintre ai tăi în cetatea aceasta, gineri, fii sau fiice ?», cu toate că ştiau că aceştia nu voiau să urmeze calea lui Lot, de aceea şi-au dus la împlinire lucrarea de «bunătate şi iubire de oameni» [19] a Celui ce-i trimisese.

II

Aceleaşi învăţături le veţi întîlni şi în lucrarea proorocului Ieremia. În cartea lui se arată vremea în care a proorocit, data cînd şi-a început lucrarea şi termenul cînd ea s-a încheiat. Dacă se întîmplă ca cititorul să nu fie atent la lectură şi nu va înţelege rostul celor spuse acolo, atunci va zice : ei bine ! aici avem de-a face cu o istorie obiş-

16. *Iona* 3, 5.
17. *Înţ. Sol.* 12, 10.
18. *Fac.* 19, 13.
19. *Tit* 3, 4.

nuită, care informează despre timpul cînd a început Ieremia să prooroceaască şi după cît timp şi-a încetat el activitatea profetică, dar pentru mine ce importanţă are să cunosc această istorisire ? Doar am citit şi am înţeles că Ieremia a început să prooroceaască «în zilele lui Iosia, fiul lui Amon, regele lui Iuda, în al treisprezecelea an al domniei» [20], apoi că a mai proorocit şi «în zilele lui Ioiachim, fiul lui Iosia, regele lui Iuda, pînă la împlinirea celui de al unsprezecelea an al lui Sedechia, fiul lui Iosia, regele din Iuda» [21], trăgînd concluzia că lucrarea lui profetică s-a întins pe durata de timp cît au domnit trei regi, încheindu-se deodată cu căderea Ierusalimului în robia Babilonului din luna a cincea. Care-i, dar, învăţătura pe care am scos-o din urmărirea celor citite ?

III

Dumnezeu a pedepsit Ierusalimul pentru păcatul lui, osîndind pe fiii lui la robie. Cu toate acestea, Atotmilostivul Dumnezeu trimite pe proorocul Ieremia, în vremea celei de a treia domnii, înaintea plecării în robie, pentru ca cei care vor să-şi dea seama şi să se căiască la cuvintele proorocului. Mai mult, Domnul a trimis pe prooroc să propovăduiască şi pe vremea regelui care a urmat celui dintîi, ba încă şi sub cel de al treilea rege, care domnea tocmai cînd a început robia. Şi aceasta, pentru că în marea Lui milostivire, Dumnezeu a mai dat un răgaz chiar pînă în ajunul luării în robie, îndemnînd pe cei ce-L ascultă să se îndrepte ca să scape de necazul robiei. Căci, e scris doar, că proorocul Ieremia a propovăduit «pînă la robirea Ierusalimului în luna a cincea» [22]. Cu alte cuvinte, robia începuse deja în timp ce Ieremia proorocea cam în felul acesta : iată că robia a şi picat peste noi, dar, pocăiţi-vă măcar acum, căci dacă vă îndreptaţi, suferinţele robiei vor înceta şi mila Domnului va veni peste voi.

Desprindem, deci, o învăţătură folositoare pînă şi din descrierea sorocului în care şi-a desfăşurat Ieremia propovăduirea lui şi anume că pînă în ultimul moment, în marea Lui iubire de oameni, Dumnezeu îndeamnă pe cei ce vor să-L asculte, să nu cadă în robie. Tocmai aşa ceva se întîmplă şi cu noi. Dacă greşim, cădem şi noi într-o robie, căci «a da pe cineva satanei» [23] e tot atîta cît a da pe fiii Ierusalimului în mîinile lui Nabucodonosor. Deci, după cum au căzut aceia în robia acestuia, tot aşa prin păcatele noastre ne dăm şi noi în puterea satanei care e tot un fel

20. *Ier.* 1, 2.
21. *Ier.* 1, 3.
22. *Ier.* 1, 3.
23. *1 Cor.* 5, 5.

de Nabucodonosor, cum zice și Apostolul despre alți păcătoși, «pe care i-am dat satanei, ca să se învețe să nu mai hulească» [24].

IV

Vezi, dar, ce nenorocire mare este căderea în păcat prin care «te dai satanei», care ține în robie sufletele părăsite de Dumnezeu! Doar nu fără pricină și fără rost părăsește Dumnezeu pe cei ce L-au părăsit. Într-adevăr, cînd El trimite ploaie peste vie, dar aceasta în loc să facă struguri face spini [25], atunci ce să facă Dumnezeu, decît să poruncească norilor să nu mai plouă peste dînsa ploaie?

Așadar, tot un fel de robie ne amenință și pe noi în urma păcatelor, dacă nu ne întoarcem, și vom fi dați și noi lui Nabucodonosor de acești tirani. Or, cînd auzim în astfel de amenințări de cuvintele proorocilor, de cuvintele Legii, de cuvintele apostolilor și de cuvintele Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, să știm că ele tocmai despre pocăință ne vorbesc, și ne cheamă la întoarcere. Dacă ascultăm de ele, ne potrivim Celui care a zis: «mă voi căi pentru relele care am socotit să le fac lor» [26].

V

Asta pentru ceea ce se spune în primul verset al cărții lui Ieremia. Îndată, după aceea, este scris: «și a fost cuvîntul Domnului către mine» [27], cu alte cuvinte către Ieremia. Ce vrea să însemne «Cuvîntul Domnului»? Ceva cu totul deosebit față de ceea ce s-a spus celorlalți prooroci. Căci, într-adevăr, la nici un alt prooroc nu mai întîlnim o astfel de rostire. Și lui Avraam i s-a spus prooroc într-un loc: «prooroc este și se va ruga pentru tine» [28], dar Dumnezeu nu i-a spus ca lui Ieremia «mai înainte de a te fi urzit în pîntece te știu și mai înainte de a ieși din pîntece te-am sfințit» [29], întrucît Avraam a fost sfințit numai după ce «a ieșit din pămîntul lui» [30], din rudenia lui, din casa tatălui lui. Și Isaac s-a născut dintr-o făgăduință, cu toate acestea, nici lui nu aflăm nicăieri să i se fi spus astfel de cuvinte.

Dealtfel, la ce ne-ar folosi să controlăm cu ce fel de cuvinte au fost chemați toți proorocii? Ieremia s-a împărtășit de un dar deosebit: «mai

24. *1 Tim.* 1, 20.
25. *Is.* 5, 4—6.
26. *Fac.* 18, 7.
27. *Ier.* 1, 4.
28. *Fac.* 20, 7.
29. *Ier.* 1, 5.
30. *Fac.* 12, 1

înainte de a te fi urzit tu în pîntece te știu și mai înainte de a ieși din pîntece te-am sfințit» [31].

VI

Nu tăinuim că aceste cuvinte unii le referă la cineva mai mare decît Ieremia și anume la Domnul și Mîntuitorul Hristos. Trebuie să știm doar că, dacă prin cele mai multe din aceste graiuri, pe care le voi cita, se are în vedere Mîntuitorul, și-I pot fi aplicate Lui, în schimb, există cîteva din cuvintele adresate lui Ieremia care ne fac oarecum greutăți la explicare, căci, după părerea celor mai mulți, acestea nu se pot pune în legătură cu Mîntuitorul. Să vedem mai întîi care sînt cele care I se potrivesc Lui? «Căci către toți la care te voi trimite vei merge și toate cîte voi porunci ție, vei grăi. Să nu te temi, însă, de fața lor, că Eu cu tine sînt, ca să te izbăvesc, zice Domnul» [32]. Chiar dacă nu reiese destul de limpede că prin aceste cuvinte se are în vedere Mîntuitorul, totuși cele ce se spun mai departe: «Și a întins Domnul mîna Sa către mine și s-a atins de gura mea și a zis Domnul către mine: iată, am dat cuvintele Mele în gura ta, iată te-am pus astăzi peste neamuri și peste împărății ca să smulgi și să arunci la pămînt» [33] (acestea nu se potrivesc lui Ieremia). Ne întrebăm: ce neamuri a smuls Ieremia? Ce împărății a aruncat el la pămînt? căci scrie clar: «iată te-am pus astăzi peste neamuri și peste împărății, să smulgi și să strici, să arunci la pămînt». Și ce putere avea Ieremia «să piardă», din moment ce și cuvîntul acesta i s-a spus? Și apoi, există oare astfel de oameni pe care Ieremia «să-i fi zidit», pentru ca să se poată spune despre el «să zidești», cîtă vreme Ieremia declară: «nici n-am dat cu dobîndă și nici mie nu mi-a dat nimeni cu dobîndă»? [34]. Dar, atunci, de ce i s-a încredințat «să zidești și să sădești»? [35]. S-ar potrivi pentru Ieremia cuvîntul «sădești»? Or, dacă raportăm aceste cuvinte la Domnul Hristos, ele nu fac nici o greutate tîlcuitorului, pentru că aici Ieremia simbolizează (sau prefigurează) pe Mîntuitorul. Pe de altă parte, cuvintele pe care le voi cita de acum înainte, pun în încurcătură și pe cel mai dibaci tîlcuitor care ar vrea să le aplice la adresa Mîntuitorului: «Și am zis: [36] «o, Doamne! Cel ce ești stăpîn, iată eu nici măcar nu știu să vorbesc». El care-I «înțelepciu-

31. *Ieș.* 1, 5.
32. *Ier.* 1, 7—8.
33. *Ier.* 1, 9—10.
34. *Ier.* 15, 10.
35. *Ier.* 1, 10.
36. *Ier.* 1, 6.

nea» şi «Puterea lui Dumnezeu» [37], care ne-a chemat să ne împărtăşim din toată plinătatea Dumnezeirii care locuieşte trupeşte întru El [38]; ei bine! Mîntuitorul ar putea rosti oare cuvintele: «sînt încă tînăr»? Aceste cuvinte «sînt încă tînăr» nu se cade să le raportăm la Mîntuitorul, pentru că tocmai El este Cel ce-i răspunde (omului): «Să nu zici, sînt încă tînăr». De aici urmează, aşadar, că nu se cuvine să vorbim despre Domnul asemenea cuvinte pentru că nu-i cuviincios.

Aşadar, sînt multe cuvinte care nu se potrivesc cu rolul Mîntuitorului, dar sînt şi altele, ca cele dinainte, care nu ne fac greutăţi aplicîndu-le la El. Nu-i greşit să spunem, deci, că unele se referă la Ieremia, altele la Mîntuitorul. Şi totuşi, orice om, care judecă limpede, se va simţi oarecum strîmtorat la această pericopă socotind că ar trebui să fii nesimţit să intervii într-un text atît de strîns, punînd unele cuvinte în legătură cu Ieremia, iar altele cu Mîntuitorul şi spunînd că unele nu se potrivesc cu Mîntuitorul, ci cu Ieremia, pe cînd altele, care-l depăşesc pe Ieremia, nu se potrivesc cu acesta, ci cu Mîntuitorul.

VII

Dar, să admitem că întregul pasaj s-ar referi la Ieremia şi să încercăm să explicăm lucrurile care-l depăşesc pe prooroc. Oricine a primit cuvintele ca venind de la Dumnezeu şi e îndrăgostit de farmecul cuvintelor cereşti, înseamnă că le-a primit «să smulgă şi să strice neamuri şi împărăţii». Dar, cînd se spune că cel ce a primit cuvintele lui Dumnezeu, acela «smulge neamuri şi împărăţii», atunci să nu iei cuvintele «neamuri» şi «împărăţii» în înţeles trupesc, ci ţinînd seama că păcatul «stăpîneşte» peste sufletele omeneşti, după cuvîntul apostolului «să nu mai stăpînească păcatul în trupul vostru cel muritor» [39] şi văzînd că există multe feluri de păcate, atunci vei înţelege în chip alegoric prin «neamuri şi «împărăţii», răutăţile «smulse» şi «nimicite» de cuvintele lui Dumnezeu date lui Ieremia sau oricărui alt prooroc. Şi tot în chipul acesta putem atribui şi lui Ieremia cuvintele rostite mai înainte, care nu se potrivesc cînd ne gîndim la Mîntuitorul, după cum şi pe celelalte le putem atribui lui Ieremia dacă ştim să le tălmăcim alegoric.

Dar, poate că va riposta cineva dintre ascultători: explică-mi şi celălalt cuvînt («sînt încă tînăr») şi sileşte-te să aplici tot acest pasaj la per-

37. *1 Cor.* 1, 24.
38. *Col.* 2, 9.
39. *Rom.* 6, 12.

soana Mîntuitorului. Pentru partea a doua nu există nici o greutate, pentru că e limpede că Mîntuitorul «a smuls împărăţiile» din mîna diavolului şi a «nimicit popoare», înlăturîndu-le trăsăturile păgîne. În schimb, ca să rămînem la fraza, care pare o hulă dacă o aplici la Mîntuitorul, lămureşte-mă cum ar putea spune Domnul : «nu ştiu vorbi, pentru că sînt încă tînăr» şi aşa mai departe.

Cred, dar, că ai înţeles că pasajul respectiv ne pune în încurcătură. Mă întreb, cum s-ar putea referi în chip mai cuviincios şi mai apropiat de adevăr aceste cuvinte la Mîntuitorul ? Va trebui să recurgem la mărturia Scripturilor, căci fără mărturii încercările şi explicările noastre n-au nici o crezare, după cum spune regula : «prin gura a două sau a trei mărturii va sta tot adevărul», care se aplică, dealtfel, mai mult la explicările de text, decît la oameni. Cu alte cuvinte, regula îmi cere *să bazez cuvintele* tîlcuirii pe doi martori, pe Noul şi Vechiul Testament, luînd anume trei martori : un evanghelist, un prooroc şi un apostol, pe temelia cărora «va sta tot cuvîntul». Dar cum am putea aplica la Mîntuitorul cuvîntul respectiv ? Iată o mărturie din Vechiul Testament : «că mai înainte de a cunoaşte pruncul binele sau răul, va lepăda răul ca să aleagă binele» [40]. Şi iarăşi, foarte limpede se scrie despre Mîntuitorul în cartea lui Isaia : «Iată fecioara în pîntece va lua şi va naşte fiu şi se va chema numele lui Emanuil»[41]. Reiese că tocmai la Mîntuitorul se referă şi vorbele: «mai înainte de a te şti tu prunc». Iar dacă trebuie să luăm şi vreun exemplu din Evanghelie, înainte de a se fi făcut mare, pe cînd Iisus era încă prunc, pentru că «S-a deşertat pe Sine» [42], adică «creştea» (or, de bună seamă că nimeni nu mai creşte odată ce a atins deplinătatea, ci creşte doar atunci cînd trebuie să mai crească), «creştea adică cu vîrsta şi cu înţelepciunea şi sporea cu harul la Dumnezeu şi la oameni» [43]. Căci, dacă «S-a deşertat» coborîndu-Se pe pămînt şi dacă fiind acum «deşertat» a luat din nou ceea ce lepădase, căci o făcuse de bună voie, ce a putut fi de mirare cînd s-a spus că «creştea cu înţelepciunea şi cu vîrsta şi cu harul înaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor» ?. Întocmai cum s-a spus tot despre El la Isaia : «înainte de a cunoaşte pruncul binele sau răul, el va lepăda răul lipindu-se de bine» [44] şi celelalte cuvinte pe care le-am pomenit.

40. *Is.* 7, 15.
41. *Is.* 7, 14.
42. *Fil.* 2, 7.
43. *Lc.* 2, 52.
44. *Is.* 7, 15.

VIII

Dar, poate că va zice cineva : chiar dacă poţi spune despre Mîntuitorul că «nu ştiu să vorbesc» [45], chiar dacă I-ai atribui asemenea lucruri socotindu-L încă «prunc mic» [46], oare nu-i supărător să vorbim în felul acesta despre «Cel Unul Născut» [47], «Cel mai întîi născut decît toată făptura» [48], care, mai înainte de a se fi întrupat, a fost binevestit cu cuvintele : «Duhul Sfînt se va pogorî peste tine şi puterea Celui Preaînalt te va umbri» ? [49]. Să spui în locul Lui, «nu ştiu vorbi» ! Caută, dacă nu poţi afla ceva mai de cinste şi mai măreţ, despre Mîntuitorul, socotind că şi dacă n-ar şti unele lucruri, El e mai mare decît dacă le-ar şti. Am în sprijinul acestui gînd chiar cuvintele Lui, atunci cînd spune că nu cunoaşte anumite lucruri. Cred că la astfel de fapte se referă cuvintele din Evanghelie : «au nu în numele Tău am mîncat şi în numele Tău am băut şi în numele Tău am scos dracii şi am făcut atîtea minuni ?» [50]. Iar în alt loc răspunde : «Niciodată nu v-am cunoscut pe voi» [51]. Oare afirmaţia făcută de Mîntuitorul, «niciodată nu v-am cunoscut pe voi», ar scădea puterea Lui ? Oare nu o face mai mare şi mai minunată prin aceea că El n-a cunoscut răutăţile şi pe oamenii cei pierduţi ? Pentru că, într-adevăr, El n-a cunoscut decît ceea ce-i ales şi desăvîrşit : «cunoscut-a Domnul pe cei ce sînt ai Săi» [52], iar «dacă cineva nu vrea să ştie, să nu ştie» [53].

Aşadar, pe păcătos nu-l cunoaşte Dumnezeu.

Dar, poate că va obiecta cineva dintre ascultători : ne-ai arătat că Dumnezeu nu vrea să ştie de păcătoşi, că nu vrea să aibă de-a face cu «cei ce lucrează fărădelegea» [54] pentru că nu-s vrednici să fie cunoscuţi de El [55], dar cum ne dovedeşti că expresia «nu ştiu vorbi» e ceva mare şi neîntrecut atunci cînd ea e rostită de Mîntuitorul ? Vorbirea e în general un lucru omenesc. Ca să vorbim ne folosim de o limbă oarecare, aşa cum e cazul cu cea vorbită de evrei, de greci şi de alţii. Dacă te-ai ridica cu gîndul la Mîntuitorul, pe care-L cunoşti că e «Cuvîntul, care

45. *Ier.* 1, 6.
46. *Is.* 7, 15.
47. *In.* 1, 14.
48. *Col.* 1, 15.
49. *Lc.* 1, 35.
50. *Lc.* 13, 26.
51. *Mt.* 7, 23.
52. *2 Tim.* 2, 19.
53. *1 Cor.* 14, 38.
54. *Mt.* 7, 23.
55. *Ier.* 1, 6.

era dintru început la Dumnezeu» [56], ei bine! să știi că El nu știe vorbi, pentru că vorbirea ține de oameni, iar lucrurile pe care El le «știe» depășesc graiul omenesc. Iar dacă faci legătura între «limbile îngerești» și între «limbile omenești» [57], să știi că El e mai mare [58] și decît îngerii, după cum ne-o spune Apostolul în epistola către Evrei, așa că va trebui să spui că întrecea și limbile îngerești pe cînd Dumnezeu Cuvîntul era la Dumnezeu Tatăl [59]. Așa încît și El învață sau agonisește învățătura, nu atît a lucrurilor mari, ci a celor de jos și mai mărunte, după cum mă silesc și eu să bolborosesc cu cei mici (căci necunoscînd limba lor, mă silesc și eu, om adult, ce sînt, să conversez cu ei, cum se conversează cu copiii) [60], tot așa și Mîntuitorul atîta vreme cît e «în Tatăl» și petrece în măreția slavei lui Dumnezeu nu grăiește în limbă omenească, putînd spune ca aici la început [61] «nu știu să vorbesc, căci sînt încă tînăr», tînăr fiind după nașterea trupească, dar bătrîn ca «Cel mai întîi născut decît toată făptura», tînăr pentru că a venit «la sfîrșitul veacurilor» [62] și sosirea Lui în lumea aceasta s-a făcut destul de tîrziu.

IX

Așadar, cînd zice «nu știu grăi», vrea să spună: știu lucruri mai mari decît cele care ar putea fi spuse, lucruri care întrec puterea graiului omenesc. Vrei să le vorbesc oamenilor? N-am luat numai decît limbă omenească, dar am limba cu care mă adresez Ție, Doamne, Eu sînt însuși Cuvîntul, care grăiesc către Tine, Doamne. Ție știu cum să mă adresez, oamenilor «nu știu cum să le vorbesc», «sînt încă tînăr» [63]. Și răspunsul: «Nu zice, sînt încă tînăr, căci către toți, la care te voi trimite, vei merge» [64]. Și iată, Dumnezeu «a întins mîna Sa către mine, S-a atins de gura mea, mi-a dat cuvintele Sale» [65], în vederea «împărățiilor», pe care le voi «smulge». Pe cînd era la Tatăl, Mîntuitorul, n-avea trebuință de cuvinte care să dezrădăcineze, nici să strice și să risipească lucrurile rele, căci acolo nu era nimic de smuls, nici de stricat.

56. *In.* 1, 32.
57. *1 Cor.* 13, 1.
58. *Evr.* 1, 4—5.
59. *In.* 1, 1—2.
60. *In.* 14, 10—11.
61. *Ier.* 1, 6.
62. *Evr.* 9, 26.
63. *Ier.* 1, 6.
64. *Ier.* 1, 7.
65. *Ier.* 1, 9—10.

Tot așa de mare lucru este să spui : «nu știu de unde sînteți voi, lucrători ai nedreptății» [66], ca și cum ar spune Mîntuitorul din partea Sa: «nu știu să vorbesc», pentru că gîndindu-ne la «covîrșitoarea mărire a puterii Lui» [67], și într-un caz și în altul aceasta însemna că El nu grăiește într-o limbă omenească.

X

În legătură cu cuvintele «mai înainte de a te fi urzit în pîntece, te-am cunoscut» [68], fie că au fost spuse lui Ieremia, fie Mîntuitorului, citește în cartea Facerii și vezi ce scrie acolo despre facerea lumii și vei înțelege că Scriptura grăiește foarte dialectic ferindu-se să spună «înainte de a te fi făcut în pîntece, eu te-am cunoscut». Într-adevăr, cînd a fost creat omul, după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, «Dumnezeu a zis : să facem om după chipul și asemănarea Noastră» [69], dar n-a zis : «să plăsmuim», ci cînd a luat țărînă din pămînt El n-a mai făcut pe om, ci l-a «plăsmuit» și «l-a așezat Domnul în raiul desfătării, să-l lucreze și să-l păzească» [70]. De aceea, Domnul adresîndu-se, fie lui Ieremia, fie Mîntuitorului, s-a ferit să spună : «te știu dinainte de a te fi făcut în pîntecele maicii tale». Și aceasta pentru motivul că ceea ce «s-a făcut» nu era ceva într-un pîntece oarecare, ci tocmai ceea ce fusese «plăsmuit» sau «format din țărîna pămîntului», aceea a fost creat în pîntece [71].

«Te cunosc dinainte de a te fi urzit în pîntece» [72]. Or, dacă Mîntuitorul cunoștea pe toți (și mai trebuie să adăugăm aici și expresia «nu știu să vorbesc»), atunci n-ar mai fi spus lui Ieremia cuvîntul acela atît de deosebit : «te-am cunoscut». Căci Dumnezeu cunoaște pe oamenii aleși, pe cei vrednici de a fi cunoscuți de El, «cunoscut-a Domnul pe cei ce sînt ai Săi», pe cînd pe cei nevrednici, dimpotrivă, Domnul nu-i cunoaște, iar Mîntuitorul nici atîta, căci a zis despre ei: «niciodată nu v-am cunoscut pe voi» [73].

În măsura în care progresăm, noi oamenii ajungem să judecăm cam ce fel de lucruri sînt vrednice să le cunoaștem. Există lucruri despre care nici nu ne place să auzim vorbindu-se, dar să le cunoaștem sau să

66. *Lc.* 13, 27.
67. *Ef.* 1, 19.
68. *Ier.* 1, 5.
69. *Fac.* 1, 26.
70. *Fac.* 2, 15.
71. *Ier.* 1, 5.
72. *Ier.* 1, 5.
73. *Mt.* 7, 23.

le ştim. Cum se prezintă lucrurile la «Dumnezeul tuturor lucrurilor» ? Vrea să cunoască pînă şi pe faraon şi pe egipteni, cu toate că aceştia nu sînt vrednici să fie cunoscuţi de El. În schimb, Moisi e vrednic de El, după cum la fel de vrednici sînt toţi proorocii deopotrivă. Multe fapte bune ar trebui să săvîrşeşti ca să-şi aducă aminte de tine Dumnezeu, pentru că dacă-l ştia pe Ieremia, «încă dinainte de a se fi zămislit el în pîntecele maicii lui», desigur că sînt destui alţii pe care ajunge să-i cunoască de cînd se împlinesc treizeci sau patruzeci de ani.

XI

Sînt, dar, destule cuvinte tainice, pe care aplicîndu-le la Mîntuitorul nu ridică nici o greutate, dar pe care dacă le raportăm la Ieremia, («celor ce au urechi de auzit» ! [74]) reclamă atenţie deosebită. Căci cum ar putea spune Dumnezeu : «Mai înainte de a te urzi tu în pîntece te-am cunoscut şi mai înainte de a fi ieşit tu din pîntece te-am sfinţit» ? [75]. Pentru Sine însuşi ştim că Dumnezeu sfinţeşte pe anumiţi oameni. În cazul lui Ieremia, El n-a aşteptat clipa cînd avea să vină pe lume, ci încă înainte de a fi fost născut din pîntecele maicii, Domnul l-a sfinţit. În acelaşi timp, dacă raportezi cuvintele la Mîntuitorul, El n-a fost sfinţit numai înainte de a se fi născut, ci a fost sfinţit cu mult mai devreme. Ieremia însă a fost sfinţit numai înainte de ieşirea din pîntece.

XII

«Prooroc spre popoare te-am rînduit» [76], se spune tot acolo. Dacă ai căutat să explici aceste cuvinte, aplicîndu-le la Ieremia, să bagi de seamă că lui i s-a dat porunca să prooroceasca tuturor neamurilor, elamitenilor, celor din Damasc, moabitenilor. Aşijderea expresia: «a proorocit împotriva tuturor neamurilor» [77], trebuie s-o înţelegem în sens literal. Cît despre înţelesul ei duhovnicesc, dacă-i vorba de Ieremia, vom vedea mai încolo, dar dacă am aplica-o la Mîntuitorul, cîte ar trebui spuse aici ? Într-adevăr, Mîntuitorul a proorocit de multe ori împotriva tuturor neamurilor, de aceea, între multe alte titluri, El îl are şi pe cel de prooroc. După cum e «mare preot» [78], Mîntuitorul nu putea să nu fie şi doctor şi prooroc. Faptul că proorocind despre El, Moise L-a prezentat nu ca pe un prooroc, ci ca pe proorocul proorocilor : «prooroc din fraţii

74. *Mt.* 11, 15.
75. *Ier.* 1, 5.
76. *Ier.* 1, 5.
77. *Ier.* 25, 15.
78. *Evr.* 2, 17.

tăi, ca și mine, îți va ridica Domnul Dumnezeu, de El să ascultați [79] și omul care nu va asculta cuvîntul Lui va fi nimicit și scos din neamul lui» [80]. Prin aceasta arată că Lui i-a fost rînduită proorocia pentru toate neamurile, ca Unul care va și primi «revărsarea Duhului pe buzele Lui» [81], pentru că nu numai atunci cînd a fost de față trupește, ci și azi, cînd e prezent cu puterea și cu Duhul Lui [82], El proorocește tuturor neamurilor, încît în viața tuturor neamurilor El își împlinește proorocia și cheamă pe oameni la mîntuire.

XIII

«Și am zis : O, Doamne Dumnezeule ! iată că eu nu știu să vorbesc pentru că sînt încă tînăr. Și a zis Domnul către mine : nu zice că tînăr sînt eu, căci la cîți te voi trimite, vei merge» [83].

Am spus-o, de mai multe ori, că poți fi copil după structura sufletească, chiar dacă trupește ești în vîrsta bătrîneții [84]. Dar tot la fel de bine se poate întîmpla ca în cele din afară să fii copil, iar din punct de vedere lăuntric să fii bărbat. Așa a fost Ieremia, care dobîndise deja harul lui Dumnezeu pe cînd era trupește încă prunc, de aceea i-a zis Domnul : «Nu zice că tînăr sînt eu», iar dovada că nu era prea tînăr, ci «bărbat desăvîrșit» [85], constă în ținta spre care a fost trimis : «căci la cîți te voi trimite, la toți vei merge și tot ce-ți voi porunci ție vei grăi. Să nu te temi de dînșii» [86]. Cuvîntul lui Dumnezeu cunoaște primejdiile care pasc pe slujitorii Cuvîntului din partea celor la care sînt trimiși. Cînd cearță, ei sînt urgisiți ; cînd mustră sînt prigoniți. Proorocii îndură tot felul de nenorociri : «Proorocul nu este disprețuit decît în patria lui și în casa lui», după cum am amintit nu demult [87].

Așadar, Domnul știe ce primejdii amenință pe prooroc, de aceea îi spune : «Să nu te temi de dînșii pentru că Eu sînt cu tine, ca să te scot din mîna lor», zice Domnul [88]. Ne-au rămas mărturii despre suferințele

79. *Deut.* 18, 15 ; 19.
80. *Lev.* 23, 29.
81. *Ps.* 44, 3.
82. Despre prezența spirituală a Mîntuitorului vezi M. Harl : *Origène et la fonction révelatrice du Verbe incarné*, Paris, 1958, p. 207—208.
83. *Ier.* 1, 6—7.
84. Aceeași idee a dezbătut-o Origen și în *Omilia* V la Ps. 37, 25 (Migne, *P.G.*, 12, 1354—1355).
85. *Ef.* 4, 13.
86. *Ier.* 1, 7—8.
87. Se știe că Origen nu poate face nici aluzie la Comentarul la Matei X, 18, pentru că acesta va fi compus mult mai tîrziu (abia în anul 247), ci mai curînd la Comentarul la Ioan XIII, 55 (54), care a fost scris mai înainte de anul 220.
88. *Ier.* 1, 8.

îndurate de Ieremia : a fost aruncat într-o groapă cu noroi [89], unde a stat nemîncînd decît o pîine pe zi şi fără să bea decît apă [90], iar miile de alte suferinţe pe care le-a îndurat sînt arătate toate în cartea lui. Căci, «pe care dintre prooroci nu l-au prigonit părinţii voştri ?» [91]. Doar acum a devenit o regulă că : «toţi cîţi voiesc să trăiască cucernic în Hristos Iisus vor fi prigoniţi» [92] de puterile vrăjmaşe cu toate mijloacele de care dispun ele. Tot aşa, se ştie că cei prigoniţi, îndură totul fără să le pară straniu, ci unii din ei dorind chiar să sufere pe nedrept, iar nu pe drept, pentru vreo nedreptate, pe care ar fi săvîrşit-o, pentru vreun păcat sau pentru vreo lăcomie. Căci, dacă se întîmplă să fie prigoniţi pe bună dreptate, atunci să ascultăm ce fericire li se adresează : «fericiţi veţi fi cînd vă vor prigoni pe voi şi vor zice tot cuvîntul rău împotriva voastră, minţind pentru mine. Bucuraţi-vă şi vă veseliţi, că plata voastră multă este în ceruri, pentru că tot aşa au prigonit şi pe proorocii cei dinainte de voi» [93].

XIV

«Căci cu tine sînt ca să te scot din mîna lor», zice Domnul către Ieremia. Şi Domnul a întins mîna Sa către mine şi S-a atins de gura mea şi mi-a zis : «Vezi, dar, ce deosebire se face între Ieremia şi Isaia». Isaia zice : «Ticălosul de mine ! că om cu buze spurcate sînt şi locuiesc în mijlocul unui popor tot cu buze necurate şi cu toate acestea am ajuns să-L văd pe împăratul, Domnul Savaot» [94]. Deşi, potrivit acestei mărturisiri el avea, dacă nu fapte necurate, cel puţin cîteva cuvinte necurate — altceva nu ştim să fi păcătuit — cu toate acestea spre Isaia n-a întins Domnul mîna, ci doar unul din serafimi a atins cu mîna buzele lui şi i-a zis : iată, «ţi-am şters fărădelegile», pe cîtă vreme lui Ieremia, pentru că fusese «sfinţit din sînul maicii sale» [95], nu i s-a trimis nici cleşte, nici cărbune luat de pe altarul de jertfă — căci n-avea nimic, pentru a fi curăţat cu foc — ci însăşi mîna Domnului a fost aceea care l-a atins.

De aceea a şi zis : «Şi a întins Domnul mîna Sa către mine şi S-a atins de gura mea. Şi a zis Domnul către mine: iată, am dat cuvintele Mele în gura ta, iată te-am pus astăzi peste neamuri şi peste împă-

89. *Ier.* 38, 6.
90. *Ier.* 37, 20.
91. *Fapte* 7, 52.
92. 2 *Tim.* 3, 12.
93. *Mt.* 5, 11—12.
94. *Is.* 6, 5.
95. *Is.* 6. 6.

răţii ca să le smulgi» [96]. Dar cine poate fi atît de fericit ca să smulgă nenumărate împărăţii, pe care i le arată diavolul [97], cu ajutorul «cuvintelor», pe care i le dă Dumnezeu, după cum este scris: «Iată am dat cuvintele Mele în gura ta, iată te-am pus astăzi peste neamuri şi peste împărăţii, ca să le smulgi» ? Şi după cum există împărăţii, tot aşa există şi neamuri. Şi dacă există, de pildă, o împărăţie a nerușinării, atunci neamurile curviei sînt faptele singuratice ale fiecărei desfrînări în parte. Lăcomia şi furtul, care sînt păcate de acelaşi fel, nu formează decît o singură împărăţie, în vreme ce există mai multe împărăţii acolo unde şi felurimea păcatelor e mai mare. Pe de altă parte, să controlăm şi pe păcătoşi, pe fiecare în parte, ca să înţelegem ce sînt «neamurile» supuse acestor «împărăţii». S-ar putea spune, de pildă, că unul are mai multe neamuri care ascultă de împărăţia desfrînării, altul are mai multe neamuri din împărăţia furtului, a calomniei, a mîniei. Cuvintele lui Dumnezeu trimise împotriva «neamurilor» şi a «împărăţiilor» au drept scop «să smulgă» şi să «nimicească». Să «smulgă» ce ? Mîntuitorul este Cel ce m-a învăţat : «orice răsad pe care nu l-a sădit Tatăl Meu cel ceresc, va fi smuls din rădăcină» [98]. Înăuntrul sufletelor există lucruri «care n-au fost sădite de Tatăl ceresc». Toate «gîndurile rele, uciderile, adulterele, desfrînările, furtişagurile, mărturiile mincinoase, hulele» [99], sînt răsaduri care n-au fost sădite de Tatăl ceresc. Şi dacă vrei să ştii cine a sădit aceste soiuri de răutăţi, atunci ascultă: «un vrăjmaş a făcut aceasta [100], cel care a semănat neghină printre grîu» [101]. Cu alte cuvinte, în suflet ne-a intrat Dumnezeu cu seminţele Sale, dar tot acolo a intrat şi diavolul. Dacă în loc să lăsăm «drum liber diavolului» [102], am lăsa loc liber lui Dumnezeu, Dumnezeu ar semăna cu bucurie seminţele Sale în cugetul nostru [103]. Să nu ne închipuim, dar, că Ieremia va fi primit vreo favoare tristă atunci cînd a fost pus peste neamuri şi peste împărăţii să le smulgă din rădăcină. Nu ! Bucuria lui Dumnezeu este doar să se înlăture prin cuvinte ruşinile, împărăţiile opuse împărăţiei lui Dumnezeu, neamurile vrăjmaşe poporului lui Dumnezeu.

96. *Ier.* 1, 9—10.
97. *Mt.* 4, 8.
98. *Mt.* 15, 13.
99. *Mt.* 15, 19.
100. *Mt.* 13, 28.
101. *Mt.* 13, 25.
102. *Ef.* 4, 27.
103. Idee stoică, potrivit căreia în minte stăruie sămînţa virtuţii, *Contra lui Cels*, V, 37, 40 ; *De principiis*, 1, 3, 6.

XV

«Să smulgi din rădăcină şi să nimiceşti». Există, e drept, şi o zidire a diavolului, dar există şi una a lui Dumnezeu. Clădirea «pe nisip» [104] e a diavolului, pentru că ea nu-i aşezată pe nimic statornic, tare şi unificator, pe cîtă vreme clădirea «pe piatră» [105] este a lui Dumnezeu. Căci, iată ce s-a spus oamenilor lui Dumnezeu : «voi sînteţi ogorul lui Dumnezeu, zidirea lui Dumnezeu» [106].

Cuvintele lui Dumnezeu vin, dar, «peste neamuri şi peste împărăţii, ca să le smulgă din rădăcină şi să le nimicească» [107]. Dacă smulgi din rădăcină şi nu nimiceşti ceea ce ai smuls, aceea rămîne mai departe; dacă nimiceşti numai seminţele, iar pietrele de pierzanie nu, sămînţa răului tot mai rămîne. Una din silinţele lui Dumnezeu este, aşadar, ca după ce ai smuls din rădăcină, să şi nimiceşti ce ai smuls şi să şi pierzi ce ai nimicit! Despre astfel de lucruri smulse din rădăcină şi nimicite citeşte cu luare-aminte cum au fost nimicite : «ardeţi paiele în focul nestins, legaţi în snopi neghina şi daţi-o apoi focului». Aşa se face nimicirea, după smulgerea din rădăcină. Vrei cumva să vezi şi ce se întîmplă cu stricarea în zidirea cea greşită? Casa dărîmată din pricina leprei păcatului se va sfărîma ca praful şi va fi aruncată apoi «afară din cetate, ca să nu mai fie nici urmă de piatră», cum spune psalmistul : «ca tina uliţelor îi vor zdrobi pe ei». Căci, lucrurile rele nu trebuie să mai dureze, în nici un chip, din clipa în care au fost «nimicite». Şi ca să nu mai poată fi folosite la altă zidire de către cel viclean, au fost smulse din rădăcină pentru ca diavolul să nu mai afle nici urmă din ceea ce fusese semănat, ca să nu mai poată semăna neghină, căci tocmai pentru că o avusese, de aceea o semănase. De aceea zice : «legaţi neghina în snopi» şi o «ardeţi cu totul în foc» pentru ca să se nimicească după ce a fost smulsă, iar zidirea diavolului, odată împiedicată, să fie nimicită de tot.

XVI

S-ar părea că cuvintele lui Dumnezeu nu ar vrea să spună «smulgere, stricare şi nimicire». Să admitem că, într-adevăr, din mine s-ar smulge, s-ar strica şi s-ar nimici orice fărădelege. La ce mi-ar folosi toate acestea dacă, în locul celor smulse din rădăcină, n-ar fi răsădite

104. *Mt.* 7, 26.
105. *Mt.* 7, 25.
106. *1 Cor.* 3, 9.
107. *Ier.* 1, 10.

bunuri, cu mult mai înalte? Tocmai de aceea, lucrarea cuvintelor lui Dumnezeu duce mai întîi la «smulgere din rădăcină, la stricare şi la nimicire», pentru ca abia după aceea «să înceapă zidirea şi răsădirea». Şi eu am constatat că în Scriptură se pomenesc întîi lucrurile care par, ca să zicem aşa, mai triste, iar cele care par a fi mai de bucurie sînt amintite abia în rîndul al doilea: «Eu voi ucide şi Eu voi face viu». Căci n-a zis întîi că «va face viu» şi abia după aceea «voi ucide», căci, e cu neputinţă ca Dumnezeu sau altcineva să ucidă ceea ce El însuşi a făcut, ci a zis mai întîi «Eu voi ucide» şi apoi «Eu voi face viu» [108]. Pe cine «Eu voi ucide»? În Pavel am avut un duşman, un prigonitor, pe el «îl voi face viu», ca să ajungă apoi «Pavel, apostolul lui Hristos» [109]. Dacă nenorociţii de eretici din vremea de azi ar fi înţeles acest lucru, atunci nu ne-ar fi acuzat într-una, spunîndu-ne: vedeţi, cît e de nemiloasă şi de neomenească Legea lui Dumnezeu [110]! Dar cum se poate spune: «eu voi ucide şi voi face viu»? Oare nu vezi aici, în Scriptură, o făgăduinţă a Învierii morţilor? Şi nu vezi că această înviere a morţilor începe în fiecare din noi, căci «am fost îngropaţi cu Hristos în moarte prin botez» [111], pentru ca să înviem apoi împreună cu El?

Aşa, poate, e necesar să înceapă şi Dumnezeu, întîi cu lucrurile care par mai triste, de pildă: «Eu voi ucide» şi după ce voi omorî «Eu voi face viu», pentru că «Dumnezeu pe cine-l iubeşte îl ceartă, şi biciuieşte pe tot fiul pe care-l primeşte» [112]. Mai întîi îl loveşte, după aceea îl vindecă, «El răneşte, dar tot mîinile Lui dau sănătate» [113]. Tot aşa şi aici: «te-am pus de azi peste neamuri şi peste împărăţii, ca să smulgi, să strici şi să risipeşti, pentru ca apoi să zideşti şi să răsădeşti» [114]. Totuşi, cel dintîi lucru este să stîrpim din noi tot ce-i rău, căci Dumnezeu nu poate zidi acolo, unde mai stau urme de zidire greşită: «ce însoţire are dreptatea cu fărădelegea? sau ce părtăşie are lumina cu întunericul?» [115]. Trebuie, dar, smuls răul din rădăcină, zidirea răului trebuie nimicită cu totul şi scoasă din sufletele noastre, pentru

108. Idee reluată în Omilia XII, 6.
109. *1 Cor.* 1, 1.
110. E vorba mai ales de Marcion, Valentin şi ebioniţi, care distingeau doi Dumnezei, unul aspru (al V. Testament) şi altul milostiv (al N. Testament). A se vedea la Origen în *Omiliile la Ieremia* IX, 1, 57; X, 5, 10, apoi *Istoria bisericească universală*, vol. I (ed. I. Bucureşi, 1975), p. 136—138.
111. *Rom.* 6, 4.
112. *Evr.* 12, 6.
113. *Iov.* 5, 18.
114. *Ier.* 1, 10.
115. *2 Cor.* 6, 14.

ca apoi să zidească şi să răsădească cuvintele (vieţii de veci), căci altfel nu pot înţelege de ce s-a scris: «Iată am pus cuvintele Mele în gura ta» [116]. Şi de ce anume? Tocmai pentru ca să «smulgi din rădăcină, să strici şi să risipeşti».

E adevărat că există cuvinte, care «smulg din rădăcină neamuri», cuvinte care «strică împărăţii», dar nu împărăţii materiale din lumea aceasta. Trebuie să înţelegi cum se cuvine ce sînt aceste cuvinte, care smulg şi care nimicesc ceea ce-i de smuls şi de risipit. Căci, chiar acum, în ceea ce vă spun, nu e vorba de nici o silă — atîta cît dă Domnul, cînd zice : «Domnul va da cuvînt celor ce-L vestesc cu putere multă» [117], o putere, deci, care «smulge din rădăcini» necredinţa pe care o întîlnesc, făţărnicia, răutatea, neînfrînarea, o putere care «nimiceşte» dacă există undeva vreun idol încuibat în inimă [118], pentru ca odată idolul nimicit, să se zidească în locul lui «un templu al lui Dumnezeu» [119], iar în acest templu rezidit să se arate mărirea lui Dumnezeu şi să nu mai crească «lemn frunzos sub care să se desfrîneze» [120], ci să fie un răsad al lui Dumnezeu [121], un nou aşezămînt al Lui, un templu al lui Dumnezeu, întru Iisus Hristos, căruia se cuvine mărirea şi puterea în vecii vecilor. Amin.

OMILIA A II-A

La cuvintele:
«cum te-ai schimbat întru amărăciune,
viţă străină ce eşti»
pînă la
«de te-ai spăla cu salitră şi ţi-ai înmulţi iarba,
spurcată eşti cu nedreptăţile tale înaintea mea,
zice Domnul».

I

«Dumnezeu n-a făcut moartea, nici nu se bucură de pieirea celor vii, ci a zidit toate lucrurile spre viaţă şi făpturile lumii spre izbăvire, şi nu este întru ele sămînţă de pieire, nici moartea nu are putere asupra pămîntului» [122]. Iar eu, trecînd, mai departe, peste acest text, mă întreb :

116. *Ier.* 1, 9.
117. *Ps.* 67, 12.
118. Idee asupra căreia revine adeseori, *C. Cels*, IV, 1 ; VI, 2.
119. *1 Cor.* 3, 16.
120. *Ier.* 3, 6.
121. *Mt.* 15, 13.
122. *Înţ. Sol.* 1, 13 -14.

De unde a venit moartea ? Şi iată, răspunsul ni-l dă aceeaşi carte : «prin pizma diavolului a intrat moartea în lume [123].

Dumnezeu a făcut tot ce a putut fi spre fericirea noastră, dar noi înşine ne-am atras asupră-ne răutăţi şi păcate. De aceea şi aici, la începutul lecturilor de azi din proorocul Ieremia, auzeam deodată cu cei a căror inimă e plină de amărăciunea atît de străină de fericirea pe care Dumnezeu ne-o rînduise, punîndu-se întrebarea «Eu te-am sădit ca pe o viţă de soi, cum dar te-ai prefăcut în ramură sălbatică de viţă străină ?» [124]. Sau cum s-ar spune cu alte cuvinte, Dumnezeu nu ne-a făcut să şchiopătăm, ci, dimpotrivă, ne-a dat tuturora picioare sprintene, dar la un moment dat s-a întîmplat ceva, încît ne-am schilodit, ajungînd să şchiopătăm. La început Dumnezeu ne-a făcut toate mădularele sănătoase, dar a intervenit între timp o pricină, care a făcut ca unele din ele să sufere. După cum sufletul a fost făcut «după chipul lui Dumnezeu» nu numai la primul om, ci la toţi oamenii, căci cuvîntul «să facem om după chipul şi după asemănarea Noastră» se întinde la toţi, şi după cum în Adam, ceea ce se înţelege în general «după chip» e anterior faţă de ceea ce s-a adăugat după ce s-a îmbrăcat prin păcat «chipul celui pămîntesc» [125], tot aşa la toţi oamenii chipul lui Dumnezeu e anterior chipului celui rău [126]. «După cum am îmbrăcat, ca păcătoşi, chipul celui pămîntesc aşa vom purta, schimbîndu-ne, şi chipul Celui ceresc» [127], cum spune Apostolul, căci făptura noastră a fost zidită «după chipul Celui ceresc».

Iată, dar, ce problemă pune aici Scriptura în faţa păcătoşilor sub formă de dojană : «Cum te-ai putut schimba în ramură de viţă străină, pentru că «Eu te-am sădit viţă roditoare, de cel mai ales soi» ? [128]. Adineaori am spus-o şi revin iarăşi ca să vă conving că Dumnezeu a sădit sufletul omului ca pe o viţă de soi nobil, dar că schimbîndu-se, fiecare din noi am devenit tocmai contrarul la ceea ce dorise Ziditorul [129] : «Eu te-am zidit viţă roditoare, de soi ales», iar nu numai în parte «de soi», o bucată bună şi alta rea, ci «Eu te-am sădit ca pe o viţă roditoare, şi de soi». Or, dacă te-am creat viţă în întregime nobilă, atunci cum te-ai schimbat şi te-ai făcut «vie străină» ?

123. *Înţ. Sol.* 2, 24.
124. *Ier.* 2, 21.
125. *1 Cor.* 15, 49.
126. Spre deosebire de eretici, care credeau că unele suflete sînt predestinate din veci spre pierzare *(Com. In.* XIII, 50), Origen apără universalitatea tuturora.
127. *1 Cor.* 15, 49.
128. *Ier.* 2, 21.
129. *Hom. Lc.* XXXIX, 5. Spre deosebire de Filon, pentru care căderea n-a fost ceva de ordin moral, Origen spune că ea s-a făcut din pricina «neascultării şi a păcatului» *(2 Cor.* 4, 16). *Hom. Gen.* I, 11—12 ; *Hom. Exod,* I, 5.

II

Să vedem şi ce spune mai departe : «De te-ai spăla cu silitră şi ai cheltui pe tine multă leşie, tot pătat eşti în nedreptăţile tale, zice Domnul» [130]. Cu alte cuvinte, un suflet păcătos crede că dacă ar folosi silitră şi s-ar spăla cu leşie ar scăpa de necurăţie şi de păcat. Ar putea, deci, crede cineva că dacă ar folosi o anumită iarbă, care creşte pe pămînt, şi s-ar spăla cu o leşie preparată din ea, şi-ar curăţi sufletul pentru ca cuvîntul de aici să spună viţei schimbate în amărăciune şi apoi sălbătăcită : «De te-ai spăla cu silitră şi de ai cheltui pe tine multă leşie, tu tot pătat eşti în nedreptăţile tale, zice Domnul». Nu aşa, ci trebuie să ştim că Cuvîntul are putere mare : după cum Cuvîntul e în stare să dea viaţă întregii Scripturi, tot aşa are putere chiar să vindece [131], are putere să curăţească şi să limpezească totul, căci «viu şi lucrător este Cuvîntul lui Dumnezeu, mai ascuţit decît orice sabie cu două tăişuri» [132], şi tot ce credem că ar fi nevoie găsim în puterea Cuvîntului. Există, aşadar, un cuvînt tare ca silitra şi pătrunzător ca leşia, Cuvîntul care chiar numai cînd îl auzim e în stare să curăţească întinăciunile de acest fel. Dar, întrucît acest cuvînt, care-i ca silitra şi ca ierburile de leşie, nu vindecă de orice păcat, pentru că sînt păcate care cer alt tratament decît cel cu silitră şi cu leşie, s-a spus sufletului care credea că prin silitră şi leşie s-ar putea spăla : «Chiar de te-ai spăla cu silitră şi cu leşie, înaintea Mea tot pătat rămîi prin răutăţile tale, zice Domnul».

Vedeţi, aşadar, de cîte feluri sînt rănile : unii caută să le înmoaie, alţii le ung cu uleiuri, alţii le bandajează, crezînd că în felul acesta se vindecă, dar mai sînt şi alte răni, despre care este scris : «totul e numai vînătăi, răni pline de puroi şi necurăţate, nemuiate cu untdelemn şi nelegate ; ţara voastră a ajuns pustie, cetăţile voastre arse de foc» [133]. Tot aşa se poate spune şi despre păcate : unele din ele întină sufletul şi pentru păcate omul are nevoie de cuvinte tari ca silitra, de cuvinte pătrunzătoare ca leşia, dar există şi păcate care nu se vindecă nici în felul acesta, căci nu sînt de soiul celor care pătează.

Iată, pentru ce, ştiind să facă deosebire între păcate şi păcate, Mîntuitorul, care vorbeşte prin gura proorocului Isaia, zice : «Va spăla Domnul necurăţia fiilor şi a fiicelor Sionului şi va şterge fărădelegile

130. *Ier.* 2, 22.
131. *Hom. Exod.* X, 27, citat în *Filocalie* XXVII, 4, ed. Robinson, p. 245, 246 : «Cuvîntul lui Dumnezeu e leac pentru suflet».
132. *Evr.* 4, 12.
133. *Is.* 1, 6—7.

din mijlocul lor cu duhul dreptății și al nimicirii» [134]. «Necurăție și fărădelege : necurăția o va spăla cu duhul dreptății, iar fărădelegea cu duhul nimicirii. Căci dacă ai săvîrșit vreun păcat, chiar dacă acesta «nu-i de moarte» [135], însemnează că totuși ești păcătos, ești întinat și atunci «Domnul va spăla întinăciunea fiilor și fetelor Sionului și va curăți fărădelegea din mijlocul lor», căci «necurăția» se poate înlătura prin «duh de dreptate», dar fărădelegea numai prin nimicire. De astfel de lucruri avem, deci, nevoie de obicei, cînd păcătuim mai greu, nu de silitră, nici de grămezi de ierburi, ci de duhul cauterizării, al nimicirii.

III

Abia acum mă lămuresc de ce Iisus boteza «cu Duh Sfînt și cu foc» [136]. Nu era, deci, un om oarecare Cel pe care-L boteza «cu Duh Sfînt și cu foc». Numai un sfînt poate fi botezat cu Duh Sfînt, pe cînd pe ceilalți, chiar dacă au crezut și au fost socotiți vrednici de Duhul Sfînt, întrucît au păcătuit din nou, îi «spală» în foc, ceea ce nu-i totuna cu omul botezat de Iisus «cu Duh Sfînt și cu foc».

Așadar, ferice de cel botezat cu Duh Sfînt, care nu mai are nevoie de botezul focului ! În schimb, e de trei ori nenorocit cel ce va trebui botezat cu foc. Cu toate acestea în Iisus se împletesc amîndouă. Căci scrie «va ieși un toiag din rădăcina lui Iesei și o floare se va înălța din ea» [137], ceea ce înseamnă că «toiagul» e pentru cei pedepsiți, floarea pentru cei drepți [138]. La fel se spune și în alt loc că «Dumnezeu e foc mistuitor» [139] sau «Dumnezeu este lumină» [140] : foc mistuitor pentru păcătoși, lumină pentru cei drepți și sfinți [141].

Fericit cel care «are parte de învierea cea dintîi» [142] și care a păstrat botezul cu Duh Sfînt [143]. Cine e cel care nu se mîntuiește decît prin-

134. *Is.* 4, 4.
135. *1 In.* 5, 17.
136. *Lc.* 3, 16.
137. *Is.* 11, 1.
138. *Hm. In.*, I, 36 (41).
139. *Evr.* 12, 29.
140. *1 In.* 1, 5.
141. *Hom. In.*, XIII, 23.
142. *Apoc.* 20, 6.
143. Ideea că botezul nu s-ar putea «păstra» vine de la *Păstorul lui Herma*, Asem. VIII, 72, 3, unde se spune că unii «au primit» pecetea, apoi au stricat-o fără s-o fi păstrat întreagă (ed. Husson P. Nautin, p. 246, nota 5).

tr-o nouă înviere? Cel ce are nevoie să fie botezat cu foc atunci cînd ajunge înaintea Domnului, pe care «focul le va dovedi» [144] şi pe care acest foc [145] îl găseşte sub formă de lemn, fîn, paie de ars [146].

După toate cele spuse, trăgînd învăţătura, pe cît ne este cu putinţă, după tot ce ni s-a spus în Scripturi, să le punem înăuntrul inimilor şi să ne silim să ne potrivim viaţa după ele, pentru ca să ne curăţim mai tare înainte de a pleca din această lume şi pentru ca, pregătindu-ne prin fapte bune în vederea acestei plecări, să avem parte să fim număraţi printre cei buni şi să fim mîntuiţi prin Hristos Iisus, căruia i se cuvine mărirea şi puterea în vecii vecilor. Amin.

OMILIA III

La cuvintele:
«Au doară pustiu am fost pentru Israel? sau ţară a întunericului?»

I

La începutul celor citite din capitolul doi al cărţii lui Ieremia Domnul zice că El nu vrea să fie pentru Israel nici «pustietate», nici «ţara întunericului». Cînd ar auzi cineva aceste cuvinte, oare nu s-ar strădui să priceapă pentru ce-au fost scrise ele? Se va spune: de bună seamă că Dumnezeu nu putea fi faţă de Israel nici «pustiu», nici «ţara întunericului». Iar atunci cum va fi ajuns Dumnezeu astăzi pentru Israel o pustietate, un pămînt întunecos? Sau dacă pentru Israel n-a fost aşa ceva, va fi fost cumva pentru alte neamuri?

Într-adevăr, dacă pentru toţi şi întotdeauna Dumnezeu nu poate fi ceva pustiu, dacă pentru toţi şi întotdeauna El nu-i «ţară a întunericului», atunci ce nevoie mai era să-i spună lui Israel acest lucru în chip deosebit: «fost-am Eu oare pustiu pentru Israel?» sau «ţară a întunericului?». Ca să răspundem la aceste întrebări va fi bine să ne ducem cu

144. *1 Cor.* 3, 13.

145. *1 Cor.* 3, 12.

146. După Origen cei ce n-au comis păcate grele vor merge în rai îndată ce mor, pe cînd ceilalţi vor trebui să se cureţe în alte lumi şi abia la urmă vor învia. A se vedea studiul introductiv al lui P. Nautin din *Omiliile la Ieremia*, vol. I, Paris, 1976, p. 172 ş.u.

gîndul atît la unele binefaceri, pe care Dumnezeu le-a revărsat pentru toţi, cît şi la altele pe care le-a rezervat numai unora [147].

II

Dumnezeu nu lucrează fără folos pentru nimeni, căci ca Unul «care face să răsară soarele peste cei răi şi peste cei buni», El nu poate fi pentru nimeni «ţară a întunericului» atîta vreme cît «face să plouă şi peste cei drepţi şi peste cei nedrepţi» [148]. Cum ar putea fi «pustietate» Cel care face să răsară ziua şi să plece noaptea la odihnă? Să fie un pustiu El, care face pămîntul să rodească? Un deşert El, care înzestrează pe tot omul cu un suflet, ca să se bucure de raţiune, să cîştige înţelepciune şi să se deprindă în învăţătură, dar care în acelaşi timp i-a dat şi un trup cu simţuri treze? Dumnezeu nu e ceva indiferent, nu poate fi «pustietate» pentru nimeni. Dar, dintr-un punct de vedere particular, mă întorc la istoria poporului Israel şi spun: nici pentru el Dumnezeu n-a fost «pustietate», nici «ţară a întunericului» atîta vreme cît făcea semne şi minuni pentru popor. Dar, de fiecare dată cînd poporul lui Israel părea părăsit, Dumnezeu a ajuns pentru el ca o «pustietate» şi ca o «ţară a întunericului». Şi cu toate acestea, nici pentru poporul lui Israel Dumnezeu n-a fost nici «pustietate», nici «ţară a întunericului» deşi în chip deosebit a fost aşa ceva, dar numai pentru celelalte neamuri. În schimb, cînd şi-a întors faţa de la poporul Israel, devenind pentru el «un pustiu» şi o «ţară a întunericului», atunci harul a ajuns să se reverse peste celelalte neamuri. Dar nici pentru noi, cei de azi, Hristos Iisus nu este «o pustietate», ci o deplinătate, nu «ţară a întunericului», ci pămînt roditor, căci, zice Scriptura, «mai mulţi sînt fiii celei pustii, decît ai celei ce are bărbat» [149].

De aceea Dumnezeu face atenţi pînă şi pe cei pentru care El nu ajunsese niciodată «pustietate» sau «ţară a întunericului», spunîndu-le: iată, Eu n-am fost faţă de voi nici «pustietate» şi nici «ţară a întunericului», dar voi cum aţi ajuns să spuneţi: «nu ne vei mai stăpîni mai mult şi de aceea nici nu vom mai veni la Tine» [150]. Oare din cauza căreî deznădejdi a putut scoate din gură poporul lui Israel cuvinte ca acestea: «Noi înşine ne sîntem stăpîni...»?

147. Dumnezeu a dat numai evreilor unele daruri, pe care acum le-a retras (devenind pentru ei «pustiu») ca să le dea altora (creştinilor de pildă).
148. *Mt.* 5, 45.
149. *Is.* 54, 1.
150. *Ier.* 2, 31.

OMILIA IV

La cuvintele:
«Şi a zis Domnul către mine în zilele lui Iosie împăratul»
pînă la «Fiica lui Israel cea necredincioasă
s-a dovedit mai dreaptă
decît Iuda cea lepădată de Dumnezeu»
(Ier. 3, 6—11).

I

Cuvîntul citit acum ascunde oarecare neclaritate, pe care vrem s-o lămurim, iar după aceea, cu ajutorul lui Dumnezeu, să desprindem înţelesul lui tainic.

Proorocul vrea, aşadar, să ştim cum este scris în Cartea Regilor [151], că poporul s-a dezbinat în vremea lui Roboam în regatul celor 10 triburi sub conducerea lui Ieroboam, pe cînd cel de-al doilea regat, cuprinzînd doar două triburi, s-a pus sub conducerea lui Roboam. Supuşii lui Ieroboam s-au numit Israel, iar cei de sub ascultarea lui Roboam s-au numit Iuda. Şi după cîte ştim din istorie, dezbinarea poporului a durat pînă azi. Într-adevăr, nu cunoaştem nici un eveniment care să fi unit din nou pe Iuda cu Israel într-o singură împărăţie [152]. Dintre aceştia, Israel sau gruparea condusă de Ieroboam şi cei care au urmat după el, au greşit primii şi cel mai mult. Atît de mult au păcătuit în comparaţie cu cei din Iuda, încît au fost pedepsiţi de Providenţă să fie duşi în robie la asirieni, unde sînt, cum zice Scriptura, «pînă acum» [153]. Mai tîrziu au păcătuit şi fiii lui Iuda, fiind osîndiţi şi ei să fie duşi în robia Babilonului, nu «pînă acum», ca cei din Israel, ci 69 de ani, cum a proorocit Ieremia şi cum scrie în cartea lui Daniil [154].

În cazul că faptele acestea le punem în legătură cu poporul «de atunci» [155], va trebui să vedem dacă nu cumva prin aceste cuvinte proorocul ar vrea să spună următoarele: Dumnezeu denunţă păcatele lui Israel aşa cum le putem citi, apoi spune că despre toate cîte a greşit Israel, adunarea lui Iuda a luat cunoştinţă, a văzut în ce chip au ajuns să plece ei în robie, dar lucrul acesta nu i-a fost lui Iuda spre nici o în-

151. *3 Regi* 12.
152. Nu trebuie uitat că în preferinţa lui pentru explicarea alegorică, Origen vedea şi în cele două regate pe evrei (= Israel) şi pe creştini (= Iuda).
153. *4 Regi* 17, 23.
154. *Ier.* 25; *Dan.* 9, 12. A se vedea şi Dennefeld, *La messianisme*, Paris, 1920, în româneşte N. Neaga, *Profeţii mesianice*, Sibiu, 1944.
155. În cap. 3, 6—11. Expresia «poporul de atunci» vrea să ne ducă cu gîndul la interpretarea literală, istorică. Interpretarea alegorică va urma după aceea.

vățătură. Dimpotrivă, ei au săvîrșit păcate și mai mari, încît pînă la urmă parcă dreptatea a fost mai puțină în Iuda, decît în Israel. De aceea, proorocul primește poruncă să prooroceasscă cum că Iuda s-a făcut mai rău decît Israel, pentru ca, în felul acesta, doar-doar se vor întoarce fiii lui Iuda. La urmă, proorocul vestește că Israel va veni în casa lui Iuda și într-o zi popoarele se vor uni laolaltă. Dacă ați vrea să pricepeți înțelesul celor citite, atunci să analizăm întreaga lectură de azi și vom vedea că înțelesul a fost bine gîndit de prooroc : «Și a zis Domnul către mine în zilele lui Iosia : văzut-ai ce a făcut casa lui Israel ? (nu a lui Iuda, ci a lui Israel, mai întîi) : a umblat prin toți munții înalți și pe sub tot copacul umbros și s-a desfrînat pe acolo. Și după ce a făcut toate nelegiuirile acestea i-am zis : întoarce-te la Mine, dar nu s-a întors. Și a văzut aceasta Iuda, sora sa cea necredincioasă. Și au văzut și cei din Iuda că deși a fost lepădată casa lui Israel cea răzvrătită nu s-a temut. Și am îndepărtat-o pe ea din pricina tuturor nelegiuirilor sale și i-am dat carte de despărțire» [156]. Iuda ar fi trebuit, dar, să învețe ceva de aici — căci am lepădat casa lui Israel, adunarea lui Israel am alungat-o la asirieni «și i-am dat carte de despărțenie la mîna ei, dar nici sora ei Iuda, cea necredincioasă, nu s-a temut».

După cele întîmplate lui Israel (părăsirea și darea cărții de despărțenie), dregătorii din Iuda ar fi trebuit să tragă o învățătură din suferințele venite peste sora sa, dar nevrînd să-și însușească această lecție, a strîns și mai multe păcate, încît pînă la urmă păcatele casei lui Israel au ajuns să pară dreptate în comparație cu nelegiuirile celor din Iuda. «Și am dat carte de despărțenie în mîna casei lui Israel, dar nici sora sa Iuda, cea necredincioasă, n-a mai dovedit nici o rușine și nici o teamă (de Dumnezeu), ci s-a dus și ea ca să se pîngărească și prin văditele ei desfrînări a pîngărit țara, nelegiuind și cu lemn și cu piatră» [157]. Și cu toate acestea casa cea răzvrătită a Iudei nu s-a întors din toată inima sa la Mine, ci se prefăcea doar că se întoarce. După cîte i-am făcut casei lui Israel, casa lui Iuda totuși nu s-a temut de Mine, ca să se întoarcă. Dimpotrivă, în loc să se schimbe cu adevărat, se prefăcea în chip mincinos că se întoarce : «Și în toate acestea, casa răzvrătită a Iudei nu s-a întors din toată inima sa la Mine, ci la minciuni. De aceea a zis Domnul către mine : «îndreptat-a sufletul său Israel față de răzvrătirea casei lui

156. *Ier.* 3, 6—8.
157. *Ier.* 3, 8—10.

Iuda» [158], ceea ce vrea să spună că, în comparație cu fărădelegile Iudei, cele ale lui Israel păreau dreptate. De aceea mi-a zis Domnul: «mergi și citește cuvintele acestea către miazănoapte».

II

Dacă înțelegem bine ce vrea să spună Scriptura, atunci să vedem care este scopul mai înalt al acestor rînduri.

Chemarea neamurilor și-a avut originea în căderea lui Israel, de aceea, apostolii propovăduind iudeilor în adunări le-au zis: «Vouă v-a fost adresat cuvîntul mîntuirii, dar de vreme ce l-ați lepădat și vă socotiți nevrednici de el, iată ne întoarcem spre neamuri» [159]. Și ca unul care știe ce spune, Apostolul zice în alt loc: «Prin căderea lor, neamurilor le-a venit mîntuirea, ca Israel să-și întărîte rîvna față de ele» [160]. Așadar, multele greșeli ale acestui popor au avut drept urmare părăsirea lui și venirea noastră la «nădejdea mîntuirii» [161], noi care eram «străini de așezămintele făgăduinței», fiind «lipsiți de nădejde și fără Dumnezeu în lume» [162]. Cum se face, dar, că eu de oriunde aș fi, fiind străin de ceea ce se cheamă «țara sfîntă», vorbesc azi de făgăduințele lui Dumnezeu, că cred în Dumnezeul lui Avraam, al lui Isaac și al lui Iacob, că primesc prin harul lui Dumnezeu pe Hristos Iisus cel vestit odinioară de proroci? Dacă știi să faci deosebire între aceste două popoare: poporul ieșit din Israel și poporul provenit din neamuri, atunci să iei aminte că robia lui Israel se aplică și la poporul ieșit din Israel și să înțelegi că despre acest popor a fost scris la Ieremia: «depărtatu-l-am și i-am dat carte de despărțenie».

Într-adevăr, Dumnezeu a lepădat acest popor și i-a dat o carte de despărțenie, așa cum se întîmplă în viața oamenilor care au fost căsătoriți. Dacă o femeie nu mai era iubită de soț, primea din partea bărbatului, potrivit legii lui Moise [163], o carte de despărțenie, și femeia era repudiată, deci era slobozită din casa sa, întrucît nu se purtase bine, iar el putea să-și ia alta. Tot așa trebuie înțelese lucrurile și cu poporul de aici din Scriptură, care, din pricină că a primit carte de despărțenie, a ajuns cu totul părăsit. Dar unde-s proorocii? Unde sînt sem-

158. *Ier.* 3, 11.
159. *Fapte* 13, 26, 46.
160. *Rom.* 11, 11.
161. *1 Tes.* 5, 8.
162. *Ef.* 2, 12.
163. *Deut.* 24, 1.

nele? Unde-i arătarea lui Dumnezeu? Unde-i cultul, templul, jertfele? Au fost desființate toate.

I se dăduse, așadar, lui Israel o carte de despărțenie. După aceea noi, Iuda (zicem așa din pricină că Mîntuitorul s-a ridicat din tribul lui Iuda) ne-am întors la Domnul și ultimele zile (mai bine ar fi fost de noi dacă n-am mai fi fost); da, ultimele noastre zile parcă se aseamănă cu ultimele zile ale lui Iuda, dacă nu sînt chiar mai rele.

III

Că de fapt așa e veacul nostru la sfîrșitul acestei lumi [164], reiese cu evidență din cele spuse de Domnul în Evanghelie: «din pricina înmulțirii fărădelegii, iubirea multora se va răci, dar cel ce va răbda pînă la sfîrșit, acela se va mîntui» [165], iar în alt loc spune: «cel ce va veni (Hristosul cel mincinos) va face semne și minuni ca să amăgească, de va fi cu putință, chiar și pe cei aleși» [166]. Așa stau lucrurile și în epoca noastră. Și despre ea ar putea spune Mîntuitorul întrebîndu-Se atunci cînd va veni din nou dacă în atîtea biserici se va mai afla vreun credincios: «cînd va veni Fiul Omului va mai găsi oare credință pe pămînt?» [167].

Într-adevăr, dacă judecăm lucrurile așa cum sînt și nu după număr, dacă judecăm lucrurile pe plan mai înalt, iar nu după numărul oamenilor cîți se strîng (în biserică), vom vedea că în vremea de acum nu prea sîntem cu adevărat creștini. Altădată, însă, pe vremea venerabililor martiri, deodată cu revenirea de la convoaiele de mucenici din cimitire, ne strîngeam la adunări, și întreaga Biserică o găseai acolo fără cea mai mică teamă, catehumenii erau catehizați în mijlocul martirilor și a celor care mărturiseau adevărul pînă la moarte fără să se înfricoșeze nimeni, nici să se tulbure credința lor în Dumnezeul cel viu. Cunoaștem în astfel de cazuri și oameni care au făcut și fapte ieșite din comun și miraculoase [168]. Existau pe atunci creștini, chiar dacă nu prea mulți, care erau cu adevărat creștini și care intrau «pe calea cea strîmtă și îngustă, care duce la viață». Dar acum, cînd ne-am înmulțit, cînd e cu neputință să existe mulți aleși (căci Iisus nu minte, cînd zice «mulți sînt chemați, dar puțin aleși»), printre mulțimea celor

164. *Mt.* 13, 49.
165. *Mt.* 24, 12—13.
166. *Mt.* 24, 24.
167. *Lc.* 18, 8.
168. Se cunosc peripețiile prin care a trecut Origen în tinerețea lui în dorul după martiriu și cînd urma să fie prins, dar de fiecare dată scăpa. Eusebiu, *Ist. bis.*, VI, 2, 3, 4 etc.

care mărturisesc că sînt creştini, foarte puţini sînt cei ce ajung la «alegerea» dumnezeiască şi la fericire [169].

IV

Aşadar, cînd Dumnezeu zice: «Am lepădat mai întîi pe Israel din pricina păcatelor lui şi l-am trimis în robie, iar Iuda, cu toate că a auzit ce i s-a întîmplat lui Israel, totuşi nu s-a îndreptat», atunci să ştii că despre păcatele noastre vorbeşte. Cînd citim despre nenorocirile care au venit peste Israel şi despre apăsările care au dat peste acest popor, ar trebui să ne apuce şi pe noi frica şi să zicem: «Dacă n-a cruţat Dumnezeu ramurile firești, cu atît mai puţin ne va cruţa pe noi!» Dacă pe cei ce se laudă că ei sînt «măslinul cel bun» şi că ei sînt înrădăcinaţi pe tulpina patriarhilor Avraam, Isaac şi Iacob, totuşi Dumnezeu i-a tăiat fără cruţare, cu toată bunătatea şi iubirea Lui de oameni, cu cît mai puţin se va feri El să ne cruţe pe noi? Să vedem, dar, bunătatea, dar să vedem şi asprimea lui Dumnezeu. El nu-i bun fără să fie şi drept, după cum nu-i nici iute fără să fie bun. Căci dacă ar fi să fie numai bun fără să fie drept, n-am face decît să-L dispreţuim pentru bunătatea Lui, iar dacă ar fi numai drept fără să fie bun, desigur că ne-am deznădăjdui pentru păcatele noastre. Dar în realitate, în calitatea lui de Dumnezeu (căci prin convertire noi alegem bunătatea Lui, iar cînd stăruim în păcat asprimea Lui e categorică), El e în acelaşi timp şi bun şi aspru [170].

Şi, prin mijlocirea proorocilor, El ni se adresează şi nouă: «Văzut-ai ce mi-a făcut casa lui Israel? (iar prin Israel înţelege pe evrei). S-a dus în tot muntele înalt şi sub tot lemnul umbros a făcut fărădelegi. Dacă iei seama la fariseul, care urcă fudul în templu, dar nu-şi loveşte pieptul şi nici nu-i pasă de păcatele lui, ci dimpotrivă declamă «îţi mulţumesc că nu sînt ca ceilalţi oameni, răpitori, nedrepţi, preacurvari sau ca acest vameş; postesc de două ori pe săptămînă, dau zeciuială din toate cîte cîştig» [171], atunci vei înţelege că şi el «s-a urcat în tot muntele înalt», cu simţăminte condamnabile, numai ca să se afişeze, plin de mîndrie şi de aroganţă; s-a urcat «pe tot dealul înalt», s-a dus «sub tot lemnul umbros» [172], dar nu sub pom roditor, ci sub lemn umbros,

169. *Com. Mat.* XVII, 24. După Origen nu toate «bisericile» merită acest nume, căci mulţi creştini nu umblă să se schimbe «prin înnoirea duhului» (*Rom.* 12, 2), ci mulţi «se dau după lume».

170. Împotriva marcioniţilor, care vedeau în Dumnezeul Noului Testament pe Dumnezeul dreptăţii, iar în Dumnezeul Noului Testament pe Dumnezeul cel bun, Origen subliniază că nu din răutate a pedepsit Dumnezeu pe evrei, după cum nici din bunătate nu va cruţa pe creştini.

171. *Lc.* 18, 11—12.

172. *Ier.* 2, 20.

fără rod. Căci una e lemnul umbros şi cu totul altceva e pomul roditor. Cînd se sădesc arbori, în pădure, nu se sădesc puieţi roditori, cum sînt smochinii sau viţa de vie, ci numai puieţi neproductivi, pentru plăcere. Poţi înţelege de aici că tot aşa sînt şi discursurile eretice şi frumuseţile înşelătoare ale argumentărilor lor, dar care sînt neputincioase cînd e vorba de a schimba viaţa oamenilor. Cînd te laşi răpit de astfel de discursuri e ca şi cum te-ai duce «sub tot lemnul umbros» şi înţelegi pricina pentru care Legiuitorul hotăra: «să nu-ţi sădeşti ţie desiş, nici copac lîngă jertfelnicul pe care-l vei face Domnului Dumnezeului tău» [173], aşa încît vei înţelege de ce a oprit Dumnezeu acest lucru.

V

«Şi ea s-a desfrînat acolo. Şi am zis după ce a făcut toate aceste nelegiuiri: întoarce-te la Mine, dar nu s-a întors. Şi a văzut acestea Iuda, sora sa cea necredincioasă» [174]. Învinuirile acestea ni se potrivesc şi nouă. Cu alte cuvinte şi noi păcătuim, căci nu ne-am ţinut făgăduinţele făcute înaintea lui Dumnezeu, ca unii care nu învăţăm şi nu vedem cum şi-au pierdut alţii legătura cu Dumnezeu, cu toate că sînt şi ei de neam ales, urmaşi ai lui Avraam şi fii ai făgăduinţei. Căci trebuia să ne fi gîndit că dacă aceia au căzut din binecuvîntările şi făgăduinţele avute şi nu le-a mai fost de nici un folos coborîrea lor din patriarhii vechi, atunci cu atît mai mult vom fi pedepsiţi noi ceilalţi cînd păcătuim! «Dacă aţi fi fiii lui Avraam, aţi face faptele lui Avraam» [175], cum a spus Mîntuitorul. Iar Ioan (Botezătorul) le va spune: «Nu începeţi să spuneţi: avem tată pe Avraam, căci vă spun că Dumnezeu poate şi din pietrele acestea să ridice fii ai lui Avraam» [176]. Iar cînd pomeneşte de pietre se gîndeşte desigur şi la inima noastră de piatră şi la învîrtoşarea ei faţă de adevăr [177]. Astfel, e perfect adevărat că, în puterea Lui, Dumnezeu are tăria să facă şi din pietre fii ai lui Avraam: «dacă stăruim în înfiere şi dacă ţinem în noi viu «duhul înfierii».

Aşadar, «fărădelegea casei lui Israel a fost văzută de Iuda, sora sa necredincioasă», care n-a păstrat nici ea credincioşia legăturii cu Dum-

173. *Deut.* 16, 21.
174. *Ier.* 3, 6—7.
175. *In.* 8, 39.
176. *Lc.* 3, 8.
177. *Iez.* 11, 19; Ieş, 10, 27.

nezeu, fapt pentru care, în urma tuturor acestor nelegiuiri, a fost lepădată. Ei bine! aşa facem şi noi creştinii, adică neamul lui Iuda cel duhovnicesc, cum citim în Scriptură: uităm şi noi că Dumnezeu a lepădat casa lui Israel cea răzvrătită şi a depărtat-o din pricina nelegiuirilor [178], dîndu-i carte de despărţenie. Ni s-ar cădea şi nouă să scoatem învăţătură din felul în care i-a judecat Dumnezeu pe alţii pentru păcat, cum i-a părăsit lăsîndu-i în robie, dîndu-i la moarte, în puterea vrăjmaşilor lor. Ar fi trebuit, zic, să ne schimbăm şi noi felul de vieţuire şi să ne înţelepţim «pentru că dacă Dumnezeu n-a cruţat ramurile firești, nici pe noi nu ne va cruţa» [179]. Dacă, în felul acela, a lăsat să fie izgoniţi urmaşii patriarhilor pentru că au păcătuit, atunci ce rău vom avea de suferit noi, cei chemaţi dintre neamuri? Dar, iată, nici noi nu ne înţelepţim, cu toate că ne-am fi putut îndemna prin căderea lui Israel [180], cînd l-am văzut ca un rob copleşit de onoruri, la care fusese înălţat de El. Dacă ei au suferit atîta, cu atît mai mult vom fi părăsiţi şi noi dacă vom păcătui într-una.

Să nu uităm, dar, ce zice Domnul: «în urma nelegiuirilor sale am depărtat de la mine pe fiii casei lui Israel şi le-am dat carte de despărţenie. Dar am văzut pe necredincioasa Iuda că nici ea nu s-a temut» [181] de ceea ce i se întîmplase casei lui Israel, pe care am părăsit-o dîndu-i carte de despărţenie, pentru că se vede că nu-i păsa de ce i se întîmplă altcuiva. Cînd un sclav vrea să intre pentru prima dată în casă la un stăpîn, se informează care dintre slujitorii de mai înainte a fost mai preţuit de casnici şi care a fost ocărît şi pentru ce? Iar după ce se va fi gîndit destul dacă va putea rămîne sau nu să slujească la acest stăpîn, îşi va da silinţa să nu cadă în greşeala celor dinainte, pentru a nu fi şi el alungat din casă şi dat să fie judecat, se va gîndi şi la pilda celor ce fuseseră apreciaţi şi care s-au făcut vrednici să fie eliberaţi, şi se va lua la întrecere cu aceştia.

Într-o vreme şi noi am fost robi, dar nu ai lui Dumnezeu, ci ai idolilor şi ai diavolilor, căci eram păgîni şi numai de ieri de alaltăieri ne-am întors la Dumnezeu. Să citim numai Scriptura şi să vedem cine a fost răsplătit şi cine a fost osîndit şi atunci să urmăm pilda celor apre-

178. *Ier.* 3, 7—8.
179. *Rom.* 11, 21.
180. *Rom.* 11, 11.
181. *Ier.* 3, 7—8.

ciaţi şi să ne ferim de a cădea în greşelile celor căzuţi şi luaţi în robie, a celor care au fost părăsiţi de Dumnezeu.

VI

Spune Scriptura : «nici Iuda cea necredincioasă nu s-a temut (de cîte a păţit sora sa), ci s-a dus şi ea să se desfrîneze» (se ştie că Israel fusese cel dintîi care s-a desfrînat, Iuda a urmat după aceea), «şi prin văditele ei desfrînări a pîngărit toată ţara şi s-a desfrînat cu pietrele şi cu lemnele» [182]. Şi noi, cînd păcătuim, nimic altceva nu facem decît, ca unii care avem «inimă de piatră», ne «desfrînăm cu piatră». Cînd greşim şi ne pîngărim sub toţi copacii «ne desfrînăm pe sub copaci». Şi încă ceva : Iuda, necredincioasa mea soră nu s-a întors la Mine din toată inima, ci numai din prefăcătorie [183]. Dacă întoarcerea noastră către Dumnezeu am făcut-o cu oarecare rezerve, atunci sîntem vrednici să fim ocărîţi pentru că nu ne-am întors «din toată inima», după cum spune acest text al lui Ieremia : «necredincioasa Iuda nu s-a întors din toată inima». Şi nu zice : «necredincioasa Iuda nu s-a întors şi a rămas cum fusese», ci spune «necredincioasa Iuda nu s-a întors la Mine din toată inima ei», adăugînd «s-a întors numai din prefăcătorie».

Or, adevărata întoarcere înseamnă să citeşti bine «cele vechi» [184], ca să ştii cine sînt cei îndreptaţi, pe care să-i poţi urma, dar să citeşti şi să vezi cine sînt cei osîndiţi, ca să te fereşti şi să nu cazi şi tu în aceeaşi osîndă. Să citeşti cărţile Noului Legămînt şi Cuvintele Apostolilor, şi după ce le-ai citit să le scrii pe toate în inima ta [185], îndreptîndu-ţi viaţa după ele pentru ca să nu ne dea şi nouă «carte de despărţenie», ci ca să putem ajunge la moştenirea cea sfîntă. Şi pentru ca toate popoarele să se mîntuiască, trebuie să se poată întoarce şi Israel, după cum se spune [186] pentru că, atunci «cînd tot numărul neamurilor vor intra, atunci şi întregul Israel se va mîntui» «şi va fi o turmă şi un păstor» [187], învăţîndu-ne să preamărim pe Dumnezeu cel Atotputernic în Hristos Iisus, căruia se cuvine mărirea şi puterea în vecii vecilor. Amin.

---

182. *Ier.* 3, 8—9.
183. *Ier.* 3, 10.
184. ca să nu ajungi, ca în legea lui Moise, la cartea de despărţenie.
185. «scrierea în inimă» are bune temeiuri biblice. *Pilde* 4, 4; *Ier.* 31, 20; *Evr.* 8, 10; 10, 16, de aceea nu credem că e nevoie de referirea la Platon, Fedru 276 a. (Nautin, *op. cit.*, p. 277).
186. *Rom.* 11, 25—6.
187 *In.* 10, 16.

OMILIA V

La cuvintele:
«Întoarceţi-vă, copii răzvrătiţi,
şi Eu voi vindeca neascultarea voastră»
până la
«încingeţi-vă cu sac şi plîngeţi»
(Ier. 3, 22—4, 8).

1

Scrie limpede în Faptele Apostolilor că apostolii au intrat mai întîi în «sinagoga» iudeilor, ca să le binevestească, în calitate de urmaşi ai neamului lui Avraam, Isaac şi Iacob, cele scrise în Scriptură cu privire la venirea lui Hristos în lume. Dar, întrucît iudeii n-au primit cuvintele, care li se vesteau, apostolii au fost nevoiţi să-şi caute alţi auditori, de aceea, după ce au discutat mai multe în contradictoriu, ei s-au dus, după cum este scris: «Vouă trebuia să vi se vestească mai întîi cuvîntul lui Dumnezeu, dar devreme ce îl lepădaţi şi vă arătaţi nevrednici (de viaţă veşnică), ei bine, atunci ne-am întors către neamuri» [188]. Or, ceea ce s-a spus limpede în Faptele Apostolilor, se cuprinde, în chip virtual, în multe locuri din prooroci, căci chiar dacă Duhul Sfînt se adresează prin mijlocirea proorocilor în primul rînd poporului iudeu, totuşi se întîmplă ca după ce li s-a vorbit vreme îndelungată şi nu li s-a dat ascultare, atunci cuvîntul a fost propovăduit neamurilor.

Lucrul acesta reiese şi din lectura biblică făcută astăzi, întrucît, chiar în pasajul acesta, se spune fiilor lui Israel: «iarăşi Mi-am zis că Mă vei numi Tată şi nu te vei mai depărta de Mine. Însă, după cum femeia necredincioasă înşeală pe iubitul ei, aşa şi voi, casa lui Israel, v-aţi purtat cu înşelăciune faţă de Mine» [189]. Dar, după ce s-au spus aceste lucruri mai întîi despre fiii lui Israel, «care şi-au stricat căile şi au uitat pe Domnul Dumnezeul lor» [190], Duhul Sfînt se întoarce către noi, fiii neamurilor, şi zice: «Întoarceţi-vă, copii răzvrătiţi, şi Eu voi vindeca neascultarea voastră» [191], pentru că noi sîntem cei plini de răni, cum zice Apostolul: «pentru că şi noi eram altădată fără de minte, neascultători, amăgiţi, slujind poftelor şi multor feluri de desfătări, petrecînd viaţa în răutate şi pizmuire, urîţi fiind şi urîndu-ne unii pe alţii. Dar cînd bunătatea şi iubirea de oameni a Mîntuitorului nostru Dumnezeu s-au ară-

188. *Fapte* 13, 46.
189. *Ier.* 3, 19—20.
190. *Ier.* 3, 21.
191. *Ier.* 3, 22.

tat, atunci prin baia naşterii de a doua mila Lui s-a revărsat peste noi» [192]. Dar chiar dacă am citat acest pasaj al Apostolului, totuşi am să încerc să-l tălmăcesc şi mai limpede. Căci el n-a zis că altădată eram proşti şi necredincioşi, ci Pavel, apostolul, care era şi el fiu de israelitean, «în ce priveşte dreptatea cea din Lege, era fără de prihană, în vieţuirea lui» [193] a zis «şi noi eram altădată, da, noi, fiii lui Israel, eram fără minte şi neascultători». Dar fiii neamurilor nu erau numai ei singuri «fără minte» şi nici nu erau numai ei «neascultători», nici singurii păcătoşi din lume, ci şi noi, cei care am primit învăţătura Legii, tot aşa eram înainte de venirea lui Hristos.

II

Aşadar, după aceste cuvinte adresate lui Israel, ni se spune şi nouă celor proveniţi dintre neamuri : «Întoarceţi-vă, copii răzvrătiţi, şi Eu voi vindeca neascultarea voastră».

Ar putea zice cineva : aceste cuvinte se adresează lui Israel, numai tu vrei să le pui şi în legătură cu noi ! Totuşi, am să vă arăt că atunci cînd Dumnezeu se gîndeşte să adreseze lui Israel cuvinte în legătură cu întoarcerea lui, ei bine, atunci El nu aşteaptă mult timp ca să adauge numele lui Israel, ci face acest lucru direct şi imediat, cum se vede din cuvintele următoare : «de vrei să te întorci, Israele, zice Domnul, întoarce-te la Mine şi de vei depărta minciunile de la faţa Mea, nu vei mai rătăci. Dacă tu vei jura : Viu este Domnul !, într-adevăr, în judecată şi în dreptate, neamurile se vor binecuvînta şi se vor lăuda în El» [194]. De aici se vede că primul pasaj a fost adresat fiilor neamurilor, dar apoi se vorbeşte de Israel, căci este scris : «pînă ce va intra tot numărul păgînilor, abia atunci se va mîntui întregul Israel» [195], cum spune Apostolul în Epistola către Romani.

Vezi, deci, cum ne invită Domnul, că dacă ne întoarcem, să ne întoarcem cu totul, făgăduindu-ni-se că dacă ne vom întoarce aşa, atunci Mîntuitorul Hristos ne va vindeca rănile. Şi noi, fără să aşteptăm şi nici să întîrziem, cînd e vorba de mîntuire (cum a făcut Israel), vom răspunde : «Iată, Doamne, venim la Tine» [196]. Dumnezeu ne-a spus : «Întoarceţi-vă,

192. *Tit.* 3, 3—6.
193. *Fil.* 3, 6.
194. *Ier.* 4, 1—2.
195. *Rom.* 11, 25—26.
196. Origen se va fi gîndit la «înţelepciunea filozofilor», de care vorbeşte P. Nautin, *op. cit.*, p. 284 nota, cum reiese şi din fragm. 84 la Luca, ed. Crouzel ş.a. (Paris, 1962, p. 543).

copii răzvrătiți, și Eu voi vindeca rănile voastre!» Dar fiii neamurilor răspund: «Iată-ne, Doamne, venim, că sîntem și noi slujitorii Tăi», noi care nu eram pînă acum, ci eram ai celui rău, dar care de acum sîntem și noi tot ai Tăi. Căci într-adevăr, «cînd Cel Preaînalt a împărțit moștenirea popoarelor», noi nu am căzut de «partea» Ta, «lot de moștenire cu poporul lui Iacob», ci am ajuns în lotul altora. Dar, cu toate că am încăput în stăpînirea altora, acum cînd ni s-a spus: «Întoarceți-vă, fiilor, întoarceți-vă și Eu voi vindeca rănile voastre», răspundem îndată: iată-ne aici, căci nu așteptăm altceva, decît chemarea Ta. Față de alții, care au mai fost invitați, dar care s-au scuzat că nu pot veni, noi să nu facem, cum citim de fapt în pildele Evangheliei ca unii care fuseseră chemați înaintea altora și care au început, pe rînd, să se scuze, unul zicînd: «femeie mi-am luat, rogu-te să mă ierți»; altul: «cinci perechi de boi am cumpărat, trebuie să-i încerc, rogu-te să mă ierți. «Căci nu-i felul nostru, al celor care ne tragem dintre neamuri, să fi fost invitați și să ne scuzăm. De ce am fi făcut-o? De ce fel de «țarină» să ne ocupăm? Ce înțelegem prin «femeie înțeleaptă»? De ce altceva să mai purtăm grijă?

Dumnezeu ne-a spus, așadar: «Întoarceți-vă, fiilor răzvrătiți, și Eu voi vindeca rănile voastre». De aceea, văzînd noi cîte răni avem pe noi și auzind că ni s-a făgăduit vindecare, răspundem îndată, zicînd: «Iată-ne, sîntem ai Tăi, căci Tu ești Dumnezeul nostru». Și noi am răspuns o dată: «iată, venim la Tine» și ne aducem aminte că această făgăduință nu am făcut-o numai o dată, ci ne-am făgăduit să fim numai ai Tăi. De aceea, acum nu trebuie să mai rămînem în stăpînirea altcuiva, nici în duh de mînie, nici în duh de tristețe, nici în duh de poftă, căci aceasta înseamnă a fi în stăpînirea «diavolului și a îngerilor lui» [197]. Dimpotrivă, din clipa în care am fost chemați, iar noi am răspuns: «iată, venim la Tine», să arătăm prin fapte că, din clipa în care am făgăduit că vom fi ai Lui, sîntem hotărîți să nu ne mai încredințăm nimănui altcuiva decît Lui, adăugînd «pentru că Tu ești Dumnezeul nostru». Căci de acum înainte noi nu mai recunoaștem ca Dumnezeu nici stomacul, ca cei lacomi «al căror dumnezeu este pîntecele» [198], nici banul, ca cei hrăpăreți, nici lăcomia, care în felul ei este tot «o închinare la idoli» [199]. Noi nu ne divinizăm nici pe noi, nici altceva, după cum au obicei s-o facă mulțimile, ci recunoaștem ca Dumnezeu numai pe Dumnezeu cel peste toate, Cel

197. *Mt.* 25, 41.
198. *Fil.* 3, 19.
199. *Ef.* 5, 5.

care e peste toate şi prin toate şi întru toţi [200]. Dar întrucît singurul nostru rost este să iubim pe Dumnezeu — căci iubirea este puterea care ne face una cu El — e bine să spunem : «iată, venim, ai Tăi vom fi, pentru că Tu eşti Domnul şi Dumnezeul nostru».

III

Şi astfel, să ne osîndim greşelile de pînă acum, dîndu-ne seama cît de mari şi cît de puternici îi socotim pe idoli încît le aduceam cinstire şi-i socoteam atît de deosebiţi încît am ajuns să le acordăm chiar un cult. De acum, însă, toate acestea le osîndim şi spunem că-s lucruri mincinoase şi fără nici o valoare, declarînd după ce ne-am întors la Tine că «cu adevărat în deşert ne pusesem nădejdea în dealuri şi în mulţimea munţilor» [201], ajungînd acum să dispreţuim toate înălţimile de altădată şi toate minunăţiile care ne orbeau. Şi dacă ne vom da silinţa cît de puţin, vom băga de seamă că în viaţa neamurilor există o deosebire între «colinele» şi «munţii» pe care le-au părăsit cei ce au declarat : «Iată, de acum venim la Tine, pentru că Tu eşti Domnul Dumnezeul nostru», dovadă că şi la ei erau socotite mincinoase atît colinele, cît şi munţii. Căci, în definitiv, ce diferenţă găseau neamurile între coline şi munţi, pe care noi spunem că le osîndim declarînd : cu adevărat în deşert ne-am pus nădejdea în dealuri şi în mulţimea munţilor ? Iată o repetăm ca să osîndim şi noi păcatele trecutului : fiinţele adorate la păgîni sînt adorate, unele ca zeităţi, altele ca eroi. Într-adevăr, păgînii recunosc ei înşişi că unele din aceste fiinţe au fost cîndva oameni şi au ajuns mai tîrziu să fie divinizaţi. Păgînii cinstesc pe Heracles nu ca pe un zeu din naştere, ci ca pe un om schimbat în zeu. Tot aşa cinstesc pe Asclepios ca fiind schimbat din om în zeu în urma talentului său de vindecător. În schimb, atunci cînd adoră pe părinţii acestor eroi — pe care îi numesc zei — păgînii îi adoră nu numai ca fiinţe omeneşti schimbate în zei, ci ca pe nişte zei, despre care credeau că s-au născut realmente în chip minunat [202]. Într-un fel, cei care ar fi fost de la origine zei sînt asemănaţi cu nişte «munţi», sau cu «puterea munţilor», pe cînd cei care au fost zeificaţi din oameni sînt asemănaţi cu nişte «coline».

Dar şi despre unii şi despre alţii, din cei cărora se închinau păgînii, au mărturisit : «cu adevărat, în deşert ne-am pus nădejdea în dealuri şi

200. *Ef.* 4, 6.
201. *Ef.* 4, 6.
202. Cel dintîi dintre creştini, care a făcut (după Hesiod) deosebirea între «zei» şi «eroi» a fost Atenagora, filofozul, în *Solia* sa, cap. 29—30. A se vedea traducerea românească a Pr. Prof. T. Bodogae, *Părinţi şi scriitori bisericeşti*, vol. II, p. 380.

în mulțimea munților», cu toate că multă vreme bănuiau că cinstirea ce li se aducea era adevărată, oracolele lor socotindu-le adevărate, iar vindecările crezîndu-le vindecări reale, fără să vadă deosebirea între «diferitele feluri de puteri, de semne, de minuni mincinoase și de amăgiri nelegiuite pentru fiii pierzării» [203], pe de o parte și între puterea, semnele și minunile adevărului, pe de alta. Cele săvîrșite de Iisus sînt minuni adevărate, cele săvîrșite mai înainte de Moise erau «lucrări cu putere mare», cîtă vreme ceea ce săvîrșeau egiptenii erau «minuni și semne mincinoase». Tot astfel și ceea ce săvîrșea Simon Magul, care, după Înălțarea la cer a Mîntuitorului, «vrăjea și uimea neamul Samariei», dîndu-i să înțeleagă că el este cineva mare [204], tot ce făcea el erau doar semne și minuni mincinoase.

Noi, creștinii, osîndim aceste credințe păgînești și spunem cu adevărat, că dealurile acelea nu erau decît minciuni la fel ca și mulțimea munților.

IV

Iar dacă noi, cei proveniți din păgîni, știm că prin căderea lui Israel am ajuns să ne împărtășim de darurile mîntuirii și că iudeii au fost «aruncați afară» pînă ce «va fi intrat tot numărul păgînilor» [205] și că atunci «și întregul Israel se va mîntui» [206], atunci e cazul să spunem și noi că «în primul rînd dealurile și mulțimea munților nu erau într-adevăr decît minciună, iar în al doilea rînd, în legătură cu neamul lui Israel, care se va mîntui, după ce va intra în Biserică «întreg numărul păgînilor», totuși «în Domnul Dumnezeul nostru este cuprinsă și mîntuirea lui Israel» [207]. Dar, întrucît am pomenit adineaori cuvîntul apostolului «că prin căderea lui Israel le-a venit neamurilor mîntuirea» [208] și că tot numărul păgînilor va intra, în timp ce Israel va fi lăsat pe dinafară, dar că pînă la urmă «se va mîntui și Israelul întreg», ei bine, să tîlcuim cum trebuie înțelese aceste pasaje.

Cu toate că cea mai mare parte din neamul lui Israel a căzut, totuși «și în vremea de acum mai este o rămășiță aleasă prin har» [209], de aceea se poate spune că Dumnezeu n-a lepădat cu totul pe poporul Său [210], sau

203. 2 *Tes.* 2, 9—10.
204. *Fapte* 8, 9—10.
205. *Lc.* 13, 28.
206. *Rom.* 11, 25—26.
207. *Ier.* 3, 29.
208. *Rom.* 11, 11.
209. *Rom.* 11, 5.
210. *Rom.* 11, 2.

cum zicea proorocul Ilie : «Mi-am pus de o parte şapte mii de bărbaţi, care nu şi-au plecat genunchiul înaintea lui Baal» [211], ceea ce putem tîlcui în felul următor : «mai este şi în vremea de acum o rămăşiţă aleasă prin har». Cu alte cuvinte, cu toate că Israel a ajuns să fie lepădat, totuşi, «o rămăşiţă» din «Israelul mîntuit» e păstrată încă. Identifică dacă poţi aceste două feluri de oameni proveniţi din păgîni. Căci Scriptura n-a zis : cînd toate neamurile se vor fi mîntuit, abia atunci se va mîntui şi «Israelul întreg», ci a zis : «cînd tot numărul păgînilor va fi intrat, atunci întregul Israel se va mîntui» [212]. Există, deci, un Israel care va fi mîntuit nu după celelalte neamuri, ci după «plinirea numărului păgînilor» [213]. Tot aşa, dacă crede cineva că va fi în stare să înţeleagă cum se poate mîntui Israel «după ce va fi intrat întreg numărul neamurilor necredincioase», să fixeze cu mintea timpul cît va mai dura pînă atunci şi să spună cînd va fi clipa cînd, după cum zice proorocul Sofonie, «toate popoarele, începînd de la graniţele Etiopiei, îmi vor aduce prinoase» [214]. Aceasta se aseamănă cu ceea ce se spune în Psalmul 67, cînd «Etiopia va întinde mîna ei către Dumnezeu», după care Cuvîntul cere ca toate «împărăţiile pămîntului să cînte Dumnezeului lui Iacob» [215].

V

Pe de o parte ne referim, dar, la noi înşine, cei ieşiţi dintre neamuri, care ne căim pentru minciunile pe care le afişam în loc de adevăr ; «cu adevărat, dealurile nu erau decît minciuni, întocmai ca şi puterea munţilor», iar pe de altă parte stăruie în mintea noastră gîndul că măcar în urma noastră, dar pînă la urmă, totuşi, poporul Israel va fi mîntuit : «Cu adevărat în Domnul Dumnezeul nostru e cuprinsă şi mîntuirea lui Israel» [216]. După acestea, mărturisindu-ne păcatele în care am trăit pe cînd ne închinam la idoli, noi şi părinţii noştri declarăm cu proorocul : «din tinereţea noastră această urîciune a mîncat ostenelile părinţilor noştri, oile lor, boii lor, fiii lor şi fiicele lor» [217]. Deci «ruşinea a mîncat ostenelile părinţilor noştri», şi celelalte pe care le-am înşirat adineaori. Deci trebuiau mistuite osteneala rea şi munca mîncinoasă a părinţilor noştri, care erau un lucru ruşinos, căci numai cu ruşine se pot mînca

211. *Rom.* 11, 4.
212. *Rom.* 11, 25—26.
213. Potrivit învăţăturii lui Origen, la sfîrşitul lumii prezente se vor mîntui numai cîţiva «aleşi», dintre păgîni şi dintre iudei. Ceilalţi se vor «curăţi» în celelalte «lumi». Abia la sfîrşitul veacurilor vor fi «adunaţi» toţi în «fericirea» lui Dumnezeu.
214. *Sof.* 3, 9—10.
215. *Ps.* 67, 32—33.
216. *Ier.* 3, 23.
217. *Ier.* 3, 24.

«osteneala părinților noștri» și celelalte despre care mai vorbește textul. Dar să vedem acum ce deosebiri sînt între acești păcătoși.

Există păcătoși care nici măcar nu se rușinează și nu roșesc de păcatele pe care le săvîrșesc. Așa sînt «cei ce petrec în nesimțire și care s-au dat pe sine desfrînării, săvîrșind, cu nesaț, faptele necurăției» [218], cum zice Apostolul. Cred că ați văzut cum înșiră uneori păgînii catalogul desfrînărilor și al adulterelor lor ca și cum acestea ar fi niște vitejii, fără să roșească, recunoscînd că au făcut cutare sau cutare fărădelegi, dar despre care ei nu cred că sînt păcate. Pe cît sînt de lipsiți de rușine, pe atîta ei nu-și dau seama de oboseală, pe atîta nu-i macină păcatele. Începutul binelui se simte deodată cu rușinea față de unele fapte de care mai înainte nu te rușinai. De aceea, nu cred că ar fi blestem pe care-l rostesc proorocii cînd spun : «să se rușineze și să se întoarcă înapoi toți cei ce urăsc Sionul» [219]. În realitate e o dorință ca cei care n-au conștiința că ar săvîrși niște fapte rușinoase să-și dea seama de ele, pentru ca fiindu-le rușine să-și poată «mînca ostenelile» păcatelor lor.

VI

Faptele lipsite de minte ale părinților, au fost numite de prooroc «oi» și «viței», căci din viețuitoarele lipsite de rațiune nu toate sînt de laudă, ba, sînt unele care sînt chiar de osîndit, cum sînt și «oile părinților» noștri, care au greșit. În același timp, însă, există și ființe lipsite de rațiune, cum e cazul cu cele din Evanghelie, unde se vorbește de «oile Mele, care ascultă glasul Meu» [220]. Și acestea sînt tot oi și cu ele ne asemănăm și noi, cînd avem pe Păstorul cel bun în inimile noastre. Căci atunci cînd Mîntuitorul zice «Eu sînt Păstorul cel bun», eu nu înțeleg lucrurile numai în sens general, cum o cred toți ceilalți, anume că El e păstorul credincioșilor — chiar dacă acest înțeles este cel sănătos și adevărat — ci trebuie să am și eu înlăuntrul sufletului meu pe Hristos, Păstorul cel bun, care simte că are în toiagul Lui ceea ce în mine sînt mișcările lipsite de rațiune, pentru ca, în drumul spre pășune, să nu mai iasă cumva din turmă, ci pentru ca, fiind îndrumate de Păstor, aceste mișcări, care odinioară erau străine, acum să devină ale Sale [221]. De aceea, fiind acum în mine, Păstorul acesta îmi conduce și simțurile, care nu mai sînt supuse unui duh străin ca al lui Faraon sau Nabucodonosor, ci Bunului Păstor.

218. *Ef.* 4, 19.
219. *Ps.* 128, 5.
220. *In.* 10, 27.
221. Imagine luată din Filon, *De sacr. Abelis et Caini*, 10, 45 (nota Nautin, p. 298).

VII

«Din tinereţea noastră această urîciune a mîncat ostenelile părinţilor noştri : oile lor şi boii lor». Există în noi o facultate care plugăreşte pămîntul — care sîntem noi — şi anume îl plugăreşte rău, cu toate că nu ştim cum am putea gîndi rău despre un plugar din aceia care îl plugăresc bine : dacă-l plugăreşte rău e ca şi cum ar mînca cu ruşine ostenelile părinţilor, pe cînd dacă-l plugăreşte bine, n-ar mai exista «osteneli» pentru părinţi. În acelaşi timp «viţeii» fac parte dintre animalele aduse [222] pe «altarul Domnului» [223]. Prin «fiii şi fiicele lor» trebuie să înţelegem pe oameni. Dar la cine anume se referă cuvîntul «lor» dacă nu la părinţii ai căror fii şi fiice sînt mistuiţi de ruşinea lor ? Am spus-o adeseori : printre odraslele noastre sufleteşti gîndurile sînt ca nişte fii, iar lucrările şi acţiunile trupeşti sînt ca nişte fiice. Iar, pentru că există şi gînduri rele, cum au fost (înainte de a se încreştina) cei proveniţi dintre păgîni şi întrucît sînt şi acum destule fapte urîte, tocmai de aceea sînt fii şi fiice, care trebuie «mistuiţi» de autorii lor din pricina «ruşinii» păcatelor lor.

O ! dacă am putea să nu zămislim şi noi astfel de «fii» şi «fiice» a căror ruşine să trebuiască apoi s-o «mîncăm» !

VIII

Dar să auzim mai departe cum îşi mărturisesc aceşti oameni păcatele : «iar noi zăceam în ruşinea noastră şi ocara noastră ne-a acoperit ca şi cu un văl» [224]. Am mai pomenit adeseori despre «acoperămîntul» pus pe faţa celor care nu «se întorc către Domnul» [225]. Din pricina acestui «văl», atunci «cînd se citeşte din Moise» [226], păcătosul nu înţelege, căci «e pus un văl pe inima lui» [227]. Din pricina acestui văl, cînd se citeşte din Vechiul Testament, cel care aude nu înţelege, încît din pricina «vălului» însăşi «Evanghelia noastră rămîne încă acoperită pentru cei pierduţi» [228]. Am zice, deci, în legătură cu «vălul» că şi «ruşinea e un

222. *Num.* 18, 17.

223. Origen pare a fi împrumutat de la Filon *(De agricultura* 20, 21) deosebirea dintre felul cum lucrau pămîntul Cain *(Fac.* 4, 2) şi Noe *(Fac.* 9, 20). Cel dintîi l-a lucrat rău, celălalt bine. Desigur, se are în vedere sensul moralizator. Oile şi boii ar designa mişcările iraţionale ale sufletului. Totuşi viţelul ar ajunge tocmai pe altarul Domnului.

224. *Ier.* 3, 25.

225. 2 *Cor.* 3, 16.

226. 2 *Cor.* 3, 15.

227. 2 *Cor.* 3, 15.

228. 2 *Cor.* 4, 3.

văl» pentru că, într-adevăr, multă vreme săvîrşim doar «fapte de ruşine» [229], aşa cum spune de pildă şi Psalmul 43 : «ruşinea obrazului meu s-a acoperit cu un văl» [230]. Aş spune, prin asemănare, că faptele care nu sînt ruşinoase n-au nevoie de nici un văl, căci, cum zice şi Sfîntul Pavel : «noi toţi stăm cu faţa descoperită, privind ca în oglindă slava lui Dumnezeu» [231]. Cine stă cu faţa descoperită înseamnă că nu a săvîrşit fapte ruşinoase, pe cînd cel care nu-i aşa cum spune Sfîntul Pavel, acela are faţa acoperită, de aceea spune Psalmul 43 : «ruşinea obrazului meu s-a acoperit cu un văl» sau cum spune proorocul Ieremia aici «ocara voastră ne acoperă» [232].

Atîta vreme cît săvîrşim fapte necinstite avem un fel de văl pe inimă [233]. Dacă vrem să înlăturăm acest văl al necinstei, se cade să săvîrşim fapte de cinste şi să ţinem bine în minte cuvîntul spus de Mîntuitorul «ca toţi să cinstească pe Fiul cum îl cinstesc pe Tatăl» şi să ne aducem aminte şi ce spune Apostolul : «de cîte ori calci legea, de atîtea ori necinsteşti pe Dumnezeu» [234]. Omul cinstit, la fel cinsteşte pe Fiul, cum cinsteşte pe Tatăl, dar cînd la mijloc e o necinste, atunci necinstea adusă Fiului trece şi asupra Tatălui, iar pe faţa noastră se aşează ca un fel de văl, încît avea dreptate să spună proorocul Ieremia : «ocara ne acoperă faţa». Înţelegînd, dar ce vrea să zică vălul pus de faptele ruşinii şi ale necinstei, să ne silim să ridicăm vălul, căci acest lucru stă numai în puterea noastră, a nimănui altcuiva, după cum şi Moise, de cîte ori mergea în faţa Domnului să vorbească cu El, de atîtea ori înălţa vălul [235]. Cred că înţelegi că Moise reprezenta uneori poporul : de cîte ori nu se întorcea spre Domnul de atîtea ori preînchipuia mulţimile care nu-L căutau pe Domnul şi atunci avea pe faţă un văl, dar cînd căuta spre faţa Domnului, închipuind pe cei ce se întorc spre El, de atîtea ori Moise «ridica vălul». Doar nu Domnul îi dăduse porunca să se acopere cu vălul, căci Dumnezeu n-a zis : pune-ţi vălul, ci de cîte ori vedea Moise că poporul nu putea să vadă mărirea Lui, atunci îşi punea vălul pe faţă fără să mai aştepte să-i spună Domnul : pune-ţi vălul, de fiecare dată cînd te întorci spre Domnul [236].

229. 2 *Cor.* 4, 2.
230. *Ps.* 43, 17.
231. 2 *Cor.* 3, 18.
232. *Ier.* 3, 25.
233. *De principiis* 1, 2 : «Donec enim quia non se converterit ad intelligentiam spiritalem, est positum velamen super cor ejus...» Ed. P. Koetschau, Berlin, 1913, p. 18, 12—13.
234. *Rom.* 2, 23.
235. *Ieş.* 34, 34.
236. *Ieş.* 34, 35.

IX

Toate acestea s-au scris pentru ca la rîndul tău şi tu, care ţi-ai pus vălul pe faţă din pricina faptelor necinstite şi ruşinoase, să te nevoieşti să-l ridici şi dacă te hotărăşti să te întorci spre Domnul, să-ţi ridici vălul şi să nu mai zici«ocara ne-a acoperit faţa» [237]. Aşa, de pildă, mînia împotriva cuiva se întipăreşte în suflet, iar pe faţă ni se lasă un fel de «văl» trist. De aceea, dacă vrem să spunem rugăciunea Psalmistului «însemnatu-s-a peste noi lumina feţei Tale, Doamne» [238], atunci să ne ridicăm «vălul» şi să împlinim cerinţa Apostolului : «vreau ca bărbaţii să se roage în tot locul, ridicîndu-şi mîinile sfinte, fără de mînie şi fără de şovăire» [239]. Dacă înlăturăm, dar, mînia, vom înlătura şi «vălul» şi tot aşa vom face şi cu toate celelalte patimi. Dar atîta vreme cît ele stăruie în mintea noastră, în gîndurile noastre, «vălul» şi «necinstea» ni se întipăresc pe faţa noastră lăuntrică, pe forţa noastră directoare, încît nu mai ajungem să vedem strălucind mărirea lui Dumnezeu. Căci nu Dumnezeu e Cel ce ne ascundea mărirea, ci noi înşine, punînd pe cugetul nostru lăuntric vălul izvorît din păcat.

X

Căci, zice mai departe proorocul [240], noi şi părinţii noştri am păcătuit greu înainte Dumnezeului nostru». Iată un lucru pe care şi noi l-am putea spune deodată cu ei : «Păcătuit-am, Doamne». Dar nu-i tot una să spui «am păcătuit» sau să spui «păcătuim». Să nu zică, dar, cel aflat în păcat «am păcătuit», ci cel care a păcătuit înainte, dar care acum s-a căit, acela să spună din inimă «păcătuit-am, Doamne», aşa cum au mărturisit cei din partea proorocului Daniil, şi care acum nu mai greşesc, dar zic «păcătuit-am, Doamne, fărădelege am făcut» [241], ori cum zice Psalmistul «să nu ne pomeneşti, Doamne, fărădelegile noastre cele de demult» [242]. Să ne mărturisim dar şi noi păcatele, chiar dacă nu-s numai de ieri, de alaltăieri, ci să ne mărturisim păcatele chiar dacă ele ar fi mai vechi de 15 ani şi chiar dacă de atunci încoace n-am mai fi greşit. Dacă greşelile noastre ar fi numai de ieri, poate că nu am fi crezuţi şi n-am avea poate ocazia să simţim c-am fost iertaţi.

237. *Ier*, 3, 25.
238. *Ps.* 4, 6.
239. *1 Tim.* 2, 8.
240. *Ier.* 3, 25.
241. *Dan.* 9, 15.
242. *Ps.* 78, 8.

«Căci am păcătuit înaintea Domnului Dumnezeului nostru, şi noi şi părinţii noştri, din tinereţea noastră şi pînă în ziua de astăzi» [243]. Aşadar, începutul acestei fraze ne arată cum trebuie să ne mărturisim păcatele, iar sfîrşitul frazei precizează cît de lungă e durata de cînd păcătuim : «din tinereţile noastre pînă azi. Iar noi n-am ascultat glasul Domnului Dumnezeului nostru». Cu alte cuvinte, «am păcătuit» şi «n-am ascultat» pînă acum. Abia după un timp, cînd m-am întors şi am făcut deja un început de îmbunătăţire, pot zice : «am păcătuit şi n-am ascultat». Căci, a vrea să asculţi şi a asculta efectiv nu sînt totdeauna ceva simultan. După cum, în caz de rănire, ne trebuie un anumit răstimp pînă să ne vindecăm, tot aşa, în caz de convertire, trebuie să ne întoarcem la Dumnezeu deplin şi cu toată curăţia.

XI

În legătură cu soarta poporului Israel Domnul a zis : «Dacă vrei să te întorci, Israele, zice Domnul, atunci întoarce-te la Mine» [244]. Aceasta vrea să însemneze convertire deplină, întoarcere adevărată ca şi cum în fiecare clipă ar începe să se convertească. Şi apoi Dumnezeu continuă : «Şi dacă vei depărta urîciunile de la faţa Mea, nu vei mai rătăci şi dacă vei jura : «Viu este Domnul ! în adevăr, în judecată şi în dreptate, atunci neamurile se vor binecuvînta şi se vor lăuda în El» [245]. Dacă toate acestea se vor împlini, atunci neamurile vor vorbi numai de binecuvîntare. Şi care sînt oare lucrurile pe care vor trebui să le facă pentru ca neamurile să binecuvînteze pe Domnul ? Iată-le : «de vei depărta urîciunile de la faţa Mea». Dar ce înseamnă «depărtarea urîciunilor» ? Tot ce grăim de rău cu gura seamănă a osîndă, de aceea să dispară de pe buzele noastre urîciunea şi orice ocară, orice cuvînt deşert, orice vorbă goală, «căci pentru orice cuvînt deşert, pe care-l vor rosti oamenii, vor da socoteală în ziua judecăţii», zice Domnul [246]. Aşa încît, dacă vrem să se împlinească făgăduinţa Domnului : «atunci toate neamurile se vor binecuvînta şi se vor lăuda întru El» [247], atunci, să facem ceea ce se cerea la începutul frazei. Adică ce ? Să «înceteze urîciunile din gura noastră», după care mai urmează şi aceste cuvinte : «dacă eşti pătruns de frică înaintea Mea». Dar, nu numai «să fim pătrunşi de frică», întrucît există frici, care nu totdeauna izvorăsc numai în prezenţa lui Dumnezeu, căci

243. *Ier.* 3, 25.
244. *Ier.* 4, 1.
245. *Ier.* 4, 1—2.
246. *Mt.* 12, 36.
247. *Ier.* 4, 2.

cei care se tem fără să-şi dea seama de ce se tem, aceia nu sînt pătrunşi de adevărata teamă faţă de Dumnezeu. În schimb, toţi cei pătrunşi cu bună-ştiinţă de teama de Dumnezeu pe motivul că nu încetează să vadă şi să simtă faţa lui Dumnezeu întoarsă către cei ce fac rele, ca să piară pomenirea lor de pe pămînt [248], iată, aceştia sînt pătrunşi de adevărata teamă de Dumnezeu.

XII

Să meditäm şi asupra cuvintelor : «De vei depărta urîciunile de la faţa Mea, de vei fi pătruns de teamă înaintea Mea şi dacă te vei jura : Viu este Domnul ! în adevăr, în judecată şi în dreptate».

Să ne privim pe noi înşine, care ne jurăm şi să vedem dacă nu cumva atunci cînd ne jurăm «cu judecată» ori «fără judecată», jurămintele noastre seamănă mai mult a obişnuinţă, decît a jurămînt. Într-adevăr, de multe ori ne lăsăm duşi de mînie. Aici vorbeşte proorocul Ieremia despre un anumit fel de jurămînt «dacă te-ai jura : Viu este Domnul ! în adevăr, în judecată şi în dreptate», pe cînd în Evanghelie ştim că Mîntuitorul a spus : «Zic vouă : să nu vă juraţi nicidecum» [249]. Ei bine, să judecăm puţin aceste două situaţii şi vom vedea că amîndouă lucrurile se vor lămuri deopotrivă. Să începem întîi cu primul caz, care spune că trebuie să te juri în adevăr, în judecată şi în dreptate, iar după aceea să vedem de ce ni se spune să nu ne jurăm «nicicum» altfel decît cel mult cu «da», în caz pozitiv, sau cu «nu», în caz negativ, desigur fără să ni se mai ceară nici într-un caz, nici în celălalt, nici un fel de martori.

Dacă se va jura cineva : «Viu e Domnul ! în adevăr», voi cere celui ce jură să nu existe la mijloc vreo minciună, ci numai adevăr, pentru ca lucrurile să corespundă «în adevăr realităţii». Oare, în cazuri de felul acesta, cum ne prezentăm noi, nenorociţii, care mergem pînă acolo încît facem jurămînt mincinos ? Dar, să presupunem că ne jurăm «pe drept». Nici acest jurămînt nu-i valabil dacă nu-i făcut «cu judecată». De pildă, cînd ne jurăm din obişnuinţă, atunci dovedim că n-am făcut-o «cu judecată». Iar, dacă pentru un jurămînt de acest fel iei de martor pe Dumnezeul lumii şi pe Hristosul Lui, atunci cît de important poate fi temeiul pentru care-mi plec genunchii şi pentru care jur ? Pentru a birui necredinţa celor de altă părere poate că aş putea-o face, dar dacă lucrurile se petrec la întîmplare, atunci un astfel de jurămînt e păcat.

248. *Ps.* 33, 15.
249. *Mt.* 5, 34.

«Dacă te juri : Viu e Domnul ! în adevăr şi în judecată», deci aşa cum se cuvine şi pe «bună dreptate», atunci scris este că «neamurile vor binecuvînta pe Domnul», căci Domnul este cel care a unit pe cele două popoare, pe păgîni şi pe Israel deopotrivă şi tot El este cel care a vorbit atît către păgîni, cît şi către Israel : «atunci neamurile vor binecuvînta pe Domnul şi se vor lăuda întru El, căci aşa a grăit Domnul către bărbaţii lui Iuda şi către cei ce locuiesc în Ierusalim» [250].

Aşadar, Domnul le-a vorbit atît celor proveniţi dintre păgîni, cît şi fiilor lui Israel şi ai lui Iuda. Îmi aduc aminte că v-am mai vorbit, nu de mult, despre înţelesul duhovnicesc al locuitorilor din Iuda şi din Ierusalim [251]. E bine să nu uităm că, prin voinţa lui Dumnezeu, şi noi sîntem «locuitori ai Ierusalimului». Iar dacă ne gîndim la spusa Domnului, că «unde este comoara voastră, acolo e şi inima voastră» [252] şi dacă «ne adunăm şi noi comori în cer» [253], atunci e semn că şi inima noastră e în Ierusalimul cel de sus, despre care Apostolul zice că «e mama noastră» [254].

«Iată», mai departe, ce a spus Domnul către bărbaţii din Iuda şi din Ierusalim : «araţi-vă ogoare noi şi nu mai semănaţi prin spini» [255].

Acest cuvînt e adresat mai ales didascalilor, cerîndu-le să nu încredinţeze cuvintele Scripturii unor ascultători înainte de a fi pregătit «ogoare noi» în sufletele lor [256]. Căci, cei care au pus o dată mîna pe «plug» [257] şi şi-au făcut din suflet «ogor nou», iar auditorii îi ascultă ca un «pămînt bun» şi «ales» [258], aceia nu mai seamănă între spini. Dacă, însă, înainte de a fi pus mîna pe plug şi înainte de «a se fi arat ogor nou» în cugetele auditorilor se ia şi se seamănă seminţele sfinte ale învăţăturii despre Tatăl, despre Fiul şi despre Duhul Sfînt, apoi învăţătura despre înviere, despre pedeapsă şi despre odihna veşnică, despre Lege, despre prooroci [259], cu un cuvînt despre toate cîte sînt scrise în Scrip-

250. *Ier.* 4, 2—3.
251. *Ier.* 4, 2—3 ; Omilia IV, 2.
252. *Lc.* 12, 34.
253. *Mt.* 6, 2.
254. *Gal.* 4, 26.
255. *Ier.* 4, 3.
256. Despre «didascali», care pe la 200—240 aveau atît funcţie didactică legată de ierarhie, cît şi una spirituală, harismatică, Origen vorbeşte adeseori. A se vedea în româneşte studiul prof. T. M. Popescu, *Primii didascali creştini*, extras din «Studii Teologice» (serie veche), Bucureşti, 1936, iar mai nou J. Daniélou, *Origène*, Paris, 1948, p. 57—62.
257. *Lc.* 9, 26.
258. *Lc.* 8, 8.
259. Origen repetă, adeseori, un grup de prooroci, pe evanghelişti şi pe apostoli. El a fost, în primul rînd, dascăl, învăţător. Aici, însă, schiţează oarecum punctele principale ale dogmaticii creştine, aşa cum o vedea el şi cum a dezbătut-o pe larg mai

turi, în cazul acesta se calcă porunca primă care spune «arați-vă ogoare noi» precum și cea de a doua : «nu semănați între spini».

Dar poate că va zice cineva dintre cei care ne ascultă acum : eu nu învăț și n-am să mă supun acestei porunci. Și totuși, omule, tu te faci cultivator al lăuntrului tău propriu, iar eu nu semăn între spini, ci îți pregătesc «ogor nou» dintr-o bucată de pământ pe care ți-a încredințat-o Dumnezeu cel peste toate. Gîndește-te la această bucățică, uită-te unde sînt în ea spini, care nu sînt altceva decît «griji ale veacului, înșelăciune a bogăției și pofte după plăceri» [260] și, după ce ți-ai făcut socoteala cîți spini sînt în sufletul tău, îndreaptă-te spre «plugul» cel duhovnicesc, de care ne-a vorbit Iisus spunînd că «oricine pune mîna pe plug și se uită îndărăt nu este potrivit pentru împărăția lui Dumnezeu» [261]. Și după ce ai căutat și ai aflat ce trebuie, din clipa aceea strînge din Scripturi «boii» cu care te vei putea ajuta mai cu nădejde, ară și răscolește pămîntul, înnoindu-l, ca să nu mai fie vechi, «dezbrăcînd pe omul cel vechi împreună cu faptele lui și îmbrăcîndu-l întru cel nou, care se înnoiește spre deplină cunoștință» [262].

Așa vei ajunge să-ți pregătești și tu un «ogor nou» și să procuri apoi semințe de la cei care învață să le iei din Lege, din Prooroci, din scrierile evanghelice, din cuvintele apostolilor și odată strînse, acestea toate să le însămînțezi în suflet prin memorie și prin punere în practică [263]. Acolo s-ar părea că cresc «de la sine» [246], dar, în realitate ele nu se vor dezvolta numai prin faptul că ne aducem aminte de ele, ci Dumnezeu este Cel ce le va face să crească, după cum zice Apostolul : «eu am sădit, Apollo a udat, dar Dumnezeu este cel care a făcut să crească» [265].

---

ales în Περὶ ἀρχῶν și anume : 1. doctrina trinitară bazată mai ales pe doxologia baptismală, 2. învățătura despre înviere și despre răsplata veșnică și 3. învățătura despre unitatea celor două Testamente (aceasta din urmă pentru a combate pe ereticii care admiteau doi Dumnezei, unul al Vechiului Testament, celălalt al Noului Testament).

260. *Mc.* 4, 19.

261. *Lc.* 9, 62.

262. Col. 3, 9—10. A se vedea lucrările și în fragmentul 68 la Luca (Rauer 157) : «fiecare din noi sîntem plugarul, care ne arăm parcela proprie a sufletului nostru, înnoind-o cu plugul cel duhovnicesc...», (în «Sources chrétiennes», vol. 87, Paris, 1962, pag. 516). A se vedea Nautin, *op. cit.*, p. 314.

263. Mulți din cei care au criticat pe Origen n-au subliniat la el decît latura teoretică, doctrinală. Omiliile lui Origen ne dezvăluie în aceeași măsură un practicant, un participant activ la viața Bisericii și a liturghiei ei, un neîntrecut moralizator al mulțimilor.

264. *Mc.* 4, 28.

265. *1 Cor.* 3, 6.

Oricum, dacă cineva a putut ajunge să înțeleagă Scripturile, acela știe că trebuie pregătit un «ogor nou», iar după ce acesta-i pregătit, atunci însămînțarea se face altfel decît «între spini». Și în iconomia lui Dumnezeu e rînduit ca semințele să nu răsară dintr-o dată ca grîu, ci, cum spune la Evanghelia după Marcu, ele se fac mai întîi «holde», apoi spice și abia după aceea «gata de seceriș». Și cînd vor fi gata de secerat, atunci vor veni «secerătorii», cărora Cuvîntul le spune : «ridicați-vă privirile și priviți holdele că sînt albe pentru seceriș».

Ni s-a spus, așadar : «arați-vă ogoare noi și nu mai semănați printre spini». De aceea (omule), înainte de a fi curățit sufletul, du-te așa cum ești, încărcat de spinii păcatelor, la cel ce este în stare să te învețe sau care cel puțin e cunoscut și se ține ca atare și cere-i să-ți dea știință și semințe duhovnicești ca să nu mai păcătuiești [266], contra poruncii de a «nu semăna printre spini». După aceea proorocul adaugă : «Tăiați-vă împrejur pentru Domnul și lepădați învîrtoșarea inimii».

Și la cuvintele «tăiați-vă împrejur pentru Domnul» va mai trebui adăugat și cuvîntul «vostru» («pentru Dumnezeul vostru»), după care, desigur, că gîndul îți va merge spre tăierea împrejur a trupului. Dar, pe linie trupească, tăiați împrejur nu sînt numai cei ce țin legea lui Moise, ci mai sînt încă și mulți alții. Preoții idolilor egipteni erau și ei tăiați împrejur, dar această tăiere împrejur se făcea pentru paza idolilor, iar nu «pentru Dumnezeu», cum a fost cazul cu tăierea împrejur a evreilor. Cînd auzim cuvintele «tăiați-vă împrejur pentru Domnul», nu ne oprim numai la înțelesul lor literal, ci trecem mai ales la cel duhovnicesc, pentru ca să aflăm cum e cu putință ca printre cei tăiați împrejur în chip duhovnicesc (cărora mai bine ar fi să li se spună «noi sîntem tăierea împrejur»), unii sînt tăiați împrejur «pentru Dumnezeu», pe cînd alții nu sînt deloc pentru Dumnezeu. Căci există și alte învățături decît cea adevărată, a Bisericii : cei ce se deprind în filozofie (s-ar putea spune) că sînt și ei tăiați împrejur în privința purtării și a sentimentelor și de aceea înclină de regulă spre cumpătare. La rîndul lor, ereticii practică și ei cumpătarea și au și ei un fel de tăiere împrejur, dar dacă aceasta nu-i o adevărată tăiere împrejur, atunci nu-i nici pentru Dumnezeu, întrucît la ei «tăierea împrejur» se face în virtutea unei învățături mincinoase. Iar tu (creștinule), cînd participi la comuniunea Bisericii și te conformezi

266. Cercetătorii protestanți vor să afle în Origen doar un mistic influențat de platonism și mai ales de neoplatonism, iar spiritualitatea preconizată de el ar fi doar ceva de genul pietății «Urmării lui Hristos» (Völker : *Das Vollkommenheitsideal des Origenes*, Tübingen, 1931, p. 197 ș.u.). Din pasajul acesta ca și din omiliile la Iosua (și aiurea) reiese cu totul altceva. Origen susținea o «teologie sacramentală» bine închegată. A se vedea J. Daniélou, *op. cit.*, p. 65 ș.u.

regulilor ei şi duhului adevăratei învăţături, ei bine! tu nu eşti numai simplu tăiat împrejur, ci eşti tăiat împrejur pentru Dumnezeu [267].

Aşadar, «tăiaţi-vă împrejur pentru Domnul şi lepădaţi învîrtoşarea inimii voastre» [268]. Dar cîţi nu trec peste aceste cuvinte din urmă spunînd că nu sînt limpezi? Ştim că există o margine a trupului bărbaţilor şi că ea trebuie tăiată împrejur, dar dacă urmărim mai adînc raţionamentul, iată cam ce am putea spune. Această margine a trupului e ceva congenital, pe cînd tăierea ei împrejur e ceva întîmplător. Ceea ce a venit prin naştere se înlătură acum prin tăiere împrejur. Dar, dacă se cere să înlăturăm marginea trupului cea duhovnicească, atunci trebuie să existe în inimă ceva congenital, ca să putem spune că ne-am tăiat împrejur la inimă. Or, cînd ne gîndim la cuvintele «eram din fire fii ai mîniei cum mai sînt încă şi alţii» [269], sau cînd ne aducem aminte de «trupul smereniei» [270], în care ne-am născut, în care «nimeni nu-i fără de păcat, chiar dacă ar fi numai de o zi viaţa lui [271], căci «şi anii şi lunile sale sînt numărate», atunci se va vedea că noi ne-am născut în necurăţie şi cu «marginea inimii» netăiată.

XIII

Ca să întrebuinţăm un exemplu mai simplu, în stare să vă facă să vedeţi ce înseamnă «tăierea împrejur a inimii», voi sublinia că în prima parte a vieţii ni se înfiripează în suflet tot felul de păreri greşite, căci e cu neputinţă ca omul să primească chiar de la început învăţături adevărate şi curate. Cuvîntul lui Dumnezeu a vegheat, însă, ca să existe o istorie şi o Scriptură, pe care trebuie să le acceptăm în sens literal-istoric, pentru ca odrasla născută «după trup» din Avraam să se hrănească mai întîi cu cuvinte «după trup» şi să se nască mai întîi «fiul robiei», pentru ca abia după el să se nască «fiul femeii slobode», adică «fiul făgăduinţei» [272]. Dacă înţelegem pentru ce s-a spus acest lucru, atunci putem înţelege şi ce-i «marginea inimii», care urma să se circumcidă după aceea.

267. Despre tăierea împrejur a sirienilor, egiptenilor, a filosofilor şi ereticilor vorbeşte adeseori. Aşa în *Omil. Num.* XI, 7; *C. Cels* V, 47—48 etc. Îndeosebi această din urmă lucrare cuprinde, după cum vom vedea la timpul său, multe referiri la răstălmăcirile contemporanilor, indiferent că-i vorba de filosofi, de gnostici iudaizanţi sau de altă natură.

268. *Ier.* 4, 4.

269. *Ef.* 2, 3.

270. *Fil.* 3, 21.

271. *Iov* 4, 17.

272. *Gal.* 4, 23.

Trebuie, aşadar, să primim Cuvîntul, care curăţeşte învăţăturile şi înlătură toate părerile greşite înfiripate în noi. Or, aceasta înseamnă tocmai să ne «tăiem împrejur la inimă». Căci dacă inima este cea în care-şi are sălaşul şi cugetul şi tot în ea sălăşluiesc şi gîndurile, pentru că «din ea ies — cum se spune— gîndurile rele» [273], trebuie să ştim că numai acela care înlătură aceste «gînduri rele» va putea înlătura şi «marginea trupului inimii» (care trebuie tăiată) şi abia atunci devine el bărbat din Iuda şi locuitor al Ierusalimului, tăiat împrejur cu adevărat întru curăţie. Dar dacă cineva nu scapă de această «margine a trupului inimii», acela nu va scăpa de ameninţarea Cuvîntului: «să nu-ţi închipui cumva că mînia Mea nu va izbucni ca focul, ea va arde nestinsă din pricina răutăţilor voastre şi nimeni n-o va stinge» [274]. Mînia Domnului ţîşneşte, deci, «ca un foc împotriva celor care nu-s tăiaţi împrejur, pentru Dumnezeu», contra celor care nu caută să scape de această «margine a trupului inimii», căci «din pricina răutăţii faptelor noastre nimeni nu va putea stinge acest foc». Da, acest foc izvorăşte din «învîrtoşarea inimii voastre», a deprinderilor voastre şi nimeni nu va putea stinge această răutate. «Spuneţi acestea în Iuda şi le vestiţi în Ierusalim! Grăiţi şi trîmbiţaţi cu trîmbiţele prin ţară! Strigaţi tare şi ziceţi!» [275].

XIV

Cred, că aţi înţeles, că prin cei din tribul lui Iuda trebuie să înţelegem pe Hristos, «căci este ştiut că Domnul nostru a răsărit din Iuda» [276]. Prin cuvintele «grăiţi şi trîmbiţaţi» prin ţară, Cuvîntul sfînt pregăteşte «războiul» împotriva patimilor, războiul împotriva puterilor potrivnice prin care vesteşte «sărbătorile cereşti» [277]. (Scriptura o spune cu tărie şi într-un caz şi în celălalt), căci Scriptura e ca o trîmbiţă. În cartea Numerilor prin «trîmbiţă» înţelegem Cuvîntul sfînt, care-mi porunceşte şi mie şi tuturor celor care vrem şi care căutăm să înţelegem Scriptura. Ba, acolo se cerea să se facă «două trîmbiţi de argint» [278]. De aceea, la Ieremia Cuvîntul zice: «Grăiţi şi trîmbiţaţi cu trîmbiţi prin ţară! Strigaţi tare şi ziceţi: adunaţi-vă şi să intrăm în cetatea cea întărită» [279]. Cuvîntul nu vrea ca noi să intrăm într-o cetate neîntărită, ci într-o citadelă fortificată de întărituri. Or, «Biserica

273. *Mt.* 5, 19.
274. *Ier.* 4, 4.
275. *Ier.* 4, 5.
276. *Evr.* 7, 14.
277. *Num.* 10, 11.
278. *Num.* 10, 2.
279. *Ier.* 4, 5—6.

Dumnezeului celui viu» este temeinicită tocmai pe «adevărul» Cuvîntului [280]. Ea este într-adevăr «întărirea», căci şi Psalmul 17 spune despre Dumnezeu că e «întărirea noastră» [281].

«Adunaţi-vă, dar, şi vă întăriţi în Sion», cu alte cuvinte toţi cei ce staţi în afară de Sion, hotărîţi-vă şi refugiaţi-vă în Sion, grăbiţi-vă spre turnul de veghe, «pentru că iată aduc peste voi de la miazănoapte necaz şi nevoie mare» [282]. Şi cînd spun că relele vin dinspre miazănoapte (căci, cum am mai spus-o adeseori, miazănoaptea înseamnă duşmanul), oricine va rămîne surprins, iar cel care nu se grăbeşte să intre mai repede între zidurile cetăţii, adică «în Bisericile lui Dumnezeu» [283] şi va rămîne afară, acela va fi prins de duşmani şi omorît. Vrei să ştii cine-i duşmanul? Iată cum continuă proorocul: «iată, iese leul din desişul său şi pierzătorul popoarelor se apropie» [284]. Acum ştii cine ţi-e duşman? «Leul» e pe urmele voastre. Încă tot nu ştii cine-i? Ne lămureşte apostolul Petru atunci cînd ne învaţă: «potrivnicul vostru, diavolul, umblă, răcnind ca un leu, căutînd pe cine să înghită; căruia staţi împotrivă tari în credinţă» [285]. Iar Psalmul 9 spune: «pîndeşte din ascunziş, pîndeşte ca leul din culcuşul său» [286]. Şi nu ne pîndeşte ziua, ci pe cînd se coboară noaptea, pentru că, potrivit Psalmului 103, «Pus-ai, Doamne, întuneric şi s-a făcut noapte, cînd vor ieşi toate fiarele pădurii, puii leilor mugesc ca să apuce şi să ceară de la Dumnezeu mîncarea lor» [287].

XV

Ai auzit dar: «leul iese din desişul său». Vrei să ştii unde şi cînd? Acum e la pămînt, a căzut, a coborît pînă în cele mai de jos ale pămîntului. Dar, nu uita: leul iese din ascunziş. Tu eşti numai om, dar eşti mai presus decît diavolul, căci eşti mai bun decît el oricum ai fi, pe cînd el a căzut din pricina răutăţii lui.

Totuşi, «un leu ne pîndeşte din ascunziş, el s-a ridicat spre pierzarea popoarelor». Şi odată ce ne pîndeşte din desiş, din locul potrivit

280. *1 Tim.* 3, 15.
281. *Ps.* 17, 21.
282. *Ier.* 4, 6.
283. *2 Tes.* 1, 4.
284. *Ier.* 4, 7.
285. *1 Pt.* 5, 8—9.
286. *Ps.* 9, 29.
287. *Ps.* 103, 21—22.

cu pedeapsa pe care a primit-o, el «s-a ridicat din culcuşul său ca să ducă la pierzare popoarele şi ca să pustiască pămîntul tău» [288]. E gata-gata să intre în «pămîntul tău», despre care am vorbit pe scurt adineaori [289], ca să ne înghită pe fiecare din noi. Căci leul «vine să-ţi pustiască pămîntul», să-ţi calce în picioare semineţele, pentru ca pămîntul tău să nu rodească, pentru ca «cetăţile tale să rămînă stricate şi fără locuitori, de aceea încingeţi-vă cu sac» [290].

Aşadar, dacă leul a pornit, dacă te ameninţă şi vrea să-ţi pustiască pămîntul, încinge-te în sac, adică să-ţi plîngi păcatele şi să gemi, să te rogi necontenit lui Dumnezeu ca să strivească pe acest leu, să te scape de el şi să nu cazi în gura lui. Căci, «precum ciobanul e în stare să scoată din gura leului două şolduri de carne şi un vîrf de ureche» [291], tot aşa caută şi leul acesta să te înhaţe de urechi aruncîndu-ţi cuvinte mincinoase, care ştie că-ţi plac, pentru ca astfel să te îndepărtezi de adevăr, să-ţi mute picioarele de pe pămîntul adevărului şi apoi să te înghită. Tocmai de aceea «încinge-te cu sac», bate-te în piept, plîngi, strigă şi te alarmează cînd vezi duşmanul, «pentru ca iuţimea mîniei Domnului să se abată de la tine» [292] şi pentru ca odată înlăturată această mînie, să fii în linişte deplină, la adăpost de ameninţările «leului» (ca unul care de acum ai intrat în cetatea cea întărită), să lauzi pe Dumnezeu care te mîntuieşte în Hristos Iisus, Căruia cinste şi mărire se cuvin în vecii vecilor. Amin.

OMILIA XI

La cuvintele: «din pricina mea toată ţara a fost pustiită» şi despre «brîu»

I

Ce ar vrea să spună proorocul prin cuvintele «din pricina mea toată ţara a fost pustiită» ? [293] Cred că s-a referit la Hristos. Căci, fără îndoială că înainte de a fi sosit El erau multe păcate în popor, dar nu chiar atîtea încît poporul întreg să trebuiască să fie părăsit şi trimis

288. *Ier.* 4, 7.
289. Mai sus, «pămîntul bun», cap. 13.
290. *Ier.* 4, 7—8.
291. *Amos.* 3, 12.
292. *Ier.* 4, 8.
293. *Ier.* 12, 11.

într-o robie nesfîrşită. Dar, atunci cînd «măsura părinţilor a fost întrecută» [294] şi cînd nu s-au mulţumit cu «omorîrea proorocilor» şi cu prigonirea drepţilor, ci au omorît şi pe «Hristosul Domnului» [295], atunci s-a împlinit cuvîntul: «Iată, casa voastră vi se va lăsa pustie» şi astfel, din pricina lui «toată ţara a fost pustiită» [296].

II

Dar, dacă vrei să înţelegi şi mai bine cuvintele «din pricina mea a fost pustiită toată ţara», atunci sileşte-te să pricepi cum s-a putut «pustii toată ţara» la venirea lui Iisus, ştiind bine că «ţara aceasta e în tine, în sufletul tău» [297]. Într-adevăr, «ţara» a fost pustiită prin aceea că au fost nimicite toate mădularele ei de pe pămînt, încît ea n-a mai putut fi în stare să facă fapte bune, ci numai «fapte ale trupului, cum sînt adulterul, desfrînarea, nerușinarea, închinarea la idoli, fermecătoria» [298] şi celelalte. De aceea, Mîntuitorul a zis: «să nu socotiţi cumva că am venit să aduc pace pe pămînt; n-am venit să aduc pace, ci sabie» [299].Din acest punct de vedere e foarte adevărat că înainte de a fi «venit Domnul pe pămînt» nu era «sabie», căci «trupul nu poftea împotriva duhului şi nici duhul împotriva trupului», iar de cînd a venit El şi de cînd am înţeles care sînt lucrurile «trupului» şi care sînt «ale duhului», de atunci învăţătura aceasta e ca o «sabie» împlîntată în pămînt, despărţind «trupul» şi «pămîntul» de «duh» [300].

«Ţara se pustieşte cînd purtăm în trupul nostru omorîrea lui Iisus» [301] şi cînd nu mai «trăim după trup», ci duhul trăieşte în noi; cînd nu mai semănăm «în trup», ci numai în duh, ca să nu mai «secerăm stricăciunea», care vine din ale trupului, ci «duh de viaţă veşnică» [302].

---

294. *Mt.* 23, 32.
295. *Lc.* 9, 20.
296. *Lc.* 23, 38.
297. A se vedea mai sus, *Omil.* 8, 2. Potrivit viziunii sale, Origen are în vedere ceea ce spunea Evanghelistul Luca 17, 21.
298. *Gal.* 5, 19—20.
299. *Mt.* 10, 34.
300. Se ştie ce a însemnat pentru Origen concepţia trihotomistă. După el omul abia atunci îşi află liniştea cînd spiritualizează tot rostul vieţii. Sufletul omului se uneşte cu cuvîntul prin intermediul Logosului divin. După cum am văzut din comentarul la «Cîntarea Cîntărilor», unde Solomon nu se declară mulţumit nici cu morala «Pildelor», nici cu «fizica» Ecleziastului, ci numai prin unire, prin dragoste de viaţa nesfîrşită a dumnezeirii, tot aşa a disprețuit Origen toate ale lumii, căutînd mereu numai revelaţii ale spiritului. De aceea el nu este numai primul dogmatist creştin, ci şi primul mare teolog mistic creştin.
301. 2 *Cor.* 4, 10.
302. *Gal.* 6, 8.

III

Bine li s-a spus celor ce au păcătuit: «voi semănaţi grîu şi seceraţi spini» [303], căci chiar dacă petrec şi repetă cuvintele lui Dumnezeu, cei ce nu se hrănesc din ele cum se cuvine, nu trăiesc cinstit şi nu au credinţă îndestulătoare, unii ca aceia «seamănă grîu, dar culeg spini». Ne putem da seama despre acest lucru în chip deosebit cînd ne gîndim la eretici, care de fapt citesc Scripturile, dar «seceră spini» şi nu din Scripturi, ci din propriul lor fel de a înţelege lucrurile.

«Slujba lor nu le va fi de nici un folos» [304], zice proorocul. Acest lucru l-au explicat şi alţii înainte de noi şi întrucît noi nu respingem tîlcuirea lor, o redăm aici bucuroşi, nu ca şi cum am fi găsit-o noi înşine, ci pentru că am găsit în ea o învăţătură adîncă. Dacă sîntem atenţi la ceea ce s-a scris, cuvîntul acesta ne-ar fi de folos atît vouă, cît şi nouă, care se pare că «prin chemare» sîntem situaţi mai sus decît voi, încît mulţi doresc să ajungă la această «slujire». Dar să ştiţi că intrarea în cler nu aduce în chip automat şi mîntuirea, căci şi dintre drepţii slujitori mulţi se pierd, după cum şi dintre mireni mulţi vor fi recunoscuţi ca fericiţi. Există şi între clerici unii care nu trăiesc «îmbunătăţindu-se de pe urma chemării lor sau să fie spre podoaba slujirii lor» [305]. Despre ei spun tîlcuitorii că proorocul ar fi zis : «au muncit şi n-au avut nici un folos». Căci, nu şederea în presbiteriu poate fi socotită ca un folos, ci vieţuirea vrednică de o astfel de chemare, aşa cum o cere Cuvîntul. Căci tuturora ne cere Cuvîntul, atît vouă, cît şi nouă, să vieţuim cuviincios, iar dacă-i adevărat că trebuie spus: «cei puternici trebuie pedepsiţi cu străşnicie» [306], atunci vom înţelege de ce mi se cere mie mai mult decît unui diacon, iar diaconului mai mult decît unui mirean. Cît despre cel căruia i s-a încredinţat să exercite conducere bisericească peste noi toţi [307], aceluia i se cere şi mai mult. De aceea, ascultaţi bine ce spune Apostolul despre cel căruia i s-au încredinţat mari răspunderi: «Aşa să ne socotească pe noi fiecare om: ca slujitori ai lui Hristos şi ca iconomi ai tainelor lui Dumnezeu. Iar la iconomi, mai ales, se cere ca fiecare să fie aflat credincios [308]. În-

303. *Ier.* 12, 13.
304. *Ier.* 12, 13.
305. Termenul κλῆρος = chemare, a dat lui Origen ocazie să vorbească şi despre clerici, pe care — potrivit concepţiei lui — îi dorea cît mai spiritualizaţi, cît mai conştienţi că-L reprezintă pe Hristos.
306. *Inţ. Sol.* 6, 6.
307. Cînd ţinea omiliile acestea, Origen era preot, fapt care nu-l opreşte să critice adeseori scăderile slujitorilor Bisericii, Nautin, *op. cit.*, p. 421.
308. *1 Cor.* 4, 1—2.

tr-adevăr, e foarte greu să găseşti un «iconom credincios» şi cinstit, încît Iisus, care «cunoaşte toate mai înainte de a se face» [309], spune «cine este iconomul credincios şi înţelept, pe care stăpînul îl va pune peste slugile sale, ca să le dea la vreme partea lor de grîu?» [310]. Iar pe iconomii necredincioşi îi dezaprobă astfel: «De va zice sluga cea rea în inima sa: Stăpînul meu zăboveşte să vină şi va începe să bată pe slugi şi pe slujnice şi să mănînce şi să bea şi să se îmbete, veni-va stăpînul slugii aceleia în ziua în care ea nu se aşteaptă şi în ceasul în care ea nu ştie şi o va tăia în două, iar partea ei o va pune cu cei necredincioşi» [311]. Iată de ce am zis că «slujirea lor nu le va fi de nici un folos».

IV

Dar să vedem acum şi certarea care urmează de aici şi pe care e bine s-o ţinem ca pe o învăţătură. Ne-o spune tot aici proorocul Ieremia: «Ruşinaţi-vă, dar, de fala şi de ocara ce o aduceţi înaintea Domnului» [312]. Sînt lucruri cu care ne fălim prosteşte pentru că nu-s vrednice să ne lăudăm cu ele. Aşa, de pildă, cînd cineva se laudă că e bogat şi că are atîtea şi atîtea bunătăţi, unuia ca acesta i s-ar potrivi cuvîntul proorocului «mai bine te-ai ruşina cu fala ta».

Dar să ascultăm mai departe porunca dată proorocului. Ea ne opreşte să ne fălim şi să ne lăudăm cu înţelepciunea proprie. Zice Ieremia: «Să nu se laude cel înţelept cu înţelepciunea sa, să nu se laude cel puternic cu puterea sa, nici cel bogat să nu se laude cu bogăţia sa, ci de se laudă cineva, să se laude numai cu aceea că pricepe şi Mă cunoaşte că Eu sînt Domnul» [313]. Dacă vrei să te lauzi fără să ţi se spună «ruşinează-te de fala ta», atunci fă-o cum a făcut-o Apostolul Pavel: «Mie să nu-mi fie a mă lauda decît în crucea Domnului nostru Iisus Hristos, prin care lumea este răstignită pentru mine şi eu pentru lume» [314]. Sau, dacă mai vrei să te lauzi cu ceva, fără să ţi se spună: «ruşinează-te de fala ta», atunci ascultă-l pe acelaşi Sfînt Pavel cum se laudă, şi învaţă de la el ce spune: «Bucuros mă voi lăuda mai ales întru slăbiciunile mele ca să locuiască în mine puterea lui Hristos» [315]. Ascultă, deci, şi spune: cine ar putea zice ca el: «în

309. *Ist. Sus.* 1, 42.
310. *Lc.* 12, 42.
311. *Lc.* 12, 45—46.
312. *Ier.* 12, 13.
313. *Ier.* 9, 22—23
314. *Gal.* 6, 14.
315. *2 Cor.* 12, 9.

osteneli mai mult decît oricare altul, în închisori mai mult, în bătăi peste măsură, la moarte adeseori, de la iudei de cinci ori am primit patruzeci de lovituri fără una, de trei ori am fost bătut cu pietre, de trei ori s-a sfărîmat corabia cu mine...» ? [316].

Aşadar, învăţăm că chiar între laude sînt deosebiri, încît de unele se cade să ne fie ruşine, putînd lua aici de pildă cuvîntul Apostolului: «Mărirea lor e spre ruşinea lor» [317]. Şi aceasta pentru că acolo unde ar fi trebuit să se ruşineze, ei se fălesc!

V

Dar să vedem ce semnificaţie are «brîul», de care vorbeşte aici proorocul Ieremia: «Aşa mi-a grăit Domnul: mergi şi-ţi cumpără un brîu de in şi-l încinge peste mijlocul tău, dar în apă să nu-l bagi. Şi am cumpărat brîul, după cuvîntul Domnului şi l-am încins peste coapsele mele. Apoi a fost cuvîntul Domnului iarăşi către mine şi mi-a zis: Ia brîul, pe care l-ai cumpărat şi, sculîndu-te, du-te la Eufrat şi-l ascunde acolo în crăpătura unei stînci» [318]. După mai multe zile proorocul s-a dus la Eufrat şi a găsit brîul putrezit cu totul. După aceea Domnul a spus aceste cuvinte, care ne ajută să înţelegem ce-a vrut să ne înveţe prin pilda «brîului»: «Precum este brîul aproape de coapsele omului, aşa am apropiat Eu de Mine casa lui Israel şi toată casa lui Iuda, zice Domnul, ca să-Mi fie poporul Meu, numele Meu, lauda Mea şi slava Mea, dar ei n-au ascultat» [319].

Aşadar, proorocul ţine locul lui Dumnezeu atunci cînd încinge împrejurul coapselor sale brîul de in, aşa cum s-a legat Dumnezeu de poporul Său: «aşa M-am apropiat Eu de acest popor, zice Domnul». Poporul a devenit un fel de brîu, cu care Dumnezeu s-a încins împrejurul coapselor Sale. De ce? Să citească cine poate şi în proorocul Iezechiel şi să vadă cum e cu putinţă ca să-L cugetăm pe Dumnezeu trupeşte, încît de sus şi pînă jos la coapsele acelui chip de om era foc şi de la coapsele chipului aceluia în sus era ca argintul aurit şi să caute să înţeleagă de ce partea din Dumnezeu care e în «jos» este «de foc» [320]. Cred că din coapse vin lucrurile şi din foc izvorăsc ele, căci tot ce există în lume prin naştere, trebuie să se purifice tot prin foc, şi tot ce e născut pe lume nu se mîntuieşte dacă nu-i pedepsit întîi. Dar,

316. *2 Cor.* 11, 23—25.
317. *Fil.* 3, 19.
318. *Ier.* 13, 1—4.
319. *Ier.* 13, 11.
320. *Iez.* 1, 27.

ceea ce este deasupra coapselor, şi care e mai presus de naştere, e o materie care-i ca chihlimbarul, foarte curat şi foarte preţios. Se spune, într-adevăr, că chihlimbarul e mai preţios şi decît aurul. De aceea, tocmai ca să dăm un exemplu, arătînd că Dumnezeu are un «corp» superior mai preţios şi unul mai puţin preţios, tocmai de aceea a prezentat Scriptura pe Dumnezeu ca fiind «compus» din foc şi din chihlimbar : în lumea celor născute, fiecare din noi e într-o măsură oarecare foc, dar în acelaşi timp este şi trup al lui Dumnezeu. Dacă tindem spre progres şi spre îmbunătăţire, deşi nu sîntem chihlimbar, e cu putinţă să ne schimbăm nivelul, urcînd spre Dumnezeu şi, odată trecuţi prin foc, să ajungem să fim chihlimbar, încorporîndu-ne în partea superioară a lui Dumnezeu.

VI

De ce şi-a încins în jurul coapselor un «brîu de in» ? Ca să arate că poporul este întrucîtva în paza lui Dumnezeu. Căci, împotriva celor ce doresc să acuze pe Dumnezeu, poporul prinde curaj, făcîndu-şi parcă din Dumnezeu un scut, şi nu îngăduie să se aducă învinuiri nepotrivite lui Dumnezeu. Dar dacă păcătuieşte, întocmai ca şi proorocul care-şi părăseşte brîul aruncîndu-l, drept pedeapsă, în Eufrat, să putrezească, tot aşa păcătosul s-a depărtat de «coapsele» lui Dumnezeu şi lepădat fiind, se îneacă în Eufrat, fluviul mesopotamian, patria asirienilor, a duşmanilor lui Israel, unde sînt şi babilonienii, şi acolo putrezeşte [321].

Cu toate că sînt atîtea rîuri, totuşi proorocul a fost trimis din Iudeea tocmai la Eufrat să-şi facă de lucru acolo cu un brîu de in şi să-l pună acolo. Dar, oare, de ce tocmai de «in» ? Pentru că inul creşte din pămînt, apoi după ce a fost bine îngrijit, el e dărăcit, spălat, uscat şi bine tratat, ca să se poată face din el un brîu sau un veşmînt oarecare. La rîndul nostru, şi noi oamenii intrăm în viaţă prin naştere ca şi «brîul» lui Dumnezeu ; şi noi ne luăm începutul tot din pămînt, avînd nevoie de multe îngrijiri ca să fim dărăciţi şi spălaţi spre a pierde astfel culoarea pămîntului. Căci într-un fel e culoarea inului la naştere şi cu totul altfel devine ea după ce a fost tratată atît de mult : culoarea firească a inului e negricioasă, dar după tratare ea devine foarte deschisă. Ceva asemănător se întîmplă şi cu noi toţi, cei ce ne naştem pe pămînt. La începuturile noastre sîntem cu toţii «negricioşi» în ce priveşte credinţa (poate acesta-i înţelesul cuvîntului de la începutul Cîntării Cîntărilor «negricioasă sînt, dar sînt frumoasă» [322]) şi ne asemănăm atunci sufleteşte cu

321. În limbajul lui Origen asirienii şi babilonienii sînt demoni răi, cum s-a spus în prima omilie.

322. *Cînt* 1, 4.

niște etiopieni, dar după ce ne uscăm la soare ne facem mai deschiși, cum zice cuvîntul Scripturii : «cine se înalță acum albită și înflorită ?» [323]. Mai tîrziu sîntem țesuți ca să devenim «brîu» al lui Dumnezeu și ne învrednicim să fim «legați» de El.

Dumnezeu nu ne aruncă, de o parte, ca pe niște netrebnici. Primul popor, întreaga «casă a lui Iuda» și «casa lui Israel» e drept că au fost părăsite pentru că Dumnezeu nu le mai purta în «brîu». În locul lor Dumnezeu S-a încins cu noi, căci după ce și-a părăsit «brîul», el n-a mai rămas gol, ci și-a țesut un alt «brîu». Acest «brîu» e Biserica ieșită din neamuri. Să știe și ea (membrii acestei Biserici) că, dacă Dumnezeu n-a cruțat pe cei dintîi, cu atît mai vîrtos nu o va cruța nici pe ea cînd va păcătui, dacă nu se dovedește vrednică de «coapsele» lui Dumnezeu. În schimb, «cel ce se lipește de Domnul este un singur duh cu El» [324] în Hristos Iisus, căruia se cuvine mărirea și puterea în vecii vecilor. Amin.

OMILIA XII

De la cuvintele:
«De aceea spune-le cuvîntul acesta :
așa zice Domnul Dumnezeul lui Israel :
tot ulciorul se umple cu vin» [325]...
pînă la
«și se vor umple ochii voștri de lacrimi,
căci turma Domnului va fi dusă în robie» [326].

I

Ceea ce i se poruncește proorocului să spună din partea lui Dumnezeu, trebuie să fie ceva vrednic de El. Dacă rămînem însă la înțelesul literal, atunci acest citat nu are un caracter vrednic de dumnezeire. Așa încît, cine nu ascultă decît înțelesul literal, va zice : aceste cuvinte sînt o prostie. Așa va zice omul firesc, «căci omul firesc nu primește cele ale Duhului lui Dumnezeu ; pentru el acestea sînt nebunie» [327]. Așadar, vezi ce zice cuvîntul : «Și vei spune către popor acestea : așa zice Domnul Dumnezeul lui Israel» [328]. Ceea ce zice Domnul Dumnezeul lui Israel

323. *Cînt* 8, 5.
324. *1 Cor.* 6, 17.
325. *Ier.* 13, 12 și urm.
326. *Ier.* 13, 17.
327. *1 Cor.* 2, 14. Sub noțiunea «vrednic de Dumnezeu» se resimte o influență provenită din exegeza lui Filon de Alexandria. A se vedea J. Daniélou, *Origène*, p. 180 ș.u. Ea revine adeseori în omiliile lui Origen : XII, 1 ; XXI, 2 etc.
328. *Ier.* 13, 12.

să fie vrednic de El. «Tot ulciorul se umple cu vin, şi ei toţi vor zice ţie : oare noi nu ştim că tot ulciorul se umple cu vin ?». Cei ce răspund aşa, s-au oprit la literă şi zic : ştim noi de mult că tot ulciorul se umple cu vin. Dar ei nu zic adevărul. Pentru că nu tot ulciorul se umple cu vin. Sînt ulcioare pline cu untdelemn sau cu altă substanţă lichidă, iar unele rămîn chiar goale. Aşa că mint cei care zic că tot ulciorul se va umple cu vin, căci acest lucru nu este adevărat. Dar poporul zice ca răspuns : oare nu ştim că tot ulciorul se va umple cu vin ?

După putinţa noastră, iată cum tîlcuim acest text :

Dacă ne gîndim la diferitele soiuri de vin şi la cele ce se spun despre ele — şi prin urmare şi despre ulcioarele în care s-au turnat aceste vinuri — vom vedea că este adevărat că «tot ulciorul se va umple cu vin». Dacă printre ulcioare este vreunul, pe care merită să-l numim *bun*, acela va fi plin cu un vin bun, pe măsura bunătăţii lui. Iar dacă alt ulcior, în comparaţie cu primul — întrucît ele se pot compara în privinţa calităţii lor — este rău, acela va fi plin cu vin rău, pe măsura răutăţii lui.

Deci, ce găsim în Scriptură despre feluritele soiuri de vin ? Despre soiurile rele este scris : «Căci via lor este din viţa de vie a Sodomei şi din şesurile Gomorei, strugurii lor sînt struguri otrăviţi şi bobiţele lor sînt amare. Vinul lor este venin de scorpie şi otravă purtătoare de aspidă» [329]. Iar despre soiurile bune, este scris : «Paharul tău este adăpîndu-mă ca un puternic» [330] şi Înţelepciunea cheamă pe om la paharul ei zicînd : «Veniţi şi mîncaţi din pîinea mea şi beţi din vinul pe care eu l-am amestecat» [331]. Există, aşadar, un vin din Sodoma şi un vin pe care îl amestecă Înţelepciunea. Şi zice iarăşi : «Prietenul meu avea o vie pe o coastă mănoasă» [332], vie sădită de Dumnezeu, aleasă şi minunată, numită via din Sorec. Mai este însă şi via egiptenilor, pe care o loveşte Dumnezeu, după cuvîntul «A bătut cu grindină via lor şi duzii lor cu «piatră» [333].

II

Presupunem deci, că acum, în chip figurat, toţi oamenii pot să conţină vin. Eu îi numesc ulcioare şi zic că cel rău este plin cu vin din via Sodomei, plin cu vin egiptean, plin cu vinul vrăjmaşilor lui Israel. Iar

329. *Deut.* 32, 32—33.
330. *Ps.* 22, 6. Cu alte cuvinte, ulcioarele preînchipuite de om. Cele umplute cu vin bun sînt oamenii buni, cele pline cu vin rău sînt oamenii răi.
331. *Pilde* 9, 5.
332. *Is.* 5, 1.
333. *Ps.* 77, 47.

omul nevinovat şi înaintat în virtute este plin cu vin din via Sorec, vin despre care s-a scris : «Paharul tău este adăpîndu-mă, ca un puternic» [334], şi iarăşi, omul nevinovat este plin cu vinul pe care l-a amestecat înţelepciunea. Aşa putem presupune că se umplu cu vin ulcioarele, cînd este vorba de virtute şi păcat. Dar acum trebuie să vedem în ce fel sînt numite *vin* urmările virtuţii şi ale păcatului, adică pedepsele pentru păcat, binecuvîntările şi făgăduinţele pentru virtute. Despre aceasta scrie în Sfînta Scriptură : «Ia cupa aceasta cu vinul urgiei Mele şi adapă din ea toate neamurile, la care te voi trimite Eu», se zice la proorocul Ieremia, şi apoi se adaugă : «Şi ele vor bea, se vor clătina, vor înnebuni şi vor cădea» [335]. Proorocul numeşte, aici, pedepsele vin neamestecat, pe care îl beau cei vrednici de pedeapsă neamestecată. Sînt şi unii care beau o pedeapsă amestecată. Căci : «Paharul este în mîna Domnului, plin cu vin curat, bine-mirositor şi îl trece de la unul la altul, dar drojdiile lui nu s-au vărsat, din ele vor bea toţi păcătoşii pămîntului» [336].

Dacă vrei, acum, să vezi şi vinul binecuvîntării, pe care-l beau cei drepţi, să-ţi fie de ajuns cuvîntul Înţelepciunii, care zice : «Beţi vinul, pe care l-am amestecat Eu» [337]. Vezi că la rîndul Lui şi Mîntuitorul urcă într-un «foişor mare, gata aşternut» [338] şi împodobit, unde sărbătoreşte Paştele cu ucenicii Săi. Le-a dat şi El un pahar cu vin, despre care Scriptura nu spune că era amestecat. Căci Iisus, ca să înveselească pe ucenici, le dă vin neamestecat şi le zice : «Luaţi şi beţi, acesta este Sîngele Meu, care se varsă pentru voi spre iertarea păcatelor» [339]. Apoi le zice : «Aceasta să o faceţi întru pomenirea Mea» [340]. «Amin zic vouă că nu voi mai bea din acest pahar pînă în ziua în care voi bea cu voi vin nou în împărăţia lui Dumnezeu» [341]. Vezi, dar, care este făgăduinţa : «Paharul Legii celei noi». Vezi şi unele pedepse, care sînt ca un pahar cu vin neamestecat, iar altele sînt ca un vin amestecat, aşa încît pentru fiecare om vinul se prezintă în proporţia în care sînt amestecate faptele bune şi rele. Înţelege acum că unii care trăiesc la întîmplare, fără nici o evlavie

334. *Ps.* 22, 6. Să se observe grăirea alegorică a lui Origen, *Omil.* V, 14 (ed. Klostermann, p. 43, 25; 43, 26); *Omil.* I, 6 (Klost. 5, 25, 30) etc.
335. *Ier.* 32, 15—16.
336. *Ps.* 74, 9.
337. *Pilde* 9, 5.
338. *Mc.* 14, 15. Origen a căutat adeseori sensul moral al cuvintelor. Pentru intrarea «în foişorul de sus» al Sfintei Euharistii trebuia folosit cuvîntul ἀνάβασις, ἀναβαίνω sau προκοπή — urcuş sau progres, spre a ne da să înţelegem înălţarea sau ridicarea de la cele pămînteşti, pentru că aici avem de-a face cu hrana cea veşnică, în împărăţia lui Dumnezeu.
339. *Mt.* 26, 26.
340. *Mt.* 26, 27.
341. *Mt.* 26, 28.

și fără să ia aminte la ei înșiși, beau vinul neamestecat, despre care vorbește citatul din Ieremia. Alții, fără a se lepăda în întregime de credință, fără să fie cu totul păcătoși, sînt însă nevrednici să bea din paharul Legii celei Noi ; căci ei fac cînd binele, cînd răul și, bînd o dată vin curat, altădată vin de amestecătură, căci Dumnezeu l-a turnat «dintr-unul în altul».

Care sînt, dar, cele două pahare ? Că sînt două pahare reiese clar din cuvîntul : «A vărsat dintr-unul în altul, însă drojdiile lui nu s-au deșertat» [342]. Presupune că paharul cu faptele tale bune este într-una din mîinile lui Dumnezeu. Îndrăznesc să zic, dacă vrei, că paharul cu faptele tale bune este în mîna dreaptă, iar paharul cu păcatele tale în mîna stîngă a lui Dumnezeu. Cînd va veni vremea să fii pedepsit pentru păcatele tale, atunci — fiindcă ai și fapte bune — paharul este în mîna Domnului plin cu vin neamestecat, plin de amestec și l-a vărsat dintr-unul în altul, din paharul care este în stînga Domnului în cel din dreapta Sa. Căci, ca unul care nu ai făcut numai binele, nu poți bea numai vinul bunătăților ; iar fiindcă ai făcut și cîte un bine, nu poți bea numai paharul păcatelor. De aceea, Dumnezeu «l-a vărsat dintr-unul în altul». În proporția păcatelor tale este făcut și amestecul de mînie și pedeapsă, așa încît să fie sau cu mai multă apă în el, sau mai tare și mai amar. Căci, precum spuneam, după proporția păcatelor și a faptelor bune scade sau crește și durerea din paharul mîniei lui Dumnezeu, aceasta făcîndu-se după cum se cuvine pentru fiecare păcat. Iar dacă este cineva bun și drept, atunci va zice : «Paharul mîntuirii voi lua și numele Domnului voi chema» [343]. Deci, «tot ulciorul va fi umplut cu vin» [344] fie el bun, fie rău, iar vinul va fi turnat în fiecare după calitatea ulciorului, și pe măsura celor numiți aici de prooroc ulcioare. Nu se toarnă în aceste ulcioare nici untdelemn, nici alt lichid, ci toate ulcioarele trebuie să fie umplute cu vin.

III

Apoi, pentru că erau mulți păcătoși în Ierusalim și în Iudeea pe vremea lui Ieremia, proorocul arată cu ce fel de vin vor fi umplute ulcioarele, care închipuie pe păcătoși. «Și ei toți vor zice : oare nu știm noi că tot ulciorul se umple cu vin ?», iar tu să le spui : Așa zice Domnul : «Iată eu voi umple de vin pe toți locuitorii țării acesteia, și pe regi, fiii lui

342. *Lc.* 21, 17.
343. *Ps.* 115, 4.
344. *Ier.* 13, 12.

David, care stau pe scaunul lui, şi pe preoţi» [345]. Cel care va pedepsi nu va cruţa pe nimeni. Chiar dacă cineva este numit «prooroc» [346], dar are păcate, va fi umplut cu vinul ameninţărilor sus pomenite. Şi tot aşa, dacă cineva spune că e «preot» [347] şi în această calitate are un titlu superior celui al mireanului, aceasta nu înseamnă că dacă are păcate, Dumnezeu îl va cruţa de pedeapsă. Căci, cele ce sînt scrise despre ceilalţi evrei, Apostolul zice că «s-au scris spre povăţuirea noastră, la care au ajuns sfîrşiturile veacurilor» [348]. Deci, dacă un preot — şi vorbesc de noi, preoţii creştini — sau unul dintre leviţii care conduc poporul — vorbesc despre diaconi — păcătuieşte, îşi va primi pedeapsa. Şi iarăşi, sînt şi binecuvîntări anume pentru preoţi, pe care le vom cerceta cînd, după ce vom tîlcui cuvîntul acesta al proorocului, vom trece, cu îngăduinţa lui Dumnezeu, la cartea Numerilor [349], căci acolo este vorba despre preoţi.

Dumnezeu zice că va umple cănile cu vin pînă va îmbăta, atît pe preoţi, cît şi pe prooroc şi pe iudei şi pe toţi «locuitorii Ierusalimului şi îi va împrăştia pe ei, pe bărbat şi pe fratele său, pe părinţi şi pe fiii lor». Iar acestea să le înţelegem în felul următor : pe cei drepţi îi adună Dumnezeu, pe păcătoşi îi împrăştie. De aceea, cît timp oamenii nu se depărtează de Răsărit, Dumnezeu nu îi împrăştie. Cînd, însă, au început să se depărteze de Răsărit : «şi cînd au zis unul către altul : «Haideţi să ne facem un oraş şi un turn al cărui vîrf să ajungă la cer» [350], atunci Dumnezeu zice despre ei : «Haideţi să ne pogorîm şi să le amestecăm limbile, ca să nu se mai înţeleagă unul cu altul. Şi i-a împrăştiat în tot pămîntul» [351]. Iar poporul lui Israel, cît timp nu a făcut păcate, a putut să rămînă în Iudeea. Dar cînd a început să păcătuiască, a fost răspîndit în toate părţile, aşa cum este împrăştiat şi acum în toată lumea.

Înţelege, deci, că acelaşi lucru se petrece şi cu voi, toţi creştinii. Există «o Biserică a celor întîi născuţi, înscrişi în ceruri» [352]. Acolo este «Sionul, muntele şi cetatea lui Dumnezeu, Ierusalimul cel ceresc» [353]. Cei fericiţi vor fi adunaţi acolo, ca să fie împreună, pe cînd păcătoşii vor

345. *Ier.* 13, 12—13.
346. *Ier.* 13, 13.
347. *Ier.* 13, 13 ; A se vedea nota 307 de la *Omilia* XI, 3.
348. *1 Cor.* 10, 11 şi 9, 10.
349. *Ier.* 13, 13—14. Am spus în studiul introductiv, la aceste omilii, că ele au fost rostite prin anii 241—242. Cartea Numerii, ca şi altele din cele istorice, au fost explicate mai tîrziu, după cum mărturiseşte Origen aici.
350. *Fac.* 11, 34.
351. *Fac.* 11, 37.
352. *Evr.* 12, 13.
353. *Evr.* 12, 28.

mai avea de suferit pe deasupra şi pedeapsa de a nu putea fi unii cu alţii. Ştiu că unii regi surghiunesc într-o insulă îndepărtată pe cei pe care vor să-i pedepsească. Dacă cineva s-a răzvrătit împotriva puterii lor, pe acesta îl pedepsesc prin suferinţele pe care le impun alor săi. Pe aceştia îi împrăştie în aşa fel încît soţia este într-un loc, un fiu în alt loc şi celălalt în alt loc. Regii fac acest lucru ca nu cumva, în durerea ei, mama să se mîngîie cu fiul, iar fratele cu fratele. Tot aşa se petrec lucrurile şi cu cei nedrepţi. Trebuie să guşti o mai mare amărăciune, tu păcătosule, pe care Dumnezeu te-a zidit, pentru ca, luînd învăţătura, să poţi fi mîntuit. După cum tu nu-ţi pedepseşti fiul sau sluga numai din capriciul de a-i pedepsi, ci ca prin durerea pedepsei să-i întorci pe calea cea bună, aşa şi Dumnezeu îi va învăţa prin dureri şi suferinţe pe cei ce, prin raţiune, nu se întorc şi nu se vindecă. Căci, Dumnezeu ne dă suferinţa spre învăţătură, după cuvîntul :«Cu biciul şi cu durerea înţelepţeşte-te, Ierusalime» [354]. Deci, pentru a spori durerea care înţelepţeşte pe oameni, cei pedepsiţi sînt despărţiţi, ca să nu fie laolaltă, căci tăria durerii ar scădea, dacă ei s-ar mîngîia unul pe altul.

IV

Dacă ar fi să mai adaug încă o pricină, pentru care cei răi sînt împrăştiaţi, aş zice următoarele : cînd cei răi sînt împreună, ei nu se gîndesc decît la rele şi astfel sporesc răul. Tot aşa şi cei buni, cînd sînt împreună, se gîndesc la bine. Intenţia de a face răul slăbeşte şi se pierde cînd cei răi sînt împrăştiaţi, dar cîştigă putere cînd sînt mai mulţi oameni răi împreună. De aceea, Dumnezeu rînduieşte ca cei răi să nu fie împreună. Poate o face şi din purtarea de grijă pentru ei, ca răutăţile lor, în loc să sporească, să se micşoreze şi să dispară.

Aşa se tîlcuieşte versetul : «Îi voi zdrobi pe unii de alţii, pe părinţi şi pe fii, zice Domnul. Nu-i voi cruţa şi nu-i voi milui, nici nu-Mi va fi milă să-i pierd» [355]. Dealtfel, de asemenea spuse se folosesc ereticii atunci cînd zic : vezi cum este Ziditorul vostru ? Dumnezeul tuturor proorocilor este în stare să zică : «Nu-i voi cruţa şi nu-Mi va fi milă de pieirea lor». Cum poate să fie acesta un Dumnezeu bun ?

354. *Ier.* 6, 8. A se vedea lucrarea lui Hal Koch, *Pronoia et paideusis*, Leipzig, 1932.

355. *Ier.* 13, 14. Între eretici, Origen pomeneşte îndeosebi pe Marcion şi Valentin. Se ştie că Marcion respingea cu totul Vechiul Testament. Mai pe larg, cînd vom vorbi despre *Peri archon* şi *Kata Kelsou*. A se vedea şi P. Nautin, *Studiul introductiv*, p. 165 ş.u. Pentru Marcion Dumnezeul Vechiului Testament e numit «demiurg», aşa cum se exprimă şi Origen aici.

V

Dar dacă luăm ca pildă pe un dregător de stat, care nu se poate opri la un particular, ci are în vedere binele public, atunci uşor se poate înţelege de ce pedepseşte Dumnezeu pe unul singur ca să cruţe pe cei mulţi. Tot aşa putem lua şi exemplul medicului care taie un mădular bolnav, ca să cruţe tot trupul.

Să luăm cazul unui judecător pus să restabilească pacea care a fost tulburată. La acest judecător care lucrează în interesul poporului e adus un ucigaş, frumos la înfăţişare, încît îţi face plăcere să te uiţi la el. Mama acuzatului vine la judecător cu vorbe pline de jale, rugîndu-l să-i fie milă de bătrîneţele ei. Soţia acelui om nemernic îl va implora şi ea să aibă milă, iar copiii vor cere şi ei cu lacrimi acelaşi lucru. Într-o astfel de împrejurare care este interesul comunităţii? Să se înduplece judecătorul să-l miluiască pe ucigaş sau nu? Dar dacă odată achitat, ucigaşul se va întoarce iarăşi la crimele lui? Pe de altă parte, dacă ucigaşul nu va fi miluit, ci va fi osîndit la moarte, comunitatea va fi cea avantajată. Tot aşa şi Dumnezeu, dacă ar cruţa pe un păcătos, fiindu-i milă de el, şi nu l-ar pedepsi din prea mare milostenie, atunci cine nu ar fi împins spre rele? Căci un om rău, care numai de frica pedepsei încetează de a mai face rele, oare nu va fi îndemnat la păcat şi nu va fi şi mai rău dacă Dumnezeu i-ar arăta prea multă milă? Acelaşi lucru se întîmplă şi în biserici. O persoană a păcătuit, iar după păcat, a cerut să fie reprimită în obştea credincioşilor şi la Sfînta Cuminecătură. Dacă este primită prea degrabă, obştea credincioşilor va fi îndemnată spre rele şi păcatele celorlalţi vor fi mai mari. Dar dacă judecătorul, din chibzuială, nu pentru că nu i-ar fi milă de păcătos sau pentru că ar fi el neomenos, ci din purtare de grijă, atît pentru individ, cît mai cu seamă pentru obşte, cercetează paguba care ar urma din primirea la împărtăşanie şi din iertarea păcătosului aceluia, este lucru firesc să-l îndepărteze pe păcătos pentru ca să mîntuiască mulţimea credincioşilor.

Tot aşa şi medicul, dacă nu taie ce este de tăiat şi nu cauterizează ce este de cauterizat, gîndindu-se că bolnavul va trebui să aibă dureri după astfel de operaţii, el face boala să progreseze şi să se agraveze. Dacă, dimpotrivă, medicul procedează cu mai multă îndrăzneală la amputare sau la cauterizare, atunci, prin aşa-zisa lipsă de milă şi prin aparenta lui nemilostivire, salvează viaţa celui amputat sau cauterizat. Tot aşa face şi Dumnezeu, care poartă grijă nu numai de un singur om, ci de întreaga lume. Mai mult, răspunde de tot ce se petrece în cer şi pe pămînt, pretutindeni. El se gîndeşte la folosul întregii lumi şi al tuturor

vieţuitoarelor. Pe cît este cu putinţă, El caută şi la folosul omului singuratic, desigur, dacă aceasta nu este spre paguba obştii. Iată de ce a fost «pregătit focul cel veşnic» [356], iată de ce s-a gătit «gheena» [357], iată de ce există «întunericul cel mai dinafară» [358]. De toate acestea nu-i nevoie atît pentru a pedepsi pe cel vinovat, cît mai ales pentru a promova binele întregii comunităţi.

VI

Iar dacă vrei să iei Scriptura drept mărturie că păcătoşii sînt pedepsiţi spre a fi altora de învăţătură, chiar şi cînd la aceştia nu mai era nădejde de scăpare, ascultă ce zice Solomon în Pilde: «Loveşte pe cel fără de minte şi va deveni mai înţelept» [359]. El nu zice că cel lovit va fi mai înţelept şi mai cuminte, ci zice că cel nebun se va schimba din nebunia sa în înţelepciune prin faptul că Dumnezeu i-a trimis lui sau altuia o boală. Deci, ca să ne facem vrednici de mîntuire, este în interesul nostru să tragem învăţătură din pedeapsa altora. Căci, precum căderea lui Israel a ajutat la mîntuirea neamurilor [360], tot aşa pedeapsa altora ajută la mîntuirea noastră. De aceea Dumnezeu, fiind bun, zice: «nu-i voi cruţa şi nu-Mi va fi milă de ei în căderea lor» [361].

VII

După ce am tîlcuit acest început de capitol, să vedem ce ne învaţă şi restul capitolului: «Ascultaţi şi luaţi în urechile voastre şi nu vă mîndriţi, căci Domnul a vorbit: daţi slavă Domnului Dumnezeului vostru mai înainte de a se lăsa întunericul şi mai înainte ca picioarele voastre să se împiedice de munţi întunecoşi. Voi veţi aştepta lumina, dar El o va preface în umbra morţii, o va preface în negură adîncă. Şi dacă nu ascultaţi, sufletul meu va plînge în locuri tainice mîndria voastră şi ochii mei vor vărsa lacrimi, pentru că turma Domnului a fost zdrobită» [362]. Proorocul vrea ca totodată să auzim şi să luăm în urechi, neajungîndu-i numai unul din cele două cuvinte. Iar apoi, după ce am ascultat şi am luat

356. *Mt.* 25, 41.
357. *Mt.* 18, 8.
358. *Mt.* 8, 12. Despre intervenţia salvatoare a medicului, vorbeşte Origen şi în alte locuri. De pildă, în *Omil. Ier.* XIV, 1 (Klostermann, p. 106), unde pare a cita chiar din Ipocrate.
359. *Pilde* 19, 25.
360. *Rom.* 11, 11.
361. *Ier.* 13, 14.
362. *Ier.* 13, 15—17. Amîndouă verbele «a asculta» şi «a lua în urechi» le întîlnim şi în tratatul *Despre rugăciune*, cap. 27, 6.

în urechi, ne porunceşte : să nu fim mîndri şi ne învaţă ce trebuie să facem. Ce anume înseamnă «să ascultăm» şi ce vrea să spună şi ce este «să luăm în urechi», putem înţelege din chiar cuvintele întrebuinţate. «A lua în urechi» înseamnă a primi cu urechile şi a asculta. Prin opoziţie cu primul cuvînt, oare nu înseamnă a primi în minte ? Şi deoarece dintre cuvintele Scripturii, unele sînt nespus de tainice, altele sînt de nemijlocit folos celor care le înţeleg, cred că *«a asculta»* este întrebuinţat pentru cuvintele tainice ale Scripturii, iar pentru cele uşoare şi care pot fi întrebuinţate fără tîlcuire de cel ce le aude, este întrebuinţat cuvîntul «a lua în urechi».

Deci, acum, dacă cercetăm întreaga Scriptură, vom zice ca nişte cămătari înţelepţi : [363] pe aceasta s-o ascultaţi, pe cealaltă s-o luaţi în urechi. Şi apoi, după ce am ascultat şi am luat în urechi, ne porunceşte : «Şi nu fiţi mîndri» [364], căci «tot cel ce se înalţă pe sine, va fi smerit» [365]. Mîntuitorul, cînd zice : «Învăţaţi-vă de la Mine, că sînt blînd şi smerit cu inima şi veţi afla odihnă sufletelor voastre» [366], ne învaţă să nu ne mîndrim, căci împreună cu celelalte păcate omeneşti, acesta se întîlneşte foarte des la noi. Uneori ne mîndrim fără nici un temei, pentru lucruri pentru care n-ar trebui să ne mîndrim de fel ; alteori ne mîndrim cu mai bun temei. Dar chiar dacă avem motiv să ne mîndrim, mîndria nu-i lucru sănătos.

VIII

Acum va fi limpede ceea ce vreau să spun. Există persoane, care se mîndresc că sînt fii de mari dregători ai lumii sau de conducători de popoare : mîndrindu-se cu un lucru indiferent, care nu depinde de voinţa lor, aceştia nu au nici un temei să se mîndrească cu aşa ceva. Alţii se mîndresc că au putere de viaţă şi de moarte asupra oamenilor şi că au primit aşa-zisul avantaj de a putea scurta pe alţii de cap. «Slava lor este spre ruşinea lor» [367]. Alţii se mîndresc cu avuţia lor, dar nu cu cea adevărată, ci cu cea pămîntească. Alţii se mîndresc că au, de pildă, casă frumoasă ori moşii întinse. Nimic din toate acestea nu au importanţă, nici nu sînt vrednice să ne mîndrim cu ele. Un temei de mîndrie ar fi cînd cineva se mîndreşte că este înţelept, că nu s-a atins de plăceri trupeşti de peste 10 ani sau chiar din copilărie şi iarăşi cînd cineva se laudă

363. Un citat pe care Origen îl crede din Scriptură, dar nu este de acolo.
364. *Ier.* 13, 15.
365. *Lc.* 14, 11 ; 18, 14.
366. *Mt.* 11, 29.
367. *Fil.* 3, 19.

că «e purtat în lanțuri» [368], pentru Hristos. Acestea, hai să zicem că sînt temeiuri care ne-ar face să credem că cineva se mîndrește pe drept cuvînt.

Dar, pe bună dreptate, nici cu acestea nu trebuie să ne mîndrim. Pavel avea temeiuri să se mîndrească pentru vedeniile sale [369], pentru arătările sale [370], pentru minunile și semnele sale [371], pentru nevoințele cu care s-a luptat în Hristos, pentru bisericile pe care le-a întemeiat din rîvna sa de a întemeia biserici acolo «unde Hristos nu fusese numit» [372]. Acestea toate i-ar fi fost destule temeiuri de mîndrie, dacă ar fi fost vorba de oarecari temeiuri. Dar, fiindcă este primejdios să ne mîndrim chiar și cu astfel de temeiuri, preabunul Părinte, care i-a dat lui Pavel vedenii și arătări, i-a mai dat, — ca pe o harismă specială —, și «un înger al satanei, ca să-l bată peste obraz, ca să nu se trufească» [373]. Și pentru aceasta de trei ori l-a rugat pe Domnul să depărteze de la el pe îngerul satanei, cel dat lui din purtarea de grijă a lui Dumnezeu, ca să nu se trufească. Și i-a răspuns Domnul lui Pavel — căci vrednic era Pavel de răspunsul Domnului — «Îți este de ajuns harul Meu, căci puterea Mea se desăvîrșește în neputințe» [374]. Așadar, nu trebuie să ne mîndrim cu nimic, căci după mîndrie vine căderea, precum zice : «Înaintea dărîmării mintea omului se înalță și înaintea ridicării lui, mintea se smerește» [375].

IX

Acesta este înțelesul cuvintelor : «Auziți și luați în urechi, nu fiți mîndri, căci Domnul grăiește» [376]. Să vedem acum ce ne mai poruncește să facem. Căci zice : «Dați slavă Domnului Dumnezeului nostru, pînă nu vine întunericul și nu se lovesc picioarele voastre de munții nopții și voi veți aștepta lumina» [377]. Dumnezeu vrea ca cel ce-I dă slavă să I-o dea cît este lumină, căci slava lui Dumnezeu nu poate fi vestită cînd se înserează și se face întuneric. Dar cînd se înserează și cînd nu este înserare ? «Lucrați pînă este lumina cu voi» [378], adică să lucrăm pînă avem

368. *Efes.* 3, 11.
369. *2 Cor.* 12, 1.
370. *Fapte* 16, 19.
371. *Rom.* 15, 19 ; *2 Cor.* 10, 12.
372. *Rom.* 15, 10.
373. *2 Cor.* 2, 17.
374. *2 Cor.* 12, 7—8.
375. *Pilde* 18, 12.
376. *Ier.* 13, 15.
377. *Ier.* 13, 16.
378. *In.* 9, 4.

în noi pe cel ce zice : «Eu sînt Lumina lumii» [379]. Cît timp răsare în tine această lumină, dă slavă lui Dumnezeu. Dar să ştii că poate să se înserereze ! Să nu aştepţi întunericul, ci dă slavă lui Dumnezeu înainte de a se întuneca.

X

Poate vom înţelege cele spuse cu ajutorul unui cuvînt din Evanghelie, spus de Mîntuitorul şi care sună aşa : «Lucraţi pînă este ziuă ; căci vine noaptea, cînd nimeni nu mai poate să lucreze» [380]. Domnul a numit aici «ziua» veacul de acum. Am zis *aici*, căci ştiu că în alte locuri cuvîntul «zi» înseamnă altceva. Deci, Domnul a numit *zi*, veacul acesta, iară *întuneric* şi *noapte* sfîrşitul lumii acesteia ca urmare a pedepsei. Căci proorocul Amos zice : «Vai de cei ce doresc să vadă ziua Domnului ! Ea este întuneric, nu lumină» [381]. Dacă vrei să ştii ce durere urmează să se întindă peste aproape întreg neamul omenesc după sfîrşitul lumii, drept pedeapsă pentru păcatele lui, atunci gîndeşte-te că în clipa aceea atmosfera se va întuneca şi nimeni nu va mai putea preamări pe Dumnezeu. Şi dreptilor le-a poruncit Cuvîntul lui Dumnezeu : «Mergi poporul Meu, intră în cămăruţa ta, închide uşa după tine, ascunde-te puţine clipe, pînă cînd mînia va fi trecut» [382].

Ia aminte, dar, dacă poţi înţelege ce înseamnă cuvintele «cîteva clipe, cît de puţin». Ce anume înseamnă «*puţin*» pentru Dumnezeu, nu pentru om. Trebuie să vedem ce este mare sau ce este mic pentru fiecare. E limpede că o cantitate poate să fie mică pentru unul, în schimb pentru celălalt să fie mare. Aceeaşi cantitate de hrană este mică pentru un animal mare, dar este mare pentru un animal mic. Tot aşa, o cantitate de hrană, mică pentru un om, este mare pentru altă vietate. Ceea ce este puţin pentru un om în toată firea, este prea mult pentru un prunc. Astfel, întregul timp al unei vieţi omeneşti, fie ea oricît de lungă, este foarte scurt faţă de toată vremea veacului de acum. Tot aşa, ceea ce pentru Dumnezeu este puţin, pentru noi este mult, iar pentru noi este veac, ceea ce la Dumnezeu este o clipă. Deci, dacă s-a zis : «Du-te poporul Meu, intră în cămara ta, închide uşa după tine şi aşteaptă cîteva clipe, pînă va fi trecut mînia», deducem, dar, că acele «*puţine clipe*» se

379. *In.* 8, 12.
380. *In.* 9, 4, ca şi cum ar zice : «noaptea e pe sfîrşite, ziua se apropie». *Rom.* 13, 12.
381. Amos 5, 18.
382. *Is.* 26, 20.

referă la Cel ce dă porunca, nu la cel ce o primește. Și acele clipe, puține pentru Dumnezeu, sînt foarte multe pentru om. Căci, dacă unii trebuie să «intre în cămările lor pînă va trece mînia lui Dumnezeu», iar altora «nu li se iartă păcatele, nu numai în veacul de acum, dar nici în cel viitor» [383], e limpede că acele *puține clipe* se întind atît cît am spus eu.

XI

Așadar, «dați slavă Domnului Dumnezeului vostru» [384]. Dar cum să dau slavă Domnului Dumnezeului tău? Desigur, nu prin sunetul cuvintelor caut eu să dau slavă Domnului Dumnezeului nostru. Slăvești pe Dumnezeu prin cumpătare, prin dreptate, prin binefacere. Dă slavă lui Dumnezeu prin bărbăție și răbdare; dă slavă lui Dumnezeu prin facere de bine, prin sfințenie și prin celelalte virtuți. Dacă acesta este adevărul și dacă numai în felul acesta slăvește omul pe Dumnezeu, să nu credeți că hulesc cînd susțin contrariul, că adică omul poate necinsti pe Dumnezeu. Aduc mărturie Scriptura: cel cumpătat slăvește pe Dumnezeu, cel neînfrînat îl necinstește, căci, întocmai ca și Nabucodonosor, cel neînfrînat «strică templul lui Dumnezeu» [385], căci «prin călcarea legii» îl necinstești pe «Dumnezeu» [386], cum zice chiar Apostolul însuși. Așadar, păcătosul necinstește pe Dumnezeu, și prin nimic nu se pune în discuție purtarea de grijă a lui Dumnezeu, decît s-ajungi prin răutatea omenească să te îndoiești de existența Proniei dumnezeiești. Nimicește răutatea și atunci Pronia nu va mai fi pentru tine o pricină de îndoială. Cei ce se îndoiesc de Pronie, răstoarnă lucrurile cu susul în jos atunci cînd zic: de ce există atîția desfrînați și atîția malahieni, pentru ce sînt atîția atei și necredincioși? Or, cei care au hulit împotriva Proniei și care au făcut sminteli împotriva lui Dumnezeu și hule împotriva Duhului Sfînt și a Ziditorului lumii, sînt tocmai păcătoșii. Unii, în adevăr, dau slavă lui Dumnezeu, dar alții, care prin păcatele lor fac cele potrivnice slavei, nu dau slavă lui Dumnezeu.

XII

«Dați slavă Domnului Dumnezeului vostru pînă ce nu vine întunericul, pînă ce nu se lovesc picioarele voastre de munți întunecoși» [387].

383. *Mt.* 12, 32.
384. *Ier.* 13, 16.
385. *1 Cor.* 3, 17.
386. *Rom.* 2, 23.
387. *Ier.* 13, 16.

Sînt munţi întunecoşi şi munţi luminoşi ; dar întrucît sînt munţi, şi unii şi alţii sînt mari. Munţi luminoşi sînt îngerii lui Dumnezeu, sfinţii, proorocii, Moise «robul Domnului» [388], Apostolii lui Iisus Hristos. Toţi aceştia sînt munţi luminoşi şi cred că despre ei zice în psalmi : «Temeliile Lui în munţii cei sfinţi» [389]. Sînt şi munţi întunecoşi, munţii nopţii. Cine sînt aceştia ? Sînt «cei ce ridică trufia împotriva cunoaşterii de Dumnezeu» [390]. Diavolul este munte întunecos ; «conducătorii veacului de acum, care sînt pieritori» [391], sînt munţi întunecoşi. Şi diavolul cel mic, lunatic, era tot munte întunecos, de aceea Mîntuitorul a zis : «Veţi zice muntelui acestuia...» [392], căci, făcîndu-se cercetare despre lunatic, apostolii ziceau : «de ce noi n-am putut să-l scoatem ?» [393], iar Mîntuitorul le-a răspuns : «dacă aţi avea credinţă cît un grăunte de muştar, aţi zice muntelui acestuia (despre care discutaţi) mută-te de aici dincolo şi se va muta» [394] ; mută-te de aici, adică din om, dincolo, adică la locul care îţi este propriu.

Aşadar, cei ce se lovesc, nu se lovesc de munţii luminoşi, ci de munţii întunecoşi, cînd umblă cu diavolii şi cu îngerii lor, care devin un fel de munţi întunecoşi. De aceea a spus proorocul : «Şi voi veţi aştepta lumina» [395]. Se poate face legătura între cuvintele : «daţi slavă lui Dumnezeu» şi «voi veţi aştepta lumina». Dacă veţi da slavă Domnului Dumnezeului vostru pînă nu vine întunericul şi nu se lovesc picioarele voastre de munţii întunecoşi, e limpede că «voi veţi aştepta lumina», chiar dacă se întunecă. Lumina voastră vă va urma. Altcineva va zice — şi nu ştiu dacă tîlcuirea e bună, — că cei ce se «împiedică de munţii nopţii» aşteaptă lumina milostivirii, zăbovind lîngă munţii întunecoşi.

Mi se pare că acesta este înţelesul cuvintelor : «Şi voi veţi aştepta lumina». Dar, să mergem pe munţii cei întunecoşi, să vedem ce este acolo ? Acolo este «umbra morţii» [396]. Unde sînt munţii cei întunecoşi, acolo este umbra morţii, produsă chiar de acei munţi. «Şi ei o vor preface în negură adîncă» [397].

388. *Num.* 12, 7.
389. *Ps.* 86, 1.
390. *1 Cor.* 10, 5 ; Se pare că aici Origen are în vedere, aşa voalat, cum se exprimă, ideea restabilirii tuturora, după cum vom vedea şi în «Peri arhon».
391. 1 Cor. 2, 6.
392. *Mt.* 17, 20.
393. *Mt.* 17, 19.
394. *Mt.* 17, 20.
395. *Ier.* 13, 16.
396. *Ier.* 13, 16.
397. *Ier.* 13, 17.

XIII

«Iar dacă nu ascultaţi în taină, sufletul meu va plînge mîndria voastră din pricină că veţi fi duşi în robie» [398]. Dintre cei ce ascultă, unii ascultă *în taină*, ceilalţi nu ascultă *în taină*, deşi şi aceştia ascultă. Deci, ce înseamnă «a asculta în taină»? Este tot una cu «Propovăduim înţelepciunea lui Dumnezeu în taină, pe cea ascunsă, pe care Dumnezeu mai înainte de veci a rînduit-o spre mărirea noastră» [399]. Şi iarăşi, zice în alt loc: «Cele mai multe lucruri ale lui Dumnezeu sînt ascunse» [400]. Cînd ascult Legea, pot s-o ascult fie în taină, fie în literă. Iudeul ascultă legea în literă. De aceea, se taie împrejur în chip văzut, căci nu ştie că «nu cel ce se arată pe dinafară este iudeu, nici ceea ce se arată pe dinafară în trup este tăiere împrejur» [401]. Cine ascultă în taină legea tăierii împrejur, va fi tăiat împrejur în taină. Cine ascultă în taină cele rînduite cu privire la Paşte, se va ospăta din Mielul Hristos, căci: «Paştele nostru Hristos s-a jertfit» [402]. Şi ştiind cum este trupul Cuvîntului şi aflînd că este: «Adevărată mîncare» [403], se împărtăşeşte din El, căci a ascultat în taină cuvintele despre Paşte.

În acelaşi timp, iudeul îndeobşte a omorît pe Domnul Iisus şi este vinovat de uciderea Lui, fiindcă n-a ascultat de Lege şi de prooroci «în taină». Dacă citeşti despre azime poţi să înţelegi, fie sensul tainic, fie pe cel literal al poruncii. Voi, toate femeile, care frămîntaţi azimele şi le prăznuiţi, — căci Paştile sînt aproape — le prăznuiţi trupeşte, fără să ascultaţi porunca următoare: «Dacă nu veţi asculta în taină, sufletul vostru va plînge» [404]. Unele femei care n-au ascultat ce zice proorocul despre Sabat, înţeleg acest lucru superficial, fără să-i pătrundă înţelesul tainic. Ele nu se spală în ziua sîmbetei, ci se întorc înapoi «la stihiile slabe şi sărace» [405], ca şi cum Hristos n-ar fi venit şi nu ne-ar fi făcut desăvîrşiţi, învăţîndu-ne să trecem de la stihiile Legii la desăvîrşirea Evangheliei.

De aceea, să luăm aminte ca nu cumva, cînd citim Legea şi Proorocii, să cădem sub osînda proorociei care zice: «dacă nu ascultaţi în taină, sufletul vostru va plînge din pricină că veţi fi duşi în robie» [406]. Voi,

398. *Ier.* 13, 17.
399. *1 Cor.* 2, 7.
400. *Înţ. Sir.* 16, 21.
401. *Rom.* 2, 28.
402. *1 Cor.* 5, 7.
403. *In.* 6, 55. Ὁ τοῦ Ἰησοῦ ἄρτος ὁ λόγος ἐστὶν ἐν ᾧ τρεφόμεθα (*Omil. Ier.* X, 2, Klostermann, p. 72, 13—14).
404. *Ier.* 13, 16.
405. *Gal.* 4, 9.
406. *Ier.* 13, 17.

femeilor, care cu toate ţineţi postul evreiesc, fiindcă nu aţi înţeles că «ziua curăţirii» [407] începe după ce va veni Iisus Hristos, dovediţi că nu aţi prins înţelesul tainic al curăţiei, ci numai pe cel de suprafaţă. Căci înţelesul tainic al curăţirii este : «Dumnezeu a rînduit jertfă de ispăşire pe Iisus, pentru păcatele noastre» [408]. Şi mai mult : «El este ispăşire pentru păcatele noastre, dar nu numai pentru ale noastre ci şi pentru ale lumii întregi» [409]. Dacă citim pildele evanghelice în faţa unor ascultători nepregătiţi, aceia nu înţeleg tîlcul ascuns. Dacă, însă, ascultătorul este apostol sau este dintre cei ce intră «în casa» [410] lui Iisus, se apropie de El şi Îl întreabă despre nelămuririle cu privire la aceste pilde, Iisus le tălmăceşte şi ascultătorii prind atunci sensul lor ascuns, pentru ca sufletul lor să nu plîngă, căci sufletul celui ce nu ascultă înţelesul ascuns «plînge».

Este de mirare că proorocul nu zice : dacă nu veţi înţelege cele tainice veţi plînge, ci zice : «Sufletul vostru va plînge». Există un plîns care este numai al sufletului, cînd el este trist. Poate că Mîntuitorul despre acest plîns ne învaţă, cînd zice : «Acolo va fi plîngere» [411], precum şi cînd zice : «Vai vouă, care rîdeţi acum, că vă veţi jeli şi veţi plînge» [412]. Mîntuitorul vorbeşte tot despre acel plîns, cu care ne ameninţă şi proorocul, prin cuvintele : «Dacă nu veţi asculta cele ascunse, sufletul vostru va plînge din pricină că veţi fi asupriţi şi ochii voştri vor vărsa lacrimi, căci turma Domnului va fi zdrobită» [413]. Dacă se gîndeşte cineva la soarta de acum a evreilor şi o aseamănă cu cea din vechime, va vedea în ce fel a fost zdrobită turma Domnului. Evreii, e adevărat, au fost turma Domnului şi deoarece au fost găsiţi nevrednici, Cuvîntul «s-a întors către neamuri» [414]. Aşadar, dacă această turmă a Domnului a fost zdrobită, atunci noi, «măslinul sălbatic altoit împotriva firii pe măslinul cel bun» [415] (şi măslinul cel bun sînt părinţii), nu va trebui oare să ne temem şi mai tare că va fi zdrobită şi această turmă a Domnului ? Căci, va fi zdrobită cîndva şi ea după spusele Mîntuitorului şi anume atunci cînd : «din pricina înmulţirii fărădelegilor, dragostea multora se va răci» [416]. Despre cine este vorba ? Oare, nu s-a spus cuvîntul acesta despre creştinii care sînt creştini numai cu numele, că se va răci dragostea multora ? Despre cine zice

407. *Lev.* 25, 9. E vorba de «iom Kippur», ziua împăcării, care se ţinea cu post.
408. *Rom.* 3, 25.
409. *1 In.* 2, 2.
410. *Mt.* 13, 30.
411. *Mt.* 8, 12.
412. *Lc.* 6, 23.
413. *Ier.* 13, 17.
414. *Fapte* 13, 40.
415. *Rom.* 11, 17.
416. *Mt.* 24, 11.

«Cînd va veni Fiul Omului va mai găsi oare credinţă pe pămînt?» [417]. Oare, nu despre noi se zice acest lucru? De aceea, să luăm aminte la noi înşine, să facem tot ce putem, ca, pe zi ce trece, turma aceasta a Domnului să se facă mai bună şi mai sănătoasă, să se tămăduiască şi astfel să se depărteze de la noi zdrobirea, ca să fim desăvîrşiţi în Hristos Iisus, a căruia este mărirea şi puterea în veci. Amin.

OMILIA XV

De la cuvintele:
«Vai de mine mamă»...
până la
«Blestemat e omul, care îşi pune nădejdea în om şi se va sprijini pe puterea braţului»

I

Cei care fericesc pe proroci şi se roagă să aibă parte cu ei, să înveţe din cuvintele profeţilor pildele vieţii lor deosebite! Într-adevăr, cercetînd, ei se vor convinge că dacă vor trăi după aceleaşi rînduieli, după care au trăit profeţii, oricît le-ar fi de greu să imite în viaţa lor viaţa profeţilor, îşi vor pregăti odihnă şi fericire împreună cu ei. Din multe locuri ale Scripturii se pot desprinde trăsăturile alese ale profeţilor: libertatea cu care vorbeau, puterea lor, trezvia lor, vegherea lor şi nu se îngrijorau de propria lor libertate cînd ajungeau în primejdii, numai să poată mustra, să poată întoarce prin propovăduirea «cu îndrăzneală a cuvîntului» [418] şi prin mustrarea păcătoşilor, chiar dacă cei mustraţi erau oameni de cea mai mare vază. Deşi, peste tot în Scriptură, putem vedea aceasta, să cercetăm cum reiese acest lucru din citirea de astăzi. Pe mulţi i-a mustrat profetul şi multora le-a grăit el, căci el s-a născut, în vremea cînd poporul se întinase în păcat, după cum reiese din faptul că robia babilonică a avut loc pe vremea lui Ieremia. El spunea vorbe aspre, pentru că a mustrat pe mulţi şi era judecat de mulţi pentru asprimea, cu care le grăia.

II

Mai întîi să vedem dacă din cuvîntul acestui profet putem observa de la început vigoarea, libertatea, îndrăzneala şi puterea, caracteristice profeţilor. Iar apoi, vom trece la înţelesul spiritual.

417. *Lc.* 18, 8. A se vedea studiul introductiv.
418. *Fapte* 4, 29.

«Vai de mine, mamă, că m-ai născut ca să fiu un om de ceartă şi de pricină pentru toată ţara» [419]. O, mamă ! de ce m-ai născut ca pe un om de ceartă pentru toţi cîţi sînt în ţară, un om tăgăduit de toţi cei de pe pămînt ? Ca şi Isaia şi ca toţi ceilalţi prooroci, şi proorocul nostru trebuia să mustre, să înveţe poporul şi să-l întoarcă. Trebuia, deci, şi proorocul nostru să discute, să mustre, să judece într-o vreme în care putea fi el însuşi judecat ca un păcătos, cînd mustra păcatele poporului. Şi ce trebuie să mai spunem, cîte rele n-au făcut cei din popor proorocilor ? «Pe unul l-au ucis cu pietre, pe altul l-au tăiat cu fierăstrăul, pe altul l-au ucis între biserică şi altar» [420]. Pe Ieremia, care-i mustra cu asprime, l-au aruncat într-o groapă cu noroi [421]. Dar, mai presus de toţi, chiar şi Mîntuitorului nostru I-au făcut ceea ce au făcut tuturor proorocilor, numai că El a pătimit acele defăimări mai bine, fiindcă era Domnul proorocilor : şi El a fost biciuit, răstignit şi părăsit de iudei [422], mai bine-zis de învăţătorii iudeilor şi de conducătorii poporului, pentru că le-a zis : «Vai vouă, cărturari şi farisei făţarnici...» [423]. El a motivat fiecare din acest «vai vouă», exemplificîndu-le prin faptele lor. Deci, şi noi, dacă rîvnim la fericirea proorocilor, să facem faptele lor, aşa încît vorbind împotriva multora şi fiind şi noi judecaţi în faţa mulţimii, să putem zice : «Vai de mine, mamă, că m-ai născut să fiu om de ceartă şi de pricină pentru toată lumea» [424].

III

Citatul acesta este şi mai profetic, dacă-l raportăm la Mîntuitorul. Căci, dacă admitem că proorocul zice acestea despre sine însuşi, atunci nu spune adevărul, ci poate se exprimă în cuvinte mai înflorite. Căci el n-a fost «om de ceartă» în tot pămîntul. Dacă, însă, vin la Mîntuitorul şi Domnul nostru, mai cu seamă prin faptul că «a venit spre judecată» [425] şi că zice : «ca să fii îndreptăţit întru cuvintele Tale şi să biruieşti cînd vei judeca Tu» [246], îmi dau seama că Mîntuitorul şi Domnul este Cel care va sta la judecată, în faţa Tatălui, împreună cu noi, cu toţi oamenii. Şi

419. *Ier.* 15, 10.
420. *Mt.* 23, 3—4.
421. *Ier.* 45, 63.
422. *Mt.* 20, 18—19.
423. *Mt.* 23, 13.
424. *Ier.* 15, 10.
425. *In.* 9, 39.
426. *Ps.* 50, 5. Îmbrăcîndu-se în trupul omenesc, Logosul simte lipsa «să se curăţească» după moarte. Aşa susţinea încă Clement Alexandrinul (*Padagogul*, I, VI, 46). A se vedea şi *Omil. Ier.* XV, 3. Problema stă în legătură şi cu învăţătura despre eshatologie a lui Origen.

după cum știm că se va face judecata tuturor oamenilor, știm că El va veni să apere adevărul, iar nu să judece.

«Vai de mine, mamă, că m-ai născut ca să fiu om de ceartă și de pricină pe tot pământul!» Un prooroc nu putea zice despre sine «pe tot pământul». Eu cunosc unele persoane, care iubesc pe Domnul și Mîntuitorul nostru și care nu numai că Îl iubesc, ci au pentru El cu adevărat o dragoste curată. Aceste persoane susțin că citatul nu se referă la Mîntuitorul, că acest cuvînt nu este potrivit cu Fiul lui Dumnezeu. Trebuie să dovedim că aceste cuvinte: «Vai de mine, mamă» nu sînt nepotrivite cu Fiul lui Dumnezeu? Dar ce sînt cuvintele «Întristat este sufletul Meu pînă la moarte» [427] și «S-a tulburat sufletul Meu»? [428]. De aceea, printre cuvintele spuse de Domnul în prooroci, oare nu avem aici același înțeles: «Vai de mine, mamă, că m-ai născut ca să fiu om de ceartă și de pricină pentru tot pământul»? Oare, nu ca și atunci cînd a cules aguridă, în loc de struguri dulci, zicînd: «Vai suflete, că a pierit cel cucernic în țară, și nu-i printre oameni un om drept pe pămînt?» [429]. Cine zice că: «Vai mie, că am cules ciorchini în loc de struguri?» [430]. Oare proorocul este cel ce a cules și culege? Dar, oare are proorocul țarină? Nimănui nu-i este dat să adune și să adune totul — ceea ce este pe ogor și ceea ce a fost smuls —, decît numai Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos.

Așadar, fiindcă multe sînt scăderile printre păgîni, dar și printre noi, care uneori numai cu numele facem parte din Biserică, plînge și se jelește Iisus pentru păcatele noastre, zicînd: «Vai mie că sînt ca un om care în loc de struguri adună ciorchini goi!» [431]. De aceea, fiecare din noi să se cerceteze pe sine: oare este el un spic? Va găsi oare Fiul lui Dumnezeu ceva de cules sau de secerat în el? Vom afla că unii sîntem spice scuturate de vînt; chiar dacă mai avem cîteva boabe, ele sînt tare puține, două sau trei. Păcatele, în schimb, ne sînt multe. Așadar, văzînd și acele biserici care zic că sînt adevărate, dar sînt pline de păcătoși, zice: «Vai mie, că am strîns paie în vremea secerișului și aguridă în vremea culesului» [432]. Stăpînul a venit în vie să caute rod, iar fiecare din noi am fost sădit, ca să fim vie pe o coastă mănoasă» [433]. Și «via din Egipt am răsădit-o» [434]. Mai zice: «Eu te-am sădit ca pe o viță roditoare, de soi

427. *Mt.* 26, 38.
428. *In.* 12, 27.
429. *Mih.* 7, 2.
430. *Mih.* 7, 1.
431. *Mih.* 7, 1. Adevărata Biserică este cea care are numai creștini adevărați.
432. *Mih.* 7, 1.
433. *Is.* 5, 1.
434. *Ps.* 79, 9.

ales» [435]. Vine Domnul şi vrea să adune roadele, dar nu găseşte decît aguridă şi ciorchini mici, rari şi puţini. Cine printre noi are ciorchini de virtute? Cine are roadele lui Dumnezeu? «Doamne, Dumnezeul nostru, cît este de minunat numele Tău în tot pămîntul!» [436].

IV

Toate acestea le-am spus, abătîndu-mă de la subiect, despre cuvintele: «Vai mie, mamă...», ca să arăt că nu-i nepotrivit cu dumnezeirea Mîntuitorului să zică acel citat «Vai mie, mamă...», cînd vede păcatele oamenilor. Aici, însă este vorba de Mîntuitorul ca om, nu ca Dumnezeu, ca suflet, nu ca înţelepciune. Pentru Mîntuitorul ca om, proorocul a adăugat acest cuvînt: «Vai mie, suflete, că a pierit dreptatea de pe pămînt şi nu este cine să facă binele» [437]. Sufletul fericit al Domnului a venit în viaţa omenească şi a luat trup, pentru oameni. Cînd vede păcatele lor, zice către Tatăl: «Ce folos şi de sîngele Meu şi de coborîrea Mea în stricăciune? oare Te va lăuda pe Tine ţărîna?» [438]. Dar, pentru noi, să nu zică Mîntuitorul *Vai mie,* să nu zică «Vai» nici îngerii din ceruri, căci doar ei nu sînt mai buni decît Mîntuitorul, deşi văd şi ei scăderile noastre. Fericiţi sînt însă aceia despre care îngerii nu vor zice «*vai!*». Aceştia sînt numiţi fericiţi. «Căci mai mare bucurie va fi în cer pentru un păcătos care se pocăieşte, decît pentru nouăzeci şi nouă de drepţi care nu au nevoie de pocăinţă» [439].

Aceasta să ne fie spre mîngîiere.

«Vai mie, mamă, că M-ai născut...» Pe cine numeşte «mamă»? Oare poate numi între femei ca mamă sufletul său ori pe Maria? Dar dacă luăm de bune cuvintele: «M-a luat de mînă Mama Mea, Duhul Sfînt şi M-a suit pe muntele cel mare, Taborul» [440], se poate vedea care este Mama Lui. «Vai mie, mamă, că m-ai născut ca să fiu om de ceartă şi de pricină pe tot pămîntul». El este judecat şi discutat pe tot pămîntul şi va zice fiecăruia: Eu am făcut asta iar în planul de mîntuire a lumii am pătimit atîtea şi atîtea pentru mîntuirea ta. Ce vom face, dar, noi oamenii, cînd Mîntuitorul ne va zice aşa (la dreapta judecată)?

435. *Ier.* 2, 11.
436. *Ps.* 5, 1.
437. *Mih.* 7, 13.
438. *Ps.* 29, 10. Ca şi al celorlalte fiinţe spirituale, sufletul Mîntuitorului preexistă în fericire înainte de a veni în trup. Cf. Nautin, *op. cit.*, II, p. 121.
439. *Lc.* 15, 7.
440. *Ier.* 15, 10. Οἰκονομία — planul de mîntuire. Expresia revine adeseori în scrisul lui Origen. Deci e vorba de o agrăire între persoanele Sf. Treimi.

V

Căci «Va fi de pricină pe faţa a tot pămîntul». Să vedem şi mai departe. Aici cuvîntul poate să se refere şi la prooroc, după o tîlcuire, dar şi la Mîntuitorul. Să vedem şi urmarea : «N-am dat nimănui cu dobîndă şi nici mie nu mi-a dat nimeni cu dobîndă» [441]. «Vine stăpînitorul lumii acesteia, dar cu mine nu are nimic» [442]. Şi în adevăr, El nu a datorat nimic nimănui, dar fiecare dintre noi îi sîntem datori prin păcatele noastre. Şi datoria este scrisă într-un zapis. E drept că la Botez «zapisul a fost şters» [443], dar cîte alte zapise n-am mai contractat ? Cu cine ? Cu cel care «n-a săvîrşit păcat şi nici nu s-a aflat vicleşug în gura Lui» [444]. El însă n-a dat zapis. Care este înţelesul cuvîntului : «Nimeni nu mi-a dat cu dobîndă ?» [445]. Cum să aplicăm acest cuvînt la Mîntuitorul ? Deşi aceasta este versiunea din textul meu, trebuie să ştim că în majoritatea copiilor Septuagintei aceste cuvinte lipsesc. Apoi corectînd şi celelalte versiuni ale textului, am văzut că este doar o greşeală de transcriere.

Totuşi, pasajul trebuie explicat într-un fel. Cum să înţelegem, dar, cuvintele «nu am dat nimănui cu dobîndă»? Să înţelegem că chiar nici un om nu i-a fost dator ? Da, pentru că El le-a iertat tuturor datoriile lor. «Un cămătar avea doi datornici. Unul era dator cu 500 de dinari, celălalt cu 50. Dar neavînd ei cu ce să plătească i-a iertat pe amîndoi» [446]. Vrei poate să ştii şi cine sînt cei doi datornici, cel care datora 500 de dinari şi cel care datora 50 ? E vorba de două popoare care au credinţă în Dumnezeu. Iudeii, care nu cred că Hristos este Dumnezeu, datorează 50 de dinari. Iar noi, cei dintre neamuri, care eram mai nelegiuiţi decît toţi, datorăm 500. Deci, despre noi ar fi spus Domnul ceea ce zice despre desfrînata care s-a pocăit. Ar putea obiecta cineva : cum se referă acest cuvînt la cei 500 de dinari ? Fiindcă Simon se gîndea : «Ce fel de femeie este cea care s-a atins de El» [447], la care Domnul i-a zis lui Simon : «Un cămătar avea doi datornici...» Atîta despre cuvintele : «N-am dat nimănui cu dobîndă şi nici mie nu mi-a dat nimeni ceva cu dobîndă şi totuşi toţi mă blestemă» [448]. Dar Iisus «deşi a murit din slăbiciune, prin puterea lui Dumnezeu este viu» [449].

441. *Ier.* 15, 6.
442. *In.* 14, 30.
443. *Col.* 2, 14.
444. *1 Pt.* 2, 20.
445. *Ier.* 15, 10.
446. *Lc.* 7, 41—42. A se vedea studiul introductiv.
447. *Lc.* 7, 49.
448. *Ier.* 15, 10.
449. *2 Cor.* 13, 4.

VI

Apoi, trecînd peste mai multe stihuri (şi poate că ar fi de spus cîte ceva despre fiecare frază, dar nu ne îngăduie timpul, care ne dă zor) să vorbim despre ceea ce s-a citit în continuare: «Blestemat este omul care-şi pune nădejdea în om» [450]. Prin aceste cuvinte noi respingem pe cei ce cred că Mîntuitorul, Fiul lui Dumnezeu, era om. Căci unii, după multe alte răutăţi omeneşti, au îndrăznit să facă şi asta: afirmînd că cel «Unul-Născut» [451], Cel mai Întîi Născut din toată zidirea» [452] nu este Dumnezeu. Dar cuvintele acestea sînt clare: cei ce-şi pun nădejdea în om sînt blestemaţi. Cît despre mine, eu zic că nu-mi pot pune nădejdea în om. În schimb, atunci cînd îmi pun nădejdea în Iisus Hristos, eu nu mai văd în El numai un om. Nu numai că nu văd în El un om, ci văd întruchipată în El Înţelepciunea şi Dreptatea, căci în calitate de Cuvînt «prin El s-au făcut toate din cer şi de pe pămînt, cele văzute şi cele nevăzute, fie tronuri, fie stăpîniri» [453]. De aceea «blestemat este cel ce-şi pune nădejdea în om». Cu toate că însuşi Mîntuitorul nostru mărturiseşte că a purtat firea omenească, totuşi acum nu mai este nicidecum om, căci apostolul zice: «Deşi L-am cunoscut pe Hristos după trup, acum nu-L mai cunoaştem după trup» [454]. Mai mult, eu însumi nu mai sînt om, dacă urmez cuvîntul lui Hristos. Şi zice despre mine: «Eu am zis: toţi sînteţi dumnezei şi fii ai Celui Preaînalt» [455].

Aşadar, precum a fost Hristos «Cel dintîi născut dintre morţi» [456], tot aşa s-a făcut Cel dintîi născut dintre toţi oamenii, cu firea întru totul îndumnezeită.

Deci, «Blestemat e omul, care-şi pune nădejdea în om şi îşi face sprijin din trup omenesc» [457], adică cel ce va pune temei doar pe cele simţite, căci dobîndind putere trupească, se va înrola în oastea cea după trup. Omul sfînt nu este astfel, întrucît el «nu se sprijină pe puterea braţului său, pentru că poartă totdeauna moartea lui Hristos în trupul său» [458]. El omoară mădularele sale cele pămînteşti, adică: «desfătarea şi necurăţia» [459] şi omorîndu-le nu se sprijină numai pe puterea braţului său. «Blestemat este cel ce-şi pune nădejdea în om» — dar şi cei ce-şi

450. *Ier.* 17, 5.
451. *In.* 1, 18.
452. *Col.* 1, 15.
453. *Col.* 1, 16.
454. *2 Cor.* 5, 16. Cf. C. Cels II, 16, 52.
455. *Ps.* 82, 6. Cel născut din Duh nu mai e om. *Com. In.* I, 2.
456. *Col.* 1, 18.
457. *Ier.* 17, 5.
458. *2 Cor.* 4, 10.
459. *Col.* 3, 5.

pun nădejdea numai în slujbe înalte. Pentru el nu are valoare să spui: am un prieten ofiţer sau comandant de companie sau dregător, am un prieten bogat şi-mi face daruri. «Blestemat e cel ce-şi pune nădejdea în om». Să nu nădăjduim dar în nici un om, oricît ni s-ar părea că ne este prieten. Să nu ne punem nădejdea în oameni, ci în Domnul nostru Iisus Hristos, căci a Lui este slava şi puterea în vecii vecilor» [460]. Amin.

OMILIA XVI

De la cuvintele:
«Iată am să trimit o mulţime de pescari, zice Domnul»
până la
«păcatul lui Iuda este scris cu condei de fier
şi cu ghiară de diamant este gravat
pe inima din pieptul lui»

I

În Evanghelia după Matei este scris că Mîntuitorul nostru a venit lîngă Marea Galileii şi a văzut «pe Simon şi pe Andrei, fratele său, aruncîndu-şi mreaja în mare, căci erau pescari» [461]. Şi adaugă apoi evanghelistul că Mîntuitorul, văzîndu-i, le-a spus: «Veniţi după Mine şi vă voi face pescari de oameni, iar ei lăsîndu-şi mrejele, au mers după El» [462]. S-ar putea spune că Iisus i-a chemat tot la un fel de pescuit, dar la pescuit de oameni. Şi a aflat «şi pe alţi doi fraţi, pe Iacob, fiul lui Zevedei şi pe Ioan, fratele lui, în corabie cu tatăl lor, dregîndu-şi mrejele şi i-a chemat şi pe ei» [463] la aceeaşi îndeletnicire şi i-a făcut şi pe ei pescari de oameni. Să ne gîndim că sînt unii care au darul de a împleti cuvîntul ca o mreajă şi de a întreţese citate din Sfintele Scripturi ca un năvod, în aşa fel încît să prindă în ele sufletele ascultătorilor. Să ne mai gîndim, apoi, că acest pescuit se face cu măiestrie, potrivit cu ştiinţa pe care ne-a predat-o Iisus Hristos. Şi atunci vom înţelege, că nu numai în vremea aceea, ci şi acum Mîntuitorul ne trimite pescari de oameni, după ce le-a

460. *1 Petru* 4, 19. Adept al primatului spiritual, Origen refuză pactarea cu duhul lumii. Dar nici nu va accepta nici un fel de război «material».

461. *Mt.* 4, 19.

462. *Mt.* 4, 19—20.

463. *Mt.* 4, 21. Despre imaginea «prinderii în năvod» vorbeşte Origen mai amănunţit în *Com. Mat.* X, 12, e drept, acolo, mai mult în perspectiva eshatologică ἀμφίβαλλον sau ἀμφίβληστρον = mreaja, care adună prin aruncare. «Marea» era împărăţia balaurului, a diavolului. Pescuirea «din mare» însemna după Origen scoaterea din puterea celui rău.

dat învățătură, ca să putem ieși din mare și să putem scăpa de valurile ei cele amare.

E drept că peștii cei neînsuflețiți, cînd ajung în năvoade, în plase și în mreje, sau cînd se prind în undiță, mor de o moarte după care nu mai urmează o altă viață. Dimpotrivă, cel prins de pescarii lui Iisus, ieșind din apă, moare și el, dar moare pentru lume, moare pentru păcat. Iar după ce moare pentru lume și pentru păcat, este înviat de Cuvîntul lui Dumnezeu și primește o altă viață. De pildă, dacă cumva ți-ai putea închipui un suflet de pește care, după ce a ieșit din trupul lui, s-ar transforma și ar deveni altceva mai bun decît un pește, atunci presupune că se întîmplă un lucru ca cel următor. (Am dat doar un exemplu, să nu aibă alții prilejul să înțeleagă ceva ce nu au auzit de la mine). Iată, tu ești un fel de pește, care, după ce te-ai înălțat la suprafața mării și ai căzut în mreaja pescarilor lui Iisus, te-ai schimbat la suflet; acum nu mai ești un pește, nu mai trăiești în valurile sărate ale mării, ci îndată sufletul ți se schimbă, se face ceva mai bun și mai dumnezeiesc decît era mai înainte. Că sufletul se transformă și se schimbă, asta o spune Sfîntul Pavel: «Noi toți care, cu fața descoperită, privim ca în oglindă slava Domnului, ne prefacem în același chip, din slavă în slavă, ca de la Duhul Domnului» [464]. Și acest «pește» preschimbat, care a fost prins de pescarii lui Iisus, lăsîndu-și viața lui maritimă, își duce de aici înainte viața sus pe munți. Așa că acum nu mai are nevoie de pescari, ca să-l scoată din mare, ci de un al doilea fel de oameni, care se numesc vînători. Aceștia îl vînează «Prin toți munții și toate dealurile» [465].

Înălțîndu-te, deci din mare și fiind prins de mreaja ucenicilor lui Iisus, mută-te din mare și «uită de ea», [466], vino sus pe munții — care sînt profeții — și pe dealurile — care sînt cei drepți — și du-ți viața acolo, pentru ca după aceea, cînd îți va sosi vremea ieșirii din viață, să fie trimiși la tine mulți vînători. Aceștia sînt alții decît pescarii. Și cine sînt acești alții, nu «vînătorii» cei rînduiți să prindă pe dealuri și pe munți sufletele, care nu zac la locuri joase? Și vezi dacă nu cumva tocmai aceasta strigă proorocul în taină și acest înțeles îl dă el cuvîntului: «Iată trimit mulțime de pescari — zice Domnul — și-i vor pescui pe ei și după aceea voi trimite vînători mulți, și îi voi vîna pe ei prin toți munții și pe toate dealurile» [467].

464. 2 *Cor.* 3, 18.

465. *Ier.* 16, 16.

466. *Ps.* 44, 11. Despre semnificația lui «sus» și «jos» ca și despre limbajul «bun» sau «rău» pe care-l exprimă unele păsări, pești sau alte animale (influența lui Filon) a se vedea J. Daniélou, *op. cit.*, 186.

467. *Ier.* 16, 16. Acești vînători sînt, firește, îngerii, după cum o spune mai pe larg în *Com. Mat.* X, 6.

II

Deci, dacă vrei să fii prins de vînători, vezi să nu-ţi petreci viaţa prin văi, să nu petreci în locuri joase, ci caută munţii. Urcă pe muntele pe care s-a schimbat Iisus la faţă [468], urcă pe muntele pe care s-a suit Iisus cînd a văzut mulţimile şi L-au urmat ucenicii Săi [469], şi acolo, pe munte, deschizîndu-şi gura Sa, îi învăţa zicînd: «Fericiţi cei săraci cu duhul că a lor este împărăţia cerurilor» [470], spunîndu-le şi celelalte fericiri.

De aceşti vînători nu poţi fi prins altundeva decît pe munţi, pe dealuri şi prin crăpăturile stîncilor. Căci, aceste trei feluri de locuri sînt enumerate în cartea proorocului: «Şi îi vor vîna pe ei pe munţi, pe dealuri şi prin crăpăturile stîncilor» [471]. Cum se înţeleg «stîncile» şi «crăpăturile stîncilor»? Vin la cartea Ieşirii şi caut urma tîlcuirii «crăpăturile de stînci». Aici aflăm despre Moise că a vrut să vadă faţa lui Dumnezeu şi Dumnezeu i-a făgăduit aceasta zicînd: «Iată te voi pune în scobitura stîncii, şi vei vedea spatele Meu, faţa Mea însă nu vei putea să o vezi» [472]. Dacă înţelegi ce este «stînca» şi «crăpăturile stîncii» şi ştii ce fel de om este cel care stă pe stîncă şi în crăpătura stîncii vede pe Dumnezeu, prin crăpătură, atunci, vei înţelege şi celelalte stînci şi crăpăturile din ele. Deci, ce este acea unică stîncă? Ne spune Scriptura: «Stînca este Hristos, căci «au băut din stînca duhovnicească, ce avea să urmeze» [473]. Şi mai zice: «Pe piatră a întărit picioarele mele» [474]. Ce este, dar, «crăpătura stîncii»? Dacă te gîndeşti la venirea lui Iisus, înţelegi că El este stînca întreagă. Iar «crăpătura stîncii» este venirea Lui în lume, prin care crăpătură putem contempla cele după Dumnezeu. Căci astfel se înţeleg cuvintele: «Şi vei vedea spatele Meu».

III

Dar, aflînd numai o singură scobitură şi o singură piatră, mă duc cu gîndul de la «scobitură» la «crăpătura stîncii» căutînd pietre mai multe. Dacă mă duc cu gîndul la cetele, fie ale proorocilor, fie ale apostolilor, fie ale îngerilor sfinţi şi preaînalţi, zic că toţi următorii lui Iisus sînt un fel de «pietre» sau stînci după cum El însuşi este Piatra sau Stînca prin excelenţă. Şi precum Hristos are o scobitură, prin care putem cunoaşte

468. *Mt.* 17, 1.
469. *Mt.* 5, 16.
470. *Mt.* 5, 3.
471. *Ier.* 16, 16. Iarăşi una din imaginile preferate.
472. *Ieş.* 33, 22—23.
473. *1 Cor.* 10, 4. Aceeaşi idee o dezvoltă Origen şi în *Omil. Ps.* 36, 4 (Klostermann, p. 134).
474. *Ps.* 39, 2.

cele ce sînt în spatele lui Dumnezeu, tot așa fiecare din proroci, apostoli sau îngeri — făcîndu-ne o cale spre cunoașterea lui Dumnezeu, prin cele spuse de ei — face o scobitură în piatră ; sau dacă e să-o numim altfel face o «crăpătură». Prin această crăpătură, a diferitelor cete, putem vedea, prin Moise, Legea ; prin Isaia proorocia lui ; prin Ieremia alte cuvinte ale lui Dumnezeu. Iar dacă cel ce vorbește este un înger, mă opresc la cuvîntul înger. Căci și îngerul a vorbit, după cuvîntul : «Un înger a vorbit cu mine» [475]. Văd și în înger o stîncă și o scobitură a stîncii și atunci văd pe Dumnezeu în formă de înger.

IV

Am, însă, nevoie de un exemplu ca să arăt cum se poate să te înalți pe un înger și prin el să vezi pe Dumnezeu. Este scris în cartea Ieșirii : «I s-a arătat un înger al Domnului în flacăra de foc a unui rug. Și Moise a văzut că rugul ardea cu foc, dar nu se mistuia» [476]. Aici n-a zis Scriptura ca la început : «I s-a arătat un înger», nu zice «îngerul Domnului», ci zice : «Eu sînt Dumnezeul lui Avraam, Dumnezeul lui Iacob și Dumnezeul lui Isaac» [477]. Era, deci, acolo Dumnezeu văzut prin înger ; tot așa Dumnezeu este aici cunoscut prin stîncă și prin scobitura stîncii.

Așadar, tu nu știi cînd anume vor fi trimiși vînătorii. De aceea nu coborî niciodată de pe munți, nu părăsi dealurile, nu ieși din scobiturile stîncilor ; căci dacă vei fi aflat pe afară, ți se va vorbi ca unuia din afară, care se preocupă doar de lucrurile din afară : «Nebunule, chiar în noaptea aceasta se va cere sufletul tău de la tine, și cele ce ai pregătit, ale cui vor fi ?» [478]. Acestea ți se vor zice și ție... Și tot la fel ți se va răspunde dacă zici : «Strica-voi jitnițele mele și mai mari le voi zidi și voi zice sufletului meu : suflete ai multe bunătăți strînse pentru mulți ani, mănîncă, bea, veselește-te» [479]. Vezi cum, cel ce stă la poalele munților și dealurilor și nu intră în scobiturile stîncilor, rătăcește pînă și în apropierea bunătăților, socotind că bunurile trecătoare sînt bunătăți. De aceea cînd zice (nebunul) : «Voi spune sufletului meu : suflete ai bunătăți multe, strînse pentru mulți ani», el socotește că grîul și belșugul celor pămîntești sînt bunătățile însile, neștiind că cele cu adevărat bune nu sînt în pămîntul pe care-l cultivi, ci adevăratele bunătăți sînt în cer. Și fiindcă socotea că cele pămîntești sînt bunătăți «și-a adunat comoară pe pă-

475. *Zah.* 1, 9.
476. *Ieș.* 3, 2.
477. *Ieș.* 3, 16.
478. *Lc.* 12, 20.
479. *Lc.* 12, 15—19.

mînt». Însă celui ce ascultă de Iisus şi se va îngriji de comorile «din cer», aceluia nu i se va zice : «nebunule, în noaptea aceasta îţi voi cere sufletul» [480], ci, venind vînătorii care nu caută vînaturile cele din locuri joase, ci pe cele de pe munţi, de pe dealuri şi din crăpăturile stîncilor, ei le vor prinde şi le vor duce departe de vînătoarea aceea. Unde le vor duce ? La «odihna sfinţilor şi a fericiţilor», în Iisus Hristos.

Căci zice : «Pentru că ochii mei sînt deasupra tuturor căilor lor» [481], ale oamenilor de acest fel. Ei trăiesc pe munţi, pe dealuri şi prin crăpăturile stîncilor. Şi Dumnezeu are ochii Săi deasupra tuturor căilor lor. Astfel de oameni «nu vor fi ascunşi de la faţa Mea» [482], căci numai cei răi se ascund de la faţa lui Dumnezeu. După călcarea poruncii, «a auzit Adam glasul Domnului Dumnezeu, care umbla prin rai după amiază şi s-a ascuns» [483]. Sfîntul, însă, nu se ascunde. El are inima plină de îndrăzneală către Dumnezeu, după purtarea lui cea sfîntă. Căci «dacă conştiinţa noastră nu ne învinuieşte, are îndrăzneală către Dumnezeu şi orice cerem de la El, primim» [484].

Însă Adam a păcătuit, e drept, dar nu a săvîrşit un păcat din cale afară de greu ; de aceea «s-a ascuns de la faţa lui Dumnezeu». Ce a făcut însă Cain, mai păcătos şi mai nelegiuit decît Adam, Cain ucigaşul ? «A plecat de la faţa lui Dumnezeu» [485]. Aşa că, din compararea acestor rele, ascunderea de la faţa lui Dumnezeu este un rău mai mic. Căci omul nu se *ascunde* fără să se roşească şi aceasta fiindcă se ruşinează de Dumnezeu.

V

Aşadar : «Ei nu s-au ascuns de la faţa Mea». Cei ce fac aşa, chiar dacă vreodată păcătuiesc, pescarii îi pescuiesc din păcatele care sînt în mare. Însă, pentru ca cei pescuiţi, care apoi se duc pe munţi, să nu-şi închipuie că pentru anumite fapte ale lor ar fi răsplătiţi, cuvîntul le aminteşte — şi ne aminteşte şi nouă — păcatele din trecut. «Şi nu sînt ascunse nedreptăţile lor dinaintea ochilor Mei» [486], zice Domnul. Textul care urmează va impune mai multe discuţii. Căci, fie că înţelegem că e vorba despre plata păcatelor, ca o urmare, fie că ni se pare că pasajul nu are nici o legătură cu cele spuse mai înainte despre cei ce sînt pes-

480. *Lc.* 12, 21.
481. *Ier.* 16, 17.
482. *Fac.* 3, 8.
483. *Fac.* 3, 8. Influenţă a interpretării alegorice. Daniélou, *op. cit.*, p. 180—190.
484. *1 In.* 3, 21—22.
485. *Fac.* 4, 26.
486. *Ier.* 16, 17.

cuiți și vînați, textul ne pune astfel într-o nesiguranță nemaipomenită. Căci zice : «Și le voi răsplăti mai întîi îndoit nedreptățile lor și păcatele lor, prin care au spurcat pămîntul Meu cu stîrvurile spurcăciunilor lor și cu fărădelegile lor, cu care au umplut moștenirea Mea». Numai Dumnezeu ar putea ști dacă unii din copiști au omis, din neștiință, cuvîntul mai întîi și dacă Septuaginta l-a omis, dintr-o iconomie [487]. Însă noi comparînd traducerea Septuagintei cu celelalte ediții, am găsit scris : «Și voi răsplăti *mai întîi* îndoit nedreptățile lor...». Proorocul vrea să arate că, deși iudeii prin faptele lor cele de pe urmă s-au făcut vrednici de fericire, totuși, ca oameni, fiindcă au căzut în unele păcate, ei trebuie să-și ia mai întîi plata păcatelor lor. Nu vi se pare cumva că aceasta este versiunea cea mai adevărată ? Cine nu-și va primi plata pentru păcate ? Numai cel care, după ce a crezut și a primit iertarea păcatelor, așa încît a auzit pe Iisus zicîndu-i : «iertate îți sînt păcatele, să nu mai păcătuiești de aici înainte» [488], numai acela nu mai păcătuiește. Iar dacă și după iertarea păcatelor și după rînduiala «băii nașterii a doua» [489], noi mai păcătuim, precum facem cei mai mulți dintre noi, care n-am ajuns la desăvîrșirea apostolilor, atunci e lesne de înțeles ce ne așteaptă. De aceea, chiar după ce am păcătuit sau și în timp ce păcătuim, să ne silim să mai săvîrșim și cîte o faptă bună.

Dar dacă plecăm din viață, avînd și păcate și fapte bune, vom fi mîntuiți prin faptele bune și vom fi dezlegați de păcatele de care ne-am dat seama că le-am săvîrșit ? Sau vom fi pedepsiți pentru păcate, fără să primim nici o răsplată pentru faptele noastre cele bune ? Nici prima alternativă — adică să primim cele rele, fără cele bune — nu este conformă cu dreptatea lui Dumnezeu, nici a doua alternativă, adică să primim cele bune fără cele rele nu este dreaptă, ci este împotriva dreptății lui Dumnezeu, care vrea să înlăture și să nimicească răul.

Să presupunem că, după ce ai luat pe Hristos drept temelie, ai zidit nu numai «aur și argint și piatră scumpă» [490]. Fie că ai aur mult, fie puțin, fie că ai argint și pietre scumpe, tu le-ai zidit. Dar nu le-ai zidit numai pe acestea, ci să presupunem că ai zidit și «lemne și fîn și paie». Ce crezi că ți se întîmplă după moarte ? Cum vrei să intri întru cele sfinte, cu lemnul, cu fînul și cu paiele tale și să întinezi astfel împărăția lui Dum-

487. *Ier.* 16, 18. Încă unul din multele exemple de critică de text de care dă dovadă Origen, atunci cînd amintește nepotriviri între traduceri. A se vedea cazul din Ier. 20, 2 analizat în *Omil. Ier.* XIX, 13 la P. Nautin, *Jérémie*, I, p. 116—117. A se vedea și mai jos, la Omil. XVI, 9.

488. *Lc.* 5, 20 ; In. 5, 15.

489. *Tit.* 3, 9.

490. *1 Cor.* 3, 11—12.

nezeu? Pe de altă parte vrei oare să rămîi în focul veşnic din cauza fînului, a lemnelor şi a paielor tale, fără să primeşti nici o răsplată pentru aurul, argintul şi pietrele tale preţioase? Nici acest lucru nu-i cu cale.

VII

Deci cum va fi? Urmează că *mai întîi* vei primi ca plată pentru lemne «focul cel mistuitor», care va arde lemnul, fînul şi paiele. Căci Dumnezeul nostru este numit «foc mistuitor» pentru cei ce pot să înţeleagă. Proorocul, însă, a trecut sub tăcere materia, care este mistuită, cînd zice: «Dumnezeul nostru este foc mistuitor», dar, ne-a lăsat pe noi să înţelegem acest lucru. Dumnezeu desigur nu nimiceşte ceea ce este după «chipul şi asemănarea Sa», nu nimiceşte propria Sa zidire [491], ci fînul care a fost zidit peste aceasta, lemnul şi paiele, care au fost zidite peste zidirea lui Dumnezeu.

Citatul a fost foarte greu de tîlcuit. Au fost pomenite mai întîi făgăduinţele, iar după făgăduinţe zice: «Şi le voi răsplăti mai întîi îndoit nedreptăţile lor» [492]. În mod necesar a adăugat proorocul cuvîntul *mai întîi*. Mai întîi dă pedeapsa pentru nedreptate, apoi răsplata pentru dreptate. Căci Dumnezeu nu răsplăteşte în altă ordine, decît în aceasta. Dacă ar răsplăti mai întîi cele bune, ar trebui să înceteze binele, pentru ca noi să primim cele rele. În realitate, însă, răsplăteşte mai întîi faptele rele, pentru ca pedeapsa celor ce suferă să-şi afle sfîrşitul prin nimicirea relelor şi pentru ca abia după aceea să răsplătească binele. De aceea, vei afla în Sfînta Scriptură că Dumnezeu vorbeşte mai întîi despre cele ce par mai grele, apoi despre cele mai bune. «Eu voi ucide şi voi face viu, voi bate şi tot Eu voi tămădui» [493]. «El dă dureri şi iarăşi ne face sănătoşi; El ne-a bătut şi mîinile Sale ne-au vindecat» [494]. Cel înţelegător şi gata să primească cu evlavie aceste cuvinte poate să zică aşa: «Doamne, cine va locui în cortul Tău sau cine se va sălăşlui pe muntele cel sfînt al Tău? Şi El va zice: Cel nevinovat şi drept, care grăieşte adevărul în inima lui, care n-a viclenit cu limba lui şi n-a făcut rău aproapelui său, nici n-a ocărît pe vecinul său» [495]. Noi însă ocărîm pe cei ce se căiesc şi se întorc de la păcatele lor, deşi Scriptura, zice: «Nu ocărî pe omul care

491. Origen subliniază aici în chip ortodox (ca şi la *Omil. Fac.* XIII, 4) că prin păcat nu se desfiinţează chipul lui Dumnezeu în om, ci numai se întunecă, se slăbeşte. Vezi mai sus şi *Omil. Ier.* II, 1.

492. *Ier.* 16, 18.

493. *Deut.* 32, 39. Aceeaşi idee în *Omil. Ier.* I, 16.

494. *Iov* 5, 10.

495. *Ps.* 14, 1—3.

se întoarce de la păcat» [496], care n-a ocărît pe aproapele său. În schimb, «defăimaţi să fie înaintea Domnului cei ce fac vicleşug, iar pe cei ce se tem de Domnul El îi slăveşte» [497].

VII

Aşadar, toţi care avem în noi materie pentru focul acela, ne vom primi mai întîi plata păcatelor noastre. Dar unii din ascultători îmi vor zice : tîlcuieşte-ne şi cuvîntul «îndoit». Căci fie ! să primesc mai întîi plata păcatelor mele, pentru ca după ce îmi voi fi primit plata păcatelor, să se împlinească în mine spusa Apostolului : «Dacă lucrul cuiva va arde, el se va mîntui, dar aşa ca prin foc» [498]. Însă de ce să iau plată «îndoită» pentru păcatele mele ? Trebuie mai întîi să spunem că : «Robul care ştie voia stăpînului său, dar nu o face, va fi «bătut» — nu puţin, ci «mult» [499]. Aşadar, se cuvine ca cei din neamuri, cei nebotezaţi să primească o plată simplă cînd păcătuiesc. Noi, însă ,vom primi plată dublă pentru căderile noastre. Căci dacă păcătuim după ce «am luat cunoştinţă despre adevăr, nu mai rămîne pentru păcate, nici o jertfă, ci o înfricoşată aşteptare a judecăţii şi iuţimea focului, care va mistui pe cei potrivnici» [500]. De aceea se şi prooroceşte mai întîi despre cei ce au fost deja pescuiţi şi vînaţi, care vor primi mai întîi plată îndoită pentru păcatele lor. După aceea proorocia vorbeşte despre chemarea neamurilor, în mod foarte clar. Nu a neamurilor care sînt acum chemate, ci a celor ce au fost chemate mai înainte, care ştiu să se mărturisească şi pentru ce să mulţumească, fiindcă au primit învăţătura. Căci aflăm că ele au fost chemate, pescuite şi vînate, iar în al doilea rînd aflăm că s-au convins de adevăr în mod liber.

VIII

Să vedem ce prooroceşte despre noi, cei care am învăţat de acum să ne rugăm : «Doamne, tăria mea, ajutorul meu şi apărarea mea, în ziua necazurilor, la Tine vor veni neamurile de la marginea pămîntului şi vor zice : tîlcuieşte-ne şi cuvîntul «îndoit». Căci fie ! să primească mai întîi de nici un folos» [501]. *De la marginile pămîntului* au venit neamuri la Dumnezeu. Şi neamurile au zis : «minciună sînt idolii, pe care i-au moştenit

496. *Înţ. Sir.* 8, 6.
497. *Ps.* 14, 3—4.
498. *1 Cor.* 3, 15.
499. *Lc.* 12, 47.
500. *Evr.* 10, 26—27. Dacă «au mărturisit» atunci prin cei «dintre neamuri» se înţeleg creştinii care primiseră Botezul.
501. *Ier.* 16, 19.

părinții noștri și nu sînt de nici un folos». Cum au venit «de la marginile pămîntului» ? Sînt unii care sînt primii de pe pămînt, alții sînt cei din urmă, cei de la margini. Cine sînt «Cei dintîi de pe pămînt», nu cei dintîi în general ? Sînt înțelepții lumii, sînt cei de neam mare și bogați, cei cu slujbe înalte. Cine sînt cei din urmă ? «Dumnezeu și-a ales pe cele nebune ale lumii, cele de neam de jos, cele umilite, cele ce nu sînt» [502]. Așadar, «vor veni neamuri de la marginile pămîntului», adică : dintre oamenii cei mai de pe urmă ai pămîntului, cei nebuni, cei de rînd, cei de jos și umiliți și vor zice : «minciună sînt idolii pe care i-au moștenit părinții noștri, și nu sînt de nici un folos». Cu alte cuvinte, nu numai că idolii sînt ceva fals și neadevărat, ci, fiind mincinoși, «idolii nu sînt de nici un folos».

IX

De aceea proorocul Ieremia se întreabă : «Poate oare omul să-și facă dumnezei ?» [503]. Nu numai din chipuri cioplite își fac oamenii zei, ci și din închipuiri își fac unii dumnezei. Toți cei ce pot să-și făurească alt dumnezeu și altă lume decît facerea lumii, așa cum a descris-o Duhul Sfînt, alta decît lumea cea adevărată, toți aceștia «și-au făcut dumnezei» și «se închină lucrurilor făcute de mîinile omenești» [504]. Așa să socotești că sînt și acei greci, care au născocit doctrina, să zicem, dintr-o școală filozofică sau alta, sau și cei care au născocit erezii. Aceștia și-au făcut loru-și idoli și chipuri cioplite după chipul patimilor lor lăuntrice și cu fața întoarsă spre ele, «s-au închinat lucrurilor propriilor lor mîini» și au luat drept adevăr propriile lor închipuiri.

Deci, pe toți care, luîndu-se după simțuri sau după închipuirile minții, și-au făcut dumnezei, îi mustră cuvîntul, zicînd : «dacă un om își face dumnezei, aceia nu sînt dumnezei ; de aceea le voi arăta mîna Mea în vremea aceasta și le voi face cunoscută puterea Mea» [505]. Însă, în care «această vreme» ? Arătînd că aici e vorba de vremea celei de a doua veniri a Domnului, textul adaugă : «și vor cunoaște că numele Meu este Domnul» [506].

X

Dar mai este încă o proorocie, pe care, nu știu de ce, nu o aflăm în Septuaginta, în schimb o găsim în celelelalte ediții. Desigur o găsim

502. *1 Cor.* 1, 26—28.
503. *Ier.* 16, 17.
504. *Is.* 2, 8.
505. *Ier.* 16, 20.
506. *Ier.* 17, 21.

fiindcă se află în textul ebraic. Ea este plină de învăţături dintre cele mai trebuitoare, care pot, dacă luăm aminte, să întoarcă sufletele noastre spre Dumnezeu. Iar cuvintele proorociei sînt acestea : «Păcatul celor din seminţia lui Iuda este scris cu condei de fier, cu vîrf de diamant a fost scris pe pieptul şi în inima lor» [507]. Putem da acestor cuvinte înţelesul care ne este cel mai la îndemînă şi să zicem că acestea s-au scris despre iudei, că despre păcatul lor s-a scris. Dar dacă vezi, aşa cum am arătat adesea, că Hristos este numit *Iuda* în chip figurativ, atunci păcatul lui Iuda este oare şi al nostru, al celor ce credem «că Hristos este din seminţia lui Iuda» ? [508]. Iar, dacă vrei să găseşti înţeles şi mai tainic, poate că proorocia se referă şi la Iuda trădătorul, ca şi cum despre el ar zice proorocia: «păcatul lui Iuda a fost scris cu condei de fier, cu vîrf de diamant a fost înscris pe pieptul şi în inima lor». Dar, la această tîlcuire, nu se potriveşte pluralul «lor».

Atunci, nu cumva s-a zis despre noi că ni se vor întîmpla nouă cele proorocite aici, dacă vom cădea în păcate ? Noi sîntem cei care am păcătuit şi păcatul nostru n-a fost scris în afara noastră, ci *în inima noastră*, unde a fost scris «cu condei de fier şi cu vîrf de diamant». Iar faptul că păcatele, pe care le facem, se înscriu înlăuntrul nostru prin însuşi faptul că păcătuim, îl poate dovedi experienţa noastră, a fiecăruia. Nu prea eram conştient dacă am săvîrşit sau nu cutare sau cutare faptă sau păcat, dar prin însăşi săvîrşirea lui, eu i-am primit tiparul în mine, ca şi cum chipul păcatului pe care l-am săvîrşit s-ar fi întipărit în sufletul meu. Dacă păcatul meu ar fi scris cu cerneală, l-aş şterge. Dar de fapt «a fost scris cu condei de fier», a fost scris «cuvînt de diamant», a fost scris «pe pieptul şi în inima mea», ca să se împlinească proorocia care zice : «Nici un lucru ascuns nu este care să nu iasă la iveală şi nici un lucru acoperit care să nu fie descoperit vreodată» [509]. Dezgolite vor fi pieptul şi inima mea care poartă înscrise pe ele semnele păcatului meu, înscrise «cu condei de fier şi cu vîrf de diamant», şi toţi vor citi pe pieptul meu şi în inima mea semnele păcatelor mele. «Căci nu-i nici un lucru ascuns care să nu fie dat la iveală», ba chiar «dintre gînduri, unele vor învinui, altele vor dezvinovăţi» [510]. Şi mai zice : «Nu judecaţi înainte de vreme, pînă ce nu va veni Domnul, Care va lumina cele ascunse ale în-

507. *Ier.* 17, 1. A se vedea şi *Omil. Ier.* XV, 5. La fel IV, 1 ; V, 12 ; IX, 1 etc.
508. *Apoc.* 5, 5.
509. *Mt.* 10, 26. «Întipărirea» în noi a chipului păcatului (τὸ τυπόμενον) e amintită în alte scrieri ale lui Origen. De ex. *Despre rugăciune*, 28, 5. Traducerea lui Ieronim exemplifică imaginea după *Ps.* 50, 4, Klostermann, *op. cit.*, p. 142 nota.
510. *Rom.* 2, 15.

tunericului şi va vădi sfaturile din inimi» [511]. Pentru cine va vădi El cele ascunse ? Desigur că nu pentru sine însuşi, căci El ştie toate, mai înainte de a fi ele. Aşadar, pentru cine va vădi El toate ? Pentru toţi cei care, din pricina curăţiei lor, vor vedea păcatul celui ce a păcătuit, pentru ca păcătoşii să învieze «spre ocară şi ruşine veşnică» [512]. Dar Dumnezeul tuturor să ne izbăvească de o «înviere spre ocară», ca să înviem întru slava cea în Hristos, a căruia este mărirea şi puterea în veci. Amin.

OMILIA XVII

De la cuvintele:
«Prepeliţa a dat glas...»,
până la
«Şi tu ştii că Eu nu am dorit o zi a omului»

I

Am ajuns la o problemă mult controversată, şi anume să vedem cine se ascunde sub «prepeliţa» despre care vorbeşte Scriptura aşa : «Prepeliţa a dat glas şi a adunat puii, pe care nu i-a ouat ; aşa este şi cel ce cîştigă avere nedreaptă, la mijlocul zilelor lui o va părăsi şi la sfîrşitul său se va trezi că este nebun» [513]. Trebuie să ne referim la cele ce ştim despre firea animalelor şi în cazul de faţă la ceea ce se zice despre prepeliţă, pentru ca, după ce vom cunoaşte adevărul despre această pasăre, să ştim în ce categorie s-o rînduim, bună sau rea. Se spune [514] că pasărea aceasta are năravuri foarte urîte : este şireată şi vicleană. Cînd vrea să amăgească pe vînători adesea se învîrteşte în jurul picioarelor vînătorului, ca să-l facă să se înotarcă, ca şi cum ea n-ar fi gata să zboare la cuib. Şi cînd prepeliţa bănuieşte că a întors din drum pe vînător şi că puii ei au avut timp să fugă, abia atunci zboară şi ea la cuib. Această pasăre este şi foarte necurată, încît bărbăţuşii se bat între ei pentru împreunare şi bărbăţuşul încalecă pe alt bărbăţuş.

Deci, dacă acest animal este nărăvit, necurat şi viclean, reiese în chip limpede că trebuie rînduit în categoria celor rele. Este deci o impietate să crezi că proorocia despre prepeliţă s-ar putea referi la Mîntuitorul.

511. *1 Cor.* 4, 5. Ideea că inima e centru al moralităţii, adeseori e întîlnită la Origen. Acolo e «τὸ ἡγεμονικὸν» — ul de care vorbesc multe omilii. *Omil. Ier.* X, 8 ; XV, 5 etc.
512. Daniil 12, 2.
513. *Ier.* 17, 11.
514. Aristotel, *Hist. Anim.* 9, 8 şi Ambrozie, *Epist.* 32, 1—8 ; Migne, *P. L.* 16, 1069.

Aşadar, dacă vrem să interpretăm acest verset, referindu-ne la potrivnicul, trebuie să vedem dacă întreaga tîlcuire se potriveşte [515].

II

Să începem cu cuvintele : «Prepeliţa a dat glas, ca să adune puii pe care nu i-a scos». Diavolul nu-şi adună propria lui progenitură, nu adună puii, pe care i-ar fi născut el ; ci, cînd dă glas, el adună progenitura altuia şi o face a lui şi şi-o însuşeşte. Aşa a dat glas şi prepeliţa prin Valentin, a glăsuit prin Marcion, a vorbit prin Vasilide [516], prin toţi cei cu învăţături străine. Nici unul dintre aceştia n-au putut să repete cuvîntul lui Iisus : «Oile Mele ascultă glasul Meu» [517]. Glasul lui Iisus răsună în Pavel şi în Petru. Căci Pavel a zis : «voi căutaţi o dovadă că Hristos vorbeşte prin mine...» [518]. Dar glasul prepeliţei care adună puii, pe care nu i-a ouat ea, este din aceia care duc în rătăcire şi amăgiri pe cei mai simpli dintre credincioşi, din pricina nevinovăţiei şi a lipsei lor de pregătire.

«Prepeliţa a dat glas ca să adune puii pe care nu i-a ouat ea, adunîndu-şi avuţie nedreaptă», şi şi-a făcut avere. Iată cîte zeci de mii are. Se vede că mulţi sînt cei ai prepeliţei, ai puterii celei potrivnice. Ea şi-a făcut averea fără să-i pese de vreo judecată, fără să discearnă şi procedînd fără preget. Şi de aceea zice Scriptura că prepeliţa «şi-a făcut avuţie nedreaptă». Dar Mîntuitorul nostru îşi face avuţia Sa cu judecată. Avuţia Sa este făcută cu socoteală dreaptă şi prin alegere.

III

«La mijlocul zilelor sale o va părăsi». Noi toţi cei ce odinioară am fost supuşi prepeliţei, care a dat glas, am părăsit-o la jumătatea zilelor ei. Căci prepeliţa a dat glas nu numai prin cei pe care i-am pomenit mai sus, ci şi prin toţi —absolut toţi — amăgitorii care, sub pretextul de-a chema la sfinţenie pe cei fără Dumnezeu, îi cheamă la învăţături potrivnice adevărului. Deci am părăsit-o la «jumătatea zilelor ei». Totalitatea zilelor prepeliţei sînt zilele veacului acestuia. Dar, fiindcă Hristos Iisus ne-a ales pe noi din mijlocul veacului acestuia «viclean», de aceea am părăsit-o pe prepeliţă la mijlocul zilelor ei».

«Şi la sfîrşitul zilelor ei ea va fi nebună». Cînd a fost ea înţeleaptă, ca să fie nebună numai la sfîrşitul zilelor ei ? Da, adevărat, putem zice

515. ἀκολουθεῖν, exprimare în genul lui Filon.
516. Iarăşi triada celor 3 eretici, de care aminteşte Origen adeseori, de pildă, *Omil. Ier.* X, 5.
517. *In.* 10, 27.
518. *2 Cor.* 13, 3.

că a fost înțeleaptă ; căci «Șarpele era cel mai înțelept din toate animalele, pe care le făcuse pe pămînt Domnul Dumnezeu» [519]. Era înțeleaptă prepeliţa în felul în care grăiește și proorocul Isaia : «Voi pedepsi pe regele Asiriei pentru graiul cel mîndru din inima lui, căci a zis : cu puterea mîinii mele și cu înțelepciunea mea voi lucra, voi distruge hotarele dintre neamuri, voi nimici puterile lor și voi zgudui cetățile locuite de ele» [520]. Dacă cineva va căuta să înțeleagă de ce la sfîrșitul ei va fi nebună, vom spune că aceasta vine din faptul că înțelepciunea ei a fost rea, «căci era cel mai înțelept din toate animalele de pe pămînt». Și dimpotrivă va deveni nebună în cele rele, din înțelaptă ce era. Vei înțelege mai bine ce înseamnă că «la sfîrșitul ei va fi nebună», dacă îți dai seama cum ți se poruncește și ție prin Apostol, să primești nebunia pentru mîntuire, căci zice: «Dacă i se pare cuiva dintre voi că este înțelept în veacul acesta să se facă nebun ca să fie înțelept» [521]. După ce Apostolul a vorbit astfel despre cel nebun și neînțelept, încheie îndemnînd : «să fii înțelept». Așadar, dacă este vreo înțelepciune vinovată, conform căreia «fiii veacului acestuia sînt mai înțelepți decît fiii luminii»[522], bun este Dumnezeu, care nimicește pe unele prin contrarul lor, încît face să se împlinească proorocia : «sfîrșitul ei va fi nebun». Cînd va fi sfîrșitul nebun al prepeliței ? Trebuie ca Hristos să împărățească «pînă ce va pune Dumnezeu pe toți vrăjmașii Lui așternut picioarelor Lui» [523]. Iar cînd Dumnezeu îi va fi supus toate lui Hristos, «atunci va fi nimicit și ultimul dușman, moartea» [524]. După ce moartea va fi fost nimicită, atunci va veni și sfîrșitul prepeliței «și la sfîrșitul ei, ea va fi nebună». Acestea le-am spus despre prepeliță.

IV

Iar începutul frazei a doua este așa : «Scaun ales al Legii, loc înălțat dintru început, sfințirea și puterea lui Israel, Doamne, toți cei ce te-au părăsit să fie rușinați, pentru că s-au depărtat de Tine, să fie înscriși pe pulbere, pentru că au părăsit pe Domnul, Izvorul vieții» [525].

519. *Fac.* 1, 4.
520. *Is.* 10, 12—13. Întrucît textul grecesc se întrerupe aici urmăm completarea după traducerea Fericitului Ieronim, redată de Klostermann, *op. cit.*, p. 145—146 și Nautin II, p. 164—166. Interesante observații în legătură cu opera filologică a lui Origen face Dom. Barthélemy, *Origène et le texte de l'Ancien Testament*, în «Epektasis», melanges patristique offerts au cardinal Jean Daniélou, Paris, 1972, p. 247—262.
521. *1 Cor.* 3, 18.
522. *Lc.* 16, 8.
523. *Ps.* 109, 1.
524. *1 Cor.* 15, 25—26.
525. *Ier.* 17, 12—13.

Fericitul prooroc Isaia, cînd i s-a arătat Domnul, a zis : «Am văzut pe Domnul Savaot, şezînd pe un scaun înalt şi măreţ» [526]. A văzut şi Ieremia cum împărăţeşte Dumnezeu. De aceea slăvindu-L, zice : «scaun al slavei, loc înălţat din începuturi, sfinţirea noastră». Nu greşeşti, nici dacă vrei să înţelegi că aceste cuvinte se referă la Hristos, nici dacă le înţelegi cu privire la Tatăl, această părere fiind plină de evlavie. Căci Mîntuitorul este scaunul înalt al măririi şi împărăţia Sa este deosebită, de aceea şi scaunul Lui este înalt. Apoi «Sfinţirea noastră» este Hristos, căci zice : «Şi cel ce sfinţeşte şi cei ce sînt sfinţiţi, toţi sînt din Unul» [527].

«Tăria lui Israel» [528]. Precum Mîntuitorul este dreptatea însăşi, adevărul însuşi, aşa este şi însăşi tăria. Nu-i cu putinţă să fie cineva drept fără Hristos, nu-i Sfînt fără El, nici tărie nu are, dacă nu are pe Hristos, căci Hristos este «tăria lui Israel». Dar dacă referi citatul la Dumnezeu-Tatăl, nici aşa nu săvîrşeşti hulă.

«Doamne, cei ce te părăsesc să fie ruşinaţi pentru că s-au depărtat de Tine» [529]. Fiecare dintre noi, cînd păcătuim, prin păcatul pe care-l facem, părăsim pe Hristos. Părăsind pe Hristos, părăsim pe Dumnezeu. Cînd săvîrşeşti o nedreptate, părăseşti dreptatea ; cînd cazi în necurăţie, părăseşti curăţia ; făcînd războiul, părăseşti pacea ; supunîndu-te vrăjmaşului, părăseşti răscumpărarea ; şi depărtîndu-te de înţelepciunea lui Dumnezeu, părăseşti Înţelepciunea. Aşadar, proorocul blestemă pe toţi care părăsesc pe Dumnezeu, zicînd : «Cei ce te părăsesc, să fie ruşinaţi» ! În măsura în care s-au depărtat de Dumnezeu, în aceeaşi măsură să fie ruşinaţi.

«Să fie scrişi pe pulbere». Toţi oamenii sînt înscrişi : Sfinţii în cer, păcătoşii pe pămînt. Iisus a zis către ucenicii Săi : «Bucuraţi-vă că numele voastre au fost scrise în ceruri» [530]. Deci, trebuie să te bucuri dacă te faci vrednic să-ţi fie scris numele în ceruri. Dar, precum numele sfinţilor sînt scrise în ceruri, tot aşa, numele celor care trăiesc lipsiţi de pămînt, al celor ce nu ocolesc pămîntul Edomului [531] şi iau în stăpînire ogoarele şi viile ţării Edomului, sînt scrise pe pulberea pămîntului, căci ei au părăsit pe Dumnezeu.

526. *Is.* 6, 1.
527. *Evr.* 2, 11.
528. *Ier.* 17, 13.
529. *Ier.* 17, 13.
530. *Lc.* 10, 20.
531. Edom înseamnă «pămînt» (în ebraică), spune Filon : Quod deus sit immutabilis 144 (Klostermann, *op. cit.*, p. 147).

Căci Scriptura zice : «să fie ruşinaţi pentru că s-au îndepărtat şi să fie scrişi pe pulbere», întrucît «cu ce măsură veţi măsura, cu aceea vi se va măsura» [532]. Fiecare este răspunzător de felul cum este înscris. Dacă urmăreşti cele de pe pămînt, însemnează că nu cauţi cele cereşti ; dacă sufletul ţi s-a plecat spre lucrurile de aici, vei răspunde de tine, căci Iisus zice : «Nu vă adunaţi comori pe pămînt, unde molia şi rugina le strică şi unde furii le sapă şi le fură, ci adunaţi-vă comori în ceruri» [533]. Oare îţi aduni tu comoară în cer ? Vei fi răspunzător dacă numele tău va fi scris în cer ?

Acesta este şi înţelesul cuvintelor : «Să fie scrişi pe pămînt». Proorocul exprimă şi cauza pentru care să fie ei scrişi pe pulbere : «căci au părăsit pe Domnul, izvorul vieţii» [534]. La început acelaşi prooroc a zis, ca din partea lui Dumnezeu : «M-au părăsit pe Mine, izvorul apei celei vii» [535]. Iar acum zice : «ei au părăsit pe Domnul, izvorul vieţii». Deci, chiar dacă nu vrem să părăsim izvorul vieţii, să zicem şi noi cuvîntul adevăraţilor ucenici ai lui Iisus [536], pe care I l-au spus Învăţătorului, cînd El i-a întrebat : «Oare şi voi vreţi să vă duceţi ?» [537]. Deci, să zicem şi noi : «Doamne, la cine să ne ducem ? Tu ai cuvintele vieţii veşnice» [538].

V

Cu aceasta se termină şi a doua frază din proorocie. Urmează o rugăciune care sună astfel : «Vindecă-mă, Doamne, şi voi fi vindecat ; mîntuieşte-mă şi voi fi mîntuit, pentru că Tu eşti lauda mea. Iată aceştia îmi zic : unde este cuvîntul Domnului ? Să vină ! Dar eu nu Te-am îndemnat la mai rău, nici n-am dorit ziua nenorocirii, Tu ştii acestea» [539]. Oricine vrea să-i fie vindecat sufletul de boală, să se îndrepteze numai spre Acela, care a venit ca doctor pentru cei bolnavi şi a zis : «Nu au trebuinţă de doctor cei sănătoşi, ci cei bolnavi» [540]. Lui să-i zicem cu încredere : «vindecă-mă, Doamne şi voi fi vindecat». Dar, dacă, oricine altcineva, în afară de El, propune vreun tratament sufletesc, aceluia nu i-ai putea zice cu toată încrederea : «vindecă-mă, Doamne, şi voi fi vindecat». De fapt «femeia cu curgere de sînge» chel-

532. *Mt.* 7, 7.
533. *Mt.* 6, 19—20.
534. *Ier.* 17, 13.
535. *Ier.* 2, 13.
536. Noţiune des întrebuinţată, cf. Nautin II, 171, notă.
537. *In.* 6, 67.
538. *In.* 6, 68.
539. *Ier.* 17, 16—18.
540. *Mt.* 9, 12.

tuise «toată averea» [541] ei cu doctorii şi nu putuse «să fie vindecată, de nici unul din ei» [542]. Nici unuia din doctori nu poţi să-i zici pe drept cuvînt: «vindecă-mă, Doamne şi voi fi vindecat», fără numai Aceluia căruia este de ajuns să-i «atingi marginea veşmîntului» [543]. Îi zic, deci, Lui: «vindecă-mă, Doamne, şi voi fi vindecat». Căci dacă Tu mă tămăduieşti, după tămăduirea Ta va urma vindecarea, şi ceea ce urmează după aceea: mîntuirea. Oricîţi ar fi cei ce pot să mîntuiască, eu nu pot fi mîntuit de ei. Una singură este adevărata mîntuire, cînd mîntuieşte Hristos, căci atunci voi fi în realitate mîntuit. «Mincinos este calul spre scăpare» [544]. Mincinoase sînt toate celelalte mîntuiri, afară de cea dată de Dumnezeu. De aceea vreau să spun: «Vindecă-mă, Doamne, şi voi fi vindecat». Acest lucru nu-l poţi spune, însă, decît dacă poţi pronunţa şi urmarea, lepădîndu-mă de orice laudă străină: «căci lauda mea eşti Tu». Atunci voi împlini porunca următoare, care zice: «Să nu se laude cel înţelept cu înţelepciunea sa, nici cel puternic cu puterea sa, nici cel bogat cu bogăţia sa; ci cel ce se laudă, să se laude cu aceasta, că înţelege şi ştie că Eu sînt Domnul» [545]. Aşadar, fericit cel ce s-a lepădat de toată lauda pămîntească, de aşa-zisul neam bun, de frumuseţe şi de lucrurile trupeşti, de bogăţie şi de slavă. Fericit este acela căruia îi este de ajuns să zică: «Lauda mea eşti Tu Doamne».

VI

Iată ce îmi zic aceştia: unde este cuvîntul Domnului? Să vină! Dar eu n-am ostenit venind după Tine» [546]. Iisus va zice: «ia-ţi crucea ta şi urmează-Mi» [547]. Şi mai zice în alt loc: «părăseşte toate şi vino după Mine» [548]. Iar în alt loc: «Oricine iubeşte pe tată sau pe mamă mai mult decît pe Mine şi nu vine după Mine, nu este vrednic să-Mi fie ucenic» [549]. Dacă, deci, vei fi în stare să urmezi mereu pe Iisus, atunci mergi după El şi cît timp Îl urmezi, nu vei osteni, căci «nu este supărare în Iuda şi nu se vede osteneală în Israel» [550]. Cel ce urmează pe Iisus n-are parte de osteneală. Faptul însuşi de a-L urma pe Iisus înlătură toată osteneala. Şi, ca să nu mai fim obosiţi noi, care mai înainte de

541. *Mc.* 5, 25.
542. *Lc.* 8, 43.
543. *Lc.* 8, 44.
544. *Ps.* 32, 8.
545. *Ier.* 9, 23—24.
546. *Ier.* 17, 18.
547. *Mt.* 6, 24.
548. *Mt.* 9, 9.
549. *Mt.* 10, 37.
550. *Num.* 23, 21.

a începe să-L urmăm, eram obosiţi, El zice : «Veniţi la Mine toţi cei obosiţi şi împovăraţi şi Eu vă voi odihni pe voi» [551].

Deci dacă, fiind obosiţi, noi venim la Iisus şi Îl urmăm, vom putea zice : «Eu n-am obosit urmîndu-Te». Urmarea este că-I vom spune şi cuvîntul : «N-am dorit ziua necazului» [552]. Există o zi a omului, există şi o zi a lui Dumnezeu. Să dorim cu toţii ziua Învierii Sfinţilor, nu acea zi despre care s-a scris : «Vai de cei ce doresc ziua Domnului, căci ea este întuneric, nu lumină» [553]. Cine poate să zică : «Eu nu am dorit o zi a omului ?». Limpezimea cuvîntului ne va mustra pentru că dorim să vedem ziua omului. Adesea, cînd sîntem bolnavi şi ajungem să ne închipuim ieşirea sufletului nostru, rugăm pe fraţii care ne cercetează şi zicem : «ah ! dacă mi s-ar mai da o permisie !» [554] roagă-te să mai rămîn în viaţă. Cînd zicem aşa, noi nu dorim Sfînta zi a Domnului, ci o zi a omului. De aceea, să lepădăm iubirea de viaţă şi dorul după ziua omenească şi să căutăm să vedem acea zi, în care vom dobîndi fericirea în Iisus Hristos, căci a Lui este slava şi puterea în veci. Amin.

OMILIA XVIII

De la cuvintele:
«Cuvîntul care a fost de la Domnul către Ieremia zicînd : Scoală-te şi coboară în casa olarului...»
pînă la
«ca să-şi facă ţara grozăvie şi batjocură veşnică».

I

S-au citit aici două vedenii ale proorocului Ieremia. Cea dintîi conţine cuvintele despre vasul de lut nears din mîna olarului. Acest vas, după ce s-a spart, poate fi refăcut, căci este cu putinţă să fie modelat din nou. Cealaltă vedenie conţine cuvintele despre vasul de lut ars, care, odată spart, nu se mai poate îndrepta. Cît timp lutul este nears, dacă se sparge, cu toate că vasul este modelat, este cu putinţă să devină iarăşi o masă de lut şi să fie prelucrat a doua oară. Dar dacă vasul de lut a fost ars şi s-a întărit în foc, atunci lutul ars nu mai poate fi refăcut dacă se sparge.

551. *Mt.* 17, 28.
552. *Ier.* 17, 16.
553. *Amos* 5, 18.
554. «permisie» în sens militar (commeatus), Klostermann, *op. cit.*, p. 150.

Mai întîi să înțelegem, în rezumat, ce vrea să zică această vedenie și apoi, dacă ne va fi dat [555], o vom tîlcui cuvînt cu cuvînt.

Cît timp sîntem în viața aceasta, noi sîntem modelați ca într-o olărie, pentru că vasul nostru este de lut nears. Sîntem modelați, fie după modelul păcatului, fie după al virtuții. Totuși, sîntem modelați în așa fel încît și răutatea noastră să poată fi spartă ca să se facă o făptură nouă, mai bună, și înaintarea noastră în virtute [556] să poată fi schimbată, după modelare, într-un vas de lut nears. Dar, după ce trecem de veacul acesta, ajungînd la sfîrșitul vieții noastre, sîntem arși, fie de focul «săgeților aprinse ale vicleanului» [557], fie de focul cel dumnezeiesc, căci «Dumnezeul nostru este și El foc mistuitor» [558]. Astfel, devenim ceea ce trebuie să devenim, arși fie de un foc, fie de celălalt. Dacă acum, după ce am fost fie vase frumoase, fie vase de calitate inferioară, sîntem sparți și nimiciți, nu putem fi refăcuți din nou, nici starea noastră nu poate fi îmbunătățită. De aceea, cît timp sîntem în viața aceasta să fim ca și cum am fi în mîna olarului : chiar dacă vasul nostru cade din mîna lui, olarul îi găsește leacul și îl făurește din nou. Aceasta este o tîlcuire foarte pe scurt, mai înainte de a cerceta cu amănuntul cuvîntul despre cele două feluri de vase, unele de lut nears și altele de lut ars [559].

II

Să vedem acum, plecînd chiar de la expresia întrebuințată în Scriptură, ce ni se spune despre vasul de lut nears din mîna olarului și cum cuvîntul însuși, care se pomenește în proorocie și despre care proorocește Domnul [560], ne dă prilejul să facem și o altă interpretare mai amplă despre vasul modelat din mîna olarului.

«Cuvîntul care a fost de la Domnul către Ieremia zicînd : scoală-te și coboară în casa olarului» [561]. Ieremia este sus, mai sus decît toate vasele de lut nears. Iar vasele de lut nears sînt jos ; și firea, care conduce vasele de lut nears, făcînd pogorămînt către cei conduși, este și ea jos. De aceea cuvîntul, care a fost de la Domnul, către Ieremia, îi zice : «scoală-te și coboară în casa olarului și ascultă acolo cuvintele Mele» [562].

555. «Dacă ne va fi dat», expresie des întrebuințată de Origen, semn al evlaviei lui.

556. *Omil. Ier.* I, 7 ; V, 16 ; 12, 8 ; XIV, 3 etc.

557. *Ef.* 6, 16.

558. *Deut.* 4, 24.

559. Idee reluată din Epist. II a lui Clem. către Corint., 8, 1—3. Klostermann, *op. cit.*, p. 151 nota.

560. «Dumnezeu-Cuvîntul este Cel care proorocește în noi». Ps. Varnava, Ep. 16, 9. Klostermann *ibid.*, În colecția de față vol. I, p. 134.

561. *Ier.* 18, 1, 2. De reținut termenul συγκατάβασις = pogorămînt, condescendență.

562. *Ier.* 18, 2.

Lui Moise i se zice : «Suie-te pe munte şi ascultă» [563]. Lui Ieremia, însă, i se zice : «coboară-te în casa olarului şi ascultă». Dintre cei ce ascultă Cuvîntul, unii primesc învăţături despre cele de sus, iar alţii primesc cunoştinţele despre cele de jos. Dacă urmează să primesc învăţătură despre cele de sus, mă sui cu raţiunea, ca să văd cele de sus, iar dacă urmează să primesc învăţătură despre cele de jos, mă cobor cu raţiunea ca să vadă cele de jos.

Dar, pentru ca să puteţi urmări cu toţii, pe cît vă este cu putinţă, spusele mele, voi folosi un exemplu tot din Scriptură, iar după exemplul acesta voi da tîlcuirea clară, care mi-a fost dăruită de bunătatea lui Dumnezeu : «În numele lui Iisus tot genunchiul să se plece, al celor cereşti, al celor pămînteşti şi al celor de dedesubt şi toată limba să mărturisească cum că Iisus Hristos este Domn întru slava lui Dumnezeu Tatăl» [564]. Este o înţelepciune despre fiecare dintre aceste feluri de fiinţe. Este o înţelepciune despre cele cereşti, adică despre felul în care sînt rînduite cele din ceruri, şi o înţelepciune despre cele de dedesubt, fiindcă şi despre rînduiala celor de dedesubt tot Înţelepciunea lui Dumnezeu ţine seamă. La fel şi despre cele pămînteşti. Acum, dacă vreau să cuprind înţelepciunea despre cele cereşti, mă sui la cele cereşti, precum s-a suit Moise pe vîrful muntelui, ca să poată auzi glasul din cer, precum este scris [565]. El avea să primească învăţătură despre cultul datorat celor cereşti. Căci este o umbră şi un chip al tainelor cereşti şi în legile pe care Moise le-a scris pe piatră, precum ne învaţă Apostolul zicînd : «Care se închina celor cereşti în chip şi în umbră» [566].

Aşadar, precum atunci cînd urmează să aflu ceva despre cele cereşti, mă sui cu mintea spre cer, tot aşa, dacă trebuie să primesc învăţătură despre cele de dedesubt, trebuie să cobor, chiar dacă aş fi şi eu proorocul. Şi poate tocmai de aceea Samuil, cînd i s-a dat să afle despre cele de sub pămînt, a coborît şi a ajuns în iad. El nu era osîndit să rămînă în iad, ci a fost observator şi primitor al tainelor subpămîntene [567]. Poate că tot acest înţeles îl au şi cuvintele Apostolului despre Înţelepciune, care distinge între cunoaşterea «Lărgimii, lungimii, adîncimii şi înălţimii» [568]. Dacă vrei să cunoşti înălţimea, suie-te cu raţiunea la înălţime ; dacă vrei să cunoşti adîncimea, coboară-te cu raţiunea în

563. *Ieş.* 24, 12.
564. *Filip.* 2, 10, 11.
565. Ca «ştiinţă a lucrurilor divine şi umane», cum era definită înţelepciunea, a se vedea referinţele lui P. Nautin, *Jérémie*, Omil. VIII, 2, pag. 358—359.
566. *Evr.* 8, 5.
567. *1 Regi* 28, 9.
568. *Ef.* 2, 18.

adîncime ; dacă vrei să cunoşti cele intermediare între înălţime şi adîncime, atunci vei cunoaşte lungimea şi lărgimea. Mintea, care poate urma pe Fiul lui Dumnezeu, merge pretutindenea, povăţuită de Cel ce o învaţă toate, — Cuvîntul. Mintea îl urmează prin lepădarea ei de lume şi prin luarea crucii [569], căci pe Iisus poate să-L urmeze numai acela care este în stare să zică : «Lumea este răstignită pentru mine şi eu pentru lume» [570].

Cuvintele «Coboară-te în casa olarului şi acolo vei auzi cuvintele Mele» [571], trebuia să le explic printr-un exemplu. Trebuia să le pun alături cu : «Suie-te şi vei auzi cuvintele Mele» [572]. Dintre cei care ascultă, unii se suie ca să primească învăţătură, se suie, dar nu cu trupul, alţii se coboară, dar au sufletul sus, ca să vadă raţiunea celor de jos, dar se află sus, în înălţime.

Stăpînul meu, Iisus Hristos s-a suit şi s-a coborît. «Cel ce s-a pogorît», tot Acela «s-a şi suit». El este deasupra tuturor cerurilor» [573]. Deci, dacă vrei să înţelegi Cuvîntul, care s-a suit în înălţime şi vorbeşte despre cele înalte, sau să cuprinzi Cuvîntul care s-a coborît la cele mai de jos, vorbindu-ţi despre cele mai de jos, să nu zici : ««Cine se va sui în cer ?» ca să pogoare adică pe Hristos, sau «Cine se va coborî în adînc ?» ca să ridice adică pe Hristos din morţi. Dar ce zice Scriptura ? Aproape de tine este cuvîntul, în gura ta şi în inima ta» [574]. Şi prin El te înalţi în cer. Şi pentru această suire Cuvîntul este aproape de tine. Şi pentru cele de jos, aproape de tine este Cuvîntul. Căci ce poate avea un sfînt pentru sine, decît numai pe Cuvîntul atotprezent, căci : «Împărăţia cerurilor este înlăuntrul vostru» [575].

III

Aşadar, proorocul se coboară în casa olarului şi povesteşte ce a văzut acolo, zicînd : «Şi iată, el făcea un lucru cu mîinile lui şi vasul pe care îl făcea din lut nears i-a căzut din mîini ; şi iarăşi a făcut din el alt vas, după cum i-a plăcut să-l facă» [576]. Dar nu ştiu ce-a văzut proorocul cînd a ajuns la olar : e drept că a văzut un olar lucrînd, dar vasul pe care-l

569. *Mt.* 16, 24.
570. *Gal* 6, 14.
571. *Ier.* 18, 2.
572. *Ieş.* 24, 12.
573. *Ef.* 4, 10.
574. *Rom.* 10, 6—8.
575. *Lc.* 17, 21. Se resimte aici viziunea stoică despre Logosul răspîndit pretutindeni. Nautin, II, p 185.
576. *Ier.* 18, 3.

făcuse era de lut nears şi căzuse jos. De ce nu spune, însă, că olarul a lăsat el însuşi să-i cadă vasul din mînă şi de ce nu pune vina pe olar? Desigur, fiindcă este vorba de vase însufleţite, care cad cu voia lor, din propria lor vină. De aceea s-a zis : «vasul a căzut din mîinile lui». Ia, deci, aminte la tine însuţi, ca nu cumva, cît timp eşti încă în mîinile olarului, propria lor vină. De aceea s-a zis : «vasul a căzut din mîinile lui». Ia, deci, «Nimeni nu te va răpi din mîna Mea» [577], zice Evanghelia după Ioan. Însă Evanghelia nu zice că, precum nimeni nu răpeşte din mîinile Lui, nu poate cădea din mîinile Lui. De aceea omul, avînd liberul arbitru, este stăpîn pe sine. Şi zice că nimeni nu ne va răpi din mîna păstorului, din mîna lui Dumnezeu nimeni nu poate să ne scoată. Dar, dacă sîntem fără de grijă, putem să cădem din mîinile Sale.

IV

«Şi a fost cuvîntul lui Dumnezeu către mine, zicînd : Oare n-aş putea să fac cu voi ca olarul, casă a lui Israel? zice Domnul» [578]. Unul ia înţelesul mai superficial, altul ia înţelesul mai profund, scoţîndu-l ca dintr-un puţ adînc. Amîndoi pot avea folos, căci acelaşi text, pentru unul este izvor, pentru altul puţ. Mărturie despre acest fapt este pericopa evanghelică cu samariteanca, pentru că în această pericopă acelaşi lucru este numit şi izvor şi puţ, după înţelesul frazei. Deci, cine vrea, poate să înţeleagă că un lucru — acelaşi în esenţă — este izvor pentru o minte superficială, dar este puţ pentru una adîncă.

Aceasta este introducerea mea la tîlcuirea care urmează, despre vasul de lut nears, care a căzut din mîna olarului şi îndată a fost din nou modelat. Unii au privit şi au înţeles acestea mai simplu. Vă voi prezenta gîndul şi tîlcuirea lor, iar după aceea, dacă au înţeles mai adînc, îl voi explica şi pe acesta.

Ei zic că în acest fragment este posibil să fie redate adevărurile despre învierea morţilor, căci dacă vasul de lut nears a căzut din mîinile olarului şi dacă olarul, din aceeaşi materie, din acelaşi lut, face «un alt vas după cum îi place», atunci şi Dumnezeu, olarul trupurilor noastre, Făcătorul alcătuirii noastre întregi, dacă vasul cade şi se sparge dintr-o pricină sau alta, poate să-l ia din nou în mînă şi să-l modeleze din

577. *In.* 10, 28.

578. *Ier.* 18, 4. Asemănarea înţelepciunii cu scoaterea din fîntînă (*Pilde* 5, 15) a împrumutat-o Origen de la Filon (*De ebrietate* I, 374—375, cf. Klostermann, *op. cit.*, p. 154, nota. A se vedea şi *Omil. Fac.* XIII ; *Omil. Num.* XII, 1.

nou, poate să-l facă mai frumos şi mai bun, «să facă alt vas cum i-a plăcut Lui» [579].

V

Fie şi această tîlcuire! Totuşi, să-l ascultăm pe Domnul însuşi lămurindu-ne aceste cuvinte cînd zice: «N-aş putea să fac Eu cu voi ca olarul, casă a lui Israel? zice Domnul». Iată, ca lutul nears al olarului, aşa sînteţi voi în mîinile Mele, casă a lui Israel. Dacă voi zice cîndva împotriva unui popor şi a unui rege că-l voi dezrădăcina, îl voi sfărîma şi îl voi pierde şi acel popor se va întoarce de la răutăţile lui, pentru care am vorbit împotriva lui, atunci voi îndepărta răul ce gîndeam să-l fac. Iar dacă voi zice despre un popor şi despre un rege că-l voi întocmi şi-l voi întări, dar aceia vor face cele rele înaintea Mea şi nu vor asculta glasul Meu, atunci voi schimba binele, cu care voiam să-i fericesc — zice Domnul [580].

Vedem, dar, că cele petrecute în casa olarului nu se referă la cineva anume, ci la două popoare. Cuvîntul zice la început că va fi vorba despre popoare ca să dea de înţeles ceva persoanelor în stare să asculte taine negrăite. Cît despre cuvintele «voi vorbi cîndva împotriva unui popor», cercetează care este cel dintîi popor şi ce însemnează cuvîntul «cîndva». Care poate fi poporul împotriva căruia grăieşte Dumnezeu, despre pieirea lui, din pricina păcatelor lui? După ce a grăit despre pieire din pricina păcatelor, făgăduieşte că, dacă poporul acela se va întoarce de la răutăţile sale, atunci şi Dumnezeu va opri relele pe care a zis că le va face acelui popor. Iar despre al doilea popor vorbeşte numai bine că-l va zidi din nou şi-l va reface în întregime. Şi fiindcă poporul, odată zidit din nou şi sădit, poate să se apuce de păcate, Dumnezeu adaugă: «dacă poporul se va abate de la faptele cele bune atunci voi schimba şi Eu binele pe care zisesem că i-l voi face».

Care sînt, dar, cele două popoare: cel pe care Cuvîntul îl pomeneşte mai întîi şi îl ameninţă şi al doilea, căruia i se fac făgăduinţele? Dumnezeu ameninţă pe bună dreptate. Totuşi, dacă poporul se va întoarce, Dumnezeu nu-şi va împlini ameninţarea. Şi făgăduieşte, dar, că dacă al doilea popor va cădea şi nu va mai fi vrednic de binele făgăduit, nu va mai dobîndi acel bine.

Toată iconomia lui Dumnezeu are în vedere mai ales două popoare. A fost mai întîi acel popor, Israel, iar al doilea a fost poporul acesta,

579. *Ier.* 18, 4.
580. *Ier.* 18, 6—10.

creştin, după venirea lui Hristos, în lume. Pe poporul cel dintîi, pe Israel, Dumnezeu l-a ameninţat şi vedem urmările ameninţării acesteia : a fost dus în robie, cetatea i-a fost dărîmată, templul i-a fost ruinat, altarul pîngărit şi nimic nu i-a mai rămas din tot ce a avut sfînt. Căci spusese Dumnezeu de multe ori acelui popor : «Pocăieşte-te» ; dar el nu s-a pocăit. După ce i-a zis aşa primului popor, vorbeşte şi către cel de-al doilea spunîndu-i că îl va zidi din nou. Dumnezeu vede, însă, că şi acest popor este alcătuit din oameni şi că şi el poate să cadă în păcat. De aceea Dumnezeu ameninţă şi acest popor şi îi zice : deşi v-am prezis despre zidire din nou, despre sădire şi despre plugărie, totuşi veţi păcătui şi după ce veţi păcătui vi se vor întîmpla aceleaşi nenorociri, despre care am spus primului popor, din pricina păcatelor lui. Le veţi îndura şi voi, dacă nu vă veţi pocăi.

Cercetează toată Scriptura şi vei vedea că cele mai multe din spusele ei se referă la aceste popoare. Dumnezeu a ales pe patriarhi, le-a dat făgăduinţă, a scos din Egipt poporul care se trăgea din acei patriarhi, a răbdat îndelung cînd ei au păcătuit, i-a pedepsit ca un părinte, i-a dus în ţara făgăduinţei pe care le-a dat-o ; din cînd în cînd le-a trimis proroci, i-a pedepsit şi i-a întors de la păcatele lor, i-a răbdat mereu îndelung, trimiţîndu-le bărbaţi care să-i vindece, pînă să vină Marele Doctor, Proorocul, care-i mai presus decît toţi proorocii, Tămăduitorul, care întrece pe toţi tămăduitorii. Cînd a venit El, ei L-au trădat şi L-au omorît zicînd : «ia-L, ia-L» de pe pămînt, «răstigneşte-L, răstigneşte-L pe El» [581]. Imediat după aceea a venit asupra poporului o certare de la Dumnezeu : «Locul» [582], în care Iisus al meu a fost răstignit [583], a fost pustiit şi Dumnezeu a ales un alt popor». «Vedeţi că secerişul este mult, iar lucrătorii sînt puţini» [584]. Dealtfel, Dumnezeu face ca mreaja să fie mereu aruncată în marea acestei vieţi şi în ea să se adune peşti de multe feluri [585]. Dumnezeu trimite mulţime de pescari, trimite mulţime de vînători, iar ei vînează pe «tot muntele şi tot dealul» [586]. Vezi cît de mare este purtarea de grijă a lui Dumnezeu pentru mîntuirea oamenilor !

Aşadar, vezi că bunătatea şi asprimea lui Dumnezeu faţă de primul popor, care a căzut, este asprime ; faţă de tine cel de-al doilea popor, făgăduieşte «bunătatea, dacă tu stărui în bunătate, altfel şi tu vei fi

581. *In.* 19, 15.
582. *Ier.* 40, 33.
583. *Apoc.* 11, 8.
584. *Mt.* 9, 37.
585. *Mt.* 13, 47.
586. *Ier.* 16, 16. A se vedea *Omil. Ier.* XVI, 1.

smuls» [587], căci securea nu zăcea numai atunci la rădăcina pomilor, ci este gata să vină iară. «Securea este la rădăcina pomilor» [588], zice Iisus al meu, proorocind despre poporul Israel, lîngă care era atunci securea. Iar securea era însuşi Iisus, care era secure pentru pomul neroditor şi zice : «Acum securea este la rădăcina pomilor». Toţi pomii cîţi erau fără rod, au fost smulşi, aruncaţi în foc şi pedepsiţi. Iar acum a fost plugărit un alt ogor, asemenea cu primul, despre care Scriptura zice : «Îi vei duce să-i sădeşti pe muntele moştenirii tale, în sălaşul cel pregătit ţie» [589]. Dumnezeu şi-a dus poporul pe muntele moştenirii Sale. Eu nu înţeleg «muntele» ca evreii, din materii neînsufleţite. Muntele este Hristos [590]. În el am fost sădiţi, în El ne întărim şi sîntem. Luaţi aminte ca nu cumva Stăpînul casei, după ce a răbdat îndelung, să vină şi să zică : «De trei ani vin la smochinul acesta şi nu are nici un rod. Tăiaţi-l !, de ce să ocupe locul degeaba ?» [591] Căci ocupă degeaba pămîntul cel bun, pe Hristos, taina Bisericii, de aceea tăiaţi-l pe cel ce vine în adunarea credincioşilor şi nu aduce roadă.

VI

«Voi vorbi cîndva împotriva unui popor şi a unui rege» [592]. Cuvîntul «cîndva» se pare că e spus fără înţeles adînc, dar el însemnează următoarele : în fraza «voi vorbi împotriva unui popor şi a unui rege», acel «cîndva» însemnează că Dumnezeu îi va zdrobi pe ei. Iar sfîrşitul celui de al doilea popor este că Dumnezeu îl va zdrobi din nou. Şi iarăşi celor dintîi li se spune «vă voi scoate din rădăcină», iar celor de al doilea «vă voi sădi» [593].

Oare pentru ce Scriptura vorbeşte de sfîrşit, sfîrşitul trebuie într-adevăr să aibă loc ? Ştiu că Dumnezeu nu se căieşte, dar în Scriptură se zice că «se căieşte». Să luăm aminte la acest cuvînt ; dacă vom putea să arătăm cu ce scop a fost zis, să-l putem lua de bun. «Dacă voi vorbi cîndva împotriva unui popor sau a unui rege că-l voi dezrădăcina, îl voi sfărîma şi-l voi pierde şi dacă poporul acela se întoarce de la răutăţile lui pentru care am grăit împotriva lui, atunci Mă voi căi şi voi îndepărta răul ce gîndeam să-i fac. Şi dacă voi zice despre un popor sau despre un rege că îi voi zidi din nou şi îi voi sădi, dacă acela va face cele rele

587. *Mt.* 3, 10.
588. *Mt.* 3, 10.
589. *Ieş.* 15, 17.
590. A se vedea *Omil. Ier.* XIII, 3.
591. *Lc.* 13, 7.
592. *In.* 18, 7.
593. *Omil. Ier.* I, 10.

împotriva Mea, ca să nu asculte glasul Meu, atunci şi Eu voi schimba binele, pe care spusesem că i-l voi face» [594]. Ni se cere să explicăm puţin «căinţa» lui Dumnezeu [595]. Căci a se căi este nepotrivit şi nedemn nu numai pentru Dumnezeu, ci şi pentru orice om înţelept. Nu înţeleg să se căiască nici înţeleptul, deoarece a te căi înseamnă că-ţi pare rău de o hotărîre luată fără rost. Or, Dumnezeu nu poate să ia decît hotărîri bune, căci El cunoaşte dinainte cele ce vor fi, şi nu se căieşte. Deci, de ce zice Scriptura că «se căieşte» ? Nu vă voi spune încă de ce. În cartea Regilor este scris : «Îmi pare rău că am uns rege pe Saul» [596]. Şi în general se zice despre Dumnezeu : «Şi căindu-Se de răutăţile...» [597].

Dar, oare, ce aflăm noi din Scriptură, despre Dumnezeu în general ? «Dumnezeu nu este ca omul, ca să-L minţi, nici ca Fiul Omului, ca să-I pară rău» [598]. Din această frază înţelegem că Dumnezeu nu-i ca omul Dar din alt loc aflăm că Dumnezeu este totuşi şi ca omul, căci zice : «Că Domnul Dumnezeul tău te-a pedepsit, precum orice om îşi pedepseşte fiul [599]. Şi mai zice : «S-a purtat cu voi cum se poartă un om cu fiul său» [600]. Aşadar, cînd Scriptura vorbeşte despre Dumnezeu în sine, în înţeles teologic, fără a se referi la Pronia Sa în legătură cu oamenii [601], zice că Dumnezeu «nu este ca un om», căci «măreţia Lui nu are sfîrşit» [602]. Şi «e înfricoşător şi mai presus de toţi dumnezeii» [603] şi iarăşi «Lăudaţi-L pe El toţi Îngerii lui Dumnezeu, lăudaţi-L pe El toate puterile Lui ; lăudaţi-L pe El soarele şi luna ; Lăudaţi-L pe El toate stelele şi lumina» [604]. Şi s-ar mai putea găsi multe alte locuri în Sfintele Scripturi, din care să reiasă că «Dumnezeu nu este ca omul» [605]. Dar, cînd Pronia dumnezeiască se împleteşte cu lucrurile omeneşti, atunci foloseşte şi înţelegere şi purtări şi graiuri ca de om. Căci, după cum noi cînd vorbim cu un copil de doi ani stîlcim vorbele pentru copil, căci dacă ne păstrăm seriozitatea vîrstei noastre mature şi nu facem pogorămînt la limbajul copilăresc, copiii mici nu ne înţeleg, tot aşa ceva să înţelegem şi despre

---

594. *Ier.* 18, 7—10.

595. Aceste antropomorfisme se ştie că păgînii le aduceau ca acuze la adresa creştinilor. C. *Cels.* IV, 71 ; *Omil. Num.* XXIII, 2.

596. *1 Regi* 15, 1—2.

597. *Ioil* 2, 13.

598. *Num.* 23, 19.

599. *Deut.* 8, 5.

600. *Deut.* 1, 31. Mereu antropomorfisme împrumutate din Filon *(Quod deus sit immutab.* I, 280 ; cf. Klostermann, *op. cit.*, p. 158.

601. θεολογεῖν înseamnă, pînă prin veacul IV, numai a învăţa despre Dumnezeu, fiinţa şi însuşirile Lui, deci despre Dumnezeu în sine.

602. *Ps.* 144, 3.

603. *Ps.* 95, 4.

604. *Ps.* 148, 3—5.

605. *Num.* 23, 19.

raporturile lui Dumnezeu cu oamenii, adică, atunci cînd El lucrează prin Pronie, ceva pentru neamul omenesc. Aceasta mai cu seamă cînd oamenii sînt încă «prunci» [606].

Mai mult, să observăm şi cum schimbăm noi, cei maturi, numele lucrurilor pentru cei micuţi. Numim pîinea într-un fel propriu limbajului lor, iar cînd bem ne exprimăm iarăşi altfel, printr-un cuvînt copilăresc pe care nu-l mai întrebuinţăm cînd vorbim cu un adult. Şi obiectele de îmbrăcăminte, cînd le numim pentru copilaşi, le dăm alte numiri şi anume numiri copilăreşti. Oare în clipele acelea noi nu mai sîntem maturi ? Şi dacă cineva ne-ar auzi stînd de vorbă cu copiii, ar zice că bătrînul acela a dat în mintea copiilor sau ar zice că acest bărbat a uitat că este om în toată firea ? Or, n-ar pune faptul că nu folosim un limbaj de bătrîn sau de adult, pe seama împrejurării că vorbim cu un copil mic ?

Şi totuşi Dumnezeu ne vorbeşte ca unor copii ! Zice Mîntuitorul : «Iată eu şi pruncii pe care mi i-a dat Dumnezeu» [607]. Îţi vine să spui de un bătrîn care vorbeşte copilăreşte cu un copil sau, ca să exagerez puţin, cu un sugaci [608], că s-a potrivit fiului sau nepotului său, şi-a însuşit modul de comportare şi toată situaţia copilului mic. Aşa să-mi înţelegi şi Scriptura, cînd zice : «S-a potrivit ţie Domnul Dumnezeul tău, după cum tot omul se potriveşte după fiul său» [609]. Mi se pare că cei ce au tradus din evreieşte, neaflînd alt termen în limba greacă, au creat cuvîntul «tropofored», adică a luat modul de comportare al cuiva, a se potrivi cuiva şi au zis că Dumnezeu «s-a potrivit omului».

Aşadar, fiindcă noi sîntem cei care ne căim, Dumnezeu, cînd vorbeşte cu noi, cărora ne pare rău, zice : «Mă căiesc». Şi cînd ne ameninţă, se face că nu cunoaşte viitorul, ci ne ameninţă vorbind cu noi ca şi cu sugacii, şi se face că «Nu cunoaşte toate înainte de a fi ele». Ci, ca şi cum ar încerca să înşele pe un prunc, «se preface» şi El că nu cunoaşte viitorul. Dumnezeu ameninţă, deci, un popor, pentru păcatele lui şi zice : «dacă poporul se va căi, Mă voi căi şi Eu».

O Dumnezeule mare ! cînd ameninţai oare nu ştiai dacă poporul se va pocăi sau nu se va pocăi ? Şi cînd făgăduiai bunătăţile Tale nu ştiai dacă omul sau poporul acela va rămîne vrednic de făgăduinţe sau nu va rămîne ? Desigur că ştiai, dar Tu te prefaci că nu ştii.

Ai găsit multe astfel de locuri în Scriptură, care-L arată pe Dumnezeu vorbind ca un om, de pildă : «vorbeşte fiilor lui Israel, poate vor

606. *1 Cor.* 3, 1.
607. *Is.* 8, 18.
608. Un sugaci nu grăieşte !
609. *Deut.* 1, 31.

auzi şi se vor căi» [610]. Dumnezeu nu zice : «Poate vor asculta îndoindu-se parcă de viitor, căci Dumnezeu nu se îndoieşte niciodată şi niciodată nu poate zice precum zicem noi oamenii : «poate vor asculta şi se vor pocăi», ci zice aşa ca să apară mai limpede libertatea voinţei tale, liberul tău arbitru. Ca tu să nu poţi zice niciodată : dacă El a prevăzut că voi fi pierdut, trebuie să fiu pierdut ; dacă a prevăzut Dumnezeu că voi fi mîntuit, trebuie, oricum, să fiu mîntuit» [611].

Deci, Dumnezeu se preface că nu ştie ce va veni peste tine ca să-ţi păstreze liberul arbitru, prin părerea că El nici n-a bănuit, nici n-a prevăzut dacă te vei pocăi sau nu. De aceea, zice proorocul : «Vorbeşte-le, poate se vor pocăi». Citate de acest fel sînt o mulţime, din care reiese că Dumnezeu se potriveşte omului. Cînd auzi despre «urgia» şi «mînia lui Dumnezeu» să nu care cumva să crezi că urgia şi mînia sînt patimi ale lui Dumnezeu [612]. Scriptura întrebuinţează aceste expresii din iconomie, ca să întoarcă şi să desăvîrşească un prunc, după cum facem şi noi o mustrare înspăimîntătoare în faţa unui copil nu doar că vrem cu tot dinadinsul să-l speriem, ci numai ca să-l învăţăm minte. Dacă arătăm pe trăsăturile feţei noastre mila şi duioşia din sufletul nostru, dînd la iveală dragostea noastră pentru copil şi nu ne prefacem, nici nu ne schimbăm, oarecum, pentru a-l întoarce de la rele, noi îl dăm pierzării şi-l înrăim. Tot aşa zice Scriptura şi despre Dumnezeu că : «El se mînie şi urgiseşte ca tu să te întorci spre bine» [613]. Dumnezeu de fapt nici nu se mînie, nici nu urgiseşte, dar tu vei avea de suferit urmările mîniei şi ale urgiei Sale, cînd vei cădea în dureri şi suferinţe, din cauza răutăţii tale, fiind pedepsit de aşa-zisa «mînie a lui Dumnezeu».

VII

Pe urmă, după ce a fost vorba despre cele două popoare, primul care primeşte ameninţarea şi al doilea care primeşte făgăduinţa, Dumnezeu zice, şi e limpede că vorbeşte cu primul popor : «Şi acum vorbeşte către bărbaţii din Iuda şi către locuitorii Ierusalimului : aşa zice Domnul : Iată Eu făuresc rele împotriva voastră» [614], căci în mîna Mea sînt relele pe

610. *Ier.* 33, 2, 3.

611. Problematica prevederii, a preştiinţei şi a predestinaţiei e discutată de Origen mai pe larg în legătură cu capitolele 8—11 ale Epistolei către Romani, din care «Filocalia» ne-a păstrat un fragment (nr. XXV), ediţia Robinson, p. 226—231. Şi mai pe larg în «Περὶ ἀρχῶν».

612. A se vedea *Omil. Num.* XXIII, 2. «Mînia lui Dumnezeu» e limbaj pedagogic, *C. Cels*, IV, 72.

613. *Deut.* 29, 13.

614. *Ier.* 18, 11.

care le făuresc împotriva voastră ; acestea pot să cadă. Făceţi-le să cadă din mîna Mea, ca să preschimb în bine răul pe care îl făuresc împotriva voastră. Nicăieri în Sfînta Scriptură nu vei găsi scris : «iată, făuresc pentru voi bine (şi cuvintele următoare), ca să pară după aceea că binele pe care îl făureşte îl lasă să-I piară din mîini, ca să facă din el răul. Şi făureşte răul după pilda pe care am spus-o (mai înainte), dar în timp ce făureşte răul, El rînduieşte lucrurile în aşa fel, încît chiar dacă va cădea şi chiar dacă sfîrşitul relelor făurite va veni, totuşi acesta să nu fie un rău.

VIII

«Fiecare să se întoarcă din calea lui cea rea, îndreptaţi-vă căile şi purtările voastre» [615]. Dar s-ar putea întîmpla ca cei mai simpli să zică : Fericiţi au fost oamenii din vechime fiindcă au ascultat pe Domnul vorbindu-le prin prooroc şi Domnul le-a vorbit lor. Şi nouă ne vorbeşte acum Dumnezeu prin Scripturi, zicîndu-ne : «Să se întoarcă fiecare de la calea lui cea rea». Însuşi Domnul vorbeşte cu tine şi îţi zice : «Îndreptaţi-vă căile şi purtarea voastră». Însă cei cărora li s-au spus aceste cuvinte cu îndemnul spre pocăinţă, au dat un răspuns oarecare. Ia să vedem ce au răspuns, ca nu cumva şi noi să răspundem la fel. Deci ce au răspuns ei ? «Zadarnic» ! zic ei. Noi vom trăi după gîndul nostru şi ne vom purta fiecare după învîrtoşarea inimii noastre celei rele» [616]. Căci dacă n-aţi spune chiar aceleaşi cuvinte, dacă viaţa voastră ar fi în aşa fel încît să păcătuiţi, aţi zice şi voi virtual prin faptele voastre cele rele, ca răspuns la cuvintele de îndemn : «în zadar, noi tot după gîndul nostru vom trăi şi ne vom purta fiecare după învîrtoşarea inimii noastre celei rele».

Dar ce înseamnă «noi tot după gîndul nostru vom trăi ? «Uităm oare că cei care au început «să pună mîna pe plug» [617] trebuie să privească spre cele ce le au în faţă «nemaiuitîndu-se la cele dindărătul lor» [618] şi ocolind faptele rele ? Căci dacă cineva, după ce a pus mîna pe plug, se întoarce înapoi «spre cele neplăcute», înseamnă că va merge după ele. În chipul acesta unul va merge spre cele de la care s-a întors şi va reveni iarăşi la păcatele pe care le părăsise. Şi cei ce aud acestea, fie că sînt din «cei chemaţi», care jelesc viaţa lor de dinainte, fie că sînt de acum «credincioşi», înaintaţi şi îmbunătăţiţi sufleteşte, dacă viaţa lor se

615. *Ier.* 18, 10.
616. *Ier.* 18, 11.
617. *Lc.* 9, 62.
618. *Filip.* 3, 14.

strică, ei nu zic decît: «noi tot după gîndul nostru vechi vom trăi «și fiecare va face după placul inimii lui celei rele».

Căci există o inimă rea și o inimă bună. Așadar, nimeni să nu «trăiască după gîndul lui cel vechi», nici să nu facă cele plăcute inimii lui celei rele. De aceea acelora care răspund astfel le zice Domnul: «Întrebați popoarele: cine a auzit păcate atît de grozave ca acelea pe care le-a făcut de multe ori fecioara lui Israel?» [619].

S-ar părea că și acest cuvînt a fost spus fără alt înțeles. Însă hu; dacă Biserica cea din neamuri se întoarce la Dumnezeu, după cum trebuie, se va spune despre ea: «Întrebați între popoare: ați auzit faptele grozave pe care le-a făcut adesea fecioara lui Israel?» Căci să comparăm viața evreilor care au păcătuit, cu viața celor ce s-au întors și au crezut și vom afla că aceia au făcut fapte grozave, omorînd «pe Domnul slavei» [620], iar aceștia, pe cînd evreii făceau fapte grozave, s-au întors la «Domnul Slavei», Cel ce a fost omorît de evrei pentru păcatele lumii.

IX

Așadar, «Întrebați prin neamuri cine a auzit fapte atît de îngrozitoare, ca cele pe care le-a făcut fecioara lui Israel? Părăsește oare zăpada Libanului stînca muntelui? Oare seacă apele ce vin de departe și sînt reci și curgătoare? Poporul Meu M-a părăsit, tămîiază idoli, s-a poticnit în căile sale și a părăsit căile cele vechi și merge acum pe cărări nebătătorite, ca să-și facă țara grozăvie și batjocură veșnică» [621]. Scriptura face aici deosebire între două feluri de ape. Mai întîi este vorba de o apă în expresie: «apele ce vin de departe»; în al doilea rînd, este o altă apă în expresie: «sau zăpada de pe Liban»; iar în al treilea rînd, tot despre apă se vorbește, cînd zice: «seca-vor oare apele curgătoare?» Aceste trei feluri de ape sînt acele izvoare de apă, după care însetează sufletul drepților, care se aseamănă cu cerbul, încît zice: «în ce chip dorește cerbul izvoarele apelor, așa se dorește sufletul meu după Tine, Dumnezeule» [622].

Cine s-a făcut, așadar cerb? Căci cerbul, după cîte se povestește despre el, este dușmanul șerpilor și nu pătimește nimic de pe urma veninului de șarpe [623]. Cine a însetat după Dumnezeu atît de mult, încît să

619. *In.* 18, 13.
620. *1 Cor.* 2, 8.
621. *Ier.* 18, 13—16.
622. *Ps.* 41, 2.
623. Despre cerbul, pe care nu-l primejduiesc șerpii, *Omil. Cînt.* II, 11; *Com. Mat.* XI, 18. Informația provine din *Fiziolog.* 71, cf. Klostermann, *op. cit.*, p. 163.

zică : «Sufletul meu a însetat după Dumnezeul cel viu ?» [624]. Cine este atît de însetat după apele de pe piatră ? — «iar piatra este Hristos» [625]. Cine este atît de însetat de Duhul cel Sfînt, încît să zică : «în ce chip dorește cerbul izvoarele apelor, așa se dorește sufletul meu după Tine, Dumnezeule ?» [626] Dacă nu vom înseta după cele trei izvoare de apă, nu vom afla nici măcar un singur izvor. Se părea că iudeii au fost însetați de un singur izvor de apă, de Dumnezeu Tatăl : dar pentru că nu au fost însetați de Hristos și de Duhul Sfînt, nu pot bea nici din Dumnezeu Tatăl. Se părea, iarăși, că ereticii au fost însetați de Iisus Hristos, dar fiindcă nu erau însetați după Dumnezeu Tatăl, care este Dumnezeul Legii și al proorocilor, nu beau nici din Iisus Hristos [627]. Cei ce cred într-un singur Dumnezeu, dar disprețuiesc proorociile, nu sînt însetați de Duhul Sfînt, care a grăit prin prooroci. De aceea, ei nu beau nici din izvorul Tatălui, nici din Hristos, care a strigat în templu și a zis : «Dacă însetează cineva, să vină la Mine și să bea» [628].

Așadar, «nu vor seca izvoarele de pe piatră», dar aceia «au părăsit izvorul apei vieții» [629], nu izvorul apei vieții i-a părăsit pe ei. Căci Dumnezeu nu se depărtează de nimeni, dar «cei ce se depărtează de El, vor pieri» [630]. Dimpotrivă, Dumnezeu se apropie de unii oameni și iese în calea celor care vin spre El. În adevăr, cînd acel fiu, care își cheltuise toată averea lui, s-a întors, tatăl său i-a ieșit în cale [631]. Dumnezeu făgăduiește prin prooroci că : «Sînt mai aproape de ei decît este cămașa de trupul lor» [632]. Căci zice : «Eu sînt un Dumnezeu apropiat și nu un Dumnezeu depărtat, zice Domnul» [633].

Deci «nu vor seca apele de pe piatră», adică apele lui Iisus ; nu va lipsi «zăpada de pe Liban», adică apele Tatălui. Și «Liban» înseamnă tămîie sfîntă, adusă după legea lui Dumnezeu și pusă pe jertfelnic, «tămîie curată în părți egale» [634]. Și muntele este numit tot «Liban» (tămîie)

624. *Ps.* 41, 3.
625. *1 Cor.* 10, 4.
626. *Ps.* 41, 2.
627. Cunoscutele rătăciri ale lui Marcion, Vasilide și Valentin, care vedeau în Dumnezeul Vechiului Testament pe demiurgul aspru și cu totul potrivnic lui Hristos, Dumnezeul cel Bun. *Omil. Ier.* I, 16.
628. *In.* 7, 37.
629. *Ier.* 2, 13.
630. *Ps.* 72, 27.
631. *Lc.* 15, 12.
632. Acest «agrofon» e întîlnit în Clement Alex. *(Pedagogul* I, IX. 84, traducere rom. p. 108., după *Iez.* 34, 23).
633. *Ier.* 23, 23.
634. *Ieș.* 30, 34.

și este zăpada care izvorăște de pe Liban, ca apa Duhului Sfînt, despre care se zice : «nu vor seca apele reci și curgătoare». Nu seacă, nu se scurge apa Duhului Sfînt, ci fiecare dintre noi păcătoșii ne scurgem, fără să bem din Duhul Sfînt.

X

«Pentru că poporul Meu M-a uitat, ei au tămîiat idolilor». Oricine păcătuiește, uită de Dumnezeu, dar dreptul zice : «acestea toate au venit peste noi și noi nu Te-am uitat, nici n-am făcut nedreptate în legămîntul Tău» [635]. Poporul acela într-adevăr uitase de Dumnezeu și a tămîiat în zadar. Trebuie să tîlcuim ce înseamnă : «au tămîiat idoli». Dacă reluăm cele spuse în psalmul citat, înțelegem ce este : «au tămîiat idolii». Căci în psalm se spunea ceva în felul acesta : «să se îndrepteze rugăciunea mea, ca tămîia înaintea Ta» [636]. Deci, rugăciunea mea, care este o alcătuire subțire de gînduri subțiri ale unei inimi subțiate, — cînd inima noastră nu se îngreuiază — cînd este înălțată, atunci se aseamănă cu tămîia care urcă spre Dumnezeu. Iar dacă rugăciunea celui drept este ca o tămîie înaintea lui Dumnezeu, rugăciunea celui nedrept este tot tămîie, însă o tămîie de așa natură, încît se zice despre ea și despre omul nedrept, care se roagă că : «a tămîiat în zadar» sau «la idoli». Așa este scris și despre Iuda : «rugăciunea lui se va preface în păcat» [637]. Acela, cînd s-a rugat, a tămîiat în zadar.

Să mai cugetăm, cine este cel ce tămîiază în zadar : «De trei ori pe an toți cei de parte bărbătească să se înfățișeze înaintea Domnului Dumnezeului tău» [638]. Și numaidecît adaugă : «Să nu te înfățișezi înaintea mea cu mîna goală» [639].

(Text incomplet) [640].

635. *Ps.* 43, 18.
636. *Ps.* 140, 2.
637. *Ps.* 108, 6.
638. *Ieș.* 23, 17.
639. *Ieș.* 23, 15.
640. Editorul E. Klostermann a propus două fragmente din Catene (p. 165) ca o încheiere logică a omiliei : deosebirea dintre cărările «σχοῖνοι» vieții (*Ps.* 138, 3) și calea — Hristos (*In.* 14, 6), din care singură, aceasta din urmă, mîngîie și mîntuiește pe om.

POSTFAȚĂ

Într-un fragment din textul omiliilor lui Origen la cartea proorocului Ieremia și anume la pasajul din cap. 24, 1—3, comentatorul spunea că dacă e vorba să se exprime cumva comparativ cît e de mare valoarea omului, atunci ar trebui să spunem că el valorează «cît lumea toată». Desigur, că teolog convins cum era, Origen motiva acest adevăr, prin ceea ce spunea Sfîntul Pavel în Epistola I către Corinteni (15, 49), că deși este icoana omului pămîntesc, totuși el poartă în același timp și «chipul celui ceresc».

S-ar putea spune că pentru trezirea acestui «chip ceresc din om» a militat Origen toată viața lui atît prin scris, cît și prin viu grai și prin nevoințele sale de stil aproape sihăstresc. Căldura acestor convingeri credem că a putut fi simțită din plin și din textele cuprinse în acest volum.

Nu mai găsim necesar să repetăm ceea ce am afirmat adeseori în studiul introductiv și în cele dedicate omiliilor din fiecare carte din care s-a tradus aici : atunci cînd nu face abuz de mijloacele ermineutice, pe care i le îmbie textul, Origen vrea să zidească sufletește, vrea să adîncească în ascultătorii săi conștiința unui creștinism viu, plin de avînt moral.

Desigur, ceea ce am prezentat aici nu-i tot ce ar fi putut fi mai bun din opera lui vetero-testamentară. La Cartea Facerii n-am prezentat decît o singură omilie (a noua), la cartea Cîntărilor, două. Din omiliile a XI-a de la Numeri abia s-au tradus aici doar primele două capitole (din totalul de 8), iar din omilia a XII-a numai primele trei capitole (fără al patrulea). Și așa volumul paginilor a crescut. Ar fi trebuit să prezentăm mostre și din altele (de pildă din Psalmi, la Iezechiel, la Isaia etc.). Iconomia lucrării n-a mai îngăduit-o. În volumul următor vom prezenta comentarii privind cărți din Noul Testament, precum și tratatul «Despre rugăciune», iar ca încoronare a întregii lui opere exegetice vom traduce tot acolo și neîntrecutele pagini ale «Filocaliei».

Sperăm că acolo exprimarea lui Origen va fi mai puțin greoaie decît a fost în «umbra» vechi-testamentară a textelor din acest volum.

T. B.

INDICE SCRIPTURISTIC

Facere

1, 4 : Ier. XVIII, 2 : 432
1, 7 : Ieş. VIII, 4 : 87
1, 26 : Num. XXIII, 7 : 205 ; Ier. I, 9 : 354
1, 28 : Fac. IX, 2 : 46
2, 2 : Num. XXIII, 4 : 201
2, 8 : Cînt. II, 6 : 330
2, 12 : Ieş. VI, 4 : 99
2, 15 : Num. XII, 1 : 167 ; Ier. I, 9 : 354
2, 23 : Ieş. I, 3 : 57
2, 24 : Num. XI, 1 : 160
3, 8 : Ios. XIII, 4 : 267 ; Ier. XVI, 4 : 424
3, 15 : Ios. XII, 2 : 262
3, 18 : Ios. XIII, 3 : 267
4, 7 : Ieş. XIII, 4 : 128
4, 25 : Num. XVIII, 4 : 181
4, 26 : Ios. I, 1 : 230 ; Ier. XVI, 4 : 424
5, 24 : Ieş. VIII, 1 : 80 ; Ios. I, 1 : 230
6, 8—9 : Ios. I, 1 : 230
6, 6 : Num. XIII, 2 : 197
6, 15 : Num. XXI, 2 : 186
11, 34 : Ier. XII, 3 : 403
11, 37 : Ier. XII, 3 : 403
12, 1 : Ier. I, 5 : 348
12, 2 : Fac. IX, 1 : 42
13, 16 : Fac. IX, 1 : 42
14, 10 : Num. XII, 2 : 168
15, 5 : Fac. IX, 1 : 43 ; Num. XXI, 2 : 187 ; Ios. XXV, 4 : 301
16, 10 : Fac. IX, 1 : 42
17, 2 : Num. I, 1 : 230
17, 5 : Ios. XXIII, 4 : 295
17, 15 : Ios. XXIII, 4 : 295
18, 1 : Cînt. I, 8 : 320
18, 7 : Ier. IV, 1 : 348
18, 11 : Ios. XVI, 1 : 268
19, 13 : Ier. I, 1 : 346
19, 37 : Ios. VII, 5 : 251
20, 7 : Ier. I, 5 : 348
20, 20 : Rom. XII, 1 : 167
21, 3 şi 16—17 : Num. XI 1 : 161
21, 19 : Ieş. III, 2 : 72
22, 2 : Num. XXI, 3 : 172
22, 9—10 : Num. XII, 3 : 172
22, 15—17 : Fac. IX, 1 : 42 ; IX, 1 : 42 ; IX, 1 : 43 ; IX, 1 : 43 ; IX, 1 : 45 ; IX, 1 : 46
22, 17 : Fac. IX, 3 : 46 ; IX, 3 : 48
24, 1 : Num. XII, 1 : 167
25, 25 : Fac. IX, 1 : 44
26, 15 : Num. XII, 1 : 164 ; XII, 1 : 166
26, 18 : Num. I, 167
27, 27 : Cînt. II, 9 : 335
27, 36 : Ios. I, 1 : 230
29, 14 : Ieş. I, 4 : 57
29, 32 : Ios. XXVI, 3 : 305
30, 10 : Ios. XXVI, 3 : 305
35, 10 : Ios. XXIII, 4 : 295
35, 29 : Ios. XVI, 1 : 268
41, 51 : Fac. IX, 1 : 44 ; Ios. XXVI, 3 : 305
43, 16 : şi 25 : Cînt. I, 2 : 320
46, 3 : Num. XXIV, 3 : 218
46, 11 : Ios. XXV, 1 : 298
47, 9 : Ios. XVI, 1 : 269
49, 9 : Cînt. I, 10 : 323

Ieşire

1, 1 : Ieş. I, 2 : 55
1, 5 : Ieş. I, 1 : 56 ; Ier. I, 5 : 349
1, 8 : Ieş. I, 5 : 59 ; XXII, 6 : 79
1, 6—7 : Ieş. I, 3 : 57
1, 8 : Ieş. I, 5 : 59 ; II, 1 : 63
1, 9 : Ieş. I, 5 : 60—62
1, 10 : Ieş. I, 5 : 60 ; I, 5 : 60 ; 62
1, 11 : Ieş. I, 5 : 61
1, 14 : Ieş. I, 5 : 59
1, 15 : Ieş. II, 1 : 63
1, 16 : Ieş. II, 1 : 63
1, 21 : Ieş. II, 2 : 66
1, 22 : Ieş. II, 3 : 66
2, 1 : Ieş. II, 4 : 68
2, 1—2 : Ieş. II, 3 : 67
2, 6 : Ieş. II, 4 : 68
2, 9 : Ieş. II, 4 : 68
2, 10 : Ieş. II, 4 : 68
3, 2 : Ier. XVI, 4 : 423
3, 5 : Ieş. XII, 3 : 117
3, 6 : Ios. VIII, 3 : 281
3, 8 : Ios. XVIII, 1 : 278 ; XX, 1 : 282
3, 16 : Ier. XVI, 4 : 423
3, 18 : Ieş. III, 3 : 74
4, 6 : Ieş. XII, 2 : 117
4, 10 : Ieş. III, 1 : 70
4, 12 : Ieş. III, 2 : 71 ; III, 2 : 73
4, 15 : Ieş. III, 2 : 73
4, 27 : Ieş. III, 2 : 73
5, 1 : Ieş. III, 3 : 74
5, 2 : Ieş. III, 3 : 76
5, 4 : Ieş. III, 3 : 77
5, 22 : Ieş. III, 3 : 77
5, 23 : Ieş. III, 3 : 78
6, 18—20 : Ios. XXV, 1 : 298
8, 8 : Ieş. III, 3 : 76
8, 20 : Ieş. III, 3 : 76—78
10, 27 : Ier. IV, 5 : 372
12, 3 : Ios. IV, 4 : 245
12, 5 : Num. XI, 1 : 159 ; XXIV, 1 : 213
12, 8 : Num. XI, 1 : 159 ; XII, 10 : 207
12, 11 : Ieş. VIII, 1 : 81
12, 13 : Num. XXIV, 1 : 210
12, 51 : Num. XXIV, 3 : 218
13, 17 : Ios. I, 2 : 232
13, 18 : Cînt. II, 9 : 334
14, 15 : Num. I, 2 : 141
14, 22 : Ieş. VI, 13 : 107 ; Ios. I, 4 : 233 ; IV, 1 : 241
15, 1 : Ieş. VI, 1 : 94 ; VI, 13 : 107 ; Cînt. I, 1 : 321
15, 4 : Ieş. VI, 3 : 97
15, 5 : Ieş. VI, 2 : 97 ; 98
15, 10 : Ieş. VI, 4 : 98
15, 11 : Ieş. VI, 4 : 99
15, 12 : Ieş. VII, 5 : 100
15, 13 : Ieş. VI, 6 : 101
15, 14—15 : Ieş. VI, 6 : 101
15, 16 : Ieş. VI, 8 : 101, 102

15, 17 : Ieş. VI, 9 : 104, 105 ; Num. XXIV, 1 : 209 ; Ier. XVIII, 5 : 443
15, 18 : Ieş. VI, 12 : 100
15, 19 : Ieş. VI, 13 : 107
16, 1 ş.u. Num. I, 2 : 141
17, 1 : Num. I, 2 : 141
17, 6 : Num. I, 2 : 141, 142
17, 8—9 : Ios. I, 1 : 231
17, 11 : Ieş. III, 3 : 79 ; Jos. I, 1 : 231
18, 13 : Ios. I, 2 : 231
20, 2 : Ieş. VIII, 1 : 80, 83
20, 3 : Ieş. VIII, 3 : 83
20, 4 : Ieş. VIII, 3 : 84
20, 3—6 : Ieş. VIII, 2 : 81
20, 5—6 : Ieş. VIII, 4 : 85, 88 ; VIII, 6 : 94
20, 12 : Cînt. II, 8 : 334
20, 24 : Num. X, 3 : 157
21, 1 : Ieş. X, 1 : 108
21, 22 : Ieş. X, 1 : 107, 109, 112
22, 28 : Ios. II, 1 : 238
23, 1 : Ieş. III, 3 : 72
23, 15 : Ier. XVIII, 10 : 450
23, 17 : Ier. XVIII, 10 : 450
24, 12 : Ier. XVIII, 2 : 438 ; XVIII, 2 : 439
24, 13 : Ios. I, 2 : 232
25, 2 : Ieş. XIII, 2 : 126
25, 4 : Ieş. XIII, 5 : 128
25, 8 : Ieş. XIII, 1 : 122
25, 20 : Num. X, 3 : 157
28, 21 : Ieş. XIII, 7 : 130
29, 41 : Ieş. XIII, 7 : 131
30, 34—35 : Cînt. I, 1 : 312 ; II, 3 : 325 ; Ier. XVIII, 10 : 449
31, 1—6 : Num. XVIII, 3 : 177
31, 3 : Cînt. I, 1 : 312
31, 18 : Num. X, 3 : 157
32, 1 : Num. XVIII, 3 : 177, 178, 231
32, 23 : Cînt. II, 13 : 339
33, 3 : Num. I, 3 : 144
33, 12 : Ios. I, 2 : 232
33, 15 : Num. XXIV, 3 : 218
33, 22 : Ier. XVI, 2 : 422
33, 23 : Ieş. XII, 3 : 118
34, 30 : Ieş. XII, 1 : 115
34, 34—35 : Ier. V, 7 : 383
35, 3 : Num. XXIII, 4 : 201
35, 4 : Ieş. XIII, 1 : 122
35, 5 : Ieş. XIII, 2 : 123 ; XIII, 3 : 125 ; XIII, 3 : 127 ; XIII, 5 : 129
35, 6 : Ieş. XIII, 4 : 127
35, 24 : Ieş. XIII, 5 : 129
35, 33 : Ieş. XIII, 5 : 120
35, 37 : Ieş. XIII, 3 : 126 ; XIII, 7 : 130
36, 1 : Ieş. XIII, 7 : 131
39, 1—32 : Ieş. XIII, 1 : 122
40, 1—30 : Ieş. XIII, 1 : 122

Levitic

1, 1 : Num. I, 2 : 142
4, 20 : Num. X, 2 : 155
5, 7 : Cînt. II, 12 : 338
10, 14 : Cînt. I, 3 : 313
16, 8 : Ios. XXVIII, 1 : 291
16, 18 : Ios. XXIII, 1 : 291
23, 29 : Ier. I, 12 : 356
25, 9 : Ier. XII, 12 : 413

Numeri

1, 1 : Num. I, 1 : 139, 141
1, 3 : Num. I, 1 : 139, 140
2, 1 : Ios. XXV, 1 : 298
2, 3 : Ios. XXV, 3 : 300
2, 7 : Ios. XXV, 2 : 300 ; XXV, 3 : 299
2, 25 : Ios. XXV, 4 : 300
3, 38 : Ios. XXV, 1 : 298
4, 15 : Ios. XXV, 1 : 298
10, 2 : Ier. VI, 16 : 391
10, 2 : Ios. VII, 1 : 247 ; Ier. V, 14 : 391
10, 3 : Ios. XXV, 1 : 299
10, 11 : Ier. V, 7 : 391
11, 11 : Ios. XVI, 1 : 268
11, 16 : Num. XXII, 4 : 193
11, 24 : Num. VI, 1 : 145 ; VI, 2 : 146
11, 25 : Num. VI, 2 : 146—147 ; XXII, 4 : 193
11, 27 : Num. XVIII, 2 : 176
12, 1 : Num. VI, 4 : 150 ; Cînt. I, 6 : 318
12, 7 : Ios. I, 1 : 230
12, 14 : Num. VI, 4 : 150 ; XII, 3 : 174 ; Ier. XII, 12 : 141
13, 17 : Ios. I, 2 : 232
14, 31 şi 14, 1 : Ios. XVI, 5 : 272
17, 13 : Ios. XVI, 3 : 305
18, 1 : Num. X, 1 : 151 ; X, 1 : 154 ; X, 3 : 156
18, 7 : Num. X, 3 : 156
18, 8 : Num. XI, 1 : 158
18, 15 : Ieş. XII, 3 : 118
18, 17 : Num. X, 3 : 16 ; Ier. V, 7 : 382
18, 32 : Num. X, 1 : 151
20, 10 : Num. VI, 3 : 148
21, 16 : Num. XII, 1 : 164 ; XII, 1 : 167 ; XII, 3 : 173
21, 17 : Num. XII, 2 : 168
21, 18 : Num. XII, 1 : 167 ; XII, 2 : 168 ; XII, 2 : 169 ; XII, 3 : 170, 173, 179
21, 17—18 : Num. XII, 2 : 168
21, 19—20 : Num. XII, 2 : 170 ; 171
21, 28 : Num. XII, 2 : 171
23, 7 : Num. XVIII, 3 : 178
23, 19 : Ier. XVIII, 6 : 444
23, 21 : Ier. XVIII, 6 : 435
24, 1 : Num. XII, 3 : 174
24, 4 : Ios. XVI, 5 : 272
24, 9 : Cînt. II, 9 : 335
24, 11 : Num. XVIII, 3 : 179
24, 12 : Num. XVIII, 1 : 175
24, 15—16 : Num. XVIII, 2 : 176 ; 177
24, 17 : Num. XVIII, 1 : 175 ; 179
24, 18 : Num. XVIII, 4 : 182
26, 20 : Num. XII, 3 : 173
26, 54 : Num. XXI, 1 : 184, 185 ; 187
27, 4—11 : Num. XXII, 1 : 189 ; 193, 194
28, 2 : Num. XII, 3 : 172, 196
28, 19 : Num. XXIV, 1 : 210
29, 2 : Num. XXIV, 1 : 210
30, 3 : Num. XXIV, 1 : 213, 216
31, 6 : Ios. IV, 2 : 244
32, 1—5 : Ios. XXIII, 1 : 291
34, 2 : Num. XXIV, 2 : 219
34, 7 : Num. XXIV, 1 : 219

Deuteronom

1, 31 : Ier. XVIII, 9 : 444 ; XVIII, 19 : 446
4, 24 : Ier. XVIII, 1 : 437
4, 44 : Num. XI, 1 : 159
8, 5 : Ier. XVIII, 6 : 444
10, 12 : Num. XII, 2 : 172 ; XXIV, 2 : 215
12, 5 : Num. XXVIII, 4 : 223
14, 4—5 : Cînt. II, 11 : 336
16, 3 : Num. XXIII, 10 : 207
16, 21 : Ier. IV, 4 : 372
18, 15 : Ier. I, 11 : 356
19, 20 : Ieş. VI, 4 : 114
20, 16—21 : Ieş. X, 1 : 108
24, 1 : Ier. IV, 2 : 369
25, 10 : Ieş. XII, 3 : 118
28, 13 : Ios. VII, 5 : 252
29, 13 : Ier. XVIII, 7 : 446
32, 1 : Cînt. I, 1 : 310
32, 6 : Ieş. VI, 8 : 103

32, 7 : Ieș. XII, 1 : 116
32, 6 : Ieș. VI, 10 : 103
32, 8—9 : Fac. IX, 3 : 47 ; Ieș. VIII, 2 : 83 ; Num. XVIII, 3 : 293
32,9 : Ieș. VIII, 4 : 83 ; 86
32,9 : Num. XXII, 1 : 190
32,16 : Ieș. II, 4 : 69
32, 32 : Ier. XXI, 2 : 400
32, 39 : Num. XII, 3 : 173 ; XXIII, 4 : 202 ; Ier. XVI, 7 : 426

Iosua

1, 1—2 : Ios. II, 2 : 235
1, 13 : Num. XXII, 3 : 192
1, 2 : Ios. II, 2 : 238
1, 3 : Ios. I, 4 : 236 și II, 3 : 240
1, 3—4 : Ios. II, 4 : 240
1, 7 : Ios. XXIII, 2 : 291
2, 6 : Ios. II, 2 : 234
2, 20 : Num. Ios. I, 5 : 235
3, 4 : Ios. IV, 3 : 245
3, 6 : Ios. I, 4 : 233 ; IV, 2 : 244
3, 7 : Ios. IV, 7 : 243
3, 14 : Num. XXI, 1 : 184
3, 15 : Num. XXII, 4 : 194 ; Ios. IV, 1 : 242
4, 23 : Ios. XVII, 1 : 273
5, 4 : Num. XXVI, 2 : 303
5, 6 : Num. XXIX, 1 : 184
5, 9 : Ios. I, 7 : 238 ; XXVI, 2 : 303
5, 11 : Ios. II, 4 : 234
5, 11—12 : Ios. I, 4 : 234
6, 18 : Ios. VII, 4 : 250
6, 20 : Ios. VII, 1 : 247
6, 25 : Ios. VII, 5 : 251
7, 12 : Ios. VII, 6 : 254
7, 23 : Ios. VII, 7 : 254
8, 22 : Ios. XIII, 2 : 266
8, 28 : Ios. XXIII, 4 : 295
10, 3—6 : Ios. IX, 1 : 256
10, 14 : Ios. I, 5 : 235
10, 16 : Ios. XI, 3 : 258
10, 21 : Ios. XII, 2 : 262
10, 24 : Ios. XI, 6 : 260
10, 25 : Ios. XII, 3 : 263
11, 23 : Num. XXII, 4 : 194 ; Ios. I, 7 : 237 ; XVI, 3 : 270
13, 1 : Num. I, 3 : 144 ; Ios. XVI, 1 : 268 ; XVI, 3 : 270
13, 2—3 : Ios. XVI, 3 : 270
13, 6 : Ios. XVI, 4 : 271
13, 8 : Ios. XVI, 5 : 271 ; XVII, 2 : 275
13, 14 : Ios. XVII, 2 : 275 ; XXV, 1 : 297
13, 5 : Ios. XXIII, 1 : 291
14, 1 : Ios. XVI, 4 : 271 ; XVI, 5 : 271 ; XVIII, 1 : 278
14, 4 : Num. XVIII, 1 : 187 ; XXVIII, 2 : 221
14, 6 : Ios. XVIII, 2 : 279
14, 11 ; Ios. XVIII, 2 : 280
14, 12 : Ios. XVIII, 2 : 280
14, 13 : Ios. XVIII, 3 : 281 ; XX, 3 : 286
14, 14 : Ios. XVIII, 3 : 281 ; XX, 3 : 286
15, 13—17 : Ios. XX, 3 : 286
15, 15 : Num. I, 3 : 144 ; Ios. XX, 3 : 286
15, 16 : Ios. XX, 4 : 286 ; XX, 6 : 289
15, 17 : Ios. XX, 4 : 286
15, 18—19 : Ios. XX, 5 : 287
15, 19 : Ios. XX, 6 : 290
15, 20 : Ios. XX, 4 : 287
17, 1 : Ios. XXIII, 1 : 291
18, 1 : Ios. XXIII, 1 : 291
18, 4 : Ios. XXIII, 1 : 291
18, 11 : Ios. XXIII, 1 : 291 ; XXV, 1 : 298
19, 1 : Ios. XXIII, 1 : 291
19, 40 : Ios. XXV, 1 : 298
19, 50 : Ios. XXVI, 1 : 302
20, 8 : Num. XXVIII, 3 : 222
21, 1 : Ios. XVII, 2 : 275
21, 27 ; Ios. XXV, 3 : 299
21, 2 : Num. XXVIII, 2 : 221 ; XXV, 1 : 297
21, 3 : Num. XXVIII, 1 : 221
21, 4 : Ios. XXV, 2 : 298 ; XXV, 3 : 300
21, 5 : Ios. XXV, 1 : 298 ; XXV, 2 : 300
21, 5—7 : Ios. XXV, 3 : 299
21, 6 : Ios. XXV, 2 : 299
21, 7 : Ios. XXV, 2 : 299
21, 42 : Ios. XXVI, 1 : 302
22, 1 : Ios. XXVI, 2 : 304

Judecători

5, 2 : Cînt. I, 1 : 310
9, 31 : Num. XXIV, 2 : 215
16, 17 : Num. I, 1 : 140
18, 1—31 : Ieș. XIII, 5 : 130

I Regi

1, 11 și 24 : Num. XXIV, 2 : 215
2, 30 : Num. XXIV, 2 : 215
3, 16 : Num. VI, 3 : 149
6, 4 : Num. VI, 3 : 149
11, 1 : Num. VI, 3 : 149
15, 1—2 : Ier. XVIII, 6 : 444
16, 7 : Num. X, 2 : 155
16, 17 : Num. XVIII, 3 : 178
23, 11 : Num. VI, 3 : 149
25, 37 : Num. XXII, 1 : 190
28, 9 : Ier. XVIII, 2 : 438

II Regi

2, 6 : Num. XXIII, 4 : 202
13, 14 : Ios. XX, 5 : 287
18, 21 : Ieș. VIII, 4 : 86
22, 2 : Cînt. I, 1 : 310

III Regi

4, 25 : Num. XXII, 4 : 195
10, 1—10 : Cînt. I, 3 : 314
12 : Ier. IV, 1 : 367

IV Regi

6, 17 : Ieș. III, 2 : 72
17, 23 : Ier. IV, 1 : 367

Neemia (III Esdra)

1, 8—9 : Fac. IX, 3 : 48
1, 9 : Fac. IX, 3 : 48
13, 19 : Num. XXIII, 4 : 201

Iov

1, 21 : Ieș. VIII, 6 : 94
2, 10 : Ieș. VIII, 6 : 93
4, 17 : Ier. V, 14 : 390
5, 18 : Num. XXIII, 4 : 202 ; Ier. I, 16 : 360 ; Ier. XVI, 6 : 426
6, 3 : Fac. IX, 2 : 46
7, 1 : Cînt. II, 3 : 327
38, 36 : Num. XVIII, 3 : 177

Psalmi

1, 1 : Num. XXIII, 9 : 206
1, 2 : Ieș. VIII, 4 : 86 ; XII, 1 : 116 ; Ios. I, 237
1, 6 : Ios. XIII, 2 : 265
2, 2 : Fac. IX, 3 : 47
2, 3 : Fac. IX, 3 : 47 ; IX, 3 : 47
2, 8 : Fac. IX, 3 : 47 ; Ieș. VIII, 2 : 83 ; Ios. XI, 3 : 257
3, 7 : Ieș. VI, 4 : 113
4, 6 : Ier. V, 384
5, 1 : Ier. XV, 4 : 417
7, 10 : Num. X, 3 : 156

9, 29 : Ier. V, 6 : 392
11, 6 : Ieş. 2, 124
13, 1 : Ieş. I, 5 : 60
14, 1—4 : Ier. XVI, 6 : 426, 427
17, 21 : Ier. V, 16 : 392
18, 1 : Cînt. II, 4 : 328
18, 3 : Fac. IX, 3 : 47
18, 8—9 : Ieş. X, 1 : 108
18, 8—10 : Num. XI, 1 : 159
18, 13 : Ieş. VI, 3 : 112
22, 6 : Ier. XII, 1 : 400 ; 401
25, 2 : Cînt. I, 3 : 314
27, 25 : Num. XXII, 4 : 194
28, 3 : Ieş. VIII, 6 : 91
29, 10 : Ier. XV, 4 : 417
30, 19 : Num. XII, 2 : 169
32, 8 : Ier. XVII, 5 : 435
33, 7 : Ieş. XII, 2 : 72
33, 15 : Ier. V, 1 : 386
35, 6 : Num. XII, 2 : 169
37, 4 : Num. XXIII, 4 : 301
37, 14 : Ieş. XII, 2 : 72
37, 5 : Cînt. II, 2 : 325
37, 6 : Cînt. I, 2 : 312
38, 17 : Num. XXIII, 11 : 207
39, 2 : Ier. XVI, 2 : 422
39, 3 : Ieş. III, 2 : 79
41, 2 : Ier. XVIII, 9 : 448, 449
41, 3 : Ier. XVIII, 9 : 448, 449
41, 3—5 : Ios. IV, 4 : 246
43, 17 : Ier. V, 8 : 383
43, 18 : Ier. XVIII, 9 : 450
43, 24 : Num. XXIV, 1 : 211
44, 3 : Ier. I, 12 : 356
44, 9 : Cînt. I, 2 : 312
44, 10 : Cînt. II, 3 : 326
44, 11 : Ier. XVI, 1 : 421
44, 12 : Cînt. II, 3 : 326
44, 12—13 : Ieş. II, 4 : 68 ; VIII, 6 : 93
44, 14 : Num. XXI, 2 : 187
46, 2 : Ieş. VIII, 2 : 82
49, 1 : Ieş. VIII, 2 : 82
49, 14 : Ieş. III, 3 : 74 ; Num. XXIII, 4 : 202
50, 5—6 : Ier. XV, 3 : 415
50, 7 : Ieş. XII, 3 : 117
50, 12 : Num. VI, 3 : 149
50, 13 : Num. VI, 3 : 149
50, 14 : Num. VI, 4 : 150
50, 19 : Num. XXV, 1 : 213
50, 19 : Num. XXIV, 1 : 21
57, 5—6 : Ios. VI, 4 : 113 ; XX, 2 : 284
65, 12 : Num. XXIII, 4 : 202
67, 12 : Cînt. I, 6 : 318 ; Ier. I, 16 : 361
67, 32—34 : Ier. V, 4 : 380
68, 1—2 : Ieş. II, 3 : 67
68, 39 : Ios. XXIII, 4 : 296
71, 8—9 : Ios. XVI, 3 : 270
71, 10 : Cînt. I, 6 : 318
71, 11 : Ios. XVI, 3 : 270
72, 2 : Ieş. III, 3 : 79
72, 5 : Ieş. III, 3 : 76
72, 8 : Ieş. III, 2 : 71
72, 22 : Ieş. III, 1 : 70
72, 24 : Ier. XVIII, 9 : 449
72, 27 : Ier. XVIII, 9 : 449
73, 14—15 : Cînt. II, 11 : 336
74, 9 : Ier. XII, 2 : 401
77, 9—10 : Cînt. II, 3 : 327
77, 24 : Ios. IV, 1 : 241
77, 47 : Ier. XII, 2 : 400
78, 7 : Ier. V, 10 : 384
79, 9 : Ier. XV, 3 : 416
79, 9—11 : Ieş. VI, 9 : 105
80, 4 : Num. XXIII, 9 : 206
80, 11 : Ieş. III, 2 : 71
81, 1 : Ieş. VIII, 2 : 82 ; VI, 4 : 99
81, 5 : Ieş. VIII, 2 : 83
81, 6 : Ieş. VI, 4 : 99 ; Ier. XV, 6 : 419
82, 6 : Ier. XV, 6 : 419
84, 12 : Ios. XVII, 1 : 273
86, 1 : Ier. XII, 12 : 411
88, 15 : Ios. VII, 2 : 248
88, 32 : Ieş. VIII, 6 : 93
90, 13 : Ios. XI, 6 : 260
91, 13 : Num. XXIV, 3 : 218
93, 1 : Ios. VII, 2 : 248
95, 4 : Ier. XVIII, 6 : 444
95, 13 : Ieş. VI, 1 : 95
101, 27 : Num. XXIV, 1 : 212
102, 1 : Ios. XX, 2 : 283
103, 21—22 : Ier. V, 14 : 392
103, 25 : Ieş. XIII, 7 : 131
103, 34 : Cînt. II, 12 : 340
105, 35 : Ieş. I, 5 : 61
106, 42—43 : Cînt. II, 4 : 328
108, 6 : Ier. XVIII, 10 : 450
109, 19 : Ier. XVIII, 4 : 432
109, 4 : Fac. IX, 1 : 43
110, 4 : Ieş. VI, 9 : 104
110, 10 : Ieş. II, 1 : 66
111, 1 : Ios. VII, 2 : 248
113, 7—8 : Ios. IV, 2 : 243
113, 24 : Ieş. I, 2 : 56
115, 4 : Ier. XII, 2 : 402
116, 105 : Ios. IV, 2 : 244 ; XVII, 3 : 278
119, 6 : Ios. IV, 4 : 246
120, 1 : Ios. I, 5 : 235
120, 6 : Cînt. II, 4 : 329
123, 7—8 : Cînt. II, 12 : 337
126, 1 : Ieş. XIII, 3 : 125
128, 5 : Ier. V, 5 : 381
131, 5 : Ieş. XIII, 7 : 131
140, 2 : Num. XXIII, 3 : 200 ; Ier. XVIII, 10 : 450
144, 3 : Ier. XVIII, 6 : 444
146, 6 : Num. I, 4 : 140 ; XXIII, 2 : 200, 220
146, 8 : Num. XXIII, 4 : 202
148, 3—5 : Ier. XVIII, 6 : 444

Pilde

1, 5 : Num. XX, 2 : 163
1, 24—25 : Ieş. VIII, 6 : 43
3, 11 : Cînt. II, 9 : 334
3, 16 : Cînt. II, 9 : 334
4, 4 : Ier. IV, 6 : 374
4, 6 : Cînt. I, 3 : 313 ; II, 1 : 323
5, 15—16 : Num. XII, 1 : 164 ; XII, 2 : 165
9, 1 : Ieş. VI, 12 : 106
9, 5 : Ier. XII, 2 : 400, 401
18, 12 : Ier. XII, 8 : 408
18, 18 : Ios. XXIII, 2 : 292
19, 25 : Ier. XII, 6 : 406
21, 22 : Ios. XVIII, 2 : 280
22, 20 : Num. I, 2 : 142
23, 1 : Ieş. II, 3 : 67
26, 11 : Ios. XVI, 1 : 268
27, 3 : Ieş. VI, 4 : 99
27, 10 : Cînt. II, 4 : 328

Cîntarea Cîntărilor

1, 1 : Cînt. I, 1 : 311 ; I, 2 : 311 ; I, 8 : 321
1, 3 : Cînt. I, 4 : 314
1, 3—4 : Cînt. I, 4 : 315
1, 4 : Cînt. I, 5 : 316, Ier. XI, 6 : 398
1, 5—6 : Cînt. I, 6 : 317
1, 6 : Cînt. I, 7 : 319 ; I, 7 : 320
1, 7 : Cînt. I, 8 : 321 ; I, 8 : 322
1, 8 : Cînt. I, 9 : 322 ; I, 10 : 322
1, 9 : Cînt. I, 10 : 321
1, 10 : Cînt. I, 3 : 314 ; I, 10 : 321
1, 11 : Cînt. I, 1 : 311 ; II, 1 : 322 ; II, 2 : 323 ; 324
1, 12 : Cînt. II, 2 : 325 ; II, 3 : 325 ; II, 6 : 330

1, 13 : Cînt. II, 3 : 326 ; II, 3 : 326
1, 14 : Cînt. II, 3 : 327
1, 15 : Cînt. I. 3 : 314 ; II, 4 : 327 ; II, 4 : 329
1, 16 : Cînt. II, 4 : 327 ; II, 5 : 329
2, 1 : Cînt. II, 6 : 330
2, 2 : Cînt. II, 6 : 330
2, 3 : Cînt. II, 6 : 330 ; II, 6 : 330 ; II, 8 : 331, 333
2, 4 : Cînt. II, 6 : 331 ; II, 7 : 372
2, 5 : Cînt. II, 8 : 333
2, 6 : Cînt. I, 2 : 313 ; II, 9 : 334
2, 7 : Cînt. II, 9 : 335
2, 7—8 : Cînt. II, 10 : 335
2, 8 : Cînt. II, 10 : 335
2, 9 : Cînt. II, 10 : 336 ; II, 11 : 337 ; II, 12 : 338
2, 10 : Cînt. II, 12 : 338
2, 11 : Cînt. II, 12 : 338
2, 12 : Cînt. II, 12 : 338 ; II, 12 : 339
2, 12—13 : Cînt. II, 13 : 339
2, 14 : Cînt. II, 1 : 323
2, 13—14 : Cînt. II, 13 : 339 ; II, 13 : 339, 340
5, 14 : Cînt. I, 3 : 314 ; II, 12 : 339, 340
6, 8 : Cînt. I, 5 : 316
7, 9 : Cînt. I, 3 : 314
8, 5 : Cînt. I, 7 : 320 ; Ier. XI, 6 : 399

Isaia

1, 6—7 : Ier. II, 2 : 363
1, 9—10 : Num. XXIII, 2 : 198
1, 14 : Num. XXIII, 2 : 198
1, 21 : Cînt. II, 9 : 334 ; 335
2, 8 : Ier. XVII, 9 : 428
4, 4 : Ier. II, 2 : 364
5, 1 : Cînt. I, 1 : 310 ; Ier XII, 1 : 400 ; XV, 3 : 416
5, 4—6 : Ier. I, 4 : 348
6, 1 : Ier. XVII, 4 : 433
6, 5 : Ier. I, 16 : 357
6, 6 : Ier. I, 16 : 357
7, 11 : Num. XVIII, 2 : 177
7, 14 : Ier. I, 7 : 351
7, 15 : Ier. I, 8 : 352
7. 23 : Ier. I, 8 : 352
8, 18 : Ier. XVIII, 6 : 445
9, 1 : Cînt. II, 6 : 331
10, 12—13 : Ier. XVII, 3 : 432
11, 1 : Ier. II, 3 : 364
11, 2 : Num. VI, 3 : 147
13, 16 : Num. XXIV, 2 : 215
13, 17 : Num. XII, 2 : 169
14, 12 : Ios, I, 6 : 236
14, 19 : Ieș. VIII, 6 : 92
17, 10 : Num. I, 3 : 144
21, 23 : Ieș. X, 4 : 113
26, 18 : Ieș. X, 3 : 110
26, 20 : Ier. XII, 10 : 409
29, 11—12 : Ieș. XII, 4 : 119
34, 5 : Ieș. VIII, 4 : 85
37, 3 : Ieș. X, 3 : 111
40, 15 : Cînt. II, 3 : 326
40, 16 : Cînt. II, 3 : 325
43, 2 : Ios. IV, 1 : 242
45, 3 : Cînt. I, 5 : 316
45, 22 : Ieș. VI, 9 : 104
45, 25 : Num. XXIV, 2 : 214
49, 2 : Cînt. II, 7 : 334
49, 6 : Cînt. II, 7 : 334
50, 1 : Ieș. VIII, 5 : 89 ; VI, 8 : 103
50,5 : Ieș. III, 2 : 72
50, 11 : Num. XII, 2 : 169 ; XXIII, 4 : 201
52, 4 : Ieș. I, 2 : 55
52, 6 : Cînt. I, 2 : 311
52, 7 : Ieș. X, 3 : 110
52, 11 : Ieș. VIII, 4 : 88
53, 2—3 : Ieș. VI, 1 : 95
53, 3 : Ieș. VI, 4 : 113
53, 8 : Ieș. VI, 1 : 95
54, 1 : Ios. II, 4 : 241 ; Ier. III, 2 : 366
55, 13 : Cînt. II, 5 : 329
65, 2 : Ieș. VI, 5 : 100
68, 8 : Ieș. X, 3 : 111

Ieremia

1, 2 : Ier. I, 2 : 347
1, 3 : Ier. I, 3 : 347, 347
1, 4 : Ier. I, 5 : 348
1, 5 : Ier. I, 5 : 348 ; I, 10 ; 354 ; I, 11 : 355 ; I, 12 : 355
1, 6—9 : Ier. I, 8 : 349 ; I, 8 : 353, 356
1, 7 : Ier. I, 6 : 349 ; I, 9 : 353 ; I, 13 : 356 ; I, 13 : 356
1, 8 : Ier. I, 13 : 356
1, 9—10 : Ios. XIII, 3 : 266 ; Ier. I, 6 : 349 ; I, 9 : 353 ; I, 14 : 358 ; I, 14—17 : 361
1, 10 : Ios. XIII, 3 : 266 ; Ier. I, 6 : 349, 360
2, 10 : Ier. II, 1 : 350
2, 11 : Ier. XV, 3 : 417
2, 13 : Ier. XVII, 9 : 434 ; XVIII, 9 : 449
2, 20 : Ier. IV, 4 : 371
2, 21 : Ier. II, 1 : 362
2, 22 : Ier. II, 2 : 363
2, 25 : Ier. V, 9 : 384
2, 31 : Ier. III, 2 : 366
3, 6 : Ier. I, 16 : 361
3, 6—11 : Ier. IV, 1 : 366
3, 6—8 : Ier. IV, 1 : 368 ; IV, 5 : 373
3, 7 : Ieș. VIII, 5 : 90
3, 8—10 : Ier. IV, 1 : 368 ; IV, 15 : 374
3, 11 : Ier. IV, 1 : 369
3, 20 : Ier. IV, 3 : 374 ; V, 1 : 375
3, 21 : Ier. IV, 6 : 375
3, 22 : Ier. V, 1 : 375
3, 24—25 : Ier. V, 5 : 380 ; V, 7 : 382 ; V, 7 : 382 ; V, 8 : 383, 384, 385
3, 29 : Ier. V, 4 : 379
4, 1—2 : Ier. V, 1 : 376 ; V, 11 : 385
4, 3 : Num. XXIII, 8 : 203 ; 387 ; V, 11 : 387 ; V, 13 : 390
4, 4 : Ier. V, 12 : 390 ; V, 13 : 391
4, 5 : Ier. V, 15 : 392
4, 6 : Ier. V, 16 : 392
4, 7 : Ier. V, 16 : 393
4, 8 : Ier. V, 17 : 393
5, 14 : Ieș. XIII, 4 : 128
6, 7—8 : Ieș. VIII, 5 : 90
6, 8 : Ier. XI, 3 : 404
7, 11 : Num. XVIII, 2 : 177
9, 21 : Cînt. II, 12 : 337
9, 23—24 : Ier. XVII, 5 : 435
12, 11 : Ier. XI, 1 : 393
12, 13 : Ier. XI, 3 : 395 ; XI, 3 : 396
13, 1—4 : Ier. XI, 4 : 397
13, 11 : Ier. XI, 5 : 397
13, 12 : Ier. XII, 1 : 399 ; XII, 2 : 402
13, 13 : Ier. XII, 2 : 403
14, 13—14 : Ier. XII, 4 : 404 ; XII, 6 : 406
13, 15 : Ier. XII, 7 : 406 ; XII, 8 : 407, 408
13, 16 : Ier. XII, 2 : 402 ; XII, 11 : 404 ; XII, 12 : 410 ; XII, 13 : 411, 412
13, 17 : Ieș. XII, 3 : 117 ; Num. XII, 2 : 169 ; XXIV, 2 : 215 ; Ier. XII, 12 : 399 ;

XII, 13 : 411 ; XII, 13 : 412, 413
15, 6 : Ier. XV, 5 : 418
15, 10 : Ier. I, 6 : 349 ; XV, 2 : 415 ; XV, 4 : 417 ; XV, 5 : 418
15, 16 : Ier. XV, 2 : 415
16, 16 : Ier. XVI, 1 : 421 ; XVI, 2 : 421 ; XVIII, 5 : 442
16, 17 : Ier. XVI, 4 : 424 ; XVI, 5 : 424 ; XVI, 8 : 428
16, 18 : Ier. XVI, 6 : 426
16, 19 : Ier. XVI, 8 : 427
16, 20 : Ier. XVI, 9 : 428
17, 1 : Ier. XVI, 10 : 429
17, 5 : Ier. XVI, 5 : 419
17, 10 : Num. I, 3 : 144
17, 11 : Ieş. I, 5 : 62 ; Ier. XVII, 1 : 430
17, 12—13 : Ier. XVII, 4 : 432 ; XVII, 4 : 433 ; XVII, 4 : 434
17, 16—18 : Ier. XVI, 5 : 425 ; XVII, 5 : 434 ; XVII, 6 : 435, 436
17, 21 : Ier. XVI, 9 : 428
18, 1 : Ier. XVIII, 1 : 437
18, 2 : Ier. XVIII, 1 : 437 ; XVIII, 2 : 439
18, 3 : Ier. XVIII, 3 : 439
18, 4 : Ier. XVIII, 4 : 440, 441
18, 6—10 : Ier. XVIII, 5 : 441 ; XVIII, 6 : 444 ; XVIII, 8 : 447
18, 11 : Ier. XVIII, 7 : 446 ; XVIII, 9 : 447
18, 13—16 : Ier. XVIII, 9 : 448
23, 23 : Ier. XVIII, 9 : 449
25, 15 : Ier. I, 12 : 355
25, 1—38 : Ier. IV, 1 : 367
32, 11 : Ier. XII, 4 : 119
32, 15—16 : Ier. XII, 2 : 401
33, 2—3 : Ier. XVIII, 6 : 446
37, 20 : Ier. I, 13 : 357
38, 6 : Ier. I, 13 : 357
30, 53 : Ier. XVIII, 5 : 442
45, 63 : Ier. XV, 2 : 415

Plîngeri

1, 8 : Ios. XXIII, 2 : 198
7, 20 : Cînt. II, 6 : 331

Iezechiel

1, 27 : Ier. XI, 5 : 397
3, 6 : Num. X, 1 : 152
11, 19 : Ier. IV, 5 : 372
16, 42 : Ieş. VIII, 5 : 90
16, 43 : Ieş. VIII, 5 : 90
23, 3 : Cînt. II, 2 : 326
33, 11 : Ieş. VI, 9 : 104
33, 11 : Ieş. VIII, 6 : 92 ; VI, 8 : 104

Daniel

1, 17 : Num. XII, 3 : 179
1, 19—20 : Num. XVIII, 3 : 179
2, 34 : Cînt. II, 3 : 325
2, 34—35 : Ios. XXVI, 2 : 304
2, 35 : Ieş. VI, 12 : 106
9, 12 : Ier. IV, 1 : 367
9, 15 : Ier. V, 10 : 384
12, 3 : Ios. XXV, 4 : 301

Osea

2, 7 : Ieş. VIII, 4 : 86 ; 87
2, 9 : Ieş. VIII, 4 : 86
4, 14 : Ieş. VIII, 5 : 90

Amos

3, 12 : Ier. V, 17 : 393
5, 18 : Ier. XVII, 6 : 436
8, 5 : Ier. XI, 6 : 409
8, 10 : Num. XXIII, 3 : 200
9, 14 : Ios. VII, 3 : 266

Iona

1, 7 : Ios. XXIII, 2 : 292
3, 5 : Ier. I, 1 : 346

Miheia

2, 12 : Cînt. II, 3 : 325
4, 4 : Num. I, 3 : 144 ; Num. XXII, 4 : 271
7, 1—2 : Num. XXIII, 2 : 198 ; Ier. XV, 3 : 416
7, 13 : Ier. XV, 4 : 417

Ioil

2, 13 : Ier. XVIII, 6 : 444

Avacum

3, 8 : Ieş. VI, 1 : 96 ; Cînt. I, 10 : 321

Sofonie

2, 9—10 : Ier. V, 4 : 380
3, 10 : Ios. XVI, 3 : 270

Agheu

1, 6 : Num. XII, 1 : 164

Zaharia

1, 9 : Ier. XVI, 3 : 423
2, 5 : Num. XVIII, 3 : 178
5, 7 : Ieş. VI, 4 : 98

Maleahi

3, 20 : Ios. I, 5 : 235 ; XI, 3 : 257 ; XVI, 1 : 269
4, 2 : Num. XXIII, 5 : 203

Înţelepciunea lui Solomon

1, 13—14 : Ier. II, 1 : 361
2, 20 : Ieş. VI, 1 : 95
2, 24 : Ier. II, 1 : 362
6, 6 : Ier. XI, 3 : 395
7, 10 : Num. XII, 1 : 167
7, 17—20 : Num. XII, 1 : 166
7, 22 : Ios. VII, 7 : 255
9, 15 : Num. XXIII, 11 : 208
12, 10 : Ier. I, 1 : 346
18, 12 : Num. I, 1 : 140

Înţelepciunea lui Isus Sirah

1, 1 : Num. XVIII, 3 : 177
2, 1 : Ios. XI, 2 : 256
2, 14 : Ieş. VIII, 4 : 86
8, 6 : Ier. XVI, 6 : 427
9, 5 : Cînt. II, 11 : 337
14, 23 : Num. VIII, 1 : 219
16, 5 : Num. XXI, 2 : 187
16, 20 : Ier. XII, 13 : 412
16, 27 : Num. XXIII, 11 : 209
17, 14 : Fac. IX, 3 : 48
19, 22 : Num. XVIII, 3 : 177
43, 20 : Num. I, 3 : 143

Tobit

2, 6 : Ios. XXVI, 3 : 306

Istoria Susanei

1, 42 : Ier. XI, 3 : 396

Matei

1, 1 : Fac. IX, 3 : 46
2, 2 : Num. XVIII, 4 : 180
3, 9 : Ieş. VI, 4 : 98 ; VI, 8 : 103
3, 10 : Ier. XVIII, 5 : 443
3, 14—17 : Num. XVIII, 4 : 180
3, 16 : Cînt. II, 4 : 328

3, 9 : Ieş. VI, 1 : 98 ; VI, 8 : 103
4, 1 : Ieş. II, 2 : 67
4, 8 : Ier. I, 14 : 358
4, 10 : Ieş. I, 5 : 62
4, 17 : Ios. XI, 3 : 257
4, 19 : Ier. V, 13 : 388 ; XVI, 1 : 420
5, 2 : Num. X, 2 : 155
5, 3 : Ios. VII, 2 : 248 ; Ier. XVI, 2 : 422
5, 5 : Num. I, 3 : 144 ; Ios. II, 2 : 240
5, 8 : Ieş. III, 3 : 75 ; Num. VI, 3 : 147
5, 9 : Ieş. XIII, 7 : 130
5, 11 : Ier. I, 13 : 357
5, 15 : Ieş. XIII, 7 : 131 ; Ios. IV, 2 : 244
5, 16 : Fac. IX, 1 : 46 ; IX, 2 : 46 ; Ier. XVI, 2 : 422
5, 17 : Num. XI, 1 : 160
5, 18 : Ieş. I, 4 : 58
5, 19 : Num. XII, 2 : 181 ; Ier. V, 14 : 391
5, 20 : Num. XII, 2 : 162, 163
5, 21 : Ieş. III, 3 : 77 ; Num. XI, 2 : 162
5, 22 : Num. XI, 2 : 163
5, 24 : Cînt. II, 8 : 333
5, 27 : Num. XI, 2 : 163
5, 28 : Num. XI, 2 : 163 ; Cînt. II, 12 : 337
5, 30 : Ios. VII, 6 : 254
5, 34 : Ier. V, 17 : 326
5, 35 : Fac. IX, 3 : 48
5, 38 : Ieş. X, 1 : 108 ; X, 1 : 108
5, 44 : Cînt. II, 8 : 333
5, 45 : Num. XI, 2 : 162 ; XXIII, 4 : 202 ; Ier. III, 1 : 366
6, 1 : Ieş. II, 3 : 67
6, 2 : Ier. V, 12 : 387
6, 3 : Ieş. II, 3 : 67
6, 6 : Num. XXI, 2 : 187
6, 6 : Ieş. II, 3 : 67 ; Num. X, 3 : 157
6, 9 : Cînt. I, 3 : 313
6, 19 : Ieş. I, 5 : 61 ; Ier. XVIII, 4 : 434
6, 21 : Num. XII, 1 : 164
6, 23 : Ios. XVII, 3 : 277
6, 24 : Ier. XVII, 6 : 435
7, 6 : Ieş. XIII, 1 : 122
7, 7 : Ier. XVIII, 5 : 434
7, 13—14 : Num. XXI, 2 : 186
7, 23 : Ier. I, 8 : 352 ; I, 10 : 354
7, 25 : Ier. I, 15 : 359
7, 26 : Ier. I, 15 : 359
8, 11 : Num. X, 3 : 143
8, 11 : Ios. XXV, 4 : 301
8, 12 : Ier. XII, 5 : 406
8, 24 : Cînt. II, 12 : 338
8, 26 : Cînt. II, 11 : 338
8, 29 : Ieş. III, 3 : 76 ; III, 6 : 92
9, 2 : Cînt. II, 4 : 329
9, 3 : Num. XXIV, I : 213
9, 6 : Cînt. II, 5 : 329
9, 9 : Ier. XVII, 6 : 435
9, 12 : Ier. XVII, 5 : 434
9, 18 : Cînt. I, 6 : 318
9, 29 : Ios. XX, 2 : 285
9, 38 : Ier. XVIII, 5 : 442
10, 26 : Ier. XVI, 10 : 429
10, 28 : Ieş. VI, 4 : 113 ; Num. XVIII, 4 : 182
10, 30 : Num. XXVIII, 4 : 224
10, 30 : Num. I, 1 : 140 ; Ios. XX, 6 : 290
10, 34 : Ier. XI, 2 : 394
10, 37 : Cînt. II, 8 : 332 ; Ier. XVII, 6 : 435
10, 38 : Num. XXIV, 2 : 216
11, 11—12 : Ios. XII, 1 : 261
11 ,13 : Ios. I, 3 : 232
11, 15 : Ier. I, 11 : 355 ; Ier. I, 11 : 355
11, 27 : Num. XVIII, 12 : 176
11, 29 : Ios. XX, 5 : 287 ; Ier. XII, 7 : 407
12, 5 : Num. XXIII, 4 : 201
12, 19 : Ier. XII, 12 : 411
12, 29 : Ieş. VI, 7 : 102 ; Ios. VII, 5 : 250
12, 31 : Ieş. III, 2 : 71
12, 32 : Ier. XII, 10 : 410
12, 36 : Ieş. III, 2 : 71 ; Ieş. V, 11 : 385
12, 42 : Cînt. I, 6 : 318
12, 43—44 : Ieş. VIII, 4 : 87
12, 46 : Num. VI, 1 : 145
13, 4 : Ieş. VI, 3 : 97
13, 7 : Num. XXIII, 8 : 206
13, 8 : Ios. XI, 1 : 239
13, 9 : Ieş. X, 3 : 110
13, 25 : Ier. I, 14 : 358
13, 27 : Ieş. VI, 9 : 104
13, 28 : Ieş. VI, 9 : 104 ; Ier. I, 14 : 358
13, 30 : Ier. XII, 13 : 413
13, 31 : Ieş. I, 1 : 54
13, 43 : Ieş. VI, 9 : 104
13, 47 : Ieş. XVIII, 5 : 442
13, 49 : Ier. IV, 3 : 370
13, 52 : Num. XI, 2 : 161
14, 25 : Ieş. VI, 4 : 98, 99
15, 13 : Ios. XIII, 4 : 267 ; Ier. I, 14 : 358 ; I, 16 : 360 ; II, 1 : 361
15, 14 : Ios. VII, 3 : 277
15, 19 : Ier. I, 14 : 358
16, 6 : Ios. I, 5 : 235
16, 24 : Num. X, 2 : 155 ; Ier. XVIII, 2 : 439
16, 26 : Ieş. X, 3 : 111
17, 1 : Ier. XVI, 2 : 422
17, 1—2 : Ieş. XII, 3 : 118
17, 6 : Ier. XVII, 6 : 435
17, 7 : Ieş. III, 2 : 73
17, 15 : Ieş. XII, 4 : 118
17, 20 : Ier. XII, 12 : 411
17, 28 : Ier. XVII, 6 : 436
18, 5 : Ios. VII, 6 : 253
18, 6 : Ieş. VI, 4 : 114
18, 8 : Ier. XII, 5 : 406
18, 10 : Ios. XX, 1 : 283 ; XXIII, 3 : 294
18, 11 : Ieş. VI, 1 : 95
18, 17 : Ios. VII, 6 : 253
18, 19 : Ieş. XIII, 5 : 129
18, 24—35 : Ieş. X, 3 : 112
19, 5—6 : Ieş. XIII, 6 : 161
19, 11 : Ieş. XIII, 6 : 130
19, 21 : Ios. XVII, 2 : 276
19, 28 : Num. XXI, 3 : 188
19, 28 : Num. XXVIII, 4 : 224 ; Ios. XVIII, 1 : 279
19, 30 : Ios. VII, 5 : 252
20, 18—19 : Ier. XV, 1 : 415
20, 20 : Ieş. VI, 10 : 104
21, 2 : Ios. XX, 6 : 290
21, 43 : Ios. XX, 6 : 289
22, 2 : Ieş. VIII, 5 : 89
22, 14 : Num. XXII, 1 : 190
22, 20 : Ieş. VI, 9 : 104
22, 37 : Cînt. II, 8 : 333
23, 3—4 : Ier. XV, 1 : 415
23, 13 : Ier. XV, 2 : 415
23, 23 : Num. XI, 2 : 162
23, 32 : Ier. XI, 1 : 394
23, 35 : Num. XXIV, 1 : 211 ; Ios. XXVI, 3 : 305
23, 37 : Num. XVIII, 2 : 197
24, 11 : Ier. XV, 1 : 413
24, 12 : Num. XXI, 2 : 186 ; Ios. XI, 3 : 258
24, 12—13 : Ier. IV, 3 : 370 ; XV, 2 : 415

24, 19 : Ieş. VI, 4 : 114
24, 22 : Ios. XI, 3 : 258
24, 24 : Ier. IV, 3 : 370
24, 32 : Cînt. II, 12 : 339
24, 35 : Cînt. I, 2 : 312
25, 23 : Ieş. XXVIII, 4 : 224
25, 27 : Ieş. XIII, 1 : 122
25, 41 : Ieş. VIII, 6 : 93 ; XIII, 4 : 128 ; Ier. V, 3 : 377 ; XII, 5 : 416
26, 7 : Cînt. II, 2 : 324
26, 12 : Cînt. II, 2 : 324
26, 15—16 : Ieş. VIII, 6 : 92
26, 26 : Ier. XII, 2 : 401
26, 27 : Ier. XII, 2 : 401
26, 28 : Ier. XII, 2: 401
26, 38 : Cînt. II, 12 : 338 ; Ier. XV, 3 : 416
27, 25 : Ios. XVI, 3 : 305
28, 15 : Ios. VII, 5 : 251
28, 19 : Num. XII, 2 : 170
28, 20 : Num. XXIII, 4 : 202 ; Ios. I, 5 : 236 ; Cînt. II, 3 : 328

Marcu

4, 2 : Cînt. II, 7 : 331
4, 19 : Ier. V, 12 : 388
4, 24 : Ieş. II, 2 : 66
4, 28 : Ier. V, 15 : 388
5, 25 : Ier. XVII, 4 : 435
9, 29 : Ieş. II, 3 : 67
12, 20 : Ieş. VIII, 4 : 85
12, 30 : Ieş. XII, 4 : 121
13, 51 : Num. XXIII, 11 : 208
14, 3 : Cînt. I, 4 : 314, 315
14, 5 : Cînt. II, 1 : 324
14, 15 : Ier. XII, 2 : 401

Luca

1, 35 : Ios. XVII, 1 : 273 ; Cînt. II, 6 : 331 ; Ier. I, 8 : 352
1, 79 : Ieş. VI, 5 : 101
2, 52 : Cînt. II, 12 : 338 ; Ier. I, 7 : 351
3, 8 : Ier. IV, 5 : 372
3, 10 : Ieş. VI, 9 : 105
3, 16 : Ier. III, 2 : 364
5, 20 : Ier. XVI, 5 : 425
6, 14 : Num. XXIII, 9 : 206
6, 23 : Ier. XII, 13 : 413
7, 26 : Num. XXIV, 1 : 210
7, 37 : Cînt. II, 2 : 324
7, 41—42 : Ier. XV, 5 : 418
7, 49 : Ier. XV, 5 : 418
8, 8 : Ier. V, 15 : 387
8, 43 : Ier. XVIII, 5 : 435
8, 44 : Ier. XVIII, 5 : 435
9, 20 : Ier. XI, 1 : 394
9, 26 : Ieş. VI, 6 : 95 ; Ier. Ier. V, 13 : 387
9, 62 : Ios. XVI, 1 : 268 ; Ier. V, 12 : 388 ; XVIII, 6 : 447
10, 19 : Ios. XI, 6 : 260, 262
10, 20 : Ier. XVII, 4 : 433
11, 16 ; Ieş. VIII, 4 : 87
11, 24 : Ieş. VIII, 5 : 88
12, 10 : Ieş. III, 2 : 71
12, 15—19 : Ier. XVI, 4 : 423
12, 20 : Ier. XVI, 4 : 423
12, 21 : Ier. XVI, 4 : 424
12, 34 : Ier. V, 13 : 387
12, 42 : Ier. XI, 3 : 396
12, 45—47 : Ier. XI, 3 : 396 ; XVI, 7 : 427
12, 49 : Ieş. XIII, 4 : 127 ; Ios. XXVIII, 4 : 223
13, 7 : Ier. XVIII, 5 : 443
13, 13 : Ieş. II, 1 : 64
13, 23 : Num. I, 1 : 140 ; XXI, 2 : 186
13, 26 : Ier. I, 8 : 352
13, 27 : Ier. I, 9 : 354
13, 28 : Ier. V, 3 : 379
13, 35 : Ios. XXVI, 3 : 306
14, 11 : Num. XXIII, 10 : 207 ; Ios. XX, 5 : 287 ; XII, 7 : 407
14, 26 : Ios. XVIII, 2 : 276
14, 33 : Ios. XVII, 2 : 276
15, 5 : Ios. XV, 6 : 253
15, 7 : Num. XXIII, 2 : 197 ; Ier. XV, 4 : 417
15, 12 : Ier. XVIII, 9 : 449
15, 16 : Num. XVIII, 4 : 182
16, 8 : Ier. XVII, 3 : 432
16, 10 : Cînt. II, 6 : 331
16, 13 : Ieş. III, 3 : 74
16, 24 : Ios. I, 3 : 232
16, 25 : Ieş. VIII, 6 : 93
16, 29 : Ieş. III, 3 : 75
17, 10 : Ios. XII, 2 : 263
17, 21 : Num. XXIV, 2 : 214 ; Ios. XIII, 1 : 264 ; Ier. XVIII, 2 : 439
18, 8 : Ier. IV, 3 : 370 ; XII, 13 : 414
18, 11—12 : Ier. IV, 4 : 371
18, 14 : Ier. XII, 7 : 407
19, 13 : Ieş. VI, 3 : 112
19, 16 : Num. XII, 3 : 172
19, 17 : Ieş. XIII, 1 : 123 ; Ios. XXIII, 4 : 296
19, 19 : Num. XXVIII, 4 : 223 ; Ios. XXIII, 4 : 296
21, 12 : Num. X, 2 : 155
21, 17 : Ier. XII, 2 : 402
22, 3 : Ieş. III, 2 : 71 ; VIII, 6 : 91
23, 21 : Ieş. VI, 5 : 100
23, 38 : Ier. X, 1 : 394
24, 26 : Ieş. VI, 1 : 95
24, 32 : Ieş. XII, 4 : 119 ; XIII, 4 : 128 ; Cînt. II, 8 : 334 ; II, 11 : 336

Ioan

1, 1 : Ieş. III, 1 : 70 ; Num. XXIV, 1 : 212 ; Cînt. II, 6 : 332 ; Ier. I, 8 : 353
1, 9 : Ios. XVII, 3 : 278 ; XXVI, 1 : 302.
1, 13 : Ios. II, 1 : 239
1, 14 : Ieş. XII, 4 : 120 ; Ier. I, 8 : 352
1, 24 : Num. XXIV, 1 : 212
1, 29 : Num. X, 2 : 154 ; XXIII, 6 : 204 ; XXIV, 1 : 210 ; Ios. XVII, 1 : 273
1, 32 : Ier. I, 8 : 353
1, 33 : Num. VI, 3: 148
1, 36 : Num. XXIII, 6 : 204
1, 48 : Ieş. I, 2 : 55
3, 9 : Ieş. VIII, 6 : 91
3, 16 : Num. XXIV, 2 : 216
3, 29 : Cînt. I, 5 : 316
4, 14 : Num. XII, 1 : 165
4, 38 : Ieş. VI, 10 : 105
5, 15 : Ier. XVI, 5 : 425
5, 17 : Num. XXIII, 4 : 202
5, 22 : Num. XXI, 1 : 184
5, 23 : Ieş. VI, 1 : 95
5, 46 : Num. XII, 1 : 168 ; Ios. I, 2 : 231 ; XVIII, 1 : 280
6, 3 : Ios. IV, 2 : 243
5, 53 : Num. XXIII, 6 : 204
6, 55 : Ier. XII, 13 : 412
6, 67—68 : Ier. XVII, 4 : 434
7, 19 : Ios. I, 2 : 231
7, 37 : Ier. XVIII, 9 : 449
7, 38 : Num. XII, 1 : 165 ; XII, 1 : 166
8, 4 : Ieş. VIII, 6 : 91
8, 12 : Ier. XII, 9 : 409
8, 18 : Num. XII, 1 : 165
8, 31 : Ieş. VIII, 1 : 80
8, 34 : Ieş. VIII, 2 : 83
8, 36 : Ieş. XII, 4 : 121
8, 39 : Ier. IV, 5 : 372
8, 44 : Ieş. I, 5 : 61 ; Ieş. VIII, 6 : 91 ; VI, 10 : 103

8, 56 : Ieş. XII, 4 : 118
9, 4 : Ier. XII, 9 : 408—409
9, 39 : Ier. XV, 3 : 415
10, 16 : Num. VI, 4 : 151 ; Ios. XXVI, 3 : 305 ; Ier. IV, 6 : 374
10, 27 : Ier. V, 6 : 381 ; XVII, 2 : 431
10, 28 : Ier. XVIII, 3 : 440
11, 50 : Ieş. III, 3 : 78
11, 52 : Ios. II, 1 : 239
12, 1 : Ieş. VI, 1 : 95
12, 3 : Cînt. I, 4 : 315 ; II 1 : 324
12, 5 : Cînt. II, 1 : 324
12, 24 : Ieş. I, 4 : 58 ; Num. XXIII, 2 : 198
12, 26 : Ios. II, 3 : 240
12, 27 : Ier. XV, 3 : 416
12, 31 : Ios. I, 5 : 235
13, 5 : Ios. I, 3 : 240
13, 25 : Cînt. I, 3 : 313
13, 27 : Ieş. III, 2 : 71 ; VI, 1 : 96
14, 2 : Num. I, 13 : 143 ; Ios. XXIII, 4 : 296
14, 6 : Ieş. XII, 4 : 120 ; Cînt. II, 6 : 332
14, 10—11 : Ier. I, 8 : 353
14, 16—17 : Num. XII, 1 : 165
14, 23 : Num. XX, 1 : 284
14, 30 : Ier. XV, 5 : 418
15, 1 : Cînt. II, 3 : 327
15, 2 : Cînt. II, 11 : 338
15, 4 : Num. XXIV, 3 : 218
15, 5 : Num. XXIII, 4 : 201
15, 16 : Ieş. III, 3 : 74
15, 18 : Ios. I, 5 : 235
16, 11 : Fac. IX, 3 : 48
16, 27 : Num. XXIV, 3 : 218
17, 10 : Ieş. VIII, 2 : 83
17, 21 : Num. XXI, 3 : 188 ; Ios. XVII, 2 : 276
17, 24 : Num. XXI, 3 : 188 ; XXVIII, 4 : 224
18, 6 : Ier. XVIII, 6 : 443
18, 13 : Ier. XVIII, 8 : 448
19, 15 : Ier. XVIII, 5 : 442
20, 17 : Ieş. VI, 1 : 96

Faptele Apostolilor

1, 14 : Ios. VII, 2 : 249
1, 23—27 : Ios. XXII, 2 : 292
4, 29 : Ier. XV, 1 : 414
7, 22 : Ieş. III, 1 : 70 ; VIII, 3 : 85
7, 32 : Ios. XVIII, 3 : 281
7, 52 : Ier. I, 13 : 357
8, 9—10 : Ier. V, 3 : 379
8, 32 : Num. XXIV, 1 : 211
13, 26 : Ier. V, 1 : 369
13, 40 : Ier. XII, 13 : 412
13, 46 : Ier. V, 1 : 375
16, 19 : Ier. XII, 8 : 408

Romani

1, 7 : Num. X, 1 : 152
1, 29—30 : Ieş. III, 2 : 71
2, 15 : Num. 3 : 157 ; Ier. XVI, 10 : 429
2, 23 : Ier. V, 8 : 303 ; XII, 11 : 410
2, 28—29 : Num. XI, 1 :160 ; XI, 2 : 163 ; Ier. XII, 13 : 412
2, 29 : Num. VI, 4 : 150
3, 19 : Ios. XVII, 1 : 274
3, 20 : Ieş. XII, 3 : 117
3, 25 : Num. XXIII, 10 : 207 ; Ier. XII, 13 : 413
4, 16 : Fac. IX, 1 : 44
5, 2 : Ieş. III, 3 : 79
5, 5 : Ier. I, 5 : 315
5, 12 : Num. XX, 3 : 192 ; XXIV, 1 : 212
5, 14 : Num. XXII, 3 : 192
5, 20 : Num. XXII, 3 : 193
6, 3 : Ios. IV, 2 : 243
6, 4 : Num. XII, 3 : 173 ; Ier. I, 16 : 360
6, 8 : Num. XII, 2 : 173
6, 12 : Ios. XIII, 1 : 264 ; Ier. I, 7 : 350
6, 19 : Ios. XI, 6 : 259 ; XIII, 1 : 265
7, 2 : Ios. I, 3 : 233 ; XIII, 2 : 266
7, 14 : Ieş. II, 2 : 65 ; X, 2 ; 110 ; Num. I, 1 : 140 ; XXIII, 1 : 196 ; Ios. II, 1 : 239 ; XVIII, 1 : 279
7, 23 : Fac. IX, 3 : 48
7, 24 : Num. XXII, 3 : 193
8, 10—11 : Num. VI, 3 : 147
8, 17 : Ios. II, 3 : 240
8, 19—21 : Num. XXVIII, 2 : 222
8, 22 : Ieş. I, 5 : 62
9, 3 : Num. XXIV, 1 : 211
9, 5 : Num. XXI, 1 : 185
9, 6—7 ; Ieş. III, 3 : 77
9, 24 : Ios. I, 5 : 235 ; IV, 1 : 241
10, 3 : Ios. I, 2 : 231
10, 4 : Num. XXII, 4 : 194
10, 6—8 : Ier. XVIII, 2 : 439
10, 8—9 : Ieş. XIII, 2 : 124
10, 9 : Ieş. III, 3 : 74
10, 10 : Num. XII, 2 : 168
10, 15 : Ios. XII, 2 : 262
10, 18 : Fac. IX, 2 : 45 ; IX, 3 : 47
11, 2 : Ier. V, 3 : 379
11, 4 : Ier. V, 3 : 380
11, 5 : Ier. V, 3 : 379
11, 11 : Cînt. I, 6 : 319 ; Ier. IV, 2 : 369 ; IV, 5 : 372 ; V, 4 : 379 ; XII, 6 : 406
11, 12 : Cînt. I, 6 : 318
11, 17 : Ios. VII, 5 : 252 ; Ier. XII, 12 : 413
11, 21 : Ier. IV, 5 : 373
11, 25 : Ieş. VI, 9 : 102 ; Num. VI, 4 : 150 ; Ios. XXVI, 1 : 304
11, 25—26 : Num. XVIII, 4 : 180 ; Ios. XI, 3 : 257 ; Ier. IV, 6 : 374 ; V, 1 : 376 ; V, 4 : 379 ; V, 4 : 380
11, 30 : Cînt. I, 6 : 319
11, 32 : Num. XXII, 3 : 192
11, 32—33 : Num. VI, 4 : 151
11, 34 : Num. XVIII, 2 : 176
11, 36 : Num. XXIV, 3 : 218
12, 2 : Ios. VII, 4 : 251
13, 9 : Num. XI, 1 : 160
13, 13 : Ios. XI, 3 : 258
14, 2 : Num. XXIII, 6 : 204
14, 20 : Num. X, 1 : 152
15, 1 : Num. X, 1 : 151 ; Ios. XI, 2 : 257
15, 10 : Ier. 8 : 408
15, 19 : Ier. XII, 8 : 408
15, 29 : Ieş. I, 4 : 59
16, 20 : Ieş. III, 3 : 79

I Corinteni

1, 1 : Ier. I, 16 : 360
1, 1—3 : Num. X, 1 : 152
1, 10 : Ios. VII, 2 : 248
1, 20 : Ieş. I, 1 : 54
1, 21 : Cînt. II, 3 : 325
1, 21—23 : Ieş. XII, 4 : 120
1, 24 : Ios. VII, 7 : 255 ; XVII, 2 : 275 ; Ier. I, 6 : 350
1, 25 : Cînt. II, 3 : 326
1, 26—28 : Ier. XVI, 8 : 428
1, 30 : Ios. XVII, 3 : 276 ; Cînt. II, 7 : 332
2, 2 : Ieş. XII, 4 : 130
2, 6 : Ieş. XII, 4 : 120 ; Num. VI, 1 : 145 ; VI, 1 : 146 ; Ier. XII, 12 : 412
2, 7 : Ier. XVI, 13 : 412
2, 8 : Ier. XVIII, 8 : 448
2, 9 : Num. XXIII, 6 : 204 ; XXVIII, 4 : 224

2, 10 : Num. XII, 2 : 170
2, 13 : Num. XXII, 2 : 191
2, 14 : Num. XXIII, 5 : 203 ; Ier. XI, 6 : 399
2, 15 : Ieş. VI, 4 : 114
2, 16 : Ieş. XII, 1 : 115 ; Num. XXIV, 2 : 216
3, 1 : Cînt. II, 1 : 323 ; Ier. XVIII, 6 : 445
3, 3 : Num. X, 1 : 152 ; Ios. XXIII, 4 : 297
3, 6 : Ier. V, 12 : 388
3, 9 : Ieş. VI, 11 : 106 ; Ios. XIII, 4 : 267 ; Ier. I, 15 :359
3, 12 : Ieş. VI, 3 : 98, 99 ; Ios. IV, 3 : 245 ; Ier. II, 3 : 365 ; XVI, 5 : 425
3, 13 : Ier. II, 3 : 365
3, 15 : Ieş. X, 3 : 111 ; Ier. XVI, 7 : 427
3, 16 : Num. XVIII, 4 : 223 ; Ier. I, 16 : 360 ; II, 1 : 361
3, 17 : Ier. XII, 11 : 410
3, 18 : Ier. XVII, 3 : 432
4, 1—3 : Ier. XI, 3 : 395
4, 5 : Ier. XVI, 10 : 430
4, 8 : Num. XII, 2 : 170
4, 9 : Ios. VII, 1 : 247
4, 15 : Ieş. I, 3 : 57
4, 18 : Num. X, 1 : 152
5, 1 : Num. X, 1 : 153
5, 2 : Num. X, 1 : 153
5, 5 : Ios. VII, 6 : 252 ; Ier. I, 3 : 347
5, 6 : Ios. VII, 4 : 251
5, 7 : Num. XI, 1 : 153 ; XXIII, 6 : 204 ; Ier. XII, 13 : 412
5, 8 : Num. VI, 4 : 150 ; XI, 1 : 160 ; XXIII, 7 : 204 ; Ios. I, 4 : 234 ; II, 1 : 239
5, 13 : Ios. VII, 6 : 252
6, 17 : Num. XXIII, 5 : 203 ; XXIV, 3 : 218 ; Cînt. II, 8 : 322 ; Ier. XI, 5 : 399
6, 19 : Ios. XIII, 1 : 265
7, 2 : Num. VI, 1 : 146
7, 5 : Num. XXIII, 3 : 200
7, 23 : Ieş. VI, 9 : 103
8, 4 : Ieş. VIII, 2 : 82
8, 5—6 : Ieş. VIII, 2 : 84
8, 6 : Num. XII, 3 : 173
8, 12 : Num. X, 1 : 153
9, 13 : Num. XI, 3 : 162
9, 14 : Num. XI, 2 : 162
9, 19 : Cînt. I, 7 : 320
9, 27 : Ieş. XIII, 5 : 129
10, 2 : Num. XXII, 4 : 194
10, 4 : Num. XII, 2 : 171 ; Ier. XVI, 3 : 422 ; Ier. XVIII, 9 : 499
10, 5 : Num. XXI, 1 : 183 ; XXII, 4 : 194 ; Ios. XVIII, 3 : 281 ; Ier. XII, 12 : 411
10, 9—11 : Ieş I, 5 : 60 ; Ios. XIII, 1 : 264 ; Ier. XII, 3 : 403
10, 18 : Ieş. I, 2 : 55 ; Num. X, 1 : 153
10, 21 : Num. X, 1 : 153
11, 2 : Num. XXIV, 2 : 217
11, 21 : Num. X, 1 : 153
11, 30—31 : Num. X, 1 : 153
11, 32 : Ieş. VIII, 6 : 93
12, 10 : Ieş. III, 2 : 72
13, 1 : Ieş. XIII, 2 : 124 ; Ier. I, 8 : 353
13, 9 : Num. XXIII, 11 : 208
13, 11 : Num. I, 1 : 140 ; I, 3 : 144
13, 12 : Num. I, 3 : 144 ; XXI, 1 : 185 ; XXII, 3 : 192 ; Ios. XII, 2 : 262
14, 14 : Num. X, 3 : 156 ; Ios. XX, 1 : 283
14, 20 : Ios. XVII, 1 : 274
14, 38 : Ier. I, 8 : 352
15, 9 : Ios. XXIII, 4 : 296
15, 10 : Num. XXI, 2 : 186 ; Ios. XII, 2 : 263 ; XII, 3 : 263
15, 12 : Num. X, 1 : 153
15, 17 : Num. X, 1 : 153
15, 22 : Num. XXVIII, 4 : 223
15, 23 : Num. I, 3 : 143
15, 23—24 : Ios. XXV, 4 : 301
15, 25 : Ios. XVI, 3 : 270 ; Ier. XVII, 3 : 432
15, 26 : Num. XII, 3 : 173 ; Ios. XVI, 3 : 271
15, 40—41 : Fac. IX, 1 : 46 ; IX, 2 : 48 ; Ieş. I, 5 : 62
15, 45 : Num. XXVIII, 4 : 223
15, 47 ; Fac. IX, 1 : 43
15, 47—49 : Ieş. I, 5 : 10 ; Ier. II, 1 : 362
15, 49 : Fac. IX, 2 : 45, 46
16, 13 : Ieş. III, 3 : 79

II Corinteni

2, 15 : Ieş. II, 5 : 61 ; III, 3 : 78 ; XIII, 7 : 131 ; Cînt. I 2 : 312 ; II, 2 : 325
2, 16 : Ieş. III, 3 : 78
2, 17 : Ier. XII, 8 : 408
3, 3 : Num. X, 3 : 157
3, 6 : Num. XI, 2 : 161 ; Ios. XX, 6 : 289
3, 7—8 ; 13—14 : Ieş. XII, 1 : 115
3, 11 : Ieş. XII, 4 : 119—121
3, 14 : Ieş. XII, 1 : 115 ; Num. XXIV, 1 : 210
3, 15 : Ieş. XII, 2 : 117 ; XII, 4 : 119 ; Ier. V, 8 : 382
3, 16 : Ieş. II, 4 : 69 ; XII, 1 : 115 ; Num. XXIII, 6 : 204 ; Ios. II, 1 : 239 ; Ier. V, 8 : 382 ; Ier. XVI, 1 : 421
3, 17 : Ieş. XII, 4 : 119 ; XII, 4 : 119 ; XII, 4 : 120
3, 18 : Cînt. II, 13 : 340 ; Ier. V, 8 : 383 ; XVI, 1 : 421
4, 2—3 : Ier. V, 8 : 382—383
4, 6 : Num. XXIII, 8 : 206
4, 10 : Ieş. I, 4 : 58 ; Ier. XI, 2 : 394 ; Ier. XV, 6 : 419
4, 16 : Ieş. I, 5 : 63 ; Num. XXIV, 2 : 213
4, 18 : Ieş. II, 1 : 64
5, 4 : Num. X, 3 : 156
5, 6 : Ieş. XII, 4 : 120
5, 16 : Ieş. XII, 4 : 120 ; Num. XXIV, 1 : 216 ; Ier. XV, 6 : 419
5, 17—18 : Fac. IX, 2 : 45
6, 11 : Ios. XII, 3 : 263
6, 14 : Ieş. III, 3 : 76, 78 ; Ier. I, 16 : 360
6, 16 : Ieş. VIII, 4 : 87
7, 34 : Num. XXIV, 2 : 216
8, 14 : Ios. XVII, 3 : 277
8, 15 : Ios. XVII, 3 : 277
9, 5 : Ios. XVII, 3 : 278
10, 5 : Cînt. II, 12 : 337
10, 12 : Ier. XII, 8 : 408
11, 2 : Ieş. VIII, 5 : 89 ; Ios. XIII, 2 : 266
11, 14 : Ieş. I, 5 : 61
11, 23—25 : Ier. XI, 4 : 397
12, 1 : Ier. XVI, 8 : 408
12, 2 : Ios. XXIII, 4 : 296
12, 4 : Num. XVIII, 3 : 177 ; Ios. XXIII, 4 : 296
12, 8 : Ier. XII, 8 : 408
12, 9 : Ier. XI, 4 : 396
12, 15 : Num. X, 2 : 154
13, 3 : Ier. XVII, 2 : 431
13, 4 : Ier. XV, 6 : 418

Galateni

1, 15 : Num. X, 3 : 158
1, 23 : Cînt. I, 7 : 319
2, 16 : Num. XI, 2 : 163
2, 20 : Num. XXV, 2 : 216
3, 9 : Fac. IX, 1 : 42
3, 13 : Ieş. VI, 9 : 103 ; XI, 2 : 163
3, 16 : Fac. IX, 1 : 45 ; IX, 1 : 48 ; Ios. VII, 2 : 249
4, 4 : Num. XVIII, 3 : 180 ; Ios. II, 2 : 240
4, 9 : Ier. XII, 13 : 412
4, 19 : Ieş. I, 3 : 57 ; X, 3 : 111
4, 22 : Num. XI, 1 : 161
4, 23 : Ier. V, 14 : 390
4, 24 : Num. XI, 1 : 161
4, 26 : Ieş. VIII, 1 : 80 ; Ios. XVII, 1 : 274 ; Ier. V, 13 : 387
4, 29 : Fac. IX, 1 : 42
5, 1 : Ieş. III, 3 : 79
5, 2 : Num. XI, 1 : 160
5, 7 : Num. XXII, 4 : 195
5, 9 : Num. XII, 7 : 205
5, 13 : Ieş. XII, 4 : 121
5, 17 : Ios. I, 5 : 235 ; VII, 2 : 249
5, 19—20 : Ier. XI, 2 : 394
5, 22 : Num. XXIII, 8 : 206 ; Ios. XXV, 1 : 302
5, 24 : Fac. IX, 1 : 47 ; Ieş. VI, 1 : 94
6, 8 : Ieş. VI, 8 : 102 ; Num. XXIII, 8 : 205 ; Ier. XI, 3 : 394
6, 11 : Ios. XII, 3 : 263
6, 14 : Ios. VII, 2 : 249 ; Ier. XI, 4 : 396 ; XVIII, 2 : 439

Efeseni

1, 11—12 : Ios. XX, 1 : 292
1, 19 : Ier. I, 9 : 354
2, 3 : Ier. V, 14 : 390
2, 6 : Num. XII, 3 : 174
2, 11 : Num. VI, 4 : 150
2, 12 : Ios. XII, 1 : 265 ; Ier. IV, 2 : 369
2, 14 : Ios. I, 4 : 234 ; XVII, 3 : 276
2, 18 : Ier. XVIII, 2 : 438
2, 20 : Ios. XIII, 4 : 267
2, 22 : Ios. XIII, 1 : 265
3, 1 : Num. XVIII, 4 : 181
3, 11 : Ier. XVI, 8 : 408
3, 14—15 : Ieş. I, 2 : 56
4, 4 : Ios. IV, 2 : 244
4, 6 : Ier. V, 3 : 378
4, 8 : Num. XVIII, 4 : 181
4, 9 : Ieş. VI, 5 : 101
4, 10 : Ier. XVIII, 2 : 439
4, 13 : Num. XXIV, 3 : 217, 218 ; Cînt. I, 1 : 310 ; Ier. I, 13 : 356
4, 15 : Ios. XVI, 2 : 269
4, 19 : Ier. V, 5 : 381
4, 22 : Ieş. I, 5 : 63
4, 24 : Num. XXIII, 5 : 203
4, 27 : Ier. I, 14 : 358
4, 29 : Num. VI, 1 : 146
4, 30 : Num. VI, 3 : 147
5, 5 : Ier. V, 3 : 377
5, 11 : Ios. XVI, 5 : 272
5, 14 : Ios. I, 7 : 237
5, 24 : Ieş. VI, 1 : 94
5, 25 : Cînt. II, 1 : 323
5, 27 : Cînt. I, 1 : 310 ; I, 5 : 316 ; I, 9 : 322
5, 29 : Cînt. II, 8 : 330
5, 31 : Cînt. II, 8 : 332
5, 32 : Fac. IX, 1 : 46 ; Num. XI, 1 : 161
6, 12 : Fac. IX, 3 : 47 ; Ieş. III, 3 : 76 ; VIII, 3 : 85 ; VI, 12 : 97 ; Num. XVIII, 4 : 181 ; Ios. I, 5 : 235 ; Ios. XI, 4 : 258 ; XII, 1 : 260
6, 14 : Ieş. VI, 8 : 102
6, 15 : Ieş. III, 3 : 78
6, 16 : Ieş. I, 5 : 61 ; Ios. XII, 2 : 262 ; Ier. XVIII, 1 : 437
6, 19 : Ieş. III, 2 : 71

Filipeni

1, 22 : Ieş. I, 4 : 58
1, 23 : Num. XXIV, 2 : 216
2, 7—8 : Num. XXIII, 2 : 197 ; Cînt. II, 2 : 325 ; Ier. I, 7 : 351
2, 8 : Ieş. VI, 1 : 95
2, 9 : Ios. I, 1 : 230
2, 9—10 : Ios. V, 2 : 243
2, 10 : Num. XXIV, 1 : 212 ; Ios. I, 1 : 230 ; Ier. XVIII, 2 : 438
3, 6 : Ier. V, 1 : 376
3, 13 : Ios. XI, 1 : 269
3, 14 : Num. XXIII, 11 : 207 ; XVIII, 8 : 447
3, 15—16 : Ieş. VI, 13 : 107
3, 19 : Fac. IX, 2 : 46 ; Ier. V, 2 : 377 ; Ier. XI, 4 : 397 ; XII, 7 : 407
3, 20 : Num. XXIII, 2 : 197 ; XXVIII, 2 : 222
3, 21 : Ier. V, 12 : 390

Coloseni

1, 10 : Ieş. I, 5 : 62
1, 12 : Ios. XXIII, 2 : 292
1, 15 : Num. XII, 2 : 168 ; Ier. I, 8 : 352 ; XV, 6 : 419
1, 16 : Ieş. VIII, 2 : 82 ; XV, 6 : 419
1, 17 : Ios. VII, 5 : 253
1, 18 : Ier. XV, 6 : 419
1, 26 : Num. XII, 1 : 166
2, 3 : Ios. XVII, 3 : 276
2, 8 : Num. XXIV, 1 : 210
2, 9 : Ier. I, 6 : 350
2, 11 : Ieş. VI, 8 : 104
2, 14 : Fac. IX, 3 : 47 ; Ier. XV, 5 : 418
2, 14—15 : Ios. VII, 3 : 250 ; XI, 5 : 259
2, 15 : Ieş. VI, 8 : 102 ; Num. XVII, 4 : 181 ; Ios. I, 3 : 232
2, 16 : Num. XXIII, 11 : 208
2, 16—17 : Num. XXIII, 5 : 203
2, 20 : Num. XVIII, 4 : 183
3, 1 : Ieş. II, 1 : 64 ; Ios. II, 3 : 240
3, 1—2 : Num. XXIII, 1 : 196
3, 3 : Num. XII, 2 : 170 ; XVIII, 4 : 183
3, 5 : Ieş. VI, 1 : 94 ; Num. XII, 3 : 175 ; Ier. XV, 6 : 419
3, 9—10 : Fac. X, 1 : 45 ; Ier. V, 14 : 388
3, 10 : Num. XXIV, 2 : 214
3, 11 : Num. XXIII, 4 : 202
3, 19 : Cînt. II, 1 : 323

I Tesaloniceni

4, 16 : Num. I, 3 : 142
4, 16—17 : Num. I, 3 : 142 ; Ios. IV, 1 : 242
5, 8 : Ier. IV, 2 : 369
5, 14 : Ios. XI, 2 : 257
5, 17 : Num. XXIII, 3 : 199
5, 23 : Ieş. III, 3 : 75

II Tesaloniceni

1, 4 : Ier. V, 16 : 392
2, 8 : Ieş. VI, 1 : 95
2, 9—10 : Ier. V, 4 : 379

I Timotei

1, 3 : Cînt. I, 7 : 319
1, 20 : I Ier. I, 3 : 348

2, 4 : Ioş. VIII, 6 92
2, 6 : Fac. IX, 3 : 47
2, 8 : Ieş. III, 3 : 79 ; Ier. V, 10 : 384
3, 3 : Ieş. X, 4 : 114
3, 15 : Ios. II, 4 : 241 ; XXVI, 3 : 306 ; Ier. V, 16 : 392
4, 8 : Ios. XX, 6 : 290
5, 13 : Ieş. XIII, 3 : 125
5, 15 : Ieş. X, 4 : 113
5, 20 : Ios. VII, 6 : 252
5, 21 : Ieş. X, 4 : 114
6, 4 : Ieş. X, 3 : 110
6, 10 : Ios. XII, 3 : 263
6, 11 : Num. XI, 1 : 160

II Timotei

2, 2 : Ios. XXIII, 4 : 297
2, 8 : Ieş. I, 5 : 59
2, 10 : Num. X, 2 : 155
2, 11 : Num. XII, 3 : 173 ; XII, 3 : 173 ; XVIII, 4 : 183
2, 14 şi 23 : Ieş. X, 3 : 110 ; X, 4 : 112
2, 19 : Ier. I, 8 : 352
2, 24 : Ieş. X, 3 : 110
2, 25 : Ieş. VI, 4 : 112
3, 12 : Ios. XI, 2 : 256 ; Ier. I, 13 : 357
3, 16 : Ios. XX, 2 : 285
4, 4 : Ieş. XIII, 5 : 130
4, 6 : Num. X, 2 : 154 ; XXIV, 1 : 211
4, 7 : Cînt. I, 5 : 316

Tit

3, 3 : Ios. XI, 5 : 259
3, 4 : Ier. I, 1 : 346
3, 5 : Ieş. VI, 7 : 101
3, 3—6 : Ier. V, 1 : 376
3, 9 : Ier. XVI, 5 : 425

Evrei

1, 4—5 : Ier. I, 8 : 353
1, 14 : Ios. XXIII, 3 : 294
2, 11 : Ier. XVII, 4 : 433
2, 14 : Ieş. I, 4—14 : 58
2, 17 : Ier. I, 12 : 355
3, 13 : Ios. IV, 4 : 245, 246
4, 9 : Num. XXIII, 4 : 200
4, 12 : Ier. II, 2 : 363
4, 13 : Num. XXV, 1 : 213
4, 14 : Num. X, 2 : 154 ; Ios. XVI, 2 : 269
5, 6 : Ios. XXVI, 3 : 306
5, 10 : Ios. XVII, 1 : 274
5, 12—14 : Num. XXIV, 1 : 210
5, 13 : Num. XIII, 6 : 204
6, 7 : Ieş. I, 4 : 58
6, 13 : Fac. IX, 1 : 43
6, 15—17 : Fac. IX, 1 : 43
6, 17 : Fac. IX, 1 : 43
6, 20 : Num. XXIII, 4 : 202
7, 2 : Ios. XXV, 1 : 297 ; Ieş. II, 3 : 67
7, 10 : Ieş. XII, 3 : 117
7, 14 : Num. I, 3 : 143 ; Ier. V, 16 : 391
8, 5 : Num. XXVII, 1 : 219 ; XXVIII, 1 : 220 ; Ios. XII, 1 : 260 ; XIII, 1 : 273 ; Ier. XVIII, 2 : 438
9, 4 : Num. X, 3 : 157
9, 13 : Ios. II, 1 : 239 ; XVII, 1 : 273
9, 26 : Ier. I, 8 : 353
10, 1 : Num. XI, 1 : 159 ; XXII, 1 : 190 ; XXIV, 1 : 210 ; XXVIII, 1 : 220 ; XXVIII, 2 : 222 ; Ios. XVII, 1 : 273 ; XXIII, 4 : 295
10, 26—27 : Ier. XVI, 7 : 427
11, 9 : Num. XXIII, 11 : 207
11, 10 : Cînt. II, 1 : 323
11, 12 : Num. XXI, 2 : 187
11, 17 : Num. XII, 3 : 172
11, 39—40 : Ios. XVI, 5 : 272 ; XXVI, 2 : 304
11, 40 : Ios. XVI, 2 : 275 ; XXVI, 2 : 304
12, 6 : Ieş. III, 3 : 73 ; VIII, 5 : 90 ; Ier. I, 16 : 360
12, 13 : Ios. XIII, 2 : 265 ; Ier. XII, 3 : 403
12, 22 : Num. XXVIII, 2 : 220 ; Ios. XXIII, 4 : 295
12, 28 : Ier. XII, 3 : 403
12, 29 : Ier. II, 3 : 364
13, 21 : Cînt. II, 1 : 323

Iacob

1, 8 : Ieş. VIII, 4 : 86
1, 17 : Num. XVIII, 1 : 175
2, 14 : Ios. XVI, 5 : 272
4, 7 : Ieş. III, 3 : 79
4, 10 : Num. XXIII, 10 : 207

I Petru

1, 10 : Ios. II, 1 : 239
2, 5 : Ios. XXVI, 4 : 306
2, 8 : Cînt. II, 2 : 325
2, 9 : Num. XII, 2 : 170 ; Ios. I, 5 : 235 ; VII, 2 : 240
2, 22 : Num. VI, 3 : 148 ; Ier. XVI, 5 : 418
4, 6 : Ieş. VIII, 5 : 91
4, 11 : Num. I, 3 : 144 ; XXI, 3 : 188 ; XXV, 4 : 218 ; Ios. IV, 4 : 246 ; XVI, 5 : 272 ; XVIII, 3 : 281 ; Cînt. II, 13 : 340
4, 12 : Ios. XXIII, 4 : 297
4, 19 : Ier. XVI, 1 : 420
5, 4 : Ios. XVI, 2 : 269
5, 6 : Ios. XX, 5 : 287
5, 8 : Fac. IX, 3 : 47 ; IX, 3 : 47
5, 8—9 : Ier. XI, 16 : 392
5, 9 : Ieş. III, 3 : 79

II Petru

1, 20 : Num. XVIII, 4 : 18
2, 19 : Ieş. XII, 4 : 121
3, 13 : Ieş. VIII, 1 : 80 ; Num. XXIII, 11 : 208

I Ioan

1, 5 : Ier. II, 3 : 364
2, 2 : Ier. XII, 13 : 413
2, 13 : Num. I, 1 : 140
2, 15 : Ios. XVII, 4 : 251
2, 15—16 : Ieş. III, 3 : 74
2, 17 : Num. XXIII, 11 : 208
3, 2 : Ieş. VI, 4 : 100
3, 9 : Ieş. VIII, 6 : 91
3, 21—22 : Ier. XVI, 4 : 421
4, 1 : Ieş. III, 2 : 72
4, 18 : Ieş. VIII, 6 : 94
5, 17 : Ier. II, 2 : 364
5, 16 : Ieş. X, 3 : 112

Apocalipsa

3, 20 : Cînt. II, 7 : 331
5, 5 : Ieş. XII, 4 : 119 ; Ier. XVI, 9 : 429
6, 9 : Num. X, 2 : 155
7, 5—7 : Ieş. I, 2 : 56
7, 16 : Num. XIII, 11 : 209
11, 8 : Ier. XVIII, 5 : 442
19, 15 : Num. XII, 2 : 170
19, 16 : Num. XXVIII, 4 : 204
20, 6 : Ior. II, 2 : 364

INDICE REAL ŞI ONOMASTIC

A

Aaron: Ieş. III, 2: 73; III, 3: 77; III, 3: 78; III, 3: 79; Num. VI, 4; 150; VI, 4: 150; X, 1: 151; XXII, 3: 192; Ios. I, 10: 230; XXV, 1: 297; XXV, 1: 298; XXV, 2: 299; XXVI, 3: 304

Abel: Num. XVIII, 4: 181; Ios. I, 1: 230

Abiud: Ios. I, 2: 231

Accaron: Ios. XVI, 4: 271

Acsa: Ios. X, 4: 286; XX, 6: 289

Acvilon: Num. I, 3: 143; Ios. XXV, 1: 298

Adam: Ieş. I, 3: 57; Num. XVIII, 4: 181; XXII, 3: 192; XXVIII, 3: 223; Ios. XVIII, 3: 293; Ier. II, 1: 362; XVI, 4: 424

Adonbezec: Ios. XI, 5: 259

Ahiman: Ios. XX, 3: 286; XX, 5: 288

Ahisamac: Num. XXVIII, 3: 178

Aialon: Ios. XI, 1: 256

aici şi acum: Ios. IV, 4: 246; Ier. XII, 12: 411; XVII, 3: 431—432

Africa: Ios. XXV, 1: 298

Africus: Ieş. XXVIII, 1: 219

Agara: Ios. XVIII, 3: 281; Num. XI, 1: 161

aleşi (desăvîrşiţi): Num. XI, 2: 162—163; Ier. XVIII, 5—6: 441—446.

Amalec (amalechiţi): Num. 1, 2: 141; Ios. I, 1: 230; I, 1: 231; I, 1: 232

Amon: Ios. XX, 5: 287; Ier. I, 2: 347

Amorei: Num. XXVIII, 2: 220

Amram: Ios. XXV, 1: 298

Andrei (ap.): Ier. XVI, 1: 420

Antilikan: Ios. II, 4: 241

«Apostolul» (Pavel): Fac. IX, 1—2: 43—44; Ieş. I, 2: 55; Num. I, 3: 142; X, 1: 151; XI, 1: 159; XII, 2: 168; Ios. IV, 1: 242; VII, 2: 249; VII, 4: 251; XI, 2: 256; XI, 4: 258; XII, 1: 261; XIII, 3: 263; XVIII, 2: 279; XVIII, 3: 280; XX, 1: 283; XXIII, 3: 293; XXIII, 4: 295; Cînt. II, 1: 324; Ier. 1, 16: 360; II, 1: 362; IV, 2: 369; V, 1: 376; V, 5: 381; V, 8: 383; V, 9: 384; V, 12: 387; XI, 4: 396; XII, 8: 408; XVI, 1: 421; XVII, 2: 431; XVII, 3: 432; XVII, 2: 438 etc.

apostoli: Num. XII, 2: 169—170; Ier. IV, 2: 369; V, 1: 376; XVIII, 2: 439 etc.

Arba (oraş): Ios. XX, 3: 286

Asclepios: Ier. V, 3: 378

asirieni: Num. I, 2: 141; Ier. IV, 1: 367

astrologie: Num. 1, 2: 141

Aşer: Ios. XXIII, 1: 291; XXV, 2: 299; XXV, 3: 300

Avraam: Fac. IX, 1: 42; IX, 1: 43; IX, 1: 44; IX, 2: 45; IX, 3: 46; IX, 3: 48; Ieş. III, 3: 77; XVIII, 6: 93; XII, 3: 118; Num. XI, 1: 161; XII, 1: 164; XII, 1: 166; XII, 3: 172; XXIII, 11: 207; Ios. VII, 5: 252; XVI, 1: 268; XVIII, 3: 281; XXIII, 4: 295; XXV, 4: 301; Cînt. 1, 8: 320; Ier. I, 1: 346; I, 5; 348; IV, 2: 369; IV, 4: 371; V, 1: 375; V, 15: 390 etc.

Azazel: Ios. XXIII, 1: 291

B

Baal: Ier. V, 4: 380

Babilon: Ier. I, 2: 347; IV, 1: 367; XI, 6: 398

Balac: Num. XVIII, 1: 174

Bamot: Num. XII, 3: 171; XII, 3: 173

Betel: Num. VI, 3: 140; Cînt. II, 11: 336; II, 11: 337

Betleem: Num. XVIII, 3: 180; Ios. XXIII, 4: 295; XXIII, 4: 296

Beţaleel: Num. XVIII, 3: 177

Beţer: Num. XXVIII, 2: 222

Biserica: prefigurarea ei în V. Testament: Fac. IX, 1: 42; Ieş. II, 4: 68—69

continuare a sinagogii: Ier. I, 360—361; IV, 3: 370; V, 14: 392; V, 15: 393; XI, 6: 398—399

mebrii Bisericii: Ier. XV, 3: 416

conducerea ei: Num. X, 2: 162; Ios. VII, 1: 247; Ier. II, 3: 364—365

mireasa lui Hristos: Num. XII, 1—2: 165—168; Cînt. I, 1: 310

cea dintre «neamuri»: Fac. IX, 2: 44—46; Cînt. I, 6: 317—318; Cînt. II, 3: 328—329
responsabilitatea slujitorilor: Ios. VII, 6: 253—254; XVIII, 2—3: 292—294; Ier. XVIII, 5: 441—442; XVIII, 8: 447—448.
Botezul: Ieş. I, 5: 60; VIII, 4: 85—86; Num. XVIII, 4: 180—181; Ios. VII, 6: 253—254; Ier. XVI, 5: 425
Botezul focului: Ier. II, 3: 364

C

Cahat: Ios. XXIV, 1: 298; XXV, 2: 299; XXV, 3: 300
Cain: Ier. XVI, 4: 424
calea desăvîrşirii (duhovnicească): Cînt. II, 2: 325—326; II, 8: 334
Caleb: Num. XXI, 3: 188; Ios. XVIII, 2: 279; XVIII, 2: 280; XVIII, 3: 281; XI, 1: 282; XX, 3: 286; XX, 4: 287; XX, 5: 288; XX, 6: 289; XXIII, 1: 291
Canaan: Ieş. VI, 7: 101
canaanei: Ios. XVI, 4: 271
catehumeni: Ieş. X, 4: 112—113; Cînt. II, 7: 333; Ier. IV, 3: 370; XVIII, 8: 447—448
Cenez: Ios. XX, 4: 286; XX, 6: 289
chenoza: Cînt. II, 3: 328—329; Ier. XVIII, 2: 438—439
Chiriat Sefer: Ios. XX, 3: 286; XX 4: 287; XX, 5: 288; XX, 6: 289
Cedar: Cînt. I, 6: 317
Chetura: Ios. XVIII, 3: 281
101—102; ,
cîntări biblice: Ieş. I, 1: 54; VIII, 2: 81—83; VI, 9: 101—102; Num. XII, 1: 163 şi urm.; Cînt. I, 1: 309—311; II, 1—3: 323—329
convertire: Ieş. VIII, 4: 99; VI, 9: 105; XII, 2: 116; XII, 4: 119—121; Num. XXIV, 1: 211—213
Corint: Num. X, 1: 152
creştini: Cînt. I, 1: 309—310; Ier. IV, 3: 370; XV, 3: 415; XVI, 7: 427
creştinism (răspîndirea lui): Fac. IX, 2: 44—48
cunoaşterea omenească: Ier. I, 10: 35

D

Damasc: Ier. I, 12: 355
Dabir: Ios. XX, 3: 286; XX, 5: 288; XXV, 1: 298; XXV, 3: 300;
Dan: Num. XVIII, 3: 178; Ios. XXIII, 1: 291
Daniel: Ieş. VI, 11—106; Num. XVIII, 3: 179
David: Ieş. XII, 3: 117; XVIII, 3: 178
Debora: Cînt. I, 1: 310
Deuteronom: Fac. IX, 1: 44; Ieş. X, 1: 108
diaconi: Ier. XII, 3: 403
diavol: Ieş. I, 4—5: 59—60; III, 2: 71; III, 2: 72; VIII, 6: 91; VIII, 3: 84; VI, 1: 94; Cînt. II, 12: 340
Dumnezeu (întreit în persoane): Num. I, 3: 143; X, 3: 156
Tată, (Făcătorul a toate): Cînt. II, 9: 335; Ier. I, 8: 352; II, 1: 362; XII, 11: 410
Fiul (Domnul şi Mîntuitorul Iisus Hristos): Ieş. II, 2: 65; III, 2: 72—73
sămînţa lui Avraam: Fac. IX, 3: 46
noul Moise: Cînt. I, 6: 317
«Cel unul născut»: Ier. 1, 9: 353
«Cuvîntul»: Ier. I, 9: 353; XV, 5: 418
etc.
«Păstorul cel bun»: Fac. IX, 3: 46; Num. XI, 1: 159; Cînt. I, 9: 322; Ier. V, 6: 381
«Mirele Bisericii»: Cînt. I, 2: 324
«Piatra»: Ier. XVI, 3: 423; XVIII, 9: 449
«Doftor al bolnavilor»: Ier. XVII, 5: 434
«Înţelepciunea lui Dumnezeu»: Ier. XVIII, 2: 438—439
coborîrea la iad: Ieş. VI, 6: 101
cunoaşterea Lui: Ieş. XIII, 4: 128; Ier. I, 16: 360—361; XV, 6: 419: XVIII, 2; 438
Duhul Sfînt: Ieş. III, 2: 71; Ios. II, 1: 239; XX, 1: 283; Cînt. II, 2: 325—326; Ier. I, 12: 365; XVI, 9: 428.

E

ebraic (textul): Ier. XVI, 10: 429
Edom: Num. VI, 8: 51; XVIII, 3: 182; XVIII, 3: 182
Efraim: Fac. IX, 1: 44; Num. XXI, 3: 187; Ios. XXIII, 1: 291; XXV, 2: 299; XXV, 3: 300; XXV, 1: 301; XXVI, 1: 302.
Egipt (robia diavolului): Ieş. I, 2: 55; I, 3: 56; I, 3: 57; I, 4: 58; I, 4: 59; II,

1 : 63 ; II, 1 : 65 ; II, 2 : 66 ; II, 2 : 67 ; III, 1 : 70 ; III, 2 : 73 ; III, 3 : 74 ; III, 3 : 75 ; VI, 9 : 105 ; VIII, 1 : 80 ; Num. I, 2 : 141 ; Ios. I, 4 : 233 ; I, 7 : 237 ; IV, 1 : 241 ; XVI, 4 : 271 ; XX, 3 : 286 ; XXVI, 2 : 303 ; Cînt. I, 1 : 309.

Eleazar : Num. XXII, 4 : 193 ; Num. XX, 4 : 194 ; Ios. XVIII, 2 : 304

Elisei : Ieş. III, 2 : 72.

Emanuil : Ier. I, 7 : 351

Enac : Ios. XX, 3 : 286 ; XX, 3 : 287 ; XX, 5 : 288

enachiţi : Ios. XVIII, 3 : 281

Engadi : Cînt. I, 3 : 327

Enoh : Num. XXVIII, 2 : 220 ; Ios. I, 1 : 230

eretici : Ieş. III, 2 : 65 ; VI, 6—8 : 103 ; Ios. XIII, 1 : 264 ; XIII, 3 : 267 ; Ier. IV, 4 : 372 ; V, 14 : 391 ; XV, 6 : 419 ; XVIII, 9 : 448

Esau : Fac. IX, 1 : 44 ; Num. XVIII, 4 : 181 ;

Etiopia : Ios. XVI, 3 : 270 ; Cînt. I, 6 : 318 ; Ier. V, 4 : 380

etiopieni : Ios. XVI, 3 : 270

etiopiană (*frumuseţe*) : Cînt. I, 6 : 318

Eufrat : Ios. II, 4 : 240 ; Ier. XI, 5 : 397 ; XI, 6 : 398

euharistia : Ier. XII, 2 : 401 ; XII, 5 : 405

evrei : Num. XXVIII, 2 : 220 ; Ios. XVII, 1 : 273

F

Faraon (exterminator) : Ieş. I, 5 : 59 ; II, 1 : 63 ; II, 2 : 65 ; II, 3 : 67 ; II, 4 : 68 ; III, 3 : 75 ; III, 3 : 76 ; III, 3 : 77 ; III, 3 : 78 ; III, 3 : 79 ; VI, 1 : 95 ; Num. I, 2 : 141 ; Cînt. I, 10 : 321 ; Ier. V. 6 : 381 etc.

farisei : Num. XVIII, 2 : 175—176

ferezei : Num. XXVIII, 2 : 220

filisteni : Num. I, 1 : 140

Finees : Ios. XXVI, 3 : 304

fîntîni (taina lor) : Num. XII, 14 : 163—169

frumuseţea morală : Cînt. I, 6 : 317—318 ; Ier. IV, 4 : 371

G

Gabaon : Ios. I, 5 : 235

Gad : Ios. XVII, 2 : 274 ; XXIII, 1 : 291 ; XXV, 2 : 299 ; XXV, 3 : 300 ; XXVI, 3 : 304 ; XXVI, 3 : 305

Galileea : Ier. XVI, 1 : 420

Garizim : Ios. XVII, 1 : 273

Gavriil (înger) : Ios. XXIII, 4 : 295

Gherson : Num. XXI, 4 : 193 ; Ios. XXV. 1 : 248 ; XXV, 3 : 249 ; XXV, 3 : 250

ghibeoniţi : Ios. XI, 1 : 256 ; XI, 1 : 257

Gomora : Ier. I, 1 : 346 ; XII, 1 : 400

Gonetla : Ios. XX, 6 : 290

gustul celor cereşti : Fac. IX, 2 : 45—46 ; Ieş II, 1 : 64

gustul celor pămînteşti : Ieş. VI, 8 : 103—104 ; XII, 3 : 118

H

Hai : Ieş. XII, 3 : 171, 173, 174 ; Num. XII, 3 : 174

Herbon : Ios. XI, 5 : 259 ; XIII, 1 : 64 ; XIII, 1 : 265 ; XIII, 1 : 266 ; XIII, 2 : 267 ; XVIII, 1 : 278 ; XVIII, 3 : 280 ; XVIII, 3 : 281 ; XX, 1 : 283 ; XX, 3 : 286 ; Ios. XXIII, 4 : 295 ; XXIII, 4 : 296 ; XXV, 1 : 298

Hecate : Ieş. VIII, 3 : 86

Heliopolis : Ieş. I, 5 : 61

Heracle : Ier. V, 3 : 378

hevei : Num. XXVIII, 2 : 220

Hristos : Fac. IX, 1 : 42 ; Fac. IX, 1 : 44 ; Fac. IX, 2 : 45 ; Fac. IX, 2 : 46 ; Fac. IX, 3 : 48 ; Ieş. I, 2 : 56 ; I, 3 : 57 ; I, 4 : 58 ; 1, 4 : 59 ; II, 3 : 67 ; III, 2 : 72 ; III, 3 : 73 ; VIII, 4 : 87 ; VIII, 6 : 91 ; VI, 8 : 103 ; X, 4 : 112 ; XII, 1 : 115 ; XIII, 2 : 124 ; XIII, 6 : 130 ; XIII, 7 : 131 ; Num. I, 3 : 142 ; VI, 3 : 147 ; VI, 3 : 148 ; VI, 4 : 151 ; X, 2 : 154 ; XI, 1 : 159 ; XI, 1 : 160 ; XIII, 1 : 168 ; XII, 3 : 173 ; XVIII, 2 : 175 ; XVIII, 3 : 177 ; XXII, 3 : 193 ; XXII, 4 : 195 ; XXIII, 2 : 197 ; XXIII, 2 : 198 ; XXIII, 5 : 203 ; XXIV, 2 : 215 ; XXIV, 3 : 217 ; XXVIII, 3 : 223 ; XXVIII, 3 : 224 ; Ios. I, 1 : 230 ; I, 7 : 238 ; II, 1 : 239 ; II, 3 : 240 ; II, 4 : 241 ; IV, 2 : 243 ; IV, 4 : 246 ; VII, 1 : 247 ; VII, 2 : 249 ; VII, 3 : 250 ; VII, 5 : 252 ; XI, 3 : 257 ; XI, 5 : 259 ; XII, 1 : 264, XIII, 2 : 266 ; XIII, 4 : 267 ; XVI, 3 : 270 ; XVI, 5 : 272 ; XX, 1 : 284 ; XX, 6 : 290 ; XXIII, 2 : 292 ; XXIII, 3 : 293 ; XXIII, 4 : 297 ; XXV, 4 : 301 ; XXVI, 1 : 302 ; XXVI, 3 : 305 ; Cînt. I, 2 : 311 ; I, 3 : 314 ; Ier. I, 7 : 350 ; I, 8 : 352 ; II, 2 : 363 ; V, 1 : 375 ; V, 8 : 383 ; XI, 2 : 394 ; XII, 13 : 412 ; XV, 2 : 416 ; XVI, 1 : 420.

I

Iacob (apostol) : Ieş. VIII, 4 : 86 ; Ios. VII 1 : 247

Iana : Ieş. XII, 3 : 174

Iconomia mîntuirii : Ier. XVIII, 5 : 441—442; XVIII, 6 : 443—446
idoli : Ieş. VIII, 4 : 85; Num. X, 1 : 152—153; Ier. XVI, 9 : 428; XVIII, 9 : 448—449
idumei : Ios. XXIII, 3 : 293.
Iefone : Ios. XVIII, 2 : 279
Ieremia : Ieş. I, 5 : 62; XIII, 4 : 128; Num. XVIII, 2 : 198; Ier. V, 12 : 386; XI, 3 : 396
Ieroboam : Ier. IV, 1 : 367
Ierihon : Ios. VII, 1 : 247; VII, 2 : 248; VII, 4 : 251; VII, 5 : 251; VII, 7 : 254; VII, 7 : 255; XIII, 1 : 265.
iertarea păcatelor : Cînt. II, 12 : 340
Ierusalim : Ieş. VIII, 1 : 80; VIII, 4 : 86; Num. XXIII, 2 : 198; XXVIII, 2 : 221; Ios. II, 1 : 238; XI, 1 : 256; XI, 5 : 259; XVII, 1 : 273; XVII, 1 : 274; XXIII, 1 : 291; XXIII, 4 : 295; XXIII, 4 : 290; Cînt. 6 : 317; II, 8 : 335; Ier. I, 2 : 347; V, 12 : 387; XII, 3 : 403; XVIII, 7 : 446.
Iesei : Num. VI, 3 : 347; Ier. II, 3 : 364.
Ieşirea (Carte) : Ier. XVI, 2 : 422
Iezechiel : Ieş. VIII, 5 : 90; Ier. XI, 5 : 397
Ilie : Ieş. III, 2 : 73; Ier. V, 4 : 380
Iliria : I, 4 : 59;
inima : Num. 4, 1 : 141; VI, 2 : 146; XII, 2 : 168; Ier. XVI, 10 : 39; XVIII, 8 : 429
India : Ios. XXIII, 3 : 293
interpretarea Scripturii :
literală : Fac. IX, 1, 41—42
morală : Fac. IX, 2 : 45—46
spirituală : Ios. II, 2 : 240; VII, 2 : 248—249
tipologică : Fac. IX, 1 : 41—42
tropică : Fac. IX, 45—46
întoarcere (convertire) : Ier. IV, 5 : 372—373
îngeri buni : Ieş. VIII, 3 : 84—85; Num. XVIII, 4 : 180; XXIII, 2 : 197; XXIV, 3 : 199; Ios. XX, 1 : 283; XXIII, 3 : 286; Cînt. I, 2 : 312; Ier. XIX, 12 : 411; VI, 1—2 : 421—422
îngeri ai popoarelor : Ios. XIII, 3 : 264; Ier. V, 2 : 377; XVI, 4 : 423—424
îngeri răi : Fac. 9, 3 : 43; Ios. XII, 1 : 261;
învierea morţilor : Ier. II, 3 : 364; XVIII, 4 : 440
Ioachim : Ier. I, 2 : 347
Ioan Botezătorul : Ios. I, 3 : 232; Cînt. I, 5 : 316; Ier. IV, 5 : 31
Ioan Evanghelistul : Ieş. I, 2 : 56; VI, 4 : 99; Ios. VII, 1 : 19; XII, 1 : 35; XXIV, 1 : 71; Cînt. II, 2 : 19; Ier. XVI, 1 : 372
Iona : Ios. XXIII, 2 : 291
Iordan : Num. XVIII, 3 : 40; XXL, 1 : 44; XXII, 4 : 194; XXVIII, 2 : 221; Ios. I, 4 : 233; IV, 1 : 241; IV, 1 : 242; IV, 1 : 243; IV, 4 : 245; XVI, 4 : 44; XVII, 2 : 274; XVII, 2 : 275; XVIII, 1 : 278; XXIII, 1 : 291; XXV, 1 : 298; XXV, 2 : 299; Cînt. I, 1 : 309
Iosif (egipteanul) : Ieş. I, 2 : 55; I, 4 : 57; I, 4 : 58; I, 5 : 59; II, 1 : 63;
Iosif Flaviu : Cînt. I, 8 : 320
Iosif (Varasava) : Ios. XXIII, 8 : 292
Iosua : Num. I, 3 : 144; XXI, 1 : 34; XXI, 1 : 184; XXI, 1 : 185; XXII, 4 : 194; XXII, 4 : 195 (prototip al lui Iisus Hristos); Ios. I, 1 : 230; I, 2 : 232; I, 3 : 233; I, 4 : 274; I, 5 : 235; I, 7 : 237; II, 1 : 238; II, 2 : 239; IV, 2 : 243; VII, 3 : 250; VII, 5 : 251; VII, 7 : 255 : XI, 1 : 256; XII, 1 : 260; XII, 2 : 261; XII, 2 : 262; XIII, 1 : 264; XIII, 1 : 265; XIII, 3 : 266; XVI, 1 : 269; XVI, 3 : 270; XVI, 5 : 272; XVIII, 2 : 279; XVIII, 3 : 281; XX, 2 : 284; XX, 3 : 285; XXIII, 3 : 293; XXXIII, 4 : 295; XXV, 1 : 297; XXV, 1 : 302.
Iov : Num. XVIII, 3 : 177
Isaac : Fac. IX, 1 : 44; XII, 1 : 161; XII, 1 : 164; XII, 1 : 166; XII, 3 : 172; XXIII, 11 : 207; Ios. I, 1 : 230; VII, 5 : 252; XVIII, 3 : 281; XXIII, 4 : 295; Ier. I, 5 : 348; IV, 2 : 369; IV, 4 : 371.
Isahal : Num. I, 3 : 143; Ios. XXV, 2 : 299
Isaia : Ieş. III, 2 : 72; Cînt. I, 1 : 310; Ier. I, 7 : 351; II, 2 : 363; XVII, 3 : 432.
Ismael : Num. II, 1 : 161
ispite : Ieş. VI, 4 : 98—99
Israel : Fac. IX, 3 : 47; Ieş. I, 2 : 55; I, 4 : 57; I, 4 : 58; I, 5 : 59; II, 3 : 66; III, 3 : 76; VIII, 2 : 83; VI, 13 : 107; XII, 1 : 115; XIII, 2 : 123; Num. I, 2 : 141; VI, 4 : 150; XII, 3 : 172; XVIII, 3 : 177; XVIII, 3 : 178; XXII, 1 : 189; XXII, 4 : 194; XXIII, 1 : 195; XXIV, 2 : 215; XXVIII, 1 : 219; XXVIII, 2 : 220; XXVIII, 2 : 221; Ios. I, 1 : 230; I, 1 : 231; I, 2 : 231; II, 4 : 241; VII, 6 : 254; XI, 1 : 256; XIII, 1 : 264; XIII, 2 : 265; XIII, 3 : 266; XVI, 4 : 271; XVIII, 1 : 278; XXIII, 1 : 291; XXIII, 3 : 293; XXIII, 4 : 295; XXV, 1 : 297; XXV, 1 : 298; XXVI, 1 : 302; XXVI, 2 : 303; XXVI, 2 : 304; XXVI, 3 : 304; XXVI, 3 : 305; Cînt. I, 6 : 318; Ier. III, 1 : 365; IV, 1 : 267; V, 2 : 376; V, 4 : 379; XI, 6 : 398; XII, 1 : 399;

XII, 3 : 403 ; XVII, 6 : 435 ; XVIII, 4 : 440 ; XVIII, 6 : 445.
Iubirea divină : Ier. XII, 4 : 404
curată (a sfinților) : Cînt. I, 5 : 315—316 ; II, 8 : 331
dintre Hristos și Biserică : Cînt. I, 5 : 315—316
dintre Cuvîntul dumnezeiesc și sufletul omenesc : Cînt. I, 10 : 309
pămîntească (trupească) : Cînt. II, 1 : 323—324 ; II, 8 : 334—335
Iuda : Ieș. I, 2 : 55 ; I, 4 : 58 ; III, 2 : 71 ; Num. I, 3 : 143 ; XVIII, 3 : 177 ; XXVIII, 2 : 220 ; Ios. XX, 3 : 285 ; XXIII, 1 : 291 ; XXIII, 4 : 296 ; XXV, 1 : 298 ; XXV, 2 : 299 ; XXV, 3 : 300.
Iuda (apostol) : Num. XXVIII, 3 : 247
Iuda Iscarioteanul : Cînt. II, 2 : 327 ; Ier. IV, 1—6 : 368—369 ; V, 15 : 392 ; XVI, 1 : 420 ; XVI, 10 : 429
Iudeea : Num. XVIII, 4 : 179 ; XXVIII, 1 : 219 ; Ier. XI, 6 : 399 ; XII, 3 : 403.
Iudei : Num. X, 1 : 151 ; Cînt. I, 4 : 315 ; I, 6 : 318 ; I, 7 : 320 ; Ier. V, 4 : 379—380 ; XII, 3 : 403 ; XII, 13 : 412 ; XV, 5 : 418 ; XVIII, 5 : 442.

L

Laban : Ieș. I, 3 : 57
Lachiș : Ios. XII, 2 : 262 ; XIII, 1 : 265 ; XIII, 2 : 265.
Lazăr : Ieș. VIII, 6 : 93
Lebna : Ios. XIII, 1 : 265 ; XIII, 2 : 265.
Legea mozaică trebuie înțeleasă duhovnicește : Ieș II, 1 : 63—64 ; X, 8 : 109 ; XIII, 2 : 123—124 ; Cînt. II, 4 : 329.
legea firii : Num. X, 3 : 157
Levi : Ieș. I, 2 : 55 ; I, 2 : 56 ; Num. I, 1 : 139 ; Ios. XXV, 1 : 298 ; XXV, 2 : 299 ; XXV, 3 : 300.
Lia : Ios. XVIII, 3 : 281 ;
Liban : Ios. II, 4 : 241
libertatea voii : (αὐτεξούσιον) : Ieș. VIII, 1 : 80—81, Ier. XV, 1 : 264—265 ; XVIII, 3 : 439—440 ; XVIII, 6 : 444—446.
Luca : Ios. VII, 1 : 247 ; XXIII, 4 : 297 ;
lumea și poftele ei : Ieș. I, 5 : 59—60 ; Num. I, 3 : 142—143.
lupte duhovnicești : Ieș. I, 5 : 59—60 ; II, 3 : 67 ; III, 3 : 74—78 ; Cînt. I, 1 : 310—311.

M

mamona : Ieș. III, 3 : 74 ;
Manase : Fac. IX, 1 : 44 ; Num. XXI, 3 : 187 ; XXVIII, 2 : 221 ; Ios. XVII, 2 : 274 ; XXV, 2 : 299 ; XXV, 3 : 300.
Mara : Ieș. VIII, 1 : 81
Marcion (și soții) : Ieș. III, 2 : 73 ; Num. XII, 2 : 168 ; Ios. VII, 7 : 255 ; Ios. XII, 3 : 263 ; Ier. XVII, 2 : 431 ;
Marcu : Ios. VII, 1 : 247 ; Cînt. II, 2 : 324.
Maria (Miriam) : Ieș. VI, 4 ; Num. VI, 4 : 150
martiri : Num. I, 2 : 141 ; VI, 2 : 146 ; X, 2 : 155 ; Ier. IV, 2 : 369.
Matana : Num. XII, 3 : 171—173.
Matei : Ios. VII, 1 : 247 ; Ier. XVI, 1 : 422.
Matusalem : Ier. XVI, 1 : 268
Marea Roșie : Ieș. VIII, 1 : 81 ; Num. I, 2 : 141 ; Ios. I, 4 : 233 ; I, 7 : 237 ; IV, 1 : 241 ; IV, 1 : 242 ; IV, 2 : 243 ; IV, 5 : 246 ; IV, 2 : 244 (sărată).
medic : Num. 10, 1 : 154 ; XVIII, 3 : 178 ; Ier. XII, 5 : 405—406
Melhisedec : Fac. IX, 1 : 43 ; Ios. XVII, 1 : 274 ; XXV, 3 : 306.
Merari : Ios. XXV, 1 : 298 ; XXV, 2 : 299 ; XXV, 3 : 300
Meriba : Num. VI, 3 : 9
Mesopotamia : Num. XVIII, 3 : 178
Mihail (îng.) : Ios. XXIII, 4 : 295.
Moab : Num. XII, 3 : 173 ; XVIII, 1 : 175 ; XVIII, 4 : 180 ; **moabiți** : Ios. XXIII, 3 : 293 ; Ier. I, 12 : 355
Moise : Ios. II, 4 : 69 ; III, 1 : 70 ; III, 2 : 73 ; III, 2 : 74 ; III, 3 ; 75 ; III, 3 : 76 ; III, 3 : 77 ; III, 3 : 78 ; III, 3 : 79 ; VIII, 2 : 82 ; VIII, 3 : 85 ; VI, 1 : 94 ; XII, 1 : 114 ; XII, 2 : 116 ; XII, 3 : 117 ; XII, 3 : 114 ; XII, 4 : 119 ; XIII, 1 : 122 ; XIII, 4 : 127 ; Num. I, 2 : 141 ; VI, 2 : 146 ; VI, 4 : 150 ; X, 1 : 152 ; XI, 1 : 159 ; XI, 1 : 160 ; XII, 1 : 164 ; XII, 1 : 167 ; XXII, 3 : 191 ; XXII, 4 : 193 ; XXII, 4 : 194 ; XXIV, 2 : 213 ; XXVIII, 1 : 219 ; Ios. I, 1 ; 230 ; I, 2 : 231 ; I, 2 : 232 ; I, 3 : 233 ; I, 3 : 234 ; I, 6 : 237 ; I, 7 : 238 ; I, 7 : 239 ; Cînt. I, 1 : 309 ; I, 2 : 312 ; I, 4 : 315 ; I, 6 : 318 ; Ier. IV, 2 : 369 ; XVI, 2 : 422 ; XVIII, 2 : 438

N

Nabucodonosor (chip al diavolului) : Ier. I, 3—4 : 347—348 ; V, 6 : 381 ; XII, 11 : 410
Nahaliel : Num. XII, 3 : 171 ; XII, 3 : 173
Nadab : Ios. I, 2 : 231
Navi : Num. XXII, 4 : 194 ; Ios. I, 2 : 232 ; XXIII, 2 : 293.
Neftalim : Ios. XXV, 2 : 299 ; XXV, 3 : 300
Ninive : Ier. I, 1 : 346
Noe : Num. XXI, 2 : 186

Noul Testament: Num. XI, 1: 198; Ios. XXIII, 2: 292; Ier. I, 7: 351; IV, 6: 374.

O

Oholiah: Num. XVIII, 3: 178
om lăuntric şi din afară: Ieş. II, 1: 64; VIII, 6: 91—92; Ier. I, 13: 356—357
om «raţional»: Ieş. III, 1: 70; XIII, 2: 124; Num. XXIV, 2: 214
om «pămîntesc»: Ieş. VIII, 5: 89—90; VI, 3: 97; Ier. XVI, 3: 422—423
On: Ieş. I, 5: 61
Or: Num. XVIII, 3: 177; XXII, 3: 192
Osea (profet): Ios. I, 2: 232
Otniel: Ios. XX, 4: 286; XX, 6: 290
Oziel: Ios. XXV, 1: 248

P

Paştele: Num. XXIII, 6: 204; Ier. XII, 2: 402; XII, 13: 412—413
Pavel: Fac. IX, 1: 43; Num. I, 3: 141; X, 1: 152; XI, 1: 160; XII, 2: 170; Ios. IV, 1: 242; VII, 3: 250; VII, 4: 251; XI, 2: 256; XI, 4: 258; XII, 1: 260; XVI, 3: 270; XX, 1: 283; XXIII, 2: 292; XXIII, 3: 293; XXIII, 3: 294; XXIII, 4: 296; Cînt. I, 7: 319 etc. (Vezi şi «Apostolul»)
păcatul: Ieş. VIII, 3: 88—90; VI, 5: 100; Cînt. I, 2: 312; Ier. IV, 5: 371—372; V, 2: 377; XVI, 6: 426 etc.
păgîni (neamuri): Ier. I, 14: 358; IV, 2: 369; V, 3: 378; XVI, 7: 427
persecuţii: Ieş. II, 1: 64; III, 2: 71—72
Petru: Ieş. III, 2: 73; VI, 4: 98; Ieş. VII, 1: 247; XXIII, 3: 294; Ier. XVII, 2: 431.
Pitom: Ieş. I, 4: 61
pocăinţa: Cînt. I, 6: 317—318; Ier. XII, 4: 404; XV, 4: 417; XVI, 6: 426; XVIII, 6: 444
progresul duhovnicesc: Num. I, 2: 55; XII, 3: 118; Cînt. I, 6: 317—318; Ier. XVIII, 2: 438—439.
Pronia: Ier. III, 1—2: 365; XII, 11: 410; XVIII, 5: 442; XVIII, 6: 444
Pua: Ieş. II, 1: 65

R

Raav păcătoasa (chip al Bisericii): Ios. I, 5: 235; VII, 5: 251
Rafidim: Ieş. VIII, 1: 81; Ios. I, 1: 230
Rafila: Num. XII, 1: 167; Jos. XVIII, 3: 281
Rafael (înger): Ios. XXIII, 4: 295
Reveca: Num. XII, 1: 167; Ios. XVIII, 3: 281
Roboam: Ier. IV, 1: 367
Romani: Ier. V, 2: 376
Ruben: Ieş. I, 2: 55; I, 2: 56; Num. I, 3: 143; XXI, 3: 187; Ios. XVII, 2: 274; XXIII, 1: 290; XXV, 2: 299; XXV, 3: 300; XXVI, 3: 304
rugăciune: Ios. XXIII, 2: 292—293; Ier. I, 13: 356; V, 12: 387—388 etc.

S

Sabat: Cînt. I, 1: 309; Ier. XII, 13: 412
Salfaad: Num. XXII, 1: 188; XXII, 1: 190
Samuel: Ier. XVIII, 2: 438;
Saba: Ies. X, 4: 113
Sara: Num. XI, 1: 161; Ios. XVIII, 3: 281; XXIII, 4: 295
Scriptura: Fac. IX, 1: 41—42; Ieş. VI, 1: 94; Ier. I, 1: 346; II, 1: 362; V, 14: 391; XVIII, 2: 438; XVIII, 5: 442 etc. («Vechiul» şi «Noul Testament»)
Sfinţii: Ieş. VI, 9: 105; VIII, 4: 98—99; Num. X, 1: 151; Ier. XI, 3: 395—396
Sefora: Ieş. II, 1: 63; II, 1: 65
Set: Ieş. XVIII, 4: 179; Ios. I, 1: 230
Septuaginta: Num. XVIII, 3: 179
Sidon: Ios. XVI, 4: 271
sidonieni: Ios. XVI, 4: 271
Simeon: Ieş. I, 2: 55; I, 2: 56; Ios. XXIII, 1: 291
Simon Leprosul: Cînt. I, 4: 315
Sinai: Ieş. VIII, 1: 81; Num. I, 2: 141; Cînt. II, 12: 339
Şesai: Ios. XX, 5: 298
Sion: Num. XXVIII, 2: 221; Ios. XXIII, 4: 295; XXIII, 4: 296; Ier. II, 2: 363; V, 13: 392
Solomon: Num. I, 1: 140; Ios. XXIII, 2: 292; Cînt. 2: 313; I, 4: 314; I, 6: 318; Ier. XII, 6: 406 etc.
sufletul omenesc (chipul lui Dumnezeu în el): Ier. II, 1: 362.
naşte suflete: Ieş. I, 3: 57
Şilo: Ios. XXV, 1: 297
ştiinţa sfîntă: Num. XII, 1—3: 165—166
ştiinţe profane: Num. X, 1: 152
tăierea împrejur: a cărnii: Fac. IX, 1: 42
a inimii: Ier. V, 14: 391—392
cea tainică: Ier. XII, 2: 401—402

T

talente: Ieş. XIII, 2: 124
Talmai: Ios. XX, 3: 286
Testamente (V. şi Noul): Ieş. II, 2: 65
tîlcuitor: Ier. I, 6: 349; V, 4: 379—380

tipologie: Fac. IX, 1: 42; Num. XI, 1: 158; Ios. I, 3: 232—233; II, 1: 239; VII, 1—2: 247; XVII, 1: 273—274; Cînt. I, 6: 317; Ier. I, 7: 350—351; V, 8: 383; XVI, 8: 428.
Timotei: Ios. XXIII, 4: 297
Tolmai: Ios. XX, 5: 288
Treimea sfîntă: Ieș VI, 3: 97; Ier. V, 13: 390—391

V

Valaam: Num. XVIII, 1: 174; XVIII, 3: 177; XVIII, 3: 178; XVIII, 4: 179; etc.
Valentin: Ieș. III, 2: 73; Num. XII, 2: 118; Ios. VII, 7: 255; XII, 3: 263; Ier. XVIII, 2: 431.
Vasan: Ios. XXV, 2: 299
Vasilide: Num. XII, 2: 168; Ios. VII, 7: 255; XII, 3: 263; XVIII, 2: 439
vălul: Ier. V, 8: 383
Vechiul (și N. Testament): Ieș. II, 2: 66; Ier. I, 7: 351; V. 8: 382
Veliar: Ieș. VIII, 4: 87
Veniamin: Num. XXVIII, 2: 221; Ios. XXIII, 4: 295; XXV, 1: 298; XXV, 2: 299; XXV, 3: 300
virtuți (sau simțiri «rațională»): Ieșire 1, 5: 58—60; Num. XII, 1: 164—167

Z

Zaharia: Ios. XXVI, 3: 305 etc.
Zavulon: Ios. XXIII, 1: 291; XXV, 2: 299; XXV, 3: 300
Zelfa: Ios. XXV, 3: 305
Zevedei: Ier. XVI, 1: 420

CUPRINSUL

A. STUDIU INTRODUCTIV — Pag.

1. Origen. Scurtă privire asupra vieții și operei sale 5
2. Origen și realitățile vieții bisericești din epoca sa 21
3. Opera exegetică a lui Origen 25
4. Însemnare 33
5. Bibliografie selectivă 34

B. PAGINI DIN OPERA EXEGETICĂ A LUI ORIGEN

I. *Omilii la Cartea Facerii* 36
Omilia IX 41

II. *Omilii la Cartea Ieșirii* 49
Introducere 49
Omilia I 54
Omilia II 63
Omilia III 70
Omilia VI 80
Omilia VIII 94
Omilia X 107
Omilia XII 114
Omilia XIII 122

III. *Omilii la Cartea Numeri* 132
Introducere 132
Omilia I 139
Omilia VI 145
Omilia X 151
Omilia XI 158
Omilia XII 163
Omilia XVIII 174
Omilia XXI 183
Omilia XXII 188
Omilia XXIII 195
Omilia XXIV 209
Omilia XXVIII 219

IV. *Omilii la Cartea Iosua* 225
Introducere 225
Omilia I 230
Omilia II 238

Pag.

Omilia IV 241
Omilia VII 247
Omilia XI 255
Omilia XII 260
Omilia XIII 264
Omilia XVI 268
Omilia XVII 273
Omilia XVIII 278
Omilia XX 282
Omilia XXIII 290
Omilia XXV 297
Omilia XXVI 302

V. *Omilii la Cîntarea Cîntărilor* 307
Introducere 307
Omilia I 309
Omilia II 323

VI. *Omilii la Cartea Proorocului Ieremia* 341
Introducere 341
Omilia I 346
Omilia II 361
Omilia III 365
Omilia IV 367
Omilia V 375
Omilia XI 393
Omilia XII 399
Omilia XV 414
Omilia XVI 420
Omilia XVII 430
Omilia XVIII 436

Postfața 451
Indice . . . . . .
Cuprins . . . . . .

Redactor : CORNELIU ZĂVOIANU
Tehnoredactor : VALENTIN BOGDAN

Dat la cules 14 mai 1980. Bun de tipar 18 februarie 1981. Apărut 1981. Coli de tipar 29,50. Format 16/70×100 legat 1/1. Comanda nr. 222.

TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MISIUNE AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE